નિયમસાર પ્રવચન ભાગ-૧

(શ્રી નિયમસાર શાસ્ત્રના શુદ્ધભાવ અધિકાર પર
પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના ૧૯૬૯ના અધ્યાત્મરસઝરતાં અક્ષરશઃ પ્રવચન)

શ્રી મહાવીરસ્વામી

શ્રી સીમંધરસ્વામી

શ્રી નિયમસાર

શ્રી કુંદકુંદાચાર્ય

શ્રી પદ્મપ્રભમલધારિદેવ

પૂજ્ય સદ્‌ગુરુદેવશ્રી કાનજીસ્વામી

પ્રકાશક :-શ્રી કુંદકુંદ-કહાન પારમાર્થિક ટ્રસ્ટ, વિલેપાર્લા, મુંબઈ

ॐ

નમઃ સિદ્ધેભ્યઃ

નિયમસાર પ્રવચન ભાગ-૧

(શ્રીમદ્ કુંદકુંદાચાર્યવર પ્રણીત શ્રી નિયમસારના શુદ્ધભાવ
અધિકાર ઉપર અધ્યાત્મયુગપ્રવર્તક
પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી કાનજીસ્વામીના
ઈ.સ. ૧૯૬૯ની સાલના પ્રવચન)

પ્રકાશક
શ્રી દિગંબર જૈન સ્વાધ્યાયમંદિર ટ્રસ્ટ
સોનગઢ-૩૬૪૨૫૦ (સૌરાષ્ટ્ર)

સહપ્રકાશક
શ્રી કુંદકુંદ-કહાન પારમાર્થિક ટ્રસ્ટ
મુંબઈ

વિક્રમ સંવત
૨૦૭૭

વીર સંવત
૨૫૪૭

ઈ. સન
૨૦૨૧

: પ્રકાશન પ્રસંગ :
અષાઢ સુદ ૧૪ / ૧૫, ૨૩-૦૭-૨૦૨૧;
આઠમા દ્વીપ નંદીશ્વરમાં આવેલ શાશ્વત જિનપ્રતિમાના પૂજનનું
શાશ્વત પર્વ શ્રી અષ્ટાન્હિકાની પૂર્ણતા.

અષાઢ વદ ૧, ૨૪-૦૭-૨૦૨૧;
શ્રી વીરશાસન જયંતી અર્થાત્‌ રાજગૃહીના વિપુલાચલ પર્વત ઉપરથી
શ્રી મહાવીર ભગવાનની દિવ્યધ્વનિ પ્રથમ વાર છૂટવાનો દિવસ.

પ્રાપ્તિ સ્થાન
૧. શ્રી દિગંબર જૈન સ્વાધ્યાયમંદિર ટ્રસ્ટ,
સોનગઢ, સૌરાષ્ટ્ર-૩૬૪૨૫૦. ફોન-૦૨૮૪૬-૨૪૪૩૩૪
૨. શ્રી કુંદકુંદ-કહાન પારમાર્થિક ટ્રસ્ટ
૩૦૨, કૃષ્ણ કુંજ, પ્લોટ નં. ૩૦, વી. એલ. મહેતા માર્ગ,
વિલે પાર્લા (વેસ્ટ), મુંબઈ-૪૦૦૦૫૬
ફોન (૦૨૨) ૨૬૧૩૦૮૨૦, ૨૬૧૦૪૯૧૨, ૬૨૩૬૯૦૪૬
www.vitragvani.com,
email : info@vitragvani.com

ટાઈપ સેટીંગ
પૂજા ઇમ્પ્રેશન્સ
મો. : ૯૭૨૫૨૫૧૧૩૧

પ્રકાશકીય નિવેદન

મંગલં ભગવાન વીરો, મંગલં ગૌતમો ગણી,
મંગલં કુંદકુંદાર્યો, જૈન ધર્મોસ્તુ મંગલં.

મહાવીર ભગવાન અને ગૌતમ ગણધર બાદ જેમના નામનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવે છે એવા ભરતના સમર્થ આચાર્ય, સાક્ષાત્ સદેહે વિદેહ જઈ સીમંધરભગવાનની દિવ્યધ્વનિનું પ્રત્યક્ષ રસપાન કરનાર શ્રીમદ્ ભગવત્ કુંદકુંદાચાર્યદેવ મહાન યોગીશ્વર છે. અનેક મહાન આચાર્યો તેમના દ્વારા રચિત શાસ્ત્રોના આધાર આપે છે. તેનાથી એમ પ્રસિદ્ધ થાય છે કે અન્ય આચાર્યો પણ તેમના વચનોને આધારભૂત માને છે.

તેઓ નિર્મળ પવિત્ર પરિણતિના ધારક તો હતા જ; પરંતુ પુણ્યમાં પણ સમર્થ હતા કે જેથી સીમંધરભગવાનનો સાક્ષાત્ યોગ થયો. મહાવિદેહથી પાછા આવ્યા બાદ પોન્નુર તીર્થધામમાં સાધના કરતા–કરતા તેમણે અનેક શાસ્ત્રોની રચના કરી. જેમાં શ્રી સમયસાર, પ્રવચનસાર, નિયમસાર, પંચાસ્તિકાય સંગ્રહ, અષ્ટપાહુડ—આ પાંચ પરમાગમ તો પ્રસિદ્ધ છે જ, પરંતુ આ સિવાય પણ અનેક શાસ્ત્રોની રચના તેમણે કરેલ છે.

''શ્રી સમયસાર'' આ ભરતક્ષેત્રનું સર્વોત્કૃષ્ટ પરમાગમ છે. તેમાં નવતત્ત્વોનું શુદ્ધનયની દષ્ટિથી નિરૂપણ કરી જીવનું શુદ્ધસ્વરૂપ પ્રકાશ્યું છે. ''શ્રી પ્રવચનસાર''માં નામ અનુસાર જિનપ્રવચનનો સાર ઝીલ્યો છે અને તેને જ્ઞાનતત્ત્વ પ્રજ્ઞાપન, જ્ઞેયતત્ત્વ પ્રજ્ઞાપન અને ચરણાનુયોગસૂચક ચૂલિકા નામના ત્રણ અધિકારોમાં વિભાજિત કર્યું છે. ''શ્રી નિયમસાર''માં મુખ્યત્વે શુદ્ધનયથી જીવ, અજીવ, શુદ્ધભાવ, પ્રતિક્રમણ, પ્રત્યાખ્યાન, આલોચના, પ્રાયશ્ચિત, સમાધિ, ભક્તિ, આવશ્યક, શુદ્ધોપયોગ વગેરેનું વર્ણન છે. ''શ્રી પંચાસ્તિકાય સંગ્રહ''માં કાળ સહિત પાંચ અસ્તિકાયોનું (અર્થાત્ છ દ્રવ્યોનું) અને નવપદાર્થપૂર્વક મોક્ષમાર્ગનું નિરૂપણ છે. તથા''શ્રી

અષ્ટપાહુડ'' એક દાર્શનિક ગ્રંથ છે, જેમાં સમ્યક્ રત્નત્રય એક જ મોક્ષમાર્ગ છે એની દ્રઢતાપૂર્વક સ્થાપના કરેલ છે.

આ નિયમસાર પરમાગમ મુખ્યત્વે મોક્ષમાર્ગના નિરુપચાર નિરૂપણનો અનુપમ ગ્રંથ છે. ''નિયમ'' એટલે જે અવશ્ય કરવા યોગ્ય હોય તે અર્થાત્ રત્નત્રય. ''નિયમસાર'' એટલે નિયમનો સાર અર્થાત્ શુદ્ધ રત્નત્રય. આ શુદ્ધ રત્નત્રયની પ્રાપ્તિ પરમાત્મતત્ત્વનો આશ્રય કરવાથી જ થાય છે. નિગોદથી માંડીને સિદ્ધ સુધીની સર્વ અવસ્થાઓમાં—અશુભ, શુભ કે શુદ્ધ વિશેષોમાં—રહેલું જે નિત્ય-નિરંજન ટંકોત્કીર્ણ શાશ્વત એકરૂપ શુદ્ધદ્રવ્યસામાન્ય તે પરમાત્મતત્ત્વ છે. તે જ શુદ્ધ અંતઃ તત્ત્વ, કારણપરમાત્મા, પરમપારિણામિક ભાવ વગેરે નામોથી કહેવાય છે. આ પરમાત્મતત્ત્વની ઉપલબ્ધિ અનાદિ કાળથી અનંત અનંત દુઃખને અનુભવતા જીવે એક ક્ષણમાત્ર પણ કરી નથી અને તેથી સુખ માટેનાં તેના સર્વ ઝાવાં (દ્રવ્યલિંગી મુનિનાં વ્યવહાર-રત્નત્રય સુદ્ધાં) સર્વથા વ્યર્થ ગયા છે. માટે આ પરમાગમનો એકમાત્ર ઉદ્દેશ જીવોને પરમાત્મતત્ત્વની ઉપલબ્ધિ અથવા આશ્રય કરાવવાનો છે.

આ શાસ્ત્રમાં ભગવાન કુંદકુંદાચાર્યદેવની પ્રાકૃત ગાથાઓ પર તાત્પર્યવૃત્તિ નામની સંસ્કૃત ટીકા લખનાર મુનિવર શ્રી પદ્મપ્રભમલધારિદેવ છે. તેઓ શ્રી વીરનંદિ સિદ્ધાંતચક્રવર્તીના શિષ્ય છે અને વિક્રમની ૧૩મી શતાબ્દીમાં થઈ ગયા છે. શ્રી પદ્મપ્રભમલધારિદેવે ભગવાન શ્રી કુંદકુંદાચાર્યદેવના હૃદયમાં રહેલા પરમ ગહન આધ્યાત્મિક ભાવોને પોતાના અંતરવેદન સાથે મેળવીને આ ટીકામાં સ્પષ્ટ રીતે ખુલ્લા કર્યા છે. આ ટીકામાં આવતાં કળશરૂપ કાવ્યો અતિશય મધુર છે અને અધ્યાત્મ મસ્તીથી તથા ભક્તિરસથી ભરપૂર છે. ટીકાકાર મુનિરાજે ગદ્ય તેમ જ પદ્યરૂપે પરમ પારિણામિક ભાવને તો ખૂબ ખૂબ ગાયો છે. આખી ટીકા જાણે કે પરમ પારિણામિક ભાવનું અને તદાશ્રિત મુનિદશાનું એક મહાકાવ્ય હોય તેમ મુમુક્ષુ હૃદયોને મુદિત કરે છે. સંસાર દાવાનળ સમાન છે અને સિદ્ધદશા તથા મુનિદશા પરમ સહજાનંદમય છે--એવા ભાવનું એકધારું વાતાવરણ આખી ટીકામાં બ્રહ્મનિષ્ઠ મુનિવરે અલૌકિક રીતે સર્જ્યું છે અને સ્પષ્ટપણે દર્શાવ્યું છે કે મુનિઓની વ્રત, નિયમ, તપ, બ્રહ્મચર્ય, ત્યાગ, પરિષહજય ઇત્યાદિરૂપે કોઈ પણ પરિણતિ હઠપૂર્વક, ખેદયુક્ત, કષ્ટજનક કે નરકાદિના ભયમૂલક હોતી નથી પણ અંતરંગ આત્મિક વેદનથી થતી પરમ પરિતૃપ્તિને લીધે સહજાનંદમય હોય છે.

શ્રી નિયમસારમાં ભગવાન કુંદકુંદાચાર્યદેવે ૧૮૭ ગાથાઓ પ્રાકૃતમાં રચી છે. તેના પર શ્રી પદ્મપ્રભમલધારિદેવે તાત્પર્યવૃત્તિ નામની સંસ્કૃત ટીકા લખી છે. બ્રહ્મચારી શ્રી શીતલપ્રસાદજીએ મૂળ ગાથાઓનો તથા ટીકાનો હિંદી અનુવાદ કર્યો છે. શ્રી દિગંબર જૈન સ્વાધ્યાય મંદિર ટ્રસ્ટ દ્વારા આ નિયમસારની મૂળ ગાથાઓ, તેનો ગુજરાતી પદ્યાનુવાદ, સંસ્કૃત ટીકા અને તે ગાથા- ટીકાનો અક્ષરશઃ

ગુજરાતી અનુવાદ પ્રગટ કરવામાં આવેલ છે. આ શાસ્ત્રજીમાં પ્રતિપાદિત વિષયવસ્તુને નીચે મુજબના બાર અધિકારોમાં પ્રસ્તુત કરવામાં આવેલ છે.

(૧) જીવ અધિકાર, (૨) અજીવ અધિકાર, (૩) શુદ્ધભાવ અધિકાર, (૪) વ્યવહાર ચારિત્ર અધિકાર, (૫) પરમાર્થ પ્રતિક્રમણ અધિકાર, (૬) નિશ્ચય પ્રત્યાખ્યાન અધિકાર, (૭) પરમ આલોચના અધિકાર, (૮) શુદ્ધનિશ્ચય પ્રાયશ્ચિત અધિકાર, (૯) પરમ સમાધિ અધિકાર, (૧૦) પરમ ભક્તિ અધિકાર, (૧૧) નિશ્ચય પરમ આવશ્યક અધિકાર, (૧૨) શુદ્ધોપયોગ અધિકાર.

આ નિયમસાર ગ્રંથ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીને અત્યંત પ્રિય હતો. આચાર્યદેવે નિજભાવના નિમિત્તે રચના કરેલ હોવાથી કારણપરમાત્માને ખૂબ જ ઘૂંટ્યો છે, જે ગુરુદેવશ્રી પોતાના આચાર્ય ગુરુવરની ઉત્કૃષ્ટ સાધના યાદ કરાવતું. તેમણે તેની ઉપર ખૂબ જ ઊંડાણથી સ્વાધ્યાય કર્યો હતો અને જાહેરમાં ઘણીવાર તેની ઉપર પ્રવચન પણ કર્યા હતા. આ પ્રવચનોમાંથી આપણી પાસે છ વખતના પ્રવચન બધા ઉપલબ્ધ છે. અત્રે પ્રસ્તુત પ્રવચન વી. સં. ૨૪૯૫ના (ઈ. સ. ૧૯૬૯) શ્રાવણ-ભાદરવા માસના નિયમસારના શુદ્ધભાવ અધિકારના બાવીસ પ્રવચનો છે. ઉનાળાના માસમાં નિયમિત સોનગઢમાં ગ્રીષ્મકાલીન શિક્ષણ શિબિરનું આયોજન થતું હતું. આ શિક્ષણ શિબિરમાં, દૂર દૂરથી ઘણા મુમુક્ષુઓ આવતા હતા અને પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીને નિરંતર એવી ભાવના રહેતી કે તેઓ નીતરતા સતધર્મનું શ્રવણ કરી અને નિજ કલ્યાણના માર્ગમાં આગળ વધે. આ જ ઉત્કૃષ્ટભાવનાથી આવો ગહન વિષય આ શિબિરમાં લેવામાં આવ્યો હતો. આ ગહન બાવીસ પ્રવચનો અત્રે અક્ષરશઃ શાસ્ત્રરૂપે પ્રસ્તુત કરવામાં આવે છે. આ રીતે આ શાસ્ત્ર ખરેખર પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીની પ્રભાવનાનું જ ફળ છે. અધ્યાત્મનું રહસ્ય સમજાવીને પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીએ જે અપાર ઉપકાર કર્યો છે તેનું વર્ણન વાણીથી વ્યક્ત કરવામાં અમો અસમર્થ છીએ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીની દિવ્યદેશનાની જાળવણી સી.ડી., ડી.વી.ડી., વેબસાઈટ (www.vitragvani.com) તથા એપ (app) જેવા સાધનો વડે શ્રી કુંદકુંદ-કહાન પારમાર્થિક ટ્રસ્ટ, વિલેપાર્લા, મુંબઈ દ્વારા કરવામાં આવેલ છે. આ કાર્ય પાછળ ટ્રસ્ટની એવી ભાવના છે કે વર્તમાનના આધુનિક સાધનો દ્વારા પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી દ્વારા સમજાવેલ તત્ત્વજ્ઞાનનો બહોળો લાભ સામાન્યજન લે, કે જેથી આ વાણી શાશ્વત જળવાઈ રહે. પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના પ્રત્યેક પ્રવચનો અક્ષરશઃ ગ્રંથારૂઢ થાય તેવી ભાવનાના ફળસ્વરૂપે નિયમસાર શાસ્ત્રના શુદ્ધભાવ અધિકાર ઉપર ૧૯૬૯માં થયેલ બાવીસ પ્રવચનો અત્રે પ્રકાશિત કરવામાં આવી રહ્યા છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીની દિવ્યદેશનાને ઓડિયો ટેપમાં ઉતારવાનું મહાન કાર્ય શરૂ કરનાર શ્રી નવનીતભાઈ ઝવેરીનો આ પ્રસંગે આભાર વ્યક્ત કરીએ છીએ. તેમજ શ્રી દિગંબર જૈન

સ્વાધ્યાયમંદિર ટ્રસ્ટ, સોનગઢે આ ઉમદા કાર્યને અવિરતધારાએ ચાલુ રાખ્યું અને સાચવી રાખ્યું, તે બદલ તેમના આભારી છીએ.

સર્વ પ્રવચનોને સાંભળીને ગ્રંથારૂઢ કરવામાં ચીવટતા રાખવામાં આવેલ છે. વાક્ય રચનાને પૂર્ણ કરવા અર્થે ક્યાંક-ક્યાંક કૌંસ કરવામાં આવેલ છે. આ પ્રવચનો સાંભળી અને ગ્રંથારૂઢ કરવાનું કાર્ય પૂજા ઇમ્પ્રેશન્સ દ્વારા કરવામાં આવેલ છે. પ્રવચનોને તપાસવાનું કાર્ય શ્રી અતુલભાઈ જૈન અને શ્રીમતી આરતીબેન જૈન, મલાડ દ્વારા કરવામાં આવેલ છે. આ પ્રસંગે ટ્રસ્ટ તેમના પ્રત્યે આભાર વ્યક્ત કરે છે.

જિનવાણી પ્રકાશનનું કાર્ય ગંભીર તથા જવાબદારીપૂર્ણ હોવાથી અત્યંત જાગૃતિપૂર્વક તથા ઉપયોગની એકાગ્રતાપૂર્વક કરવામાં આવેલ છે. તેમ છતાં પ્રકાશન કાર્યમાં પ્રમાદવશ કે અજાગૃતિવશ કોઈ ભૂલ રહી ગઈ હોય તો ત્રિકાળવર્તી વીતરાગ દેવ-શાસ્ત્ર-ગુરુ પ્રત્યે ક્ષમા યાચીએ છીએ. સર્વ મુમુક્ષુગણને વિનંતી છે કે અશુદ્ધિઓની નોંધ ટ્રસ્ટને પાઠવે જેથી તે આગળની આવૃત્તિમાં સુધારી શકાય. આ પ્રવચનો (www.vitragvani.com) ઉપર ઉપલબ્ધ છે.

પ્રસ્તુત ગ્રંથ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી તથા તદ્દ્ભક્ત પ્રશમમૂર્તિ ભગવતી માતા પૂજ્ય બહેનશ્રી ચંપાબહેનના કરકમળમાં સાદર સમર્પિત કરીએ છીએ. પાઠકવર્ગ આ પ્રવચનોનો અવશ્ય લાભ લઈ આત્મકલ્યાણને સાધે એવી ભાવના સાથે વિરામ પામીએ છીએ. ઇતિ શિવમ્.

ટ્રસ્ટીગણ
શ્રી કુંદકુંદ-કહાન પારમાર્થિક ટ્રસ્ટ,
વિલેપાર્લા, મુંબઈ

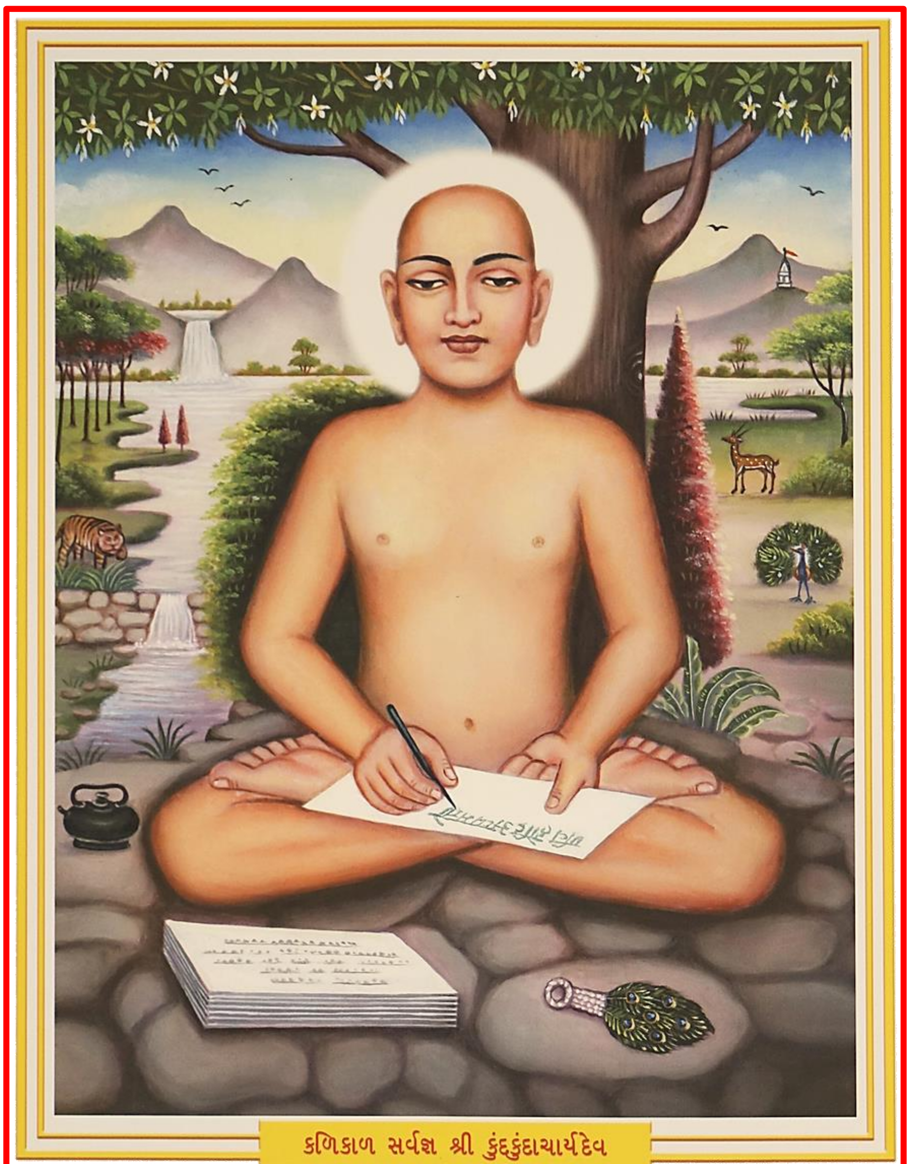

કળિકાળસર્વજ્ઞ શ્રી કુંદકુંદાચાર્યદેવ

શ્રી સમયસારજી–સ્તુતિ

(હરિગીત)

સંસારી જીવનાં ભાવમરણો ટાળવા કરુણા કરી,
સરિતા વહાવી સુધા તણી પ્રભુ વીર! તેં સંજીવની;
શોષાતી દેખી સરિતને કરુણાભીના હૃદયે કરી,
મુનિકુંદ સંજીવની સમયપ્રાભૃત તણે ભાજન ભરી.

(અનુષ્ટુપ)

કુંદકુંદ રચ્યું શાસ્ત્ર, સાથિયા અમૃતે પૂર્યા,
ગ્રંથાધિરાજ! તારામાં ભાવો બ્રહ્માંડના ભર્યા.

(શિખરિણી)

અહો! વાણી તારી પ્રશમરસ-ભાવે નીતરતી,
મુમુક્ષુને પાતી અમૃતરસ અંજલિ ભરી ભરી;
અનાદિની મૂર્છા વિષ તણી ત્વરાથી ઊતરતી,
વિભાવેથી થંભી સ્વરૂપ ભણી દોડે પરિણતિ.

(શાર્દૂલવિક્રીડિત)

તું છે નિશ્ચયગ્રંથ ભંગ સઘળા વ્યવહારના ભેદવા,
તું પ્રજ્ઞાછીણી જ્ઞાન ને ઉદયની સંધિ સહુ છેદવા;
સાથી સાધકનો, તું ભાનુ જગનો, સંદેશ મહાવીરનો,
વિસામો ભવક્લાંતના હૃદયનો, તું પંથ મુક્તિ તણો.

(વસંતતિલકા)

સુણ્યે તને રસનિબંધ શિથિલ થાય,
જાણ્યે તને હૃદય જ્ઞાની તણાં જણાય;
તું રુચતાં જગતની રુચિ આળસે સૌ,
તું રીઝતાં સકલજ્ઞાયકદેવ રીઝે.

(અનુષ્ટુપ)

બનાવું પત્ર કુંદનનાં, રત્નોના અક્ષરો લખી;
તથાપિ કુંદસૂત્રોનાં અંકાયે મૂલ્ય ના કદી.

અધ્યાત્મયુગસર્જક પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી કાનજીસ્વામી

* શ્રી સદ્‌ગુરુદેવ-સ્તુતિ *

(હરિગીત)

સંસારસાગર તારવા જિનવાણી છે નૌકા ભલી,
જ્ઞાની સુકાની મળ્યા વિના એ નાવ પણ તારે નહીં;
આ કાળમાં શુદ્ધાત્મજ્ઞાની સુકાની બહુ બહુ દોહ્યલો,
મુજ પુણ્યરાશિ ફળ્યો અહો ! ગુરુ કહાન તું નાવિક મળ્યો.

(અનુષ્ટુપ)

અહો ! ભક્ત ચિદાત્માના, સીમંધર-વીર-કુંદના !
બાહ્યાંતર વિભવો તારા, તારે નાવ મુમુક્ષુનાં.

(શિખરિણી)

સદા દૃષ્ટિ તારી વિમળ નિજ ચૈતન્ય નીરખે,
અને જ્ઞપ્તિમાંહી દરવ-ગુણ-પર્યાય વિલસે;
નિજાલંબીભાવે પરિણતિ સ્વરૂપે જઈ ભળે,
નિમિત્તો વહેવારો ચિદઘન વિષે કાંઈ ન મળે.

(શાર્દૂલવિક્રીડિત)

હૈયું 'સત સત, જ્ઞાન જ્ઞાન' ધબકે ને વજ્રવાણી છૂટે,
જે વજ્રે સુમુમુક્ષુ સત્ત્વ ઝળકે; પરદ્રવ્ય નાતો તૂટે;
—રાગદ્વેષ રુચે ન, જંપ ન વળે ભાવેંદ્રિમાં–અંશમાં,
ટંકોત્કીર્ણ અકંપ જ્ઞાન મહિમા હૃદયે રહે સર્વદા.

(વસંતતિલકા)

નિત્યે સુધાઝરણ ચંદ્ર ! તને નમું હું,
કરુણા અકારણ સમુદ્ર ! તને નમું હું;
હે જ્ઞાનપોષક સુમેઘ ! તને નમું હું,
આ દાસના જીવનશિલ્પી ! તને નમું હું.

(સ્રગ્ધરા)

ઊંડી ઊંડી, ઊંડેથી સુખનિધિ સતના વાયુ નિત્યે વહંતી,
વાણી ચિન્મૂર્તિ ! તારી ઉર-અનુભવના સૂક્ષ્મ ભાવે ભરેલી;
ભાવો ઊંડા વિચારી, અભિનવ મહિમા ચિત્તમાં લાવી લાવી,
ખોયેલું રત્ન પામું,—મનરથ મનનો; પૂરજો શક્તિશાળી !

અધ્યાત્મયુગસર્જક પૂજ્ય સદગુરુદેવ
શ્રી કાનજીસ્વામીનો સંક્ષિપ્ત જીવન પરિચય

ભારતદેશના ગુજરાત રાજ્યમાં ભાવનગર જિલ્લાના ''ઉમરાળા ગામમાં સ્થાનકવાસી સંપ્રદાયના દશાશ્રીમાળી વણિક પરિવારના શ્રેષ્ઠીવર્ય શ્રી મોતીચંદભાઈના ઘેર, માતા ઉજમબાની કૂંખે, વિક્રમ સંવત ૧૯૪૬ના વૈશાખ સુદ બીજ, (તા. ૨૧-૪-૧૮૯૦) રવિવારે વહેલી સવારે આ બાળ મહાત્માનો જન્મ થયો.

જે સમયે આ બાળ મહાત્મા ધરતી પર પધાર્યા, તે સમયે જૈનોના જીવનનો શ્વાસ અંધશ્રદ્ધા, પાખંડ અને શુષ્ક ક્રિયાકાંડમાં રુંધાઈ રહ્યો હતો. કોઈક સ્થળે આધ્યાત્મિક ચિંતન ચાલતું હતું, પણ તેમાં અધ્યાત્મ નહોતું. એવા એ અંધકારમય કળિકાળમાં આ તેજસ્વી કહાનસૂર્યનો ઉદય થયો.

સાત વર્ષની ઉંમરે નિશાળમાં લૌકિક શિક્ષા લેવાનું શરૂ કર્યું. દરેક વસ્તુના હાર્દ સુધી પહોંચવાની તેજસ્વી બુદ્ધિપ્રતિભા, મધુરભાષીપણું, શાંતસ્વભાવ, ગંભીર મુખમુદ્રા તથા જતું કરવાનો સ્વભાવ હોવાથી બાળ 'કાનજી' શિક્ષકોમાં તથા વિદ્યાર્થીઓમાં પ્રિય થઈ ગયા. નિશાળમાં તથા જૈન પાઠશાળાના અભ્યાસમાં પ્રાયઃ પ્રથમ નંબર આવતો, પરંતુ નિશાળના લૌકિક અભ્યાસથી તેમને સંતોષ થયો નહિ અને ઊંડે ઊંડે એમ લાગતું કે હું જેની શોધમાં છું તે આ નથી.

તેર વર્ષની ઉંમરે માતુશ્રીના અવસાનથી પિતાજી સાથે પાલેજ જવાનું થાય છે. ચાર વર્ષ બાદ પિતાજીનો સ્વર્ગવાસ થતાં સત્તર વર્ષની ઉંમરે ભાગીદાર સાથે વેપારમાં જોડાય છે. વ્યાપારની પ્રવૃત્તિ વખતે પણ તેઓ જરા પણ અપ્રમાણિકતા ચલાવી લેતા નહિ. સત્યનિષ્ઠા, નીતિમત્તા, નિખાલસતા અને નિર્દોષતાથી તેમનું વ્યવહારિક જીવન સુગંધિત હતું. સાથે તેમનો આંતરિક વ્યાપાર અને ઝુકાવ તો સતત સત્યની શોધ તરફ જ હતો. દુકાનમાં પણ ધાર્મિક પુસ્તકો વાંચતા. વૈરાગી ચિત્તવાળા કહાનકુંવર રાત્રિના રામલીલા કે નાટક જોવા જતાં ત્યારે તેમાંથી વૈરાગ્યરસનું ઘોલન કરતાં. જેના ફળસ્વરૂપે સત્તર વર્ષની ઉંમરે ઉજ્જવળ ભવિષ્યની આગાહી કરતા બાર લીટીના કાવ્યની રચના કરે છે : ''શિવરમણી રમનાર તું, તું હી દેવનો દેવ...''

ઓગણીસ વર્ષની ઉંમરથી તો રાત્રિના આહાર, પાણી તથા અથાણાંનો ત્યાગ કરે છે. સત્યની શોધ માટે, દીક્ષા લેવાના ભાવથી ૨૨ વર્ષની યુવા વયે દુકાનનો પરિત્યાગ કરે છે અને ગુરુ પાસે આજીવન-બ્રહ્મચર્ય વ્રત અંગીકાર કરે છે. પછી ૨૪ વર્ષની વયે (વિ. સં. ૧૯૭૦) જન્મનગરી ઉમરાળામાં ૨૦૦૦ જેટલા સાધર્મીઓના વિશાળ જનસમુદાયની હાજરીમાં સ્થાનકવાસી સંપ્રદાયની

દીક્ષા અંગીકાર કરે છે. દીક્ષા સમયે હાથી પર બેસવા જતાં ધોતિયું ફાટે છે. તીક્ષ્ણ બુદ્ધિના ધારક ગુરુવરને શંકા પડી જાય છે કે કંઈક ખોટું થાય છે.

દીક્ષા લીધાં બાદ સત્યના શોધક આ મહાત્માએ સ્થાનકવાસી તથા શ્વેતાંબર સંપ્રદાયના સમસ્ત આગમોનો ગહન અભ્યાસ માત્ર ચાર વર્ષમાં જ પૂરો કર્યો. સંપ્રદાયમાં મોટી ચર્ચાઓ ચાલી. કર્મ છે તો વિકાર થાય છે ને? જો કે પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીને હજી દિગંબર શાસ્ત્રો તો મળ્યા નહોતાં, છતાં પૂર્વના સંસ્કારના બળે તેઓ દઢતાપૂર્વક સિંહગર્જના કરે છે ' જીવ પોતાથી સ્વતંત્રપણે વિકાર કરે છે; કર્મથી કે પરથી નહિ, જીવ પોતાના ઊંધા પુરુષાર્થથી વિકાર કરે છે અને સવળા પુરુષાર્થથી નાશ કરે છે.'

વિ. સં. ૧૯૭૮માં મહાવીરપ્રભુના જિનશાસન-ઉદ્ધારનો અને હજારો મુમુક્ષુઓના મહાન પુણ્યોદય સૂચક એક મંગળકારી પવિત્ર પ્રસંગ બને છે.

૩૨ વર્ષની ઉંમરે, વિધિની કોઈ ધન્ય પળે શ્રીમદ્ ભગવત્ કુંદકુંદાચાર્યદેવ વિરચિત સમયસાર નામનું મહાન પરમાગમ દામનગરમાં દામોદર શેઠ દ્વારા પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના હસ્તકમળમાં આવે છે અને આ પવિત્ર પુરુષના અંતરમાંથી સહજ જ ઉદ્ગાર નીકળે છે : ''શેઠ! આ તો અશરીરી થવાનું શાસ્ત્ર છે.'' એનું અધ્યયન અને ચિંતન કરતાં અંતરમાં આનંદ અને ઉલ્લાસ ઉભરાય છે. આ મહાપુરુષના અંતરંગ જીવનમાં પણ પરમ પવિત્ર પરિવર્તન થયું. ભૂલી પડેલી પરિણતિ નિજ ઘર દેખે છે. ત્યારબાદ વિ.સં. ૧૯૮૨ના ચાતુર્માસ પહેલા રાજકોટમાં શ્રી દામોદરભાઈ લાખાણીએ 'મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક' ગ્રંથ પૂ. ગુરુદેવશ્રીને આપ્યો. જે વાંચતા, પોતાના હૃદયની અનેક વાતોનું સમર્થન આ ગ્રંથમાંથી મળી આવતાં તેઓ તેના વાંચનમાં એવા ઓતપ્રોત થઈ જતાં કે તે વખતે તેમને ખાવું-પીવું કે સૂવું ગમતું નહીં. ત્યારબાદ શ્રી પ્રવચનસાર, અષ્ટપાહુડ, દ્રવ્યસંગ્રહ, સમ્યગ્જ્ઞાન દીપિકા, વગેરે દિગંબર શાસ્ત્રોના અભ્યાસથી ૧૩ વર્ષ સુધી ખૂબ જ જ્ઞાનની પ્રગાઢતા બાદ તેઓશ્રીને નિઃશંક નિર્ણય થઈ જાય છે કે દિગંબર જૈનધર્મ જ મૂળ માર્ગ છે અને તે જ સત્ ધર્મ છે. તેથી અંતરંગ શ્રદ્ધા કંઈક અને બહારમાં વેશ કંઈક એવી સ્થિતિ તેમને અસહ્ય થઈ પડે છે. તેથી અંતરમાં ખૂબ જ મનોમંથન બાદ સંપ્રદાય છોડવાનો નિર્ણય કરે છે.

પરિવર્તન માટે યોગ્ય સ્થળની તપાસ કરતાં કરતાં સોનગઢ આવી ''સ્ટાર ઓફ ઇન્ડિયા'' નામના એકાંત મકાનમાં મહાવીર જન્મકલ્યાણકના દિવસે (વિ. સં. ૧૯૯૧, ચૈત્ર સુદ ૧૩) બપોરે સવા વાગે સંપ્રદાયના ચિહ્ન મુહપત્તીનો ત્યાગ કરે છે અને જાહેર કરે છે : 'હવે હું સ્થાનકવાસી સાધુ નથી, હું સનાતન દિગંબર જૈન ધર્મનો શ્રાવક છું.' સિંહ સમાન વૃત્તિના ધારક આ મહાપુરષે, ૪૫ વર્ષની ઉંમરે અંતરમાં મહાવીર્ય ઉછાળીને આ અદ્ભુત પરાક્રમી કાર્ય કર્યું.

''સ્ટાર ઓફ ઇન્ડિયા''માં ત્રણ વર્ષ દરમ્યાન જિજ્ઞાસુ ભક્તજનોનો પ્રવાહ દિન-પ્રતિદિન વધતો જ ગયો, જેના કારણે આ મકાન ખુબ જ નાનું પડવા લાગ્યું. તેથી ભક્તોએ આ પરમપ્રતાપી સત્પુરુષ માટે નિવાસ અને પ્રવચનનું મકાન ''શ્રી જૈન સ્વાધ્યાય મંદિર''નું નિર્માણ કરાવ્યું. ગુરુદેવશ્રીએ વિ. સં. ૧૯૯૪ના વૈશાખ વદ ૮ના રોજ આ નિવાસસ્થાનમાં મંગળ પદાર્પણ કર્યું. આ ''સ્વાધ્યાય મંદિર'' જીવન-પર્યન્ત આ મહાપુરુષની આત્મ-સાધના અને વીરશાસનની પ્રભાવનાનું કેન્દ્ર બની રહ્યું.

અહીં દિગંબર ધર્મના ચારે અનુયોગના નાના-મોટા ૧૮૩ જેટલા ગ્રંથોનો ઊંડાણથી અભ્યાસ કર્યો. તેમાંથી ૩૮ ગ્રંથો પર સભામાં પ્રવચનો કર્યા, જેમાં સમયસાર ઉપર તો ૧૯ વખત અધ્યાત્મવર્ષા કરી છે. પ્રવચનસાર, અષ્ટપાહુડ, પરમાત્મ પ્રકાશ, નિયમસાર, પંચાસ્તિકાય સંગ્રહ, સમયસાર કળશ-ટીકા વગેરે ગ્રંથો પર પણ અનેકવાર પ્રવચનો કર્યા છે.

દિવ્યધ્વનિનું રહસ્ય સમજાવનાર તેમજ કુંદકુંદાદિ આચાર્યોના ગહન શાસ્ત્રોનું રહસ્યોદ્ઘાટન કરનાર આ મહાપુરુષની ભવતાપવિનાશક અમૃતવાણીને ભાઈશ્રી નવનીતભાઈ ઝવેરીની દીર્ઘદ્રષ્ટિને કારણે શ્રી દિગંબર જૈન સ્વાધ્યાય મંદિર ટ્રસ્ટ, સોનગઢ દ્વારા ઈ.સ.૧૯૫૯ થી ૧૯૮૦ સુધી નિયમિત રીતે ટેપમાં ઉતારી લેવામાં આવી હતી. જેના પ્રતાપે આજે આપણી પાસે ૯૦૦૦ થી વધુ પ્રવચનો સુરક્ષિતપણે ઉપલબ્ધ છે. આ મંગલવાણી દેશ-વિદેશના તમામ મુમુક્ષુમંડળોમાં તેમજ લાખો જિજ્ઞાસુ મુમુક્ષુઓના ઘેર-ઘેર ગુંજતી થઈ ગઈ છે. તેથી એટલું તો નક્કી છે કે ભરતક્ષેત્રના ભવ્યજીવોને પંચમ કાળના અંત સુધી આ દિવ્યવાણી જ ભવના અભાવમાં પ્રબળ નિમિત્ત થશે.

આ મહાપુરુષનો ધર્મસંદેશ દેશ-વિદેશના સમસ્ત મુમુક્ષુઓને નિયમિત મળતો રહે તે હેતુથી વિ. સં. ૨૦૦૦ના માગશર (ડિસેમ્બર ૧૯૪૩) માસથી ''આત્મધર્મ'' નામની માસિક આધ્યાત્મિક-પત્રિકાનું પ્રકાશન સોનગઢથી મુરબ્બી શ્રી રામજીભાઈ માણેકચંદ દોશીના સંપાદન હેઠળ શરૂ થયું. આજે પણ ''આત્મધર્મ'' ગુજરાતી તેમજ હિન્દી ભાષામાં નિયમિત રીતે પ્રકાશિત થઈ રહ્યું છે. પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના દૈનિક પ્રવચનોને પ્રસિદ્ધ કરતું ''શ્રી સદ્ગુરુ પ્રવચન પ્રસાદ'' સપ્ટેમ્બર ૧૯૫૦ થી નવેમ્બર ૧૯૫૬ સુધી પ્રકાશિત થયું. સ્વાનુભૂતિવિભૂષિત આ ચૈતન્યવિહારી મહાપુરુષની મંગળવાણી વાંચીને તેમજ સાંભળીને હજારો સ્થાનકવાસી, શ્વેતાંબર તથા અન્ય કોમના ભવ્યજીવો પણ તત્ત્વની સમજણપૂર્વક સાચા દિગંબર જૈનધર્મના અનુયાયી થયા. અરે..! મૂળ દિગંબર જૈનો પણ સાચા અર્થમાં દિગંબર જૈન બન્યા.

શ્રી દિગંબર જૈન સ્વાધ્યાય મંદિર ટ્રસ્ટ, સોનગઢ દ્વારા દિગંબર આચાર્યો-મુનિવરોના તેમજ આત્માનુભવી પંડિતવર્યોના ગ્રંથો અને પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના તે ગ્રંથો પરના પ્રવચનોને પુસ્તકરૂપે છપાવવાનું કાર્ય વિ. સં. ૧૯૯૯ (ઇ.સ. ૧૯૪૩)થી શરૂ થયું. આ સત્-સાહિત્ય દ્વારા વીતરાગી

તત્ત્વજ્ઞાનની દેશ-વિદેશમાં અપૂર્વ પ્રભાવના થઈ, જે આજે પણ અવિરતપણે ચાલી રહી છે. પરમાગમોનું ઊંડું રહસ્ય સમજાવીને કૃપાળુ કહાન ગુરુદેવે આપણા સહુ ઉપર કરુણા વરસાવી છે. તત્ત્વજિજ્ઞાસુ જીવો માટે આ એક મહાન આધાર છે અને દિગંબર જૈન સાહિત્યની આ એક અમૂલ્ય સંપત્તિ છે.

દસલક્ષણ પર્યુષણ પર્વ દરમ્યાન ભારતભરમાં અનેક સ્થળોએ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીએ પ્રરૂપેલા તત્ત્વજ્ઞાનના પ્રચાર માટે પ્રવચનકારો મોકલાય છે. આ પ્રવૃત્તિથી ભારતભરના સમસ્ત દિગંબર સમાજમાં જાગૃતિ આવી છે. આજે પણ દેશ-વિદેશમાં પર્યુષણ પર્વમાં સેંકડો પ્રવચનકાર વિદ્વાનો આ વીતરાગી વાણીનો ડંકો વગાડે છે.

બાળકોમાં તત્ત્વજ્ઞાનના સંસ્કારોનું સિંચન થાય તે હેતુથી સોનગઢમાં વિ. સં. ૧૯૯૭ (ઇ. સ. ૧૯૪૧)ના મે માસના વેકેશનથી ૨૦ દિવસના ધાર્મિક શિક્ષણ વર્ગ શરૂ થયા. વડીલો માટેનો પ્રૌઢ શિક્ષણ વર્ગ વિ. સં. ૨૦૦૩ના શ્રાવણ માસથી શરૂ કરવામાં આવેલ છે.

સોનગઢમાં વિ.સં. ૧૯૯૭ના ફાગણ સુદ બીજના રોજ નૂતન દિગંબર જિનમંદિરમાં કહાનગુરુના મંગળ હસ્તે શ્રી સીમંધરાદિ ભગવંતોની પંચકલ્યાણક વિધિપૂર્વક પ્રતિષ્ઠા થઈ. તે સમયે સૌરાષ્ટ્રમાં માંડ ચાર-પાંચ દિગંબર જિનમંદિરો હતા અને દિગંબર જૈનો તો ભાગ્યે જ જોવા મળતા હતાં. આવા ક્ષેત્રે ગુરુદેવશ્રીની પાવન પ્રેરણાથી પ્રથમ જિનમંદિર બને છે અને બપોરે પ્રવચન બાદ જિનમંદિરમાં અડધો કલાક ભક્તિ થાય છે, જેમાં જિનવરભક્ત ગુરુરાજ હંમેશા હાજર રહે છે. ઘણીવાર તેઓશ્રી અતિભાવવાહી ભક્તિપાન કરાવતાં. આમ, ગુરુદેવશ્રીનું જીવન નિશ્ચય-વ્યવહારની અપૂર્વ સંધિપૂર્વકનું હતું.

ઇ. સ. ૧૯૪૧ થી ઇ. સ. ૧૯૮૦ દરમ્યાન સૌરાષ્ટ્ર (ગુજરાત) ઉપરાંત ભારત દેશના અનેક શહેરોમાં તથા વિદેશમાં (નાઈરોબીમાં) એમ કુલ ૬૬ દિગંબર જિનમંદિરોની મંગળ પ્રતિષ્ઠા, આ વીતરાગમાર્ગ પ્રવર્તક સત્પુરુષના પવિત્ર કરકમળ દ્વારા થઈ.

જન્મમરણથી રહિત થવાના સંદેશા નિરંતર સંભળાવનાર આ ચૈતન્યવિહારી પુરુષની મંગળકારી જન્મજયંતી ઉજવવાની શરૂઆત ૫૯મા વર્ષથી થઈ. ૭૫મા હિરકજયંતી પ્રસંગે સમગ્ર ભારતના જૈન સમાજ દ્વારા ચાંદી જડિત એક આઠસો પાનાનો દળદાર ''અભિનંદન ગ્રંથ'' આ ભાવિ તીર્થાધિનાથને ભારત સરકારના તત્કાલીન ગૃહમંત્રી શ્રી લાલબહાદુર શાસ્ત્રી દ્વારા મુંબઈમાં દેશભરના હજારો ભક્તોની હાજરીમાં અર્પણ થયો.

શ્રી સમ્મેદશીખરજીની યાત્રા નિમિત્તે ઈ. સ. ૧૯૫૭ તથા ઈ. સ. ૧૯૬૭માં એમ બે વખત સમગ્ર ઉત્તર અને પૂર્વ ભારતમાં મંગળ વિહાર કર્યો. તે જ રીતે ઇ. સ. ૧૯૫૯ અને ઇ. સ. ૧૯૬૪માં એમ બે વખત દક્ષિણ અને મધ્ય ભારતમાં મંગળ વિહાર કર્યો. આ મંગળ તીર્થયાત્રાના વિહાર

દરમ્યાન લાખો જિજ્ઞાસુ જીવોએ આ સિદ્ધપદના સાધક સંતના દર્શન કર્યા અને તેઓશ્રીની ભવાંતકારી અમૃતમય વાણી સાંભળીને અનેક ભવ્ય જીવોના જીવનની દિશા આત્મ-સન્મુખ થઈ ગઈ. આ સત્પુરુષને અનેક સ્થાનોથી લગભગ ૮૦ જેટલા અભિનંદન પત્ર અર્પણ થયા.

શ્રી વીરપ્રભુના નિર્વાણ બાદ, આ સળંગ ૪૫ વર્ષનો સમય (વીર સંવત ૨૪૬૧ થી ૨૫૦૭ અર્થાત્ ઇ. સ. ૧૯૩૫ થી ૧૯૮૦) વીતરાગમાર્ગની પ્રભાવનાનો સુવર્ણકાળ હતો. જે કોઈ મુમુક્ષુ અધ્યાત્મ તીર્થધામ સુવર્ણપુરી જતા, તેમને તો ત્યાં ચતુર્થ કાળનો જ અનુભવ થતો.

વિ. સં. ૨૦૩૭ના કારતક વદ સાતમ, (તા. ૨૮-૧૧-૧૯૮૦) શુક્રવારના રોજ, આ પ્રબળ પુરુષાર્થી આત્મજ્ઞ સંતપુરુષ દેહાદિનું લક્ષ છોડી પોતાના જ્ઞાયક ભગવાનના અંતરધ્યાનમાં એકાગ્ર થયા, અતીન્દ્રિય આનંદકંદ નિજ પરમાત્મતત્ત્વમાં લીન થયા. સાંજે આકાશનો સૂર્ય અસ્ત થયો, ત્યારે સર્વજ્ઞપદના સાધક સંતે ભરતક્ષેત્રથી સ્વર્ગપુરી તરફ પ્રયાણ કર્યું. તેઓશ્રી વીરશાસનને પ્રાણવંતું કરી અધ્યાત્મયુગનું સર્જન કરતાં ગયાં.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી કાનજીસ્વામી આ યુગના એક મહાન અને અસાધારણ વ્યક્તિ હતા. તેમના બહુમુખી વ્યક્તિત્વની સૌથી મોટી વિશેષતા એ છે કે તેમણે સત્યથી ખુબ જ દૂર જન્મ લઈને સ્વયંબુદ્ધની જેમ સત્યનું અનુસંધાન કર્યું અને પોતાના પ્રચંડ પુરુષાર્થથી આત્મસાત પણ કર્યું.

આ વિદેહ દશાવંત મહાપુરુષનું અંતર જેટલું ઉજ્જવળ હતું તેટલું બાહ્યજીવન પણ પવિત્ર છે; પવિત્રતા અને પુણ્યનો સહજ યોગ આ કળિકાળમાં ભાગ્યે જ જોવા મળે છે. તેમની અત્યંત નિયમિત દિનચર્યા, સાત્વિક અને પરિમિત આહાર, આગમ સંમત સંભાષણ, કરુણ અને સુકોમળ હૃદય, તેમના વિરલ વ્યક્તિત્વના અભિન્ન અવયવો હતા. શુદ્ધાત્મ તત્ત્વનું નિરંતર ચિંતન અને સ્વાધ્યાય એ જ તેમનું જીવન હતું. જૈન શ્રાવકના પવિત્ર આચાર પ્રત્યે તેઓશ્રી હંમેશા સતર્ક અને સાવધાન હતા. તેઓ જગતની પ્રશંસા કે નિંદાથી અપ્રભાવિત, માત્ર પોતાની સાધનામાં જ તત્પર રહેતા. ભાવલિંગી મુનિઓના તેઓ દાસાનુદાસ હતા.

આચાર્ય ભગવંતોએ જે મુક્તિનો માર્ગ પ્રકાશ્યો છે તેને આ અનુભૂતિ વિભૂષિત સંતપુરુષે પોતાના શુદ્ધાત્મતત્ત્વની અનુભૂતિના આધારે, સાતિશય જ્ઞાન અને વાણી દ્વારા, યુક્તિ ને ન્યાયથી સર્વ પ્રકારે સમજાવ્યો છે. દ્રવ્યની સ્વતંત્રતા, દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય, ઉપાદાન-નિમિત્ત, નિશ્ચય-વ્યવહાર, ક્રમબદ્ધપર્યાય, કારણશુદ્ધપર્યાય, આત્માનું શુદ્ધ સ્વરુપ, સમ્યગ્દર્શન અને તેનો વિષય, સમ્યગ્જ્ઞાન અને જ્ઞાનનું સ્વ-પરપ્રકાશકપણું ઇત્યાદિ સમસ્ત તેઓશ્રીના પરમ પ્રતાપે આ કાળે સત્યરૂપે બહાર આવ્યા છે. આજે દેશ-વિદેશમાં લાખો જીવો મોક્ષના માર્ગને સમજવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે, તે તેઓશ્રીનો જ પરમ પ્રતાપ છે.

સમગ્ર જીવન દરમ્યાન આ ગુણવંતા જ્ઞાનીપુરુષે બહુ જ અલ્પ લખ્યું છે, કેમકે તેઓશ્રીને તો તીર્થંકરની વાણી જેવો યોગ હતો. તેમની અમૃતમય મંગળવાણીનો પ્રભાવ જ એવો હતો કે સાંભળનાર તેનું રસપાન કરતાં થાકતા જ નહિ. દિવ્યભાવશ્રુત જ્ઞાનધારી આ પુરાણપુરુષે પોતે જ પરમાગમના આ સારભૂત સિદ્ધાંતો લખાવ્યા છેઃ

૧. એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યને અડે નહિ, સ્પર્શે નહિ.

૨. દરેક દ્રવ્યની દરેક પર્યાય ક્રમબદ્ધ જ થાય છે.

૩. ઉત્પાદ - ઉત્પાદથી છે, વ્યયથી કે ધ્રુવથી નથી.

૪. ઉત્પાદ પોતાના ષટ્કારકના પરિણમનથી થાય છે.

૫. પર્યાયના અને ધ્રુવના પ્રદેશ ભિન્ન છે.

૬. ભાવશક્તિના કારણે પર્યાય હોય જ છે, કરવી પડતી નથી.

૭. ભૂતાર્થના આશ્રયે સમ્યગ્દર્શન થાય છે.

૮. ચારે અનુયોગનું તાત્પર્ય વીતરાગતા છે.

૯. સ્વદ્રવ્યમાં પણ દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયના ભેદ પાડવા તે અન્યવશપણું છે.

૧૦. ધ્રુવનું આલંબન, પણ વેદન નહિ, અને પર્યાયનું વેદન, પણ આલંબન નહિ.

આ અધ્યાત્મયુગસર્જક મહાપુરુષે પ્રકાશેલ સ્વાનુભૂતિનો પાવન પંથ જગતમાં સદા જયવંત વર્તો!

તીર્થંકર શ્રી મહાવીર ભગવાનની દિવ્યધ્વનિનું રહસ્ય સમજાવનાર શાસનસ્તંભ શ્રી કહાન ગુરુદેવ ત્રિકાળ જયવંત વર્તો!

સત્પુરુષનો પ્રભાવના ઉદય જયવંત વર્તો.

અનુક્રમણિકા

પ્ર. ક્રમાંક	તારીખ	તિથિ	વાર	ગાથા	શ્લોક	પૃષ્ઠ નંબર
૧	૦૯-૦૯-૧૯૬૯	શ્રાવણ વદ ૧૩	મંગળવાર	૩૮	-	૦૧-૧૨
૨	૧૦-૦૯-૧૯૬૯	શ્રાવણ વદ ૧૪	બુધવાર	૩૮	૫૪	૧૩-૨૫
૩	૧૧-૦૯-૧૯૬૯	શ્રાવણ વદ અમાસ	ગુરુવાર	૩૯	૫૫	૨૬-૩૮
૪	૧૨-૦૯-૧૯૬૯	ભાદરવા સુદ ૧	શુક્રવાર	૪૦	૫૫	૩૯-૫૦
૫	૧૩-૦૯-૧૯૬૯	ભાદરવા સુદ ૨	શનિવાર	૪૧	૫૬-૫૭	૫૧-૬૩
૬	૧૪-૦૯-૧૯૬૯	ભાદરવા સુદ ૩	રવિવાર	૪૧	-	૬૪-૭૭
૭	૧૫-૦૯-૧૯૬૯	ભાદરવા સુદ ૪	સોમવાર	૪૧	-	૭૮-૯૧
૮	૧૭-૦૯-૧૯૬૯	ભાદરવા સુદ ૬	મંગળવાર	૪૧	૫૮-૫૯	૯૨-૧૦૬
૯	૧૮-૦૯-૧૯૬૯	ભાદરવા સુદ ૭	ગુરુવાર	૪૨	-	૧૦૭-૧૧૯
૧૦	૧૯-૦૯-૧૯૬૯	ભાદરવા સુદ ૮	શુક્રવાર	૪૩	૬૦-૬૧	૧૨૦-૧૩૨
૧૧	૨૦-૦૯-૧૯૬૯	ભાદરવા સુદ ૯	શનિવાર	૪૩	૬૨-૬૩	૧૩૩-૧૪૪
૧૨	૨૧-૦૯-૧૯૬૯	ભાદરવા સુદ ૧૦	રવિવાર	-	૬૩-૬૭	૧૪૫-૧૫૭
૧૩	૨૨-૦૯-૧૯૬૯	ભાદરવા સુદ ૧૧	સોમવાર	૪૪	૬૮	૧૫૮-૧૭૦
૧૪	૨૩-૦૯-૧૯૬૯	ભાદરવા સુદ ૧૩	મંગળવાર	૪૪-૪૬	૬૯	૧૭૧-૧૮૪
૧૫	૨૪-૦૯-૧૯૬૯	ભાદરવા સુદ ૧૪	બુધવાર	૪૭	૭૦-૭૧	૧૮૫-૧૯૮
૧૬	૨૫-૦૯-૧૯૬૯	ભાદરવા સુદ ૧૫	ગુરુવાર	૪૮-૪૯	૭૨	૧૯૯-૨૧૩
૧૭	૨૬-૦૯-૧૯૬૯	ભાદરવા વદ ૧	શુક્રવાર	૪૯	૭૩	૨૧૪-૨૨૮
૧૮	૨૭-૦૯-૧૯૬૯	ભાદરવા વદ ૨	શનિવાર	૫૦	-	૨૨૯-૨૪૨
૧૯	૨૮-૦૯-૧૯૬૯	ભાદરવા વદ ૩	રવિવાર	૫૦	-	૨૪૩-૨૫૫
૨૦	૨૯-૦૯-૧૯૬૯	ભાદરવા વદ ૪	સોમવાર	૫૧-૫૫	૭૪	૨૫૬-૨૬૯
૨૧	૩૦-૦૯-૧૯૬૯	ભાદરવા વદ ૫	મંગળવાર	૫૧-૫૫	-	૨૭૦-૨૮૪
૨૨	૦૧-૧૦-૧૯૬૯	ભાદરવા વદ ૬	બુધવાર	૫૧-૫૫	૭૫	૨૮૫-૨૯૯

શ્રાવણ વદ ૧૩, મંગળવાર, તા. ૦૯-૦૯-૧૯૬૯
ગાથા-૩૮, પ્રવચન-૧

આ એક નિયમસાર શાસ્ત્ર છે. એનો ત્રીજો અધિકાર, શુદ્ધભાવ અધિકાર. નિયમસાર એટલે શું? સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન ને સાચા સ્વભાવરત્નત્રય એને નિયમ કહીએ અને સાર એટલે એમાં વિકલ્પ અને વ્યવહારનો અભાવ એને નિયમસાર કહેવામાં આવે છે. શું કીધું સમજાણું? **'णियमेण य जं कज्जं'** નિયમથી જે કરવાલાયક છે, જે નિશ્ચયથી કરવાલાયક કાર્ય છે, જીવના હિતને માટે મોક્ષને માટે જે અનંત કાળથી કર્યું નથી એ જે કરવાલાયક છે, **'णियमेण य जं कज्जं'** નિશ્ચયથી જે કરવાલાયક છે તે નિયમ છે. નિયમ એટલે સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર. ત્યાં સ્વભાવ સમ્યગ્દર્શન(ની વાત છે), વ્યવહાર સમ્યગ્દર્શન નહિ. સમજાય છે?

સ્વભાવ એટલે નિર્મળ શુદ્ધ ચૈતન્યદ્રવ્ય, એની અંતરમાં અનુભૂતિમાં પ્રતીતિ, એનું જ્ઞાન અને એની લીનતા એ સ્વભાવભાવરૂપ, નિર્વિકારી પર્યાયરૂપ નિયમ એને મોક્ષનો માર્ગ કહેવામાં આવે છે. અને સાર એટલે વ્યવહાર વિકલ્પ આદિ, ભેદ આદિ એમાં નહિ. સમજાણું કાંઈ? એને નિયમસાર, આત્માની સાચી ભક્તિ એને કહેવામાં આવે છે. આ વખતે ભક્તિનું વંચાય છેને બપોરના? આ ભક્તિ અત્યારે પરમાર્થભક્તિની વ્યાખ્યા ચાલે છે. એનો આ ત્રીજો અધિકાર શુદ્ધભાવ. શુદ્ધભાવ એટલે ત્રિકાળી પરમપારિણામિક ધ્રુવસ્વભાવ. શુદ્ધભાવ એટલે આ પર્યાય એમ નહિ.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એ તો કહ્યું ને. શુદ્ધભાવ અધિકાર એટલે? ત્રિકાળી પરમસ્વભાવભાવ કે જે રાગ વિનાનો અને એક સમયની પર્યાય વિનાનો એવો જે ત્રિકાળી ધ્રુવ પરમસ્વભાવ, પરમપરિણામિક(ભાવ), સત્‌નું સત્વ એને અહીંયા શુદ્ધભાવ કહેવામાં આવે છે. પેલા શુભ, અશુભ અને શુદ્ધ જે પર્યાયના (ભેદ), એ અહીં નથી. મોક્ષમાર્ગ જે છે એ શુદ્ધ સ્વભાવરૂપ રત્નત્રય છે, પણ આ અધિકાર છે એ શુદ્ધભાવ ત્રિકાળીનો અધિકાર છે. સમજાય છે કાંઈ? ત્રિકાળી જે દ્રવ્ય–વસ્તુ એક સમયની પર્યાય–અવસ્થા વિનાનું તત્ત્વ, મૂળ તત્ત્વ, પરમેશ્વર તત્ત્વ, પરમતત્ત્વ એને અહીંયા શુદ્ધભાવ કહેવામાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ? એનો અધિકાર છે.

'હવે શુદ્ધભાવ અધિકાર કહેવામાં આવે છે.' ગાથા-૩૮.

जीवादिबहित्तच्चं हेयमुवादेयमप्पणो अप्पा।
कम्मोपाधिसमुब्भवगुणपज्जाएहिं वदिरित्तो ॥ ३८॥
છે બાહ્ય તત્ત્વ જીવાદિ સર્વે હેય, આત્મા ગ્રાહ્ય છે,
જે કર્મથી ઉત્પન્ન ગુણપર્યાયથી વ્યતિરિક્ત છે. ૩૮.

એની ટીકા :- '**આ, હેય અને ઉપાદેય તત્ત્વના સ્વરૂપનું કથન છે.**' છાંડવા લાયક કોણ છે અને ગ્રહવા લાયક કોણ છે—એનું કથન છે. '**જીવાદિ સાત તત્ત્વોનો સમૂહ પરદ્રવ્ય હોવાને લીધે ખરેખર ઉપાદેય નથી.**' શું કહે છે? એક સમયનો જીવનો જે પર્યાય.. એક સમયનો જીવનો પર્યાય તેને વ્યવહારજીવ કહેવામાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ? એક સમયની.. જીવ જે ધ્રુવ ચૈતન્ય ત્રિકાળી સ્વભાવભાવ એની એક સમયની જે અવસ્થા જીવની-આત્માની, અહીં જીવ એને કહે છે અને આત્મા પછી ત્રિકાળીને કહેશે. સમજાણું કાંઈ? એક સમયની પર્યાય, અનંત ગુણની એક સમયની જે અવસ્થા એને અહીંયા વ્યવહારજીવ કહ્યો છે. એ વ્યવહારજીવ હેય છે. એય..! વીરચંદભાઈ! આ નવી વાત છે થોડી. સમજાય છે કાંઈ? ક્યા શુકનચંદજી!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, ... રાગ તો હેય છે, વ્યવહારરત્નત્રયનો વિકલ્પ તો હેય છે. એ આવશે. પણ એક સમયની પર્યાય છે.... વસ્તુ જે ત્રિકાળી ચિદાનંદ ધ્રુવ અનંત અનંત શક્તિનું સત્વનું ધામ, મહાધામ ભગવાન, એમાં એક સમયની જે પર્યાય છે–અવસ્થા છે–હાલત છે–દશા છે એને વ્યવહારજીવ ગણી એને હેય કહેવામાં આવ્યો છે. સમજાણું કાંઈ? અજીવ તો હેય છે જ. સમજાય છે કાંઈ? અને આ જીવ સિવાયના બીજા જીવો પણ હેય છે જ. એ આ જીવ નથી એટલે બીજા જીવો એ પણ એક ન્યાયે 'આ જીવ નહિ' (તેથી) તે બધા અજીવમાં જાય છે, એ હેય છે. આ ભગવાન આત્મા જીવ છે તે એ જીવ નથી. આ જીવભાવ છે તે એ જીવભાવ નથી.

જુઓ! આ તો અમૃતસાગરની વાત ચાલે છે. અનુભવ કરવાલાયક શું ચીજ છે? અને કોનો અનુભવ કરવો? અને કોને હેય જાણવો? એ મુખ્ય વાત છે. સમજાય છે કાંઈ? ભગવાન આત્મા એની એક સમયની પર્યાયને વ્યવહારજીવ કહી અને એ સિવાયના બીજા જીવો પણ આ જીવ નહિ, માટે એને પણ બીજામાં–અજીવમાં નાખી અને બીજા અજીવો જે છે આદિ એ પણ હેયમાં નાખી અને એમાં દયા, દાન, પુણ્ય-પાપનો ભાવ થાય એ આસ્રવતત્ત્વ છે એ પણ હેયમાં નાખ્યા, એ છોડવાલાયક છે. નવનીતભાઈ! એમાં જે સંવર, નિર્જરા અને મોક્ષની પર્યાય થાય એ પણ હેય છે. અંગીકાર કરવા જેમ (લાયક) ઉપાદેય–આદરણીય નથી. જાણવાલાયક છે, પણ હેય તરીકે જાણવાલાયક છે. સમજાય છે કાંઈ?

આત્મા '**જીવાદિ સાત તત્ત્વો...**' (એટલે) જીવ એની પર્યાય, એનો રાગ, એની સંવર-નિર્જરાની શુદ્ધ પર્યાય અને મોક્ષની પર્યાય. એ મોક્ષ પણ એક સમયની દશા છે. એ '**જીવાદિ સાત તત્ત્વોનો સમૂહ...**' જીવ, અજીવ, આસ્રવ, અટકેલો રાગ–ત્યાં અટકે એ બંધ અને સંવર, નિર્જરા અને મોક્ષ—એ સાતેય તત્ત્વોનો સમૂહ પરદ્રવ્ય છે. પંડિતજી! આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? '**જીવાદિ સાત તત્ત્વોનો સમૂહ પરદ્રવ્ય હોવાને લીધે...**' એય..! પ્રાણભાઈ! એ શેઠિયા માણસ છે. કોઈ દિ' ત્યાં સાંભળ્યું ન હોય,

કોઈને ખબર ન હોય કે આ શું કહે છે? આહાહા..! ભગવાન! અનુભવ કરવાલાયક હોય તો ત્રિકાળીદ્રવ્ય ધ્રુવ સ્વદ્રવ્ય છે તે અનુભવ કરવાલાયક છે.

શ્રોતાઃ- ..

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- આ એમાં એ છે. સમજાણું કાંઈ? '**ववहारोऽभूदत्थो**' જે કહ્યું છે એમાં આ નક્કી થાય છે. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ?

ભગવાન આત્મા એને '**अप्पणो अप्पा**' એમ શબ્દ વાપર્યો છે. '**अप्पणो अप्पा मुवादेय**' અને '**जीवादिबहित्तच्चं हेय**' એમ શબ્દ વાપર્યો છે. આહાહા..! અલૌકિક વાત છે.

શ્રોતા :- કુંદકુંદાચાર્યે હેય...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, કુંદકુંદાચાર્યે પાઠમાં (શબ્દ) વાપર્યો છે. પાઠમાં વાપર્યો એનો અર્થ કરે છે આ. આહાહા..! એટલે? કે ભગવાન આત્મા અનંત ગુણનું એકરૂપ પરમસ્વભાવભાવ, ધ્રુવ, નિત્ય, પર્યાયની ક્રિયા–પરિણમનની ક્રિયા વિનાનો. સમજાય છે કાંઈ? એને અહીંયા '**अप्पणो अप्पा**' એટલે પોતાનો આત્મા એમ કહેવામાં આવ્યું છે અને સાત તત્ત્વ પોતાનો આત્મા નહિ, એ પરદ્રવ્ય છે એમ કહેવામાં આવ્યું છે. આહાહા..! એ મોક્ષમાર્ગ,... આ નિયમસાર છે ને? એ મોક્ષમાર્ગની પર્યાયને પણ અહીંયા તો પરદ્રવ્ય કીધી છે. સમજાણું કાંઈ? એય..! મનસુખભાઈ! સમજાણું કે નહિ આ?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પાછળ બેઠા કેમ? અહીંયા જગ્યા ઘણી છે. શું કરવા આવ્યા? પહેલા આવવું જોઈએ ને? રેલ વખતે પહેલા જાય. એક-બે મિનિટ કેમ? રેલ ઉપર જાય તો વહેલા જતા હશે કે નહિ? પા કલાક.

શ્રોતા :- ..અહીંયા તો બીજે દિ'

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અહીં બીજે દિ' પણ બીજું હોય, આ ન હોય. આહાહા..!

જુઓ ભાઈ! આ મનુષ્યદેહ મળ્યો એમાં ક્યું તત્ત્વ આદરણીય છે અને કયું હેય છે—તેનો અહીંયા વિવેક બતાવે છે. ભગવાન આત્મા ધ્રુવ... ધ્રુવ... ધ્રુવ... નિત્ય... નિત્ય... નિત્ય... એકરૂપ સામાન્ય જ્ઞાયકભાવ ત્રિકાળ એ જ '**अप्पणो अप्पा**' એ પોતાનો આત્મા એને કહીએ અને તે અંગીકાર કરવા અને તેનો અનુભવ કરવા જેવો છે. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ?

'**જીવાદિ સાત તત્ત્વોનો સમૂહ પરદ્રવ્ય હોવાને લીધે...**' આહાહા..! રાડ નાખેને બીજા તો. આ તો વેદાંત જેવું થઈ ગયું હશે? પણ સ્વદ્રવ્ય અને પરદ્રવ્ય એવા ભાગલા જ ક્યાં છે ત્યાં? પર્યાય અને દ્રવ્ય... અલિંગગ્રહણની જ્યાં વાત થઈ તો એક જણ કહે, આ તો બધું—આ જૈનમાં માનેલી ક્રિયાઓ આ વ્રત ને આ ને તે આ, એની તો આમાં કિંમત આવી નહિ. આહાહા..! ભાઈ! ભગવાન આત્મા નિત્યાનંદ પ્રભુ એકલો આનંદનો કંદ, આનંદનો દરિયો સ્વભાવથી ભરેલો એવો જે ધ્રુવ ભગવાન આત્મા તે જ

જીવને સમ્યગ્દર્શનમાં આદરવાલાયક છે. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? ઓલા હરવખતે પર્યુષણમાં બીજું વાંચતા હતા જે પોરથી ચાલતું (હોય). આજે તો નિયમસાર આવ્યું. પ્રવચનસાર પૂરું થઈ ગયું ને. કહો, સમજાણું કાંઈ?

આ આત્મા એની જે એક સમયની અવસ્થા–પર્યાય, એ પર્યાયને અહીંયા વ્યવહારજીવ કહ્યો છે. વ્યવહારજીવ એટલે? આદરવાલાયક નહિ. સમજાય છે કાંઈ? અને અજીવ અને બીજા તત્ત્વો તો આદરણીય છે નહિ. સિદ્ધ ભગવાન સાક્ષાત્ હોય અને અરિહંત ત્રિલોકનાથ પરમાત્મા (હોય, પણ) આત્માને આદરણીય એ છે નહિ. આહાહા..! કેમકે જેમાંથી નવી આનંદની અને શાંતિની પર્યાય પ્રગટ થાય એવું જે ત્રિકાળી દ્રવ્ય, એનો અનુભવ કરવાથી દશામાં આનંદ આવે એ ઉપાદેયતત્ત્વ ધ્રુવ છે. સમજાય છે કાંઈ? આ તો મૂળ મુદ્દાની રકમની વાત છે. બાકી ઉપરની બધી વાતું અનેક પ્રકારની ચાલે. ચરણાનુયોગમાં આમ કરવું, આ કર્યું ને તે કર્યું બધું. એ તો જ્ઞાન કરવા માટે એવી ચીજોનું વર્ણન હોય. પણ આદરણીય માટે તો એક આ દ્રવ્ય ત્રિકાળી છે.

'**જીવાદિ સાત તત્ત્વોનો સમૂહ પરદ્રવ્ય હોવાને લીધે...**' કારણ કે પહેલો શબ્દ એ પડ્યો છેને એટલે એમ લીધું છે. પરદ્રવ્ય છે. આહાહા..! જેમ શરીર અને જડ એ આત્માને નવી આનંદની, શાંતિની દશા પ્રગટવાનું એ સ્થાન નથી, એમ જીવની એક સમયની પર્યાય રાગવાળી કે રાગ વિનાની સંવર, નિર્જરાવાળી કે આસ્રવવાળી, એ બધી પર્યાયોમાંથી નવી ધર્મદશા–પર્યાય એમાંથી પ્રગટ થતી નથી. માટે તેને પરદ્રવ્ય કહીને હેય કહ્યું છે. આહાહા..! કહો, દેવીલાલજી! ભારે કામ ભાઈ! અહીં તો હજી દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની શ્રદ્ધાનો રાગ એને હેય કહે ત્યાં તો પરસેવો ઉતરી જાય. અરર..! આવું હોય? આ તો વ્યવહારનો લોપ થઈ જાય છે. સાંભળને હવે! વ્યવહારનો લોપ ક્યારે થાય? નિશ્ચયનો આદર કરે ત્યારે વ્યવહારનો લોપ થાય ને? અને વ્યવહારનો લોપ કરે તો નિશ્ચયનો આદર થાય. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

કહે છે, '**ખરેખર ઉપાદેય નથી.**' એમ પાછું. ભાષા છેને? ખરેખર આદરણીય નથી. જીવની એક સમયની અવસ્થા, સંવર, નિર્જરાની અવસ્થા, મોક્ષની દશા–અવસ્થા–હાલત, દયા-દાનના વિકલ્પની હાલત અને એ ભાવબંધરૂપ પર્યાય અને અજીવ—કોઈ જીવને-આત્માને ઉપાદેય, આદરણીય, દૃષ્ટિ કરીને અનુભવવા લાયક એ સાત તત્ત્વો નથી. ધન્નાલાલજી! આવી વાત છે, ભાઈ! આહાહા..! કહો, ભીખાભાઈ! આહાહા..!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એ ઠીક છે. .. કરી નાખી પણ એણે.

ભાઈ! તારા ઘરમાં અનંતા પરમાત્મા પડ્યા છે ભાઈ! આહાહા..! એ તારા ધ્રુવસ્વભાવમાં અનંતા પરમાત્મા છે. બરાબર હશે? સિદ્ધની દશા જે અનંતી પ્રગટ્યા કરે, સિદ્ધ ભગવાનની જે દશા થઈ મોક્ષની, એ પર્યાય તો અવસ્થા છે, એ અવસ્થાનો વ્યય થઈ અને નવી અવસ્થા થાય છે. એવી એવી

આત્મામાં મોક્ષદશા થતાં અનંતી મોક્ષની અવસ્થાઓ થાય છે. એ બધી સિદ્ધની મોક્ષદશા આત્માની શક્તિમાં પડી છે. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? અરે..! જ્યાં નજર નાખવાની છે તે નિધાન મહા પરમસ્વભાવથી ભરેલો સાગર છે. સમજાય છે કાંઈ? જ્યાં નજર નાખવાની છે તે નિધાન... કહે છે કે એ નજર છે એ પર્યાય છે, પણ એ પર્યાય આદરણીય નથી. કારણ કે પર્યાયનું લક્ષ છોડી અને એણે લક્ષ દ્રવ્ય ઉપર કરવાનું છે. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ?

'**જીવાદિ સાત તત્ત્વોનો સમૂહ પરદ્રવ્ય...**' છે. ઓહો..! શરીર પરદ્રવ્ય, કર્મ પરદ્રવ્ય, અરિહંત પરદ્રવ્ય, સિદ્ધ પરદ્રવ્ય, શાસ્ત્ર તો પરદ્રવ્ય છે, પણ જીવમાં થતી મોક્ષની અવસ્થા તે પરદ્રવ્ય! અમરચંદભાઈ! જીવમાં થતો મોક્ષનો માર્ગ, નિશ્ચય હોં! વ્યવહાર એ મોક્ષમાર્ગ છે જ નહિ. ભગવાન આત્મા પૂર્ણાનંદનો નાથ એને અવલંબતા, એના ધ્યેયને વિષય કરતાં, જે પર્યાય નિર્મળ સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રની પ્રગટે, કહે છે કે એ પણ પરદ્રવ્ય છે. કેમકે નવી (પર્યાય) પ્રગટ થાય તે કાંઈ એમાંથી નથી આવતી. સમજાણું કાંઈ?

'**જીવાદિ સાત તત્ત્વોનો સમૂહ...**' કહો, બીજે સાત તત્ત્વો હશે વીતરાગ સિવાય? સાત પ્રકારની પર્યાયો? સમજાય છે? અવસ્થા. અવસ્થા નામ હાલત-દશા. સાત પ્રકારની દશા—જીવની પર્યાય, આસ્રવપર્યાય, પુણ્ય-પાપની કે એ બંધની કે સંવર-નિર્જરા-મોક્ષની પર્યાયો. એને જ અહીંયા પરદ્રવ્ય કહીને હેય કીધા છે. કહો, સમજાય છે કાંઈ? આહાહા..! હજી તો વ્યવહારરત્નત્રય... ચરણાનુયોગનો જે વ્યવહાર રત્નત્રય છે, એ થાય તો પછી આત્માનું સમકિત થાય. એ તો ક્યાંય.. ક્યાંય ક્યાંય એની બુદ્ધિ રખડે છે કહે છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! અહીં તો હેય–છોડવાલાયક હોય એવા સાતેય તત્ત્વોની દશા એ લક્ષ કરવા જેવી નથી એટલે છોડવા જેવી છે, એમ. ઉપાદેય નથી. '**ખરેખર ઉપાદેય નથી.**'

'**સહજ વૈરાગ્યરૂપી...**' મુનિ પોતાની વાત કરે છે જરીક. છે તો આ બધાને માટે હોં! છેલ્લે લેશે. '**અતિઆસન્નભવ્ય જીવોને એવા નિજ પરમાત્મા સિવાય (બીજું) કાંઈ ઉપાદેય નથી.**' મુનિ પોતાની વાત કરીને વાત લે છે. મારે તો આ છે અને બધાને માટે આ (છે), એમ પછી છેલ્લે એ લેશે. સમજાણું કાંઈ? મુનિ એને કહીએ કે જે '**સહજ વૈરાગ્યરૂપી મહેલના શિખરનો જે શિખામણી છે,...**' '**ટોચ ઉપરનું રત્ન; ચૂડામણી; કલગીનું રત્ન.**' કલગી નાખે છેને આમ કલગી? એમાં રત્ન ઉપર હોય છે. ઓહો..! મુનિને તો પુણ્ય-પાપના વિકલ્પથી પણ મહાવૈરાગ જેને છે. સમજાય છે કાંઈ? વ્રત, અવ્રતના રાગથી પણ જેને અંતરમાં ઉદાસભાવ છે.

'**સહજ વૈરાગ્યરૂપી મહેલ...**' મકાન મોટું, બંગલો, એનું શિખર, એનો શિખામણી. એવા મુનિ એને કહે છે (કે જે) વિકલ્પથી ઉદાસ છે. આ એક સમયની પર્યાયથી પણ જે ઉદાસ છે. સમજાણું કાંઈ? નિમિત્તથી તો ઉદાસ છે, શુભ-અશુભ રાગથી તો ઉદાસ છે. પણ એક સમયની પર્યાયથી સહજ વૈરાગ્યરૂપી મહેલ... મહેલ સમજાય છે? આ મહેલ નથી થતા? રાજાનો મહેલ મોટો. સાડા ત્રણ કરોડનું નથી થયું આ મૈસુરમાં? અહીંયા આ લોકોને હશેને બધા રખડનારા જ્યોર્જને છેને મોટા મોટા ઘર? ત્રણ

ત્રણ કરોડના ઘરો. મરી ગયો રાતે એં.. એં.. જોયું તો મડદું હતું. ભાન નહોતું ભાન. મરી ગયો ક્યારે ખબર નહિ, લ્યો. મરી ગયો કોણ? જ્યોર્જ. મોટો ત્રણ કરોડનો બંગલો. એ બંગલો કે દિ' તારો હતો? સાંભળને હવે! એ તો ધૂળનો ઢગલો. આહાહા..!

અહીં તો કહે છે કે જેમ એ મોટો મહેલ હોય એમ મુનિ તો સ્વભાવિક વૈરાગ્યરૂપી મહેલના શિખરના શિખામણી છે. આહાહા..! જુઓ તો એ. સમજાણું કાંઈ? ઉદાસ... ઉદાસ... ઉદાસ.. ૨૦ વર્ષનો જુવાન છોકરો મરતો હોય અને બધું કહળ્યું કુટુંબ ભેગું થયું હોય અને ઓલી બે વર્ષની પરણેતરવાળી (ઊભી હોય), ઓલો અસાધ્ય થઈ ગયો હોય અને મરવાની તૈયારી હોય. ઓલી મૂકે પોક. હાય રે! કૂવામાં વચ્ચે ઉતારીને દોરડા શઢ કાપ્યા, એમ રોવે છેને? એય..! નવનીતભાઈ!

આ અમારે ઘરે થયું હતુંને. અમારા મોટા ભાઈ મરી ગયા હતા. નાની ઉંમરમાં. નાનો તો મારી દીક્ષા પછી (ગુજરી ગયો). અમારા સૌથી મોટા ભાઈ હતા ને. એ વખતે મારી ઉંમર, (સંવત) ૧૯૫૭માં ગુજરી ગયા, ૧૧ વર્ષની ઉંમર. એ જ્યાં મરવાની તૈયારી થઈ ત્યાં ઓલી રોવા મંડી બાઈ. અમે તો નાની ઉંમરના. કહે કે બહાર નીકળો. છોકરાને કહે, બહાર નીકળો. ૫૭ની વાત છે. ૧૯૫૭. આઠ વર્ષનું પરણેતર. એક વર્ષનો છોકરો થયેલો. આમ જ્યાં આંખ ઓલી થવા માંડી, ખલાસ થવાનું ટાણું આવ્યું. બહાર નીકળો છોકરાઓ. ઓલી રોવા માંડી. ૧૧ વર્ષની ઉંમરે આ બધું જોયું હતું હોં! સમજાય છે? આહાહા...! શોક... શોક... શોક... શોક ફેલાઈ ગયો હતો.

એમ ધર્મીને બહારથી ઉદાસીનતા છવાઈ ગયેલી હોય છે એમ કહે છે. બાહ્ય ચીજથી ઉદાસ.. ઉદાસ.. ક્યાંય હોંશ નથી, ક્યાંય ઉત્સાહ નથી. વિકલ્પથી, નિમિત્તથી, આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? સહજ વૈરાગ્ય. પરથી ખસીને... પુણ્ય-પાપના અધિકારમાં કહ્યું છેને? વૈરાગ્ય કોને કહીએ? કે જે પુણ્ય-પાપના વિકલ્પો છે તેનાથી ખસી ગયો છે. 'ખસી ગયો' સમજાય છે? હઠી ગયો છે. પીછે હઠે હૈં. વ્યવહાર રત્નત્રયના વિકલ્પથી પણ પીછે હઠે હૈં એવો વૈરાગ્ય, કહે છે કે સમકિતીને હોય છે અને આ તો મુનિ છે. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ?

'**સહજ વૈરાગ્યરૂપી મહેલ...**' એનો શિખર, એનો શિખામણી છે મુનિ. એ '**પરદ્રવ્યથી જે પરાઙ્મુખ છે,...**' દેખો આ. પરદ્રવ્ય જે કીધા એનાથી પરાઙ્મુખ છે. એક સમયની પર્યાય સંવર, નિર્જરા, મોક્ષ આદિ એનાથી પરાઙ્મુખ છે. સમજાય છે કાંઈ? બધાને માટે આ વાત છે. એ પોતે લખનાર છે એટલે કહે છે. પણ પાછળ કીધું કે આવો આત્મા '**અતિ-આસન્ન ભવ્યજીવોને એવા નિજ પરમાત્મા સિવાય (બીજું) કાંઈ ઉપાદેય નથી.**' સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવને અતિ અલ્પ કાળમાં જેનો સંસારમાં પાર આવવાનો છે અને મુક્તિનો કિનારો જેને દેખાય છે, અલ્પ કાળમાં મુક્તિ છે—એવા ભવ્યજીવને એ સાત તત્ત્વ તે આદરણીય નથી. એય..! મનહરભાઈ! ભારે વાત! ચૈતન્યરત્ન ભગવાન એના આશ્રય અને ઉપાદેયતાને લઈને ધર્માત્માને પરદ્રવ્યથી પરાઙ્મુખતા વર્તે છે. આહાહા..! પરદ્રવ્યથી વિમુખતા વર્તે છે. સ્વદ્રવ્યમાં સમુખતા, સ્વ તરફની મુખ્યતા, પરદ્રવ્યની વિમુખતા. સ્વદ્રવ્યની સન્મુખતા. આહા..!

શ્રોતા :- નિમિત્ત આવ્યું કે ન આવ્યું?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અહીં નિમિત્ત આવ્યુંને. નિમિત્તથી વિમુખતા. સમજાણું કાંઈ?

'**પરદ્રવ્યથી જે પરાઙ્મુખ છે,...**' પરદ્રવ્યથી જે વિમુખ છે. આહાહા..! જુઓ સમ્યગ્દૃષ્ટિની દશા! સમ્યગ્દૃષ્ટિ એવો ધર્મી એ પરદ્રવ્યથી તો વિમુખ છે. સમજાય છે કાંઈ? હવે પછી મુનિ પોતાની વાત કરે છે. '**પાંચ ઇન્દ્રિયોના ફેલાવરહિત દેહમાત્ર જેને પરિગ્રહ છે,...**' પરદ્રવ્યથી પરાઙ્મુખતા તો સમ્યગ્દૃષ્ટિને પણ હોય છે. પણ એ ઉપરાંત પોતે પોતાની દશાનું વર્ણન કરતાં કહે છે, પરદેહમાત્ર પાંચ ઇન્દ્રિયનો વિસ્તાર જ જ્યાં નથી. અણીન્દ્રિય સ્વરૂપને પકડી છે આત્માની ચીજને. પાંચ ઇન્દ્રિયનો જ્યાં વિસ્તાર જ નથી. સમજાય છે? '**પાંચ ઇન્દ્રિયના ફેલાવ રહિત...**' આહાહા..! '**દેહમાત્ર જેને પરિગ્રહ છે,...**' એવા મુનિને વસ્ત્રનો પણ તાણો હોતો નથી. સમજાય છે કાંઈ? દેહમાત્ર. શ્રીમદ્‌માં પણ આવે છે કે નહિ? સંયમના હેતુથી.. 'માત્ર દેહ તે સંયમ હેતુ..' 'માત્ર દેહ તે સંયમ હેતુ..' સમજાય છે કાંઈ? '**દેહમાત્ર જેને પરિગ્રહ છે,...**' એટલે એ રહ્યો છે. (દેહમાં) રહ્યો છે, પણ છૂટેલો છે દૃષ્ટિમાંથી. એ (દેહ) છોડ્યો જાય નહિ, એમ વિકલ્પ છે એ છોડ્યો જાતો નથી. ભલે હો, પણ એનો પક્કડ છે નહિ. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? '**દેહમાત્ર જેને પરિગ્રહ છે,...**'

આમ તો સિદ્ધને પણ, ભાઈ! સંયમી કહ્યા છે હોં! સંયમની વ્યાખ્યા કરતાં. સિદ્ધના એક હજાર આઠ નામ છેને? સંયમી—સંયમના ધારનાર. કારણ કે વમન થઈ ગયું છે ને. બાકી કાંઈ નથી માટે એને એવો શબ્દ વાપર્યો છે. એક હજાર ને આઠ નામ છેને સિદ્ધ ભગવાનના? સંયમી છે એ. ત્યારે કાંઈ બાર વ્રત (કરવા) કે ઓલા અવ્રત ટાળવા છે—એવું નથી, પણ એ સંયમી જ છે એમ. સંયમના ધરનાર છે સિદ્ધ ભગવાન, એમ એ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? પણ અહીં તો કહે છે કે એ પર્યાયનો પણ જ્યાં આદર નથી. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

આ તો આવ્યુંને? પરમ જિનયોગીશ્વર. '**પાંચ ઇન્દ્રિયોના ફેલાવ રહિત દેહમાત્ર જેને પરિગ્રહ છે, જે પરમ જિનયોગીશ્વર છે,...**' મહા જિનયોગીશ્વર, વીતરાગી યોગીશ્વર છે. રાગરહિત વીતરાગમૂર્તિ આત્મા, એમાં જેનું જોડાણ છે એટલે તેને જિન, પરમ જિનયોગીશ્વર કહ્યો છે. આટલા ચાર શબ્દો વાપર્યા. પરમ, જિન, યોગ અને ઈશ્વર. કેવા મુનિ છે? મુખ્ય તો મુનિપણાથી વાત છે. પોતે મુનિ છે ને? પદ્મપ્રભમલધારિદેવ આ ટીકા કરનાર. એથી મુનિપણાથી વાત કરી છે, પણ સમ્યગ્દૃષ્ટિને માટે જ આ વાત છે. સમજાણું કાંઈ?

ધર્મીને પરની બિલકુલ ઉપેક્ષા વર્તે છે અને આત્મા ધ્રુવની જ અપેક્ષા દૃષ્ટિમાં વર્તે છે. આહાહા..! આ મુદ્દાના માલની વાત છે એટલે જરી ઝીણું પડે, તોપણ એણે સમજવું તો પડશે કે નહિ? કારણ કે કરવું છે આ. એ વિના બધું સમજવા જેવું છે. જેની સમજણમાં એ યથાર્થતા નથી, એનો પ્રયોગ અંતર્મુખમાં કેમ થાય? સમજાણું કાંઈ?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- શુદ્ધપર્યાય પરદ્રવ્ય, સિદ્ધની પર્યાય પરદ્રવ્ય, મોક્ષપર્યાય પરદ્રવ્ય. શેઠી!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, સ્વદ્રવ્યની અપેક્ષાએ પરદ્રવ્ય. આહાહા..!

‘**પરદ્રવ્યથી જે પરાઙ્મુખ છે, પાંચ ઇન્દ્રિયોના ફેલાવ રહિત દેહમાત્ર જેને પરિગ્રહ છે, જે પરમ જિનયોગીશ્વર છે,...**’ મહા પરમ ઉત્કૃષ્ટ વીતરાગતાના ભાવમાં જોડાણવાળો એવો ઈશ્વર. અંતરમાં સ્થિરતાની રમણતાની ઉગ્રતા છે. વીતરાગબિંબને પકડીને આખું બિંબ ચૈતન્યબિંબ છે ધ્રુવ, એને પકડીને ઉત્કૃષ્ટ વીતરાગતાના ભાવને જેણે પ્રગટ કર્યો છે એવો પરમયોગીશ્વર છે. વ્યવહારને સાધે છે અને પંચ મહાવ્રતને પાળે છે—એમ અહીં કાંઈ વાત લીધી નથી. એ તો રાગ છે. આહાહા..! હજી તો સાચી વાતની સમજણના ઠેકાણા ન મળે. સમજાણું કાંઈ? જે વાત સાંભળવા મળે નહિ એ સમજે કે દિ’? વિચારે કે દિ’? અને પ્રયોગમાં લાવે કે દિ’? આ તો ચોર્યાશીના જન્મ-મરણના દુઃખો એનો વ્યય કરવાનો માર્ગ છે. સમજાણું કાંઈ? જેનામાં જન્મ-મરણની પર્યાય તો નથી, પણ સંવર, નિર્જરાની, મોક્ષની પર્યાય જેમાં નથી એવું દ્રવ્ય, એ એમ કહે છે. એવો આત્મા એમ કહે છે.

‘**સ્વદ્રવ્યમાં જેની તીક્ષ્ણ બુદ્ધિ છે-**’ ભગવાન ધ્રુવ અંતર્મુખ પ્રવેશીને... અંતર્મુખમાં પ્રવેશીને... સ્વવસ્તુ જે ધ્રુવ છે તે સ્વદ્રવ્ય છે એ સ્વદ્રવ્યમાં જેની તીક્ષ્ણબુદ્ધિ છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? ‘**એવા આત્માને...**’ હજી તો એટલું. એ આત્મા કેવો એ પછી વર્ણવશે. **'अप्पणो अप्पा'** અહીં તો આવો આત્મા છે, પણ જેની તીક્ષ્ણ બુદ્ધિ અંદર છે એવા આત્માને ‘**આત્મા ખરેખર ઉપાદેય છે.**’ એ આત્મા કેવો? એ પછી લેશે. સમજાય છે કાંઈ?

જેની સ્વદ્રવ્યમાં તીક્ષ્ણ બુદ્ધિ છે, પરદ્રવ્યથી પરાઙ્મુખ છે. પર્યાયબુદ્ધિથી પરાઙ્મુખ છે એમ કહેવું છે. દ્રવ્યબુદ્ધિમાં દૃષ્ટિ જ્યાં પડી છે... આહાહા..! એવા આત્માને.. એવો જે આત્મા એને ‘**આત્મા ખરેખર ઉપાદેય છે.**’ એ વ્યાખ્યા પાઠની કરી. **'उपादेयम् अप्पणो अप्पा'** આવો આત્મા તેને.., એવા આત્માને, તે આત્મા ઉપાદેય–અંગીકાર કરવાલાયક છે. ત્યાં દૃષ્ટિ મૂકીને તે આદરણીય છે. બાકી જ્ઞાનીને બીજું કોઈ આદરણીય છે નહિ. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

ઓલામાં આવ્યું હતુંને? ખરેખર ઉપાદેય નથી એમ કહ્યું હતું ત્યાં. અહીંયા ઉપાદેય છે. ઓલામાં **'**હેય છે**'** એમ ન કહેતા ‘ઉપાદેય નથી**'** એમ કહ્યું હતું. પાઠમાં હેય મૂક્યું છે, એને ઠેકાણે નકારથી વાત કરી. જીવાદિ સાત તત્ત્વોનો પરદ્રવ્ય સમુહ તે ઉપાદેય નથી, લક્ષ કરવા જેવું નથી, આશ્રય કરવા જેવું નથી. ત્યારે? આવો આત્મા, અંતરમાં તીક્ષ્ણ દૃષ્ટિ મૂકી છે જેણે એવા આત્માને આત્મા ખરેખર ઉપાદેય છે. અંતર વસ્તુ ધ્રુવ એ જ આદરણીય, અંગીકાર કરવાલાયક, આશ્રય કરવાલાયક છે. સમજાણું કાંઈ?

હવે એ આત્માનું વર્ણન કરે છે. સમજાણું? ‘**ઔદયિક આદિ ચાર ભાવાંતરોને અગોચર હોવાથી...**’ ભગવાન આત્મા કારણ પરમાત્મા, એ ત્રિકાળી ધ્રુવ સત્‌નું મોટું મહાસ્વરૂપ એવો જે કારણ પરમાત્મા એક સમયની પર્યાય વિનાનો. ‘**ઔદયિક આદિ ચાર ભાવાંતરોને અગોચર...**’ એટલે? એ

ઉદય નામ પુણ્ય-પાપ ઉદયના ભાવ.. આવે છેને? આવશે, આગળ આવશે. ગતિ, રાગ, દ્વેષ, પુણ્ય, પાપ વિકલ્પો. જે ભાવે તીર્થંકરગોત્ર બંધાય એ ભાવ પણ ઉદયભાવ છે એનાથી એ ગમ્ય નથી. અહીં તો ક્ષાયિકભાવથી ગમ્ય નથી એનો અર્થ કે એ આશ્રય કરવાલાયક નથી, એમ. જણાય છે ક્ષાયિકભાવ, ઉપશમભાવથી, પણ એને આશ્રય થઈને જણાય એવો નથી એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? ભારે!

કહે છે કે ઉદયભાવ—પુણ્ય, પાપના વિકલ્પ આદિ, ગતિ આદિ ભાવ, એનાથી આત્મા અગમ્ય છે અથવા એને આશ્રયે આત્માની પ્રાપ્તિ થતી નથી. ઉપશમભાવ, સમકિત, ચારિત્ર આદિનો ઉપશમભાવ એને આશ્રયે પણ આત્માની ઉપાદેયતા થતી નથી. ક્ષાયિકભાવ.. ક્ષાયિકભાવ એને આશ્રયે પણ આત્મા ઉપાદેય થઈ શકતો નથી. તેમ ક્ષયોપશમભાવ એને આશ્રયે પણ આત્મા અંગીકાર થઈ શકતો નથી. ભાવાંતરોને અગમ્ય છે એનો અર્થ આ. ગમ્ય તો ક્ષયોપશમ, ઉપશમ અને ક્ષાયિકથી ગમ્ય છે, પણ એને આશ્રયે ગમ્ય નથી માટે એનાથી ગમ્ય નથી એમ કહેવામાં આવ્યું છે. આહાહા..!

કહે છે, ઉદય–પુણ્ય-પાપનો વિકલ્પ આદિ, ઉપશમ-સમકિત, ચારિત્ર આદિ, ક્ષયોપશમ-જ્ઞાન, દર્શન વીર્યનો ઉઘાડ આદિ. ક્ષાયિક-સમકિત ચારિત્રની પર્યાય ક્ષાયિક—એ પર્યાયોથી અગમ્ય છે. અગમ્ય છે એટલે? તે પર્યાયને આશ્રયે આત્મા જણાય એવો નથી. સમજાણું કાંઈ? ચાર ભાવને આશ્રયે આત્મા ગમ્ય નથી એટલે ચાર ભાવથી તે જણાય એવો નથી એટલે ચાર ભાવનું લક્ષ કરે એને આત્મા લક્ષ થાય એવો આત્મા નથી એમ કહે છે. આહાહા..! ભારે વાત ભાઈ! એક કોર સમકિત આદિને પરદ્રવ્ય કહેવું અને એ પરદ્રવ્યથી દ્રવ્ય જણાય. એવી વાત છે.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એમ નથી. ચાર ભાવના લક્ષે લક્ષિત થાય એવો નથી, એમ કહે છે. બાકી તો ક્ષાયિકભાવથી ગમ્ય છે, પણ અહીં... પાછા એમાં એ લોકોને તર્ક આવે છે કે જ્યારે ક્ષાયિક આદિ પર્યાયોને પરદ્રવ્ય કીધી, તો પરદ્રવ્યને ગમ્ય આત્મા છે? ભાઈ! એ બીજી વાત છે સાંભળને! એ પરદ્રવ્યને આશ્રયે ગમ્ય નથી, માટે દ્રવ્યને આશ્રયે ગમ્ય છે એમ કહેવું છે. આહાહા..! એવી વાત છે ભાઈ! અનુભવની દશા એમાં એકલો આત્મા જ આદરણીય રહે છે એમ કહે છે. એ છે અનુભવની પર્યાય-અવસ્થા, પણ એને પરદ્રવ્ય ગણી, કેમકે તેનું લક્ષ કરવા જેવું નથી. (કેમકે) એના લક્ષે આત્માનો અનુભવ થતો નથી. આહાહા..! ભારે વાત!

'ઔદયિક આદિ ચાર ભાવાંતરોને...' ભાવાંતર કેમ (કહ્યું)? **'અન્ય ભાવો (ઔદયિક, ઔપશમિક, ક્ષયોપશમિક અને ક્ષાયિક—એ ચાર ભાવો) પરમપારિણામિકભાવથી અન્ય હોવાને લીધે...'** પરમપરિણામિક એટલે ત્રિકાળ પરમસ્વભાવભાવ, ધ્રુવસ્વભાવભાવ એવો જે પરમસ્વભાવ, ધ્રુવસ્વભાવ એકરૂપ ભાવ એનાથી ચાર ભાવ અનેરા છે, માટે તેને ભાવાંતર કહેવામાં આવે છે. ભાવાંતર–અનેરા ભાવ. ભાવ જે ત્રિકાળી પરમસ્વભાવ, ત્રિકાળી પરમભાવ એવા ભાવની અપેક્ષાએ ચાર ભાવ અનેરા ભાવ છે. ભાવાંતર શબ્દ છેને? **'ચાર ભાવાંતરો...'** એટલે પરમસ્વભાવભાવ

ભગવાન, આહાહા..! કારણ પરમાત્મા ત્રિકાળી ચૈતન્યનો ધ્રુવસ્વભાવ, એ ભાવની અપેક્ષાએ ઉદય, ઉપશમ, ક્ષાયિકભાવ તે ભાવાંતર છે–અનેરા ભાવ છે. (એના) ભાવની અપેક્ષાએ અનેરા ભાવ છે (કેમકે) એના આશ્રયે આ ભાવ ખ્યાલમાં આવતો નથી. અમરચંદભાઈ! આહાહા..! સૂક્ષ્મ વાત છે શેઠી! આ પર્યુષણમાં વળી આ આવ્યું. સાંભળે તો ખરા. સમજાય છે?

ઓહો..! ભગવાન આત્મા, એક સેકન્ડના અસંખ્ય ભાગમાં મહા તત્ત્વનું સત્વ પ્રભુ, પરમસ્વભાવભાવ, પરમપારિણામિકભાવ છે. એટલે? જેમાં નિમિત્તની અને નિમિત્તના અભાવની અપેક્ષા નથી. કારણ કે ઉદયભાવમાં તો કર્મના ઉદયની અપેક્ષા આવી, ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, ક્ષાયિકમાં નિમિત્તના અભાવની અપેક્ષા આવી. આ તો અભાવ અને સદ્ભાવની અપેક્ષા વિનાનું જે તત્ત્વ એવો જે પરમસ્વભાવભાવ, એને ભાવ ગણીને આ ચાર ભાવને ભાવાંતર કહ્યા છે, એ ભાવથી અનેરા ભાવ કહ્યા છે. સમજાય છે કાંઈ? આહાહા..!

'**આદિ ચાર ભાવાંતરોને...**' ઓહોહો..! ક્ષાયિકભાવથી આત્મા (ભિન્ન, કેમકે) ક્ષાયિકભાવને લક્ષે આત્મા લક્ષ્ય થાય નહિ, ક્ષાયિકભાવને આશ્રયે આત્માનો આશ્રય થઈ શકે નહિ. આહાહા..! એમ કહે છે. ત્યાં વળી વ્યવહારરત્નત્રય રાગ ઉદયભાવ એને આશ્રયે આત્માને (લાભ થાય). એમ કે વ્યવહાર પહેલો હોય તો પછી નિશ્ચય લક્ષમાં આવે. અરે..! ભાઈ! એ તારી જાત એવી નથી, ભાઈ! સમજાણું કાંઈ? શોભાલાલજી! આ તો અલૌકિક અમૃતની વાતું છે. ધૂળની પુંજીમાં મોહી ગયો છે. અરે..! એક સમયની પર્યાયમાં મૂંઝાણો તે દ્રવ્યદૃષ્ટિને ચૂકી જાય છે એમ કહે છે. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ?

ભાવાંતર.. ચાર ભાવાંતર.. ભાવાંતર એટલે? પરમભાવ એવો ત્રિકાળી ધ્રુવ, એનાથી ઉદય, ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, ક્ષાયિક તે ભાવાંતર–અનેરો ભાવ, એને અગોચર છે. અગોચર એટલે એને લક્ષે આત્મા લક્ષ્ય થઈ શકતો નથી, એમ લેવું. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! જુઓ! કહ્યું છે અહીં. '**પરમ-પારિણામિકભાવ જેનો સ્વભાવ છે---એવો કારણપરમાત્મા...**' આ ચાર ભાવાંતરોને અગોચર છે. એટલે ચાર ભાવને આશ્રયે તે લક્ષમાં આવતો નથી. ચાર ભાવના લક્ષે તેનું–આત્માનું ધ્યેય પકડાતું નથી. આહાહા..! આ તો અગમનિગમની વાતું છે, ભીખાભાઈ! સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

ભાઈ! ક્ષીરસાગર–દરિયાના પાણી લાવે છેને ભગવાનને સ્નાન કરવા? આ તો કહે છે, અમૃતના સાગર ઉછળે છેને અંદર, ભાઈ! આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? અનંત અપરિમિત આનંદ અને જ્ઞાનનું ધ્રુવસ્વરૂપ જેમાં સત્વનું–શક્તિનું પરિમિતપણું નથી, અપરિમિત સ્વભાવ છે–મર્યાદાવાળો સ્વભાવ નથી. અનંત... અનંત... અનંત... અનંત... અનંત... એવી એકરૂપ શક્તિનું તત્ત્વ એવો જે પરમસ્વભાવ, તેનો આશ્રય કરતાં સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન થાય છે. અને સમ્યગ્દર્શન અને જ્ઞાનનો આશ્રય કરતાં ચારિત્ર થતું નથી. સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન થયા પછી ચારિત્ર થાય છે એ કાંઈ સમ્યગ્દર્શન અને જ્ઞાનના આશ્રયથી ચારિત્ર થતું નથી. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! જેને દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની ભક્તિનો ભાવ આકરો પડે ને આકરો. .. ભક્તિવાળા ખરાને એ? કલકત્તાવાળા. શેઠિયાનો પત્ર આવ્યો હતો. સુમેરુચંદજી.

ભક્તિ, કલ્યાણના... વેદાંતી હતા, પછી અહીં દીપચંદજી શેઠીયાની સાથે... આ માળું... ઓલામાં આવ્યું નિહાલચંદજીભાઈના દ્રવ્યદૃષ્ટિ પ્રકાશમાં. ભગવાનની ભક્તિનો ભાવ એ ભઠ્ઠી છે. રાડ નાખી ગયા. હાય.. હાય...! આહાહા..! કાગળ આવ્યા એક, બે, ત્રણ રામજીભાઈ ઉપર આવ્યા હતા. કે આ કેમ ? ભાઈ! એ વિકલ્પ ઉઠે છે તે ઉદયભાવ છે (અને) ઉદયભાવ છે તે કષાય છે. દેખો! આ ઉદયભાવ હોં પાછો. ... છે. આહાહા..! ત્યારે શું અમારે ભગવાનની ભક્તિ ન કરવી ? વળી એમ કહે. હવે સાંભળ તો ખરો! આ તો કર નક્કી. ..ચંદભાઈ! શુભભાવ હોય છે એ જાણવાલાયક છે, આદરવાલાયક નથી. આહાહા..! એનું જ્ઞાન થાય પર્યાયમાં, એ આદરવા લાયક નથી (એમ) અહીં તો કહે છે. રાગ તે આદરવાલાયક નથી, પણ તે કાળે સ્વના લક્ષે સ્વ-પરપ્રકાશક જ્ઞાનની પર્યાયમાં રાગનું-પરનું જાણવું થાય, એ પર્યાય પણ આદરણીય નથી. દેવીલાલજી! આ તો અગમનિગમની વાતું છે. આહાહા..! જેને માર્ગ જોતો હોય અને સંસારના જન્મ-મરણના દુઃખ(રૂપ) ભવસાગરમાં ડૂબેલો પ્રાણી એને તારવો હોય તો આ એક ઉપાય છે. સમજાણું કાંઈ? અરે..! એને ડૂબ્યાના દુઃખ લાગતા નથી. ચોર્યાસીના અવતાર—સ્વર્ગના, શેઠિયાના અવતાર, એ બધા દુઃખ ભરેલા, અગ્નિથી સળગેલા અંગારા છે. પ્રાણભાઈ! શું આ ? દુઃખના દાળીયામાં સળગતા છે. શેકાય છે અગ્નિથી. ભાઈ! તને ખબર નથી.

ભગવાન! શીતળસાગર ભગવાન પડ્યો છે ભાઈ! એમાં વિકલ્પનું ઉઠવું.., અશુભનું ઉઠવું એ તો અગ્નિ છે, (પણ) શુભનું ઉઠવું એને લક્ષે આત્મા લક્ષ્ય થાય એમ છે નહિ. કેમકે એ તો કષાય છે અને ભગવાન તો પૂર્ણાનંદ અકષાયનો રસ છે. પણ અહીં તો કહે છે... 'જાણેલો પ્રયોજનવાન' જે કીધું. ઓહોહો..! એ પર્યાય જે જાણી રાગની, એ પર્યાય ઉપર લક્ષ કરવાથી આત્માનું લક્ષ થતું નથી. આહાહા..! વીતરાગમાર્ગના પંથની રીત તો જુઓ! સમજાણું કાંઈ? કહે છે, એવો જે ભગવાન ચાર ભાવાંતરથી અગમ્ય છે એટલે કે ચાર ભાવને લક્ષે તેનું લક્ષ થાય નહિ એવો છે. ...

'**જે (કારણપરમાત્મા)...**' કારણપરમાત્મા એટલે પોતાનો ત્રિકાળી સ્વભાવ તે કારણપરમાત્મા. જેમાંથી સિદ્ધરૂપી કાર્યદશા થાય, જેની ખાણમાં અનંતી સિદ્ધ(રૂપ) કાર્યદશા પડી છે. આહાહા..! એવો જે ભગવાન આત્મા અનંતી મુક્ત દશાનો નાથ, સિદ્ધનો પણ નાથ. એવી તો અનંતી દશા જેના એક-એક ગુણમાં પડી છે. એક કેવળજ્ઞાનની પર્યાય એવું જ્ઞાન અનંતું, દર્શનનો પર્યાય અનંતો આમાં પડ્યો છે, અનંતું આનંદ એ આનંદમાં પડ્યો. એવો જે ધ્રુવ ભગવાન સ્વભાવને મર્યાદા અને હદ હોઈ શકે નહિ. એવો ભગવાન ધ્રુવસ્વરૂપ તે ચાર ભાવથી જણાય એવો નથી. તો આ તો કહે કે વ્યવહારથી જણાય, વ્યવહાર હોય તો જણાય, રાગ આવો મંદ પડે, કષાયની મંદતા હોય. વયા ગયા ભાઈ વળી. એ તો બિચારા.... લાકડા ગરી ગયા છેને ઘણાં. ત્યાગીના નામવાળાને એટલું આકરું લાગે આ. અને પંડિતો ભણ્યા હોય બીજું એને માથે ઘા પડે કે આ તારું જ્ઞાન ખોટું છે. આહાહા..!

ભગવાન! તારા પરમાત્માના ભેટા થવામાં, કોઈ પર્યાય અને રાગનો આશ્રય કરવાથી ભગવાનનો ભેટો થાય એવો આત્મા નથી.. એવો આત્મા નથી, એવો લંગડો આત્મા છે નહિ. આહાહા..!

નવનીતભાઈ! નિયમસાર વખતે કોઈ વખતે હો ન હો... ભાગ્યશાળી છે ભાઈ. આહાહા..! આવી વાતું સાંભળવા મળવી મહાભાગ્ય છે! આહાહા..! એના વિકલ્પમાં જે પુણ્ય બંધાય એ પણ બીજી જાતનું હોય છે. સમજાય છે કાંઈ?

(શ્રોતા :- ...) પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- બંધાય એ જુદી જાતનું જણાવ્યું. એમાં આદરણીય-ફાદરણીયની ક્યાં વાત કરી? સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

એવો કારણપરમાત્મા કેવો છે? કે જે આદરણીય અને ઉપાદેય કહ્યો પાઠમાં. એની વ્યાખ્યા કરશે વિશેષ.

(શ્રોતા – પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

* * * * *

શ્રાવણ વદ ૧૪, બુધવાર, તા. ૧૦-૯-૧૯૬૯
ગાથા-૩૮, શ્લોક-૫૪, પ્રવચન-૨

મોક્ષમાર્ગનો અધિકાર છે, એમાં શુદ્ધભાવ અધિકાર છે. શુદ્ધભાવ એટલે ત્રિકાળી પરમસ્વભાવ ધ્રુવ એને અહીંયા શુદ્ધભાવ કહેવામાં આવ્યો છે. ત્રિકાળી ધ્રુવ પરમસ્વભાવ એને ધ્રુવ કહીને એ જ અંગીકાર કરવા (લાયક) અને આદરણીય છે. એ સિવાય કોઈ ચીજ.. સમ્યગ્દ્રષ્ટિને–ધર્મીને ધ્રુવ ચિદાનંદ આત્મા ઉપાદેય (છે, એ) સિવાય બધાની ઉપેક્ષા છે, બધાનો ત્યાગ છે. સમજાય છે કાંઈ? સાત તત્ત્વ કહ્યાને? સાત તત્ત્વ એ બહિર્તત્ત્વ છે, એ આત્મા નહિ. ઝીણી વાત છે. જીવનો એક સમયનો પર્યાય એ પણ સ્વદ્રવ્ય નહિ, એ પરદ્રવ્ય છે. એમાં થતાં પુણ્ય, પાપ, દયા, દાન વિકલ્પ આદિ આસ્રવ એ પણ પરવસ્તુ છે, એ આત્માના નહિ, એ આત્મા નહિ.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એ છ દ્રવ્યમાં આ ત્રિકાળી દ્રવ્યની અપેક્ષાએ એક સમયની પર્યાયને પરદ્રવ્ય કહેવામાં આવ્યું છે. છ દ્રવ્યમાં જ એ છે. સમજાય છે કાંઈ? આત્માની એક સમયની દશા ભલે ક્ષાયિક સમકિત હો, તોપણ તેને એક સમયની અવસ્થાના કારણે તેને ત્રિકાળી સ્વદ્રવ્યની અપેક્ષાએ કહીને તેને પરદ્રવ્ય કહ્યું છે. સ્વરૂપચંદભાઈ!

શ્રોતા :- ઝીણું બહુ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વાત જ આ ચાલતી નથી અત્યારે. અત્યારે તો આ કરો, આ પાળો, વ્રત કરો, અપવાસ કરો, દયા કરો ને દાન કરો. બધું અજ્ઞાન અને મિથ્યાત્વનું પોષણ છે.

શ્રોતા :- ... મિથ્યાત્વનું પોષણ હોય?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- મિથ્યાત્વના બાપ એટલે ગૃહીત મિથ્યાત્વ, એમ. આકરું કામ. ભાઈ! ધર્મની દ્રષ્ટિમાં... જુઓ! તો ખરા આ વસ્તુ. એક સમયનો ધ્રુવ નિત્યાનંદ પ્રભુ એ જ આદરણીય, એ સિવાય બધાનો ત્યાગ દ્રષ્ટિમાંથી થઈ ગયો. આહાહા..! આ ત્યાગની તો ખબર ન મળે. દ્રષ્ટિમાંથી પરદ્રવ્યનો તો અભાવ–ત્યાગ છે, અંદર દયા, દાનના વિકલ્પ ઊઠે એનો પણ ત્યાગ અને એક સમયની અવસ્થા તેનો ત્યાગ નામ તેની ઉપેક્ષા. એક ત્રિકાળી ભગવાન ધ્રુવસ્વરૂપ તેની અપેક્ષા, તેનું અંગીકાર કરવું. આવો આત્મા તેને અંગીકાર દ્રષ્ટિમાં કરે ત્યારે તેને સમ્યગ્દર્શનનો પહેલો ધર્મ થાય. શોભાલાલજી! આહાહા..! ભારે કામ.

આત્મા ખરેખર ઉપાદેય છે, એમ આવ્યું છેને? અને ચાર ભાવોથી તો અગોચર આત્મા છે. આહાહા..! ભગવાન ધ્રુવબિંબ ચિદ્ઘન, ધ્રુવ નિત્ય વસ્તુ એની વર્તમાન પર્યાય જે ક્ષાયિક હોય કે રાગ, વિકલ્પ, દયા, દાન, હોય, એનાથી તે જાણી શકાય નહિ એટલે કે તેને આશ્રયે જાણી શકાય નહિ. સમજાણું કાંઈ?

તો કહે છે કે એવો આત્મા ઉપાદેય છે કે જે 'ઔદયિક આદિ ચાર ભાવાંતરોને અગોચર...' છે. એવો કારણપરમાત્મા જેમાં અંનતી મુક્તદશા, સિદ્ધદશા રહેલી છે એવું કારણતત્ત્વ અથવા કારણજીવ. લ્યો, કારણજીવ. ત્રિકાળી ધ્રુવ ચૈતન્ય પૂર્ણ સહજાનંદમૂર્તિ તેને ભગવાન કારણજીવ કહે છે, એને કારણઆત્મા કહે છે, એને કારણપરમાત્મા કહે છે અને એને ખરેખર આત્મા કહે છે. સમજાય છે કાંઈ? આહાહા..! એવો આત્માની અંતર દ્રષ્ટિ મૂકીને એમાં એકાકાર થવાલાયક છે. અંગીકાર કરવાલાયકનો અર્થ આ. આહાહા..! ભારે કામ ભાઈ! હવે વ્યવહારના દયા, દાન ને વ્રત ને તપ એ વિકલ્પ તો ક્યાંય રહી ગયા. એ તો બંધના કારણ અધર્મરૂપ છે. પોપટભાઈ! ભારે વાત ભાઈ! આ તો એનામાં અંતર દ્રવ્યસ્વભાવ વસ્તુ, જેમાં મહા અનંત અનંત શાંતિ અને આનંદની ખાણ એકરૂપ વસ્તુ એને અંગીકાર કરતાં બધી ચીજો દ્રષ્ટિમાંથી ઉપેક્ષિત વર્તે છે. એવી દ્રષ્ટિ સમ્યક્ તેને સમ્યગ્દર્શન કહે છે. આહાહા..!

એ આત્મા કેવો છે? ત્યાં સમુચ્ચય વાત કરી હતી કે ખરેખર આત્માને આત્મા ઉપાદેય છે. પણ હવે કેવો એ? કે દ્રવ્યકર્મ જેમાં નથી. આઠ કર્મનો જેમાં અભાવ છે. ભગવાન આત્મા વસ્તુ જે ધ્રુવ ચૈતન્યકંદ, આનંદકંદ, સહજાનંદનો સાગર એવો જે પ્રભુ છે એમાં આઠ જડકર્મ નથી. એ જડકર્મથી રહિત છે.

શ્રોતા :- કે દિ'?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અત્યારે. કે દિ' શું? અત્યારે. અત્યારે સમજો છો? અભી. આહાહા..!

ભગવાન ચૈતન્ય સહજાનંદ મૂર્તિ, પ્રત્યેકનો આત્મા આવો જે ધ્રુવ, નિત્યાનંદ સહજ સુખથી બનેલો ભગવાન એવો જે આત્મા, એ જડકર્મથી રહિત છે. એક વાત. 'ભાવકર્મ,...' એમાં દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા એવો જે વિકારભાવ છે, એ તો વિકાર છે. શુભભાવ–ભાવકર્મ વિકાર છે, એનાથી પણ એ વસ્તુ ભિન્ન-જુદી છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? 'ભાવકર્મ, અને નોકર્મ...' એ ત્રણેને ઉપાધિ કીધી. ભાષા જુઓ. દ્રવ્યકર્મ જડ એ ઉપાધિ, પુણ્ય-પાપના ભાવો શુભ-અશુભ રાગ, દયા, દાન, વ્રત, કામ, ક્રોધ પરિણામ એ પણ ઉપાધિ, એથી ભગવાન આત્મા અંદર ભિન્ન-જુદો છે. આહાહા..! પ્રાણભાઈ!

અને 'નોકર્મ,...' આ શરીર આદિ એની ઉપાધિથી.. 'ઉપાધિથી જનિત વિભાવગુણપર્યાયો વિનાનો છે,...' આહાહા..! શું કહે છે? એમાં પુણ્ય-પાપના વિકલ્પો એ તો વિભાવ, દ્રવ્યકર્મ વિભાવ બધું, પણ એનાથી ઉત્પન્ન થયેલો કર્મના અભાવરૂપ ક્ષાયિક આદિ, પુણ્ય આદિ ભાવ, ક્ષાયિક આદિ ભાવ એ બધા વિભાવગુણપર્યાયો વિનાનો આત્મા છે.

શ્રોતા :- ક્ષાયિકભાવને વિભાવ કીધો?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વિભાવભાવ છે. બધી વાત લીધી.

શ્રોતા :- એનાથી વિરુદ્ધનો ભાવ છે ને?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ?

પરમસ્વભાવભાવ ભગવાન ધ્રુવ ચૈતન્ય મહા અનંત અનંત જ્ઞાન આનંદની ખાણ એવું નિધાન, એ ચીજ એવી છે કે જેમાં ઉદય, ઉપશમ આદિ બધા વિભાવભાવ કહેવામાં આવે છે. વિભાવભાવ–વિશેષભાવ–વિકૃતભાવ અથવા એક સમયનો વિભાવભાવ એના વિનાનો આત્મા છે. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ?

'ઉપાધિથી જનિત...' એ કર્મના નિમિત્તથી અને નિમિત્તના અભાવભાવ, એ બધી ઉપાધિ છે, એમ કહ્યું. સમજાણું કાંઈ? એ પરમાત્મા ચૈતન્ય ભગવાન કારણપ્રભુ અંદર બિરાજે છે, જેમાંથી કાર્યપરમાત્માની દશા પ્રગટે એવો કારણપ્રભુ, કારણપરમાત્મા... પોતે હોં! પાછો એનો–આત્માનો કારણ બીજો કોઈ વીતરાગ પરમેશ્વર કે કોઈ ઈશ્વર છે એમ નહિ. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? એને પરથી તો કાંઈ લેવાનું નથી, પણ એની પર્યાયમાંથી એને લેવાનું નથી એમ કહે છે. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ?

ભગવાન આત્મા ચિદાનંદપ્રભુ ધ્રુવ ચૈતન્યદ્રવ્ય એને પરથી તો કાંઈ લેવાનું નથી, પરમાંથી કાંઈ મળે એવું નથી કેમકે પરનો એમાં અભાવ છે. પણ એક સમયની પર્યાયમાંથી કાંઈ લેવાનું નથી કારણ કે વસ્તુમાં એનો અભાવ છે. આહાહા..! જ્યાં મીટ માંડવાની છે વસ્તુ ઉપર, એ વસ્તુમાં તો, કહે છે કે એ વર્તમાનની પર્યાયનો પણ અભાવ છે. એવો આત્મા.. છેને? 'વિભાવગુણપર્યાય વિનાનો છે,...' ગુણ એટલે પર્યાય ને બધા વિભાવગુણપર્યાય લેવા. મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન આદિ એ બધા વિભાવગુણપર્યાયો છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! વાત આકરી પડે. ભગવાનજીભાઈ!

શ્રોતા – ઘણું સૂક્ષ્મ આવે છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- સૂક્ષ્મ આવે છે. હવે અહીં તો આવું આ તત્ત્વ ન સમજે તો અવતાર એળે જશે. એની રીત પણ ખ્યાલમાં ન આવે અને એ ચીજ શું છે કે જ્યાં દ્રષ્ટિ મૂકવા જેવી છે અને જેમાંથી દ્રષ્ટિ ઉપાડવા જેવી છે? આહાહા..!

અહીં તો કહે છે, એના વિનાનો છે એટલે શું? કે પુણ્ય, દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિના પરિણામ ઉપર દ્રષ્ટિ મૂકી છે પણ એ તું નહિ, એ તારામાં નહિ, એના વિનાની ચીજ છે એ. આહાહા..! અહીં તો હજી કરતાં કરતાં ધર્મ થાશે. દયા પાળીએ ને વ્રત કરીએ ને તપ કરીએ વિકલ્પ.

શ્રોતા :- એ વ્યવહાર સાધન તો છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ધૂળેય સાધન નથી. સમજાણું કાંઈ? આકરી વાત છે બાપુ! વીતરાગમાર્ગની. દુનિયાને સાધરણ બુદ્ધિવાળાને બિચારાને કાંઈ મળ્યું નહિ અને સાધારણ વાતું કરે એટલે ઠીક લાગે.

શ્રોતા :- એને જોઈતું હોય એવું મળે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, એને રુચિ હોય એવી વાત મળે. દયા પાળો, વ્રત કરો, અપવાસ કરો, આ કરો, આ કરો. હવે એ તો બિચારો મૂઢ તો છે, ભાન તો કાંઈ નથી. એને એ કરો... કરો... કહે તો એ કરાવવામાં મિથ્યાત્વનું પોષણ થાય છે એની એને ખબર નથી. આહાહા..! ભારે કામ ભાઈ આ તો.

એય..! ભીખાભાઈ! પર્યુષણમાં તો ધમાલ ચાલતી હોય. એય.. કેટલા અપવાસ કર્યા? કોણે આટલા કર્યા? કોણે પોષા કર્યા? કોણે આ કર્યું?

શ્રોતા :- કોણે કેટલા કર્યા?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, કેટલા કર્યા. આંકડા ફરે આઠ, પચાસ, સો. આઠ થયા અને પંદરના દશ થયા, મહિનાના પાંચ થયા, ફલાણા આટલા. અરે..! ધૂળેય નથી સાંભળને. એમાં તો મહા... કેમકે પોતે મહા ચૈતન્ય છે જેમાં દ્રષ્ટિ દેવી છે, એમાં તું વિકલ્પ ઉઠાવ એ એમાં નથી. આહાહા..! એમાં છે એ આમાં નથી અને આમાં છે તે એમાં નથી. આહાહા..! એય..! નેમિદાસભાઈ! શું હવે એ પોષા કરે ને પડિક્કમણા કરે શું કરવું? બાપુ! એ માર્ગની પ્રણાલિકાની રીત આખી જુદી છે. દુનિયાને સાંભળવા મળે નહિ, એ સમજે કે દિ' અને રુચિ કરે અને મળે કે દિ' અંતરમાં? સમજાણું કાંઈ?

કહે છે, કેટલો ત્યાગ દ્રષ્ટિમાં આવે છે અને કેટલો ગ્રહણ મહાપ્રભુનો આવે છે એની એને ખબર નથી. આહાહા..! મહાપ્રભુ અતીન્દ્રિય ચૈતન્યકંદ એ દ્રષ્ટિમાં અંગીકાર આવે છે અને રાગ ને નિમિત્તની એક સમયની પર્યાયનો દ્રષ્ટિમાં ત્યાગ વર્તે છે, આ ત્યાગની દ્રષ્ટિની કિંમત નથી અને આ (બહારનો) ત્યાગ કર્યો ને આ છોડીને બેઠા અને આ કર્યા. ત્યાં તો ધર્મનો ત્યાગ છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

આ અધિકાર નિયમસાર મોક્ષમાર્ગ છેને? તો કહે છે કે મોક્ષમાર્ગની પર્યાય એ પર્યાય છે. એ દ્રવ્યના લક્ષે કરીને પ્રગટ થાય છે. એ પર્યાય કાંઈ રાગ ને નિમિત્ત ને પર્યાયના લક્ષે પ્રગટ થતી નથી. દેવીલાલજી! આહાહા..! દુનિયા સાથે તો કાંઈ મેળ ખાય એવો નથી. પ્રાણભાઈ! પ્રાણભાઈએ અપવાસ કર્યા હતા આઠ. કહો, સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! ભારે વાતું ભગવાન! તારી મોટપની વાત છે. રાગથી લાભ થાય (એમાં) તને કલંક લાગે છે. આહાહા..! સમજાણું? એ જન્મકલંક, પણ આ તો બાહ્યનો ત્યાગ કર્યો ને આ છોડ્યું, આ છોડ્યું એવો ભાવ છે એ મિથ્યાત્વભાવ તે કલંક છે તને. સમજાય છે? જે એમાં નથી, એને કહે કે મેં આનો ત્યાગ કર્યો, મેં આનો ત્યાગ કર્યો. પણ ક્યાં હતું એમાં? સમજાણું કાંઈ? વાત એવી છે.

ભગવાન સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર તીર્થંકરદેવ ત્રિલોકનાથ પરમાત્માએ જે આ આત્મા અંદર છે એ જોયો અને પ્રગટ કર્યો પ્રભુએ. એ પ્રગટ કરવાની રીત—પ્રભુએ આ રીતે કર્યો એ રીત—કહે છે. એ વિભાવ, મોહ, પર્યાય વિનાનો છે. ત્યારે છે શું હવે? એ તો નકારથી આવ્યું.

એ 'અનાદિ-અનંત...' ભગવાન આત્મા તો અનાદિ-અનંત છે. જેની શરૂઆત નથી, જેની આદિ નથી, જેનો અંત નથી. એવો 'અનાદિ-અનંત અમૂર્ત...' અમૂર્તિક છે. 'અતીન્દ્રિય સ્વભાવવાળો...' આહાહા..! એ અતીન્દ્રિય સ્વભાવસ્વરૂપ જ એ છે. ૯૨માં આવ્યું હતું આપણે, અતીન્દ્રિય મહા પદાર્થ. આહાહા..! બહારની વાતની લોકોને મીઠાશ એવી આવે. ચરણાનુયોગની વાત ચાલતી હોય કે આ કરવું... આ કરવું... આ કરવું. એ કરવાની વાત જ્યાં આવે કર્તૃત્વબુદ્ધિની ત્યાં એને ઠીક લાગે. પણ એ કર્તૃત્વબુદ્ધિમાં તો આખી વાત કરું... કરું(ની હોય). પણ ઠરું... ઠરું... આત્મામાં. નવનીતભાઈ!

ભગવાન ચૈતન્યતત્ત્વ મહા, એ અનાદિ-અનંત છે, અમૂર્ત છે. અતીન્દ્રિય સ્વભાવવાળું સ્વરૂપ છે. અતીન્દ્રિયસ્વભાવસ્વરૂપ છે. અતીન્દ્રિય સ્વભાવવાળો એટલે અતીન્દ્રિયસ્વરૂપ જ છે એ. એ ઇન્દ્રિયથી જણાય એવો નથી અને ઇન્દ્રિયો એમાં છે નહિ. જડ ઇન્દ્રિયો એમાં નથી, તેમ ખંડ ઇન્દ્રિય એ વસ્તુમાં છે નહિ. માટે તે અતીન્દ્રિય સ્વભાવવાળો છે. અતીન્દ્રિય સ્વભાવવાળું એનું અસ્તિત્વ–સત્તાનું હોવાપણું. અતીન્દ્રિય સ્વભાવવાળો છે.

'શુદ્ધ-સહજ-પરમ-પારિણામિકભાવ જેનો સ્વભાવ છે...' આહાહા..! કેટલા વિશેષણો આપ્યા જુઓ! કેવો છે ભગવાન આત્મા? શુદ્ધ.. એક તો મહા શુદ્ધ પવિત્ર છે. તે સહજ સ્વભાવિક વસ્તુ છે. સમજાય છે કાંઈ? પર્યાય તો નવી થાય છે અને જૂની પર્યાય જાય છે. આ એવો નથી. આ તો સહજ પરમ પારિણામિકભાવ જેનો સ્વભાવ છે. પરમસ્વભાવભાવ પારિણામિકભાવ. પારિણામિકભાવ એટલે? જેને કોઈ પરની અપેક્ષા પર્યાયમાં આવે એવી અપેક્ષા એમાં નથી. એવો પરમસ્વભાવભાવ ભગવાન આત્મા... આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? આ ભાષા પણ સમજવી કઠણ પડે. એય..! જેઠાભાઈ! અરે..! આવો હશે? આવો શું પણ આ કહે છે? અરે..! તને ખબર નથી. સાંભળ્યો નથી. ભાઈ! પરમપારિણામિક. પારિણામિક એટલે? સહજસ્વભાવ. જેને કોઈ નિમિત્તના સદ્ભાવ કે નિમિત્તનો અભાવ એવી કોઈ અપેક્ષા જ નથી. આહાહા..! કોઈ અપેક્ષા જ નથી. એવો પરમપારિણામિકભાવ. પર્યાયને પણ પારિણામિકભાવ કહેવામાં આવે. ઉદયભાવને પારિણામિકભાવની પર્યાય કહેવાય. તેમ ચારેય ભાવને પારિણામિકભાવની પર્યાય કહેવાય, પણ એ તો પારિણામિકભાવની પર્યાય એ પરમ પારિણામિકભાવમાં નથી. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? એથી પરમ પારિણામિક શબ્દ વાપર્યો છે. લ્યો. પરમ પારિણામિકભાવ સહજાત્મસ્વરૂપ ધ્રુવ અનાદિ-અનંત અમૂર્ત અતીન્દ્રિય સ્વભાવવાળું સહજ શુદ્ધ પારિણામિકભાવ જેનો એટલે આત્માનો સ્વભાવ છે.

'એવો કારણ પરમાત્મા...' એવું એનું જે નિત્ય સ્વરૂપ, ધ્રુવસ્વરૂપ, કારણપ્રભુ, કારણજીવ એકરૂપ સત્વ જીવનું જે છે, 'એવા કારણ પરમાત્મા તે ખરેખર 'આત્મા' છે.' જુઓ ભાષા જુઓ! પર્યાય એ આત્મા (નહિ), આવો આત્મા તે ખરેખર આત્મા. પર્યાય તે વ્યવહાર આત્મા, તે ખરેખર આત્મા નથી. ભારે. શોભાલાલજી! આવું તો કો'ક વખતે અહીંયા આવે હોં! આ તો આજ ફેરે.

શ્રોતા :- આ પહેલી વાર આવ્યું.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પહેલીવાર. આ બધા આ ફેરી સાંભળે તો ખરા. પ્રવચનસાર પૂરું થઈ ગયું. નયનો અધિકાર બાકી છે પણ એ કાંઈ સમજે નહિ અત્યારે. એ અમુક જાતનો... આ તો સમજાય એવી શૈલી અને સાદી છે આ. વસ્તુ ભલે ઊંચી, પણ એમાં ભાવ સમજવાને સાદાપણું છે. સમજાણું કાંઈ?

કહે છે કે એ આત્મા કેવો છે? કે ભગવાન અનાદિઅનંત અમૂર્ત, અતીન્દ્રિય સ્વભાવવાળો પોતાનો નિજ આત્મા, નિજ હોં! જે શ્રદ્ધા કરવાને લાયક જે આત્મા, શ્રદ્ધા કરવાને લાયક આત્મા આવો છે. કેવો? કે સહજ શુદ્ધ પારિણામિક સહજભાવરૂપ એવો કારણપરમાત્મા તેને ખરેખર યથાર્થપણે– વાસ્તવિકપણે

તેને નિશ્ચય આત્મા કહેવામાં આવે છે. આહાહા..! આત્માના બે ભાગ—એક નિશ્ચય આત્મા અને એક વ્યવહાર આત્મા. ભારે વાત ભાઈ! સમજાય છે કાંઈ? આહાહા..!

ભગવાન આને ખરેખર આત્મા (કહે) છે. એ પરમાત્મા પોતે કારણપ્રભુ એ જ સાચો આત્મા–વાસ્તવિક આત્મા–નિશ્ચય આત્મા છે. એક સમયની પર્યાય એની નિર્મળ, એ પણ વ્યવહાર આત્મા છે. **'ववहारोऽभूदत्थो'** એની આ વ્યાખ્યા છે બધી. સમજાણું કાંઈ? પંડિતજી! આહાહા..! એનું ખુશીપણું તો, વસ્તુ ત્રિકાળ છે એમાં દ્રષ્ટિ જતાં આનંદ આવે ત્યાં ખુશીપણું છે. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? હવે આમાં પૈસાવાળાથી ધર્મ થાય એ કેટલું આમાં ક્યાં આવતું હશે?

શ્રોતા :- પણ જીવ પૈસાવાળો.. અહીં તો પર્યાય પણ નથી પછી પૈસાવાળો કયાં?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ભઈ કેટલાક એમ કહે છે કે પૈસાવાળા હોય તો ધર્મની શોભા થાય, ધર્મની પ્રભાવના થાય. લ્યો, આ પૈસાવાળા વિના થાય?

શ્રોતા :- ધર્મની પ્રભાવના આત્માના આશ્રયે થાય કે પૈસાના આશ્રયે થાય?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એય..! આ બધા પૈસા કેટલા ખર્ચે? એ પૈસાવાળા ખર્ચે. ગરીબ માણસ ખર્ચી શકે? ચાર લાખનું તમારે પરમાગમ (મંદિર) બનાવવું છે. ક્યાં ગયા? આ રહ્યા. એ ત્રણ લાખનું હતું, હવે ચાર લાખ આવ્યું છે. હવે થતાં થતાં શું આવે છે? જો પૈસાવાળા હોય તો પૈસાથી આ થાય અને તો ધર્મની શોભા થાય—એમ નહિ? અહીં તો કહે છે કે પૈસાવાળો આત્મા છે નહિને. પૈસા એના છે જ નહિને. એનાથી ધર્મની પ્રભાવના થાય એવું વસ્તુમાં છે નહિ. પૈસાવાળો હું નથી અને પૈસામાં રાગ મંદ કરીને જે કાંઈ પુણ્ય થાય એ પણ હું નથી. અરે..! એ પુણ્યના પરિણામને જાણવાનો તે ક્ષણે જ્ઞાનનો પર્યાય થાય તે મારામાં નથી. આહાહા..! ભગવાન! આહાહા..! કામ એવું છે. પોપટભાઈ! આ પોપટભાઈને કરાવવું છેને કાનાતળાવ? જુઓ! ત્રીજે જાશે. એય..! મણિભાઈ! કહો, સમજાય છે કે નહિ આમાં? રમણીકભાઈ ત્યાંથી આવશે, ઊડીને આવશે. નામ ન આવડે. શું કહેવાય આ? પ્લેન. ઊડીને આવશે એટલું બોલ્યા. નામ આવડતું નથી. આહાહા..! ભગવાન! તારું ઘર કેવડું મોટું છે! અને એ ઘરમાં કેટલો માલ ભરેલો છે! અને એ અંગીકાર કરીને દ્રષ્ટિમાં એ લેવા જેવો છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? આ મૂળ વાત છે વીતરાગમાર્ગની અથવા આત્માના માર્ગની. આ સિવાય બીજી વાતું કરે એ બધી થોથાં. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! કહે છે... ભાષા પાછી કેવી! કારણપરમાત્મા તે ખરેખર આત્મા છે હોં! પંડિતજી! એ ભાષા સમજો છો? એ ત્રિકાળી ધ્રુવ વસ્તુ...

શ્રોતા :-- .. પર્યાય પણ મારી નહિ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પર્યાય નહિ. કારણ કે એક સમયની પર્યાય તો અંશ રહ્યો. એ તો વ્યવહારમાં ગયો, વ્યવહાર આત્મા થયો. નિશ્ચય આત્મા તો આખી વસ્તુ તે નિશ્ચય આત્મા, તે સમ્યગ્દર્શનનો વિષય છે. તે સમ્યગ્દર્શન તેને અંગીકાર કરે છે. આહાહા..! સ્વરૂપચંદભાઈ! છે ઊંચું, પણ સમજાય એવું છે. સમજાય એવું છેને? જૂના માણસ છે. આહાહા..!

ભાઈ! તારો આત્મા તને ખરો કોને કહેવો? ખરો તું કોણ? સાચો કોણ? વાસ્તવિક કોણ? યથાર્થ કોણ? કે કર્મ-ફર્મ તો નહિ, દયા, દાન, વિકલ્પ અને પુણ્ય, પાપમાં તું નહિ, પણ એક સમયની પર્યાય... અહીં તો ખ્યાલ એ આવ્યો કે ઓલો રાગ થાયને એ રાગ નહિ અને રાગનું નિમિત્ત સામે લક્ષ્મી આદિ એ તો નહિ, પણ અહીંયા રાગનું જ્ઞાન થાયને એક સમયની પર્યાયમાં (કે જેને) વ્યવહારે જાણેલો પ્રયોજનવાન (કહ્યો એ પણ તું નહિ). આહાહા..! એક સમયની રાગને જાણવાની પર્યાય એ તું સાચો આત્મા નહિ. આહાહા..! પન્નાલાલજી! ગુનામાં આ બધું આકરું પડે માણસને. એકાંત છે રે એકાંત છે. અરે..! ભગવાન! સાંભળ તો ખરો ભાઈ! કાંઈક આનાથી લાભ થાય. દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ કરતાં, તપ કરતા કરતા કલ્યાણ થાય. આવી વાત હોય તો અનેકાંત કહેવાય. અહીં કહે કે એવા તારા કંઈક તપ ને વ્રત ને અજ્ઞાનરૂપી પાડો ગળી ગયો. સાંભળ! સમજાય છે કાંઈ? શ્રીમદ્દે કહ્યું છેને ભાઈ? તારો અજ્ઞાનરૂપી પાડો ત્યાં ગળી ગયો. અજ્ઞાનરૂપી પાડો. સમજ્યાને? પાડો સમજો છો? ભેંસા. અજ્ઞાનરૂપી ભેંસો તારા વ્રત, તપના પૂળા કાંઈક ગળી ગયો. ફોતરા છે તારા, સાંભળને! તને તારી ખબર ન મળે અને તું ધર્મ કરવા બેઠો. ક્યાંથી ધર્મ થાશે?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ઠીક કહે છે એ. એમ કે એ લોકો એમ કહે છે, એમ ભાઈ કહે છે. એમ કે તમારાથી વ્રત, તપની ક્રિયા થતી નથી ને એટલે તમે એનો નિષેધ કરો છો. પણ સાંભળને હવે, તારા વ્રત, તપ કોને કહેવા? સાંભળને! હવે થોડી દયા પાળવાનો ભાવ થયો કે અહિંસા (ભાવ થયો) એ તો રાગ છે, પુણ્ય છે અને મેં આની દયા પાળી એ તો મિથ્યાત્વભાવ છે, એમાં મહાખુન આત્માનું છે. એ કહે છે. ભાઈ કહે છે. કરી તો જુઓ. પાળી તો જુઓ એકવાર. નગ્નપણું લ્યો, વ્રત, અહિંસા, પંચમહાવ્રત લ્યો. અરે..! ભગવાન! સાંભળને ભાઈ! હવે તારા મહાવ્રતના પરિણામ તો અનંત વાર લીધા અજ્ઞાનભાવે. સમજાય છે? નવમી ગ્રૈવેયક ગયો ત્યાં એમાં કાંઈ તારું સર્યું નહિ. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? મહિના-મહિનાના, બબ્બે મહિનાના અપવાસ, અપવાસ, છ-છ મહિનાના અપવાસ, બે-બે મહિનાના સંથારા. સંથારા એટલે આમ ઝાડની ડાળ ન હલે, પણ એનું લક્ષ ત્યાં છે કે આ ક્રિયા કરું છું અને આ રાગ મારો અને આ રાગને હું કરું છું અને આ રાગ મેં છોડ્યો છે, એ દ્રષ્ટિ ત્યાં છે એ મિથ્યાદ્રષ્ટિ આત્માના શાંતિને ખૂન કરનારી છે. સમજાણું કાંઈ? ભારે કામ!

અહીંયા સમ્યગ્દ્રષ્ટિ એને કહીએ કે જેને એક સમયનો પર્યાય પણ અભૂતાર્થપણે, વ્યવહારપણે લક્ષમાં આવે છે. આહાહા..! કેવી શૈલીથી વાત કરી છે! મૂળ તો (સમયસાર) ૧૧મી ગાથાની શૈલીએ વાત છે. **'ववहारोऽभूदत्थो भूदत्थो देसिदो दु सुद्धणओ' 'भूदत्थमस्सिदो खलु सम्मादिट्ठी हवदि जीवो'** વ્યવહાર તે અભૂતાર્થ છે. એક સમયની પર્યાય અનિત્ય અને ક્ષણિક છે (એથી) એ આશ્રય કરવાલાયક નથી. કેમકે એનાથી નવી શાંતિની પર્યાય આવતી નથી. માટે તેને વ્યવહાર આત્મા કહી, અભૂતાર્થ કહી એ ખોટો આત્મા (કહ્યો), સાચો નહિ. ભારે ભાઈ! સમજાણું કાંઈ? અમરચંદભાઈ! સમજાય છે કાંઈ? આવી ટીકા ન સમજાયને પછી ... છે એમ કરીને જેવા અર્થ એમાં ભરવા જોઈએ એ ભર્યા નથી, ટીકામાં

તો ગૂંચવણ કરી નાખી એમ કહે છે. આ ટીકા વાંચીને. પદ્મપ્રભમલધારિદેવે તો સમુકી ટીકામાં ઘણી ગૂંચવણ કરી નાખી, ક્લેશ કરી નાખ્યો.

શ્રોતા :- ગાથા તો સહેલી હતી, પણ ટીકાકારે ક્લિષ્ટ કરી નાખી.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ક્લિષ્ટ કરી નાખી એમ કહે છે. અરે..! ગાથામાંથી સરળપણે એનું સ્પષ્ટ કરી નાખ્યું છે. સાંભળને. આહાહા..!

શ્રોતા :- બધો નિચોડ કાઢીને રજુ કર્યો છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એમ કહે છે. ચાર ભાવને અગમ્ય (કહીને) ક્લિષ્ટ કરી નાખી ટીકા. જુગલકિશોર અને આ રતનચંદજી ને એ બધા એમ કહેનારા. આહાહા..! એ મુખત્યાર છેને ?

કહે છે, ભાઈ! આ તો સ્પષ્ટ કર્યું છે. પાઠ પણ છે કે નહિ અહીંયા ? પાઠ શું છે ? **'जीवादिबहित्तच्चं हेयमुवादेयमप्पणो अप्पा'** એ પાઠ છે એનું તો આ સ્પષ્ટીકરણ ચાલે છે આ.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- આ શું કીધું ? પણ એનો અર્થ જ એ થયો. એ દ્રવ્ય જ પરદ્રવ્ય છે. આહાહા..! **'जीवादिबहित्तच्चं'** બાહ્ય તત્ત્વ, બાહ્ય ભાવ, બાહ્ય દ્રવ્ય, પરદ્રવ્ય—એ બધું એક જ છે. સમજાણું કાંઈ ? આહાહા..! આ તો પરમાત્મા ભગવાનના ભેટાની વાતું છે. એવું ધ્રુવ તત્ત્વ એનું માહાત્મ્ય ન આવે અને એને ક્યાંય પણ વિકલ્પ ને નિમિત્ત ને પર્યાયનું માહાત્મ્ય આવે તો એનું મિથ્યાત્વ જશે નહિ. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ ?

એણે તો હળવું કર્યું. ઓલામાં હેય કીધું છે. તો આમાં ખરેખર ઉપાદેય નથી એમ શબ્દ વાપર્યો છે. એમ. પહેલો શબ્દ મૂક્યો કે **'हेयोपादेयतत्त्वस्वरूपाख्यानमेतत्'** પછી **'जीवादिसप्ततत्त्वजातं परद्रव्यत्वान्न ह्युपादेयम्'** આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ ? એને પોતાને સમજતા ન આવડે એટલે ટીકાકારના વાંક કાઢે. ભાઈ!

શ્રોતા :- વિદ્વાનને ન આવડે એવું બને ?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હવે વિદ્વાન કહેવા કોને ? એ તો આવી ગયું હતું, નહિ ? વિદ્વાન નિશ્ચય ત્યજીને વ્યવહારમાં વર્તે, પણ મુક્તિ તો નિશ્ચયને આશ્રયે છે. પુણ્ય-પાપમાં આવી ગયુંને. વિદ્વાનો ભણી ભણીને વ્યવહાર કાઢે અને વ્યવહારથી કલ્યાણ થાય એમ માને અને વ્યવહારમાં વર્તે એને તો મૂઢ મિથ્યાદ્રષ્ટિ કહ્યો છે. આવું કાઢ્યું તેં શાસ્ત્ર વાંચીને ? ઝેર કાઢ્યું. પુણ્ય-પાપમાં છેને ? વિદ્વતજનો ભૂતાર્થ તજી વ્યવહારમાં વર્તન કરે. નિત્યા... આહાહા..!

જયસેનાચાર્યે તો એ કહ્યું, વિદ્વાન હોય તે વ્યવહારમાં પ્રવર્તે નહિ. એમ અર્થ કર્યો છે. આહાહા..! બે અર્થ છે. વિદ્વાન—જેને વાસ્તવિક તત્ત્વ અને પર્યાયનું જ્ઞાન છે, એ વ્યવહારમાં વર્તે નહિ, એ નિશ્ચય જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપમાં વર્તે. એને નિશ્ચયનો જાણનાર વિદ્વાન કહેવામાં આવે છે. બાકી બધા મૂર્ખા કહેવામાં

આવે છે એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? હજારો માણસને સમજાવતા આવડ્યું, આ કહેતા આવડ્યું. પણ તત્ત્વ અંદર વસ્તુ છે ધ્રુવ એનો આશ્રય કરવો તે શરણ છે, પર્યાયનો આશ્રય કરવા જેવો નથી—એવું શીખ્યો નથી તો એ વિદ્વાન નથી, પણ મોટો મૂરખ છે. બીજું છે લ્યોને એમ લ્યો.

અમારે ભાઈ બોલતા લાલન કે આ ન થાય તો? પોતે પાપ એમ ન બોલે. તો લોકો કહે, પાપ. હા એ. લાલન પંડિત હતાને શ્વેતાંબર. ૯૦ વર્ષની ઉંમર. અને જરી ટીખળી પણ હતા, જામનગરના. ભાષણ આપે પછી કહે, જુઓ, ભાઈ! આનું નામ ધર્મ અને આનું નામ પુણ્ય એ સિવાય બીજું તે? ઓલો કહે, બીજા કહે પાપ. હા ઇ. પાપ ન બોલે પોતે.

શ્રોતા :- નામ ન લે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- નામ ન લે એવા હતા એ. એ બધા એવા હતા. અમેરિકામાં ૨૦-૨૦ હજાર માણસમાં ભાષણ આપે. ૨૦-૨૦ હજારમાં મોટા ભાષણ (આપે) તો લોકો આમ... સમજ્યાને? પાંચ-પાંચ, સાત-સાત રૂપિયા આપીને એનું વ્યાખ્યાન રાખે. મોટો પંડાળ હોય લાખ-લાખનો. રૂપિયા ઘણાં ઊપજે. એમાં દાળિયા શું થયા? તારું તત્ત્વ કોણ છે અને કોને શરણે જાવું અને કોનાથી ખસવું—એની ખબર વિના તારી ખબર ક્યાંની સાચી થઈ? સમજાણું કાંઈ?

અહીં કહે છે કે 'કારણપરમાત્મા તે ખરેખર 'આત્મા' છે.' ભારે વાત! ચિદાનંદ ધ્રુવ વસ્તુ જે છે એ પોતાનો કારણપ્રભુ આત્મા છે અને તે જ ખરેખર તેને જ આત્મા સાચો કહેવામાં આવે છે. આત્મામાં પણ સાચો અને ખોટો.

શ્રોતા :- નય તો બે પ્રકારે છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- નય છેને. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

હવે કહે છે... પહેલું તો પોતાની વાત કરી હતીને મુનિની? આ તો અતિ-આસન્ન ભવ્ય જીવોને... અતિ આસન્નભવ્ય જીવો (અર્થાત્) નજીકમાં જેનું–ભવ્યનું મોક્ષ થવાનું પાત્રપણું છે એવા 'અતિ-આસન્ન ભવ્યજીવોને...' જેને મોક્ષ અતિ આસન્ન નામ નિકટ વર્તે છે. આહાહા..! જેને અલ્પ કાળમાં નિકટપણે–નજીકપણે મોક્ષ વર્તે છે એવા 'અતિ-આસન્ન ભવ્યજીવોને એવા નિજ પરમાત્મા સિવાય (બીજું) કાંઈ ઉપાદેય નથી.' સમજાય છે કાંઈ? આહાહા..! બહુ સરસ વાત! બહુ સરસ!

કેટલો ત્યાગ વર્ત્યો દ્રષ્ટિમાં એની તો ખબર ન મળે. સમજાય છે? એની કિંમત નહિ અને કિંમત આ બાહ્ય ત્યાગ કર્યો, આ છોડ્યું, આ મૂક્યું. જેમાં મિથ્યાત્વનું પોષણ છે. વિકલ્પનો કર્તા થાય અને બાહ્ય ત્યાગ મેં કર્યો એવું અભિમાન છે એને. એ તો મિથ્યાત્વ છે. એમાં આખો આત્માનો ત્યાગ વર્તે છે. પંડિતજી! બરાબર છે? આહાહા..!

કહે છે, અહો! આસન્ન–નજીક, અતિ નજીક છે જેને. આત્માનું ભવ્ય(પણું) પાકતા મોક્ષદશા—ભવ્યજીવનો પાક, કેવળજ્ઞાનાદિનો પાક—જેને અતિ નજીકમાં છે. એવા ભવ્ય જીવોને તો એક આ નિજપરમાત્મા (આદરણીય છે), પરપરમાત્મા પણ નહિ, અરિહંત સિદ્ધ પણ આદરણીય છે નહિ.

આહાહા..! પોતાની એક સમયની પર્યાય આદરણીય નથી, પછી પરમાત્મા તો ક્યાંય પરમાં રહી ગયા. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? સમવસરણ ને સમવસરણમાં બિરાજતા તીર્થંકર ને અનંત કેવળજ્ઞાની ને, કહે છે, એ કાંઈ આદરણીય નથી જીવને. સમ્યગ્દ્રષ્ટિ જીવને અલ્પ કાળમાં કેવળજ્ઞાન થવાની તૈયારી છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? એને તો એક નિજ પરમાત્મા... પોતાનો કારણપરમાત્મા (શબ્દ) વાપર્યો, ખરો આત્મા (શબ્દ) વાપર્યો, સમજાય છે? અને એવો આત્મા આત્માને–તીક્ષ્ણ બુદ્ધિવાળાને તે ગ્રહણ કરવાયોગ્ય છે, એવા આત્માને ખરેખર ઉપાદેય (જે) આત્મા છે એ આ આત્મા. ત્રિકાળી ધ્રુવ નિત્યાનંદ પ્રભુ એ જ ખરેખર આત્મા, કારણપરમાત્મા, કારણ જીવ છે. એ સિવાય... એ સિવાય બીજું કાંઈ એટલે દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર પણ આદરણીય નથી, એનાથી–નિમિત્તથી (થતો) ભક્તિનો રાગભાવ પણ આદરણીય નથી, પણ નિજ (શુદ્ધ)પર્યાય છે તે પણ આદરણીય નથી. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

'અતિ-આસન્ન ભવ્યજીવોને એવા નિજ પરમાત્મા સિવાય...' સહજાનંદ નિત્ય પ્રભુ, એ સિવાય '(બીજું)...' એટલે કે નિમિત્ત, રાગ અને પર્યાય. '(બીજું) કાંઈ ઉપાદેય નથી.' બીજું કાંઈ અંગીકાર કરવા જેવું, આદરવા જેવું છે નહિ. કહો, સમજાય છે કાંઈ?

શ્રોતા :- ....

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એ તો એ જ કીધું છે ને. ત્યાં પણ એ જ કીધું છે. એની આ વાત છે. બીજી વાત ક્યાં છે? અહીં તો મોક્ષમાર્ગ છે. એટલે કારણ પરમાત્મા તેમાંથી મોક્ષમાર્ગ પ્રગટ થાય છે એમ સિદ્ધ કરે છે. પર્યાયનું કહેવું છે. પણ એ પર્યાય દ્રવ્યમાંથી આવે છે માટે દ્રવ્યનું જ કારણપણું છે અને તે દ્રવ્યને જ આદરવા જેવું છે એમ કહે છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

'હવે ૩૮મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ શ્રી પદ્મપ્રભમલધારિદેવ શ્લોક કહે છેઃ'

(मालिनी)

जयति समयसारः सर्वतत्त्वैकसारः
सकलविलयदूरः प्रास्तदुर्वारमारः।
दुरिततरुकुठारः शुद्धबोधावतारः
सुखजलनिधिपूरः क्लेशवाराशिपारः ॥५४॥

આહાહા..! 'સર્વ તત્ત્વોમાં જે એક સાર છે,...' જુઓ! સંવરતત્ત્વ, નિર્જરાતત્ત્વ, મોક્ષતત્ત્વ, આસ્રવતત્ત્વ, બંધતત્ત્વ, અજીવતત્ત્વ—એમાં તો એક સાર, ત્રિકાળી દ્રવ્ય તે એક સાર છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? 'સર્વ તત્ત્વોમાં જે એક સાર છે,...' એટલે કે અજીવતત્ત્વ, સંવર-નિર્જરા-મોક્ષતત્ત્વ એ તત્ત્વ અને એક સમયની પર્યાય... સંવર-નિર્જરા-મોક્ષ થઈ ગયાને પર્યાય? એ તત્ત્વમાં પણ ત્રિકાળી તત્ત્વ તે એક સાર છે. બાકી એ સિવાય બધા અસાર છે એમ એનો અર્થ છે. આહાહા..! સાધારણ માણસને નવા સાંભળે એને એવું લાગે આ શું કહે છે ધર્મનું રૂપ આવું? આવો ધર્મ હોય? ફડાક-ફડાક

આમ થાતું હોય, આમ થાય. શાસ્ત્રના જાણપણાની વાતું કરે, વ્રત, તપની વાતું કરે, તો લોકોને એમ થાય કે આહા..! બહુ સારી ધર્મની વાત કરે છે. ધૂળેય ધર્મની વાત નથી, સાંભળને! તને ખબર નથી. શોભાલાલજી!

શ્રોતા :- વાત ક્યાં છે અને વાત ક્યાંની કરે?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ક્યાંની વાત કરે. કાંઈ ખબર નથી. સમજાય છે? અંધો અંધ પલાય. આંધળો દેખાડનાર અને આંધળો તારનાર. 'અંધો અંધ પલાય' શબ્દ છે.

અહો..! 'સર્વ તત્ત્વોમાં જે એક સાર છે,...' નવ તત્ત્વમાં એક કારણપરમાત્મા તે સાર તત્ત્વ છે. 'જે સમસ્ત નાશ પામવાયોગ્ય ભાવોથી દૂર છે,...' વિકલ્પ, નિમિત્ત અને એક સમયની પર્યાય એ બધી નાશ થવાલાયક છે. આહાહા..! કેવી શૈલી મૂકે છે! 'જે સમસ્ત નાશ પામવા...' રાગ, પુણ્ય, દયા, દાન એ તો નાશ પામવાલાયક વિકૃતભાવ છે, પણ એક સમયની (શુદ્ધ) અવસ્થા પણ નાશ પામવાલાયક છે. વ્યય થવાને, સિદ્ધની અવસ્થા પણ વ્યય થવાને લાયક છે. ઉત્પાદ-વ્યયરૂપ છેને એ? વ્યય થવાને લાયક છેને? ધ્રુવ તો ત્રિકાળી છે. આહાહા..! કહો, સમજાય છે કાંઈ?

'જે સમસ્ત નાશ પામવાયોગ્ય ભાવો...' સમસ્ત નાશ પામવાયોગ્ય ભાવ.. ભાવ શબ્દે નાશ પામવાયોગ્ય પર્યાય, નાશ પામવાયોગ્ય રાગ. બદલવાયોગ્ય તારું નિમિત્ત આદિ એ તો પર રાખો, એનાથી તો દૂર છે. એક સમયની પર્યાયથી ધ્રુવ તે દૂર છે. એય..! સમજાય છે? ભગવાન ધ્રુવ તત્ત્વ જે અચળ, અવલંબવા જેવું તત્ત્વ છે એ પર્યાયથી દૂર છે. અસંખ્ય પ્રદેશમાં (હોવા) છતાં દૂર છે, દૂર છે. આહાહા..! આપણે આવી ગયુંને અલિંગગ્રહણમાં, નહિ? પર્યાય દ્રવ્યને સ્પર્શતી નથી, દ્રવ્ય પર્યાયને છૂતી નહિ અને પર્યાય દ્રવ્યને છૂતી નહિં. આહાહા..! અલિંગગ્રહણમાં બધું આવ્યું હતું ઘણું. એક જણા કહેતા હતા બિચારા હોં! અલિંગગ્રહણ બહુ સરસ અધિકાર ચાલ્યો છે. બધા હતા ને તાકડે વળી એ આવી ગયું એમાં. એ લેવાનું નહોતું. એ લીધું.

અહો..! ભગવાન આત્મા જે કાંઈ બધા નાશ પામવાયોગ્ય ભાવ... આ શરીર, વાણી, મન એ તો એક કોર રહી ગયું હોં! અને દયા, દાનના વિકલ્પ વ્રત, તપના રાગ એ તો વિકલ્પ છે એ પણ નાશ પામવાયોગ્ય છે. એ આસ્રવતત્ત્વ, એ ભાવબંધ તત્ત્વ, અજીવતત્ત્વ છે. પણ અંદરમાં નાશ પામવાયોગ્ય સંવર, નિર્જરા અને મોક્ષની પર્યાય... આહાહા..! એ નાશ પામવાયોગ્ય છે, બદલવાયોગ્ય છે, એનાથી ભગવાન ધ્રુવ તત્ત્વ તો તે પર્યાયથી દૂર છે. આવું સાંભળ્યું જાય નહિ હોં!

શ્રોતા :- આ કાળે સાંભળ્યું જાય.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- આ તો સંપ્રદાયની (વાત છે). એય..! કાનજીસ્વામીએ તો બધું આમ ઉડાડ્યું. ભાઈ! સાંભળને, તને ખબર નથી. વાડામાં ધર્મ ક્યાંય નથી. એ વાડા બાંધીને બેઠા એમાં ક્યાંય ધર્મ નથી. 'વાડા બાંધીને બેઠા રે પોતાનો પંથ કરવાને.' પોતાનો પંથ–વાડો રાખવા બેઠા છે બિચારા. તત્ત્વ શું છે એની ખબર નથી. સમજાય છે કાંઈ?

શ્રોતા :- સમજવા જેવી છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વાત તો આવી છે ભાઈ! પોતાની વાડાની રીત અને પરંપરાની રીત કેમ ટકી રહે એ માટે મથે છે.

શ્રોતા :- મોટા બોગદા પડી ગયા.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એક શૈલી જુઓને પદ્મમલધારીદેવની! એક તો એ કહ્યું કે સર્વ તત્ત્વમાં એક સાર છે, બીજું સાર નહિ. (બીજું),. સમસ્ત નાશ પામવાયોગ્ય ભાવ પર્યાયથી દૂર. ભગવાન આત્મા, એક સમયની અવસ્થા બદલે છે એનાથી દૂર તત્ત્વ છે. આહાહા..! સિદ્ધની પર્યાય એક સમયની બદલવાવાળી છે, ધ્રુવ છે એ એનાથી દૂર છે. આહાહા..!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા.

'જેણે દુર્વાર કામને નષ્ટ કર્યો છે,...' એટલે? કે જેમાં કામ છે નહિ એમ એનો અર્થ. નષ્ટ કર્યો છે એમ ભાષા છે. જેમાં કામ-ભોગની વાસના નથી એટલે નષ્ટ કર્યો છે એમ કહેવામાં આવે છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? 'જેણે દુર્વાર...' (એટલે) વારી શકાય નહિ એવો જે વિકલ્પ, ભોગની વાસનાનો ભાવ, કહે છે કે જેણે નષ્ટ કર્યો એટલે કે એમાં નથી, એમ. એની વ્યાખ્યા એવી છે. સમજાણું કાંઈ? નષ્ટ કર્યો છે એટલે નાશ કરે છે એમ પણ નહિ અને નષ્ટ કર્યો એમ પણ નહિ. નષ્ટ કર્યો છે એનો અર્થ કે એમાં નથી. એનો અભાવ વર્તે છે એનું નામ નષ્ટ કર્યો છે એમ કહેવામાં આવે છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

અને 'જે પાપરૂપ વૃક્ષને છેદનાર કુહાડો છે,...' એટલે કે પાપ જેમાં નથી, એમ એનો અર્થ છે. ઓલું પુણ્ય કીધું, પુણ્યનું ફળ કામાદિ ઇચ્છા. અહીં 'પાપરૂપ વૃક્ષને છેદનાર કુહાડો...' એ પાપ શબ્દે પુણ્ય અને પાપ બેય પાપ છે. ઘણે ઠેકાણે આવે છે નહિ? અઘ.. અઘ. અઘ અને સુખ અને દુઃખ બધું પાપ છે. શુભ અને અશુભભાવ બેય પાપ છે. સમજાય છે કાંઈ? આહાહા..! દયા, દાન ને વ્રતનો વિકલ્પ છે એ પાપ છે, રાગ જે પુણ્ય છે એ પાપ છે. શોભાલાલજી! સંસારમાં રખડાવે એ ભાવને પુણ્ય કેમ કહેવાય? એને સુશીલ કેમ કહેવાય? એ તો કુશીલ છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? પંડિતજી! બહુ માલ છે. ..લાલજી ગયા? ગયા હશે.

શું કીધું છે? કે પુણ્ય-પાપરૂપી આમ ઝાડ છેને? એને તો ઊગવા દેતું નથી. મૂળ તો એમ કહે છે (કે) એમાં છે નહિ. સમજાણું કાંઈ? ભગવાન આત્મા અમૃતનો સાગર પ્રભુ ધ્રુવ, એ પાપરૂપી વૃક્ષને છેદનાર કુહાડો છે એટલે પાપ વૃક્ષની ઉત્પત્તિ જેમાં છે નહિ. અથવા એ પારિણામિકભાવનો આશ્રય કરવાથી પાપ અને પુણ્યનો નાશ થઈ જાય છે. સમજાણું કાંઈ?

'તે શુદ્ધ જ્ઞાનનો અવતાર છે,...' એ તો શુદ્ધ જ્ઞાનનો જન્મ લીધો છે એણે–આત્માએ. એકલું શુદ્ધ જ્ઞાન જ અવતર્યું છે. છે ત્રિકાળી, એમ. પર્યાયની વાત નથી હોં આ. શુદ્ધ જ્ઞાનનો જેનો જન્મ છે એટલે

'છે'. શુદ્ધ જ્ઞાનનો જ જેનો અવતાર છે. એકલું શુદ્ધ ધ્રુવ ચૈતન્ય એ જ્ઞાનનું જ એનું રૂપ છે, એ જ એનો અવતાર છે. સમજાણું કાંઈ? ઓલા મૂંઝાય કે આવા અર્થ કર્યા? ચાર ભાવ અગોચર છે, અગમ્ય છે. માણસ કહે, આવો (અર્થ)? પણ સાંભળને! કઈ અપેક્ષાએ કહે છે એ સમજ તો ખરો! ચાર ભાવ એનામાં નથી, એથી તેના આશ્રયે જ્ઞાન થતું નથી એમ કહે છે.

શુદ્ધ જ્ઞાનનો અવતાર છે... ભગવાન આત્મા વસ્તુ, એક સમયની પર્યાય સિવાયનો શુદ્ધ જ્ઞાનનો અવતાર છે. કેવળજ્ઞાનની અહીં વાત નથી. કેવળજ્ઞાન તો એક સમયની પર્યાય છે, એ પર્યાય ધ્રુવમાં નથી. એવો શુદ્ધ જ્ઞાનનો અવતાર છે ધ્રુવ. સમજાય એવું છે હોં! આમાં છે ઊંચું અને સારું, પણ ન સમજાય એવી વાત નથી. આ તો બહુ સાદી છે. નયનો અધિકાર તો જરી લાંબો કરવો પડે (એટલે) કઠણ પડે. આહાહા..! છતાં પછી લઈશું. બધું હળવું થશે ત્યારે. કહો, સમજાણું કાંઈ? કાંઈ મૂકી દેવાનું નથી. પૂરું કરવાનું છે. ૪૭ નય. આહાહા..!

શુદ્ધ જ્ઞાનસ્વરૂપ છે, એમ કહે છે. જન્મ્યો, એમ નથી કહેતા? કે આ માણસ જન્મ્યો. એટલે જન્મ્યો એટલે છે. આ માણસ થયો, નહોતો ને થયો, એમ. છે. એમ આ શુદ્ધ જ્ઞાન જ છે. શુદ્ધ જ્ઞાન જ જેનો જન્મ એટલે અવતાર છે, જ્ઞાન જ જેનું સ્વરૂપ છે. એમાં જ્ઞાનની પાંચ પર્યાયો આદિ એનામાં છે નહિ. આહાહા..! તેથી શુદ્ધ જ્ઞાન કીધું છે. અને કેવળજ્ઞાન પણ સદ્ભુત વ્યવહારનયનો વિષય છે. એ પણ એમાં નથી. નિશ્ચય તત્ત્વ ભગવાન આત્મા તો શુદ્ધ જ્ઞાનનું સ્વરૂપ છે આખું. આહાહા..! ઝીણી વાત છે કાંતિભાઈ! ત્યાં મુંબઈમાં આવી ન ચાલી હોય. મુંબઈમાં હતાને ત્યાં. કાંતિભાઈ આવ્યા હતા. શાંતિભાઈના વેવાઈ નહિ? શાંતિલાલ ખુશાલ. આપણે ગયા હતાને. તમે ગયા હતા ને? પેલા દેરાસરની જોડે. એ તેડવા આવ્યા હતા. સુમનભાઈને ત્યાં તેડવા આવ્યા હતાને? સુમનભાઈને ત્યાં તેડવા આવ્યા હતા. કહો, સમજાણું? એણે કોઈ દિ' આવું સાંભળ્યું ન હોય. આ શું? એય..! પ્રાણભાઈ!

'જે સુખસાગરનું પૂર છે,...' આહાહા..! એ સુખસાગરનો દરિયો છે. પૂર વહે છે અંદર.

શ્રોતા :- જ્ઞાન અને સુખ બે લીધા છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- બે લીધા છે. જ્ઞાન અને સુખ બે જ વસ્તુ છેને. સમજાણું? પછી નાસ્તિથી લેશે ત્રીજું. અસ્તિથી આ લીધું.

ભગવાન આત્મા સુખસાગરનું પૂર છે, ધ્રુવ. 'અને જે ક્લેશાદધિનો કિનારો છે,...' ક્લેશનો દરિયો એનો એમાં અભાવ છે, કિનારો છે એટલે. ક્લેશનો દરિયો આખો, વિકલ્પની આકુળતા, એમાં છે જ નહિ. ક્લેશાદધિનો કિનારો છે એટલે એમાં છે જ નહિ એમ. અહીં નથી. બહાર ગયું બહાર. 'તે સમયસાર (શુદ્ધ આત્મા) જયવંત વર્તે છે.' આવો ધ્રુવ ભગવાન એમને એમ જયવંત ત્રિકાળ વર્તે છે. તે સમકિતીને શરણ અને આદરવા લાયક છે.

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

* * * * *

શ્રાવણ વદ અમાસ, ગુરુવાર, તા. ૧૧-૯-૧૯૬૯
ગાથા-૩૯, શ્લોક-૫૫, પ્રવચન-૩

આ નિયમસાર. મોક્ષનો માર્ગ એનો અધિકાર છે. એમાં આ શુદ્ધભાવ અધિકાર છે. શુદ્ધભાવ એટલે આ જીવનો ત્રિકાળી ધ્રુવસ્વભાવ, એને અહીંયા શુદ્ધભાવ કહેવામાં આવ્યો છે. એ શુદ્ધભાવને આશ્રયે સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર ને ધર્મની દશા પ્રગટ થાય છે. એ વાતનું વર્ણન છે. મોક્ષમાર્ગ છેને? સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર. નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર એ જ મોક્ષમાર્ગ છે. અને એ નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન એટલે સાચું દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર, ત્રિકાળી ધ્રુવ અખંડ અભેદ નિર્વિકલ્પતત્ત્વ એને અવલંબતા, એનો આશ્રય કરતાં એ દશા પ્રગટ થાય છે. એ વાત ૩૮માં થોડી કહી, વિશેષ ૩૯માં કહે છે.

णो खलु सहावठाणा णो माणवमाणभावठाणा वा।
णो हरिसभावठाणा णो जीवस्साहरिस्सठाणा वा ॥३९॥

જીવને ન સ્થાન સ્વભાવનાં, માનાપમાન તણાં નહીં,
જીવને ન સ્થાનો હર્ષનાં, સ્થાનો અહર્ષ તણાં નહીં. ૩૯.

'ટીકા – આ, નિર્વિકલ્પ તત્ત્વના સ્વરૂપનું કથન છે.' આત્મા નિર્વિકલ્પ અભેદ છે, જેમાં રાગ-દ્વેષ તો નથી, પણ એક સમયની પર્યાય જે મોક્ષમાર્ગની દશા એ પણ જેમાં નથી.

શ્રોતા :- કોઈ પર્યાય નથી?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- કોઈ પર્યાય (એમાં બધી) આવી. મોક્ષમાર્ગની પર્યાય નથી, પછી કઈ પર્યાય ગણવી? જેનો અધિકાર છે અહીંયા. નિયમસાર. **'णियमेण य जं कज्जं'** નિયમથી જે **'जं कज्जं'** નિશ્ચયથી જે કરવાલાયક છે. નિશ્ચયથી કરવાલાયક કાર્ય હોય તો આત્માને માટે સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્ર આ કરવાલાયક છે. એ ત્રણેય ધ્રુવ ચૈતન્ય નિર્વિકલ્પ પરમાત્માસ્વરૂપ એને લક્ષે, એને ધ્યેયે, એને અનુભવે એ પ્રગટ થાય. આજે (લખાણ) આવ્યું છે મોટું ઘણું એ શુભભાવનું.... શુભભાવથી નિર્જરા ન થાય તો, જુઓ કરણલબ્ધિ બધી શુભભાવ છે અને શુભભાવ... અને જ્યાં ત્યાં જયધવલનું નાખે. શુભ અને શુદ્ધ વિના નિર્જરા નથી, માટે શુભથી નિર્જરા છે એમ લખે છે જૈન ગેજેટમાં. એમ નથી. એ તો વ્યવહારથી કથન કર્યું ત્રણ કરણ. બાકી તો શુદ્ધ ધ્રુવ એમાં અંતર દ્રષ્ટિ દીધે જ સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ થાય છે. એ તો જે કરણ પરિણામ છે એનું પણ લક્ષ છૂટી જઈને.. એને ખબર ક્યાં છે કે આ કરણ પરિણામ છે? એ વાત...

ભગવાન નિર્વિકલ્પ અભેદ નિષ્ક્રિય, પરિણામની પર્યાયથી રહિત... પરિણામરૂપી પર્યાય છે એનાથી રહિત. એવા તત્ત્વને જે પર્યાય અવલંબે, એને અંદર પ્રસરે એવી પર્યાયમાં દ્રવ્યનો આધાર– ધ્રુવનો આધાર છે. અને ધ્રુવના આધાર વિના સમ્યગ્દર્શનનો અંશ કે સમ્યગ્જ્ઞાનનો અંશ કે ચારિત્ર પ્રગટે નહિ. સમજાય છે કાંઈ? તો કહે છે કે 'આ, નિર્વિકલ્પ તત્ત્વના સ્વરૂપનું કથન છે.' ભગવાન! ટીકા છે ને એમાં? **'निर्विकल्पतत्त्वस्वरूपाख्यानमेतत्।'** નિર્વિકલ્પ કહો કે અભેદ કહો કે શુદ્ધભાવ ધ્રુવ કહો. આહાહા..! મહાધ્રુવ સાગર ચૈતન્ય ધ્રુવ નિત્યાનંદ નિત્ય એવો જે ભગવાન જીવાસ્તિકાય... એમ શબ્દ વાપર્યો છેને. જીવાસ્તિકાય. એકલો જીવ એમ નહિ, પણ અસ્તિકાય. કેમકે છે એ અસંખ્ય પ્રદેશી છે. સમજાય છે કાંઈ? એવો નિત્ય ધ્રુવ અસંખ્યપ્રદેશી એકરૂપ વસ્તુ તેને અહીં નિર્વિકલ્પ તત્ત્વ કહેવામાં આવ્યું છે.

એવા નિર્વિકલ્પ તત્ત્વની અંદર, કહે છે કે 'ત્રિકાળ-નિરૂપાધિ જેનું સ્વરૂપ છે...' કેવો છે ભગવાન આત્મા? 'ત્રિકાળ-નિરૂપાધિ જેનું સ્વરૂપ છે...' ત્રણે કાળ જેમાં ઉપાધિ રાગાદિની છે નહિ. સમજાણું કાંઈ? 'ત્રિકાળી-નિરૂપાધિ જેનું સ્વરૂપ છે એવા શુદ્ધ જીવાસ્તિકાયને...' 'એવા જીવને' એમ શબ્દ વાપર્યો છે મૂળ પાઠમાં, ટીકાકારે સ્પષ્ટ કર્યું કે એવો જીવાસ્તિકાય. ધ્રુવ અસ્તિપણે છે તે અસંખ્યપ્રદેશી છે એવો ધ્રુવ છે આ જીવ. તે જીવને 'ખરેખર વિભાવ-સ્વભાવસ્થાનો નથી;...' પાઠમાં છે **'णो खलु सहावठाणा'**. એ સ્વભાવ (એટલે) અહીંયા વિભાવસ્વભાવ લેવાનો છે. સમજાણું કાંઈ? જેટલા વિભાવસ્વભાવના સ્થાનો અધ્યવસાયના, પુણ્ય-પાપના વિકલ્પો, દયા, દાન આદિના ભાવો એ વિભાવ-સ્વભાવસ્થાનો છે, જીવાસ્તિકાય પ્રભુ ધ્રુવ એમાં એ નથી. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

ભગવાન નિશ્ચય આત્મા.. કાલે આવ્યું હતું, ખરેખર આત્મા વસ્તુ જે ધ્રુવ નિત્યદળ, ચૈતન્યદળ એવો જે જીવાસ્તિકાય એમાં વિભાવના પ્રકારો શુભ-અશુભ વિકલ્પોના પ્રકાર, જે ભાવે તીર્થંકરગોત્ર બંધાય એ ભાવ પણ ધ્રુવસ્વભાવમાં છે નહિ. સમજાણું કાંઈ? 'એવા શુદ્ધ જીવાસ્તિકાયને ખરેખર વિભાવ-સ્વભાવસ્થાનો...' એટલે વિકારી ભાવો, અસંખ્ય પ્રકારના શુભ અને અશુભ એવા પ્રકાર. સ્થાન એટલે પ્રકાર, ભેદો. અંદર વસ્તુમાં નથી. સમજાય છે કાંઈ? એવો ચૈતન્યરત્નાકર દરિયો ધ્રુવ, એમાં આવા અસંખ્ય પ્રકારના વિકારી શુભાશુભભાવો (નથી). એને અહીંયા સ્વભાવ કહ્યા, વિભાવરૂપ સ્વભાવ, એમ. વિભાવરૂપ સ્વભાવ.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એની પર્યાયમાં છેને? પણ એ વિભાવરૂપ સ્વભાવ છે. સ્વભાવરૂપ સ્વભાવમાં એ નથી. સમજાય છે કાંઈ? માટે જેને ધર્મ પ્રગટ કરવો હોય એણે એ વિભાવસ્વભાવ ઉપર લક્ષ ન આપતાં, ત્રિકાળી ધ્રુવ નિત્યસ્વરૂપ અંતર્મુખ એવો જે ચૈતન્યગોળો નિત્ય ધ્રુવ એનું લક્ષ કરીને સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ થાય છે. કહો, શેઠી!

શ્રોતા :- જીવાસ્તિકાયમેં તો પ્રદેશ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પ્રદેશ લેવા. અસ્તિકાય છેને? અસ્તિ–છે, કાય–સમૂહ. ગુણનો સમૂહ થયો ને. અહીંયા એ કામ નથી. અસ્તિ લેવી છે. અહીં તો અસ્તિ અને કાય લેવી. અહીં કાય (એટલે) અસંખ્ય પ્રદેશનો સમૂહ એ કાય લેવી. તો અસંખ્ય પ્રદેશમાં અનંત ગુણ છે (એનું) એકરૂપ દ્રવ્ય છે. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ?

આ તો ભગવાન આત્મા પરમાત્મ ધ્રુવ સત્વ કેવું છે? તારો આત્મા ધ્રુવ ચિદાનંદ પ્રભુ, જેમાં અસંખ્ય પ્રકારના શુભ-અશુભ વિકલ્પ એનો અભાવ છે. એટલે કરે, અજ્ઞાનભાવથી થાય, પણ એના સ્વરૂપમાં છે નહિ. આહા..! ટાળવાનું ન રહ્યું, એમ કહે છે મૂળ તો. સ્વભાવમાં નથી એટલે? શુદ્ધ ધ્રુવ સ્વભાવની અંતર દ્રષ્ટિ કરતાં, અંતર એકાગ્ર થતાં તે ઉત્પન્ન થતાં નથી (તેને) ટળે છે એમ કહેવામાં આવે છે. પણ એમાં છે નહિ એટલે ઉત્પન્ન ક્યાંથી થાય? સમજાણું કાંઈ? જેની ખાણમાં જ એ ભાવ નથી. સોનાની ખાણમાં લોઢું હોય? એમાંથી તો સોનું નીકળે. એમ ભગવાન આત્મા ચિદ્દ્ઘન, સુખનો સાગર એકરૂપ પ્રભુ, એમાં આવા વિકારરૂપ દુઃખભાવ... હરખના સ્થાન પછી કહેશે, સુખ અને દુઃખ પછી કહેશે, પહેલાં આ ભાવો નથી, એથી એના પેટા ભેદ પાડશે કે એ હરખ અને સુખ, હરખ અને અહરખ એવા જે ભાવ એમાં છે નહિ, એમ. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? જ્યાં નિધાન ચૈતન્ય છે ત્યાં નજર નાખવાની છે તેની અંદર આ ભાવો નથી.

'(શુદ્ધ જીવાસ્તિકાયને)...' એટલી વાત કરીને હવે એને દુઃખમાં નાખે છે. 'પ્રશસ્ત કે અપ્રશસ્ત સમસ્ત મોહ-રાગ-દ્વેષનો અભાવ હોવાથી...' આ પ્રશસ્ત શુભરાગ જેને કહે છેને? અને અપ્રશસ્ત અશુભરાગ અને મોહ એનો અભાવ હોવાથી. ભગવાન આત્મા અતીન્દ્રિય આનંદનું દળ, વજ્ર અનંત આનંદનું વજ્ર બિંબ દળ ભગવાન આત્મા છે એને અહીંયા નિર્વિકલ્પ તત્ત્વ અથવા સાચો આત્મા કહેવામાં આવે છે. આહાહા..! એવા આત્મામાં શુભ અને અશુભ સમસ્ત મોહ-રાગ-દ્વેષનો અભાવ (છે). લ્યો, આમાં તો પ્રશસ્ત મોહ-અમોહ, રાગ-દ્વેષ પ્રશસ્ત-અપ્રશસ્ત બધું આવ્યું. એય..! આમ દ્વેષને અપ્રશસ્ત ગણ્યો નથી આમ બીજામાં–પંચાસ્તિકાયમાં. પંચાસ્તિકાયમાં નથી ગણ્યો, આત્માનુશાસનમાં ગણ્યો છે. સમજાય છે કાંઈ?

એક સાધુ હોય અને કોઈ સિંહ મારતો હોય, તો સાધુની રક્ષા કરવાનો ભાવ છે એમાં સિંહને મારે છે. મારવાનો ભાવ નથી, સાધુને એમાંથી બચાવવાનો ભાવ છે. છે તો મારવાનો ભાવ, છે તો પ્રશસ્ત દ્વેષ. તે પુણ્યબંધનું કારણ પ્રશસ્ત દ્વેષ છે. એને મારવાનો ભાવ નથી, પણ આ મુનિને આમ કરે છે એમાં બચાવવા જાય છે એને પ્રશસ્ત દ્વેષ આવે છે. એ સિંહને મારે એવો ભાવ... ક્રિયા તો શરીરની છે..., એ પણ રાડ પાડે છે. આહાહા..! લ્યો, આ પરને મારવાની ક્રિયા જડની છે, એ આત્મા કરી શકતો નથી. એટલે પરની હિંસા ન કરી. પણ કોણે કરી? સાંભળને! આહાહા..! પરને શું કરે? એ તો ક્રિયા તે ક્ષણે જે થવાની હોય ત્યાં આને પ્રશસ્ત દ્વેષ આવ્યો કે આને મારું. મારવા માટેનો હેતુ નથી, આને (-મુનિને) બચાવવાનો હેતુ છે. જો સિંહ ચાલ્યો જાય તો મારવા જાય છે પાછળ?

ત્યાં મુનિ બેઠા છે ધ્યાનમાં, આનંદમાં. એમાં ઓલો સિંહ ચાલ્યો જાય તો મારવા જાય છે પાછળ? ફક્ત આને આ છે એટલે એવો ભાવ (આવ્યો છે). દીકરાને કોઈ મારે તો ભાવ આવે છે કે નહિ? એ તો અશુભભાવ છે. આહાહા..! એઇ..! દીકરાને કોઈ મારતો હોય અને બચાવવાનો ભાવ આવે એ તો અશુભ છે. આ તો મુનિ છે, આનંદકંદમાં ઝુલતા હોય છે અંદર. આનંદની વહેતી નદીમાં રેલમછેલમાં હોય છે અંદરમાં. ત્યાં કોઈ સિંહ આવે એને મારે તો સિંહ પણ મરી જાય અને સિંહ આને મારે તો એક સમયે બેય મરી જાય. પણ ઓલા સિંહના પરિણામ પાપના છે, આના પરિણામ પુણ્યના છે. સમજાણું કાંઈ? એટલે ત્યાં એને પ્રશસ્ત દ્વેષને ગણવામાં આવ્યો છે. પંચાસ્તિકાયમાં રાગને પ્રશસ્ત અને દ્વેષને અપ્રશસ્ત કહ્યો છે.

એ અહીં ખુલાસો કર્યો છે કે પ્રશસ્ત એટલે શુભ અને અપ્રશસ્ત એટલે અશુભ. સમસ્ત મોહ. પ્રશસ્ત મોહ મુનિઓ આદિ અને ધર્માદિની રક્ષા માટેનો થતો. એમ પ્રશસ્ત રાગ એ પણ મુનિ આદિ ધર્મની રક્ષા માટે થતો. પ્રશસ્ત દ્વેષ એ પણ મુનિ આદિની આમાં (-રક્ષામાં) થતો અને અપ્રશસ્ત–કુટુંબ રક્ષા માટે, પુત્રાદિની રક્ષા માટે થતો મોહ અને એ રાગ-દ્વેષ એ બધો અપ્રશસ્ત છે. કહો, સમજાય છે કાંઈ?

એ 'પ્રશસ્ત કે અપ્રશસ્ત સમસ્ત મોહ-રાગ-દ્વેષનો અભાવ હોવાથી માન-અપમાનના હેતુભૂત કર્મોદયના સ્થાનો નથી;...' કહો, સમજાણું? 'માન-અપમાનના હેતુભૂત કર્મોદયના સ્થાનો નથી...' એને. માન-અપમાન કેવું ત્યાં? એકલો જ્ઞાનસ્વરૂપ ભગવાન એમાં માન-અપમાનના વિકલ્પો—એની તો પહેલાં ના પાડી. નિર્વિકલ્પ વસ્તુ અભેદ ચિદાનંદ છે. એમાં બીજાને સમાધાન કરું તો મારું માન રહે અને નહિ તો મારું અપમાન કરે છે, એવા માન-અપમાનના સ્થાન ભગવાન આત્મામાં નથી. સમજાય છે કાંઈ?

કહે છે, '(શુદ્ધ જીવાસ્તિકાયને)...' હવે એનો ખુલાસો કરે છે. 'શુભ પરિણતિનો અભાવ હોવાથી....' પહેલાં માન-અપમાનની વ્યાખ્યા કરી. પહેલી વિભાવની કરી, પછી માન-અપમાનની કરી, હવે હરખની. ભગવાન આત્મા એને 'શુભ પરિણતિનો અભાવ હોવાથી....' આહાહા..! દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા એવો જે શુભભાવ હોં! શુભપરિણતિ એમ લીધી છે. એ આત્મામાં નથી.

શ્રોતા :- પ્રશસ્ત મોહનીય એટલે ચારિત્ર મોહનીય...?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- બધું આવી ગયું. મોહ (એટલે) સાવધાની છેને પરમાં જરી. દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર(નો પ્રશસ્ત), સામે સ્ત્રી-કુટુંબનો અપ્રશસ્ત. સમજાય છે કાંઈ?

'(શુદ્ધ જીવાસ્તિકાયને)...' ભગવાન ચિદ્ઘન આત્મા એવો પરમાત્મા પોતે નિજ સ્વરૂપે અસ્તિમાન બિરાજમાન છે એની અંદર 'શુભ પરિણતિનો અભાવ હોવાથી...' લ્યો! ઓલા કહે છે કે પરની દયાનો ભાવ એ જીવનો સ્વભાવ છે. એ રાડું પાડે છેને બહુ? એય...! પંડિતજી! કહે છે કે નહિ એ? જીવદયા એ તો જીવનો સ્વભાવ છે.

શ્રોતા :- ધર્મ છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- લ્યો, એ વળી ધર્મ છે, ધર્મ છે માટે સ્વભાવ છે. અરે..! ભાઈ! એ જીવદયા કઈ? રાગના અભાવસ્વભાવસ્વરૂપ અંતરમાં રાગની–વિકલ્પની ઉત્પત્તિ ન થવી, એવો જે નિર્વિકલ્પ તત્ત્વ ભગવાન છે એને આશ્રયે વીતરાગી પરિણતિ ઊભી થાય તેને દયા અને આત્માની અહિંસા કહેવામાં આવે છે. કેમકે એમાં નથી એ ક્યાંથી આવશે? શુભપરિણતિ વસ્તુમાં નથી. વસ્તુ તો શુદ્ધ વીતરાગમૂર્તિ છે. આહાહા..! 'જિન સોહી હૈ આત્મા...' વીતરાગ અકષાયસ્વરૂપ એવો આત્મસ્વભાવ એમાં, કહે છે કે પંચ મહાવ્રતના પરિણામ આદિ, બાર વ્રતના વિકલ્પ આદિ શુભ પરિણતિ વસ્તુમાં નથી. સમજ્યા? જો હોય તો એનો અભાવ કરીને વીતરાગ પરિણતિ ક્યાંથી પ્રગટે? સમજાણું કાંઈ?

શુભ પરિણતિ... પરિણતિ એટલે? પરિણતિ. પરિણતિ એટલે એની અવસ્થા. શુભરાગની અવસ્થા એનો અભાવ હોવાથી એને 'શુભ કર્મ નથી,...' કારણ કે શુભ પરિણતિ નથી એટલે શુભકર્મ છે નહિ એમ કહે છે. અને 'શુભ કર્મનો અભાવ હોવાથી સંસારસુખ નથી,...' એને અનુકૂળ સામગ્રી મળે એવું છે નહિ. આહાહા..! સંસાર સુખ જ નથી એનામાં. સામગ્રી નથી અનુકૂળ. આ ચક્રવર્તીના રાજ મળે, પૈસા આદિ એ વસ્તુમાં છે નહિ અને એને લઈને પાછી કલ્પના થાય કે 'મને ઠીક છે આ' એવી સુખબુદ્ધિ પણ વસ્તુમાં છે નહિ. સમજાણું કાંઈ? એ તો ભગવાન નિજાનંદ મૂર્તિ છે. પોતાના નિજ આનંદથી ભરેલો ભરપુર.. ભરપુર.. એવી શુભ પરિણતિના વિકલ્પ વિનાનો એવું નિર્વિકલ્પ તત્ત્વ ધ્રુવ એને અહીંયા શુદ્ધભાવ કહેવામાં આવે છે અને શુદ્ધભાવ તે જીવાસ્તિકાય છે. પુણ્યપરિણામ એ જીવાસ્તિકાય નહિ એમ કહે છે. મહાવ્રતના પરિણામ એ જીવાસ્તિકાય નહિ. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? એને સંસારસુખ જ નથી.

અરે..! સંસારસુખ વિનાનો આત્મા! એ (સુખ) તો એની કલ્પના છે હોં! આ વિષયમાં, આબરુમાં, કીર્તિમાં, હરખાઈ જાય છેને? એમ કહે છે. હરખાઈ જાય છેને? હરખના સ્થાનો નથીને? એમ કહેવું છેને મૂળ તો? આમ હરખાઈ જાય. આહા..! કાંઈક એને ડાહ્યો કહે, પૈસાવાળો કહે, આબરુવાળો કહે, અરે..! કહળ્યુ કુટુંબ જેને છે, બધી રીતે બાહ્ય સામગ્રીથી સુખી છે. એમાં એને હરખ થાય ને હરખ? કહે છે કે એ હરખ સ્થાન જ સ્વરૂપમાં નથી ને. એય..! પ્રાણભાઈ! આહાહા..!

શ્રોતા :- .. ખોટું છે એ બતાવે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એ છે જ નહિ એમાં. હરખ આવે આમ શેરબજારમાં જ્યાં બે લાખ પેદા થાય. અને જ્યાં કાંઈક જાય થોડું એક દિ' કે બે દિ'...

શ્રોતા :- દવા આપવી પડે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- શોક કરે. આ બધા શેઠિયા બધા પૈસાના મોટા પથરાના સ્વામી. કહે છે કે એમાં હરખ થાય છે, એ હરખ સ્વરૂપમાં નથી ને તું ક્યાંથી લાવ્યો આ? એમ કહે છે. આહાહા..! ઓહો..! સમજાણું?

ભક્તિ કરતાં કરતાં પણ હરખ થઈ જાયને હરખ? એ હરખસ્થાન પણ તારામાં નથી ભાઈ! એ તો વિકલ્પ ઉઠ્યો છે. સમજાણું કાંઈ? એનાથી તો શૂન્ય છો અને આનંદ અને જ્ઞાનથી પરિપૂર્ણ ભરેલો છો. એવા ભગવાન ઉપર અંતર્મુખ દ્રષ્ટિ કરને, એમ કહે છે, એ કહે છે. એવો જે ભગવાન આત્મા જેમાં સંસારસુખ અને હરખના સ્થાન નથી, ત્યાં નજર કરને. આ હરખના સ્થાનમાં નજર કરતાં આ મારા અને મને ઠીક પડે છે ત્યાં તો મિથ્યાત્વભાવ ઊભો થાય છે એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? ભગવાન આત્મા બિરાજમાન ચૈતન્ય સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ, એમાં અનુકૂળતાના પ્રસંગમાં હરખનું ઉદ્‌ભવવું એ વસ્તુમાં નથી. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? કહો, શું છે ભીખાભાઈ! સારો છોકરો હોય હીરાભાઈ જેવો...

શ્રોતા :- મારો ક્યાં છે?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હીરાભાઈ જેવો છોકરો.. આમ ભાઈ! ભાઈ! બાપુજી! બાપુજી! કેટલું કરે લ્યો. બાપુજીને ઠીક નથી. આહાહા..! કહે છે, અરે..! પ્રભુ! તારી પ્રભુતામાં, હરખ ઉત્પન્ન થાય એ પ્રભુતામાં નથી. આહાહા..! સ્વરૂપચંદભાઈ! સારા દીકરા હોય કાળજાના કોર જેવા. નથી કહેતા માણસ? કાળજું ઠરે દેખીને, લ્યો. કેમ સુમનભાઈ જેવા હોય આઠ-આઠ હજારના પગાર માસિક, લ્યો. અને આવીને પગ દાબે. ઓલાના ત્યાં બીજા દાબે. અહીં લાવે બાપુજી થોડી વાર... પગ જડના પણ એને એમ લાગે કે.. આહાહા..! સમજાણું?

શંકરાચાર્ય હતા. શંકરાચાર્ય થયાને? અન્યમતમાં. દ્રષ્ટિ મિથ્યાત્વ વેદાંતની. પછી એકવાર એ મોટો બાદશાહ બાજીરાવ પેશવા એની પાસે ગયા. ગુરુ હતા એના. એટલે પગ ધોવે છે. બાજીરાવ પેશવો પગ ધોવે છે પોતે. બેઠા હતા ને, પગ (ધોવે છે). એટલે બાજીરાવને થયું કે આહા..! આવો હું મોટો બાદશાહ, શંકરાચાર્યને પગ ધોઉં. કેટલું અત્યારે એને સુખ છે! એ સુખી કેટલા કહેવાય! એટલે શંકરાચાર્ય કહે છે, બાજીરાવ! તું પગ ધોવે માટે અમને ઠીક પડે છે, હરખ છે એમ છે? બાપુ! જ્યારે અમને શાસ્ત્રની યુક્તિઓમાં શું સમાધાન છે એની સમજણ ન હોય અને શિષ્યો બધા એનો ઉકેલ કરવા બેઠા હોય અને એ શાસ્ત્રના હાર્દનો ઉકેલ હૃદયમાં આવે, એ વખતે જે અમને સુખ થાય, એ તારા આનામાં ધૂળેય નથી, સાંભળને. સમજાણું કાંઈ?

શ્રોતા :- ..

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એ બહારની વાત. પણ આ તો એ સ્થિતિ આને ઠેકાણે આ કલ્પના જુદી જાતની છે એમ કહેવું છે. જોકે શાસ્ત્રનો ઉકેલ થતાં કલ્પનામાં ઠીક થાય, એ કલ્પના પણ હરખ રાગ છે. પણ આ તો ઓલાની અપેક્ષાએ.. એની દ્રષ્ટિની વાત છે ને. આ તત્ત્વની ક્યાં વાત છે? આવો એક રાજા બાજીરાવ પેશવા. ખમ્મા અન્નદાતા. જેને હજારો આમ કરોડપતિઓ (કહેતા હોય), ખમ્મા અન્નદાતા. એ પગ ધોવે એક બાવાના. શંકરાચાર્ય આમ બાવા ત્યાગી હતાને, બ્રહ્મચારી હતા, બાળબ્રહ્મચારી. પગ ધોવે છે. આહાહા..! કેટલી એની પદવી ઊંચી કે જેના બાજીરાવ પગ ધોવે! શોભાલાલજી! આ તો સુખી કહેવાય હોં! બાજીરાવ! એ સુખ નહિ ભાઈ! આ તો એની અપેક્ષાએ...

શાસ્ત્રની ઝીણવટના ઉકેલ થાય, શાસ્ત્રની યુક્તિમાં એટલા ન્યાય ગંભીર ઊંડા ભર્યા હોય એ જાતનાં વેદાંતના, એનો ઉકેલ ન સૂઝતો હોય અને જ્યારે ટોળી શિષ્યોની ભેગી થઈને બધા એનું મંથન કરતા હોય કે આનો કેમ અર્થ બેસવો જોઈએ? એવો અર્થ જ્યાં યથાર્થ બેસે આગળ-પાછળના ન્યાયથી વિરુદ્ધ નહિ એવો, એ વખતે અમને જે સુખીપણું દેખાય છે એ તારા સુખમાં ધૂળેય નથી. કામ નથી.

અહીં તો કહે છે કે એ વખતે પણ કલ્પના થાય છે એ પણ આત્માનું સુખ નથી. આહાહા..! કહો, સમજાય છે કાંઈ? આહાહા..! વિષયના સુખની તો શું વાત કરવી? પણ શાસ્ત્રના આલંબનના પ્રસંગમાં કોઈવાર હરખ આવી જાય, કહે છે કે એ પણ તારી વસ્તુમાં નથી ભગવાન! આહાહા..! એવો ચિદાનંદ બાદશાહ પોતે, અરે..! ક્યાં ભૂલીને ભમે છે? અને ક્યાં પોતાની જાત છે ત્યાં એ સંભાળમાં આવતો નથી? એમ કહે છે. અમરચંદભાઈ! આહાહા..! સમજાણું?

'ભટકત દ્વાર દ્વાર લોકન કે કુકર આશા ધારી.' કૂતરાની જેમ બટકા માટે જ્યાં ત્યાં ભટકે, એમ આ અજ્ઞાની જ્યાં ત્યાં મને કોઈ મોટો કહે, સારો કહે, અભિનંદન આપે. કહે છે, ભાઈ! આવો તારો ભાવ એ વસ્તુમાં નથી. ક્યાં લેવા જાય છે તું? ક્યાં જા છો? આહાહા..! એ સંસારસુખ આત્મામાં નથી. આહાહા..! સંસારસુખ એટલે કે કલ્પનાનું સુખ કે દુઃખ. એ તો ઝેર છે. આહાહા..! સમજાણું? એવો ભગવાન આત્મા પૂર્ણાનંદનો નાથ એમાં એ હરખના સ્થાનરૂપ સુખ નથી. નવા ઊભા કરે છે પર્યાયબુદ્ધિએ, એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? અંશબુદ્ધિ કરીને નવા ઊભા કરે એ ઘરમાં નથી. આહાહા..! મૂળ તો એમ કહે છે.

'સંસારસુખનો અભાવ હોવાથી હર્ષસ્થાનો નથી;...' એમ કહેવું છે. ભિન્ન-ભિન્ન હરખ આવે છેને? ઘણા પ્રકારના–અસંખ્ય પ્રકારના હરખ હોય છે. સાધારણ કોઈ શબ્દ સાંભળીને, કોઈ સ્ત્રીની વાણી સાંભળીને, છોકરાનું શરીર દેખીને, કોઈ લક્ષ્મીનો પેદાશનો ભાવ (થયા કે) આવા આવ્યા, આમ થયું એમ સાંભળીને કોઈ અશુભ હરખ આદિ પ્રકાર થાય છે એ બધા નવાં છે, બાપુ! તારા સ્વરૂપમાં છે નહિ. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? એનાથી તો ઉદાસ તારું ભિન્ન સ્વરૂપ છે. સમજાણું? જે સ્વરૂપમાં આ નથી ત્યાં દ્રષ્ટિ દે, એ નિધાનને નિરખ તો સમકિત થાય એવું છે. હજી તો સમ્યગ્દર્શન ત્યાંથી થાય. સમજાય છે કાંઈ?

'વળી ભગવાન (શુદ્ધ જીવાસ્તિકાયને) અશુભ પરિણતિનો અભાવ હોવાથી...' લ્યો! હિંસા, જૂઠું, ચોરી, કામ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ એવી અશુભ પર્યાય–અશુભ પરિણતિ ભગવાન આત્માના નિજ સ્વરૂપમાં નથી. આહાહા..! પર્યાયબુદ્ધિએ ઊભી કરે તે દ્રવ્યસ્વભાવમાં નથી એમ કહે છે. વસ્તુમાં નથી. એવો નિષ્ક્રિય ભગવાન ચિદાનંદ પરમપારિણામિકસ્વભાવ જેને અહીંયા શુદ્ધભાવ કહ્યો, એની નજરું કરતાં, એની દ્રષ્ટિ કરતાં ન્યાલ થાય એવી દશા પ્રગટ થાય છે. સમજાણું કાંઈ? કહો, મૂલચંદભાઈ! ભારે વાતું આવી.

'અશુભ પરિણતિનો અભાવ હોવાથી અશુભ કર્મ નથી,...' અશુભભાવ નથી તો પછી કર્મ નથી એમ કહે છે. અને કર્મ નથી તો કર્મનો અભાવ હોવાથી એને દુઃખ નથી. જેમ સંસારસુખ નથી, તેમ પ્રતિકુળતા (આવતા) અંદર આમ હીણો પડી જાય, દુઃખ થાય છે. આહાહા..! તેલ રેડ્યા છે, કહે, અત્યારે સખ નથી ભાઈ! આ કાંઈ ઘરમાં મરી જાય કે મોટપ જાય કે નાનાનું નામ રહેતું ન હોય, એવામાં અંદર સખ ન આવે લ્યો. એક જણો કહેતો હતો કે (જે) સાધુએ દીક્ષા આપી તો એનો શિષ્ય ન ઠરાવ્યો. શિષ્ય ઠરાવ્યો બીજાના.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અરે..! કાળજું બળે છે, આમ હળ... હળ... હળ... હળ... થાય છે. અરે..! શું છે પણ આ બધું? સમજાણું? રાણપરની વાત છે. તમે આવ્યા હતાને? જયચંદભાઈના.. એના... એક હતા એનું નામ ન આપ્યું. મેં કીધું, આનું આપો હવે મોટાનું. રાખોને બધાને. બળે અંદરથી. હળ.. હળ.. સળગે છે. અહીં દીક્ષાનો બહાર મહોત્સવ થાય. અરે..! મફતનો હોળી સળગે છે. મારો શિષ્ય ન કર્યો, લ્યો. મારું નામ શિષ્યને ન આપ્યું, કહો.

કહે છે, ભગવાન! એ દુઃખરૂપી દશા–એ ખેદરૂપી દશા તારા સ્વરૂપમાં નથી હોં! એવો ભગવાન ચૈતન્યબિંબ જેની વજ્રની પાળામાં પડ્યો છે અંદર, એને આ દુઃખ-બુખ છે નહિ. બાઈ રાંડે ત્યારે નથી કહેતા? કે દુઃખી થઈ, દુઃખીયાણી થઈ, દુઃખાણી થઈ. દુઃખાણી, આ બાઈ દુઃખાણી છે. લ્યો! દુઃખાણી છે એ ક્યાંથી લાવ્યો? એવો 'દુઃખનો અભાવ હોવાથી અહર્ષસ્થાનો નથી.' હર્ષનો અભાવ એવું જે દુઃખ, એવો જે શોક એનામાં છે નહિ. આહાહા..!

જેની નજરું નાખતાં જેમાંથી શુદ્ધતા ઝરે અને અશુદ્ધતા ઉત્પન્ન ઉત્પન્ન ન થાય એવો ભગવાન ચિદાનંદ તું બિરાજમાન છો, ભાઈ! સમજાય છે કાંઈ? આહાહા..! એનો કળશ છે એ શ્લોક (-ગાથા)નો.

(शार्दूलविक्रीडित)

प्रीत्यप्रीतिविमुक्तशाश्वतपदे निःशेषतोऽन्तर्मुख-
निर्भेदोदितशर्मनिर्मितवियद्बिम्बाकृतावात्मनि।
चैतन्यामृतपूरपूर्णवपुषे प्रेक्षावतां गोचरे
बुद्धिं किं न करोषि वाञ्छसि सुखं त्वं संसृतेर्दुष्कृतेः ॥५५॥

'શ્લોકાર્થ – જે પ્રીતિ-અપ્રીતિ રહિત શાશ્વત પદ છે,...' ભગવાન (આત્મા) તો પ્રીતિ-અપ્રીતિ વિનાનો છે. હરખ-શોકને પ્રીતિ-અપ્રીતિમાં નાખી દીધા. સમજાણું? અને માન-અપમાન પણ એમાં આવી જાય છે. અરે..! માન કેના અને અપમાન શેના? ભગવાન (આત્મા)માં અંદર માન મળે અને અપમાન મળે એવું ક્યાં છે ભાઈ! સમજાણું કાંઈ? એકલા અમૃતસાગરની અંદર, અમૃત જ્યાં છલોછલ

(ભર્યા છે) ભગવાન આત્મામાં, અમૃતસ્વરૂપ ભગવાન આખો પડ્યો છે એમાં 'પ્રીતિ-અપ્રીતિ રહિત શાશ્વત પદ છે,...' લ્યો, અહીં શાશ્વત લીધું. જેને અહીંયા શુદ્ધભાવ કહ્યો તેને ધ્રુવભાવ કહ્યો, એને નિત્ય કહ્યો, એને અહીંયા શાશ્વત કહ્યો. સમજાણું કાંઈ?

'જે નિઃશેષપણે અંતર્મુખ અને નિર્ભેદપણે પ્રકાશમાન એવા સુખનો બનેલો છે,...' કેવો છે એ ભગવાન આત્મા? સર્વથા અંતર્મુખ. અંતર્મુખ વસ્તુ છે, અંતર્મુખ વસ્તુ છે, એ બહિર્મુખમાં આવતો નથી. સમજાણું કાંઈ? કહે છે, જે સર્વથા અંતર્મુખ છે. ભાઈ! કથંચિત્ રાખો, નહિતર અનેકાંત ન થાય. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? નિઃશેષનો શબ્દ છેને એ? નિઃશેષ. નિઃશેષ એટલે સર્વથા. નિઃશેષનો અર્થ. આહાહા..! નિઃશેષ શબ્દનો સર્વથા અર્થ કર્યો છે.

ભગવાન આત્મા, એ તારા અહીં ગાણા ગવાય છે, સાંભળ તો ખરો! ઓલા વિવાહમાં ગાણા ગાય તો ખુશી ખુશી થાય. લગન કરવા જાય અને ઓલા વેવાઈ ગાળ આપે તો ખુશી થાય. એય..! પ્રાણભાઈ! એવું અમારા કાઠિયાવાડમાં ચાલે છે. તમારે વળી હોય એ ખરું, નહિ? વરની મા તો મોચીડાને ગઈ હતી અને ત્યાંથી આ જોડા મળ્યા. એવી વાતું કરે. એમ ગાતા હતા. હવે ગયું હશે. પણ ઓલો સાંભળીને ખુશી થાય. આ તો બધાએ જોયેલું છેને અમારે. એક લગનમાં જોયેલું. રાયચંદભાઈના લગન હતાને, ગઢડાવાળા નહિ? રાયચંદ તારાચંદ. ગાંડાભાઈના જમાઈ. ઘણા વર્ષની વાત છે. એના લગનમાં આ બોલતા બાયું. કીધું, શું બોલે છે આ? સમજાય છે? ઓલા જોડા સારા પહેર્યા હોયને? જોડા સમજ્યા? જૂતા-મોજડી. મોજડી પહેરે વર. આ વરની મોજડી ક્યાંથી (આવી)? તો કહે, એની મા મોચીડાને (ત્યાં) ગઈ હતી ત્યાંથી મોજડી મળી છે. એય..! નવનીતભાઈ! એવા ગાણા ગાતા હોં! ૫૦-૬૦ વર્ષ પહેલાંની વાત છે. હવે તો એવું ચાલે નહિ.

એ સિવાય બહુ એક આકરા ગાણા હતા. અમે રાણપર અપસરામાં હતાને. સામે હતા એક કેવજીભાઈ વસાણી. એના લગન થતાં હતા. કો'ક હીરાના હતા. હીરાભાઈ છેને. હીરાલાલ નથી? હીરાલાલ. જોડે જોડે મકાન સામે. એવી ગાળ્યું બોલે છોડીયું. ખુશી થાય. આહાહા..! અરે..! ભાઈ! તને આ ગાળ્યું! ગમે તે ગાળ દે, પણ તારી દીકરી લઈને જવાનો છું. એમ. એના હરખના આ... અરે..! મૂઢ શું છે પણ તને આ?

અહીં કહે છે કે અરે..! તારા ગાણા ગવાય છે કે આ સાચો કેવડો તું છો. સમજાય છે કાંઈ? આહાહા..! શુદ્ધ પરિણતિને પરણવું હોય અને પ્રગટ કરવી હોય તો ભગવાન આવો છે એમ નજરમાં કરવો પડશે. સમજાણું કાંઈ? ભગવાન આત્મા ચિદાનંદ, કહે છે કે સર્વથા અંતર્મુખ છે એ તો. વસ્તુ અંતર્મુખ છે. આહાહા..! જેમાં રાગાદિ તો નથી, પણ પર્યાય જેમાં નથી એવો અંતર્મુખ ધ્રુવ છે એમ કહે છે. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ?

પર્યાય છેને. ધર્મની પર્યાય હોં! વીતરાગી પર્યાય. કહે છે, અંતર્મુખમાં એ નથી. આહાહા..! અંતર્મુખ સ્વરૂપ જ એકલું ધ્રુવ સત્ શાશ્વત એવો પ્રગટ પ્રકાશમાન છે. પાછી વસ્તુ પ્રગટ છે. પર્યાયની

અપેક્ષાએ એને અવ્યક્ત કહ્યો, પર્યાય-અવસ્થા વ્યક્ત છે પ્રગટ. પણ આ વસ્તુ તરીકે પ્રગટ જ છે. ઢાંકેલો છે એ કાંઈ? આવરણમાં છે? વસ્તુ છે. આહાહા..! જ્ઞાનની જ્યોત ઝળહળ જ્યોતિ અરૂપી ભગવાન પ્રગટ પ્રકાશમાન છે. કહો, રમણીકભાઈ! દુનિયામાં તો આવી વાત સાંભળવી મુશ્કેલ પડે. આવડો મોટો શું? આ રાંકો છોને. અરે..! રાંકો તેં પર્યાયમાં માન્યો છે. છો નહિ. તું તો ત્રણ લોકનો નાથ, ત્રણ કાળ ને ત્રણ લોક તારી પર્યાયમાં સમાઈ જાય એવો મોટો તું છો. આહાહા..!

ગુણ અને દ્રવ્યની તો શું વાત કરવી, પણ એક સમયની પર્યાય જેને બહિર્મુખ અહીં કહે છે અને અંતર્મુખ વસ્તુ શાશ્વત છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? કેવળજ્ઞાનનો પર્યાય પણ વ્યવહાર છે. એમાં લોકાલોક જણાય છે. અંતર્મુખ તત્ત્વમાં એ પણ નથી. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? એવો ભગવાન આત્મા પ્રગટ પ્રકાશમાન અંતર દીવડો ચૈતન્ય પ્રભુ બિરાજે છેને પ્રભુ! એમાં નજર કરવા જેવી છે, ત્યાં દ્રષ્ટિ દેવા જેવી છે, ત્યાં ઠરવા જેવું છે. આહાહા..! બીજે નજર કરવા જેવી નથી. બીજે જોવાનું નથી, બીજે જવાનું નથી, બીજે રહેવાનું નથી. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ?

'પ્રકાશમાન એવા સુખનો બનેલો છે,...' પાછું પ્રગટ પ્રકાશમાન એવા સુખનો બનેલો. સમજાણું? આહાહા..! **'विमुक्तशाश्वतपदे निःशेषतोऽन्तर्मुख निर्भेदोदितशर्म'**.. મહા આનંદનો સાગર પ્રગટ વસ્તુ છે, અસ્તિ મહાસત્તા પ્રભુ છે એ આત્માને અહીં ધ્રુવ અને શુદ્ધભાવ કહેવામાં આવે છે. એવા ભગવાન ઉપર નજર કેમ કરતો નથી? જ્યાં મહાસાગર ભર્યો છે ત્યાં નજર કેમ કરતો નથી? અને જેમાં કાંઈ નથી એમાં નજર કરીને પડ્યો છો પર્યાયબુદ્ધિએ, એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

'સુખનો બનેલો છે,...' બન્યો હશે કો'ક દિ'? એ આનંદનું રૂપ જ એનું છે. સુખસાગર છે. આહાહા..! લવાલવ–ઠસાઠસ જેમાં સુખ ભર્યું છે. અનંતો અનંતો આનંદ કાઢે તોપણ ત્યાં આનંદ ખૂટે એવો નથી. આહાહા..! કોઠીમાં તો દાણા નાખ્યા હોય, ૫૦ મણ-૧૦૦ મણ કાઢે તો ખુટી જાય. રોજ એટલા ખરચમાં આવે રાંધવામાં એટલા ખૂટી જાય બહારમાં. અહીં તો કહે, ખૂટે નહિ. આહાહા..! એટલા બધા જીવ છે કે સિદ્ધ ગમે તેટલા થાય તોપણ જીવ ખૂટે નહિ, એમ આત્મામાં ગમે તેટલો આનંદ કાઢ તો આનંદ પણ ખૂટે નહિ. આહાહા..! એવો સુખસાગર ભગવાન ધ્રુવ પરમાત્મા પોતે છે એની દ્રષ્ટિ કરતાં આત્મા અંતરાત્મા થાય છે અને એની દ્રષ્ટિ ભૂલીને, વિકલ્પને અને એક અંશને માને તો તે બહિરાત્મા થાય છે. સમજાણું કાંઈ? આ અંતરની અંતરની ગતિ અને દ્રષ્ટિના વિષયની વાત છે.

'જે નભમંડલ સમાન આકૃતિવાળો છે,...' કેવો છે ભગવાન? આકાશમંડળ જેમ અણકરેલું છે. આકાશ કરેલું છે કોઈથી? નભમંડલ આખું હોં આકાશ. સર્વવ્યાપક આકાશ છેને? આ આકાશ જે કહેવાય છે એ આકાશ.. જુઓ, આ ખુલ્લું આકાશ છે એ આકાશ નથી. એ તો વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શની આકૃતિ છે. આજે આકાશ ખુલ્લું દેખાય છે, આજે આકાશ કાળું ભમરાના રંગ જેવું દેખાય છે. પણ એ તો રંગ છે, એ આકાશ નથી. આકાશ મંડળ એટલે આખું–સર્વવ્યાપક ચૌદ બ્રહ્માંડ અને અલોક. એને કોણ કરે? ભગવાન નભમંડળ સમાન કોઈથી નહિ કરાયેલો. જેમ આકાશને કોઈએ બનાવ્યું નથી. કોણ

બનાવે? આકાશ પદાર્થ સર્વવ્યાપક છે. લોક અને અલોકમાં વ્યાપક છે. એને કોણ બનાવે? છે, બસ! સ્વયંસિદ્ધ આકાશ છે. એમ 'નભમંડલ સમાન...' અપકૃત છે–કોઈથી કરાયેલો નથી, તેમ આત્માને કોઈએ બનાવ્યો નથી. આત્મા અંતર્મુખ પ્રગટ અતીન્દ્રિય સુખનો પિંડ છે. ઓલો ખુલાસો કર્યો બધો. સરવાળો કર્યો. આત્મા અંતર્મુખ પ્રગટ અતીન્દ્રિય સુખનો પિંડ.. સુખનો બનેલો પિંડ છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? સ્વયંસિદ્ધ શાશ્વત છે. એ પહેલાનું આવી ગયું. સ્વયંસિદ્ધ અને શાશ્વત વસ્તુ છે, છે.. છે.. છે. જેની આદિ નથી, જેનો અભાવ વર્તમાનમાં નથી, જેનો ભવિષ્યમાં નાશ નથી—એવો પદાર્થ–એવું તત્ત્વ અનાદિ-અનંત તત્ત્વ જે ભગવાન એને (લક્ષમાં લે).

એનામાં 'ચૈતન્યામૃતના પૂરથી ભરેલું જેનું સ્વરૂપ છે,...' શ્લોક તો જુઓ! ભર્યા ઘર છે, નથી કહેતા લોકો? આના ભર્યા ઘર છે એમ કહે. મરી જાય ત્યારે એમ કહે ને કે અરે..! ભર્યા ઘર છોડીને કેમ નીકળ્યા? બાયું રોવે. ભર્યા ઘરમાંથી નીકળ્યા. કોને નીકળવું હતું એને? છે ત્યાં છે એ તો. ભર્યા ઘરમાં પણ નહોતો અને શરીરમાં પણ નહોતો અને રાગમાં પણ એ નહોતો. આહાહા..! ભગવાન આત્મા.. જેની નજરું કરતાં ન્યાલ થાય તેવો આત્મા છે. કહે છે કે 'જેનું ચૈતન્યામૃતના પૂરથી ભરેલું...' પાણીના પ્રવાહનું પૂર ચાલ્યું આવે. જુઓને, હમણાં તો પાણી કેટલું આવે છે. જુઓને! આ બધાને અટકાવ્યાને આજે. ન આવ્યા મુંબઈવાળા. પાણી બહુ વરસાદ એ બાજુ. નર્મદા, તાપી. શું કહેવાય અંકલેશ્વરમાં ન્યાં ક્યાંક છે ને? રોક્યા ત્યાં.

શ્રોતા :- વડોદરા વિશ્વામિત્રિ

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વિશ્વામિત્રિ. બધે પાણી વરસાદ ઘણો. અહીં ત્રણ દિ' માં સાત ઇંચ આવ્યો વગર આગાહીએ. હવે પછી આજે આગાહી નાખી છે કે આમ થશે. આ હતી ત્યારે આગાહી ક્યાં ગઈ તારી? અહીં તો ત્રણ દિ' માં સાત ઇંચ. ત્યારે તો આગાહી નહોતી. હવે મોટું તોફાન થવાનું, મોટો વરસાદ થવાનો.

અહીં કહે છે, આહાહા..! મહાપ્રવાહથી ભરેલો ભગવાન છે. 'ચૈતન્યામૃતના પૂરથી ભરેલું જેનું સ્વરૂપ છે,...' ઓહોહો..! અમૃતચંદ્રાચાર્યના શૈલીએ કરી છે. ચૈતન્યરૂપી અમૃત એનું પૂર એનાથી ભરેલું સ્વરૂપ છે. ચૈતન્યનું પૂર અંદર ભરેલું છે આખું. સમજાય છે? પાણીના પ્રવાહ મોટા આવે. આ જુઓને નર્મદાનું કેટલું પૂર આવે છે! દળ ચાલ્યું આવે હોં! તાપીમાં કેટલા? ૯૯ ફૂટ ઊંચું. ૧૦૨-૩ ફૂટ ઊંચું. એ તો બધું અમુક માપમાં ઊંચું. આ તો સ્વભાવનું પૂર જેનું માપ જ નથી. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? ચૈતન્ય અમૃતનું પૂર, ચૈતન્ય અમૃતનો સાગર. પૂર છે, એ તો પૂર વહે છે. ધોધ... ધોધ.... ધોધ... પડ્યો છે અંદર. આહાહા..! શબ્દો ઓછા પડે છે, કહે છે અહીં.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- આ કહેવાય છેને થોડું થોડું.

ભગવાન આત્મા જેમાં હરખ, શોક આદિ ઉદયભાવના સ્થાનો નથી. એ તો નાસ્તિથી લીધો. હવે અસ્તિથી લે છે. છે કેવો ત્યારે? આ નથી.. આ નથી... નેતી.. નેતી... કરે છે. વેદાંતમાં આવે નેતી. પણ નેતી છે કેવો? એની વ્યાખ્યા ન હોય. સમજાણું કાંઈ? એની વ્યાખ્યા અહીં હોય છે.

કહે છે, શ્રીમદ્‌માં આવે છેને? નહિ? બાકી અનુભવ રહેલ, એમ આવે છેને કંઈક ભાષા, નહિ? 'અબાધ્ય અનુભવ જે રહે તે છે જીવસ્વરૂપ.' એમ આવે છે. આ નહિ... આ નહિ... આ નહિ... આ નહિ... આ નહિ. છે કેવું? કે એને બધાને બાદ કરતાં રહે અનુભવસ્વરૂપ તે આત્મા. 'અબાધ્ય અનુભવ જે રહે તે છે જીવસ્વરૂપ.' એના પહેલાં પદ શું છે?

શ્રોતા :- જે દ્રષ્ટા છે દ્રષ્ટિનો...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, 'જે દ્રષ્ટા છે દ્રષ્ટિનો જે દેખે છે રૂપ. જે દ્રષ્ટા છે દ્રષ્ટિનો...' દ્રષ્ટિનો પણ દ્રષ્ટા એમ કહે છે. આહાહા..! 'જે દ્રષ્ટા છે દ્રષ્ટિનો અને જે દેખે છે રૂપ, અબાધ્ય...' બાદ કરતાં.. કરતાં.. કરતાં.. કરતાં.. બધું નીકળી જાય ત્યારે રહે કેવો? અબાધ્ય, જેને હવે બાદ કરી શકાય નહિ. છે એને બાદ શી રીતે કરવો? રાગ નથી, પુણ્ય નથી, શરીર નથી, કર્મ નથી, એક સમયની પર્યાય નથી એમાં. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? 'અબાધ્ય અનુભવ જે રહે...' એને કાઢતા જે અનુભવ વસ્તુનો રહે. 'તે છે જીવસ્વરૂપ...' ભગવાન આત્માનું આવું સ્વરૂપ.

કહે છે, 'ચૈતન્યામૃતના પૂરથી ભરેલું જેનું સ્વરૂપ છે,...' આહાહા..! 'જે વિચારવંત ડાહ્યા પુરુષોને ગોચર છે...' આહાહા..! એ વિચિક્ષણ એવા જ્ઞાની, એવા સમકિતી, એને ગમ્ય છે કહે છે. અજ્ઞાનીને એ ગમ્ય હોઈ શકે નહિ. આહાહા..! જુઓ આવ્યું અહીંયા. ઓલામાં કહ્યું હતુંને? ચાર ભાવોને અગોચર છે. એ તો ચાર ભાવને આશ્રયે જણાય એવો નથી. અહીંયા કહ્યું જુઓ! 'વિચારવંત...' એટલે જ્ઞાની, સમ્યગ્દ્રષ્ટિ, સમ્યગ્જ્ઞાની, વિચિક્ષણ એને, એવા ડાહ્યા પુરુષો... એને ડાહ્યા પુરુષો કહ્યા કે જે આત્માને પારખીને પકડે છે, એને ગોચર એટલે ગમ્ય છે. એ જ્ઞાનની દશામાં, નિર્મળ દશામાં તેની ગમ્યતા છે. રાગથી, પુણ્યથી, વ્યવહારથી તેની ગમ્યતા, તેની પ્રાપ્તિ છે નહિ. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? કેમ આજે તમારે વાર લાગી શેઠને? તમારે શેઠ મુંબઈથી એક દિ' માં આવ્યા. કહો, સમજાય છે? આ બધાની સાથે હોય. કોણ જાણે... એ તો એક દિ' માં આવી જાય. આ સંસાર એવો છે માળો. ભગવાન એવો નથી. સંસાર વિચિત્ર જાળ... આહાહા..!

પ્રભુ! કહે છે કે 'વિચારવંત ડાહ્યા પુરુષોને...' જેણે સ્વભાવ સન્મુખ થઈને વિચાર કર્યો છે એવા ડાહ્યા પુરુષોને ગમ્ય છે. આહાહા..! અરે..! 'એવા આત્મામાં તું રુચિ કેમ કરતો નથી...' જુઓ આ લીધું. ભગવાન! આવો આત્મા તું પોતે છોને. તને આવા આત્માની રુચિ કેમ થતી નથી! જુઓ! આ આશ્ચર્ય કર્યો છે. અરે..! 'એવા આત્મામાં તું રુચિ કેમ કરતો નથી....' એમ નથી કે એને કર્મ નડે છે ને કાળ નડે છે માટે રુચિ કરતો નથી. તું રુચિ કરતો નથી તો થતી નથી, એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? મહાપ્રભુ તું પોતે છોને ધ્રુવ. આહાહા..! એવા ભગવાનની રુચિ.., અરે..! એવા આત્મામાં તું રુચિ કેમ કરતો નથી!

અરે..! કેમ તને આ માલ પોષાતો નથી? આવો માલ લેવો તને કેમ પોષાતો નથી? એમ કહે છે. એય..! પ્રાણભાઈ! અહીં લાવ્યા જોયું! અરે..! આવો પ્રભુ છેને ભાઈ! તને ખ્યાલમાં નથી આવતો? કેમકે તું રુચિ કરતો નથી એમ કહે છે.

'અને દુષ્કૃતરૂપ સંસારના સુખને કેમ વાંછે છે?' આહાહા..! અરે..! ભૂંડા સુખની કલ્પનામાં કેમ પડ્યો છો બહારની? ભૂંડા સુખ. ભૂંડા સમજ્યા ને? ખોટા. ભૂંડા કહે છે અમારી કાઠિયાવાડી ભાષામાં. આહાહા..! આવો પ્રભુ બિરાજે છે અને તું એની રુચિ, એની દ્રષ્ટિ, એની સામું કેમ જોતો નથી? અને આ દુષ્કૃત સંસાર કલ્પનાના સુખની જાળ બાંધી છે. અરે..! એવા સુખને કેમ ઇચ્છે છે? આહાહા..! મને સ્વર્ગ મળે, મને પૈસા મળે, મને કોઈ વખાણે, મને કોઈ મોટો કહે. અરે..! આ સંસારના સુખ..? ભાઈ! તને આ વાંછા કેમ થાય છે? સમજાણું કાંઈ? ઘરે ભર્યા ભાણા મૂકીને એંઠા ચાંટે છો? એમ કહે છે. કહે છે નહિ? ઘરે સારી, સજ્જન સ્ત્રી હોય, એને મૂકીને વ્યભિચારી ક્યાંક ગોથા ખાતો હોય, તો લોકો કહે ભાઈ! ઘરે ભર્યે ભાણું પડ્યું છે એને મૂકીને ક્યાં જા છો? એમ આ ભર્યો ભગવાન છેને અંદર તારી પાસે, કહે છે. કીધું ને માથે?

'ચૈતન્યામૃતના પૂરથી ભરેલું જેનું સ્વરૂપ છે,...' સમજાણું કાંઈ? અરે..! એને છોડીને આ દુષ્કૃત સંસાર... પુણ્ય-પાપના ભાવ અને તેના ફળ, એના સુખને કેમ વાંછે છે? શું તને થયું છે? ભાઈ! આહાહા..! એમ પદ્મપ્રભમલધારિદેવ મુનિ આશ્ચર્ય કરીને કહે છે. અરે..! આવો ભગવાન તું છોને ભાઈ! તને કેમ રુચિ થતી નથી? અને એવા ભગવાન સિવાય આવા સુખની કલ્પના કેમ કરે છો? એમ કરીને આશ્ચર્ય કર્યો છે. માટે આત્મા આવો છે એને સમજીને રુચિ ને દ્રષ્ટિ કરવી. એનું નામ ધર્મ અને સમ્યગ્દર્શન છે.

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

*****

ભાદરવા સુદ ૧, શુક્રવાર, તા. ૧૨-૯-૧૯૬૯
ગાથા-૪૦, શ્લોક-૫૫, પ્રવચન-૪

આ નિયમસાર શાસ્ત્ર ચાલે છે, એનો શુદ્ધભાવ અધિકાર. શુદ્ધભાવ એટલે શું? કે આત્માનો જે ત્રિકાળી.... શેઠી કહે છે, કારણપરમાત્મા ને પરમપારિણામિક શું છે? એનું સ્પષ્ટીકરણ તો ચાલે છે. શુદ્ધભાવ એટલે આત્માનો એક સમયમાં ત્રિકાળી ધ્રુવ નિત્ય સ્વભાવ, જેમાં કર્મ, શરીર નથી, જેનામાં પુણ્ય-પાપના વિકલ્પો પણ નથી અને જેમાં વર્તમાન અવસ્થા–પર્યાય જે છે એ પર્યાય પણ જેમાં નથી. એવા ત્રિકાળી નિત્યાનંદ ધ્રુવસ્વભાવને અહીંયા કારણપરમાત્મા તરીકે (કહે છે). કેમકે કાર્ય જે થાય છે– સિદ્ધદશાનું કાર્ય, એ કારણ ત્રિકાળી જ્ઞાનાનંદસ્વભાવમાંથી કાર્ય થાય છે. સમજાણું કાંઈ? ત્રિકાળી ચિદાનંદ ધ્રુવસ્વરૂપ, જેને અહીંયા શુદ્ધભાવ કહ્યો એને જ કારણપરમાત્મા કહે છે અને એને જ પરમપારિણામિક સ્વભાવભાવ કહે છે. સમજાય છે કાંઈ? જેને સામાન્ય સ્વભાવ કહો. એકરૂપ રહેનાર કાયમનું તત્ત્વ તેને અહીંયા શુદ્ધભાવ કહે છે. શરીર, વાણી, મન તો પર છે, એ કાંઈ આત્મામાં નથી અને દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ કે કામ, ક્રોધના જે વિકલ્પ ઊઠે એ તો ઉપાધિ, મેલ છે. એ કહેશે હમણાં. ઉપાધિ, મેલ છે એ કાંઈ આત્મામાં નથી.

જેને સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ કરવું હોય—ધર્મની પહેલી દશા પ્રગટ કરવી હોય—એને આવો આત્મા જે ત્રિકાળી ધ્રુવ, જેમાં મલિન પરિણામ તો નથી, પણ જેની વર્તમાન અવસ્થામાં જે કાંઈ નિર્મળ અવસ્થા અસ્તિત્વ ગુણાદિની હોય, એ નિર્મળ અવસ્થા પણ જે ત્રિકાળીમાં નથી. સમજાય છે કાંઈ? એને કારણપરમાત્મા કહો, એ ધ્રુવસ્વભાવને કારણજીવ કહો, એ ધ્રુવ પરમસ્વભાવભાવને પારિણામિક પરમભાવ કહો, એને પરથી ભિન્ન તદ્દન અબદ્ધસ્પૃષ્ટ એવો ભાવ કહો, એને એકરૂપ જ્ઞાયકભાવ ત્રિકાળી તેમ કહો, તેને કોઈ પર્યાયની અપેક્ષા નથી એવો નિરપેક્ષ શુદ્ધભાવ કહો—એ બધું એકાર્થ છે. શેઠ! સમજાય છે કાંઈ?

શ્રોતા :- નિર્મળ પરિણામ...?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- નિર્મળ પરિણામ વસ્તુમાં નથી. વસ્તુ તો પર્યાય રહિત છે. મોક્ષની પર્યાય પણ જેમાં નથી. અને મોક્ષમાર્ગની પર્યાય જે છે મોક્ષમાર્ગની... આ મોક્ષમાર્ગનો અધિકાર છે આ નિયમસાર. સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર જે વીતરાગી મોક્ષમાર્ગની પર્યાય–અવસ્થા, એ પણ ધ્રુવમાં નથી.

શ્રોતા :- આપે કહ્યું, કારણમાંથી કાર્ય થાય છે?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એ ભેદની દ્રષ્ટિથી એમ કહેવાય છે. ભેદની દ્રષ્ટિએ તો એમ જ છે. સમજાય છે કાંઈ? પણ વાસ્તવિક તો ધ્રુવ તે ધ્રુવ છે અને પર્યાય પ્રગટ થાય છે તે સ્વતંત્ર પર્યાય પ્રગટ થાય છે. પણ વસ્તુસ્થિતિ એવી છે કે ભેદથી જ્યારે એને જાણવું હોય ત્યારે એ પર્યાય આવે છે અંદરથી. અને જે પર્યાય થઈ એ પાછી જાય છે અંદર. વસ્તુ એવી છે. દેવીલાલજી! પણ એની એકરૂપતા–સદ્રશ્યતાના ધ્રુવને જો લક્ષમાં લે તો એમાં એક સમયની પર્યાયનું આવવું-જાવું એવું એનામાં છે નહિ. એ તો ઓલો અંશ છે એટલે એ તો ભેદદ્રષ્ટિ થઈ ગઈ. સમજાણું કાંઈ? ઝીણું તત્ત્વ છે.

સમ્યગ્દર્શનનો વિષય, ધ્યેય કે જેનાથી આત્મકલ્યાણની દશા પ્રગટ થાય એવો જે વિષય દ્રવ્ય. દ્રવ્યાર્થિકનયનું દ્રવ્ય કહો તો એ. જે નય એક અંશને–ત્રિકાળી ધ્રુવને સ્વીકારે. સમજાય છે કાંઈ? જેમાં નજર–શ્રદ્ધાને અંદરમાં પ્રસરવાથી, ફેલાવવાથી આખી વસ્તુ જ્યાં પર્યાયમાં કબજે આવી જાય છે. સમજાણું કાંઈ? એવો જે ત્રિકાળી કારણપ્રભુ, જેમાં કારણરૂપ શક્તિ પૂર્ણ પડી (છે) ધ્રુવરૂપે, એને કારણપ્રભુ કહેવાય છે. એક સમયની પર્યાય વિનાના તત્ત્વને. કેવળજ્ઞાનની જે એક સમયની પર્યાય છે એ પણ વસ્તુમાં નથી–ધ્રુવમાં નથી. શેઠ! જરી ઝીણું છે.

શ્રોતા :- બહુ ઝીણું.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- બહુ ઝીણું. હું ઝીણું કહું એનો અર્થ કે ધ્યાન રાખવા જેવું છે, એમ. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ?

જેમાં એકરૂપ સત્‌રૂપ સદ્રશ્યરૂપ એકલો આનંદ અને શાંતિ એકરૂપ પડી છે એવા આત્મતત્ત્વને ત્યાં નિશ્ચય આત્મા કહો. નિશ્ચય આત્મા (અર્થાત્) ખરેખર આત્મા. પર્યાયવાળો આત્મા એ વ્યવહાર આત્મા છે. સમજાણું કાંઈ? એક સમયની કેવળજ્ઞાનાદિ પર્યાય એ વ્યવહાર આત્મા છે. શોભાલાલજી! આ ઝીણું છે.

શ્રોતા :- ઝીણું સમજવું છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- સમજવું છે? ઠીક. આહાહા..! શેઠને હજી બહુ ઓલું કર્યું હોય ને થોડું થોડું સમજવામાં જરી (વાર લાગે). આહાહા..!

કહે છે, આ 'શુદ્ધભાવ' શબ્દ છેને માથે? માથે છેને ઉપર? શુદ્ધભાવ. નિયમસાર. આ બાજુ નિયમસાર અને આ બાજુ શુદ્ધભાવ અધિકાર છે. સમજાણું? આ બાજુ ૮૦ છે. આ બાજુ ૪૦ છે ગાથા. તમારે ૮૦-૪૦ ચાલવાનું છેને કાલે? એય..! ચીમનભાઈ! એય..! વજુભાઈ! જુઓ અહીં. પાનું ૮૦ છે અને ગાથા ૪૦ છે. સમજાય છે કાંઈ?

કહે છે કે ભગવાન આત્મા આઠ કર્મરહિત છે. અહીં એ ગાથા આવી છે કુદરતે. જુઓ! (પાનું) ૮૦ છે ને? અને ૪૦ ગાથા છે. ભગવાન આત્મા.... આઠ કર્મની પ્રકૃતિ, સ્થિતિ, રસ અને પ્રદેશ. કર્મ જે જડ છે એ જડના આઠ ભેદ છે. સમજાય છે? અને જેની અંદર... અહીં તો કહેશે, પ્રકૃતિમાં સ્વ આકાર કહેશે. ભિન્ન ચીજ કહે છે. પ્રકૃતિ એ એનો પરમાણુ–કર્મનો સ્વભાવ છે, એનો એ સ્વ-આકાર છે, સ્વભાવ છે

એનો, એમ. પ્રકૃતિ એટલે ભાવ, ભાવ એટલે સ્વ-આકાર. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? અને એ કર્મની પ્રકૃતિમાં જે સ્થિતિ પડે છે ૭૦ અને ૪૦ ક્રોડાક્રોડી વગેરે વગેરે, એ બધી જડમાં છે. એ જડની સ્થિતિ, જડના પ્રદેશો સંખ્યાએ અનંત, જડમાં પડેલો રસ-અનુભાગ અને એનો પ્રકૃતિ સ્વભાવ-આકાર. ચારેય જડના છે એ આત્મામાં નથી. સમજાય છે કાંઈ? આહાહા..!

આ તો માણસ કહે, કર્મ અમને હેરાન કરે છે. જૈનમાં તો કર્મ નુકસાન કરે. જગતને ઈશ્વર રખડાવે, ત્યારે આને કર્મ રખડાવે. એય..! પણ કર્મ વસ્તુમાં જ નથી પછી રખડાવે ક્યાંથી તને? એમ કહે છે. એ તો કર્મના ચતુષ્ટય જે છે આ દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવ... પરમાણુ, એની સ્થિતિ, એનો ભાવ. સમજાય છે? એનું ક્ષેત્ર જે છે એટલું—એ ચારેય તેનામાં છે. કર્મના કર્મમાં છે, આત્મામાં નથી. અહીં તો એક સમયની પર્યાય વિનાનો પહેલો સિદ્ધ કર્યો અને હવે બધા પ્રકારને ભિન્ન-ભિન્ન રીતે સિદ્ધ કરે છે.

ચૈતન્ય મહાપ્રભુ.. એક સેકન્ડના અસંખ્ય ભાગમાં મહા ચૈતન્યપ્રભુ પૂર્ણ સ્વરૂપ છે. પર્યાય છે કેવળજ્ઞાનની એવી એવી તો અનંતી-અનંતી પર્યાયનો સમૂહ એક જ્ઞાનગુણ છે. સમજાય છે કાંઈ? સદ્રશ્યરૂપે ગુણ. આનંદ જે પ્રગટે છે પર્યાયમાં, એક સમયનો આનંદ... કેવળીનો અનંત આનંદ એ પણ ત્રિકાળી આનંદની અપેક્ષાએ તો અનંતમા ભાગનો આનંદ છે. સમજાણું કાંઈ? આત્મબળ જે છે અંદર વીર્ય, જે પૂર્ણ વીર્ય–બળ પ્રગટે છે પર્યાય–અવસ્થામાં એ તો અનંત અનંત પુરુષાર્થનો પિંડ છે એના અનંતમા અનંતમા ભાગનું વીર્ય પ્રગટે છે. આહાહા..! કહો, સમજાય છે કે નહિ આમાં? આહાહા..! અને સાધકનો જે પુરુષાર્થ છે એ તો ઘણા અનંતમા અનંતમા ભાગે છે. ભગવાન તો એકલો પુરુષાર્થનો પિંડ છે. સમજાણું કાંઈ? એકલા વીર્યની કાતળી, ધ્રુવ આત્મબળ. સમજાણું કાંઈ? એવું જે જ્ઞાન, એવું દર્શન, આનંદ, વીર્ય આદિ ચતુષ્ટય પ્રગટે છેને અને એના કારણરૂપ જે મોક્ષનો માર્ગ છે એ તો ધ્રુવના સ્વભાવમાં ક્યાંય અનંતમા અનંતમા ભાગે છે. અમરચંદભાઈ!

આ તો ભગવાનના ઘરની વાતું છે ભાઈ! એવો જે ભગવાન આત્મા જેને અનંત વીર્ય એક સમયમાં પ્રગટ્યું, એનાથી પણ અપરિમિત અનંત વીર્યનો પિંડ પ્રભુ ધ્રુવસ્વરૂપ નિત્ય સ્વભાવ, કાયમી સ્વભાવ, અસલી સ્વભાવ, કારણસ્વભાવ, કારણજીવ, પરમપારિણામિકસ્વભાવ, શુદ્ધભાવ, નિત્યભાવ, સદ્રશ્યભાવ, સામાન્યભાવ, એકરૂપ ભાવ છે. શેઠી! આ બધું વિશેષણ ચાલે છે અહીં. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? એવો જે ભગવાન શુદ્ધભાવ સ્વભાવનો જે પિંડ છે, એકરૂપ સદ્રશ્ય રહે છે એવો શુદ્ધભાવ, એમાં એની વર્તમાન થતી પર્યાય પણ જેમાં નથી. સમજાય છે કાંઈ? એ પહેલાં આવી ગયું છે પહેલી ગાથામાં. સંવર, નિર્જરા, મોક્ષ અને જીવનો એક સમયનો પર્યાય, એ આવો જે ધ્રુવ આત્મા એની એક સમયની દશા એ વ્યવહારજીવ છે. સંવર, નિર્જરા અને મોક્ષની પર્યાય એક સમયની એ પણ વસ્તુના મૂળ તત્ત્વમાં–આત્મદ્રવ્યમાં નથી. તો પછી આસ્રવ અને બંધ.. પુણ્ય-પાપના શુભ વિકલ્પો એ આસ્રવ, શુભ અને અશુભ એ આસ્રવ અને અટકતી દશા એવો ભાવબંધ એ વસ્તુમાં નથી, એનાથી દૂર છે એ. આરે..! સમજાણું કાંઈ?

ભગવાન આત્મા એની કેવળજ્ઞાનાદિની પર્યાયથી પણ દૂર વર્તતો છે આત્મા. પંડિતજી! સમજાય છે કે નહિ? આ તો ભાષા સાદી છે. પહેલાથી 'ન સમજાય' એમ કરીને.. 'ન સમજાય' એમ કરીને થઈ જાય છે. આ તો સાદી શાસ્ત્રભાષા છે. સમજાણું કાંઈ? વસ્તુ જે વસ્તુ ધ્રુવ નિત્ય દ્રવ્યસ્વભાવ, કાયમી તત્ત્વનો સ્વભાવ, ભલે ઊંચે, નીચે ક્ષેત્રે ક્યાંય હોય, એને ઊંચા, નીચા ક્ષેત્ર લાગુ પડતું નથી. આહાહા..! એવો એક-એક ભગવાન આત્મા જેને એક સમયનો કાળ લાગુ પડતો નથી, એક સમયની અવસ્થાનો. ત્રિકાળ કહેવું એ પણ એક અપેક્ષિત વાત છે. વસ્તુ છે, બસ એમને એમ. સમજાય છે કાંઈ? એવી વસ્તુ ઉપર દ્રષ્ટિ કરવી તેને ભગવાન સમ્યગ્દર્શન કહે છે. કહો, મૂળચંદભાઈ!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- કરે તો બને. નથી કરતો, ભાન ન મળે એમને એમ કરતો નથી. આ રખડે છે આ બીડી અને તમાકુમાં, જુઓને. સમજાય છે? આ તો દાખલો. બધાય એમ જ કરે છેને. આ ડોક્ટર-બોક્ટર. વકીલ પણ કરે. આહાહા..!

અરે..! ભગવાન! તારું તળિયું એટલું મોટું છે એમ કહે છે. તળિયું સમજો છો? પાતાળ કૂવાનું પેટાળ કહેવાય છેને પેટાળ. પાતાળનું પેટાળ, પાતાળનું પેટાળ. કૂવા પાતાળી થાય છેને? પાણી ખૂટે જ નહિ, ખૂટે જ નહિ. એવો ભગવાન પાતાળ કૂવો છે. આહાહા..! 'શુદ્ધ પરિચિત અનુભૂતા.' બીજી વાત તેં સાંભળી છે કહે છે. પણ આવો સ્વભાવ છે એ વાત તેં રુચિપૂર્વક કોઈ દિ' સાંભળી નથી. એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? બાકી આ બધા તમારા પૈસા ને શરીર ને ધૂળધાણી ને બાયડી, છોકરા એ તો ક્યાંય એનામાં રહ્યા. એ એના થઈને રહ્યા છે, તારા થઈને રહ્યા નથી. બરાબર હશે? એના થઈને રહ્યા છે. અહીં તો કહે છે કે એક સમયની પર્યાય પણ એની થઈને રહી છે, દ્રવ્યની થઈને રહી નથી. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? આ તો પરમેશ્વરના પેટ ખોલાય છે. સમજાણું?

કહે છે કે એવો શુદ્ધભાવ એનો અધિકાર આ ચાલે છે. એ ૪૦મી ગાથા છે, જુઓ.

णो ठिदिबंधट्ठाणा पयडिट्ठाणा पदेसठाणा वा।
णो अणुभागट्ठाणा जीवस्स ण उदयठाणा वा ।।४०।।

સ્થિતિબંધ સ્થાનો, પ્રકૃતિસ્થાન, પ્રદેશના સ્થાનો નહીં,
અનુભાગના નહિ સ્થાન જીવને, ઉદયનાં સ્થાનો નહીં. ૪૦.

'ટીકા – અહીં (આ ગાથામાં) પ્રકૃતિબંધ,...' કર્મના સ્વભાવનો આકાર એવો જે બંધ. 'સ્થિતિબંધ,...' કર્મની મુદતનો કાળનો જે બંધ. કર્મમાં હોં! 'અનુભાગબંધ,...' રસશક્તિનો બંધ. અને પ્રદેશની સંખ્યાનો બંધ પુદ્ગલકર્મમાં. આ કર્મ કર્મની રાડું પાડે છેને માણસો? અરે..! કર્મે હેરાન કર્યા, કર્મે રખડાવ્યા, ચાર ગતિમાં કર્મ લઈ જાય—એમ છે નહિ. તારામાં નથી, તને શું લઈ જાય? એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? એ 'ઉદયનાં સ્થાનોનો સમૂહ...' જુઓ! આ બધાનો સમૂહ કીધું છેને? સ્થાન કીધા

છે ને એટલે સમૂહ. 'જીવને નથી...' ત્યારે કોને હોય એ? કર્મ કોને હોય? જીવને ન હોય ત્યારે લાકડાને હોય? આહાહા..! ભાઈ! એ કર્મ, કર્મ થઈને રહ્યા છે, એ જીવની કોઈ પર્યાય થઈને રહ્યા નથી. જીવનું દ્રવ્ય જે છે વસ્તુ અને એની શક્તિઓ–ગુણ છે એ પણે તો કર્મ થઈને રહ્યા નથી, પણ તારી પર્યાય થઈને પણ એ રહ્યા નથી. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? તારી પર્યાય થઈને રહેલા જે ભાવ હોય એનાથી પણ ધ્રુવસ્વભાવ શુદ્ધ તો ભિન્ન દૂર વર્તે છે. તો પછી કર્મથી તો તદ્દન દૂર વર્તે છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

હવે કહે છે, જુઓ! 'સદા નિરૂપરાગ જેનું સ્વરૂપ છે...' શેઠી! હવે તમારું આવ્યું જુઓ! પરમપારિણામિકભાવ. કારણ આત્મા કહો, પરમપારિણામિકભાવ કહો, એને શુદ્ધભાવ કહો, એને પર્યાયની ક્રિયા વિનાનો ધ્રુવસ્વભાવ કહો—એ બધું એક જ છે. એવો જે ભગવાન આત્મા એ સદા ત્રણે કાળ. ઓલામાં ત્રિકાળ શબ્દ લીધો હતો-ત્રિકાળ નિરૂપાધિ. તો આમાં સદા લીધો. ભગવાન અંદર બિરાજમાન પ્રભુ ધ્રુવ, જેમાં નજરૂં નાખતાં કલ્યાણ થાય, જેના ઉપર નજર પડતાં મોક્ષમાર્ગની દશા પ્રગટ થાય, નજર નાખતા પ્રગટ થાય. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? એવો જે ભગવાન મહાપ્રભુ, શુદ્ધ ધ્રુવ. 'સદા નિરૂપરાગ જેનું સ્વરૂપ છે...' ત્રિકાળ સદા એનું નિરૂપરાગ.. નિરૂપરાગ-ઉપરાગ વિનાનું. નિરૂપ શબ્દ પડ્યો છેને? ઉપરાગ વિનાનું.

'ઉપરાગ =...' હવે ઉપરાગની વ્યાખ્યા. 'કોઈ પદાર્થમાં,...' આત્મા ત્રિકાળી ધ્રુવ એ નિરૂપરાગ છે, ઉપરાગ એમાં નથી. ઉપરાગ એટલે શું? 'કોઈ પદાર્થમાં, અન્ય ઉપાધિની સમીપતાના નિમિત્તે...' અન્ય ઉપાધિની નજીકતાને કારણે 'થતો ઉપાધિને અનુરૂપ વિકારીભાવ;...' એ ઉપાધિને અનુરૂપ. ઉપાધિ નિમિત્ત છે. કર્મ, સમજાણું કાંઈ? એ નિમિત્ત છે. એને અનુરૂપ... નિમિત્ત છે તે અનુકૂળ છે. જડકર્મ છે જડ છે તે નિમિત્ત અનુકૂળ છે અને એને અનુરૂપ.. એને અનુરૂપ આત્માની થતી વિકારી અવસ્થા તેને અહીંયા ઉપરાગ કહેવામાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ?

જુઓ! ઉપરાગ શબ્દ પડ્યો છેને? ઉપરાગ. 'કોઈ પદાર્થમાં, અન્ય ઉપાધિની સમીપતાના...' સમીપ. ઓલો 'ઉપ'નો અર્થ સમીપ ભાઈ! આહાહા..! ઉપ એટલે સમીપ. એના 'નિમિત્તે થતો ઉપાધિને અનુરૂપ...' એ કર્મ નિમિત્ત છે એને અનુરૂપ. કર્મ નિમિત્ત છે તે અનુકૂળ.. અનુકૂળ. અનુકૂળ અને અનુરૂપ. સમજાણું કાંઈ? નિમિત્તને અનુકૂળ કહેવાય છે અને નૈમિત્તિક દશાને અનુરૂપ કહેવાય છે.

કહે છે, 'અન્ય ઉપાધિની...' અન્ય ઉપાધિ હોયને? પોતાની ઉપાધિ હોય? એમ કહે છે. અન્ય ઉપાધિ જે કર્મની છે એના સમીપપણાના નિમિત્તે થતો ઉપાધિને અનુરૂપ. એ ઉપાધિ જે કર્મ છે એને અનુરૂપ. એટલે શું? કે વિકારીભાવ. એ મિથ્યાત્વ, અવ્રત, પ્રમાદ, કષાય, યોગ એવો જે ભાવ, એ રાગ છે અથવા ઉપાધિ છે અથવા મેલ છે. એ મેલ વિનાનો આત્મા છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! નિરૂપરાગ સદા જેનું સ્વરૂપ છે. ભગવાન (આત્મા) તો નિર્મળાનંદ પ્રભુ ચૈતન્ય રત્નાત્કર ધ્રુવ ભગવાન, પરમસ્વભાવે બિરાજમાન છે, જેની પર્યાયને પણ જ્યાં અપરમભાવ કહ્યો, એના સમીપે ઉપાધિભાવને તો શું કહેવું? કહે છે. એ એનામાં છે નહિ. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

શ્રોતા :- આ વાત શેની ચાલે છે?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- શેની વાત ચાલે છે આ? એ સમ્યગ્દર્શનનો વિષય ધ્રુવ ચૈતન્ય કોને કહેવાય એની વાત ચાલે છે. નિયમસાર છેને? નિયમસાર એટલે મોક્ષનો માર્ગ. સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન એ નિયમ અને સાર એટલે વિકાર અને વ્યવહાર વિનાનો ભાવ, એને નિમયસાર મોક્ષનો માર્ગ કહેવામાં આવે છે. એ મોક્ષનો માર્ગ પ્રગટ થવામાં કોણ કારણ છે? કે ધ્રુવ. ડોક્ટર! ઝીણું છે થોડું આ. સમજાણું આમાં? ઓલા સંચા-બંચામાં આખો દિ' ગૂંચવાઈ જાયને એટલે આ શું હશે અત્યારે? આહાહા..!

ભગવાનનો મહા સંચો એવો છે અંદર, કહે છે કે જેની સદ્રશ્યતાની, એકતાની ધ્રુવતામાં જેને વર્તમાન એક સમયની પર્યાયનો પણ જેને સ્પર્શ નથી. આહાહા..! એમ કહીને એવું જે ધ્રુવતત્ત્વ છે એમાં દ્રષ્ટિ મૂકીને, અંતર્મુખ થઈને અંતર્મુખ સ્વભાવમાં.., અંતર્મુખ સ્વભાવ છે ધ્રુવ શુદ્ધભાવ, એને અંતર્મુખ પરિણતિથી દ્રષ્ટિમાં લઈને અનુભવવો એનું નામ મોક્ષનો માર્ગ છે. સમજાણું કાંઈ? ભારે વાત ભાઈ!

કહે છે, એવો ભગવાન આત્મા જેમાં મેલ તો અંશે નથી. સમજાણું? આ મોટા કર્મના થોક પડ્યા છે, બાંધ્યા છે. પણ નથી તારામાં, સાંભળને! આહાહા..! તારી દ્રષ્ટિએ તને ગાંડો–પાગલ બનાવ્યો છે કે હું આ વાળો છું, આવો છું, આ વાળો છું, કર્મવાળો છું. મેલવાળો છું. એવી દ્રષ્ટિને પાગલદ્રષ્ટિ, મિથ્યા દ્રષ્ટિ કહે છે. વસંતભાઈ! સમજાણું કાંઈ?

ભગવાન આત્મા વસ્તુ છેને? તો એનો સ્વભાવ છેને? એ વસ્તુ અને વસ્તુનો સ્વભાવ નિત્ય એકરૂપ રહે છે. એને જ ખરો આત્મા અને કારણપરમાત્મા કહેવામાં આવે છે. એ આત્મા ખરો છે. આહાહા..! એવા ખરા આત્માની અંદરમાં જેનું સદા નિરૂપરાગસ્વરૂપ છે... એનું તો સદા ઉપાધિ વિનાનું સ્વરૂપ છે. અથવા ઉપાધિના સમીપે થતો મેલ એ વિનાનું સ્વરૂપ છે. આહાહા..!

'એવા નિરંજન...' નિરંજન એટલે નિર્-અંજન એટલે નિર્દોષ. અંજન વિનાનો. અંજન–આંજણ આંખમાં નથી આંજતા?

શ્રોતા :- છોકરાઓને આંજે છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- છોકરા અને મોટા પણ આંજે છે અત્યારે, કાળી ટીકી કરવા. એ સુરમો આંજે છે. લ્યો, એ ઠીક કહે છે. ઓલાને આંજે ઓલું. મોટા સુરમો આંજે આમ. લે ને સળી? અને આમ કરીને ફેરવે સવારમાં. ધૂળેય નથી, સાંભળને હવે.

અંદર ભગવાન ચિદાનંદ પ્રભુ એવો બિરાજમાન અનાદિ-અનંત શાશ્વતતત્ત્વ છે. પોતાનું નિજ હોં! એ નિરંજન છે–એને અંજન છે નહિ. નિરૂપરાગ–રાગ વિનાનો કહ્યો, પછી નિરંજન કહ્યો એટલે કે અંજન વિનાનો નિર્દોષ, એમ. અસ્તિથી કહ્યું, નિર્દોષ ભગવાન આત્મા. એ નિર્દોષ સ્વભાવનો આખો સાગર છે. એમ કેમ બેસે? અહીં બીડી વિના ચાલે નહિ, તમાકુ વિના ચાલે નહિ. એક ચપટી તમાકુ હોય ત્યાં આહા..! તૃપ્ત.. તૃપ્ત.. અને ચા-બા પીને આવીએ પા-શેર, દોઢ પા-શેરનો ઉકાળો, ત્યારે સાંભળવામાં મગજ ઠીક રહે. અને ચા, ઉકાળા વિના સાંભળવા બેસીએ તો મગજ ઠીક રહે નહિ. દોઢ પાશેરના ઉકાળે

મગજ તારું ઠીક રહે? આવી તે ભ્રમણા! ઉકાળો છેને, એ શું છે? ચા.. ચા.. ઊની ઊની ઉકાળે છે. બીજું શું છે, ધૂળ છે.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- તેજી ધૂળેય આવતી નથી. કોને તેજી આપે? આહાહા..! એકને ત્યાં મરવાની તૈયારી હોય ચા નાખવા જાય તો અહીં શ્વાસ અટકી જાય ફડાક. એ જ્યાં નાખવા જાય ત્યાં રગમાં અંદર ન ઉતરે ત્યાં પકડાઈ જાય. ફૂ.. જાવ બીજે સ્થાને ચા પીતા. સમજાય છે? એ ચા તો ધૂળ છે ચા. માટીના રજકણોની દશા છે. એને લઈને આત્માને મજા આવે. એને આવો આત્મા છે એ કેમ બેસે? સમજાણું કાંઈ? મહેન્દ્રભાઈ! લ્યો, એમણે પૂછ્યું છે ડોસાએ કે પરમપારિણામકભાવ અને કારણપરમાત્માને જરી સ્પષ્ટ કરજો. આહાહા..!

કહે છે કે, જે સ્વરૂપ છે એની તો ઈશારાની વાતું આવે છે આ તો. એની વ્યાખ્યા સર્વજ્ઞ પણ પૂર્ણ રીતે વાણીમાં લાવી શકે નહિ. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

જે સ્વરૂપ સર્વજ્ઞે દીઠું જ્ઞાનમાં,
કહી શક્યા નહિ તે પણ શ્રી ભગવાન જો.
તે સ્વરૂપને અન્ય વાણી તે શું કહે?
અનુભવગોચર માત્ર રહ્યું તે જ્ઞાન જો.
અનુભવગોચર માત્ર રહ્યું તે જ્ઞાન જો.
અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે?

લોગસ્સમાં નથી આવતું? 'સિદ્ધા સિદ્ધિ મમ દિસંતુ' આવે છે? બલુભાઈ! લોગસ્સ.. લોગસ્સ. બધે આવે છે. આમાં પણ આવે છે, પણ આ લોકોને ખબર નથી. લોગસ્સમાં એવું આવે છે 'સિદ્ધા સિદ્ધિ મમ દિસંતુ'. હે ભગવાન! સિદ્ધિ મને દેખાડો. આહાહા..! દિસંતુ એટલે દેખાડો. 'સિદ્ધા સિદ્ધિ મમ દિસંતુ'. મારે બીજું કાંઈ જોઈતું નથી. હે પ્રભુ! આપની સિદ્ધદશા મને દેખાડો.

શ્રોતા :- દેખાડો, આપનું કામ એ છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, એ કેવળજ્ઞાન થતાં સિદ્ધદશા પ્રગટ દેખાય છે. મતિ-શ્રુતમાં પરોક્ષ રીતે હોય છે, કેવળજ્ઞાનમાં પ્રત્યક્ષ સિદ્ધ (હોય છે). એ માગે છે, મને સિદ્ધ દેખાડો. પ્રભુ! તમારું પદ છેને દેખાડવાનું? એ તો પદ ક્યારે દેખે? કે કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન પ્રગટ કરે ત્યારે. કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શન ક્યારે થાય? કે મોક્ષનો માર્ગ પ્રગટ કરે ત્યારે. મોક્ષમાર્ગ પ્રગટ ક્યારે થાય? કે ધ્રુવને અવલંબે ત્યારે.

શ્રોતા :- ધ્રુવને અવલંબે ક્યારે?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એ તો પૂછયું, ધ્રુવને અવલંબે ક્યારે? કે પુરુષાર્થ કરે ત્યારે. કહો, સમજાય છે કાંઈ? બહારનું વલણ ફેરવીને અંતરના વલણમાં કરે ત્યારે. વલણ સમજાય છે? ઝુકાવ. બહારનો ઝુકાવ છે એ અંદરનો ઝુકાવ કરે. આહાહા..! માર્ગ તો એવો છે ભાઈ! એવો માર્ગ સર્વજ્ઞ વીતરાગ સિવાય ક્યાંય હોઈ શકે નહિ. સમજાણું કાંઈ? પ્રભુ પોતે સર્વજ્ઞસ્વભાવી ધ્રુવ છેને, એમ કહે છે અહીં તો.

પૂર્ણ સ્વભાવ છે એનો અર્થ શું? સર્વજ્ઞની એક સમયની પર્યાય તો ક્યાંય રહી ગઈ. એવા એવા સર્વજ્ઞનો સર્વજ્ઞ... જ્ઞ... જ્ઞ... જ્ઞ... જ્ઞ... જ્ઞ... ઉપયોગ, ત્રિકાળી ઉપયોગ, ત્રિકાળી ધ્રુવ ઉપયોગ. આ નિયમસારમાં જ આવે છેને પહેલું? ત્રિકાળ ધ્રુવ ઉપયોગ. **'सव्वण्हुणाणदिट्ठो जीवो उवओगलक्खणो णिच्चं'**. જેનો જ્ઞાન અને દર્શનનો ભાવ–ઉપયોગ ત્રિકાળ ભગવાન આત્માનો છે એ ધ્રુવ છે. સમજાણું કાંઈ? એવા આત્મામાં 'સદા નિરુપરાગ જેનું સ્વરૂપ છે એવા નિરંજન (નિર્દોષ)...' હવે આવ્યું. શેઠી! 'નિજ પરમાત્મતત્ત્વને....' એ નિજ પરમાત્મતત્ત્વ કહો કે કારણપરમાત્મા કહો કે પરમપારિણામિક (કહો). પરમપારિણામિક એટલે? કોઈ નિમિત્તના સદ્‌ભાવની અને અભાવની જેને અપેક્ષા નથી. સમજાય છે કાંઈ? એવો એકરૂપ ત્રિકાળી ભગવાન નિજ પરમાત્મતત્ત્વ. જુઓ! બીજા ભગવાન એક કોર રહ્યા. અહીં તો નિજ પરમાત્મતત્ત્વ... પરમ તત્ત્વ ભગવાન આત્મા કાયમ રહેનારો ધ્રુવ શુદ્ધ... શુદ્ધ... શુદ્ધભાવ એટલે ધ્રુવ.

'એવા નિજ પરમાત્મતત્ત્વને ખરેખર દ્રવ્યકર્મના, જઘન્ય, મધ્યમ કે ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિબંધના સ્થાનો નથી.' જઘન્ય અંતર્મુર્હૂતની સ્થિતિ અને ઉત્કૃષ્ટ ૭૦ ક્રોડાક્રોડીની વગેરે વગેરે જેની જે હોય એની. અને મધ્યમ એના બધા ભાગ. એવા જઘન્ય નામ હીણી દશા નાની સ્થિતિ હોં કર્મમાં. અને મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ, એના બંધના પ્રકારના સ્થાનોનો સમૂહ ભગવાનમાં છે જ નહિ. આહાહા..! એક કહે, આહા..! ૭૦ ક્રોડાક્રોડીની સ્થિતિ કર્મની! સમજાય છે? મિથ્યાત્વની ૭૦ ક્રોડાક્રોડી સ્થિતિ. એક સમયમાં હોં. એટલે? કે ૭૦ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમ. એક સાગરના અસંખ્ય ભાગમાં.. એક સાગર(ના અસંખ્ય ભાગમાં) દશ ક્રોડાક્રોડી પલ્યોપમ જાય અને એક પલ્યોપમના અસંખ્ય ભાગમાં અસંખ્ય અબજ વર્ષ જાય. એવો એક સાગર, બે સાગર, હજાર-લાખ સાગર નહિ, કરોડ સાગર નહિ, ક્રોડાક્રોડી સાગર. એટલા પણ નહિ, ૭૦ ક્રોડાક્રોડી સાગર. રાડ નાખી જાયને. એક ડોસી કહે કે અરરર..! આવા સાગર! અરે..! પણ તું અનાદિ-અનંત છો, એમાં તારે ૭૦ ક્રોડાક્રોડીની ગણતરી ક્યાં હતી? સાંભળને! સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! આવડું મોટું! પણ તું કહે છે કે એવડો મોટો, એનાથી પણ તું અનાદિ-અનંત મોટો, એના વિનાનો છો. આહાહા..! કહો, સમજાણું કાંઈ? આ તો માલનો માર્ગ છે અત્યારે તો. ગાથા એવી આવી છે ને આ બધું. નિયમસાર લીધું શુદ્ધભાવ. સવારમાં પણ આસ્રવનો અધિકાર (ચાલે) છે.

એ જ કહે છે કે 'નિજ પરમાત્મતત્ત્વને...' પોતાનું પરમસ્વરૂપ તત્ત્વ.... પરમ આત્મ છે ને? પરમ આત્મ એટલે પરમસ્વરૂપ. પરમાત્મતત્ત્વ, પરમસ્વરૂપતત્ત્વ, કાયમી તત્ત્વ, અસલી તત્ત્વ, શુદ્ધભાવતત્ત્વ એને ખરેખર આવા દ્રવ્યકર્મના સ્થાનો નથી. તેના પ્રકાર સ્થિતિના નથી. ભગવાન સ્થિતિ વિનાનો

અનાદિ-અનંત છે એમાં આ ક્યાંથી આવ્યું? પણ આવું સ્વરૂપ મારું છે એવું એને દ્રષ્ટિની અંદરમાં માહાત્મ્ય આવતું નથી. માહાત્મ્ય લઈ જાય છે બીજા. સમજાણું કાંઈ? કાં કોઈ દયા, દાનના પરિણામ અને કાં શુભભાવ, આ માહાત્મ્ય લઈ જાય છે. એ હોય તો થાય. માહાત્મ્ય એ લઈ જાય છે મિથ્યાદ્રષ્ટિને. સમજાય છે? આવો મારો નાથ પ્રભુ, સનાથનો નાથ. આવે છેને અનાથનો સનાથ? ઘણા શબ્દો કળશમાં તો આવે છે. સમજાણું કાંઈ?

એવો પ્રભુ પૂર્ણાનંદે બિરાજમાન એવો મારો નિજ આત્મા, એમાં આ વસ્તુ છે નહિ. મારામાં નથી તો હવે મારે ફિકર શું? એમ ભાઈએ કહ્યું છેને? ભાઈએ કહ્યું છે, નહિ? નિયમસાર, પદ્મપ્રભમલધારિદેવે. એક ઠેકાણે આવે છે કળશમાં. આવે છે. મારામાં નથી. મારામાં વિભાવ નથી તો મને ચિંતા શેની હવે? એમ કહે છે. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? કર્મના સમીપે ઉત્પન્ન થતો ભાવ એનાથી પણ જ્યાં રહિત છું, ત્યાં મારે આ છે એની ચિંતા.. આ છે અને મારે ટાળવા એની ચિંતા છે નહિ. આહાહા..! મૂળચંદભાઈ! આ તો અજર-અમરની વાતું છે. આહાહા..!

એ ત્યાં આવ્યું હતું આપણે. વિચારક ડાહ્યા પુરુષોને ગમ્ય છે. કળશમાં આવ્યું હતું ઉપર. આવો આત્મા પણ સમ્યગ્દર્શનને ગમ્ય છે, સમ્યગ્જ્ઞાનમાં જણાય એવો છે. સમજાય છે કાંઈ? સમ્યગ્જ્ઞાની તેને જાણી શકે છે. એવો ભગવાન (આત્મા) એમાં આ કર્મની સ્થિતિ નથી.

'જ્ઞાનાવરણાદિ અષ્ટવિધ કર્મોમાંના તે તે કર્મને યોગ્ય...' તે તે કર્મને યોગ્ય 'એવો જે પુદ્ગલદ્રવ્યનો સ્વ-આકાર...' સ્વભાવ એટલે આકાર. પ્રકૃતિબંધ. પ્રકૃતિ છે ને? એને અહીંયા સ્વ-આકાર કહ્યો છે. ખાસ જુદી જ ભાષા વાપરી છે. એનો સ્વસ્વભાવ એનો પ્રકૃતિનો સ્વભાવ. જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય આદિ તે તે પ્રકૃતિનો તેનો આકાર, તેનો સ્વભાવ, તેનો ભાવ. 'તે તે કર્મને યોગ્ય એવો જે પુદ્ગલદ્રવ્યનો સ્વ-આકાર તે પ્રકૃતિબંધ છે; તેના સ્થાનો...' તેના પ્રકારો જેટલા છે એટલા ભગવાન '(નિરંજન નિજ પરમાત્મતત્ત્વને) નથી.' ઉપર સાથે મેળ કર્યો. નિરંજન નિજ પરમાત્મા ભગવાન આત્મામાં એ પ્રકૃતિના આકારો અને સ્વભાવો છે નહિ. એ કર્મનો આવો સ્વભાવ છે અને જ્ઞાનાવરણીયનો સ્વભાવ જ્ઞાનને રોકે, ધૂળને રોકે ને આને રોકે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? કહે છે કે એ પ્રકૃતિનો સ્વભાવ જડમાં છે, એ આત્મામાં છે નહિ. આહાહા..! ભારે વાત ભાઈ! તેના સ્થાનો નથી.

હવે પ્રદેશબંધ કહે છે. 'અશુદ્ધ અંતઃતત્ત્વના...' શું કહે છે? કે પર્યાયમાં મલિનતા એ અશુદ્ધ અંતઃતત્ત્વ. અંતઃતત્ત્વ છે એ તો શુદ્ધ છે. પણ અશુદ્ધ એટલે પર્યાયમાં અશુદ્ધતા, મલિનતા તે. 'અને કર્મપુદ્ગલના પ્રદેશોનો પરસ્પર પ્રવેશ...' શુદ્ધમાં તો પ્રવેશ નિમિત્તપણું પણ છે નહિ. અશુદ્ધપણાના પરિણામ અને કર્મના પ્રદેશ—એ બેને નિમિત્તનૈમિત્તિક (સંબંધ) છે. એને પ્રદેશોનો પ્રવેશ... ભગવાન આત્મા છે ત્યાં અશુદ્ધતાની પર્યાય થતાં તેના રજકણો આવે બે-પાંચ. એ બેનો પ્રવેશ થયો એમાં. 'કર્મ પુદ્ગલના પ્રદેશોનો...' અશુદ્ધ અંતઃતત્ત્વની અંદર... અશુદ્ધ અંતઃતત્ત્વ આવે છે. બીજે ઠેકાણે છે. ૨૦૫ પાને છે. છે ૨૦૫ પાને. ત્યાં 'અશુદ્ધ અંતઃતત્ત્વ અને કર્મ પુદ્ગલનો ભેદ ભેદાભ્યાસના બળથી કરે

છે,...' છે. ૧૦૬ ગાથા. ૨૦૫ પાનું. છેને? એ તો નિશ્ચય પ્રત્યાખ્યાનનો અધિકાર છેને. સાચું પચ્ચખાણ કોને હોય છે? કે 'અશુદ્ધ અંતઃતત્ત્વ અને કર્મ પુદ્ગલનો ભેદ ભેદાભ્યાસના બળથી...' તેને પ્રત્યાખ્યાન પ્રગટ થાય છે. એનાથી જુદું પડીને ઠરે તેને પ્રત્યાખ્યાન થાય છે.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ૨૦૫ પાનું. ૧૦૬ ગાથા. ૨૦૫ પાનું કહ્યું પછી કાંઈ પ્રશ્ન રહેતો નથી. સમજાણું કાંઈ? ત્યાં એ છે, અશુદ્ધ અંતઃતત્ત્વ અને પુદ્ગલ—બેનો... જુઓ! અહીં અશુદ્ધ અંતઃતત્ત્વ અને પુદ્ગલોનો પ્રવેશ ભેગો કર્યો. ત્યાં અશુદ્ધ અંતઃતત્ત્વ અને આ પુદ્ગલ—બેનો ભેદ પાડીને અંદરમાં સ્વભાવમાં જાય અને ઠરે, તેને પ્રત્યાખ્યાન પ્રગટ થાય છે. એ પચ્ચખાણ આમ હાથ જોડીને આ કર્યા, માટે (કંઈ) પચ્ચખાણ થતા નથી. બલુભાઈ! વર્ષીતપ કર્યો હતોને બલુભાઈએ? કહો, સમજાણું?

'અશુદ્ધ અંતઃતત્ત્વ...' એટલે બે વાત લીધી. એક અંતઃતત્ત્વ તો શુદ્ધ ત્રિકાળી છે, પણ એની પર્યાયમાં અશુદ્ધતા અને કર્મપુદ્ગલો (એમ) બેનો પ્રવેશ–બેને સંબંધ હોય છે, એમ કહે છે. વસ્તુને સંબંધ હોતો નથી. અશુદ્ધ–મલિન ભાવ અને કર્મપ્રદેશ—એ બેને નિમિત્ત-નૈમિત્તિક સંબંધ છે એટલે એને પ્રવેશ કીધો અંદર. અશુદ્ધ પર્યાયમાં.... અંદર અશુદ્ધ ઉપયોગ પ્રવેશ કરે છે એટલે (એક) ક્ષેત્રાવગાહમાં આમ અંદર જાય છે. સમજાય છે? એવો જે ભાવ તે કર્મપુદ્ગલના પ્રવેશ તે પ્રદેશબંધના એના જેટલા પ્રકાર તે નિરંજન નિજ પરમાત્માને નથી. એ અનંત પ્રદેશ અને એક-એક પ્રકૃતિના અનંત (પ્રકાર) અને એવા અનંતા સ્કંધ ને એ બધા પ્રદેશની સંખ્યાનું માપ જડમાં રહ્યું, આત્મામાં છે નહિ. હવે આત્મા અસંખ્યપ્રદેશી, આ અનંત પ્રદેશીનો એક સ્કંધ, એવા એવા અનંતા સ્કંધ. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? કહે છે, એવું ભગવાન નિજ પરમાત્મતત્ત્વ, શુદ્ધ આનંદકંદનું કારણતત્ત્વ. એ કારણતત્ત્વ પોતે, એમ. એને (કર્મના) પ્રદેશના પ્રકારોના સ્થાનો નથી. સમજાણું કાંઈ?

'શુભાશુભ કર્મની નિર્જરાના સમયે...' હવે અનુભાગ લે છે અનુભાગ. એ શુભાશુભ કર્મ જ્યારે ખરે છેને, તે કાળે સુખ-દુઃખ ફળ દેવાની શક્તિ છેને કર્મમાં? એવો જે અનુભાગ–પાક–વિપાક.. કર્મનો વિપાક–કર્મનો અનુભાગ ભગવાન આત્મામાં નથી. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! ભાઈ! કર્મવિપાક આવે આકરાં, અનુભાગ આવે ને... પ્રકૃતિ તો સામાન્ય સ્વભાવ છે, આ વિશેષ છે અનુભાગ. ફળ દેવામાં આ મૂળ છે, કહે છે. પણ એ વસ્તુમાં આત્મામાં નથી તો કોને ફળ દેશે? કહે છે. અહીં કહે છે. શોભાલાલજી! આ તો ધર્મકથા આત્માની છે એટલે એ કથા તો અલૌકિક અગમ્ય વસ્તુ છે. જ્ઞાનગમ્ય થાય, પણ સાધારણ વિકલ્પથી તે ગમ્ય છે નહિ.

એવો જે ભગવાન આત્મા એને, કહે છે કે સુખ દુઃખરૂપ ફળ દેવાની શક્તિનો અનુભાગ આત્મામાં છે જ નહિ. આનો 'પણ અવકાશ નથી;...' એવી ભાષા લીધી છે. અવકાશ.. ત્યાં સ્થાનને અવકાશ નથી કહે છે. ભગવાન ચિદ્દ્ઘન પડ્યો છે. નકોર નિબડ અનંત ગુણનો પિંડ એકરૂપ આત્મા.. આહાહા..! કહે છે

કે આવા અનુભાગના પ્રકાર (જે) શુદ્ધભાવમાં નથી તેની દ્રષ્ટિ કરવી, એને પકડવો એનું નામ સમ્યગ્દર્શન છે. સમજાણું કાંઈ? એનું નામ મોક્ષમાર્ગનું વર્ણન છેને આ? ભારે!

'વળી...' હવે છેલ્લો મુદ્દો એ આવે છેને? 'દ્રવ્યકર્મ તથા ભાવકર્મના ઉદયનાં સ્થાનોનો...' એ જડના ઉદયના અસંખ્ય પ્રકાર કે અનંત પ્રકાર અને ભાવકર્મના અસંખ્ય પ્રકાર. પુણ્ય-પાપના છેને વિકલ્પો? એવા 'ઉદયનાં સ્થાનોનો પણ અવકાશ...' ભગવાન ધ્રુવ આત્મામાં છે નહિ. આહાહા..! સમજાણું? એવો નિજ પરમાત્મતત્ત્વ ધ્રુવ શુદ્ધભાવ તત્ત્વ, કારણપરમાત્મા, તેને દ્રષ્ટિમાં લેવો અને તેમાં દ્રષ્ટિને પ્રસારવી એનું નામ મોક્ષમાર્ગ છે. સમજાણું કાંઈ? ભારે ભાઈ આ! ક્યાં મૂકવી દ્રષ્ટિ? કહે છે કે આવા ધ્રુવ ઉપર મૂકવી, એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? ધ્રુવ ઉપર દ્રષ્ટિ મૂક્યે દ્રષ્ટિ ઠરશે. અધ્રુવ ઉપર દ્રષ્ટિ મૂક્યે દ્રષ્ટિ સ્થિર ક્યાં રહેશે? આહાહા...! સમજાણું? દ્રવ્યકર્મ અને ભાવકર્મના... ઓહોહો..! ઉદયના સમૂહ સ્થાન પ્રકારો પણ નિરંજન નિજ પરમાત્મતત્ત્વને વિષે નથી.

'એવી રીતે (આચાર્યદેવ) શ્રીમદ્ અમૃતચંદ્રસૂરિએ (શ્રી સમયસારની આત્મખ્યાતિ નામની ટીકામાં ૧૧માં શ્લોક દ્વારા) કહ્યું છે કે :-' લ્યો ૧૧મો શ્લોક છે આ. ૧૪મી ગાથાનો છેને? ૧૪મી ગાથાનો. હવે તો આ બીજા પણ વાતું કરવા માંડ્યા આમાંથી કાઢીને. અમર ભારતીમાં છે ભાઈ! સ્થાનકવાસીમાં. તમારે કે દિ' આ હતું? અબદ્ધસ્પૃષ્ટ. એ અબદ્ધસ્પૃષ્ટ આવ્યું છે આજે. આત્મા અબદ્ધસ્પૃષ્ટ છે, ફલાણો.. ફલાણો... સમજ્યાને? આવી જ્ઞાનની ક્રિયા. એલા પણ તમારે હતી કે દિ' આ? તમારે તો આ અપવાસ કરવા, વ્રત પાળવા, આ કરવા, તે કરવા... અબદ્ધસ્પૃષ્ટ આવો આત્મા છે. લખે કોઈક છે, ગીરધર કો'ક છે.

(मालिनी)

न हि विदधति बद्धस्पृष्टभावदयोऽमी
स्फुटमुपरि तरन्तोऽप्येत्य यत्र प्रतिष्ठाम्।
अनुभवतु तमेव द्योतमानं समन्तात्
जगदपगतमोहीभूय सम्यक्स्वभावम् ॥

અરે..! જગતના પ્રાણી! 'જગત મોહરહિત...' જગત એટલે? જગતમાં રહેલા આત્માઓ, એમ. કહે ને કે આ મુંબઈ આવ્યું. કીધુંને? મુંબઈ આવતું હશે? આ તો મુંબઈ આવ્યું હમણા કીધું ને? બસ આવીને બસ? કહે, મુંબઈ આવી ગયું. બલુભાઈ! એ મુંબઈ નહિ, પણ મુંબઈના રહેલા વાસી. એના વાસી–વસવાટ કરેલા માણસો, એમ. એમ જગત નહિ, પણ જગતમાં વસવાટ કરેલા જીવો. હે જગતના જીવો! જુઓ! આચાર્ય સંબોધન કરીને (કહે છે). હે જગતના જીવો! 'મોહ રહિત થઈને...' ક્ષણિક ભ્રમણા છોડી દઈને... ક્યાંક મને ઠીક છે, પર્યાયમાં ઠીક છે, રાગમાં ઠીક છે, નિમિત્તમાં ઠીક છે—એવી ઉત્કંઠિત–ઉત્સાહિત દશા દ્રષ્ટિ તે મોહ છે. એવી મોહ રહિત થઈને.... કેમ થાવું? વળી એમ કહે છે. આવું કરને આ? મોહસહિત છો, તેને રહિત થઈને દ્રષ્ટિ કર આત્મામાં, એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ?

હે જગત! 'મોહરહિત થઈને સર્વ તરફથી પ્રકાશમાન...' એકલો ચૈતન્ય ભગવાન પ્રકાશ... પ્રકાશ... જ્ઞાનના પ્રકાશના નૂરનું પૂર. સમજાય છે કાંઈ? 'સર્વ તરફથી પ્રકાશમાન...' એમ. 'એવા તે સમ્યક્ સ્વભાવને જ અનુભવો...' એક ત્રિકાળી જ્ઞાયકભાવ તેનો અનુભવ કરો. અનુભવ એ પર્યાય છે અને ત્રિકાળ સ્વભાવ તે ત્રિકાળી ધ્રુવ છે. સમજાણું કાંઈ? ભારે કામ! અહીં તો કહે, દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની શ્રદ્ધા એ સમકિત, નવ તત્ત્વની શ્રદ્ધા એ સમકિત. સમકિત તો બહુ સોંઘું અને સહેલું. કેટલાક એમ કહેતા હતા કે આ સોનગઢવાળાએ સમકિતને મોંઘું બહુ કરી દીધું. સોનગઢમાં (ને બીજામાં) ફેર ક્યાં? આ તો વસ્તુનો સ્વભાવ છે. સમજાણું કાંઈ?

ભગવાન આત્મા ત્રિકાળી નિત્યાનંદ પ્રભુ એવો જે સમ્યક્ સ્વભાવ, એને જ અનુભવો. આહાહા..! જેમાં કર્મના રસ, સ્થિતિ, પ્રદેશ આદિ નથી અને જેમાં આખો અખંડ આનંદ આદિ સ્વભાવ છે, એને અનુભવો. આહાહા..! એ અનુભવ કરવાલાયક છે. એ અનુભવવો એ ધર્મ છે. એવા ત્રિકાળી સ્વભાવને અનુભવવો એ મોક્ષનો માર્ગ છે. સમજાણું કાંઈ?

અનુભવ રત્ન ચિંતામણી, અનુભવ હૈ રસકૂંપ,
અનુભવ માર્ગ મોક્ષનો, અનુભવ મોક્ષ સ્વરૂપ.

આહાહા..! ભગવાન ધ્રુવસ્વભાવ એને કાંઠે જાને, કહે છે. આમ બહાર વર્તે છેને રાગમાં. એ તારો પ્રેમ બહારમાં લુંટાય છે, એ પ્રેમ અંદરમાં નાખને. સમજાણું કાંઈ?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- સ્વતંત્ર જ છે. ખુદ હી હૈ. સહજ તો વહી હૈ. યહ તો કૃત્રિમ... વિકલ્પ આદિ યે તો કૃત્રિમ વિકાર હૈ. સમજાય છે કાંઈ?

અરે..! 'સમ્યક્ સ્વભાવને જ અનુભવો...' સમજાણું કાંઈ? 'જેમાં આ બદ્ધસ્પૃષ્ટ આદિ ભાવો ઉત્પન્ન થઈને સ્પષ્ટપણે ઉપર તરતા હોવા છતાં...' જુઓ! રાગ-દ્વેષની પર્યાય એક સમયની ઉપર તરતા હોવા છતાં. અરે..! નિર્મળ પર્યાય પણ ઉપર રહેવા છતાં અંદર પ્રવેશ પામતી નથી. સમજાણું કાંઈ? પાંચ બોલ છેને બદ્ધસ્પૃષ્ટ આદિના? ૧૪મી ગાથામાં, ૧૫મી ગાથામાં. એ ભાવો 'સ્પષ્ટપણે ઉપર તરતા હોવા છતાં...' પ્રગટ ઉપર રહે છે. ભગવાન અંતર ધ્રુવમાં એ પ્રવેશ કરતા નથી. 'હોવા છતાં ખરેખર સ્થિતિ પામતા નથી.' પ્રતિષ્ઠા પામતા નથી. એમ. સમજાણું કાંઈ? છેને એ? **'यत्र प्रतिष्ठाम्'** એમ. પ્રતિષ્ઠા પામતા નથી, એને આધાર મળતો નથી. ઉપર ઉપર (રહે છે). વસ્તુ ધ્રુવ ધ્રુવ નિત્યાનંદ ઉપર પર્યાય ને રાગ તરે છે, અંદરમાં જતો નથી. એવા ભગવાન આત્માનો અનુભવ કરવો, એને અનુસરીને નિર્મળ દશાનું પરિણમન કરવું એનું નામ મોક્ષનો માર્ગ અને ધર્મ છે.

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

*****

ભાદરવા સુદ ૨, શનિવાર, તા. ૧૩-૯-૧૯૬૯
ગાથા-૪૧, શ્લોક-૫૬ અને ૫૭, પ્રવચન-૫

આ નિયમસાર શાસ્ત્ર ચાલે છે. એનો શુદ્ધભાવ અધિકાર. નિયમસાર એટલે આત્માની દશામાં મોક્ષમાર્ગ પ્રગટ થવો તેને નિયમસાર કહે છે (કે જે) નિયમથી જે કર્તવ્ય છે. જે આત્મા ત્રિકાળી શુદ્ધભાવ... આ શુદ્ધભાવ અધિકાર ચાલે છેને? ત્રિકાળી શુદ્ધભાવ, ધ્રુવભાવ એનું અવલંબન કરવાથી જે સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રની દશા પ્રગટ થાય તેને નિયમસાર અથવા મોક્ષમાર્ગ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? એ મોક્ષમાર્ગ શેમાંથી–કોના ધ્યેયે પ્રગટ થાય એ અધિકાર ચાલે છે. સમજાણું કાંઈ?

જુઓ! એ ગાથા આવી છે. ૫૬ કળશ. ૫૫ ગયો. ૫૬ કળશ છે આનો–૪૦મી ગાથાનો.

(अनुष्टुभ्)

नित्य शुद्धचिदानन्दसंपदामाकरं परम्।
विपदामिदमेवोच्चैरपदं चेतये पदम् ॥५६॥

શું કહે છે? જેને સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ કરવું છે એનું ધ્યેય શું? કે 'જે નિત્ય શુદ્ધ ચિદાનંદરૂપી સંપદાઓની ઉત્કૃષ્ટ ખાણ...' આત્મા છે ધ્રુવ. સમજાય છે કાંઈ? જે સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ કરવું છે એ સમ્યગ્દર્શન કોઈ નિમિત્તમાંથી આવતું નથી. તેમ કોઈ દયા, દાનના વિકલ્પ-રાગ છે એમાંથી થતું નથી, તેમ એક સમયની વર્તમાન પ્રગટ અવસ્થા એમાંથી પણ સમ્યગ્દર્શન થતું નથી. સમજાય છે કાંઈ?

જે ધ્રુવ ચિદાનંદસ્વરૂપ નિત્ય શુદ્ધ–સદાનો શુદ્ધ ભગવાન ધ્રુવ, શુદ્ધભાવ, પરમપારિણામિક સ્વભાવ, કારણ આત્મા અથવા કારણપરમાત્મા, ધ્રુવ કારણજીવ. એ જીવ કેવો છે? નિત્ય શુદ્ધ છે. એક સમયની વર્તમાન હાલત વિનાનો. પુણ્ય-પાપ વિનાનો તો છે, કર્માદિ પરપદાર્થના અભાવસ્વભાવસ્વરૂપ છે. અભાવસ્વભાવસ્વરૂપ છે, પણ એક સમયની જે પ્રગટ અવસ્થા ઉત્પાદ-વ્યયની એ અવસ્થાથી પણ દૂર રહેલું તત્ત્વ (છે). સમજાય છે કાંઈ? એટલે કે એ અવસ્થામાં આવતું નથી, તેમ એ અવસ્થા એના ધ્રુવમાં એકમેક પેસતી નથી.

એવો 'જે નિત્ય-શુદ્ધ ચિદાનંદરૂપી સંપદાઓની...' જેમાં જ્ઞાન અને આનંદની સંપદા છે એની એ 'ઉત્કૃષ્ટ ખાણ છે...' લ્યો, આ પૈસાની ખાણ આવી. શેઠ! એ સંપદાની ખાણ. ચૈતન્ય આનંદ, એમ છેને? જુઓ! ચિદાનંદ. ચિદ્ એટલે જ્ઞાન અને આનંદ એટલે સુખ. એવો નિત્ય ભગવાન ધ્રુવ, સામાન્ય એકરૂપ, અવસ્થા–વર્તમાન પર્યાયથી ખાલી, પણ પોતાના આનંદ અને જ્ઞાનની સંપદાથી ભરેલો. સમજાય છે કાંઈ? એવો ચિદાનંદરૂપી સંપદા, સંપદા–લક્ષ્મી એની ઉત્કૃષ્ટ ખાણ છે. ખાણ છે એમ કહે છે, ખાણ. ખાણને ખોદતા ગમે તેટલું કાઢો તોપણ ખૂટે નહિ. બહારનું તો ખૂટી જાય, પણ આ ખૂટે નહિ. આહાહા...!

ભગવાન જ્ઞાન અને આનંદ જેનો નિત્ય શુદ્ધ કાયમી ચિદાનંદ સ્વભાવ છે. તે ચિદાનંદની—જ્ઞાન અને આનંદની—ઉત્કૃષ્ટ ધ્રુવસ્વરૂપ આ શુદ્ધભાવ તે ખાણ છે. સમજાય છે કાંઈ?

'અને...' એની સામે ગુલાંટ ખાય છે હવે. જે સંપદાનું સ્થાન છે, ત્યારે 'વિપદાઓનું અત્યંતપણે અપદ છે...' **'उच्चैरपदं'**.. રાગાદિની આકુળતાની આપદા એટલે વિપદા એનો એમાં બિલકુલ અભાવ છે. વિપદાનું અપદ છે. અત્યંતપણે અપદ છે એમ શબ્દ વાપર્યો છે. ભગવાન આત્મા શુદ્ધ નિત્યાનંદ પ્રભુ જે કાયમી છે, એ પોતાના આનંદ અને જ્ઞાનની સંપદાઓથી ઉત્કૃષ્ટ ભરેલી ખાણ છે કે જેમાં નજર નાખવાથી શાંતિ, સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન આદિ અવસ્થા પ્રગટ થાય છે. ભારે આકરી વાત! કહો, રતિભાઈ! લ્યો, આ સંપદાની વાત આવે છે આ. જગતની સંપદા એ આપદાનું નિમિત્ત છે. આ પૈસા ને ધૂળ જે આ કહેવાય એ. શોભાલાલજી! આ બધા પૈસાવાળા કહેવાય છે કે નહિ? આપદાની સખી છે એ. છેને? યોગસારમાં. યોગસારમાંથી કાઢ્યું હતું. લક્ષ્મી એ વિપદાઓની સખી છે-બહેનપણી છે. નવનીતભાઈ! જુઓને, સિદ્ધ થાય છેને કે પરવસ્તુ છે એનું જ્યાં લક્ષ થાય છે તો રાગ અને આકુળતા જ ઉત્પન્ન થાય છે. એટલે લક્ષ્મી તો વિપદાની સખી છે, સખી છે–બહેનપણી છે. સમજાણું કાંઈ?

ભગવાન આત્મા પૂર્ણ આનંદ અને જ્ઞાનની સંપદાની ઉત્કૃષ્ટ ખાણ છે. એવો જે નિત્ય પ્રભુ... કહો, માસ્તર! અહીં તો પર્યાય નહિ, હવે એવું ચાલે છે. દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિના વિકલ્પો એ તો એનામાં નથી, એ તો દૂર રહી ગઈ ચીજ. પણ એની જે નિર્મળ પરિણતિ–વર્તમાન પર્યાય–એક સમયની અવસ્થાથી પણ ભિન્ન તત્ત્વ, ધ્રુવ તત્ત્વ છે. એ ધ્રુવ તત્ત્વ સંપદાઓની ઉત્કૃષ્ટ ખાણ છે અને વિપદાઓનું અત્યંત અપદ છે એટલે વિપદાને માટે ત્યાં જરીએ સ્થાન નથી. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

નિત્યાનંદ ભગવાન સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ પોતાનું નિજ સ્વરૂપ છે એમાં અતીન્દ્રિય આનંદ અને જ્ઞાનનું તો ઉત્કૃષ્ટ નિધાન–ખાણ છે અને એનામાં વિપદાનું બિલકુલ સ્થાન નથી. વિપદાઓનું અત્યંત.. **उच्चै** કહ્યું છેને? આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? કહો, નટુભાઈ! સમજાય છે કે નહિ આ? શું છે આ તે પણ ભારે! આવો આત્મા ક્યાંય હાથ ન આવ્યો અનાદિથી. અરે..! ભાઈ! એ તો અનાદિનો છે. તને હાથ ન આવે.... મીંદડીના બચ્ચાને સાત સાત દિ'એ ફેરવે એની મા. પછી આંખ ઉઘડે ત્યારે દેખાય કે ઓહોહો..! આ પૃથ્વી કે દિ'ની છે આ દેખાય એ? તારી આંખ્યું નહોતી તોપણ એ તો છે. એ કાંઈ નવી છે નહિ. એમ તને નજરમાં ન આવે એથી વસ્તુનો અભાવ થઈ જાય એમ નથી. નિત્યાનંદ પ્રભુ છે એ તો. આહાહા..! એણે અનંત કાળમાં પુણ્ય-પાપની ક્રિયાઓ અનંત વાર કરી, પણ એ વસ્તુ પુણ્ય, પાપ ને એક સમયની અવસ્થા વિનાનું નિત્યાનંદ સંપદાઓનું ઘર અને આપદાનું અસ્થાન છે. એના તત્ત્વ ઉપર એણે નજર કોઈ દિ' કરી નથી. સમજાય છે કાંઈ?

કહે છે કે એ તો 'વિપદાઓનું અત્યંતપણે અપદ છે...' આહાહા..! નરકના સ્થાનમાં રવ રવ નરકે જાય (તો) એકલી આપદા પર્યાયમાં ઉત્પન્ન થાય. સમજાણું કાંઈ? આ નિજાનંદ પદમાં જો જાય, તો વિપદા અને આપદા જ્યાં જરીએ નથી એવી સંપદાનું સ્થાન છે ભગવાન (આત્મા), ત્યાં નજર કરને.

એમાં નજર પોગાડને, એવું આત્મતત્ત્વ તેના અંતરમાં સ્વસન્મુખ થઈને વિશ્વાસ કરને. તને આખો આત્મા નજરમાં, શ્રદ્ધામાં, પ્રતીતમાં આવે ત્યારે તેને સમ્યગ્દર્શન અને ધર્મ થયો એમ કહેવામાં આવે છે. કહો, સમજાણું કાંઈ? મૂળચંદભાઈ! બિપિનને કહેતા હતા સવારમાં. શું કાંઈક કહેતા હતાને? કાયાપલટ થઈ ગયો ધર્મનો. કાયાપલટ. સવારમાં કહેતા હતા. પુણ્યથી, ક્રિયાથી ધર્મ માનતા હતા. આ તો કાયાપલટો... કાયા શું કહે છે? કાયાકલ્પ કહે છેને? ૮૦ વર્ષનો થાય, ૯૦ વર્ષનો થાય. આમ બધું .. કાયાકલ્પ કરે. બધું ફેરવી નાખે. કાંઈક કહે છે. .... ફરવું એ તો... ફરે નહિ ને મરી જાય એમાં કરવા જાય ત્યાં.

આ તો આખો ભગવાન આત્મા જે કાંઈ પુણ્ય અને પાપના પરિણામમાં અટકેલો અને એ મારી ચીજ છે એમ જાણ્યું એ તો વિપરીત આત્માનું રૂપ થઈ ગયું. આ તો કાયાપલટો ગુલાંટ ખાય છે. વ્યવહારના વર્તનનો જે વિકલ્પ છે, પંચ મહાવ્રત વ્રતાદિનો, એ પણ જેમાં નથી. એ વિકલ્પ છે એ પણ આપદાનું સ્થાન છે. સમજાણું કાંઈ? એવો નિજાનંદ ભગવાન જેમાં વિપદાને સ્થાન નથી.

'એવા આ જ પદને...' પદ્મપ્રભમલધારિદેવ મુનિ છે. આચાર્ય નથી આ ટીકા કરનાર. 'આજ પદને હું અનુભવું છું.' પોતાની વાત પણ સાથે (કરે છે). આહાહા...! હવે આની ટીકાને પાસ કરતા નથી કેટલાક કારણ કે એને બેસતી નથી. નિરપેક્ષ તત્ત્વને બતાવે છે. કારણપરમાત્મા ભગવાન ત્રિકાળી શુદ્ધ ધ્રુવ નિત્યાનંદ ઉત્પાદ-વ્યય-ધ્રૌવ્ય યુક્તં સત્. એ ઉત્પાદ-વ્યયની વર્તમાન અવસ્થા વિનાનું તત્ત્વ એવા ધ્રુવને સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ કરવા માટે રાગ અને વિકલ્પની અપેક્ષા વિના તે પ્રગટ થાય છે. એને સમ્યગ્દર્શનમાં અપેક્ષા ધ્રુવની રહે છે. સમજાણું કાંઈ? હજી તો ચોથું ગુણસ્થાન સમ્યગ્દર્શન–ધર્મની પહેલી સીઢી. આહાહા..! ત્યાં તો ધર્મ ધર્મ થઈ ગયો જગતમાં, હજી આ ભાન વિના. સમજાણું કાંઈ?

કહે છે કે 'આ જ પદને...' આવું જે શુદ્ધ ચૈતન્ય છે, ધ્રુવ છે, એને હું અનુભવું છું. અનુભવું છું એ પર્યાય છે. વાત કહે છે કે આ જ પદને હું અનુભવું છું. શું કહે છે સમજાય છે કાંઈ? પદ તો ધ્રુવ છે. ધ્રુવનું વેદન ન હોય, અનુભવ ન હોય. પણ અનાદિના પુણ્ય અને પાપના વિકલ્પનું વેદન જે દુઃખરૂપ હતું, એને ઠેકાણે આ ધ્રુવ ઉપર નજર જતાં એને ધ્રુવનું વેદન છે એમ કહેવામાં આવે છે. ઓલા રાગનું વેદન ટળીને, ભગવાન ધ્રુવ ચિદાનંદનો સાગર એના ઉપર નજર પડતાં જે પરિણતિ ઊભી થઈ, એ કહે છે કે અનુભવાય છે તો પર્યાય. સમજાય છે? પણ એ ધ્રુવના લક્ષે પ્રગટ થયેલી (છે) માટે એને હું અનુભવું છું (એમ કહે છે). આહાહા..!

જેના આત્માના આનંદના અનુભવ આગળ ઇન્દ્રના ઇન્દ્રાસનો, જેના શરીરો અન્ન વિનાના... સમજાય છે? અન્ન વિનાના પોષણ જેને વૈક્રિયક શરીર છે ઇન્દ્રાણીઓને અને ઇન્દ્રોને. આ તો ધાનના ઢોકળાં છે. ધાન સરખું (મળે) તો શરીર સરખું રહે. નહિતર એં... એં... થઈ જાય. જુવાની હોય તોપણ બે, પાંચ, દશ (દિવસ) જ્યાં.. શું કહેવાય? ટાઈફોઈડ થાય છેને? ... એક અઠવાડિયું, બે અઠવાડિયું, પછી મટ્યું કે નહિ? ત્રણ જાય છે, ત્રણ મટ્યું નહિ, ચાર જાય છે. કરતા કરતા ચાર ને પાંચ અઠવાડિયા.

પચ્ચીસ વર્ષના જુવાન હોય એ એં... એં... (કરતો હોય). આ તો વૈક્રિયક શરીર ઇન્દ્ર અને ઇન્દ્રાણીઓને. સમજાણું કાંઈ? છતાં એ સુખ નથી ત્યાં એમાં બહારમાં. સમજાણું? એ પદ... સુખ નથી એ પદમાં. આ નિજાનંદ પદ ભગવાન આત્મા એને અનુભવું છું કહે છે. પેલો અનુભવ જે છે ઇન્દ્રાણી આદિનો, એ તો રાગનો અનુભવ છે. અને કોઈ પંચ મહાવ્રતના પરિણામ આદિ થાય અને એને વેદે, એ પણ આકુળતા કષાયનું વેદન છે, કષાયનો અનુભવ છે, એ આત્માનો નહિ. આત્માનો અનુભવ.., ચિદાનંદ પ્રભુ ધ્રુવ સ્વરૂપ છે એમાં નજર નાખીને જે પર્યાય પ્રગટ થાય છે અથવા પરિણમે છે એમાં હું આ ધ્રુવના લક્ષે વેદું એટલે ધ્રુવને આ.. પાઠ એવો છે ને? 'આ જ પદને હું અનુભવું છું.' પદ તો ધ્રુવ કીધું પહેલું નિત્ય અને શુદ્ધ ધ્રુવ. સમજાણું કાંઈ?

ધ્રુવનું વેદન હોતું નથી, પણ એ ધ્રુવ તરફના વલણવાળું વેદન એ ધ્રુવનું છે એમ અહીંયા કહ્યું છે. આહાહા..! જેમાં અમૃતરસ ઝરે છે. એ અમૃતનો સાગર કીધુંને માથે? સુખ-આનંદ. આનંદનો સાગર ભગવાન સ્વભાવ એની દ્રષ્ટિ કરતાં અમૃત ઝરે છે. એ અમૃતના ઘૂંટડા ઝરે છે, કહે છે. તૃષા લાગી હોય ને પીવે છેને પીણું? મોસંબી કે આઈસક્રીમ કે કાંઈક કહે છેને બધું? છોકરા બહુ ચુસે આમ. આહાહા..! આ તો ભગવાન આત્માને ચૂસો હવે, અહીં તો કહે છે. સમજાય છે? ચૂસવું સમજો છોને? ચૂસવું શું કહે છે હિન્દીમાં? ચૂસવું કહે છે? આહાહા..!

કહે છે કે હું આત્માને ચુસું છું. આહાહા..! એમાં અમૃત ભર્યું છેને. એને હું સ્વસ્વભાવ સન્મુખ થઈને અનુભવું છું. એ મારો ધર્મ છે, એ મારી દશા છે, એ અનુભવું છું તે નિયમસાર છે, તે મોક્ષનો માર્ગ છે. શેઠ! આ બધા પૈસા પૈસા તમારા છે એમાં કાંઈ ધર્મ નથી, એનાથી ધર્મ થતો નથી એમ કહે છે. માટે રાખવા, એમ? .... એટલે શું કીધું? રાખે છે કોણ અને દે છે કોણ? એને કારણે આવે અને એને કારણે જાય. મમતા વચમાં કરે કે મેં આવું ધ્યાન રાખ્યું માટે આવ્યા અને મેં આમ રાગ મંદ કર્યો માટે પૈસા ગયા. એમ છે નહિ. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

જુઓને! ટૂંકામાં એક સંપદાનું સ્થાન (અને) અપદા-વિપદાનું અસ્થાન. અપદ એટલે અસ્થાન. ત્યાં વિપદા ગોતી મળે એવી નથી એવું એ ભગવાન આત્મા ધ્રુવ સ્થાન છે. અરે..! ત્યાં કેમ રુચિ કરતો નથી? આવ્યું હતું કે નહિ? આવ્યું હતું કાલે. સમજાણું? ઓલામાં આવ્યું હતુ ૫૫ કળશમાં. ૫૫માં. અરે..! આવા આત્માની રુચિ કરતો નથી ભગવાન! તને પોષાય એવો માલ આત્મામાં છેને. જુઓ ૪૦ ગાથા ઉપર છે. 'એવા આત્માની રુચિ કેમ કરતો નથી?' એ ૫૬ થયો. કળશ ૫૬...૫૭.

(वसन्ततिलका)

यः सर्वकर्मविषभूरूहसंभवानि
मुक्त्वा फलानि निजरूपविलक्षणानि।
भुंक्तेऽधुना सहजचिन्मयमात्मतत्त्वं
प्राप्नोति मुक्तिमचिरादिति संशयः कः ॥५७॥

અરે..! 'શ્લોકાર્થ – (અશુભ તેમ જ શુભ) સર્વ કર્મરૂપી વિષવૃક્ષોથી...' એ પુણ્ય અને પાપ ઝેરના ઝાડ છે. સર્વ કર્મ કીધું છે એટલે પછી કાંઈ પુણ્ય ન બાકી રખાય બહાર. એ તો આવી ગયું પુણ્ય-પાપમાં. સર્વ કર્મનો નિષેધ છે, વળી એમાં પુણ્ય અને પાપમાં ફેર શું રહ્યો ત્યારે? આહાહા..! ભેદ (કરવો એ) ઉન્માદ છે, ઘેલછાઈ છે ભગવાન! પાગલ થયો છો કે પુણ્યના પરિણામ શુભ ઠીક અને પાપના અઠીક. ઉન્માદ, ઘેલછાઈ, મિથ્યાત્વનું જોર છે. કહો, પોપટભાઈ! આહાહા..! આ પૈસાના દરેડા થતા હોય, બાર મહિને પાંચ-પાંચ લાખ પેદા કરે, દશ-દશ લાખ પેદા કરે. આંખ્યું ફાટી જાય. આ કહે છે, ધૂળેય નથી ત્યાં, સાંભળને! એય..! ચીમનભાઈ! પ્રતિકૂળતા આવે ત્યારે એં... એં... થઈ જાય. આહાહા..! એ પ્રતિકૂળતામાં દ્વેષ થાય એ દુઃખ છે અને અનુકૂળતા વખતે હરખ થાય એ પણ આકુળતાની અગ્નિ સળગે છે. સમજાય છે કાંઈ?

ભગવાન! 'સર્વ કર્મરૂપી વિષવૃક્ષોથી ઉત્પન્ન થતાં,...' ઝેરના ઝાડ... કર્મ ઝેરનું ઝાડ અને પુણ્ય-પાપ પણ ઝેરનું જ ઝાડ છે કહે છે. આહાહા..! ભગવાન આત્મા અમૃતસ્વરૂપ છે, ત્યારે પુણ્ય અને પાપ બેય ઝેર છે. અરે..! આ તો પુણ્યના પરમાણુ પડ્યા હોયને, એનું કાંઈક ફળ આવેને તો ખુશી ખુશી (થઈ જાય), આહાહા..! બાદશાહી છે હમણાં અમારે. રતિભાઈ! આહાહા..! એમાં બબ્બે અબજ રૂપિયા, અઢી-અઢી અબજ રૂપિયા જ્યાં સાંભળે વાણિયો, મારે ઘરે, મોટો દુઃખી છે.

શ્રોતા :- પૈસાના પ્રમાણમાં દુઃખ છે?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પૈસાના પ્રમાણમાં દુઃખ કોણે કહ્યું? એના તરફના વલણમાં આકુળતાને કારણે દુઃખ છે. કહો, સમજાણું કાંઈ?

'સર્વ કર્મરૂપી વિષવૃક્ષોથી ઉત્પન્ન થતાં,...' અરે..! એ તો ઠીક પણ 'નિજરૂપથી વિલક્ષણ એવાં ફળોને છોડીને...' ભગવાન તો આનંદસ્વરૂપ છેને પ્રભુ! એનું નિજફળ તો આનંદ અને શાંતિ છે. સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર થતાં એ નિજના અંતરમાં તો આનંદ છે. ચારિત્ર એ આનંદ છે, સમ્યગ્દર્શન આનંદ છે, જ્ઞાન એ આનંદ છે. લોકો કહે છે કે ચારિત્ર પાળી તો જુઓ. (ચારિત્ર એટલે) આ ઓલી બહારની ક્રિયા. હવે સાંભળને! આહાહા..! સમજાણું? એવી ક્રિયા પણ કરી હતી પહેલી. એ ન કરે એવી ક્રિયા હતી આકરી. ૧૫-૧૫ વર્ષ પાણીનું બિંદવા મળે નહિ દર દિવસે. સમજાય છે? એક પાણીના બિંદવામાં નિગોદના અસંખ્ય જીવ. ભિક્ષા માટે–આહાર માટે જઈએ, ખ્યાલ આવે કે આ પાણી તો અમારા માટે બનાવ્યું છે. ... દે. આખો દિવસ પાણી વિના ચલાવે. છાશ અને રોટલો. એમાં છે શું પણ હવે એ ક્રિયામાં? ધૂળમાંય નથી. સમજાણું કાંઈ? એવા તો ૧૫-૧૫ વર્ષ ગાળ્યા. ૭૦ થી ૮૫. એય..! બલુભાઈ! ત્યારે તો બલુભાઈના સંપ્રદાયમાં હતાને.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એ નારણશેઠ હતા. શેઠ હતા. એ તો .. આટકોટમાં એમના પિતા શેઠ, નારણશેઠ હતા. જોયેલા હોં નારણ શેઠને. પહેલાં આવેલાને જ્યારે ત્યારે હતા ડોસા. આહાહા..!

કહે છે, બાપુ! એ ક્રિયામાં શું છે? પાણીનો એક બિંદુ ઓસનો પડતો હોય, ખ્યાલમાં આવે આમ. ભીક્ષા માટે નહોતા નીકળતા. પંડિતજી! પાણીનું બિંદુ આમ મચ્છર જેવું લાગેને કાંઈક. મચ્છર જેવું સમજો છો? મચ્છર જેવું આમ લાગે ને આમ જોઈએ ક્યાંક આમ, તો ભીક્ષા માટે ન નીકળીએ. એક એક દિ', બબ્બે દિ' સુધી એવા પાણી વિનાના, આહાર વિનાના ચલવ્યા છે. સમજાણું કાંઈ? એથી શું પણ એ વસ્તુ છે? એ વસ્તુ શું? એ તો રાગની મંદતા હોય એ રીતે .. થાય. અહીં તો વરસાદના છાંટણા પડતા હોય તોપણ વહોરવા અને ભીક્ષા માટે નીકળે. જેમાં છ કાયની હિંસા છે. એક પાણીના બિંદુમાં અસંખ્ય જીવ છે, અનંત નિગોદના જીવ છે. સાધુ સાચો હોય એ એક બિંદુ પણ આમ ઝરતું દેખાય ક્યાંક મચ્છર જેવો, (તો) ભીક્ષા માટે ન નીકળે. સમજાણું? એવી અંતર સમતા અને આનંદની લહેરમાં જેને બહારની પ્રતિકૂળતામાં દુઃખ લાગતું નથી. આહાહા..! કહો, સમજાય છે કાંઈ?

કહે છે, અરે..! ભગવાન આત્મા એ તારે ઘરે અમૃતની નાળિયેરી. શ્રીમદ્ કહે છે એક પત્રમાં, લોકોએ તો સાકરનું નાળિયેર વખાણી માર્યું છે. સાકરનું નાળિયેર. અહીં તો અમૃતની સચોડી નાળિયેરી છે. નાળિયેરી સમજો છોને? શ્રીફળ. અમૃતના શ્રીફળ પાકે એવો ભગવાન આત્મા. એને ખબર ક્યાં છે? સમજાણું કાંઈ? આ શરીરની જુવાની પાસડા જેવું લાગે, રોગ થયો ન હોય, થયો ન હોય, થતો ન હોય, થવાની આગાહી ન હોય. એવું નિરોગ શરીર ફાટેલું શરીર હોય અને એને એમ થાય કે આહાહા..! શું કરીએ જાણે? વિષય સેવીને શું કરીએ? અરે..! ભગવાન! એ તો ઝેર છે બાપા! ભાઈ! તારો અમૃત આત્મા ત્યાં લૂંટાય છે. સમજાય છે કાંઈ? અમૃતસ્વરૂપ ભગવાન એમાં લૂંટમાં આવે છે. તને એમ લાગે કે આ તો મજા–સુખ છે. આહાહા..! મિથ્યાબુદ્ધિ પરમાં સુખ કલ્પીને મજા તરીકે માને છે, એ આત્માના સ્વભાવથી વિલક્ષણ એવા ફળ એને વેદે છે.

અહીં કહે છે કે એને છોડીને... ઓહો..! શુભ-અશુભ, હરખ અને શોક એવા ભાવ જે કર્મનું ફળ (છે એને) છોડીને.. 'જે જીવ હમણાં...' ભાષા છે ને? પ્રવચનસારની છેને ભાઈ છેલ્લી? છેલ્લી. એવી શૈલી લીધી છે. ભાઈ! આજ જ કર. પ્રવચનસારમાં આવે છે છેલ્લે. હમણાં જ કર, ભાઈ! કાળ બીજો... વાયદા કરીશ તો વાંફળ થઈ જઈશ. હમણાં નહિ... હમણાં નહિ... બાપા! હમણાં નહિ, હમણાં જ. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

કહે છે કે 'હમણાં સહજચૈતન્યમય આત્મતત્ત્વને ભોગવે છે,...' આહાહા..! સહજ સ્વભાવિક ચૈતન્યમય આત્મા. ભાષા દેખો! આત્મા તે દ્રવ્ય–તત્ત્વ છે, એનું ચૈતન્યમય સ્વરૂપ છે. એકલું જ્ઞાનમય, જ્ઞાનનો સૂર્ય, અરૂપી જ્ઞાનનો મહા તેજસ્વી પ્રકાશિત ઝળહળતો ચૈતન્યસૂર્ય છે આત્મા. સમજાય છે કાંઈ? કહે છે, અરે..! 'હમણાં...' **'अघुना' 'अघुना'** છેને? **'अघुना'** છે ભાઈ! અનંત કાળથી આવા દુઃખ ભોગવ્યા છે. **'अघुना'**–હવે તો 'સહજચૈતન્યમય આત્મતત્ત્વને ભોગવે છે,...' આનંદસાગર ઉપર નજર પડતાં આનંદનો અનુભવ થાય, એ આત્મતત્ત્વને ભોગવે છે એમ કહેવામાં આવે છે. આત્મતત્ત્વને ભોગવે છે. અજ્ઞાની પુણ્ય ને પાપ ને રાગ ને આકુળતાને ભોગવે છે અને 'એમાં મજા છે' એમ

મિથ્યાભ્રમમાં ભ્રમણે ચડેલો અજ્ઞાની માને છે. ધર્મી જીવ એવા નિજ આનંદના ફળથી વિપરીત પુણ્ય અને પાપના ભાવો એને છોડીને હમણાં સહજ ચૈતન્ય એવું તત્ત્વ એને અનુભવે છે. માથે 'અનુભવે છે' એને અનુભવું છું એમ કીધું, અહીં ભોગવે છે એમ કીધું.

'તે જીવ...' શું કહે છે હવે? જે કાંઈ શુભ-અશુભ પરિણામ ઝેરના પરિણામ અથવા કર્મ ઝેર એનું ફળ અનુકૂળ-પ્રતિકૂળ, એના તરફનો થતો હરખ અને શોક એવું ઝેર, એને છોડીને ચૈતન્યમય આત્મા ભગવાન વસ્તુને જે અનુભવે છે, ભોગવે છે, 'અલ્પકાળમાં મુક્તિને પામે છે...' જુઓ! આ ભોગવે છે એ મોક્ષનો માર્ગ છે. ધ્રુવ સ્વરૂપને નિર્વિકલ્પ શ્રદ્ધા, જ્ઞાનથી આનંદને વેદવું, આનંદને અનુભવવું એનું નામ સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર છે. સમજાણું કાંઈ? આનંદનું વેદવું એનું નામ ભગવાન આત્માનું સમ્યગ્દર્શન એટલે બરાબર એને જોયો અને માન્યો, સમ્યગ્જ્ઞાન (એટલે) એને જોયો અને જાણ્યો, સમ્યક્ચારિત્ર એટલે સ્વરૂપમાં રમણતા—એ જીવને આત્મતત્ત્વનો ભોગવટો છે. એ ભોગવે છે તે અલ્પકાળમાં કેવળજ્ઞાનને પામે છે એમ કહે છે. વચમાં વ્યવહાર પંચમહાવ્રત આદિના વિકલ્પ આવે એ ભોગવવાયોગ્ય નથી અને એનાથી મુક્તિ થતી નથી. કહો, શોભાલાલજી! ઓલા આરસપહાણના પથરા, બીડીયુંના પૈસા. એય..! ચીમનભાઈ! એને શું? લોઢાનું છે એને. આહાહા..!

જુઓ! **'अचिरात्'**. આવો ભગવાન આત્મા પુણ્ય-પાપના વિકારના ફળને અથવા એના વેદનને છોડી, ભગવાન આત્મા ચિદાનંદ ધ્રુવના આનંદને વેદતો અલ્પ કાળમાં કેવળજ્ઞાનને એટલે મુક્તિને પામે છે. મુક્તિનો આ ઉપાય એમ કહે છે. આત્માને અનુભવવો એ મુક્તિનો ઉપાય છે. વીરચંદભાઈ! આહાહા..! એ એક જ ઉપાય છે.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એકાંત થઈ જાય છે. તો સમ્યક્ એકાંત જ છે. વાત સાચી. ઓલા કહે, એકાંત થઈ જાય છે એકાંત. રાડું પાડે આના માટે રાડું પાડે.

શ્રોતા :- અનુભવ માર્ગ મોક્ષનો.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી - 'અનુભવ રત્નચિંતામણી અને અનુભવ હૈ રસ કૂંપ.' નાના છોકરા હતા ને રમતાને? ખબર છે? મામાનું ઘર કેટલું? કે દીવો બળે એટલું. એવું કહેતા. ખબર છે? છોકરાઓ રમતા ત્યારે અમારે ત્યાં નિશાળમાં કણબીના હતાને. રસનો કૂંપો એવું કાંઈક બોલતા ખરા, ભૂલી ગયા. એ..! બલુભાઈ! છોકરા રમેને નાના? એવું કાંઈક બોલતા. હું ભૂલી ગયો. રસનો કૂંપો.. એમ કરીને બોલતા હતા. ચાલ્યું તો આવે છે રમતમાં પણ એવું હોં! એ રસનો કૂંપો તો આત્મા. કૂંપો એટલે સમજાણું? શીશો. આ શીશો હોય છેને કાચનો. રસનો કૂંપો કૂવો છે. એ આનંદનો કૂવો છે, અંદર ડોલ નાખીને કાઢવું હોય એટલું કાઢ. એમાં એકાગ્ર થાય એટલું નીકળે એટલું કાઢ. સમજાય છે કાંઈ? ધર્મીજીવનો ધર્મ, આત્માની દ્રષ્ટિ કરીને અનુભવવો એ ધર્મીનો ધર્મ છે. સમજાણું કાંઈ? ભારે વાત ભાઈ!

'अचिरात्'.. 'અલ્પ કાળમાં મુક્તિને પામે છે...' ક્રમબદ્ધ ક્યાં ગયું ત્યારે હવે? આ તો કહે છે, અલ્પ કાળમાં પામે છે. એ ક્રમમાં એમ છે કે આત્મા અનુભવે તેને હવે અલ્પ કાળે જ કેવળજ્ઞાન થાય. એવો જ ભગવાને દીઠો અને એવો જ ક્રમમાં ભાવ છે. **'अचिरात्'**નો અર્થ એવો કરે. જુઓ! **'अचिरात्'** કહ્યું છે આમાં. એકદમ થોડે કાળે મોક્ષ જાય. તમે કહો છો કે કાળે કાળે જ મોક્ષ જાય. જે સમયે મોક્ષ જવાનો હોય એ કાળે જાય. કાળનય આવે છેને? કાળનય અને અકાળનય–બે છે. પ્રવચનસારમાં છેલ્લી નય આવે છેને ૪૭. ૪૭ સમજ્યા? ૪૭. કાળનયે મોક્ષ જાય, અકાળે મોક્ષ જાય, એવું છે. અરે..! સાંભળને!

અકાળેનો અર્થ કે એ વખતે બીજા પુરુષાર્થ આદિ છે તેને અકાળ કીધો છે અને જે સમયે થયો છે તેને કાળ કીધો. બાકી કાળે જ મોક્ષ જાય. સમજાણું કાંઈ? જે ભગવાન આત્મા મુક્તસ્વરૂપ છે એની અંતર દ્રષ્ટિ કરીને, એકાગ્ર થઈને આત્માને વેદે એટલે સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રને પ્રગટ કરે, તે આત્માને વેદે, એ અનુભવે, એને થોડાક કાળમાં કેવળજ્ઞાન લેવાનો ક્રમ છે. એને લાંબો કાળ હોય નહિ. એક કે બે ભવે તેની કેવળજ્ઞાનદશા મુક્તિ પ્રગટ થાય. કોઈને એ ભવે થાય કાળ હોય તો. અત્યારે કેવળજ્ઞાનનો કાળ નથી. એને અલ્પ કાળે, મુક્તસ્વરૂપ ભગવાનને પકડતાં તો પર્યાયમાં મુક્તિ અલ્પ કાળે જ થાય એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? અને પુણ્ય-પાપ દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિના પરિણામને પકડતાં તે ભાવબંધ છે, ભાવબંધ છે. ભાવબંધમાં મોક્ષનું કારણ ક્યાંથી આવે? આહાહા..!

'એમાં શો સંશય છે?' જુઓ, આચાર્ય કહે છે મુનિ. આવું સ્વરૂપ જે વેદે, એને અલ્પ કાળમાં જ મુક્તિ છે. સંશય શો? સમજાણું કાંઈ? એ અનુભવ કેવળજ્ઞાનને બોલાવે છે એવું આવે છે ધવલમાં. બોલાવે છે, આવ... આવ... આવ... આહાહા..! એય..! માણસ! અહીંયા આવ. એમ કહે છેને માણસ? એય..! છોકરા! અહીં આવ. એમ અહીં કહે છે કે મતિ-શ્રુતજ્ઞાન આત્માનો અનુભવ કેવળજ્ઞાનને બોલાવે છે, એય..! કેવળજ્ઞાન લાવ નજીકમાં. આહાહા..! કહો, રતિભાઈ! જુઓ! આ ધર્મીના મલાવા અંદરના હોં!

શુભ-અશુભ પરિણામને જુદા રાખી અને પોતાના આત્માના સ્વભાવમાં અભેદપણું જે સ્વભાવનું છે એમાં અભેદ થઈને અનુભવવું, એને અભેદપણું કેવળજ્ઞાન અલ્પકાળમાં પ્રગટ થાય જ. સંશય શો? ભગવાને ક્યારે જોયું હશે? ભગવાને કેટલા ભવ જોયા? અરે..! કેટલા-ફેટલા (ક્યાં) ભગવાને જોયા? આ તેં કર્યું એટલે ભગવાને જોયું કે તારે અલ્પ કાળમાં કેવળજ્ઞાન થશે. એમ ભગવાને જોયું છે, લે. સમજાણું કાંઈ? એમાં સંદેહ શો? સંશયને સ્થાન શો? આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- તૈયાર જ છે. કેવળજ્ઞાન પડ્યું છે અંદરમાં એની તો પ્રતીત કરી છે.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અંતરમાં આવી રહ્યો છે. એક ફેરી એ વાત ચાલતી હતીને ભાઈ! ઘણાં વર્ષની વાત છે. ૮૫. માણસ બહુ.. બોટાદમાં તો બહુ માણસ ભરાય. વ્યાખ્યાન પણ લોકોને... કાનજીસ્વામી વાંચવા બેઠા છે, કાનજીમુનિ બેઠા છે. ઢગલા માણસો. ૮૫ની (સાલ). ૪૦ વર્ષ પહેલાંની વાત. માણસ તો ઉભરાય મકોડાની જેમ. એવી વાત ચાલતી હતી. પાંચમું અધ્યયન ચાલતું હતું લોકસાર. સમયસારનો ચારિત્રનો અધિકાર હતો. એમાં એવો અધિકાર આવતા આવતા.. લોકો એમ બોલે કે ઓહોહો..! મહારાજને ફરતે કેવળજ્ઞાન ફરે છે. તે દિ' હોં! ૪૦ વર્ષ પહેલાં સંપ્રદાયમાં હતા ત્યારે.

શ્રોતા :- હવે તો ઘણું નજીક આવી ગયું.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હવે તો અલ્પ કાળ છે, હવે લાંબો કાળ છે જ નહિ. સમજાણું કાંઈ? એ તો ૭૨માં કહ્યું હતું તકરાર આવી ત્યારે. ભગવાને દીઠાં એટલા ભવ થાશે, તે વિના આપણે પુરુષાર્થ શું કરીએ? ભગવાને તમારા દીઠાં હશે, અમારે ભવ-બવ નથી. એય..! ૭૨ની ફાગણ સુદ-૧૩. ભવ-બવ અમારે નથી. ભગવાને જોયા નથી અમારા ભવ. જોવે ક્યાંથી? અહીંયા ભવ ક્યાં હતા? આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! કહે છે કે, અરે..! સંશય શો એમાં? આહાહા..! જુઓ તો ખરા. લ્યો, એ ગાથા પૂરી થઈ. કેટલામી થઈ એ? આ ૪૦ થઈ. તમારે ૮૦ અને ૪૦નું હતુંને આ. આવ્યું હતુંને ૮૦ અને ૪૦, જુઓ. પાનું ૮૦ હતું અને ગાથા ૪૦ હતી.

હવે ૪૧મી શરૂ થઈ. એ પાંચ ભાવની વાત કરે છે. અંદર પારિણામિકભાવ પણ લેશે.

णो खइयभावठाणा णो खयउवसमसहावठाणा वा।
ओदइयभावठाणा णो उवसमणे सहावठाणा वा ॥४१॥

ગાથામાં ચાર છે, ટીકામાં પાંચ લેશે. ઓલા ચાર સમજાવવા છે તો પાંચમો પણ સમજાવવો પડેને. સમજાણું કાંઈ? ઓલામાં આવે છે સ્તવનમાં. 'મોટાને ઉત્સંગ...' ખોળો.. ખોળો.. ખોળો સમજો છો? ઉત્સંગ એટલે ખોળો. ... માને ખોળે બેઠો હોય એને ભય શો? ભય હોય? ખોળે બેઠો હોય, માના ખોળામાં બેઠો હોય. એમ કહે છે કે હે નાથ! 'મોટાને ઉછરંગ, બેઠાને શી ચિંતા, તેમ... સેવક થયા નિશ્ચિંતા.' આહાહા..! એ કહે છે જુઓ! 'મોટાને ઉછરંગ બેઠાને શી ચિંતા, તેમ પ્રભુ પ્રરમ પ્રસાદ, સેવક થયા નિશ્ચિંતા.' આહાહા..!

ભગવાનનો જ્યાં અનુભવ થયો અને દ્રષ્ટિ જામી, કહે છે કે હવે ચિંતા શી? બેઠા, મોટાને ખોળે બેઠા છીએ અહીં તો. આહાહા..! ભગવાનના ઘરે બેઠા છીએ. જેમાં મોક્ષ પાકે એવા ભગવાનને ઘરે છીએ, બહારમાં છીએ નહિ. એમ કહે છે. સમજાય છે કાંઈ? એમ પ્રભુ... આવે છે. કરણ કષાય ભક્તિ કષાય.. બહારથી વાત છે. શ્રીમદ્દે લખ્યું છે. રતિભાઈ! શ્રીમદ્‌માં આવે છેને?

અશેષ કર્મનો ભોગ છે, ભોગવવો અવશેષ રે.
તેથી દેહ એક ધારીને જાશું સ્વરૂપ સ્વદેશ રે.

એમ અંતર થતાં જોતાં જોવે છે.
અશેષ કર્મનો ભોગ છે અને ભોગવવો અવશેષ રે,
તેથી દેહ એક ધારીને જાશું સ્વરૂપ સ્વદેશ રે.

પોતાના દેશમાં પૂર્ણતાને પામશું. જુઓ! કેટલો નિઃસંશયભાવ! અહીં કહે છે, સંશય કેવો?

(સંવત) ૧૯૭૭ની સાલમાં પ્રશ્ન ઉઠ્યો હતો હોં કે આવું છદ્મસ્થ કહી શકે? પંચમ આરાના મતિ-શ્રુતજ્ઞાની આવી વાત (કરે)? એવો પ્રશ્ન કર્યો દેવીદાસભાઈએ. એય..! તમારા ઘેવરિયાએ. હરખચંદભાઈ હતા, હરખચંદ શેઠ. એ હતા અને .. ભવાની.. કચ્છ. કચ્છી નહોતા? ત્રણ હતા. ત્યાં આવ્યા હતા. ૭૭ની સાલમાં. આવું કેમ? આવું કેમ એટલે શું? મતિ-શ્રુતજ્ઞાનની તાકાતની તમને ખબર છે? મતિ-શ્રુતજ્ઞાન.. ભગવતીમાં એમ કહે છે કે મતિ-શ્રુતજ્ઞાનની નિર્મળતા સર્વ દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવને જાણે. ત્યારે તો હજી સમયસાર હાથ આવ્યું નહોતું. સમજાણું કાંઈ? ૭૭ની વાત છે. સંવત ૧૯૭૭. મતિ-શ્રુતજ્ઞાનનું જોર... ભગવતીમાં એમ કહ્યું છે, કીધું, એટલું છે કે સર્વ દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવ જાણે. ભલે પરોક્ષ છે પણ પરોક્ષ પ્રમાણ છે કે નહિ? કે અપ્રમાણ છે? સમજાણું કાંઈ? પણ એવી આત્માની મતિ-શ્રુતમાં તાકાત છે એ બેસતી નથી તો એને આત્માની તાકાત કેમ બેસે? આહાહા..! પર્યાયની હજી આવડી તાકાત! આહાહા..! એને તો આમ રાંકો માનીને બેઠો છેને, ભિખારી જાણે. એય..! નેમિદાસભાઈ!

ત્રણ લોકનો નાથ! તારી પર્યાયના ગુંજામાં ત્રણ લોક અને લોકાલોક સમાઈ ગયા છે કહે છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? એવો ભગવાન આત્મા, કહે છે કે જ્યાં દ્રષ્ટિએ લીધો અને વેદન થયું, બસ! એને તો અલ્પ કાળે કેવળજ્ઞાન (થવાનું). એમાં સંશય શો? કહે છે. સમજાણું કાંઈ?

આ ૪૧ ગાથામાં ચાર ભાવો પરમસ્વભાવમાં નથી એમ બતાવવા છે.

સ્થાનો ન ક્ષાયિકભાવનાં, ક્ષયોપશમિક તણાં નહીં;
સ્થાનો ન ઉપશમભાવનાં કે ઉદયભાવ તણાં નહીં. ૪૧.

'ટીકા – ચાર વિભાવસ્વભાવોના સ્વરૂપકથન દ્વારા પંચમભાવના સ્વરૂપનું આ કથન છે.' કારણ કે મૂળ તો શુદ્ધભાવ અધિકાર ચાલે છેને? એમ કહે છે. શુદ્ધભાવ કહો કે પંચમભાવ કહો કે પારિણામિકભાવ કહો, ધ્રુવભાવ કહો, નિત્યભાવ કહો, સામાન્યભાવ કહો, સહજાત્મસ્વરૂપનો ભાવ કહો. સમજાય છે કાંઈ? કહે છે કે 'ચાર વિભાવસ્વભાવો...' ભાષા દેખો! આત્માની પર્યાયમાં આ રાગાદિ ભાવ ઉદય થાય એ તો વિભાવસ્વભાવ જ છે, પણ ઉપશમ સમ્યગ્દર્શન, ઉપશમચારિત્ર થાય એ વિભાવસ્વભાવ છે. કારણ કે એમાં નિમિત્તના અભાવની અપેક્ષા આવે છે.

ક્ષયોપશમભાવ જે જ્ઞાનનો–સ્વસંવેદનનો જ્ઞાનનો, એ પણ વિભાવસ્વભાવ છે. કેમકે એ એક સમયની પર્યાય કર્મના અભાવે ઉત્પન્ન થાય છે. એટલી અપેક્ષા માટે તેને વિભાવસ્વભાવ કહ્યો છે.

અરે..! ક્ષાયિકભાવ–કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન મુક્તિસ્વરૂપ પર્યાય, કહે છે કે એ ક્ષાયિકભાવ એક સમયની પર્યાય છે. એને અમે અહીં વિભાવસ્વભાવ કહીએ છીએ. આહાહા..! હજી તો મહાવ્રતના પરિણામને વિભાવ માનતા એને પરસેવા ઉતરી જાય છે. સમજાણું કાંઈ? એને અહીં તો કહે છે કે ક્ષાયિકભાવ વિભાવસ્વભાવ છે. સાંભળ!

જે એક સમયની પર્યાયની દશાનું વર્ણન છે... પંચાસ્તિકાયમાં આવે છેને? કર્મ વિના ચાર ભાવ ન હોય. એમ આવે છે. ઓલું નિમિત્ત છેને નિમિત્ત? ઉદયમાં કર્મનું નિમિત્ત છે. છે પોતાથી ઉદય હોં! અને ક્ષાયિક, ઉપશમ, ક્ષયોપશમ પણ કર્મના અભાવની અપેક્ષાવાળી પર્યાય છે. નિરપેક્ષ ત્રિકાળી પરમભાવમાં એ નથી. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

શ્રોતા :- બાત નયી લગતી હૈ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- લગતી હૈ? લગત હૈ? સુની નહીં ન કભી. નવી લાગે છે એને. જુઓ શું કહે છે?

'ચાર વિભાવસ્વભાવોના સ્વરૂપકથન દ્વારા...' સ્વરૂપ તો ચારનું કહેવું છે ભાવમાં, પણ એ 'દ્વારા પંચમભાવના સ્વરૂપનું આ કથન છે.' આહાહા..! આ લખ્યું છે અત્યારનું છે? સોનગઢનું છે આ? આ નથી સમજતા, વાંચતા નથી આવડતું, સમજતા નથી આવડતું. અને જ્યાં મૂળ વાત આવે, એ.. સોનગઢવાળાની વાત છે. આહાહા..!

કહે છે, ટીકા છેને જુઓ! **'चतुर्णां विभावस्वभावानां स्वरूपकथनद्वारेण पंचमभावस्वरूपाख्यानमेतत्'** આહાહા..! ૪૧મી ગાથામાં પદ્મપ્રભમલધારિદેવ મહાસંત મુનિ છે એમના મુખમાંથી આગમ ઝરે છે. એમાં અંદર છે લખાણ. આ પરમાગમ ઝરે છે. આહાહા..! જુઓ! એ મુનિને પણ માનતા નથી અત્યારે કેટલાક. આ ટીકાને.. ટીકાને.. છેને, સાંભળ્યું છે તમે? એ રતનચંદજી મુખત્યાર છે. કારણ કે આ સમજવા જાય તો એનું એકેય રહેતું નથી. એટલે એની ટીકા પણ રદ્દ. આચાર્યોનું .....

શ્રોતા :- મુનિનું ન ચાલે?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- મુનિ કહે છે કે પંચ મહાવ્રત વિકલ્પો છે અને અંદરમાં નિર્વિકારી પરિણતિ છે. માથે કહ્યું ને? હું આ પદને અનુભવું છું. મુનિની દશાને યોગ્ય અનુભવ છે. આગમચક્ષુ છે સિદ્ધાંત, મહાપરમેશ્વર પદ છે એ. સમજાય છે? આગળ તો કહ્યું છે એમાં. અરે..! આવા મુનિમાં અને કેવળજ્ઞાનીમાં ફેર માને આપણે જડ છીએ. એમ લખ્યું છે. એક છેને કળશ? કેટલામો કળશ છે? એઇ..! ક્યાંક લખ્યું હોયને. આ તો પાછા ફેરફાર થઈ જાયને? આ પુસ્તક બીજું છે. પરમઆવશ્યક? એ આવ્યું લ્યો, એ આવ્યું. ૨૯૬ પાને છે. ૨૯૬ પાનું છે નિયમસાર. જુઓ! એનો પહેલો ૨૫૩ કળશ છે.

'સર્વજ્ઞ-વીતરાગમાં અને આ સ્વવશ યોગીમાં ક્યારેય કાંઈ પણ ભેદ નથી;...' છે? પ્રાણભાઈ! સૂઝે છે કાચમાં કે નહિ બરાબર? તમને કહું છું. છે.

(अनुष्टुभ)
सर्वज्ञवीतरागस्य स्ववशस्यास्य योगिनः।
न कामपि भिदां क्वापि तां विद्मो हा जडा वयम् ॥२५३॥

અહો..! મુનિ, જેની દશા ત્રણ કષાયના અભાવની વર્તે છે. અહો..! મુનિ! લોકો કહે છે કે મુનિની નિંદા કરે છે. અરે..! ભગવાન! મુનિની નિંદા હોય? બાપા! ભાઈ! તને ખબર નથી. સમજાણું કાંઈ? મુનિ તો પરમેશ્વર છે, બાપા! પણ મુનિ હોય એ ને? મુનિ ન હોય એને મુનિ કહેવા અને એને માટે કહેવું કે અરે..! આ અમને માને નહિ.

કહે છે, 'સર્વજ્ઞ-વીતરાગમાં અને સ્વવશ યોગી...' મુનિ હોં! મુનિની વાત છે. ચોથા, પાંચમાની અહીં નથી. આ 'સ્વવશ યોગીમાં ક્યારેય કાંઈપણ ભેદ નથી;...' સમજાણું કાંઈ? 'છતાં...' શું કહે છે? 'અરેરે..! આપણે જડ છીએ...' પોતાને ભેળવીને નાખી વાત. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? ભગવાન આત્મા અંતરમાં અતીન્દ્રિય આનંદનો સાગર છે. એની દશામાં ભલે પુણ્ય અને પાપના વિકલ્પો રાગાદિ હો, એ તો વિપરીત ઝેર જેવા ભાવ છે. અંતરનું એનું કાયમી અસલી સ્વરૂપ ભગવાન ધ્રુવ આત્મા, એમાં તો અતીન્દ્રિય આનંદ પડ્યો (છે). એને કોઈ દિ' ખબર નથી, એને કોઈ દિ' વિશ્વાસ નથી. અનાદિનો મૂઢ થયેલો જીવ એને પોતાની જાતમાં કેવડી ચીજ છે એની ખબર નથી. સમજાણું કાંઈ?

અહીં કહે છે કે અરે..! સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર પરમાત્મા અને સંત.. આવા સંત હોં! જેણે આત્માના આનંદના ખજાના ખોલ્યા છે, પુણ્ય-પાપના વિકલ્પ રાગ છે એ મારા એવી એકત્વબુદ્ધિમાં જેણે ખજાનાને તાળા માર્યા છે. સમજાણું કાંઈ? ભગવાન આત્મા સચ્ચિદાનંદસ્વરૂપ સત્–શાશ્વત (જ્ઞાન ને) આનંદનો કંદ ભગવાન, એમાં આ વિકલ્પો પુણ્ય-પાપના, શુભ-અશુભ રાગ આદિના, એને મારો સ્વભાવ અને આ બે એક છીએ એવી જે માન્યતા એણે મિથ્યાત્વના ત્યાં તાળા માર્યા છે અંદર. ચૈતન્યને ખોલવાના ખજાનાની એને અજ્ઞાનીને ખબર નથી. મૂળચંદભાઈ! આહાહા..!

જેણે ભગવાન આત્મા અંદર મહા ચિદાનંદમૂર્તિ, એને ખોલીને, રાગ સાથે એકત્વબુદ્ધિ છોડીને, સ્વભાવ સાથે એકત્વ કરીને ખોલ–એણે ખજાના પ્રગટ કર્યા છે. એવા જે સંતો, મુનિઓ અને સર્વજ્ઞ વીતરાગમાં, અરેરે..! જડ છે (કે જે) જુદાઈ માને છે, કહે છે. છે એમાં? આહાહા..! રાગ અને પુણ્ય-પાપના ભાવ એ તો પરાધીન દુઃખી પ્રાણી પામર છે. સમજાય છે? શરીર મારા, પૈસા મારા, ધૂળ મારા, પરમાં સુખ છે—એ માન્યતા તો એની પરાધીનતાની, ભ્રમણાની, અજ્ઞાનીની માન્યતા છે. એ પ્રાણી પામર છે. ચાહે તો રાજા હોય કે ચાહે તો દેવ હો. અબજોપતિ હો, પણ એ ભિખારી અને પામર છે. એને પોતાની નિજસંપદાની ખબર નથી. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

ભગવાન આત્મા... કહે છે કે સંતો.. આવા સંત હોં! યોગીઓ. આવા સંત કીધા એવા. સ્વવશ–અંદર આનંદમાં વશ થઈ ગયા છે. આહાહા..! એ પુણ્ય-પાપના રાગના તાબે થતાં નથી. પરમાં સુખ છે એવી બુદ્ધિની તો ગંધ નથી રહી ત્યાં હવે. એવા ધર્માત્મા–સંતોમાં અને વીતરાગી કેવળજ્ઞાનીમાં ફેર

માને (એ) જડ છે કહે છે. જડ છો? તને ભાન નથી? ચૈતન્ય ઝળહળી ઉઠ્યો છે અંદરથી. જ્ઞાનાનંદનો સાગર ભગવાન ઉછળીને પોતાની વર્તમાન દશામાં વીતરાગતા જેને પરિણમી છે એવા સંતો અને વીતરાગ ભગવાન—એમાં ફેર શું તને લાગે છે? એય...! આહાહા..!

કહે છે કે આવો આત્મા, એમાં ચાર વિભાવસ્વભાવ નથી. આહાહા..! ભારે આકરી વાત! શરીર-બરીર તો નથી. આ તો માટી, જડ છે, ધૂળ છે. આ તો અજીવતત્ત્વ છે. પરમાણુથી બનેલું ઢીંગલું ફૂ.. થઈને રાખમાં ઊડી જશે. આટલી રાખેય નહિ થાય. પવન આવે તો ઊડી જાય. એ તો જડ છે, એ ક્યાં આત્મા હતો? સાંભળને! પણ અંદરમાં પુણ્ય અને પાપના, દયા, દાન, વ્રતના અને કામ, ક્રોધના, ભોગના આદિના પરિણામ થાય, એ પણ વિકાર અને મેલ અને ઝેર છે. આહાહા..! એનાથી ભિન્ન ભગવાન છે એમાં ચાર પર્યાયો નથી એમ કહે છે. રાગ પણ નથી અને ક્ષાયિકભાવ પણ નથી. એમ કહીને પરમસ્વભાવભાવ, પરમસ્વભાવી વસ્તુ ચૈતન્યદળ સત્ નિત્ય ધ્રુવ એની દ્રષ્ટિ કરાવવા, આવો આત્મા છે એમ વર્ણવીને એને સમ્યગ્દર્શન કરાવવાનો હેતુ છે.

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

*****

ભાદરવા સુદ ૩, રવિવાર, તા. ૧૪-૯-૧૯૬૯
ગાથા-૪૧, પ્રવચન-૬

નિયમસાર, શુદ્ધભાવ અધિકાર. ૪૧મી ગાથાની ટીકા. જરી આ અધિકાર અપૂર્વ છે. અહીંયા કહે છે કે 'ચાર વિભાવસ્વભાવોના સ્વરૂપકથન દ્વારા પંચમભાવના સ્વરૂપનું આ કથન છે.' કહો, શેઠી! પારિણામિકભાવનું કથન છે. શેઠીકા પ્રશ્ન થા ન? પારિણામિકભાવ એટલે? એ નીચે કહેશે. અંદરમાં ખુલાસો આપશે. સમજાય છે? પારિણામિકભાવનું પરિણામી.... ભાષા છેને? 'પરિણામે જે ભાવ હોય તે પારિણામિકભાવ છે.' એ આવશે. આ તો પારિણામિક એટલે શું? પહેલા પેરેગ્રાફનો છેલ્લો શબ્દ છે. છે શેઠી? પહેલા પેરેગ્રાફની ચોથી લીટીનું છેલ્લું. 'પરિણામે જે ભાવ હોય તે પારિણામિકભાવ છે.' એ ગાથામાં. છે? હાથ આવ્યું?

'પરિણામે જે ભાવ...' પરિણામ એટલે? સહજ સ્વભાવ, પરિણામિક સ્વભાવ. જેને કોઈ કર્મના નિમિત્તના સદ્‌ભાવની કે અસદ્‌ભાવની અપેક્ષા નથી. સહજસ્વરૂપ નિત્યાનંદ ધ્રુવ ચૈતન્ય ભગવાન, કાયમી અસલી સ્વભાવ, એને પરિણામે ભાવ હોય તે પારિણામિકભાવ કહેવામાં આવે છે. એ ભાવની દ્રષ્ટિ કરતાં, એનો આશ્રય કરતાં સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર... આ મોક્ષમાર્ગ છેને? મોક્ષનો માર્ગ નિયમસાર છે. એ મોક્ષનો માર્ગ, પરમસ્વભાવ એકરૂપ પરિણામે સહજસ્વભાવરૂપ ભાવ, એને આશ્રયે સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર થાય છે. સમજાણું કાંઈ?

એથી કહે છે, 'ચાર વિભાવસ્વભાવોના સ્વરૂપકથન દ્વારા પંચમભાવના સ્વરૂપનું આ કથન છે.' હવે 'કર્મોના ક્ષયે જે ભાવ હોય...' ભાવ એટલે પર્યાય–અવસ્થા. જેમાં... નીચે છે અર્થ જુઓ. કર્મના ક્ષયમાં. 'કર્મના ક્ષયમાં; કર્મોના ક્ષયના સદ્‌ભાવમાં.' સદ્‌ભાવ એટલે હયાતીમાં. '(વ્યવહારે કર્મોના ક્ષયની અપેક્ષા જીવના જે ભાવમાં આવે તે ક્ષાયિકભાવ છે.)' શું કહે છે? આત્મામાં ક્ષાયિકભાવ એક સમયની પર્યાય છે. એ પ્રગટે ત્યારે એને વ્યવહારે કર્મ નિમિત્ત જે છે એના ક્ષયની અપેક્ષા જેમાં નિમિત્તપણે છે, તેને ક્ષાયિકભાવની પર્યાય-ભાવ-અવસ્થા કહેવામાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ? ભારે ઝીણી વાતું છે.

આ છે ખરો, એમ બતાવવું છે. એ છે. જેમાં કર્મના અભાવની.. ક્ષય એટલે અભાવની, જેમાં નિમિત્ત અભાવની અપેક્ષા આવે એવી એક પર્યાય આત્મામાં (હોય છે). ક્ષાયિકભાવના કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શન ભેદ આવશે. એ એક સમયની ક્ષાયિક શુદ્ધ પૂર્ણ પર્યાય છે. એ પણ અહીંયા આવરણસંયુક્ત કહેવામાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ? એમાંને એમાં છે, જુઓ! પાછળ છે. એ ચાર ભાવ આવરણસંયુક્ત

છે.. આવરણસંયુક્ત છે. ૮૫ પાને છે. આવરણસંયુક્ત એટલે કે જેમાં કર્મના–નિમિત્તના ક્ષયની અપેક્ષા છે એ અપેક્ષાએ તેને આવરણવાળો કહેવામાં આવે છે. ઝીણી વાત છે. કીધી હતીને?

વસ્તુ ભગવાન આત્મા પરમસ્વભાવ, જેનો અતીન્દ્રિય આનંદ પરમભાવસ્વભાવ એવો અનાદિ-અનંત આત્માનો સ્વભાવ છે, એ નિત્ય સ્વભાવ છે, એ નિત્ય છે તેને અહીં શુદ્ધભાવ કહેવામાં આવે છે. એ શુદ્ધભાવમાં, વર્તમાન પર્યાયમાં–અવસ્થામાં.. જે અવસ્થામાં કર્મના અભાવની–ક્ષયની–નાશની વ્યવહાર તરીકે નિમિત્ત તરીકે અપેક્ષા આવે, તે પર્યાયને અહીંયા ક્ષાયિકભાવ કહે છે અને તેથી તેને આવરણવાળો એમ કહે છે. ઓલી નિમિત્તની અપેક્ષા આવીને? એમ. આવરણ હતું એનો અભાવ થયો, પણ આવરણનો અભાવ થયો એટલી અપેક્ષા કેવળજ્ઞાનની પર્યાયમાં, કેવળદર્શનની પર્યાયમાં એટલી અપેક્ષા આવે છે માટે તે ભાવ આશ્રય કરવાલાયક નથી. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ?

'કર્મોના ક્ષયે જે ભાવ હોય...' ભાવ એટલે પર્યાય-અવસ્થા. દ્રવ્યને પણ ભાવ કહેવામાં આવે, ગુણને પણ ભાવ કહેવામાં આવે અને વર્તમાન પર્યાયને પણ ભાવ કહેવામાં આવે. જ્યાં જેને લાગુ પડે ત્યાં તેને સમજવું. અહીં ભાવ પર્યાયની અપેક્ષાએ છે. ભગવાન આત્મા પરમસ્વભાવી ભગવાન, એની દશા નામ હાલતમાં કેવળજ્ઞાનાવરણીય પ્રકૃતિ એનો અભાવ.. અભાવ છે. એટલી સદ્‌ભાવતા એની આવી, એવી જે કેવળજ્ઞાનની પર્યાય એ ક્ષાયિકભાવે છે, પણ એ આશ્રય કરવાલાયક નથી. છદ્મસ્થને તો છે નહિ, પણ છતાં કેવળજ્ઞાનની ક્ષાયિક પર્યાય એ પણ જીવને.... એક સમયની દશા છે એ.

કેવળજ્ઞાન પણ આત્મામાં એક સમય જ રહે છે. સમજાય છે કાંઈ? બીજે સમયે કેવળજ્ઞાન બીજું, ત્રીજે સમયે ત્રીજું. કેમકે એ પર્યાય છે અને પર્યાય છે એટલે એક સમયે તો ક્ષય–નાશ થયા વિના રહે નહિ. ભલે એવું ને એવું કેવળજ્ઞાન બીજે સમયે થાય, છતાં એની સ્થિતિ તો એક સમયની જ છે. સેકન્ડના અસંખ્ય ભાગ–એક સમય એની સ્થિતિ છે. માટે તે આશ્રય કરવાલાયક નથી. આહાહા..! અને ત્રિકાળ જેની સ્થિતિ છે (એવું) નિત્યાનંદ ધ્રુવ વજ્રબિંબ, જે જ્ઞાન, દર્શન આદિ અનંત ગુણ–શક્તિનું ધ્રુવ તત્ત્વ, એવો જે ત્રિકાળી સ્વભાવભાવ એ આશ્રય કરવાલાયક, નજર કરવાલાયક, અવલંબન કરવા લાયક... સમજાય છે કાંઈ? એ પરમસ્વભાવભાવ છે. એની અપેક્ષાએ ક્ષાયિકભાવ પણ અપરમભાવ કહેવામાં આવે છે. એ પરમભાવ નહિ. બલુભાઈ! ઝીણું છે આ. એમને એમ પકડાય એવું નથી. આ નિયમસાર આવ્યું છે.

શ્રોતા :- પકડાય એવું...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પકડાય એવું જ થાય છે આ. પણ હવે એને મગજમાં કામ આવવું જોઈએને?

આ આત્મા... શુદ્ધભાવ અધિકાર છે. શુદ્ધભાવ પર્યાયની અહીં વાત નથી. એ માથે છેને શુદ્ધભાવ અધિકાર? શુદ્ધભાવ ત્રિકાળ ધ્રુવ એનો જ અધિકાર, સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર માટે એનો જ આશ્રય અને અધિકાર છે. બીજાનો અધિકાર નથી. નટુભાઈ! સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! જેને મોક્ષમાર્ગ પ્રગટ કરવો છે, જેને અનંત કાળમાં નહિ થયેલી આત્મજ્ઞાન કળા મોક્ષના કારણરૂપ પ્રગટ કરવી છે, એને તો

ત્રિકાળી ધ્રુવ શુદ્ધ સ્વભાવનો જ આશ્રય લેવો પડશે. એ વિના એ પર્યાય પ્રગટ થશે નહિ. કહો, મૂળચંદભાઈ! અહીં તો હજી ક્યાંકનું ક્યાંક ચાલે છે. દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, આ કરો... આ કરો... આ કરો. એ તો ઉદયભાવમાં આવી ગયું. અહીં તો ક્ષાયિકભાવની પર્યાય આશ્રય કરવાલાયક નથી, તો વળી ઉદયભાવની રાગની ક્રિયા એ તો આલંબન કરવાલાયક નથી જ. એ તો વિભાવ અને વિકાર છે. સમજાણું કાંઈ? એ ક્ષાયિકભાવ છે.

'કર્મના ક્ષયોપશમે જે ભાવ હોય તે ક્ષયોપશમિકભાવ છે,...' હવે એથી ઓછો વિકાસ. આ પૂર્ણ વિકાસ છે. ક્ષાયિકભાવ આત્માની પર્યાયમાં-અવસ્થામાં પૂર્ણ વિકાસ છે. પણ છે એ એક સમયની અવસ્થા. માટે સમ્યગ્દર્શન જેને પ્રગટ કરવું હોય એને તો ત્રિકાળી પરમસ્વભાવનું જ અવલંબન અને આશ્રય કરવો જોઈએ. આહાહા..! ભારે વાત ભાઈ!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- કહ્યું ને. આયેગા, દેખો.

હવે ક્ષયોપશમે જે ભાવ હોય એટલે જે આત્માની જ્ઞાન, દર્શન, વીર્યની, શ્રદ્ધાની અવસ્થાના વિકાસમાં જેને કર્મના નિમિત્તનો અંશે ક્ષયોપશમ હોય, એવી જેમાં અપેક્ષા હોય એ દશાને ક્ષયોપશમદશા કહે છે. એ ક્ષયોપશમદશાની પર્યાય પણ ધર્મીને માટે આશ્રય કરવાલાયક નથી. સમજાણું કાંઈ? ધર્મીજીવને—જેને ધર્મ કરવો છે અને ધર્મ નથી ત્યાં પર્યાયમાં ધર્મ(રૂપ)પરિણમન કરવું છે એવા ધર્મી જીવને—તો એ ત્રિકાળી પરમસ્વભાવ, ધ્રુવસ્વભાવ એનો આશ્રય લીધે જ ધર્મની દશા પ્રગટ થાય છે. એ ક્ષયોપશમભાવ થયો.

'કર્મોના ઉદયે જે ભાવ હોય તે ઔદયિકભાવ છે.' રાગ, દ્વેષ, ગતિ. એનો આવશે ખુલાસો. દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિના ભાવ એ ઉદયભાવ છે. કેમકે કર્મના ઉદયની જેમાં નિમિત્તતા છે. ઉદય થાય છે પોતાથી, પણ જેમાં કર્મના પાકના નિમિત્તતાની અપેક્ષા છે એવો જે દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા, કામ, ક્રોધ, મિથ્યાત્વ, અજ્ઞાન, રાગ, દ્વેષ—એ બધા ભાવને ઉદયભાવની વિકારી અવસ્થા-પર્યાય (કહેવામાં આવે) છે. એમ પહેલું સિદ્ધ કરે છે કે એ છે. એ છે, પણ ધર્મીજીવને ધર્મ કરવા માટે એ ઉદયભાવ આશ્રય કરવાલાયક નથી. એ શુભભાવ દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિના પરિણામ પણ આશ્રય કરવાલાયક નથી. એમ કહે છે. આહાહા..!

શ્રોતા :- એ શરૂઆતમાં...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- શરૂઆતમાં જ પરમપારિણામિકભાવનો આશ્રય પહલે નંબરે અને પહેલે શરૂઆતે (હોય છે), અહીં એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? મહાપ્રભુ ચૈતન્ય ધ્રુવ છે, નિત્ય છે, અવિનાશી છે. 'આત્મા દ્રવ્યે નિત્ય છે', આવે છેને? 'પર્યાયે પલટાય.' શરીરાદિની બીજી વાત તો એને ઘરે રહી. પોતે ભગવાન આત્મા દ્રવ્યે એટલે વસ્તુએ–તત્ત્વે અનાદિ-અનંત નિત્ય છે. અવસ્થા બદલે છે–પર્યાય

બદલે છે. એના પર્યાયમાં પણ જે પુણ્યનો, દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિનો ભાવ (થાય) એને અહીંયા ઉદયભાવ, નિમિત્તની અપેક્ષાએ એને ઉદય કહ્યો છે. સમજાણું કાંઈ?

શ્રોતા :- વ્રત ને મહાવ્રત શેમાં આવતા હશે?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- મહાવ્રત-બહાવ્રત શેમાં આવતા હશે? કીધુંને આમાં. ઉદયભાવમાં. સમજાણું કાંઈ? દેવીલાલજી! મહાવ્રત, અઠ્ઠાવીશ મૂળગુણ શેમાં ભાવ આવતા હશે? છ આવશ્યક કરે, લોંચ કરે, એક વખત આહાર કરે, ઉભા ઉભા આહાર કરે—એવા અઠ્ઠાવીશ મૂળગુણ નથી આવતા મુનિને? પણ કહે છે કે એ તો વિકલ્પ છે, ભાઈ! એ રાગ છે. એ રાગ મૂળ તો એક પર્યાયમાં છે એમ વ્યવહારે બતાવ્યું છે. મૂળગુણ તો અનંત જ્ઞાન, દર્શન, આનંદનો કંદ એ આત્મા મૂળગુણ છે. સમજાણું કાંઈ? એ તો અસદ્ભુત વ્યવહારનયનો વિષય કરીને એ ભૂમિકામાં આવા જ પ્રકારના વિકલ્પની મર્યાદા હોય છે એમ બતાવવા એને અસદ્ભુત વ્યવહારનયથી એને મૂળગુણ કહ્યા છે. આહાહા..!

શ્રોતા :- પર્યાય અસદ્ભુત?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- રાગ છેને.

શ્રોતા :- .. મૂળગુણ?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- મૂળગુણ તો ત્રિકાળી ધ્રુવ જ્ઞાનાનંદ તે મૂળગુણ છે. સદ્ભુત વ્યવહારનયે અંદરમાં સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર કે કેવળજ્ઞાન થાય તે મૂળગુણ છે, સદ્ભુતવ્યવહારે. અસદ્ભુતે (શુભ)રાગ (મૂળગુણ છે) અને પરમ નિશ્ચયમાં ભગવાન આત્મા અનંત જ્ઞાન, દર્શન, આનંદની ખાણ ધ્રુવ જે છે એ મૂળિયું છે, એને મૂળગુણ કહેવામાં આવે છે. સ્વરૂપચંદભાઈ! આવું તો ક્યાંય સાંભળ્યું નહિ હોય ઓલામાં વાડામાં પણ, કેટલા વર્ષ ગયા. હેરાન કરી નાખ્યા લોકોને બિચારાને. એને સાંભળવા પણ મળે નહિ સાચું, એ કે દિ' સમજે? કે દિ' વિચારે? કે દિ' રુચિ કરે અને કે દિ' સ્વભાવ તરફ ઢળે?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- આમ કરો, આ કરો... આ કરો... અંદર. એ કર્યું આવી ક્રિયાઓ એટલે ઓહોહો..! વધી ગયો. મિથ્યાત્વમાં વધ્યો છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

ત્રણ લોકનો નાથ વજ્રબિંબ ધ્રુવ ચૈતન્યપ્રભુ, જેમાં તો અનંત... અનંત... અનંત... અનંત... જ્ઞાન, દર્શન, આનંદ એવી અનંતી પર્યાયના થોક પડ્યા છે એમાં. ધ્રુવપણે, નિત્યપણે, સદ્રશ્યપણે, સામાન્યપણે એવો પરમસ્વભાવભાવ એને પારિણામિકભાવ કહેવામાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ?

'કર્મોના ઉપશમે જે ભાવ હોય તે ઔપશમિકભાવ છે.' કર્મના ઠરવાથી, પાણીમાં જેમ મેલ હેઠે બેસી જાય એમ કર્મ બેસી જાય અને એવી પર્યાય જેમાં થાય એમાં કર્મના ઉપશમની અપેક્ષા આવે છે તે પર્યાયને ઉપશમભાવ (કહે છે). 'સકળ કર્મોપાધિથી વિમુક્ત...' હવે આવ્યો. શેઠી! 'સકળ કર્મોપાધિથી વિમુક્ત...' એ પણ એક નિમિત્તની અપેક્ષા કરી. 'સકળ કર્મોપાધિથી વિમુક્ત એવો,

પરિણામે જે ભાવ હોય...' એટલે કે કર્મ ઉપાધિ શબ્દે? કર્મની હયાતી પણ નહિ અને કર્મની અહયાતી એ પણ એક ઉપાધિ છે એમ કહે છે. આહાહા..!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અહીં કહીએ છીએને. કહીએ, જવા નહિ દઈએ.

ભગવાન આત્મા પૂર્ણાનંદનો નાથ પ્રભુ ધ્રુવ ચૈતન્ય નિત્ય વસ્તુ છે.. નિત્ય વસ્તુ છે.. સત્ નિત્ય વસ્તુ છે. એ ચીજને કર્મના નિમિત્તની હયાતીની ઉપાધિ તે (છે) પણ એના અભાવની પણ એક ઉપાધિ છે. એમ કહે છે. આહાહા..! અભાવરૂપ ઉપાધિ પણ જેમાં નથી એમ કહે છે. નવનીતભાઈ! કર્મનો જેમાં અભાવ આવે એ પણ એક પર્યાય થઈ, ત્યારે અભાવ થયો. વસ્તુમાં તો કર્મના સદ્ભાવ અને અભાવની અપેક્ષા છે જ નહિ. અભાવ ક્યાં કરવો હતો? કોનો? અભાવ કોનો થવો? એ તો વસ્તુ છે. સમજાણું કાંઈ?

ભગવાન આત્મા પૂર્ણ સ્વરૂપ... પૂર્ણ ઈદં ધ્રુવ. કહે છે કે એવો જે ભાવ–એવો જે સ્વભાવ જેને અહીંયા શુદ્ધભાવ કહ્યો, એને કર્મનો ઉદય નિમિત્ત છે માટે અહીં ભાવ થયો... થાય ભલે પોતાથી. અને એનો અભાવ થયો માટે ભાવ થયો એ તો ક્ષાયિક, ઉપશમમાં જાય છે. કર્મનો અભાવ થયો અને અહીંયા પુરુષાર્થ છે એવી જાતનો, ત્યારે તેને ક્ષયોપશમ, ઉપશમ અને ક્ષાયિક એ દશામાં જાય છે એ વાત. પણ આ આત્માનો ત્રિકાળીભાવ સ્વભાવ છે એમાં તો કર્મનો અભાવ એટલી એક ઉપાધિ પણ એને લાગુ પડતી નથી. આહાહા..!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- છે જ નહિ પણ એમાં. કર્મનું નિમિત્તપણું પણ નથી અને નિમિત્તનો અભાવ... એ તો પર્યાયમાં નિમિત્તનો અભાવ લાગુ પડે છે. વસ્તુને લાગુ પડતો નથી. આહાહા..! પંડિતજી! આ તો અલૌકિક વાત છે. આહાહા..!

એવો ભગવાન જ્ઞાન, દર્શન, આનંદથી ધ્રુવરૂપે.. ધ્રુવ.. ધ્રુવ એટલે નિત્ય શક્તિનો પિંડ જે છે એને તો જ્ઞાનાવરણીયકર્મનો અભાવ થયો એમ કહેવું એ પણ એક ઉપાધિ છે. એવી ઉપાધિ જે વસ્તુમાં છે નહિ. આહાહા..! એકાંત નિરપેક્ષ. હજી તો રાડું બહારમાં પાડે છે. આમ કરવું, આ કર્યું, આ કરે તો થાશે. અરે..! ભાઈ! અહીં તો પ્રભુ બિરાજે છેને મહાપ્રભુ. એક સમયની ક્ષાયિક પર્યાય પણ વ્યવહાર આત્મા છે. આહાહા..! કેવળજ્ઞાનની પર્યાય, કેવળદર્શનની પર્યાય, કેવળી ભગવાનની નિર્મળ પૂર્ણ પર્યાય એ પણ વ્યવહાર આત્મા છે, નિશ્ચયમાં એ છે નહિ. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? આ તો અલૌકિક માર્ગની રીત છે. સમજાણું? ધ્રુવ ભગવાન આત્મા જેને, કહે છે કે કર્મના અભાવની પણ અપેક્ષા પર્યાયમાં લાગુ પડે, દ્રવ્યને લાગુ પડતી નથી.

શું કીધું? 'સકળ કર્મોપાધિથી વિમુક્ત...' એટલે? કે કર્મનું નિમિત્તપણું છે એ ઉપાધિ છે અને નિમિત્તનો અભાવ થવો એ પણ એક .... અપેક્ષાએ ઉપાધિ છે. વસ્તુ જે ત્રિકાળ જ્ઞાયકભાવ પરમ

કારણપ્રભુ, જેમાં અનંતા અનંતા સિદ્ધની પર્યાયો પડી છે એવો ધ્રુવ સ્વભાવ, તેને કર્મના અભાવની પણ જ્યાં અપેક્ષા નથી. કે ભાઈ! કર્મનો અભાવ હોય અને અહીં પર્યાયમાં પુરુષાર્થથી ક્ષાયિકભાવ થાય એવી અપેક્ષા ત્રિકાળીભાવમાં છે નહિ. ધન્નાલાલજી! ભારે માર્ગ ભાઈ! આહાહા..! આવો માર્ગ વીતરાગનો સર્વજ્ઞ પરમેશ્વરે કહ્યો. પણ લોકો ક્યાંય ગોથા ખાય, મળે નહિ, મળે નહિ. ક્યાંક ને ક્યાંક ઊંધું મળે.

સકળ કર્મોની... આઠેય કર્મોના અભાવની પણ જેમાં અપેક્ષા નથી એમ કહે છે. કારણ કે એ તો વસ્તુ છે એ છે. એમાં અભાવ અને સદ્ભાવની અપેક્ષા તો પર્યાયમાં લાગુ પડે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! અરે..! જેના જ્ઞાનમાં પણ શું ચીજ છે અને કઈ રીતે છે? એ સમજમાં પણ ન આવે, તો એ સ્વભાવ તરફ ઢળે શી રીતે? એના સ્વભાવનું એને માહાત્મ્ય શી રીતે આવે? સમજાય છે કાંઈ? શાસ્ત્ર ભણી ભણીને ગોખે. ગોખીને આનું આમ થાય ને આનું આમ થાય. ભાઈ! તને તારો ભગવાન પૂર્ણ પ્રભુ... દ્રવ્યાર્થિકનય એટલે દ્રવ્ય જેનો વિષય છે એવો દ્રવ્યાર્થિકનય, એનો જે ધ્યેય, વિષય ધ્રુવ, કહે છે કે એને તો કર્મનો અભાવ નિમિત્તરૂપે હોં, વ્યવહારરૂપે..., કર્મનો અભાવ તો પરદ્રવ્ય છેને? એટલે પરદ્રવ્ય છે એટલે વ્યવહારે એનો અભાવ. નિશ્ચયમાં તો અંદરમાં અશુદ્ધપણાના પર્યાયનો અભાવ થઈ અને શુદ્ધપણું પ્રગટે પર્યાયમાં, એ પોતાને કારણે. એમાં કર્મના અભાવનું નિમિત્તપણું આવે, કહે છે કે એ વસ્તુના સ્વભાવમાં અભાવ અને સદ્ભાવની અપેક્ષા છે નહિ. સમજાણું કાંઈ? ભારે ઝીણી વાત. આવા મોટા દિવસમાં આવી વાત! મોટા દિ'માં સારી ન આવે તો કે દિ' આવે? તે દિ' આવે, માંડ ભેગા થાય. ભાઈ! તારે કરવું આ પડશે. આ કર્યા વિના ક્યાંય સુખ અને ધર્મનો માર્ગ નહિ થાય. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

શ્રોતા :- ....

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હજી વાત ચાલે છેને. ચાલે છે હજી. એ આખી ગાથા જ એવી છે. બધી ગાથાઓ એવી છે.

સકળકર્મ... ઓલા ચાર વાત કરીને ચાર ભાવની. ક્ષાયિક, ક્ષયોપશમ, ઉદય અને ઉપશમ. ... પછી લીધો. આ સકળ કર્મની અપેક્ષા, એટલે કર્મ છે એની તો વાત નહિ. પણ કર્મનો અભાવ, એવો વ્યવહારે લાગુ પડે જેને અપેક્ષા. વ્યવહારે. નિશ્ચયથી તો પોતાની નિર્મળ પર્યાય પ્રગટે છે, ત્યારે ત્યાં કર્મનો અભાવ કર્મમાં એને કારણે થાય છે. પણ એ તો વર્તમાન પર્યાય–અવસ્થાને એ વ્યવહાર લાગુ પડે છે. સમજાય છે? ભગવાન શુદ્ધ ધ્રુવ ચૈતન્ય પરમસ્વભાવ ભગવાન, જેને કારણજીવ કહીએ, કારણજીવ, કારણપરમાત્મા. પરમપારિણામિકભાવ. આ શુદ્ધભાવ અધિકાર તે. એ શુદ્ધભાવને કર્મના અભાવની પણ અપેક્ષા નથી. એ તો એમને એમ પડ્યો છે, પ્રગટરૂપ ચૈતન્ય આનંદકંદ ત્રિકાળ પડ્યો છે. આહાહા..! કહો, માણેકલાલભાઈ! પર્યાય.. પર્યાય ક્યાં ગઈ?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- આ શું કીધું? આ શું કહે છે? પરિણામિકભાવોમાં પરિણામિકભાવ એ અસ્તિ વાત આવી. શું આવી આ? ઓલી તો અપેક્ષા કરી. એ તો સમજાવે છે કે નિમિત્તનો જેમાં અભાવ પણ નથી એવું ત્રિકાળી અસ્તિ તત્ત્વ. એ તો વાત કરે છે. શું કહે છે આ? ધ્યાન ક્યાં રાખે છે? 'પરિણામે જે ભાવ હોય તે પરમપારિણામિકભાવ છે.' એમ આવ્યું કે નહિ? આ અસ્તિ આવી. સહજપણાનો ભાવ, જેમાં કર્મના અભાવની અપેક્ષા નથી એવો સહજપણાનો ભાવ તેને પરિણામિકભાવ, ધ્રુવભાવ, નિત્યના નિત્યાનંદ પ્રભુ એને શુદ્ધભાવ કહેવામાં આવે છે. અને એનો આશ્રય લે ત્યારે તેને સમ્યગ્દર્શન થાય છે. નાનામાં નાની ધર્મદશા પણ એના આશ્રયે થાય, મધ્યમ દશા પણ એને આશ્રયે થાય, ઉત્કૃષ્ટ દશા પણ એને આશ્રયે થાય. એક હોય ત્રણ કાળમાં... આ માર્ગ છે. દુનિયા માને, ન માને ને કોઈ બીજા તર્ક અને કુતર્ક કરીને કહે, પણ એથી માર્ગ કાંઈ બીજો થાય એવો નથી. સમજાણું કાંઈ?

'સકળ કર્મોપાધિથી વિમુક્ત...' એમ કીધુંને અહીં તો? હવે અસ્તિરૂપે શું? 'પરિણામે જે ભાવ હોય તે પારિણામિકભાવ...' એમ પાછું. પરિણામિક નહિ, પારિણામિકભાવ.. પારિણામિકભાવ છે. 'આ પાંચ ભાવોમાં, ઔપશમિકભાવના બે ભેદ છે,...' એ તો સંખ્યા બતાવે છે. 'ક્ષાયિકભાવના નવ ભેદ છે, ક્ષયોપશમિકભાવના અઢાર ભેદ છે, ઔદયિકભાવના એકવીશ ભેદ છે, પારિણામિકભાવના ત્રણ ભેદ છે.'

'હવે, ઔપશમિકભાવના બે ભેદ આ પ્રમાણે છે – ઉપશમસમ્યક્ત્વ અને ઉપશમચારિત્ર.' ઉપશમ સમ્યક્ ચોથે ગુણસ્થાનેથી તે... સમજાણું કાંઈ? અગિયારમાં કીધું હવે. ઉપશમસમકિતની પર્યાય ચોથેથી તે અગિયાર સુધી હોય. અને ઉપશમ ચારિત્ર એ અગિયારમે હોય. ગુણસ્થાન સમજાય છે? .. ને? પહેલું–અપૂર્વ ઉપશમસમકિત એ ચોથે ગુણસ્થાને દ્રવ્યના આશ્રયે, દ્રવ્યમાં દ્રષ્ટિ જતાં ઉપશમ સમકિત પાણીમાં જેમ મેલ જાય નહિ, પણ મેલ ઠરી જાય, એમ કર્મ ઠરી ગયેલા હોય, પોતાના પુરુષાર્થને લઈને અંદર ઉપશમભાવ પ્રગટ્યો છે, એમાં કર્મ ઠરે છે એવી એક નિમિત્તની અપેક્ષા છે. એવું ઉપશમસમકિત અને ઉપશમ ચારિત્ર એ અગિયારમે ગુણસ્થાને હોય. એ પર્યાય છે. એવા ઉપશમસમકિતનો અને ઉપશમ ચારિત્રનો પણ ધર્મી જીવને આશ્રય અને અવલંબન હોતો નથી.

હવે એમાં અહીંયા ભગવાનની મૂર્તિ અને દેરાસરનું અવલંબન ઉથાપવું, ભારે આકરું પડે જગતને. એય..! સમજાણું કાંઈ? એ તો સ્વરૂપમાં ઠરી શકે નહિ ત્યારે કોઈ શુભભાવ હોય છે, ત્યારે તેમાં એ નિમિત્ત કહેવાય છે, કરે ત્યારે. એવા એક નિમિત્ત-નૈમિત્તિક સંબંધનો વ્યવહાર છે. વળી એક ચર્ચા આવી ભાઈ! કે નિમિત્ત-નૈમિત્તિક સંબંધ જે છે એ વ્યવહાર જ છે એ વાત ખોટી છે. એ મોટો લેખ આવ્યો છે. ભારે પણ... કર્મનો નિમિત્ત-નૈમિત્તિક સંબંધ છે એ તો નિશ્ચય છે, એમ કહે છે. એવા બે પ્રકાર પાડ્યા. એક આવ્યું છે. સમજાણું કાંઈ? અરે..! ભગવાન! એક અને બીજા—બેનો સંબંધ થયો એ વ્યવહાર થઈ ગયો.

અહીં તો એક સમયની પર્યાયને વ્યવહાર કહે છે, સાંભળને હવે! આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? મૂળ તો એને એ સ્થાપવું છે કે નિમિત્ત સંબંધ નિશ્ચય છે એટલે કર્મનો ઉદય હોય એટલે વિકાર થાય, એમ. લાકડા ગરી ગયા છેને. આ કહેવાય તો છે. ભાઈ! આ તો (સંવત) ૧૯૭૧ની સાલથી સભામાં કહેતા. સભામાં હોં! ત્યારે તો આઠમ અને પાખીના પોષા થાય એટલે એક કલાક બપોરે... પોષા કર્યા હોયને. લાઠીની વાત છે લાઠી. લાઠીમાં ચોમાસું હતું કે નહિ? લાઠીવાળા છે કે નહિ કોઈ? એને ક્યાં ભાન હોય ત્યાં?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- શું કહ્યું એણે કે દિ' (સાંભળ્યું હતું)? ૫૪ વર્ષ થયા એને તો. ૭૧ની સાલ. ૫૪ વર્ષ થયા. ત્યારે બપોરના આઠમે કોઈ આવેને હરગોવિંદભાઈ ને આ કાનજીભાઈ ને.. આ વીરચંદ કાનજી. કલકત્તામાં છે ને? એ બધા પોષા કરતા. જાધવજીભાઈ! વીરચંદભાઈ નહિ? એના બાપ હતા, એના બાપ હતા. એ આવે, પોષા કરે. આ તમારા દેસાઈ. એય.! જેઠા દેસાઈ. તમારા બાપથી મોટા હતા કે નાના? મોટા એ. એના કાકાના દીકરા જેઠાભાઈ ને એ બધા પોષા કરતા આઠમના. પૂનમ, આઠમ અને અમાસ કરે એ લોકો. ચૌદશ નહિ. સ્થાનવાસી ખરાને. પછી સવારે વ્યાખ્યાન હીરાજી મહારાજ (આપતા). હતાને અમારા ગુરુ. બપોરે એક કલાક (હું વાંચતો), એમાં મૂકતા હતા આ વાત. ૭૧ની વાત છે.

વિકાર આત્મામાં થાય, તેમાં કર્મ હોય તો થાય એ વાત છે નહિ. પોતાને કારણે ... એવો પાઠ છે ત્યાં. ભલે એને અર્થ નહોતો આવડતો. પણ મેં કર્યો હતો, એના ઉપરથી કબુલ્યું હતું એ લોકોએ. ... એવો પાઠ છે. ... છતો છે. છતો સમજાય છે? હયાતીવાળો છે. ... છતો છે, અસ્તિ એટલે છે. ... એટલે પુરુષાર્થની પર્યાયમાં, પુરુષાર્થને કારણે વિકાર થાય એવું છતાંપણું એમાં છે, એવો પાઠ છે. સમજાણું કાંઈ? અને આત્માને આ ઉપશમ સમકિત આદિ થાય એ કર્મ ઉપશમ થાય તો (થાય), એમ નહિ. એ પણ છતો ઉત્પન્ન, ... છતો છે, હયાતીવાળો પુરુષાર્થ છે. જે પુરુષાર્થ દ્રવ્યની ગતિ કરે તો એને ઉપશમ સમકિત થાય. એમાં આમ કર્મ થાય ને ઢીંકણું થાય તો ઉપશમ સમકિત થાય એમ છે નહિ. આહાહા..! રાડ નાખે. સમજાણું? ... કહીએને. એણે એટલું બધું સાંભળ્યું અને વાંચ્યું ન હોય. સમજ્યાને? એટલે બિચારા... અહીં તો પહેલું ભગવતી વાંચ્યું. શ્વેતાંબરમાં ભગવતીસૂત્ર છે. ૧૬ હજાર શ્લોક છે અને સવા લાખ સંસ્કૃતની ટીકા છે. સોળ હજાર શ્લોકનું ઊંચામાં ઊંચું પુસ્તક એ મોટું. અને એ જ્યારે વાંચે ત્યારે રૂપિયો રૂપિયો મૂકાવે, સોનામહોર મૂકાવે. શ્વેતાંબરમાં સોનામહોર મૂકે .... સાથિયા કરીને. એવો ભગવતીનો મહિમા એ લોકોને. એ તો ૧૭ વાર ભગવતી વાંચ્યું હતું. ૧૦ અને ૭. પણ કાંઈ ન મળે એમાં માલ.

આ સમયસાર જ્યાં આવ્યું હાથમાં... આહાહા..! અશરીરીની વાત છે, કીધું, આમાં. સમજાણું કાંઈ? દામોદરશેઠને કહ્યું હતું. .... ન કહ્યું? .... ન કહ્યું? તે દિ' તો એમાં હતાને અમે. આ ચીજ સમયસાર

છે તે અશરીરી સિદ્ધ કરવાની વાત છે, કીધું આ. સમજાણું કાંઈ? એ (સંવત) ૧૯૭૮ની વાત છે. ૨૨ ને ૨૫ - ૪૭ વર્ષ થયાં. પહેલું જ્યારે વાંચ્યું (ત્યારે કહ્યું) કે અશરીરીની ચીજ આ છે, શરીરરહિત થવું હોય અને સિદ્ધપદ થવું હોય તો આ છે માર્ગ. સમજાણું કાંઈ? કહો, પન્નાલાલજી! કેટલા વર્ષ થયાં? ૪૭ વર્ષ. ૪૭ કહેને તમારે? ૪ અને ૭.

કહે છે કે એ ઉપશમ સમ્યગ્દર્શન ત્રિકાળી દ્રવ્યના લક્ષે, આશ્રયે પુરુષાર્થથી થાય છે. એ દેવ-ગુરુના લક્ષે અને કષાયની મંદતાને લક્ષે ઉપશમસમકિત થતું નથી એમ કહે છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? એમ ઉપશમ ચારિત્ર. પછી 'ક્ષાયિકભાવના નવ ભેદ આ પ્રમાણે છે : ક્ષાયિકસમ્યક્ત્વ,...' છે ઓલી કોર? એ ક્ષાયિક સમકિત પર્યાય પુરુષાર્થથી થાય છે, પણ એ ક્ષાયિકસમકિત ધ્રુવ ચૈતન્ય ભગવાનના અવલંબે થાય છે. માણસ એમ કહે છેને? કે ભાઈ! ક્ષાયિક સમકિત તો કેવળી દુગે.. ભાઈ! જ્યાં સર્વજ્ઞ બિરાજતા હોય કે તીર્થંકર હોય એના સમીપમાં ક્ષાયિક સમકિત થાય. ભોગીભાઈ! વાત સાચી. પણ એ સમીપમાં વ્યવહારે ક્યારે કહેવાય? કે ક્ષાયિક સમકિત... દ્રવ્યનો આશ્રય કર્યે ક્ષયોપશમ છે (અને) દ્રવ્યમાં એકાકાર વિશેષ થાય ત્યારે ક્ષાયિકસમકિત થાય. સમજાણું કાંઈ? શાસ્ત્રમાં કથન એવા ગોમ્મટસારમાં છે. કેવળી દુગે.

જુઓ! આપણે આમાં પણ છે... જો ભાઈ! ક્ષાયિકસમકિત તો... નિમિત્તવાળો પ્રશ્ન કરે છે કે ક્ષાયિકસમકિત.. કેવળજ્ઞાની, શ્રુતકેવળી કે તીર્થંકર બિરાજતા હોય, એના સમીપમાં ક્ષાયિક સમકિત થાય છે. જુઓ! આ નિમિત્તની બળવત્તા. ના પાડે છે ભાઈ અમારે. નહિ, એ બળવત્તા નથી. એ તો નિમિત્ત ત્યાં કેવું હતું એનું જ્ઞાન કરાવ્યું છે. એ ક્ષણે પણ.... ક્ષાયિક સમકિત શ્રેણિક રાજાને થયું. શ્રેણિક રાજાને ભગવાનના સમીપમાં સમવસરણમાં ક્ષાયિક સમકિત થયું. પણ એ ક્ષાયિક સમકિત પર્યાય છે. એ થયું એ થયું હવે. એ પર્યાય સિદ્ધ સુધી રહેવાની એમને એમ. શ્રેણિક રાજા અત્યારે નરકમાં છે. સમજાણું કાંઈ? હો. નરકમાં છે એમ કહેવું એ પણ વ્યવહાર છે. આહાહા..! એ આત્મા તો પોતાના દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયમાં છે. નિર્મળ પર્યાયમાં છે, રાગમાં પણ નહિ. આહાહા..! શ્રેણિક રાજાને હજારો રાણીઓ હતી. મોટું કુટુંબ, કરોડો-અબજોના મોટો બંગલા–મહેલ હતા. એના દેખાવમાં પણ મોટો રાજ દરબાર દેખાય. સમજાણું કાંઈ? સમજાણું કાંઈ? જુઓ! વાત તો એવી આવે છે, પણ એને સમજાય નહિ એટલે એ બોલતા હતા. સમજાય નહિ તો શું કરે? આહાહા..!

કહે છે, ક્ષાયિકસમકિત શ્રેણિકરાજાને થયું, ભગવાનની સમીપે થયું. ... શું થયું? આત્માના સમીપે થયું છે. એ ભગવાન આત્મા છે એના સમીપે થયું છે. સમજાણું કાંઈ? ક્ષયોપશમમાં અમુક અપેક્ષા હતી દ્રવ્યની, એ વિશેષ અપેક્ષા થઈ એટલે ક્ષાયિકસમકિત થયું. સમજાય છે કાંઈ? અને તીર્થંકરગોત્ર બાંધ્યું છે. શ્રેણિક રાજા રાણી આદિ છોડી શક્યા નહોતા, શક્તિ હતી, અવ્રતી હતા, અવિરતિ સમ્યગ્દ્રષ્ટિ હતા. સમજાણું કાંઈ? મોટા કરોડો, અબજોના મહેલમાં એની સાહેબી. સમજાય છે? લોકો તો કહે, લ્યો આવું!

એક વાર અમારે કનુભાઈ કહેતા. કનુભાઈ ભાયાણી. ઘણા વર્ષ પહેલાની વાત છે. ૯૪. આ મકાનમાં હતા. ૮૬માં એનો જન્મ છે ને? તો આઠ વર્ષની ઉંમર હતી.

મને કહે કે મહારાજ! તમે આમ કહો છો. ત્રણ ત્રણ રેશમી તળાઈએ સૂવે અને એ ધર્મી અને અમે ગોદડા, સાધારણ પાથરીને સુઈએ તો અમે અજ્ઞાની! ભારે વાત! એય..! કાંતિભાઈ! તમારા ભાઈ છેને કનુભાઈ? કનૈયાલાલ. એ ૯૪માં બોલ્યા હતા. .. મકાન થયું હતુંને ત્યારે. ઓલાનો ૮૬માં જન્મ, આઠ વર્ષ થયેલા. આઠ વર્ષની ઉંમરે કીધું હતું. તમે કહો છો કે ધર્મી ગાદલામાં સૂતો હોય, બંગલામાં સૂતો હોય, એના સુંવાળા ગાદલા અને અમે અહીંયા સાધારણમાં સુઈએ, સાધારણ ખાઈએ તો (પણ) અમને ધર્મ નહિ? ભાઈ! એ તો પુણ્યના ઉદયને લઈને સામગ્રી હોય, પણ ધર્મી એમાં છે નહિ. પુણ્યના ઉદયના પ્રકાર છે એ તો બહારના. એ તો સામગ્રીના ઢગલા હોય. તીર્થંકરને કેવળજ્ઞાન થાય તો સામગ્રી કેટલી? ઇન્દ્રને ન હોય એટલી.

એ લોકોમાં આવે છે શ્વેતાંબરમાં. તમારા ભગવાન એવા કે જ્યારે હતા અધૂરા ત્યારે તો એકલા વનમાં રહેતા. અને હવે પૂરા થયા તો હવે મોટા સમવસરણમાં બેઠા. ભગવાન કેવા તારા આ તે? એવું આવે છે સ્વરૂપચંદભાઈ! શ્વેતાંબરમાં એવું આવે છે. ઓલા આર્દ્રકુમાર છે. સૂયગડાંગના બીજા અધિકારમાં. આર્દ્રકુમારને ચર્ચા ચાલે છે અન્યમતીની સાથે. આ મહાવીર એકલા હતા, ધ્યાનમાં રહેતા ત્યારે વનમાં રહેતા અને કહે, અમે ધર્મ કરીએ. હવે કહે છે કે અમને તો ધર્મનું ફળ કેવળજ્ઞાન થઈ ગયું. હવે આ માંડી આમાં સમવસરણની રચના બધી, ઇન્દ્રો અને એની સામગ્રી. ઇન્દ્રોને ન હોય એમાં બેઠા. રત્નજડિત ગઢો એમાં બેઠા. આ કેવા તારા મહાવીર? કહે. અરે..! સાંભળને હવે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

એ તો કેવળજ્ઞાની પરમાત્મા પૂર્ણ દશાપ્રાપ્ત છે. પણ તીર્થંકર પ્રકૃતિ જે પૂર્વે બાંધેલી હતી એનો પાક જ તેરમે આવે છે. એ વખતે સામગ્રી સમવસરણ ને એ. એની ઋદ્ધિ આપણે સાધારણ વર્ણવી છે, આપણે ભાઈએ બનાવી છેને પંડિતજીએ? છતાં શું કહે? નજરે દેખે તેને ખબર પડે. એ લખ્યા લખાણથી કાંઈ એનું માપ આવે નહિ. એ સમવસરણ એ ધર્મસભા. ચૌદ બ્રહ્માંડની અંદર એવી શોભા ક્યાંય હોય નહિ. પણ એને શું છે? એ તો કેવળી છે. એ તો જેમ જગતના બીજા પદાર્થ, જેમ નરકના સ્થાનને જ્ઞાનમાં દેખે છે, એમ સમવસરણને જ્ઞાનમાં ભેગું એકસાથે બધું જાણે છે. એને જાણવા સિવાય છે (શું)? અને પૂર્વના પુણ્ય હોય તો સામગ્રી હોય. સમજાય છે? ધર્મી ભિખારી જ હોય, એવું છે કાંઈ?

એ તો છ ખંડના બાદશાહ ભરત ચક્રવર્તી ધર્મી–સમકિતી હતા. છન્નું હજાર તો જેને રાણીયું પદ્મણી હોં! આ ધાનના ઢોકળાવાળી નહિ. ધાન હતી તો ધાન ખાધા. પણ મહા ઉત્તમ પુણ્યવાળા. પદ્મણી જેવી. જેના કપડામાં ભમરા આવે (એવી) ગંધ મારે એવું તો શરીર. આને તો ઉભા રહે તો પરસેવો ગંધાય. સમજાણું કાંઈ? એવી છન્નું હજાર સ્ત્રીના વૃંદમાં બેઠો. ના. પણ આ દેખાય છેને? પણ તારી

નજરે. આહાહા..! એ તો આત્માના અંતર સ્વભાવમાં બેઠો છે, ભાઈ! તને ખબર નથી. અંતરના માર્ગની શ્રેણીની ધારા શું છે અને ક્યાં છે—એની તને ખબર નથી. સમજાણું કાંઈ?

અહીં કહે છે કે એ ક્ષાયિકસમકિત... આ ક્ષાયિકના ભેદ ચાલે છે. એ પર્યાય છે અને એ આત્માના સમીપથી–ધ્રુવના સમીપથી થાય છે. ત્યારે વ્યવહાર ભલે હો. સમજાય છે? પણ એ બહાર છે. (એનાથી) થાય તો તો બધાને થાવું જોઈએ. સમજાય છે કાંઈ? આપણે ઉપાદાનમાં નાખ્યું છે એ. ઓલો કહે કે જુઓ! ક્ષાયિક સમકિત સમવસરણમાં અથવા કેવળીને સમીપે થાય. ત્યારે ઉત્તર આપ્યો છે કે કેવળી સમીપમાં તો (ઘણાય) ક્ષયોપશમિક બેઠા છે, (ક્ષાયિક) કેમ થતું નથી એનાથી થાય તો? સમજાણું કાંઈ? અરે..! માણસને પણ ખબર ન મળે ને કાંઈકનું કાંઈક હાંકે. અને અમને જાણપણા છે શાસ્ત્રના. ભાઈ! એમ નથી. ત્યાં તો ક્ષયોપશમ સમકિતવાળા ધર્મી જીવો કરોડો, અબજો બેઠા છે સમવસરણમાં. અને ક્ષાયિક થાય છે એ બધાને થાતું નથી. બસ! જે કોઈ દ્રવ્યના સમીપમાં જઈને નિર્મળતા પ્રગટ કરે એને થાય છે. બાકી નિમિત્ત હોય તો થાય છે એવું ત્યાં રહ્યું નહિ. સમજાણું કાંઈ? કહો, ભીખાભાઈ!

'યથાખ્યાતચારિત્ર,...' યથાખ્યાતચારિત્ર ક્ષાયિકભાવ છે. કહે છે કે એ પર્યાય છે. એ પરમ પારિણામિકભાવનો આશ્રય લેનારને એ યથાખ્યાતચારિત્રનો આશ્રય છે નહિ. બારમે ગુણસ્થાને યથાખ્યાત પ્રગટે. ધ્યાન રાખો. છતાં તેને દ્રવ્ય–ધ્રુવનો આશ્રય છે. ધ્રુવના આશ્રયે પછી બારમું ઓળંગીને કેવળજ્ઞાન થાય છે. સમજાણું કાંઈ? તેરમા પહેલા બારમા ગુણસ્થાને યથાખ્યાતચારિત્ર દશા પર્યાયમાં પ્રગટ થાય છે. છતાં એ જીવને તે યથાખ્યાત પર્યાયનો આશ્રય નથી ત્યાં. ધ્રુવ ભગવાન આત્મામાં ઉપયોગ મૂક્યો છેને? એને આશ્રયે કેવળજ્ઞાન થાય છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! અરે..! આવો માર્ગ વીતરાગનો, જેને સાંભળવા મળે નહિ, એને સાંભળ્યા સિવાય સમજવામાં તો ક્યારે આવે? ઊંધે રસ્તે દોરી માણસને કહે, તમને આમ થયું. અરે..! ભગવાન! વખત ચાલ્યો જાય છે આવો. આહાહા..! અમૂલ્ય ચિંતામણિનો સમય સમયનો વખત... આ સમય ફરીને આવો આવવો મુશ્કેલ છે, બાપુ! આહાહા! કહે છે કે યથાખ્યાતચારિત્ર એ ક્ષાયિક પર્યાય છે, એ કાંઈ પારિણામિકભાવ નથી માટે એ પણ આત્માને આશ્રય કરવાલાયક નથી. કારણ કે યથાખ્યાત અને ક્ષાયિકસમકિતમાં પણ કર્મના અભાવની અપેક્ષા આવે છે.

'કેવળજ્ઞાન ને કેવળદર્શન,...' આહાહા..! કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન ક્ષાયિકભાવની પર્યાય છે. એ ગુણ નથી, એ ધ્રુવ નથી, એ નિત્ય નથી. આહાહા..! શરીર અનિત્ય... આ અનિત્ય.. આ અનિત્ય... એમ કરતાં કરતાં કહે, પર્યાય અનિત્ય છે. જેઠાભાઈ! આહાહા..! કહે છે, કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન એ ક્ષાયિકભાવની અવસ્થા છે, એ પણ આશ્રય કરવાલાયક નથી. આહાહા..! પોતાને–આશ્રય કરવો હોય એને તો હોય નહિ. પણ બીજાનું કેવળજ્ઞાન આ કેવળજ્ઞાન છે એનું લક્ષ કરે (તો) વિકલ્પ ઉઠે છે. સમજાણું કાંઈ? પરમાત્મા અરિહંતો, સર્વજ્ઞો, કેવળજ્ઞાનીપણે બિરાજમાન છે મહાવિદેહક્ષેત્રમાં. એનું લક્ષ કરવા જાય પરદ્રવ્યનું તો વિકલ્પ ઉઠે છે. એના લક્ષે કાંઈ સમકિત થતું નથી. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

'તથા અંતરાયકર્મના ક્ષયજનિત દાન,...' પૂર્ણ પ્રગટ્યું અંદર એ સ્વરૂપનું દાન. પોતાના સ્વરૂપનું દાન પૂર્ણ પ્રગટ્યું ક્ષાયિકભાવે. દાન ત્યાં પૈસા-બૈસા દેવાની વાત નથી હોં! સ્વરૂપનું દાન, પૂર્ણાનંદ પ્રભુ અંતર સ્વરૂપનો આશ્રય કરીને પર્યાયમાં અનંત નિર્મળતાની પર્યાયનું દાન જીવે પોતે પોતે મેળવ્યું. પણ એ પર્યાય છે કહે છે. ક્ષાયિકભાવની પર્યાય છે. એને તો કર્મના અભાવની વ્યવહારે અપેક્ષા આવે છે. માટે તે પરમપારિણામિકભાવ નહિ અને પરમપારિણામિકભાવ સિવાય (કંઈ) આશ્રય અને અવલંબન કરવાલાયક નથી. આહાહા..! ગુરુના ભક્તો હોયને. ઓલા પૂછતા હતા કે મહારાજ! આમ કહે છેને. અમે આમ કહીએ છીએ. ..ભાઈ. શ્રીમદ્‌માં આવેને ભક્તિ. ભક્તિ કરો ગુરુની અને એને અવલંબો, તમારું કલ્યાણ થશે. અહીં ના પાડે છે, સાંભળને! આહાહા..! એને જો એમ કહે કે ભક્તિથી ધર્મ ન થાય. હાય હાય..! આ તો એકાંત છે. આ તો ભક્તિ ઉડાડી. મૂલચંદભાઈ! ભગવાન! ઉડાડી ક્યારે? સાંભળ તો ખરો! ભગવાન ત્રણ લોકના નાથ સર્વજ્ઞદેવ સમવસરણમાં બિરાજમાન હોય અને એની પણ ભક્તિ કરે મણિરત્નના દીવાએ. વજના.. સમજાય છે? થાળીયું, હીરાની થાળીયું, મણિરત્નના દીવા અને કલ્પવૃક્ષના ફૂલ. જય પ્રભુ.. જય પ્રભુ.. ભાઈ! એ શુભ વિકલ્પ છે.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- મળે એવું નથી? બૈરા બૈરાને બેસે છે કે નહિ હવે આ? ત્યાં મોઢા આગળ છે. કહે છેને. સાંભળ્યું છે. આપણને કાંઈ ખબર નથી. ત્યાં બાયુંમાં મોઢા આગળ છે જરી. એવું કો'ક કહેતું હતું. આપણને કાંઈ ખબર નથી. કોક કહે તો સાંભળ્યું હોય. આ વાતને સમજ્યા વિના બધી ધૂળધાણી છે. કહો, સમજાણું આમાં? આહાહા..! નિયમસાર.. નિયમસાર.. 'સહેજે સમુદ્ર ઉલ્લસ્યો જેમાં રતન તણાયા જાય, ભાગ્યવાન કર વાવરે એની મોતીએ મુઠીયું ભરાય.' સમજાય છે કાંઈ? 'સહેજે સમુદ્ર ઉલ્લસ્યો એમાં રતન તણાયા જાય. હીણભાગી કર વાવરે એને શંખલે મુઠીયું ભરાય.' શંખલા હાથ આવે એને. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! જેના મહાભાગ્ય છે એને, કહે છે કે આ વાત કાને પડે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

જુઓ! આ ફેરે અધિકાર આ જ આવ્યો. પ્રવચનસાર પૂરું થઈ ગયુંને. ઓલો નયનો અધિકાર ઝીણો પડ્યો. લેવું છે શું? આ આવ્યું છે હાથ. આવેને ... વર્ષનું ચોમાસું છે. સમજાણું કાંઈ? ભાઈ! તારી નજરું ત્યાં નાખવા લાયક છે એ ચીજ તો ધ્રુવ ચિદાનંદ છે. આહાહા..! અંતર્મુખ, પર્યાયને અંતર્મુખ વાળતા તો અંતર્મુખ જે અંતર વસ્તુ છે તે ધ્યેયમાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ?

કહે છે કે ભગવાનને અંતરાયના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થયેલું દાન એ ક્ષાયિકદાન છે. પોતાનું દાન પોતાને આપે છે. પણ એ પર્યાય છે ક્ષાયિકભાવની. એ પણ ત્રિકાળીભાવ નથી, પારિણામિકસ્વભાવભાવ એ નહિ. 'લાભ,...' એ ભગવાનને લાભ મળ્યો પોતાના સ્વરૂપની પૂર્ણ પ્રાપ્તિનો. એ લાભ હોં! આ લાભ સવાયા તમારે વાણિયા લખે છેને ઓલામાં? ચોપડા ઉપર. ભાઈ! લાભ સવાયા. ધૂળમાંય લાભ નથી સાંભળને! ત્યાં ક્યાં લાભ હતો?

શ્રોતા :- ..

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એ ક્યાં ગયા મલૂકચંદભાઈ? ગયા છે? ત્યાં કાનાતળાવ ગયા હશે. સમજાણું કાંઈ?

ભગવાનને લાભ મળ્યો, કહે છે. શેનો? પૂર્ણ નિર્મળ શુદ્ધ પર્યાયનો. એ લાભ મળ્યો એ પણ કાંઈ આશ્રય કરવાલાયક નથી. એ ત્રિકાળી પારિણામિકસ્વભાવ નહિ. એવી પર્યાયનો મોટો કંદ પડ્યો છે ભગવાન. સુખકંદ. આવે છેને ઓલામાં નહિ? 'કબહુ ન નિજઘર આયે...' આવે છેને એ? 'પરઘર ભ્રમત નામ અનેક ધરાયે.' સુખકંદ પ્રભુ આત્મા. શક્કરકંદ હોય છેને શક્કરકંદ? આ શક્કરકંદને શું કહે છે તમારે? શક્કરકંદ નથી કહેતા? શક્કરકંદ. ક્યાંય એમાં રેસો નહિ, રેસો નહિ, તાણો નહિ, દાણો નહિ, કાંઈ નહિ. શક્કરકંદ લાલ હોય છેને? અને એને બાફીને સાકરમાં ખાયને એટલે કાંઈ નડે નહિ. દાંત વિનાના વૃદ્ધ માણસ, બિલકુલ દાંત ન હોય એને પણ (આપો તો ખાઈ જાય) શક્કરકંદ. એવો આત્મા આનંદનો કંદ શક્કરકંદ છે. જેમાં કાંઈ વિકલ્પ નહિ, રાગ નહિ, કાંઈ ભેદ નહિ, અભેદ એકલી ચીજ છે. આહાહા..! આવી વાત ભારે.

એવો પોતાના ભગવાન સ્વરૂપનો લાભ છે એ પણ એક ક્ષાયિકભાવની દશા છે. એ પણ આવરણસહિત કહેવામાં આવે છે. કેમકે એમાં કર્મક્ષયજનિત થયું ને? કર્મના ક્ષયના નિમિત્તપણાનો વ્યવહાર આવ્યો. અહીંયા પુરુષાર્થ કર્યો છે પણ ત્યાં વ્યવહાર ઓલો આવ્યોને? એથી એ લાભને પણ આવરણવાળી દશા કહેવામાં આવે છે.

એ 'ભોગ,...' આત્માના આનંદનો ભોગ. આત્માના આનંદનો ભોગ એ પણ ક્ષાયિક પર્યાય છે, પર્યાય છે. રાગનો ભોગ, પરનો ભોગ એની તો વાત છે નહિ. પણ અતીન્દ્રિય આનંદનો ભોગ. એકવાર ભોગવાય તે ભોગ. અને 'ઉપભોગ,...' વારંવાર આનંદની પર્યાયનો ભોગવટો તે ઉપભોગ. એ પણ પર્યાય છે. ક્ષાયિક... કર્મના ક્ષયજનિત શબ્દ વાપર્યો છે ને? જનિતનો અર્થ નિમિત્ત છે. અહીંયા 'ઉપભોગ,...' એકવાર ભોગવાય તેને ભોગ કહીએ અને વારંવાર ભોગવાય તેને ઉપભોગ. આવે છે ને? આ દાળ, ભાત, રોટલી એકવાર ભોગવાય. અને દાગીના, મકાન આદિ વારંવાર ભોગવાય એને ઉપભોગ કહેવાય. એમ અહીંયા આત્મામાં આનંદની દશાનો ઉપભોગ વારંવાર થાય એવો કેવળીને છે, પણ એ બધો ક્ષાયિકભાવ અને એક સમયની પર્યાય છે. સમજાણું કાંઈ?

અને 'વીર્ય...' અનંત વીર્ય પ્રગટ્યું પ્રભુને. ક્ષાયિકભાવે પ્રગટ્યું. અંતરાયનો નાશ થઈ અનંત... અનંત... અનંત... અનંત... બળ (પ્રગટ થયું). પણ એ ત્રિકાળી બળનો આખો પિંડ, એને હિસાબે તો અંશમાત્ર છે એ તો. આહાહા..! ભગવાનમાં જે વીર્ય–બળ પડ્યું છે અંતર ધ્રુવમાં, એના બળ આગળ તો આ વીર્ય અનંતમા ભાગે, અનંતા અનંતમા ભાગની એ પર્યાય છે. એ પર્યાય પણ આશ્રયકરવા લાયક નથી અથવા એ પર્યાય પણ પરમપારિણામિકભાવમાં છે નહિ અને એ પરમપારિણામિકભાવ એ રૂપે આવતો નથી. શેઠી! લ્યો, એ નવ બોલ થયા ક્ષાયિકના. પર્યાયરૂપે છે. દ્રવ્યરૂપ..? દ્રવ્યરૂપ નહિ, ધ્રુવરૂપ

નહિ, પરમસ્વભાવભાવરૂપ નહિ, માટે તે આશ્રય કરવાલાયક નથી. માટે તેને આવરણવાળા કહેવામાં આવે છે. નવેય બોલને આવરણવાળા કહેવામાં આવે છે. આહાહા..! ભારે વાત! એ કેવળજ્ઞાનને આવરણવાળું (કહ્યું). એ આવરણ હતું અને એથી અભાવની, વ્યવહારે અભાવની અપેક્ષા આવીને? સમજાય છે કાંઈ? પંડિતજી! એવો માર્ગ છે. આહાહા..!

હવે, 'ક્ષયોપશમિકભાવના અઢાર ભેદ આ પ્રમાણે છે : મતિજ્ઞાન,...' લ્યો! મતિજ્ઞાન છેને, મોક્ષના માર્ગનું કારણ મતિજ્ઞાન. મતિજ્ઞાન, જેનાથી આત્મા જણાય કે આ આત્મા છે. 'શ્રુતજ્ઞાન,...' એ પણ પર્યાય છે. જેમાં કર્મના નિમિત્તનો ક્ષયોપશમ (એટલે) અંશે અભાવનું એમાં નિમિત્તપણું આવે છે. માટે તે ક્ષયોપશમભાવ પણ ત્રિકાળી પારિણામિકસ્વભાવમાં છે નહિ. આહાહા..! એ કેવળજ્ઞાનને ધ્રુવસ્વભાવ અડતો નથી એમ કહે છે. કેવળજ્ઞાનની એક સમયની પર્યાયથી પણ દ્રવ્ય તો દૂર વર્તે છે. ધ્રુવ.. ધ્રુવ.. આહાહા..! કહો, માસ્તર! મગનલાલ માસ્તર ક્યાં ગયા? જુઓ તો ખરા. કેવળજ્ઞાનની એક સમયની પર્યાય એનાથી ધ્રુવપણું દૂર વર્તે છે, એમાં આવતું નથી. આહાહા..! એ અન્યોન્ય અભાવ. એ અતાત્વિકભાવ એ જાતનો. અતદ્ભાવ. એ જાતનો અન્યોન્ય હોં! ઓલો પુદ્ગલની પર્યાયનો અન્યોન્ય, એ નહિ. પર્યાયમાં દ્રવ્યનો અભાવ, દ્રવ્યમાં પર્યાયનો અભાવ—અતદ્ભાવ. એ તો અલિંગગ્રહણમાં આપણે આવ્યું હતું. સમજાણું કાંઈ? પર્યાય દ્રવ્યને અડતી નથી. આહાહા..! અડતી નથી, સમજ્યા? છુતી નહીં હૈ. કેવળજ્ઞાનકી પર્યાય દ્રવ્યકો છુતી નહીં ઔર દ્રવ્ય ધ્રુવ હૈ વહ પર્યાયકો છુતા નહીં. આહાહા..!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એ .. એ અઢાર બોલમાં મતિ-શ્રુત આદિ...

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

* * * * *

ભાદરવા સુદ ૪, સોમવાર, તા. ૧૫-૯-૧૯૬૯
ગાથા-૪૧, પ્રવચન-૭

આ નિયમસાર અધિકાર છે. નિયમસાર એટલે મોક્ષનો માર્ગ, આનંદની પૂર્ણ પ્રાપ્તિનો ઉપાય. એમાં આ અધિકાર શુદ્ધભાવ અધિકાર (છે). શુદ્ધભાવ એટલે ત્રિકાળી નિત્યાનંદસ્વરૂપ, ધ્રુવસ્વરૂપ એને અહીંયા શુદ્ધભાવ કહેવામાં આવે છે. તો કહે છે કે શુદ્ધભાવ એ ધ્રુવ છે એમાં, આ ચાલતો અધિકાર છે એવી પર્યાયો એનામાં નથી. શું કહે છે? જુઓ, અહીંયા સુધી આવ્યું છે આપણે.

'મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન ને મનઃપર્યયજ્ઞાન...' એમ ચાર (જ્ઞાનની પર્યાય). જ્ઞાનગુણ ત્રિકાળી છે, એની ચાર અવસ્થા છે. ક્ષયોપશમ ક્ષયોપશમ છે. પાનું-૮૪. 'ક્ષયોપશમિકભાવના અઢાર ભેદ આ પ્રમાણે છે ...' નથી? પાનું ૮૪ છે ને? ગાથા-૪૨. ૪૧ છેને ગાથા? શું કહે છે? જુઓ! કે આત્મા જે ધ્રુવ ચૈતન્ય એકરૂપ કાયમી અસલી સ્વભાવ, એની દ્રષ્ટિ આપતાં સમ્યગ્દર્શન થાય અને સમ્યગ્દર્શનના કાળમાં સાથે મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન થાય. એ મતિજ્ઞાન અને શ્રુતજ્ઞાન સમ્યક્ હોવા છતાં એ પર્યાય ધ્રુવમાં નથી.

શ્રોતા :- આવી ક્યાંથી?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- આવી ધ્રુવમાંથી એમ કહેવાય અને નહિતર પર્યાય પ્રગટ થઈ સ્વતંત્ર, એમ પણ છે. સમજાય છે કાંઈ?

ધ્રુવ ચિદાનંદ આત્મા, ધર્મ કરનારે દ્રષ્ટિને ત્યાં ધ્રુવમાં સ્થાપવાની છે. ધ્રુવ ચીજમાં દ્રષ્ટિને સ્થાપ્યા વિના ધ્રુવપણાનો આશ્રય થાય નહિ અને કોઈ દિ' એને ધર્મની દશા પ્રગટ થાય નહિ. એથી અહીંયા વર્ણવે છે કે મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન(રૂપ) જે સમ્યગ્જ્ઞાન છે એ આત્માની પર્યાય છે, પર્યાય છે. એ પર્યાય ત્રિકાળી પરિણામિક સ્વભાવભાવ એમાં એનો અભાવ છે. સમજાણું કાંઈ? તેથી તે મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન આદિ દશા છે તે આશ્રય કરવાલાયક નથી. શોભાલાલજી! સમજાય છે કાંઈ? શું કહ્યું શેઠ? શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન (કે) જે સમ્યગ્જ્ઞાન, આત્માની નિર્મળ પર્યાય છે તે પણ આશ્રય કરવા જેવી નથી. કારણ કે એક સમયની પર્યાય છે એનો આશ્રય કરવા જાય તો એમાંથી કાંઈ નવી પર્યાય આવતી નથી. એ તો વિકલ્પ ઉઠે છે. સમજાણું કાંઈ? એ એમાં નથી.

'મનઃપર્યયજ્ઞાન...' જે મુનિને હોય છે. સામાના મનની ભૂત, ભવિષ્યની વાત કેટલીક જાણે એ પર્યાય છે, અવસ્થાનો અંશ (-પ્રકાર) છે. એટલો આત્મા નથી. આત્મા ધ્રુવ ચૈતન્ય (છે). આ પર્યાય છે એ તો વ્યવહારનયનો આત્મા છે, અસત્યાર્થ આત્મા છે, એ ત્રિકાળી સ્વરૂપ છે નહિ. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? નિત્યાનંદ ભગવાન ધ્રુવ અનાદિ-અનંત નિત્યાનંદનો કંદ પ્રભુ, એનો આશ્રય કરતાં, એનું

અવલંબન કરતાં, તેમાં દ્રષ્ટિને પસારતા સમ્યગ્દર્શન થાય કે તેનો આશ્રય કરતાં સમ્યગ્જ્ઞાન થાય કે સમ્યક્ચારિત્ર, ધ્રુવનું અવલંબન લેતાં ચારિત્રની પર્યાય વીતરાગી થાય. છતાં એ પર્યાય આશ્રય કરવાલાયક નથી. આહાહા..! બહુ ઝીણું. લોકોને તત્ત્વની વાત સાંભળવા મળે નહિ એટલે આ શું કહે છે? એમ એને થઈ જાય છે.

ભાઈ! તું ત્રિકાળ ચિદાનંદ કંદ છો ને. અનંતા સિદ્ધ સમાન સ્વભાવ તારો એક સમયમાં છે. એવો જે ચૈતન્ય નિત્યાનંદ પ્રભુ, એવો પરમપારિણામિકભાવ, એવો કારણરૂપ સ્વભાવ, એમાં દ્રષ્ટિ આપતાં, એનો આશ્રય કરતાં સમ્યગ્દર્શન આદિ આ મોક્ષમાર્ગની પર્યાય પ્રગટ થાય છે. પ્રગટ પર્યાય થાય એ પણ આશ્રય કરવાલાયક નથી.

શ્રોતા :- ..અપને આપ હોતી રહેગી.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હોતી રહેગી એ વળી દૂસરી બાત હૈ. શેઠ! બહારમાં ઓલા બીડીયુંમાં ગપ્પા માર્યા, એમ અહીંયા ચાલે એવું નથી. કહેવું તો જોઈએને બરાબર, એય! અપનેઆપ ઉત્પન્ન થાય એ પ્રશ્ન અત્યારે છે નહિ.

અહીંયા તો એક સમયની જે અવસ્થા છે તે અંશ છે, એ ત્રિકાળી નથી. અને ત્રિકાળી દ્રવ્યની દ્રષ્ટિ દીધા વિના પૂર્ણ આત્મા દ્રષ્ટિમાં પર્યાયમાં પ્રતીતમાં આવતો નથી. સમજાય છે કાંઈ? ખરેખર તો એ પર્યાયનો કર્તા પર્યાય છે. ધ્રુવ જે છે એ પર્યાયનો કર્તા નથી. કહો, ભીખાભાઈ!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એ વ્યવહારથી ભેદનું કથન છે. દ્રવ્ય દ્રવ્યરૂપ છે... એ વ્યાખ્યાન આવ્યું છે, નહિ? જ્ઞાનચક્ષુ પુસ્તક આવ્યું છેને? ૩૨૦ ગાથાનો અર્થ આવ્યો છે બહાર. આવ્યું છે શોભાલાલજી! ગુજરાતી. આ શેઠ પણ અમારે ખુશી થાય છે. બહોત અચ્છી બાત હૈ, કહે છે. ગુજરાતી હૈ ગુજરાતી.

શ્રોતા :- ખોલકર બતાયા હૈ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- સબ ખોલકર બતાયા હૈ? પણ વાંચ્યું છે તમે? એ વાત છે. સમજાય છે કાંઈ?

અહીં કહે છે કે મતિ, શ્રુત, અવધિ, મનઃપર્યય (કે) જે સમ્યગ્જ્ઞાનની દશા છે, પણ દશા છેને? એ કાંઈ ધ્રુવ તત્ત્વ નથી. આહાહા..! એક સમયની અવસ્થા (છે) અને એક સમયની અવસ્થા એ કાંઈ પૂર્ણ તત્ત્વ નથી. માટે પૂર્ણ તત્ત્વ જે ધ્રુવ છે એનામાં શ્રદ્ધાને પ્રસારતા જે જ્ઞાનની દશા થાય એ પણ અવસ્થા છે. અવસ્થાની દ્રષ્ટિ કરવી એ પર્યાયદ્રષ્ટિ છે. સમજાય છે કાંઈ? દ્રવ્યદ્રષ્ટિ કરવી તે યથાર્થ દ્રષ્ટિ છે. આહાહા..! સમજાણું? એ વસ્તુ પોતે ભગવાન ચિદાનંદની મૂર્તિ છે એમાં આ ચાર આશ્રય કરવાલાયક નથી.

એમ 'કુમતિજ્ઞાન, કુશ્રુતજ્ઞાન ને વિભંગજ્ઞાન...' એ તો મિથ્યાજ્ઞાન છે, છતાં એ પર્યાય છે. એ પણ આત્માનું ત્રિકાળી સ્વરૂપ નથી. 'એવા ભેદને લીધે અજ્ઞાન ત્રણ; ચક્ષુદર્શન, અચક્ષુદર્શન ને

અવધિદર્શન...' એવા ત્રણ ભેદથી પર્યાય દર્શનની છે. આંખથી દેખવામાં આવે એના પહેલાં જે દર્શન થાય, એના પછી જે જ્ઞાન થાય એના પહેલાંનો જે ભાવ છે એ ચક્ષુદર્શન એની પર્યાય કહેવામાં આવે છે. છતાં એ પર્યાય ત્રિકાળી સ્વરૂપ નથી. સમજાય છે કાંઈ?

એમ અચક્ષુ. આ આંખ સિવાયની ચાર ઇન્દ્રિયોથી જ્ઞાન થવા પહેલાં.. ઇન્દ્રિયથી જ્ઞાન થવા પહેલાં જે ઉપયોગ થાય એ અચક્ષુ દર્શનપર્યાય છે. પણ અચક્ષુદર્શન એ એક સમયની અવસ્થા છે. ભગવાન તો અપરિણામી પરમસ્વભાવરૂપ ધ્રુવ છે. એ ધ્રુવમાં એ પર્યાય છે જ નહિ. આહાહા..! ભારે ભાઈ! શેઠી! આ પારિણામિકભાવની વાત ચાલે છે.

'અવધિદર્શન...' નથી. અવધિદર્શન તો એક સમયની પર્યાય છે-અવસ્થા છે. ભગવાન આત્મા આખો પર્યાયવાન એટલે દ્રવ્યસ્વભાવ છે. એ દ્રવ્યસ્વભાવ જે ધ્રુવ ચિદાનંદ આનંદકંદ જે નિત્યાનંદ એમાં લક્ષ કરવાથી જે શ્રદ્ધા, જ્ઞાન થાય તે ધર્મ છે. પણ એ ધર્મની પર્યાય પણ ત્રિકાળી ધ્રુવમાં નથી. આહાહા..! ભારે કામ ભાઈ! આવો વીતરાગમાર્ગ એને ખબર નથી. સાંભળ્યો નથી, સાંભળવામાં આવતો નથી. બહારમાં કડાકૂટની માથાકૂટમાં મરે છે. સમજાણું કાંઈ? કહે છે, એમાં દર્શન(પર્યાય) નથી.

'કાળલબ્ધિ,...' ક્ષયોપશમલબ્ધિ. આ સમકિત પામવા પહેલાં એવી લબ્ધિઓ થાય છેને? કાળલબ્ધિ છેને? એનો અર્થ ક્ષયોપશમલબ્ધિ છે. 'કરણલબ્ધિ,...' લ્યો ઓલા કહે છેને કે કરણલબ્ધિ વડે આત્મા પ્રાપ્ત થાય. એ પર્યાય છે કહે છે. પર્યાય એ દ્રવ્યમાં–ધ્રુવમાં નથી. ધ્રુવ છે તે અંશ ત્રિકાળી અખંડાનંદ પરમાનંદનો પિંડ કંદ સુખકંદ છે. આહાહા..! હવે એ વાત કેમ બેસે? લાગે કે આવો આત્મા. ક્યાંય નજરે દેખાય નહિ બહારમાં. બહારમાં દેખે તો આ ભાળે શરીર, વાણી. અંદરમાં જોવે તો રાગ ને દ્વેષ ને પુણ્ય, પાપ. બહુ તો પ્રગટ અવસ્થા ઉપર એનું લક્ષ જાય. અપ્રગટ એવો ભગવાન ચિદાનંદ ધ્રુવ તત્ત્વ છે એને અહીંયા ભગવાન શુદ્ધભાવ કહે છે અને એ શુદ્ધભાવનો આશ્રય કરીને ધર્મ થાય છે. બાકી પર્યાયનો આશ્રય કરીને પણ ધર્મ થતો નથી. સ્વરૂપચંદભાઈ! આવું છે. આહાહા..! અહીં તો હજી દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિના પરિણામ કરે તે એનાથી ધર્મમાં મદદ મળે. અરે..! ક્યાં તું અટક્યો? ભાઈ! તને ખબર નથી. સમજાણું કાંઈ?

કહે છે કે એ 'કાળલબ્ધિ,...' એટલે ક્ષયોપશમલબ્ધિ, 'કરણલબ્ધિ, ઉપદેશલબ્ધિ...' એટલે દેશનાલબ્ધિ. દેશના મળેને જ્ઞાનીની, સમ્યક્ પામવા પહેલાં. અને 'ઉપશમલબ્ધિ...' એટલે વિશુદ્ધિલબ્ધિ. 'ને પ્રાયોગ્યતાલબ્ધિ...' એટલે કર્મની ઘટેલી સ્થિતિ એવો પ્રાયોગ્યલબ્ધિકાળ. 'એવા ભેદને લીધે લબ્ધિ પાંચ; વેદકસમ્યક્ત્વ;...' એટલે ક્ષયોપશમસમકિત. અને 'વેદકચારિત્ર;...' એટલે ક્ષયોપશમ ચારિત્ર 'અને સંયમાસંયમપરિણતિ...' એ શ્રાવકની સંયમાસંયમ પર્યાયદશા એ પણ ધ્રુવસ્વરૂપમાં નથી.

શ્રોતા :- આ પાંચ લબ્ધિઓ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એનું કાંઈ નહિ. એ તો ગમે તે.. એ તો એમ... એ પછી આવા શબ્દ આવે છે. છેને? ૩૧૩ પાને છે. ૩૧૩ પાને પણ એ લીધું. ભાઈ! આવા આવા જીવો છે, તું કોની સાથે વાદવિવાદ કરીશ? અનેક પ્રકારની પર્યાયની પ્રાપ્તિવાળા જીવો કોઈ ક્ષયોપશમ... સમજાય છે? કોની સાથે વાદવિવાદ કરીશ? સ્વસમય સાથે પણ સિદ્ધાંતનો તું વાદ કરીશ નહિ, પરસમય સાથે તું વાદવિવાદ કરીશ નહિ બાપુ! જગતની પર્યાયની અનેક વિચિત્રતા છે. એને બેઠી હોય એમાંથી એને ખસવું નહિ ગોઠે. કોઈની સાથ વાદવિવાદ કરીશ નહિ.

જેમ નિધાન ખાનગી કોઈ કરોડ, અબજો રૂપિયાનું રતન મળી જાય, એ એકલો ખાનગી ખાય. એ કાંઈ ઢોલ ન પીટે કે મને પાંચ કરોડ મળ્યા.. પાંચ કરોડ મળ્યા. ઢોલ સમજો છો? શું કહે છે? ઢોલ. એ ગામમાં ઢોલ પીટે છે? કે મારે દશ કરોડ રૂપિયાનું એક નિધાન નીકળ્યું છે. એ ખાનગી કરીને ભોગવે.

શ્રોતા :- એ તો કાંઈ બીજાને વાત કરાય?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- બીજાને વાત કરે તો (કહે) લાવો. ગોત્રવાળા હોય, કુટુંબી હોય, ફોજદાર હોય, બધા .. ઓલા કહે અમારામાંથી નીકળ્યું છે, અમારી જમીનમાંથી નીકળ્યું છે. એ જમીન અમારી છે. ઓલો કહે, અમારી જમીન હતી. એ અમારું મકાન હતું પૂર્વે પચાસ-સો વર્ષ પહેલાં. અમારા બાપ-દાદાની હતી માટે તમને વેચાતું દીધું, પણ એ કાંઈ પૈસા નથી વેચાતા આપ્યા. લાવો અમારો માલ. એય..! આ તો એક વાત છે. નીકળે છે એવી નિધિ એ જાતની. એ નિધિ-નિધાન દેખીને ગામમાં પડકાર ન કરે, એનો પોકાર ન કરે કે અમને મળ્યું છે રે, અમને પાંચ કરોડનું નિધાન મળ્યું. શું કરવા? એકકોર બેઠો ખાને.

એમ કહે છે કે જેને જ્ઞાનનિધિ પ્રાપ્ત થાય, આત્મા પુણ્ય-પાપના વિકલ્પ રાગ વિનાનો અને એક સમયની પર્યાય વિનાનો ધ્રુવ, એવા સમ્યગ્દર્શનમાં એ આત્મા પ્રાપ્ત થાય, એ નિધિને એકલો ભોગવે, બહારમાં કાંઈ પ્રસાર કરે નહિ કે અમને આમ થયું છે, અમને સમ્યક્ થયું છે, અમને જ્ઞાન થયું છે. એ રાખને તારી પાસે હવે, બહારનું શું કામ છે તારે? સમજાણું કાંઈ? અજ્ઞાની તો જાણે બહાર બતાવું બીજાને, તો બીજાઓ મને માને કે આ ધર્મ પામેલો છે અને આવો છે ને આવો છે. હવે સાંભળને! હેરાન કરશે. એનો સંગ કરવો રાજાનો, મોટાઓનો સંગ કરવો એમાં રાગ થાય છે. સમજાય છે? અને એવા પ્રશ્ન-ઉત્તર કરે કે જેનું સમાધાન કરવા રોકાવું પડે, મૂકને પડતી હવે એ. એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? આ વસ્તુ....

કહે છે કે એવા ક્ષયોપશમભાવ આદિ એનામાં નથી. પર્યાયરૂપે છે એમ પાછું સિદ્ધ કર્યું છે. પર્યાયરૂપ છે, ધ્રુવમાં એ નથી. સમજાણું કાંઈ? એમ 'ઔદયિકભાવના એકવીશ ભેદ આ પ્રમાણે છે : નરકગતિ,...' એ નરકની ગતિ એ વસ્તુમાં નથી. આહાહા..! 'તિર્યંચગતિ,...' નિગોદની ગતિ આદિ માંડીને પશુ. 'મનુષ્યગતિ ને દેવગતિ એવા ભેદને લીધે ગતિ ચાર;...' એ પણ આત્માના ધ્રુવસ્વભાવમાં નથી. અને ગતિનો આશ્રય કરવા જેવો નથી કે મનુષ્યપણું મળ્યું માટે એને લઈને અમને ધર્મ થાય.

શ્રોતા :- સંજ્ઞીપણું મળ્યું હોય તો થાયને?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અહીં એમ છે નહિ અહીં તો ગતિનું ચાલે છેને? મનુષ્યગતિ મળી માટે ધર્મ થાય, દેવગતિ મળી ને, એને લઈને પછી આપણને ધર્મ થાય. દેવગતિ હોય તો ભગવાન પાસે જવાય. ધૂળમાંય નહિ જા. સાંભળને! ત્યાં ભગવાન પાસે જા એ તો બહારની વાત છે. આ ભગવાન પાસે ગયા વિના ધર્મ થાય એવો નથી. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

સચ્ચિદાનંદ પૂર્ણાનંદ સત્ શાશ્વત આત્મા, ધ્રુવ પરમસ્વભાવ, કારણપ્રભુ, કારણજીવ અને શુદ્ધભાવ એને કહીએ. એના ઉપર દ્રષ્ટિ દેતાં... એ નિષ્ક્રિય આત્મા છે. આહાહા..! જેમાં ગતિ આદિની ક્રિયા નથી. દયા, દાનના વિકલ્પની ક્રિયા પણ એમાં નથી. એવો નિષ્ક્રિય ધ્રુવ ભગવાન, એને અંદર દ્રષ્ટિ આપતાં તેને સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન થાય છે, છતાં થયેલી પર્યાય પણ આશ્રય કરવા જેવી નથી. આહાહા..! જગતથી ઘણો ફેરને. વાડામાં–સંપ્રદાયમાં આ વાત સાંભળવા મળે નહિ. આહાહા..! બિચારાને આવો વખત આવો મનુષ્યદેહ... અરે..! પર્યાયદ્રષ્ટિ છોડ અને દ્રવ્યદ્રષ્ટિ કર એમ વાત છે આ તો. આહાહા..! ચાર ગતિ (થઈ).

એ ક્રોધ, માન, માયા, લોભ ચાર કષાય. એમાં શુભ અને અશુભ બેય ભાવ આવી ગયા. એ શુભ અને અશુભ, પુણ્ય અને પાપના ભાવ એ ચાર કષાયમાં આવી જાય છે. દયા, દાન, વ્રતના પરિણામ પણ કષાયમાં આવે છે. રાગ છે એ. હિંસા, જૂઠું, ચોરી એના પરિણામ પણ અશુભભાવરૂપી કષાય છે. એ ચાર કષાયો છે. આત્મામાં–ધ્રુવમાં નથી. સમજાણું કાંઈ? એ જેમાં નથી તેમાં તેનો આશ્રય લેવા લાયક છે. સમજાણું? ચાર કષાયો.

'સ્ત્રીલિંગ, પુંલિંગ અને નપુંસકલિંગ...' એ નથી. ભાવલિંગની વાત છે હોં આ. સ્ત્રીના વિષયની વાસના, પુરુષની વાસના એ ત્રણ લિંગ–ભાવલિંગ ઉદયભાવ છે. વિકારની વાસના સ્ત્રીને ઉત્પન્ન થાય, પુરુષને થાય, નપુસંક પાવૈયાને (થાય) એ વિકૃત અવસ્થા ધ્રુવ ભગવાન આત્મામાં નથી. સમજાય છે કાંઈ? એવી નિર્લેપ ચૈતન્યભીંત ધ્રુવ પડી છે. એવી નિર્લેપ ભીંત દ્રવ્યસ્વભાવ તેનો આશ્રય કરીને સમ્યગ્દર્શન થાય છે, બાકી બીજો કોઈ ઉપાય છે નહિ. સમજાણું કાંઈ?

'સામાન્યસંગ્રહનયની અપેક્ષાએ મિથ્યાદર્શન એક,...' છે. સામાન્યપણે. આમ એના પ્રકાર અસંખ્ય છે. મિથ્યાદર્શન એક છે. એ આત્માના સ્વભાવમાં નથી. ધ્રુવસ્વભાવ જેમાંથી સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ થાય એ ધર્મની પહેલી દશા. આહાહા..! સમ્યગ્દર્શન એ ધર્મની પહેલી દશા, પહેલું સોપાન છે. એ વિના ધર્મ હોય નહિ. એ સમ્યગ્દર્શન પણ ધ્રુવસ્વભાવની દ્રષ્ટિ આપતા સમ્યક્ થાય છે. સમજાણું કાંઈ? કેટલાક રાડું પાડે છેને કે આ ભગવાનના દર્શનથી સમકિત થાય, પ્રતિમાના દર્શનથી થાય. બાપુ! એ તો શુભભાવ હોય છે. એ તો જેમ નામસ્મરણ હોય છે એમ સ્થાપનાનો, પૂજા આદિનો ભાવ (હોય છે), પણ એ બધો શુભ વિકલ્પ રાગ છે. એ રાગ એ ધર્મ નથી અને રાગને આશ્રયે ધર્મ થતો નથી. સમજાણું કાંઈ? ભારે વાત ભાઈ! હવે આવા મોટા મોટા પાંચ લાખના મંદિર કરવા.. આગમ મંદિર. વળી કહેવું કે એને

આશ્રયે ધર્મ નહિ. એય..! મૂળચંદભાઈ! આ નવનીતભાઈ રહ્યા લ્યોને, શેઠિયા કહેવાયને પ્રમુખ. લ્યો! ફૂલચંદજીના વખાણ આવ્યા છે કે આગમ તો ગુરુ કહેવાય, આગમ તો દેવ કહેવાય. માટે આગમનું બરાબર રક્ષણ કરજે. એય..! એને વંચાવ્યું કે નહિ? એને કરવાનું છેને વજુભાઈને. પાંચ લાખ ઉપર અક્ષરો. હવે એ અક્ષરો કોતરવા ને એ બધું... કહે છે કે એ તો ચીજ જ્યારે બનવાની હોય છેને ત્યારે એ પરમાણુથી બને છે. એય..! શોભાલાલજી! અને તેમાં જીવનો શુભભાવ નિમિત્ત હોય, પણ એ શુભભાવ પણ પુણ્ય છે. (પણ) પુણ્ય છે માટે પુણ્ય(ભાવ) ન આવે એમ નથી. સમજાણું? ઘણાના એવા લેખ આવે છે. એક આજ આવ્યો છે. આ ઓલા વાસુદાવાળા. એય..! વાસુદા છેને તમારે? શું ગામ ઓલું? વાસુદા. વૃદ્ધ છે વૃદ્ધ. ૮૦ વર્ષના રતિલાલ કેવા? ૮૦ વર્ષની ઉંમરના છે. રતિલાલ કે એવું નામ છે.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, એ રતિચંદ. એનો પત્ર છે લ્યો. રતિચંદ રામલાલ. ગામ-વાસોદા. એને એમ કે મોક્ષ તો... આ લોકો મૂર્તિ ન માને ને? એટલે આ લોકો મૂર્તિ માને છે અને મૂર્તિની પૂજા એ કરવા જેવી નથી એમ કરીને તું ભાવમોક્ષને ઉથાપે છે. પણ સાંભળ તો ખરો. એ ભગવાનનું નામસ્મરણ કરવું એ તો વિકલ્પ રાગ છે, એ ધર્મ નથી કંઈ, પણ આવ્યા વિના રહેતો નથી. એવી વસ્તુની સ્થિતિ છે. મોટો કાગળ છે લાંબો. પહેલા એક ફેરી આવ્યો હતો. જાણે કે આ મૂર્તિ માને છે ને આ લોકોને મૂર્તિની જરૂર નથી. કુંદકુંદાચાર્યે તો અધ્યાત્મની વાત કરી છે. અરે..! ભગવાન! તને ખબર નથી, ભાઈ! એ જેમ નામસ્મરણ ભગવાનનું, પરમેષ્ઠીનું નામ... નમો સિદ્ધાણં, લ્યો એ પણ વિકલ્પ રાગ છે. એમ ભગવાનની મૂર્તિની સ્થાપના અને પૂજા આદિનો પણ શુભરાગ હોય છે, ત્યારે કોઈ કહે, એ તો શુભરાગ છે માટે ન કરવો. પણ ન કરવાની ક્યાં વાત છે? આવ્યા વિના રહેતો નથી. નમો અરિહંતાણં. એમ કરે કે નહિ? ગમે તેવો હોય તો. ગણધર ચાર જ્ઞાનના ધણી. લ્યો! શાસ્ત્ર રચે તો નમો અરિહંતાણં, નમો સિદ્ધાણં... નમો લોએ સવ્વ અરિહંતાણં. ત્રણ કાળના લોકમાં બિરાજતા અરિહંતોને મારા નમસ્કાર. લ્યો, એ તો વિકલ્પ છે. આવે છે એને પુણ્ય કહેવામાં આવે છે, ધર્મ નહિ. ત્યારે કહે કે ધર્મ નથી, માટે કરવો નહિ. કરવો નહિ એટલે શું પણ? આહાહા..! માટે આપણે ધર્મ કરવો. સમજાય છે? પણ ભાઈ! એ ધર્મ કરનારની દ્રષ્ટિ તો આત્મા ઉપર હોય છે. અને આત્માને આશ્રયે ધર્મ થાય, બાકી કોઈને આશ્રયે ધર્મ થતો નથી. પણ ધર્મમાં જ્યાં સુધી વીતરાગતા ન આવે, ત્યાં સુધી ભગવાનનું નામસ્મરણ, એમ સ્થાપના અને પૂજાનો ભાવ પણ આવ્યા વિના રહે નહિ. આહાહા..!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- આવે છેને. ઓલા પાપથી બચવા એવો ભાવ હોય છે, પણ ધર્મી એને પુણ્યબંધનું કારણ જાણે છે, એ ધર્મ જાણતો નથી. માટે કોઈ કહે કે કરી દ્યો નિષેધ. નિષેધ કરો. પણ નિષેધ કરવો એટલે શું? વીતરાગભાવપણે પરિણમી જાય તો એને શુભભાવ ન હોય પછી. સમજાણું કાંઈ? અને શુભભાવ આવ્યો માટે એની દ્રષ્ટિ શુદ્ધ ઉપર છે એવો પણ અર્થ નથી. આહાહા..! ભારે વાતું

ભાઈ! સ્યાદ્વાદનું ખરું.... નમો અરિહંતાણં. અંદરથી લ્યો. નમો સિદ્ધાણં. આ શાસ્ત્રને સાંભળવા એ શુભરાગ છે, લ્યો. વાણી પર છે, જડ છે, પર છે. એને સાંભળવાનો ભાવ એ શુભ વિકલ્પ છે. ત્યારે કહે, એ તો પુણ્ય વિકલ્પ છેને? કરવો નહિ. કરવો નહિ (એમ નહીં), પણ આવ્યા વિના રહે નહિ, સાંભળને. સમજાણું કાંઈ? છતાં તેને ધર્મી ધર્મ માનતો નથી. આહાહા..!

કામ એવું છે, વીતરાગના તત્ત્વની સમજણ કરવી. કોઈકે કાંઈક ખેંચ્યું અને કોઈકે કાંઈક ખેંચ્યું. કોઈ એક જણાએ વળી પ્રતિમા ઉથાપી, ત્યારે બીજો કહે પ્રતિમાથી જ ધર્મ થાય, મોક્ષ થાય. ધૂળમાંય નહિ થાય, સાંભળને! અહીં તો સાક્ષાત્ સમવસરણમાં ત્રિલોકનાથ બિરાજતા હોય, એનો જે પૂજાનો ભાવ આવે એ પણ એક શુભભાવ છે, ધર્મ નહિ, સંવર, નિર્જરા નહિ. એય..! આહાહા..!

ધર્મ તો... ભગવાન! એ વિકલ્પનો આશ્રય તો નહિ, પણ જે રાગ આવ્યો એ એક સમયની પર્યાય છે એનું જ્ઞાન થાય. એ જ્ઞાન થાય એનો પણ આશ્રય નહિ. ત્રિકાળી જ્ઞાયકસ્વરૂપ છે ભગવાન એનો અંતર આશ્રય કરે ત્યારે સમ્યગ્દર્શન થાય, એને આશ્રયે સમ્યગ્જ્ઞાન થાય. શાસ્ત્ર ભણી ભણીને ભણે તો એને આશ્રયે જ્ઞાન ન થાય એમ કહે છે. જ્ઞાન અંદરમાંથી આવવું જોઈએ. ધ્રુવ ચિદાનંદની ખાણ છે. આવ્યું હતુંને આપણે? આહાહા..! ભગવાન પૂર્ણાનંદનો નાથ સનાથ છે. એની દ્રષ્ટિ થતાં જે જ્ઞાન થાય તેને જ્ઞાન કહેવામાં આવે છે. છતાં તે જ્ઞાન પર્યાય છે, એ ધ્રુવમાં નથી. માટે પર્યાયનો આશ્રય, અવલંબન કરવા જેવું નથી. આહાહા..! ભારે કામ ભાઈ! આવે અને આશ્રય કરવા જેવો નહિ. નવનીતભાઈ!

કહે છે કે મિથ્યાદર્શન એ પણ જીવમાં નથી. 'અજ્ઞાન એક અને અસંયમતા એક;...' અજ્ઞાન આવે છેને બારમા ગુણસ્થાન સુધી? જીવમાં છે નહિ. અજ્ઞાન એટલે? બારમા ગુણસ્થાન સુધી હજી કેવળજ્ઞાનનો અભાવ છે ત્યાં સુધી, મિથ્યાજ્ઞાન એમ નહિ પણ અજ્ઞાન. મિથ્યાજ્ઞાન તો ઓલામાં ત્રણમાં ગયું. એ અજ્ઞાન પણ વસ્તુના ધ્રુવસ્વરૂપમાં નથી. 'અસંયમતા,...' અસંયમપણું–અચારિત્રપણું એ પર્યાયમાં છે, વસ્તુમાં નથી. જ્યાં ધ્રુવ છે ત્યાં દ્રષ્ટિ દેવા જેવી છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

'અસિદ્ધત્વ એક;...' લ્યો, આ અસિદ્ધપણું. ચૌદમા ગુણસ્થાન સુધી અસિદ્ધપણું કહેવામાં આવે છે. એ પણ દ્રવ્યમાં–ધ્રુવમાં છે નહિ. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? અને છ લેશ્યા. 'શુક્લલેશ્યા, પદ્મલેશ્યા, પીતલેશ્યા,...' એ ત્રણ શુભલેશ્યા, શુભભાવ છે. એ પુણ્યના ભાવ છે ત્રણ. શુક્લલેશ્યા, પદ્મલેશ્યા, પીતલેશ્યા એ ત્રણ શુભભાવ છે. દયા, દાન, વ્રતના શુભભાવ છે. એ પણ દ્રવ્યમાં છે નહિ. અને 'કાપોતલેશ્યા, નીલલેશ્યા ને કૃષ્ણલેશ્યા...' એ ત્રણ પાપ પરિણામના ભાવ છે. એ પણ વસ્તુ-દ્રવ્યમાં પ્રભુ મહાબિરાજે ચૈતન્ય ભગવાન નિત્યાનંદ અક્રિય, નિષ્ક્રિયબિંબ એમાં એ છ લેશ્યાઓ છે નહિ. બલુભાઈ! આ બહુ વિચારવા, સમજવા જેવું છે. થોડુંઘણું ઉપરટપકે સમજીને બેસી જાય એમાં મેળ નહિ ખાય, એમ કહે છે. પણ ધંધા કરવા દશ દશ લાખના .... ફલાણું.. એમાં કેટલો વખત જાય. એમાં આ થોડુંઘણું સમજી લઈએ એટલે થઈ જશે. એમ નહિ થાય.

'પારિણામિકભાવના ત્રણ ભેદ આ પ્રમાણે છે :...' હવે પારિણામિકભાવના ત્રણ ભેદ. શેઠ! શેઠી! એક 'જીવત્વપારિણામિકભાવ...' એ જીવનો ત્રિકાળી પારિણામિકભાવ. એક ભવ્યત્વપારિણામિક (એટલે) ભવ્યજીવની ભવ્ય પર્યાય. અને 'અભવ્યત્વપારિણામિકભાવ. આ જીવત્વપારિણામિકભાવ ભવ્યોને તેમ જ અભવ્યોને સમાન હોય છે;...' જીવત્વ પરિણામ તો ભવિ, અભવિ—બેયને હોય છે. જીવત્વસ્વભાવ, ત્રિકાળી જીવત્વસ્વભાવ, જીવત્વશક્તિવાળું આખું તત્ત્વ ધ્રુવ. સમજાણું કાંઈ? એ તો ભવ્ય, અભવ્ય—બેયને હોય છે.

'ભવ્યત્વપારિણામિકભાવ ભવ્યોને જ હોય છે;...' ઓલા ત્રણનો ખુલાસો કરે છે. જીવત્વપરિણામિકભાવ ભવ્ય, અભવ્ય બેયને હોય છે. ભવિ, અભવિ પર્યાય, પણ એના પરિણામ જે ત્રિકાળી જીવત્વભાવ એ તો બેયને હોય છે. ધ્રુવ પરિણામિક સ્વભાવ અભવિને પણ હોય છે અને ભવિને પણ હોય છે. લ્યો! પણ ભવિને આશ્રય કરીને પ્રગટ થઈ શકે છે, અભવિને આશ્રયનો વ્યવહાર થઈ શકતો નથી. એની લાયકાતમાં એ નથી.

આવો દાખલો આપ્યો છે. મેરુ પર્વતની નીચે સોનું છે. સોનું.. સોનું.. એ કાંઈ કોઈને કામમાં આવતું નથી. એમ અભવ્યને પરમપારિણામિકસ્વભાવ છે, પણ તેનો આશ્રય લઈને પર્યાય પ્રગટ થાય એવી એની લાયકાત નથી. સમજાણું કાંઈ? મહા નિધાન છે અભવિને પણ. 'સર્વ જીવ છે જ્ઞાનમય' અથવા 'સર્વ જીવ છે સિદ્ધસમ.' યોગસારમાં આવે છે. સર્વ જીવ છે જ્ઞાનમય. અભવિ પણ જ્ઞાનનો પિંડ જ છે. વસ્તુ તો જ્ઞાનનો પિંડ છે. પણ પર્યાયમાં એ અંતરનો આશ્રય લે એવી એનામાં યોગ્યતા નથી. સમજાણું કાંઈ? ભારે વાત ભાઈ!

જુઓને! જીવત્વપારિણામિકભાવ (અર્થાત્) ત્રિકાળી જીવપણું, આનંદ, જ્ઞાન, શાંતિ આદિ જે એનું જીવનું જીવપણું. આત્માનું આત્મપણું ત્રિકાળી એવો ધ્રુવસ્વભાવ પરમપારિણામિકભાવ ભવ્યોને અને અભવ્યોને બેયને હોય છે. 'ભવ્યત્વપારિણામિકભાવ ભવ્યોને જ હોય છે.' ઓલી બે વાત કરીને. 'અભવ્યત્વપારિણામિકભાવ અભવ્યોને જ હોય છે. આ રીતે પાંચ ભાવોનું કથન કર્યું.'

'પાંચ ભાવો મધ્યે...' હવે ક્ષાયિકભાવ પહેલી છે એની પર્યાયની વાત કરે છે. 'ક્ષાયિકભાવ કાર્યસમયસારસ્વરૂપ છે;...' એ કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શન, ક્ષાયિકસમકિત એમાં સુખ આવી ગયું. અને દાન, લાભ અને ભોગ, ઉપભોગ.—એવી પર્યાય સર્વજ્ઞ પરમેશ્વરને પ્રગટ થાય છે તેને કાર્યસમયસાર કહે છે. પર્યાય-પ્રગટ દશાને કાર્યસમયસાર કહે છે. ત્રિકાળી ભગવાનને કારણસમયસાર કહે છે. મોક્ષમાર્ગને પણ કારણસમયસાર (કહે છે, પણ) એ પર્યાયરૂપે. પણ ત્રિકાળી ધ્રુવ જે છે એ કારણસમયસાર છે. ધ્રુવ ચિદાનંદ શુદ્ધ આત્મા, એની દ્રષ્ટિ કરતાં—એ કારણની દ્રષ્ટિ કરતાં—સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, શુક્લધ્યાન, કેવળજ્ઞાન થાય છે. સમજાણું કાંઈ? સાધારણ ભેજાવાળાને તો (એમ થાય કે) શું કહે છે આ બધું? જૈનમાં જન્મ્યા એને ખબર ન મળે. વાડામાં ૫૦-૫૦, ૬૦-૬૦ વર્ષ ગાળ્યા તોય એને એવું લાગે કે આ શું કહે છે?

વીતરાગ પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ સર્વજ્ઞદેવ એની વાણીમાં આવું તત્ત્વ આવ્યું છે કે એ ક્ષાયિકદશા જે છે... માથે નવ બોલ કહ્યા ને? એ કાર્યસમયસાર 'ત્રિલોકમાં પ્રક્ષોભના હેતુભૂત તીર્થંકરપણાવડે પ્રાપ્ત થતાં સકળ-વિમળ કેવળજ્ઞાનથી યુક્ત તીર્થનાથને (તેમ જ ઉપલક્ષણથી સામાન્ય કેવળીને) અથવા સિદ્ધભગવાનને હોય છે.' ક્ષાયિક પર્યાય કોને હોય છે? કે આ તીર્થંકરને હોય છે, કેવળ (થતાં) કાં કેવળીને હોય છે અને કાં સિદ્ધને. તો એ પર્યાય પણ એક સમયની દશા છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

કહે છે, કેવો ભાવ છે? અહીં તીર્થંકરને પહેલું લીધું છે મુખ્ય તો. કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શન એ ત્રણ લોકના પ્રક્ષોભના હેતુ.... ખળભળાટ. તીર્થંકરના જન્મ કલ્યાણક પ્રસંગે ત્રણ લોકમાં આનંદમય ખળભળાટ થાય છે. ભગવાન જ્યાં જન્મે ત્યાં નારકીના જીવને પણ જરી શાતા થાય. આનંદ એટલે આ હોં! અતીન્દ્રિય આનંદની વાત નથી. એક તીર્થંકર જન્મે અને અતીન્દ્રિય આનંદ બીજાને થાય તો તો અતીન્દ્રિય આનંદ થાય એ મોક્ષ ગયા વિના રહે નહિ. સમજાણું કાંઈ?

ભગવાન ત્રણ લોકના નાથ તીર્થંકરદેવ એટલી પુણ્ય પ્રકૃતિ લઈને આવ્યા છે કે જેના જન્મ કાળે ચૌદ બ્રહ્માંડમાં જરી શાતા થઈ જાય.—એવો નિમિત્ત-નૈમિત્તિક સંબંધ છે. ખળભળાટ (અર્થ) કર્યો છે ને? જન્મ, દીક્ષા, કેવળજ્ઞાન અને મોક્ષ એ પ્રસંગે ત્રણ લોકમાં આનંદમય ખળભળાટ થાય છે. અહો..! દેવોને એમ થાય કે કોણ જન્મ્યું? કોણ જન્મ્યું? અવધિજ્ઞાન મૂકતાં (ખબર પડે છે કે) ઓહો..! તીર્થંકરદેવનો ભરતમાં, મહાવિદેહમાં કે ઐરાવતમાં જન્મ થયો. નીચે ઉતરી જાય પોતે. જ્યાં દેખે. આસન ઉપર બેઠા હોય, મહા અસંખ્ય દેવના સ્વામી છે. એની પુણ્યની પ્રકૃતિ શું કહેવી? એની પવિત્રતા તો સમકિતદ્રષ્ટિ છે એ તો. સુધર્મ ઇન્દ્ર અને ઇશાન ઇન્દ્રાદિ. પણ એની પુણ્ય પ્રકૃતિ એવી હોય છે કે હજારો સૂર્યના ચાંદણાના પ્રકાશ જેવું તો એનું શરીર હોય છે. સમજાય છે? એ એકદમ આમ ખળભળાટ (થતાં), શું થયું? ઉપયોગ મૂકે છે, ઓહો..! તીર્થંકરનો ભરતક્ષેત્રમાં અવતાર થયો છે. હેઠે ઉતરી જાય છે, સાત પગલાં ભરીને પગે લાગે છે.

કહે છે કે પણ એવો ક્ષાયિકભાવ... આહાહા..! એ ત્રિકાળી વસ્તુનું સ્વરૂપ નથી. પર્યાય છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! જગત નાશવાન, દુનિયા નાશવાન, આ કેવળજ્ઞાનની પર્યાય નાશવાન. અવિનાશી તો ભગવાન ધ્રુવતત્ત્વ તે અવિનાશી છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

'સકળ-વિમળ કેવળજ્ઞાનથી યુક્ત તીર્થનાથને અથવા સિદ્ધ ભગવાનને હોય છે. ઔદયિક, ઔપશમિક, ક્ષાયિપશમિક ભાવો સંસારીઓને જ હોય છે, મુક્ત જીવોને નહિ.'–સિદ્ધને (નહિ). એ ઉદયભાવ, ક્ષયોપશમભાવ સંસારીને હોય છે. સમજાણું કાંઈ? કેવળજ્ઞાની હોય તીર્થંકર ત્યાં પણ એને હજી કેવળજ્ઞાનમાં ઉદયભાવ હોય છે જરી, (પણ) એને ક્ષયોપશમભાવ હોતો નથી.

હવે કહે છે, 'પૂર્વોક્ત ચાર ભાવો આવરણસંયુક્ત હોવાથી મુક્તિનું કારણ નથી.' આહાહા..! એ ગતિ મુક્તિનું કારણ નથી, શુક્લલેશ્યા, શુભભાવ દયા-દાનનો એ મુક્તિનું કારણ નથી. આ ઉપશમસમકિત અને ઉપશમચારિત્ર એ મુક્તિનું કારણ નથી. આહાહા..! ક્ષાયિકસમકિત અને

ક્ષાયિકકેવળજ્ઞાન એ મુક્તિનું કારણ નથી. કેમ? કે ચારેય ભાવો આવરણસંયુક્ત હોવાથી.... જુઓ! આનો અર્થ ન સમજાય તો ગોટા વાળે. લ્યો, આ તો ચાર ભાવને આવરણવાળા કહ્યા. સાંભળને! કઈ અપેક્ષાએ કહ્યા એ? પર્યાય છે એ તો. પર્યાય છે એટલે કર્મના નિમિત્તના સદ્ભાવનો એમાં અભાવ છે, એટલી અપેક્ષા આવે માટે એને આવરણવાળા કહ્યા છે. ત્રિકાળી ભગવાન ધ્રુવ તત્ત્વ તે નિરાવરણ પરમસ્વભાવ છે. ચૈતન્યસૂર્ય ભગવાન ધ્રુવ અંદર છે એ જ નિરાવરણ છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? ઓલા કહે છે કે ટીકા કરીને તો સમૂળગું... શું કહે છે? ક્લિષ્ટ કર્યું. અરે..! તને સમજતા નથી આવડતું. સાંભળને!

શ્લોક પણ શું કહે છે અહીં? **'णो खइयभावठाणा'** કુંદકુંદાચાર્ય તો કહે છે કે આત્મામાં ક્ષાયિકભાવ નથી. એનો ખુલાસો કર્યો છે ત્યાં. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! ક્ષાયિકભાવ પણ એક સમયની પર્યાય છે, નાશવાન છે, નવી ઉત્પન્ન થાય, જૂની જાય, નવી ઉત્પન્ન થાય, જૂની જાય. આહાહા..! ભગવાન (આત્મા) અવિનાશી છે અંદર. સમજાણું?

કહે છે, એ પાંચ ભાવમાં ચાર ભાવ તો આવરણસંયુક્ત છે. એનો અર્થ સમજાય છે આમાં? આવરણ એટલે એને આવરણ હતું અને એનો અભાવ થયો તેથી તેને એ અપેક્ષાએ આવરણસંયુક્ત કહેવામાં આવે છે. ત્રિકાળી દ્રવ્યને આવરણ પણ નથી અને આવરણનો અભાવ થવો એવું એમાં છે નહિ. આહાહા..! આ તો અલૌકિક વાત છે શેઠ! આહાહા..! પૂર્વોક્તના.. પૂર્વે કહ્યા, એમ થયુંને? ચાર ભાવ એટલે ચાર પર્યાયો. ચાર પ્રકારની આ પર્યાય જેટલી કીધી. ૯, ૧૮, ૨૧ અને ૩ (જે) ભેદ પાડ્યા એ મુક્તિનું કારણ નથી. આહાહા..! એ ક્ષાયિક સમકિત મુક્તિનું કારણ નથી. કેમકે એક સમયની પર્યાય છે એ તો. ત્રિકાળ ભગવાન કેવો... હવે જુઓ.

'ત્રિકાળનિરુપાધિ જેનું સ્વરૂપ છે...' ભગવાન ધ્રુવ ચૈતન્ય પ્રભુ, ધ્રુવ વજ્રબિંબ ચૈતન્ય છે ત્રિકાળી વસ્તુ પોતે આત્મા, એ ત્રિકાળ નિરુપાધિ જેનું સ્વરૂપ છે. ત્રણે કાળે જેને નિમિત્ત અને નિમિત્તના અભાવનું એમાં સ્વરૂપ છે નહિ. નિરુપાધિસ્વરૂપ છે. ભગવાન આત્મા પરમસ્વભાવભાવ, પરમસ્વભાવભાવ, પરમપારિણામિક કારણરૂપ ભગવાન એ તો ત્રણ કાળમાં નિરુપાધિસ્વરૂપ છે. એવો તું છો. સમજાય છે કાંઈ? નિગોદનો આત્મા પણ ધ્રુવ છે એ (પણ) ત્રિકાળ નિરુપાધિ જ છે. અભવિનો આત્મા ધ્રુવ જે છે એ પણ ત્રિકાળ નિરુપાધિસ્વરૂપ જ છે.

'ત્રિકાળ નિરુપાધિ જેનું સ્વરૂપ છે એવા નિરંજન...' જેને અંજન નામ મેલ નથી. 'નિજ પરમ પંચમભાવ...' આ નિજ પંચમ પરમભાવ (એટલે) પોતાનો પરમ પંચમભાવ. ભગવાનનો ભગવાન પાસે રહ્યો. આહાહા..! દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રથી પણ કહે છે કે સમ્યગ્દર્શન થતું નથી. લખાણ આવે વ્યવહારના હોં. સાતમી નરકમાં વેદનાથી સમકિત થાય, ભગવાનના દર્શનથી થાય. એ થાય ત્યારે નિમિત્ત કોણ હતું એનું જ્ઞાન કરાવ્યું છે. બાકી સમ્યગ્દર્શન થાય એ તો આત્મા ધ્રુવની અંતર દ્રષ્ટિ કરે તો જ થાય. સમજાણું કાંઈ? ભગવાનના ખૂબ દર્શન કરે, પ્રતિમાની ખૂબ પૂજા કરે અને ખૂબ ભક્તિ કરે આખો દિ'

(તો) સમ્યગ્દર્શન થાય. ના. સમજાણું કાંઈ? ભારે વાત ભાઈ! એક તો પૂજા અને ભક્તિ કહેવી અને વળી કહે એનાથી ધર્મ ન થાય અને મુક્તિ ન થાય. શેઠ! ભાઈ! એ તો શુભભાવ હોય છે, પણ એ વસ્તુમાં તો છે નહિ. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

કહે છે કે 'નિજ પરમ પંચમભાવ...' પોતાનો પરમ પંચમભાવ. કારણ કે ઓલી પર્યાયને પણ ક્ષાયિકભાવની અપેક્ષાએ પારિણામિકભાવની પર્યાય કહેવાય છે. પણ આ તો નિજ પરમ પંચમભાવ. પોતાનો નિત્ય સ્વભાવ કાયમ વસ્તુ છે ને? છે, છે ને છે. છે... છે... છે... છે... છે... છે... છે... ત્રણે કાળે છે. એવું 'છે' એવું ધ્રુવતત્ત્વ અનંત ગુણના પિંડરૂપ સ્વભાવ તત્ત્વ એ નિજ પરમ પંચમભાવ છે. લ્યો શેઠી! આહાહા..! એને અંતર્મુખ થઈને નજરમાં કર્યા વિના સમ્યગ્દર્શન થાય નહિ. સમજાણું કાંઈ?

આ કેવળજ્ઞાન આદિને અહીં તો બહિર્તત્ત્વ કહ્યા છે ભાઈ! એ પહેલી ગાથામાં આવી ગયું છે. કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શન, ક્ષાયિકસમકિત અને નિર્મળ વીતરાગ ચારિત્ર એ પણ બહિર્તત્ત્વ છે, અંતઃતત્ત્વ નહિ. પહેલી ગાથામાં આવી ગયું છે. આહાહા..! ૩૮ ગાથામાં પહેલી શરૂઆત કરી ત્યારે. એ બહિર્તત્ત્વ છે. પર્યાયરૂપ ભાવ એ બહિર્તત્ત્વ છે. પરમપારિણામિકભાવ તે અંતઃતત્ત્વ છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

શ્રોતા :- બહુ સારી વાત આવી, દસલક્ષણીપર્વનો...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, આજ છેને આજ દશલક્ષણી પર્વનો પહેલો દિ' છે આ. ઉત્તમક્ષમાનો સાગર તો પડેલો જ છે એમાં. ક્ષમા કરવી પર્યાયમાં એ તો પર્યાય વ્યવહાર છે. ઉત્તમક્ષમાદિ દશ પ્રકારની જે ચારિત્ર પર્યાય (થાય), વીતરાગી હોં. એ પર્યાય છે એ તો. અને તેને તો અહીંયા આવરણસંયુક્ત કહ્યું છે. આહાહા..! આવરણસંયુક્ત એટલે કે એમાં કર્મનું નિમિત્ત હતું ચારિત્રમાં, એનો અભાવ થયો ને? એટલી અપેક્ષા આવીને એને? ત્રિકાળી ધ્રુવસ્વરૂપને આવરણ ત્રણે કાળમાં નથી. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

'ત્રિકાળ નિરુપાધિ જેનું સ્વરૂપ છે એવા નિરંજન નિજ પરમ પંચભાવની ભાવનાથી...' ભાષા હવે આવી. એવું જે ધ્રુવસ્વરૂપ છે તેની એકાગ્રતાથી... ભાવના શબ્દે તેની એકાગ્રતાથી. લ્યો ઓલા કહે છે, ભાવના એટલે કલ્પના. નથી આવતું? શ્રાવકને સામાયિકમાં પણ શુદ્ધ ઉપયોગરૂપી ભાવના આવી જાય છે. એવો પાઠ છે. તો એનો અર્થ ઓલા કરે કે ભાવના એટલે કે શુદ્ધ ઉપયોગની ભાવના કરે છે. વર્તમાન શુદ્ધ ઉપયોગ નથી. અરે..! શ્રાવકને પંચમ ગુણસ્થાન હોય એને શુદ્ધ ઉપયોગ આવી જાય છે. શુદ્ધ ઉપયોગ આવે એને ભાવના કીધી છે. નહિ? એમાં શેમાં કીધું છે? પ્રવચનસાર. પ્રવચનસારને? કેટલામી ગાથા લીધી? જયસેનાચાર્યમાં આવે છેને? કેટલામાં આવે છે? ખબર નથી?

શ્રોતા :- ત્રીજા અધિકારમાં આવે છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ત્રીજામાં આવે છે પણ કેટલામી ગાથામાં આવે છે? કેટલામી? લખી લીધું છે કે નહિ આમાં ક્યાંક? ૪૭-૪૮ કાંઈક છે. એ ૪૭-૪૮ એટલામાં છે. એ ૪૭-૪૮ એટલામાં. ૪૭ છે જુઓ. કર્યું છે ચિહ્ન. જુઓ, અહીં તો ડબલ ચિહ્ન કર્યું છે. **'प्रचुरेण शुभोपयोगेन वर्तन्ते ते यद्यपि क्वापि काले**

शुद्धोपयोगभावनां कुर्वन्ति' એ. '**शुद्धोपयोगभावनां कुर्वन्ति**' પંચમ ગુણસ્થાનવાળો સામાયિકમાં હોય છે. સાચી સામાયિક હોં! આ સામાયિક તો વિકલ્પ છે, એ કાંઈ સામાયિક-ફામાયિક નથી. જુઓ કહે છે. '**शुद्धोपयोगभावनां कुर्वन्ति**' '**शुभोपयोगिनामपि क्वापि काले शुद्धोपयोगभावना द्रश्यते, शुद्धोपयोगिनामपि क्वापि काले शुभोपयोगभावना द्रश्यते, श्रावकाणामपि सामायिकादिकाले शुद्धभावना द्रश्यते**'.. શ્રાવક, સમકિતી, આત્મજ્ઞાની, આત્મદર્શી જ્યારે સામાયિક એટલે સમતાના આનંદમાં પડ્યો હોય છે, ત્યારે તેને શુદ્ધ ભાવના નામ શુદ્ધ ઉપયોગ થાય છે. શુદ્ધ ઉપયોગ. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? એને સામાયિક કહે છે. અહીં બેસે, હજી મિથ્યાદ્રષ્ટિ રાગથી ધર્મ માને અને પછી નમો અરિહંતાણં.. નમો અરિહંતાણં.. કરે. થઈ ગઈ સામાયિક, લ્યો. પંડિતજી! બાબુલાલજી! હજી તો પુણ્યને ધર્મ માને, દેહની ક્રિયા મારાથી થાય, વ્યવહારથી નિશ્ચય થાય—આવી તો શ્રદ્ધા જેને પડી છે મિથ્યાત્વની અને એ સામાયિક કરવા બેસે. અંદર સ્થિરતા તો છે નહિ. કારણ કે સમ્યગ્દર્શન વિના અંદરની એકાગ્રતા આવે નહિ. નમો અરિહંતાણં પાંચ પરમેષ્ઠી ગણી, નમો અરિહંતાણં. ઉઠો, થઈ ગઈ સામાયિક જાવ. થઈ ગઈ એક કલાકમાં. એ સામાયિક નહિ.

ભગવાન સામાયિક એને કહે છે, પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ તીર્થંકરદેવ એ કહે છે કે '**श्रावकाणामपि**' શ્રાવક જે ગૃહસ્થાશ્રમમાં હોય, સમકિતી હોય, પંચમ ગુણસ્થાનવાળો ધર્મી હોય એને પણ '**सामायिकादिकाले**' સામાયિક આદિ એટલે સામાયિક સિવાય પણ કોઈ વખતે શુદ્ધ ઉપયોગ આવી જાય છે. આમ બેઠો હોય વિચારમાં, આમ કરતાં કરતાં ધ્યાનમાં આવી જાય. શુદ્ધોપયોગ–શુભથી રહિત શુદ્ધોપયોગ થઈ જાય. ૨૪૮ ગાથા. ૨૪૮ પ્રવચનસાર. એની જયસેનાચાર્યની ટીકા. બહારમાં બધી વાત આવી ગઈ છે. ત્યારે સામે સામાવાળાએ તર્ક કર્યો કે નહિ, એ તો ભાવના કીધી છે. ધૂળેય ભાવના નથી. હજી સમ્યગ્દર્શનના ભાન નથી ત્યાં ભાવના ક્યાંથી લાવ્યો?

અહીં તો '**श्रावकाणामपि सामायिकादिकाले**' આદિ એટલે સામાયિકમાં, કોઈ પ્રૌષધમાં આનંદમાં બેઠો હોય, કોઈ વિચારમાં બેસતા અંદર ધ્યાનમાં આવી ગયો હોય. સમજાય છે કાંઈ? એ વસ્ત્રસહિત હોય. આહાહા..! શ્રાવક છેને? વસ્ત્રસહિત બેઠો હોય વિચારમાં અંદર (અને) શુદ્ધોપયોગ થઈ જાય. આ તો કહે છે, મુનિને શુદ્ધોપયોગ હોય નહિ હજી તો. મુનિને આઠમે શુદ્ધ ઉપયોગ હોય. આઠમે શુદ્ધ હોય. અરે..! ભગવાન શું કરે છે તું? ખબર ન મળે અને મોક્ષના માર્ગની વાતું કરે.

કહે છે. '**तेषां कथं विशेषो भेदो ज्ञायत**' એમ. તો પછી શ્રાવકને પણ શુદ્ધોપયોગ થઈ જાય અને મુનિને તો એવો શુભભાવ પણ આવે છે. છતાં મુનિને શુદ્ધ ઉપયોગી કહો અને શ્રાવકને શુભ ઉપયોગી કહો, એનું કારણ શું? એ તો મુખ્યપણાના કથન છે. '**परिहारमाह – युक्तमुक्तं भवता, परं किंतु ये प्रचुरेण शुभोपयोगेन वर्तन्ते**' સમકિતી શ્રાવક છે, ધર્મી છે અને ઘણો શુભભાવ છે. દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની ભક્તિ, પૂજા, નામ સ્મરણ વાંચન એવો ભાવ.. '**प्रचुरेण शुभोपयोगेन वर्तन्ते ते यद्यपि क्वापि काले शुद्धोपयोगभावनां कुर्वन्ति तथापि शुभोपयोगिन एव भण्यन्ते**'.. તોપણ તેને શુભોપયોગી કહેવામાં આવે

છે. પંચમ ગુણસ્થાનવાળા સમ્યગ્દ્રષ્ટિને પાંચમા ગુણસ્થાનમાં એને ઘણો શુભભાવ દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની ભક્તિ, પૂજા, નામસ્મરણ, વાંચન, શ્રવણ, સાંભળવું એવો શુભભાવ ઘણો હોય છે. શુદ્ધ ઉપયોગ કોઈવાર હોય છે. માટે એને શુભોપયોગી કહેવામાં આવે છે. સમજાય છે?

કહે છે, **'येऽपि शुद्धोपयोगिनस्ते यद्यपि क्वापि काले शुभोपयोगेन वर्तन्ते'** મુનિઓને શુદ્ધોપયોગ જ હોય છે. શુદ્ધોપયોગ એ જ ખરૂં મુનિપણું છે. મુનિ તો શુદ્ધ ઉપયોગને અંગીકાર કરે છે. મોક્ષમાર્ગમાં આવી ગયું છે પહેલા અધિકારમાં. મુનિ શુદ્ધોપયોગરૂપી મુનિપણું અંગીકાર કરે. અઠ્ઠાવીશ મૂળગુણ એમાં નથી કહ્યું. પ્રવચનસારમાં છે, આમાં પહેલા અધિકારમાં છેને. શુદ્ધોપયોગને અંગીકાર કરે છે, વીતરાગી પર્યાયને અંગીકાર કરે છે, સમભાવને અંગીકાર કરે છે. પણ તેને કોઈવાર પંચ મહાવ્રતના વિકલ્પ આદિ શુભ પણ આવે છે. એટલે મુખ્યપણે એને શુદ્ધોપયોગી કહ્યા મુનિને. પાંચમાવાળાને શુભ ઘણીવાર આવે છે અને શુદ્ધ કોઈ વાર આવે છે માટે એને શુભોપયોગી કહ્યા. એમ. મુખ્યપણાની અપેક્ષાએ. સમજાય છે કાંઈ?

પાછો દાખલો આપ્યો છે ને. **'बहुपदस्य प्रधानत्वादाम्रवननिम्बवनवदिति'** એ દાખલો આપ્યો છે. ઘણાં આંબા હોય અને થોડાં બીજા ઝાડ હોય તો આંબાનું વન કહેવાય. આંબાનું વન કહેવાયને? લાખ, બે લાખ આંબા હોય અને પાંચ-પચ્ચીસ બીજા ઝાડ હોય તો કહેવાય શું? આંબાનું વન. નીમકા વન. હવે નીમના વનમાં આંબા પણ હોય કેટલાક. ઘણાં આંબા છે અને લીંબડા પણ ઘણા છે. આંબાનું વન કહેવાય. એમ મુનિને શુદ્ધોપયોગ ખરો તો ઉપયોગ એ છે એનો, પણ કોઈવાર શુભ આવે છે માટે શુદ્ધ ઉપયોગની પ્રધાનતાથી શુદ્ધોપયોગી એને કહે છે. શ્રાવકને શુદ્ધોપયોગ કોઈવાર આવે છે. અને શુભોપયોગ ઘણીવાર હોય છે માટે તેને મુખ્યપણે શુભોપયોગી કહેવામાં આવે છે. આહાહા..! મૂળચંદભાઈ! સમજાણું કાંઈ?

કહે છે, અરે..! આપણે અહીં આવ્યું 'એવા નિરંજન નિજ પરમ પંચમભાવની ભાવના...' ઓલા ઉદયની ભાવના-એકાગ્રતા નહિ, ક્ષાયિક સમકિત પર્યાય થઈ એમાં એકાગ્રતા નહિ, એમ કહે છે. આહાહા..! એકાગ્રતા ધ્રુવમાં છે. સમજાણું કાંઈ? સંપ્રદાયમાં તો અત્યારે શું વંચાય? ઢાળસાગર ને રામરાસને વાંચે. અષાઢ સુદ પુનમથી સંવત્સરી સુધી બપોરે ઢાળસાગર આવે ને? શ્રીકૃષ્ણ અધિકાર, રામસાગર. એ તો મહા તોફાનની વાતું એમાં હોય.

અહીં તો કહે છે, શાંત.. શાંત.. ભગવાન પ્રભુ, તારું સ્વરૂપ તો એકલું અવિકારી અકષાયરસ પરમસ્વભાવ તત્ત્વ છે એ તું અને એમાં એકાગ્ર થવું એનું નામ ધર્મ. પ્રગટેલી ધર્મની પર્યાયમાં પણ એકાગ્ર ન થવું એમ કહે છે. આહાહા..! ભારે નાથ! હજી તો એને પકડતા વાર લાગે. અલૌકિક વાત છે. કેવી? ગહરી. અલૌકિક વાત છે. આ તો માર્ગ લોકોત્તર છે ને? આ ક્યાં લૌકિક માર્ગ છે? દુનિયાના યજ્ઞ કરવા, ફલાણું કરવું, વ્રત કરવા, ભક્તિ કરવી, મંદિરો બંધાવી દેવા પાંચ, પચ્ચીસ, હજાર, બે હજાર. એમાં ધૂળેય નથી ધર્મ, સાંભળને! સમજાણું કાંઈ?

કહે છે, અરે..! 'ત્રિકાળી નિરુપાધિ જેનું સ્વરૂપ છે એવા નિરંજન નિજ પરમ પંચમભાવની ભાવનાથી...' ભાષા દેખો! પરમ પંચમભાવની ભાવનાથી 'પંચમગતિએ મુમુક્ષુઓ જાય છે,...' વ્યવહારે મોક્ષમાર્ગ છે કે નહિ? આહાહા..! ભાઈ! તને ખબર નથી બાપુ! ચૈતન્યબિંબ, વજ્રબિંબ છે એની ભાવના એટલે એમાં એકાગ્રતા થતાં કેવળજ્ઞાનને પ્રગટ કરે છે. પહેલી એકાગ્રતા થતાં સમ્યગ્દર્શન થાય, વિશેષ એકાગ્રતા કરતાં ચારિત્ર થાય, વિશેષ એકાગ્રતા કરતાં શુક્લધ્યાન થાય, વિશેષ એકાગ્રતા કરતાં કેવળજ્ઞાન થાય. શરૂઆતથી માંડીને પૂર્ણ દશા ધ્રુવસ્વભાવની એકાગ્રતાથી થાય છે. આહાહા..! શોભાલાલજી! આહાહા..!

માર્ગ તો આવો છે ભગવાન! પણ એને સાંભળવા મળે નહિ. ક્યાંકના ક્યાંક બિચારા ભટકે જીવન ચાલ્યા જાય છે. આગ્રહથી માને પોતાની કલ્પનાથી. સત્ય વસ્તુનો ખ્યાલ પણ નથી કે ચીજ શું અને ક્યાં મારે જોવું? વસ્તુ શું અને ક્યાં મારે જોવું કે જેમાં ઠરવાથી મુક્તિ થાય—એ તો ખબરેય ન મળે. ભગવાન... ભગવાન... ભગવાન... ભગવાન... ભગવાન.. માળા લઈને બેસે. માળા તો મણકા જડ છે. તારામાં ઉપયોગ જાય તો શુભરાગ વિકલ્પ છે. સમજાણું કાંઈ? એ ધર્મ-બર્મ નથી. આ અપવાસ કરીને બેસે પચ્ચીસ, પચાસ, સો.... કો'કજણું કાંઈક કહેતું હતું ને ૬૦ અપવાસ કર્યા છે. કોકવાર આઠ-દશ કરે. એમાં ધર્મ ક્યાં હતો ધૂળમાં? ઉપવાસ તો, આત્મા ધ્રુવસ્વરૂપમાં ઉપ નામ સમીપે ભાવમાં જાય તેને ઉપવાસ કહેવામાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

અરે..! 'નિજ પરમ પંચમભાવની ભાવનાથી...' એ પંચમભાવ તે ધ્રુવ છે અને ભાવના તે પર્યાય છે. પંચમભાવ એ ધ્રુવ છે અને એમાં એકાગ્રતા તે પર્યાય છે. એવી પંચમગતિ એ પણ પર્યાય છે. એ પર્યાય છેને? સિદ્ધ(દશા) પર્યાય છે. 'પંચમગતિએ મુમુક્ષુઓ (વર્તમાન કાળે) જાય છે, (ભવિષ્ય કાળે) જશે અને (ભૂત કાળે) જતા.' વિશેષ આવશે...

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

*****

ભાદરવા સુદ ૬, મંગળવાર, તા. ૧૭-૯-૧૯૬૯
ગાથા-૪૧, શ્લોક-૫૮, ૫૯, પ્રવચન-૮

દસલક્ષણી પર્વકા તીસરા દિન હૈ આર્જવ ધર્મ, આર્જવ.

મુમુક્ષુ – રોજ એક એક ધર્મ...

ઉત્તર :- એક-એકનું તો અહીં કથન કરવાનું છે. કરવાનું તો એકસાથે ધર્મનું હોય. આત્માકા સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ કરકે ચારિત્રકા આરાધન તો પ્રતિદિન કરના. વહ તો કથન દશ પ્રકારકા ક્રમસર આતા હૈ. કહો, શેઠી! એક-એક કરના ન એક દિનમેં? એસા કહતે હૈં. કરનેકા પ્રશ્ન કહાં હૈ? યહાં તો આત્મા અનાદિ (કા હૈ). દશ દિવસ પર્યુષણકા હૈ. દસલક્ષણી પર્વ કહનેમેં આતા હૈ. બારહ મહિનેમેં તીન બાર આતા હૈ. માહમેં, ચૈત્રમેં ઔર શ્રાવણમેં. યહ વિશેષ, ભાદ્રપદમેં વિશેષ (હોતા હૈ).

આત્મા... મોક્ષકા કારણ ખરેખર તો ચારિત્ર હૈ ઔર ચારિત્ર લેનેસે પહલે ઉસકો સમ્યગ્દર્શન અને જ્ઞાન તો પ્રગટ હોના ચાહિયે. સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન હુએ બિના ચારિત્ર હોતા નહીં. ચારિત્ર બિના દશ પ્રકારકા આરાધન ખરેખર હોતા નહીં. તો યહાં તીસરા દિન આર્જવકા હૈ. સરલપના ... ... ક્યા કહતે હૈં? મનમેં જો બાત હોવે ઉસીકો વચનસે પ્રગટ કરના. મનમેં કુછ હો ઔર વચનમેં કુછ કહના વહ તો માયા હૈ. નહીં કિ મનમેં કુછ દૂસરા હો ઔર વચન મેં દૂસરા બોલે. ઇસકો આચાર્ય આર્જવ ધર્મ કહતે હૈં. મીઠી મીઠી બાત લગાકર દૂસરેકો ઠગના ઇસકો અધર્મ કહતે હૈં, અનાર્જવ ધર્મ. આર્જવ સે વિરૂદ્ધ.

ઇનમેં આર્જવધર્મસે સ્વર્ગકી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ. યહાં યહ લિયા હૈ. આર્જવધર્મસે... નિશ્ચય આર્જવધર્મ જો હૈ સરલતા, વહ તો મુક્તિકા કારણ હૈ. પણ બીચમેં જો વિકલ્પ ઉઠતે હૈં ઉસસે પુણ્યબંધ હો જાયે તો સ્વર્ગકા કારણ હોતા હૈ. પાઠમેં ઐસા લિયા હૈ. અધર્મ નર્કમેં લે જાતા હૈ. ..... આર્જવ શુભભાવવાલા હો તો ઉસસે સ્વર્ગ જાતા હૈ ઔર ઉસસે વિરૂદ્ધ હો તો નર્ક જાતા હૈ. સમજ મેં આયા? ઇસલિયે આર્જવ ધર્મ કા પાલન કરવાલે ભવ્યજીવોં કો કિસી કે સાથ માયા સે વર્તાવ નહીં કરના ચાહિયે.

આચાર્ય કહતે હૈં કિ યદિ એકબાર ભી કિસીકે સાથ માયાચારી કી જાવે તો યહ માયાચારી બડી કઠિનતાસે સમ્મુચય કિયે હુએ અહિંસા, સત્ય (આદિ) મુનિઓંકે ગુણોં કો ફિક્કા બના દેતી હૈ. ઇસકા વિશ્વાસ ભી નહીં કર સકે. યહ તો માયાચારી હૈ. વે ગુણ આદરણીય નહીં રહતે હૈં. માયારૂપી મકાન મેં નાના પ્રકાર કે ક્રોધાદિ શત્રુ છીપે હુએ હૈં. માયાચારી કો ક્રોધ ભી હોતા હૈ, માન ભી હોતા હૈ, લોભ ભી હોતા હૈ ઐસા કહતે હૈં. ઇસ માયાચાર સે ઉત્પન્ન હુએ પાપસે જીવ અનેક પ્રકારકે દુર્ગતિ માર્ગમેં ભ્રમણ કરતા ફિરતા હૈ. ઇસલિયે ધર્માત્મા કો માયા અપને પાસ ભી નહીં ભટકને દેના ચાહિયે.

આર્યપના સરલતા, હૃદય કી સરલતા. ચાર પ્રકાર સે નામકર્મ બંધતે હૈં ન? ઉસમેં વહ આતા હૈ. અવક્ર મન, અવક્ર વચન, અવક્ર કાયા.. ચાર બોલ આતે હૈં કિ નહીં? ચાર પ્રકારસે નામકર્મ બંધતે હૈ ન? અવિસંવાદ ઔર કિસીકો ઠગના નહીં, ચાર, બસ. સમજ મેં આયા? સરલપના કા મન, સરલપના કી વાણી, સરલપના કા ભાવ હોં ઐસા ઔર કિસીકે ઝઘડા આદિ ન કરના ઐસા શુભભાવ હો તો સ્વર્ગ મેં જાયે ઔર શુભ સે ભિન્ન અપને આનંદસ્વરૂપ કી સરલતાકી પરિણતિ હો તો સાથ પીછે મુક્તિ ભી હોતી હૈ. લો, વહ દો ગાથા હુઈ.

અબ ચલતા અધિકાર. નિયમસાર. ૪૧વી ગાથા ચલતી હૈ. યહાં આયા દેખો આખિર મેં. ટીકા.. ટીકા. 'પૂર્વોક્ત ચાર ભાવ આવરણસંયુક્ત હોને સે મુક્તિ કા કારણ નહીં હૈં.' હૈ? ચાર ભાવ આવરણસહિત હૈ. શું અર્થ કર્યો છે ખબર છે? કાલે જ કર્યો હતો. ઠીક કર્યું, પોપટભાઈને પકડ્યા અત્યારે. લ્યો, એ ખબર નથી, કહે છે. ક્યા કહતે હૈં? આત્મા મેં જો પુણ્ય, પાપ, દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ કા પરિણામ હોતા હૈ વહ ઉદયભાવ હૈ, વહ પર્યાય હૈ ઉદય કી. ઔર જો સમ્યગ્દર્શન ઔર ચારિત્ર હોતા હૈ વહ ઉપશમભાવ હૈ, વહ ભી એક પર્યાય હૈ આત્માકી નિર્મલ ઉપશમ પર્યાય. ઔર એક ક્ષયોપશમ પર્યાય હોતી હૈ જ્ઞાન કી, દર્શન કી, વીર્ય કી, શ્રદ્ધા આદિકી પર્યાય ક્ષયોપશમ અવસ્થા હોતી હૈ ઔર એક ક્ષાયિક અવસ્થા હોતી હૈ. કેવલજ્ઞાન, કેવલદર્શન, ક્ષાયિક સમકિત આદિ. તો વહ ચારોં ભાવ આવરણસંયુક્ત હોને સે..

શ્રોતા :- ....

ઉત્તર – કિસ અપેક્ષાસે આવરણસંયુક્ત કહા? કિ રાગ, દ્વેષ, દયા, દાન ભાવ તો આવરણવાલે હૈં, સ્વયં દુઃખરૂપ ઔર વિકાર હૈ. પણ ઉપશમ, ક્ષયોપશમ ઔર ક્ષાયિક જો નિર્મલ પર્યાય હૈ ઉસમેં કર્મ કે નિમિત્તકી અભાવકી અપેક્ષા લેકર ઉસકો આવરણવાલા કહને મેં આયા હૈ. સમજ મેં આયા? કલ કહા થા. પાંચ ભાવમેં ચાર ભાવ તો આશ્રય કરનેલાયક નહીં. આહાહા..! એ માટે આવરણસંયુક્ત કહા હૈ. સમજમેં આયા? આત્માકી પર્યાયમેં દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ કા ભાવ–ઉદયભાવ (હોતા હૈ) વહ આશ્રય કરનેલાયક નહીં, ધર્મકા કારણ નહીં. ઔર જો ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, ક્ષાયિક વીતરાગીપર્યાય પ્રગટ હુઈ હો, ક્ષાયિક સમકિત, વહ ભી આશ્રય કરને લાયક નહીં. કલ ચલા થા વહ. સમજ મેં આયા? પંડિતજી! બાબુલાલજી! દેખો! આજ તો હિન્દી લિયા. કલ (ગુજરાતીમેં) ચલા થા.

ચાર પૂર્વ નામ ઉપર કહા. હરેકકા વિસ્તાર કિયા હૈ. ઉપશમકે કિતને ભેદ હૈં? સમજમેં આયા? આત્મા પરમસ્વભાવિક ભાવરૂપ ત્રિકાળી પરમપારિણામિકભાવસ્વરૂપ નિત્ય હૈ. વસ્તુ આત્મા કી પર્યાય મેં જો ઉત્પાદ-વ્યય હોતા હૈ રાગકા યા ક્ષાયિક સમકિતકા યા ક્ષયોપસમકિતકા યા ક્ષયોપશમ જ્ઞાનકા યા ક્ષયોપશમ ચારિત્રકા, વહ જો આત્મા મેં પર્યાય ઉત્પન્ન હોતી હૈ ઉત્પાદ-વ્યયવાલી હૈ. તો ઉત્પાદ-

વ્યયવાલી હૈ તો વ્યવહાર હૈ વહ. વહ વ્યવહાર હૈ. તો વહ વ્યવહાર આદરણીય હૈ નહીં. શેઠ! આહાહા..! સમજ મેં આયા?

પાંચ ભાવ મેં એક પરમપરિણામિક ત્રિકાલી જ્ઞાયકભાવ, ધ્રુવભાવ, નિત્યભાવ સહજાનંદસ્વભાવકા દરિયા પૂર્ણસ્વરૂપ ધ્રુવ, કૂટસ્થ, નિષ્ક્રિય, જિસમેં રાગ કી ક્રિયા તો નહીં, પણ મોક્ષ કી ઔર મોક્ષ કે માર્ગ કી ક્રિયા ભી જિસમેં નહીં. ઐસા જો ધ્રુવ આત્મા પરમસ્વભાવભાવ વહ આશ્રય કરને લાયક હૈ. ધર્મી કો વહ ભાવ આશ્રય કરને લાયક હૈ. આશ્રય કરને લાયક હૈ ધ્રુવ.

શ્રોતા :- શુભ-અશુભ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી - હૈ નહીં. આશ્રય કરતે હૈં, શુભ કા આશ્રય કરે વહ મિથ્યાદ્રષ્ટિ હૈ. સમજ મેં આયા? શુભ કા આશ્રય કરે તો મિથ્યાદ્રષ્ટિ હૈ ઔર શુદ્ધ પ્રગટા હુઆ ઉસકા આશ્રય કરને જાયે તો વિકલ્પ ઉઠતે હૈં. તો પુણ્યબંધ કા કારણ હૈ.

શ્રોતા :- શિષ્યોં કા ભલા કરે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ભલા-બલા કુછ હૈ નહીં. ભલા એક આત્મસ્વભાવ ત્રિકાલી. સમજ મેં આયા? સૂક્ષ્મ બાત હૈ ભાઈ!

નિયમસાર કા અધિકાર હૈ. નિયમસાર કા અર્થ મોક્ષ કા માર્ગ. નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શન, નિશ્ચય સમ્યગ્જ્ઞાન, નિશ્ચય ચારિત્ર વહ પર્યાય હૈ. વહ મોક્ષમાર્ગ કી પર્યાય હૈ. વહ સંવર, નિર્જરા કી વિકાર રહિત વીતરાગીપર્યાય હૈ. વહ ભી યહાં કહતે હૈં કિ આશ્રય કરને લાયક નહીં. ડોક્ટર! સાંભળ્યું પણ ન હોય શું હશે? જય નારાયણ! ભગવાનની કરો ભક્તિ, કરો આનાથી. ધૂળેય નહિ થાય, સાંભળને હવે! લાખ, કરોડ ભક્તિ કર, એ તો રાગ છે. રાગકા આશ્રય તો નહીં, પણ સમ્યગ્દ્રષ્ટિકો તો પૂર્ણ પરમસ્વભાવ ધ્રુવ નિત્યાનંદ ઉસકા આશ્રય હૈ. ક્યોંકિ ઉસકા આશ્રય કરને સે નિર્મલ વીતરાગી પર્યાય નયી પ્રગટ હોતી હૈ. સમજ મેં આયા?

'પૂર્વોક્ત ચાર ભાવ...' ભાવ શબ્દે પર્યાય. વિકારી પર્યાય, ઉપશમ પર્યાય, ક્ષયોપશમ પર્યાય યા ક્ષાયિક પર્યાય. ચાર ભાવ અર્થાત્ ચાર પર્યાય 'આવરણસંયુક્ત હોને સે...' ક્યોંકિ ઉસમેં કર્મ કે અભાવ કી નિમિત્તતા આતી હૈ. તો ઉસ અપેક્ષા સે ઉસકો આવરણસહિત કહને મેં આયા હૈ. વહ 'મુક્તિ કા કારણ નહીં હૈં.' કહો, દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રકા નિમિત્ત મુક્તિ કા કારણ નહીં. ઉસકા પ્રેમ લગા રાગ, વહ મુક્તિ કારણ નહીં. પરન્તુ ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, ક્ષાયિક ધર્મ કી દશા પ્રગટ હુઈ હો, વહ ભી મુક્તિ કારણ નહીં. સમજ મેં આયા? વીતરાગસ્વભાવ ભાઈ! અલૌકિક હૈ. લોગોં કો મિલા નહીં. બાહરકી કડાકૂટમેં જિંદગી નિકાલતે હૈં. શોભાલાલજી! સમજ મેં આયા?

શ્રોતા :- ...

ઉત્તર – હજી આવશેને. આવ્યું નથી. હજી આવે છે. પર્યાય નહીં. વહ તો ત્રિકાલી ગુણ હૈ. વહ અભી આયેગા ન? કલ કહા થા. ચાર પર્યાય, ભાવ અર્થાત્ પર્યાય વહ આવરણસંયુક્ત (હૈ). ક્યોંકિ ઉસમેં કર્મ કે નિમિત્ત કી, રાગ, દયા, દાન, ભક્તિ મેં નિમિત્ત કી અપેક્ષા હૈ. ઔર ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, ક્ષાયિક મેં નિમિત્ત કા અભાવ કી અપેક્ષા હૈ. અપેક્ષિત ભાવ હૈ તો ચારકો આવરણસંયુક્ત કહા હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા? અલૌકિક માર્ગ હૈ ભાઈ! દુનિયાને સાંભળવા ન મળે એટલે, એકાંત છે રે એકાંત છે. ... અરે..! ભગવાન સુન તો સહી પ્રભુ! ત્રણ લોકનો નાથ ચિદાનંદ, અનંત સિદ્ધ જેના પેટમાં, ગર્ભમાં પડ્યા હૈ ઐસા પરમાત્મા તુમ (હો), તેરા સ્વરૂપ હૈ ધ્રુવ.

શ્રોતા :- ...

ઉત્તર – કેવલજ્ઞાન હૈ વહ ભી સાપેક્ષ હૈ, જ્ઞાનાવરણીય કા નિમિત્તરૂપ અભાવ હુઆ તો વહ ભી આવરણસહિત કહને મેં આયા હૈ. કેવલજ્ઞાનકી પર્યાય ભી આશ્રય કરને લાયક નહીં. આહાહા..! ભારે વાત ભાઈ!

શ્રોતા :- ...

ઉત્તર – નિરપેક્ષ કિસ અપેક્ષાસે? સ્વભાવકી અપેક્ષાસે પ્રગટ હુઆ હૈ ઉસ અપેક્ષાસે નિરપેક્ષ ઔર નિમિત્તકી અપેક્ષાસે લો તો વહ સાપેક્ષ હૈ. કેવલજ્ઞાન નિરપેક્ષ ઐસા કહા હૈ ન? ૧૪વીં ગાથા. વહ તો નિરપેક્ષ કા અર્થ, જિસકો આવરણ કા વર્તમાન નિમિત્ત કા બિલકુલ અંશ રહા નહીં. ઉસ અપેક્ષા સે નિરપેક્ષ, પરન્તુ નિમિત્તકા અભાવ હુઆ ઉસ અપેક્ષાસે સાપેક્ષ હૈ. આહાહા..! આવી ભારે વાત. પોપટભાઈ! આ બધું ધ્યાન રાખવું પડશે. આ પૂછ્યું એ આવડ્યું નહિ કાલ બપોરનું. પૈસાનું કેટલું યાદ રહે છે ત્યાં અંદર? થાણામાં આટલા નાખ્યા છે અને ઓલામાં આ નાખ્યા છે ને અમદાવાદમાં આ નાખ્યા છે. એય..! ચીમનભાઈ! આ તમારા વેવાઈને... આહાહા..!

ભગવાન! યહ દેહ, વાણી, મન કી ક્રિયા તો પર જડ હૈ, ઉસકે સાથ તો આત્મા કો કુછ સંબંધ નહીં. અંદર મેં દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ કા પરિણામ ઉઠતે હૈં વહ રાગ, શુભરાગ. વહ ભી આશ્રય કરનેલાયક નહીં ઔર ધર્મ નહીં. હવે જો આત્મા અંદર ધ્રુવ ચિદાનંદ ભગવાન પરમસ્વભાવભાવ નિત્યાનંદ, નિષ્ક્રિય (હૈ, વો) વર્તમાન પર્યાયસે દૂર હૈ.

શ્રોતા :- ...

ઉત્તર – હા. ચાહે તો ક્ષાયિકસમકિત કી પર્યાય હો યા ક્ષાયિક ચારિત્રકી પર્યાય હો, એક સમયકી પર્યાય સે ધ્રુવતત્ત્વ દૂર હૈ. ક્યોંકિ એક પર્યાય મેં ધ્રુવતત્ત્વ આતા નહીં. આહાહા..! ભારે વાત ભાઈ! શેઠ! આ સમજના પડેગા હોં. આ અદ્ધર સે અદ્ધર નહીં ચલેગા. આહાહા..! પર શરીર, વાણી, કર્મ સે તો દૂર ભગવાન, દયા, દાન, વ્રત કે પરિણામ સે દૂર પ્રભુ, પણ ઉસકી ઉત્પાદ-વ્યયકી ધર્મકી વીતરાગી પર્યાય,

કેવલજ્ઞાનકી પર્યાય, ક્ષાયિક સમકિતકી પર્યાય, એક સમયકી અવસ્થા સે પ્રભુ દૂર હૈ. ધ્રુવતત્ત્વ ભગવાન પર્યાય મેં આતા નહીં.

શ્રોતા :- ...

ઉત્તર – તાદાત્મ્ય સંબંધ નહીં. નિત્ય સાથે તાદાત્મ્ય સંબંધ હો તો પર્યાય નિત્ય હો જાયે અથવા દ્રવ્ય ક્ષણિક હો જાયે. ક્યા કહતે હૈં? સુનો. એ ભાઈએ પ્રશ્ન મૂક્યો એ રીતે. એક સમય કી પર્યાય સાથે ત્રિકાળી ધ્રુવ જો તાદાત્મ્ય હો, તો કાં પર્યાય નિત્ય હો જાયે, કાં નિત્ય ક્ષણિક હો જાયે. ઐસા હૈ નહીં. સમજાય છે કાંઈ? આહાહા..! અલખના ઘર ઓળખવા એ અલૌકિક વાત છે ભાઈ! એ સાધારણ કી બાત નહીં. આહાહા..! અલખને કેમ કરી ઓળખવો? ભજન આવે છે. 'ફકીરે કાઢ્યો ફતવો...' આ ફતવા કાઢે છે કે વ્યવહાર વિના થાય નહિ, ઢીકણા વિના થાય નહિ. ફતવા બધા ફકીરના જેવા છે. એય..! ભગવાન! ફતવો સમજો છો? ફતવાને શું કહે છે?

શ્રોતા :- .. એનું નામ ફતવો.

ઉત્તર – ફતવો. હા, એ ખોટો.. ખોટો. ફતવાનો અર્થ ખોટો. આહાહા..! જુઓ તો ખરા ક્યા (કહતે હૈં)?

ભગવાન આત્મા ઉસકી પર્યાય મેં–અવસ્થા મેં યહ ચાર પ્રકાર કી અવસ્થા હોતી હૈ. એક સમય કી અવસ્થા. ચાહે તો રાગ હો, ચાહે તો ક્ષાયિક સમકિત હો, ચાહે તો કેવલજ્ઞાન હો. એક સમયકી અવસ્થા હૈ. તો એક સમય કી પર્યાય ઉસકો આશ્રય કરનેલાયક નહીં, ઉસ અપેક્ષા સે.. ઉસકો નિર્મલ પર્યાયમેં નિમિત્ત કર્મકા અભાવ દેખકર અપેક્ષા આયી, તો કહતે હૈં કિ ચારેય પર્યાય આવરણવાલી હૈ. નિરાવરણ પ્રભુ ધ્રુવ ત્રિકાલી નિરાવરણ વસ્તુ હૈ. સમજ મેં આયા? આહાહા..!

'પૂર્વોક્ત ચાર...' પર્યાય. ભાવ એટલે પર્યાય એટલે અવસ્થા. પર્યાય દ્રષ્ટિવંતને, કહે છે કે પર્યાય ઉપર જિસકા લક્ષ્ય હૈ વહ તો મિથ્યાદ્રષ્ટિ હૈ. ઉસકો ઉપશમ ને ક્ષયોપશમ ને ક્ષાયિક સમકિત હોતા નહીં. આહાહા..! કહે છે કિ યહ ચાર હોને સે આવરણસહિત એટલે નિમિત્તની અપેક્ષાવાલા અને અભાવવાલા 'મુક્તિ કા કારણ નહીં હૈ.' હવે મુક્તિ કા કારણ કૌન હૈ?

'ત્રિકાલ નિરુપાધિ જિસકા સ્વરૂપ હૈ...' ત્રિકાલ ભગવાન ધ્રુવ ચિદબિંબ, અવિનાશી હૈ. પર્યાય તો વિનાશિક હૈ. ચાહે તો કેવલજ્ઞાનકી પર્યાય હો, ચાહે તો ક્ષાયિક સમકિત કી પર્યાય હો, વહ વિનાશીક હૈ. એક સમયકી પર્યાય વિનાશીક હૈ. આહાહા..! 'ત્રિકાલ નિરુપાધિક જિસકા સ્વરૂપ હૈ...' ત્રણે કાલ ધ્રુવ ભગવાન જિસમેં કોઈ આવરણ નહીં, કોઈ અપેક્ષા નહીં ઐસા જો ધ્રુવ જિસકા સ્વરૂપ હૈ. 'ઐસે નિરંજન...' જિસમેં અંજન નહીં, મૈલ નહીં. 'નિજ પરમ પંચમભાવ...' દેખો! નિજ પરમ પંચમભાવ. વહ ચાર ભી ભાવ હૈ, પરન્તુ યહ તો ત્રિકાલી ધ્રુવ નિજ પરમ પંચમભાવ–પારિણામિકભાવ. '(પારિણામિકભાવકી) ભાવના સે...' ઐસા પંચમભાવકી ભાવના સે. ભાવના શબ્દે ધ્રુવસ્વભાવમાં એકાગ્રતા સે. પર્યાય તો પાછી ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, ક્ષાયિક આયી. પણ ધ્રુવ મેં એકાગ્રતા હૈ, પર્યાયમેં

એકાગ્રતા નહીં. આહાહા..! સમજ મેં આયા? બહારનું જ્યાં સંભાળવા જાય ત્યાં અંદરનું ખોવાઈ જાય છે, બાહરકા જહાં યાદ કરનેકો જાયે તો અંદરકા ખો જાતા હૈ ઉસકી ખબર નહીં. આહાહા..! સમજમેં આયા?

શ્રોતા :- પર્યાય...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- .. ઐસે ઐસે રખું, પર્યાય ઐસી રખું, પર્યાય સે સુધારું. બહાર કા ઐસા સુધારું વહ દ્રષ્ટિ મિથ્યાત્વ હૈ. પર્યાયકી સંભાલ કરને કો ગયા વહ તો મિથ્યાદ્રષ્ટિ હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા? ..દાસજી! યહ તો અલૌકિક બાત હૈ. ઐસી બાત તો કોઈ વખત નિકલે તો સુનને મેં આવે. હર બાર (નહીં આતી). પાઠ શાસ્ત્ર સામને હો તો કહને મેં આયે.

ભગવાન આત્મા.. આત્મા જિસકો નિશ્ચય આત્મા કહતે હૈં, નિશ્ચય આત્મા. વહ તો પર્યાય સે ભિન્ન જો ધ્રુવ હૈ વહ નિત્ય આત્મા હૈ. પર્યાય કા આત્મા કો તો વ્યવહાર આત્મા કહતે હૈં. વહ તો વ્યવહાર અભૂતાર્થ હૈ. વહ વ્યવહાર (આત્મા) સત્ય આત્મા નહીં. આહાહા..! ભારે વાત ભાઈ! અમરચંદભાઈ! ભગવાન! કહે છે, પર્યાયમાત્ર વ્યવહાર કા વિષય હૈ, દ્રવ્ય વહ નિશ્ચય કા વિષય હૈ. આહાહા..! પર્યાય મેં રહકર યહ ધ્રુવ હૈ ઐસા ભી માને તો પર્યાયને ધ્રુવકો દૂર રખા હૈ. પણ પર્યાય ધ્રુવમેં પેસનેસે (-ઝૂકનેસે), અંદરમેં પેસનેસે ધ્રુવમેં એકાકાર હોતી હૈ, ઉસકો પંચમભાવકી ભાવના કહને મેં આતા હૈ. આહાહા..! પ્રસન્નકુમારજી! ઉસકો રસ હૈ કિ નહીં? ઉસકો રસ હૈ. કલ પ્રશ્ન કરતે થે. સમજમેં આયા?

અરે..! ભગવાન! કહતે હૈં, તીન લોકકા નાથ સર્વજ્ઞ પરમેશ્વરને કહા વહ સંતો કહતે હૈં. વહ શાસ્ત્ર મેં ભાષા દ્વારા આ ગઈ બાત. ઓહોહો..!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ...પર્યાય દ્રવ્યમેં જાય, એકાકાર થાય. યહ પર્યાય યહાં લે જાય, વહ બાત ભી જૂઠી હૈ. સૂક્ષ્મ બાત હૈ ભાઈ! વહ તો ધ્રુવ ઉપર દ્રષ્ટિ ગઈ ત્યારે એ પર્યાય અંદરમાં પેસી એમ કહેવામાં આવે છે. સૂક્ષ્મ બાત હૈ ભાઈ! ચાલતી પર્યાય સાથે..., વર્તમાન ચાલતી એ પર્યાયને અંદર વાળું, વહ ભી પર્યાયદ્રષ્ટિ હો ગઈ. કૈસે વળે? વહ પર્યાય ચલતી હૈ વહ તો હૈ. અબ જબ દૂસરે સમય મેં અંદર મેં વાળના હૈ વહ તો પર્યાય હૈ નહીં. પંડિતજી! અલૌકિક બાત હૈ યહાં તો. આહાહા..!

રાગ કી તો બાત હી નહીં. દયા, દાન, વિકલ્પસે ભક્તિ સે લાભ હો વહ બાત તો તીન કાલ મેં હૈ નહીં. પણ એક ચલતી પર્યાયકો, ઇસ પર્યાયકો અંતરમેં વાળું (-મોડું). ક્યા વાળે? વહ તો ઉત્પન્ન હુઈ હૈ. ઔર જો પર્યાય ઉત્પન્ન નહીં હુઈ હૈ ઉસકો મોડું, યહ ક્યા હૈ? ઉસકા અર્થ યહ હૈ કિ ધ્રુવસ્વરૂપ ભગવાન આત્મામેં દ્રષ્ટિ ગઈ, વહ પર્યાય નયી ઉત્પન્ન હુઈ ઔર દ્રવ્યકો અવલંબી. સમજમેં આયા?

ધ્યાન રાખે તો સમજાય એવું છે. ન સમજાય એવું નથી. સાદી ભાષામાં ભાવ આવે છે. કઠણ વાતો નથી. આહાહા..! શું ગંભીર તત્ત્વ!

કહે છે કે 'ત્રિકાલ નિરુપાધિ જિસકા સ્વરૂપ હૈ...' જેનું ત્રિકાળ નિરૂપાધિસ્વરૂપ ભગવાન ધ્રુવ. 'ઐસે નિરજંન નિજ પરમ પંચમભાવ...' ભગવાન કા પંચમભાવ ભગવાન કે પાસ રહા. સિદ્ધ કે દ્રવ્ય કા પંચમભાવ સિદ્ધ કે પાસ રહા. હમારે કામ કા ક્યા હૈ? યહાં તો કહતે હૈં કિ હમારી પર્યાય ભી હમારે કામકી નહીં. આહાહા..! ક્યોંકિ પર્યાયમેં સે નયી પર્યાય ઉત્પન્ન નહીં હોતી. નયી ઉત્પન્ન પર્યાય– વીતરાગી પર્યાય કી ખાન તો ધ્રુવ હૈ. તો ધ્રુવ ભગવાન ઉસકી ભાવના, પંચમભાવકી ભાવના... હૈ ન પંડિતજી હૈ ન દેખો! પરમ પરિણામિકસ્વભાવ ધ્રુવ ચૈતન્યદ્રવ્ય, ધ્રુવ પંચમ પરિણામિકભાવકી ભાવના સે–ઉસકી એકાગ્રતા સે., ઉસકી એકાગ્રતાસે પંચમગતિમેં–મોક્ષગતિમેં મુમુક્ષુ જાતે હૈં. '(વર્તમાન કાલ મેં) જાતે હૈં,...' સમજ મેં આયા? આહાહા..! કહો, ભીખાભાઈ! હીરાભાઈ રાખ્યા છે કે નહીં જોડે? કહો. આહાહા..!

ભગવાન આત્મા ત્રિકાળી ધ્રુવબિંબ. કાચ હોતા હૈ ન? અરીસા.. અરીસા. અરીસા કા દ્રષ્ટાંત આતા હૈ. ભાઈએ તો બહુ આપ્યો છે નિહાલભાઈએ. આ અરીસો છેને અરીસો? અરીસા કો ક્યા કહતે હૈં? શીશા-દલ. તો ઉપરકી પર્યાયમેં સબ અવસ્થા હોતી હૈ. વહ પર્યાય સિવાય કા સારા દ્રવ્ય હૈ ઉસમેં તો વહ પર્યાય હૈ હી નહીં. અરીસાકા દલ હૈ જો ધ્રુવ દલ હૈ ઉસમેં તો વર્તમાન પર્યાય અરીસા કે અંદર નહીં હૈ. જો અરીસા મેં લાલ, પીલા આદિ દિખને મેં આતા હૈ વહ તો અરીસાકી એક સમયકી પર્યાય હૈ. વહ પર્યાય અરીસા કા જો દલ હૈ, પિંડ હૈ, કંદ હૈ આખા પૂર્ણ, ઉસમેં પર્યાય કા અભાવ હૈ. સારા અરીસા એક પર્યાય મેં આ જાતા નહીં. આહાહા..! શેઠ! ઔર અરીસાકી એક સમયકી પર્યાય ઉસ દલ મેં પ્રવેશ કરતી નહીં. દોનોં ભિન્ન ભિન્ન હૈં. સમજ મેં આયા?

એમ ભગવાન આત્મા ધ્રુવદલ, નિત્યદલ, સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ પૂર્ણ વહ એક સમયકી અવસ્થા મેં આતા નહીં ઔર એક સમયકી અવસ્થા ધ્રુવમેં પેસતી નહીં. આહાહા..! ભારે વાત ભાઈ! સમજ મેં આયા? કહો, પન્નાલાલજી! ઐસી બાત હૈ. યહ હિન્દી મેં આયી. પરન્તુ હિન્દી મેં તો જો ભાવ હો વહ આતે હૈં, દૂસરે કહાં સે આયે?

શરીર, વાણીકી ક્રિયા જડકી જડ મેં, મન કી મન મેં, વાણી કી વાણી મેં, જડ શરીર કી જડ મેં. ઔર દયા, દાન, વિકલ્પ ઉઠતે હૈ ભક્તિ આદિ વહ રાગ આસ્રવતત્ત્વમેં. ઔર ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, ક્ષાયિક તત્ત્વ ઉત્પન્ન હોતા હૈ વહ તો એક સમયકી પર્યાય તત્ત્વ મેં. ધ્રુવ તત્ત્વમેં વહ હૈ નહીં. આહાહા..! ભારે વાત ભાઈ!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ઐસા હૈ કિ નહીં? નિર્ણય કરો, નિર્ણય તો કરો પહલે. સામાન્ય જો ધ્રુવ હૈ, યે એક સમયમેં જો આ જાયે તો એક સમયકી અવસ્થા પૂરતા ધ્રુવ હો જાયે. ઔર એક સમયકી વિશેષ

અવસ્થા હૈ, વિશેષ અવસ્થા ચાહે તો ક્ષાયિક સમકિત હો, કેવલજ્ઞાનકી હો, એક સમયકી અવસ્થા જો ધ્રુવ મેં–સામાન્ય મેં પેસ જાયે, તો એક સમયકી અવસ્થા નિત્ય હો જાયે. પર્યાય તો અનિત્ય હૈ. આહાહા..! પ્રેમચંદભાઈ! ઝીણી વાત છે. કહો, સેઠ! પૂછેંગે તો આયેગા કિ નહીં? હંસતે હૈં.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પ્રયત્ન કહાં ઇતના કરતે હૈં, દરકાર કરતે હૈં અભી? ઇતની દરકાર નહીં હૈ. આહાહા..!

ભગવાન અંદર ચિદ્‌ઘન હૈ, જ્ઞાન કા દલ હૈ, આનંદ કા દલ હૈ, ધ્રુવ બિંબ હૈ, જિસમેં અનંતા સિદ્ધકી પર્યાય જિસકે દલ મેં અંદર પડી હૈ. ઐસા ચિદ્‌ઘન ધ્રુવ પરમસ્વભાવભાવ ઉસમેં ચાર પર્યાય નહીં હૈ, વહ ભાવ દૂર હૈ. આહાહા..! ઐસી બાત! સર્વજ્ઞ વીતરાગ કે સિવા યહ માર્ગ દૂસરી કોઈ જગહ હો સકતા નહીં. તીન કાલ, તીન લોક મેં. ઓહોહો..!

યહાં તો કહતે હૈં કિ પંચમભાવકી ભાવના. ઐસા કહા ન? પર્યાયકી ભાવના કરે પર્યાય મેં રહકર, તો ભી વહ તો પર્યાય મેં ખડા હૈ. ધ્રુવ મેં ખડા ન હુઆ. તો પર્યાય મેં દયા, દાન, વ્રત આદિ કા પર્યાય મેં લક્ષ્ય કરે, ઔર વહાં રહે વહ તો પર્યાયબુદ્ધિ વહ તો અંશબુદ્ધિ હુઈ. વહ તો પર્યાય મેં રમતે હૈં, મિથ્યાત્વ મેં રમતે હૈં. સમજ મેં આયા? યહાં તો ભગવાન આત્મા નિજ પરમ પંચમભાવ. ભગવાન આતમા કા નિજ નામ અપના, પરમભાવ, પંચમભાવ, ધ્રુવભાવ, નિત્યભાવ, સ્વભાવભાવ, સદ્રશ્યભાવ, સામાન્યભાવ... સમજ મેં આયા? ઐસે દલકી ભાવના સે... યહ ભાવના વીતરાગીપર્યાય હૈ. સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર વહ પંચમભાવકી ભાવના હૈ. યહ નિયમસાર દેખા હૈ કિ નહીં? પઢા હૈ કિ નહીં પંડિતજી?

શ્રોતા :- .... અભિપ્રાયમેં ભૂલ હુઈ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- થોડી નહીં, હો તો પૂરી, ન હો તો કુછ નહીં. સમજ મેં આયા? નક્કી કરો પહલે. પહલે વિકલ્પ સહિત ભી ઐસા નિર્ણય ન હો, ઉસકો નિર્વિકલ્પ દ્રષ્ટિ કભી હોતી નહીં. સમજ મેં આયા? આહાહા..! 'પ્રભુ તારી પાસે રે પ્રભુ નથી વેગળો.' પર્યાયમાં આવે નહિ એવો પ્રભુ તારો પડ્યો છેને, ભગવાન! આહાહા..! એ તો મોક્ષમાર્ગની પર્યાય ઔર મોક્ષની પર્યાયથી દૂર છે, વેગળો છે. આહાહા..! જુઓ તો ખરા ભેદજ્ઞાન!

ઐસી ભાવના સે.., ઐસી પંચમભાવકી ભાવના સે... પંચમભાવ ત્રિકાલી હુઆ. ભાવના વહ વર્તમાન પર્યાય હૈ. પરન્તુ પંચમભાવકી ભાવના સે, ઐસે. ધ્રુવ તરફ દ્રષ્ટિ કરને સે જો એકાગ્ર હુઆ ઉસકા નામ ભાવના કહને મેં આતા હૈ. ઉસ ભાવના મેં સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર તીનોં આ જાતે હૈં. પાઠ હૈ?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એ અત્યારે ઠેકાણે નહિ પડે, રાતે પૂછજો. કહો, સમજાણું કાંઈ? આ તો અલૌકિક માર્ગ હૈ. ઐસે હી પકડ મેં આયે ઐસા નહીં હૈ.

ભગવાન ધ્રુવસ્વરૂપ હૈ ઉસકી ભાવના.., ભાવકી ભાવના.., ત્રિકાલી ધ્રુવકી ભાવના.., ઉસકી ભાવના. પર્યાયકી નહીં, રાગકી નહીં, નિમિત્તકી નહીં, રાગ હો, શુભરાગ હો, થોડા હૈ તો જ્યાદા હો, વહ તો દ્રષ્ટિ પર્યાયબુદ્ધિ મિથ્યાદ્રષ્ટિ હૈ. આહાહા..!

શ્રોતા :- ત્રિકાલી ધ્રુવસ્વભાવકી...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ત્રિકાલી ધ્રુવસ્વભાવકી ભાવના–અંતરમેં એકાગ્રતા, ધ્રુવ મેં એકાગ્રતા. વહ એકાગ્રતા હૈ તો પર્યાય. પરન્તુ વહ ધ્રુવ સંબંધી લીનતા. પર્યાય મેં પર્યાયકી લીનતા નહીં. સમજ મેં આયા? આહાહા..! અરે..! માર્ગ તો દેખો! તીન લોક કા નાથ પૂર્ણાનંદ સે ભરા હુઆ હૈ પ્રભુ!. કહતે હૈં કિ ઉસપર નજર કરકે ઉસમેં એકાગ્ર હો વહ ભાવના. ઉસકો સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર ધ્રુવ કે લક્ષ સે, આશ્રય સે હુઈ દશા, ઉસકો યહાં ભાવના કહતે હૈં. આ ભાવના એટલે કલ્પના એમ નહિ. એમાં એકાગ્રતા-લીનતા. ધ્રુવ મેં લીન. ધ્રુવબિંબ મેં દ્રષ્ટિકા પ્રસાર, ધ્રુવ મેં દ્રષ્ટિકા પ્રસાર, ધ્રુવ મેં દ્રષ્ટિકા વિસ્તાર, દ્રષ્ટિને સારા ધ્રુવ કો કબ્જેમેં કર લિયા હૈ. એય..! ધર્મચંદજી!

ઐસી 'ઐસી ભાવના સે પંચમગતિ મેં...' દેખો! પંચમભાવકી ભાવનાસે પંચમગતિમેં 'મુમુક્ષુ (વર્તમાન કાલ મેં) જાતે હૈં,...' અર્થાત્ સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાન ભી ધ્રુવ પરિણામિકભાવ કે આશ્રયસે વર્તમાન સમ્યગ્દર્શન હોતા હૈ, સમ્યગ્જ્ઞાન હોતા હૈ, સમ્યક્ચારિત્ર હોતા હૈ, આગે બઢકર શુક્લધ્યાન ભી ધ્રુવ કે આશ્રય સે હોતા હૈ, આગે બઢકર કે કેવલજ્ઞાન ભી ધ્રુવ કે આશ્રયસે હોતા હૈ ઔર પૂર્ણ સિદ્ધદશા ભી ધ્રુવ કે આશ્રય સે હોતી હૈ.

શ્રોતા :- ...ધ્રુવકા આશ્રય કરનેસે હી હોતી હૈ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- બસ, બાત યહી હૈ. સમજ મેં આયા?

પંચમભાવકી... 'પરમ પંચમભાવ...' ક્યોંકિ પર્યાય કો ભી પરિણામિકભાવકી પર્યાય કહને મેં આતા હૈ. વહ દયા, દાન, વ્રત, કામ, ક્રોધ કા પરિણામ હૈ વહ કર્મ કે નિમિત્તકી અપેક્ષા સે ઉદય, પરન્તુ પરિણામિકભાવકી અપેક્ષા સે પરિણામિકભાવકી પર્યાય. ઐસે ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, ક્ષાયિક ભી પરમ પરિણામિકભાવકી અપેક્ષા સે પરિણામિક પર્યાય, ઉસ પર્યાય સે ભિન્ન ત્રિકાલી પરમપારિણામિક. સમજ મેં આયા? કહા ન? ડોક્ટર! ... ક્યા કહા? અભી ક્યા કહા?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વહ કહા હી નહીં. ખ્યાલ મેં લિયા નહીં.

આત્મા મેં જો પુણ્ય-પાપ કા ભાવ હોતા હૈ વહ નિમિત્તકી અપેક્ષા સે ઉદય કહો, પરન્તુ પરિણામિકભાવ પરમભાવ હૈ વહ પર્યાયરૂપ પરિણમતા હૈ તો ઉસકો ભી પરિણામિકભાવકી પર્યાય

(કહનેમેં આતા હૈ). પરમપારિણામિક ભિન્ન. વહ કુછ નહીં અભી. ઐસા કહકર ખુલાસા કરાતે હૈં. વહ તો પરિણામિક રાગાદિ વિકલ્પ જો દયા, દાન, કામ, ક્રોધકા મિથ્યાત્વપરિણામ હૈ વહ ભી પરિણામિકભાવકી પર્યાય હૈ. પર્યાય, પરમપારિણામિક હૈ વહ ધ્રુવ. આહાહા..! વહ કહા થા. આપકા ધ્યાન નહીં થા. સમજ મેં આયા?

બાપુ! માર્ગ કોઈ ઐસા અલૌકિક હૈ કિ લોગોં કો ઐસે હી અપની કલ્પના સે પઢે, અપની કલ્પના સે બિઠાયે ઔર કલ્પના સે વીતરાગ માર્ગ કો ઉલ્ટા માને ઔર હમ વીતરાગમાર્ગ કહતે હૈં ઐસા કહતે હૈં. યહાં તો કહતે હૈં... પરમ પંચમભાવ ક્યોં કહા? પરમ પંચમભાવ. પરમ પંચભાવ ધ્રુવ હૈ ઔર ઉસકી પર્યાય રાગ, દયા, દાન, કામ, ક્રોધ કા પર્યાય વહ ભી પરિણામિકભાવકી એક સમયકી પર્યાય હૈ. ઉસકો પરિણામિકભાવ કહતે હૈં. પરમ પારિણામિક નહીં.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- યહ પરિણામિક હૈ, કહતે હૈં. ઔર યહાં તો ઉદય, ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, ક્ષાયિક ચારોં પર્યાય કો અંતર કી અપેક્ષા સે, નિજ તરફકી અપેક્ષાસે ઉસકો ચારોં કો પરિણામિક કી પર્યાય કહતે હૈં. કર્મકી અપેક્ષા સે ઉસકો ઉદય ક્ષયોપશમ, ક્ષાયિક, ઉપશમ કહતે હૈં. પરન્તુ વહ પરિણામિકભાવકી જો પર્યાય હૈ વહ પરિણામિકભાવ પર્યાય, પરન્તુ ધ્રુવ હૈ વહ પંચમ પારિણામિક ત્રિકાલ ભાવ હૈ. આહાહા..! સેઠ! શેઠ આમ બફમ થઈ જાય, ત્યાં બેઠા હોય તો જાણે એમ લાગે ડાહ્યા મોટા દુકાને.

શ્રોતા :- કુછ યાદ નહીં રહતા.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- આમાં યાદ ક્યાં રાખવાનું છે? આ તો તત્ત્વની વાત છે સીધી. આહાહા..!

ત્રિકાલી ભગવાન જો ધ્રુવ હૈ વહ પરમપારિણામિકભાવ હૈ ઔર ઉસકી પર્યાય ચાર હૈ વહ પરિણામિકભાવકી પર્યાય-અંશ હૈ. પરિણામ વહ અંશ હૈ, પરન્તુ વહ પરમપારિણામિક નહીં. સમજ મેં આયા? પરમ પારિણામિક ધ્રુવ ભગવાન આત્મા નિત્યાનંદ પર્યાય સે ભિન્ન, ઉસકી ભાવના સે.., ઉદયકી, ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, ક્ષાયિકકી એકાગ્રતા સે નહીં. વહ ધ્રુવકી એકાગ્રતા સે પંચમગતિ મેં મુમુક્ષુ–ધર્માત્મા મોક્ષ જાતે હૈં. સમજ મેં આયા? આહાહા..!

સમ્યગ્દર્શનકી પર્યાય વહ ભી પંચમભાવકી એકાગ્રતા સે હોતી હૈ. આહાહા..! યે તો વહ કહતે હૈં, તીન કરણસે શુદ્ધભાવસે હોતી હૈ. તીન કરણ લિયે હી નહીં હૈ, સુન ન! બહુત તકરાર કરે વિદ્વાન બડે. બાપુ! ઉસકો વિદ્વાન નહીં કહતે. યહાં કહેંગે. અભી આયેગા. આહાહા..! ભગવાન આત્મા મૈં જો હૂં, વહ તો પર્યાય સે ભિન્ન હૂં. મેરે મેં પર્યાય પરિણમન કરો, પરન્તુ મૈં પરિણમનકી પર્યાય મેં આતા નહીં.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હો, વહ તો પર્યાય કા ધર્મ હૈ પરિણમન કરના. મેરા ધર્મ નહીં. આહાહા..!

'પંચમગતિમેં મુમુક્ષુ (વર્તમાન કો મેં) જાતે હૈં,...' એક હી માર્ગ હૈ ઐસા કહતે હૈં. તીન કાલ મેં એક હી માર્ગ હૈ. પંચમકાલકે લિયે કોઈ દૂસરા માર્ગ ઔર મહાવિદેહ કા દૂસરા માર્ગ ઔર ભરત કા દૂસરા માર્ગ—ઐસા હૈ નહીં. ભૂતકાલ કા દૂસરા માર્ગ ઔર ભવિષ્યકાલ કા દૂસરા માર્ગ, કઠિન પંચમકાલ મેં દૂસરા માર્ગ.

શ્રોતા :- આજકલ તો લોગ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ઇસલિયે તો ખુલાસા કરતે હૈં. આહાહા..!

ભાઈ! સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર જો નિર્મલ પર્યાય, જો યહ નિયમસાર હૈ, નિશ્ચય મોક્ષમાર્ગ હોં! વ્યવહારમોક્ષમાર્ગ વહ માર્ગ હૈ હી નહીં, વિકલ્પ વહ મોક્ષમાર્ગ હૈ હી નહીં, નિશ્ચય મોક્ષમાર્ગકી જો નિર્મલ સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રકી વીતરાગી પર્યાય, વહ પંચમભાવ ધ્રુવ કે આશ્રય સે ઉસમેં એકાગ્રતા સે ઉત્પન્ન હોતી હૈ, ઔર ઉસ પંચમભાવ કે આશ્રય સે આત્મા કો કેવલજ્ઞાન ઔર મુક્તિ હોતી હૈ.

'(ભવિષ્યકાલ મેં) જાયેંગે...' ભવિષ્ય અનંત કાલ હૈ ઉસમેં ભી ધ્રુવસ્વભાવકી એકાગ્રતા સે મોક્ષ જાયેંગે. કોઈ દૂસરા માર્ગ વીતરાગ મેં હૈ નહીં. 'ઔર (ભૂતકાલ મેં) જાતે થે.' જાતે થે. ગયે કાલ મેં ભી ધ્રુવ પંચમભાવ ઉસકી એકાગ્રતાસે મોક્ષ ભૂતકાલ મેં અનંત ગયે, વર્તમાન જાતે હૈં ઔર ભવિષ્ય મેં જાયેંગે. 'એક હોય ત્રણ કાળમાં પરમાર્થનો પંથ.' યહ પરમાર્થ કા પંથ હૈ એક. મહાસિદ્ધાંત હૈ.

'(અબ ૪૧ વીં ગાથાકી ટીકા પૂર્ણ કરતે હુએ ટીકાકાર મુનિરાજ દો શ્લોક કહતે હૈં :-)' વહ તો ટીકા થી, અબ શ્લોક હૈ.

(आर्या)

अंचितपंचमगतये पंचमभावं स्मरन्ति विद्वान्सः।
संचितपंचाचाराः किंचनभावप्रपंचपरिहीणाः ॥५८॥

'શ્લોકાર્થ – (જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ ઔર વીર્યરૂપ) પાંચ આચારોં સે...' પાંચ આચાર.. આચાર પર્યાય. સમ્યગ્જ્ઞાન, સમ્યગ્દર્શન, સમ્યક્ચારિત્ર, તપ ઔર વીર્ય—પાંચોં વીતરાગીપર્યાય, વીતરાગીદશા, નિર્વિકલ્પદશા. ઇન 'પાંચ આચારોં સે યુક્ત...' સહિત. 'ઔર કિંચિત્ ભી પરિગ્રહપ્રપંચસે સર્વથા રહિત...' મુનિ કહતે હૈં ન? મુનિકી બાત મુખ્ય લેતે હૈં ન? 'કિંચિત્ ભી પરિગ્રહપ્રપંચસે સર્વથા રહિત...' મુનિ કો તો એક વસ્ત્ર કા ટૂકડા ભી પરિગ્રહ હોતા નહીં. વસ્ત્ર કા એક ટૂકડા હો ઔર મુનિપના માને, વહ મિથ્યાદ્રષ્ટિ હૈ.

શ્રોતા :- વ્યવહાર પંચાચાર...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વ્યવહાર પંચાચાર ભી નહીં, વહ તો વિકલ્પ હૈ. યહાં તો નિશ્ચય પંચાચારકી બાત હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

'પાંચ આચારોં સે યુક્ત કિંચિત્ ભી પરિગ્રહપ્રપંચસે સર્વથા રહિત...' ઇસસે સહિત ઔર ઇસસે રહિત ઐસે અસ્તિ-નાસ્તિ કી હૈ. 'ઐસે વિદ્વાન...' ઐસે વિદ્વાન... ઉસકો વિદ્વાન કહતે હૈં ઔર ઉસકો જ્ઞાની કહતે હૈં. બાકી શાસ્ત્ર કી પઢાઈ કી હો ઔર ઉલ્ટા કરે વહ વિદ્વાન હૈ નહીં. હૈ ઉસમેં, દેખો. 'ઐસે વિદ્વાન પૂજનીય પંચમગતિકો પ્રાપ્ત કરને કે લિયે...' પૂજનીય પંચમગતિ-મુક્તિકો પ્રાપ્ત કરને કે લિયે 'પંચમભાવ કા સ્મરણ કરતે હૈં.' સ્મરણ અર્થાત્ પંચમભાવ મેં એકાગ્ર હોતે હૈં. સ્મરણ કરતે હૈં યાનિ ઐસે (વિકલ્પસે) સ્મરણ નહીં. પંચમભાવ કો યાદ કરકે એકાગ્ર હોતે હૈં. આહાહા..! ભારે વાતું, ભાઈ!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- આત્મા કે પુરુષાર્થકી અંતર વિકારરહિત–નિર્વિકારકી રચના હોના વહ વીર્યાચાર હૈ. વીતરાગી પર્યાયકી રચના હોના વહ વીર્યાચાર કા કામ હૈ. વ્યવહાર પંચ વિકલ્પ આદિ હૈ વ્યવહાર વહ નહીં. વહ બંધ કા કારણ, વહ આત્મા કે સ્વભાવ કા કારણ હૈ હી નહીં. વહ આગે કહેંગે.

'વિદ્વાન પૂજનીય પંચમગતિ કો પ્રાપ્ત કરને કે લિયે પંચમભાવ કા...' પંચમભાવ અર્થાત્ પંચમ ત્રિકાલી ભાવ ઉસકા સ્મરણ નામ એકાગ્રતા કરતે હૈં તો ઉસકો મુક્તિ હોતી હૈ. મુક્તિ હોતી હૈ. પંચમભાવકી એકાગ્રતા સે મુક્તિ હોતી હૈ. ઐસા કહા ન. ધ્યાન રખો તો હા, ના કા ખ્યાલ રહે. યહ તો અલૌકિક બાત હૈ ભાઈ! યહ તો કેવલજ્ઞાનીકી સભા હૈ. કેવલજ્ઞાનીકી બાત હૈ યહ સબ. સમજ મેં આયા? આહાહા..!

દૂસરા શ્લોક -

(मालिनी)

सुकृतमपि समस्तं भोगिनां भोगमूलं
त्यजतु परमतत्त्वाभ्यासनिष्णातचित्तः।
उभयसमयसारं सारतत्त्वस्वरूपमं
भजतु भवविमुक्त्यै कोऽत्र दोषो मुनीशः ॥५९॥

'શ્લોકાર્થ – સમસ્ત સુકૃત (શુભ કર્મ) ભોગિયોં કે ભોગકા મૂલ હૈ;...' આહાહા..! વ્યવહાર સમકિત, વ્યવહાર ચારિત્ર, વ્યવહાર જ્ઞાન—યહ સબ રાગ ભોગિયોં કે ભોગ કા મૂલ હૈ. આહાહા..!

શ્રોતા :- મુનિનું ચાલે છેને? બીજાને વાંધો નહિને?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અરે..! જ્ઞાની-સમકિતી કી બાત ચલતી હૈ. જો કુછ ભી શુભભાવ હૈ વહ ભોગીયોં કે ભોગ કા મૂલ હૈ. આત્મા કે ભોગ કા વહ મૂલ હૈ નહીં. સમજે? શુભભાવ ભોગિયોં કે ભોગ

કા મૂલ હૈ. ધર્મી–અનુભવ કે ભોગનેવાલે કો વહ શુભભાવ હોતા નહીં. હૈ તો અપના હૈ નહીં. ઉસસે લાભ માનતે નહીં. આહાહા..! ભારે વાત ભાઈ! સોગનઢ કે નામ સે ફિર લોગ કહે ન. ભાઈ! યહ ભગવાન કહતે હૈં યા સોનગઢ કહતા હૈ? કૌન કહતા હૈ? સુન તો સહી. એય..!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- તો દૂસરા અર્થ ક્યા હૈ ઉસમેં નિકાલે ન ઉલટા. ઉલટા નિકાલ સકે ન, કહાંસે નિકાલે?

શ્રોતા :- ...

ઉત્તર – ભોગિયોં કે ભોગ કા મૂલ હૈ. સમસ્ત શુભ કિસી ભી પ્રકાર કા હો, ઐસે. ચાહે (કોઈ ભી) પ્રકાર કે મહાવ્રત કે પરિણામ હો, સમજ મેં આયા? અટ્ઠાઈસ મૂલગુણ કા હો, ષટ્ આવશ્યક કા હો, ભગવાન કી ભક્તિ કા હો, શાસ્ત્ર કે વાંચન કા શુભભાવ હો, ભગવાન કે સ્મરણ કા, નામસ્મરણ કા ભાવ હો, વહ સબ ભોગિયોં કે ભોગ કા મૂલ હૈ. ધર્મી કા વહ મૂલ હૈ નહીં. આહાહા..! ભારે કામ ભાઈ!

શ્રોતા :- પંચમભાવ કી માલા જપે.

ઉત્તર - યહ મૈં પંચમભાવ હૂં, પંચમભાવ હૂં—ઐસા વિકલ્પ કરે તો ક્યા આયા ઉસમેં? વહ તો વિકલ્પ હૈ. આહાહા..! ધ્રુવ આત્મા હૈ, શુદ્ધ હૈ, અબદ્ધ હૈ, નિર્મલ હૈ ધ્રુવ હૈ—વહ તો વિકલ્પ હૈ. ભોગિયોં કે ભોગ કા મૂલ વહ વિકલ્પ હૈ.

ત્રિકાલ ધ્રુવ ભગવાન આત્મા ઉસમેં દ્રષ્ટિ લગાકર એકાકાર હોના વહ મોક્ષકા મૂલ હૈ. આહાહા..! ભારે વાતું ભાઈ! અશુભભાવ મેં થા તો વહાં લગા થા, ચિપકા થા. શુભભાવ મેં આયા દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રકી ભક્તિ મેં તો વહાં ચૌંટ ગયા. વહ તો એક હી દશા હૈ. સમજ મેં આયા?

'સમસ્ત સુકૃત...' સમસ્ત સુકૃત... કોઈ ભી શુભભાવ એમ. ચાહે તો દયા કા, દાન કા, ભક્તિ કા, પૂજા કા, નામ સ્મરણ કા, નમો અરિહંતાણં, પંચ પરમેષ્ઠીકી યાદગીરી હો, ૐ... ૐ... ૐ... વહ વિકલ્પ (હૈ), વહ ભોગીયોં કે ભોગકા મૂલ હૈ. શોભાલાલજી! સચ ક્યા? હૈ ઉસકો સચ હૈ ક્યા? હૈ કિ નહીં ઉસમેં? પુસ્તક સામને રખા હૈ, ઇસલિયે તો રખા હૈ.

શ્રોતા :- ઇસમેં સ્પષ્ટ લિખા હૈ, નિશ્ચયકી બાત હૈ લેકિન વ્યવહારકી બાત નહીં લિખી હૈ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વ્યવહારકી બાત અર્થાત્ વ્યવહાર અર્થાત્ જૂઠા. જૂઠ કી બાત યહાં નહીં હૈ. નિશ્ચય અર્થાત્ યથાર્થ સત્ય. વહ સત્યકી બાત હૈ યહ. અસલ મેં વહી વસ્તુકી માન્યતા ઔર જ્ઞાન કરને લાયક હૈ. બાકી સબ એક કે બિના કે શૂન્ય હૈં. ચાહે તો પાંચ મહાવ્રત પાલે, અઠ્ઠાઈસ મૂલગુણ પાલે, ભગવાનકી ભક્તિ સારા દિન નમો અરિહંતાણં... નમો અરિહંતાણં... નમો અરિહંતાણં... નમો અરિહંતાણં... રામ... રામ... રામ... રામ... રામ... રામમાં પછી મરા હો જાતા હૈ. સમજ મેં આયા કુછ?

'સમસ્ત સુકૃત (શુભ કર્મ) ભોગિયોં કે ભોગ કા મૂલ હૈ; પરમ તત્ત્વ કે અભ્યાસ મેં નિષ્ણાત ચિત્તવાલે મુનિશ્વર...' અર્થાત્ ધર્માત્મા. પરમતત્ત્વ ભગવાન આત્મા પરમતત્ત્વ. પર્યાય અપરમતત્ત્વ. ધ્રુવ તત્ત્વ પંચમભાવ પરમતત્ત્વ. ત્રિકાલી પંચમભાવ વહ પરમતત્ત્વ, સંવર, નિર્જરા, મોક્ષ ભી પરમતત્ત્વ નહીં. વહ અપરમતત્ત્વ (ક્યોંકિ) પર્યાય હૈ. ગુણ ઔર ભાવ એક હી હૈ. દ્રવ્ય ઔર ગુણ દોનોં એક અભેદ હૈ. ગુણ ઔર દ્રવ્ય, દ્રવ્ય.. ગુણ કે પિંડ કો દ્રવ્ય કહના. ગુણ ઔર દ્રવ્ય ભિન્ન હૈ ન?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એક ભેદ... દૂસરા ભેદ હૈ કહાં અંદર? જો ગુણ કા પિંડ હૈ વહ દ્રવ્ય. દ્રવ્ય કા અર્થ ક્યા? દ્રવ્ય કોઈ દૂસરી ચીજ હૈ? ઔર કોઈ દૂસરી ચીજ ગુણ હૈ? અનંત ગુણ કા પિંડ ધ્રુવ ઉસકો દ્રવ્ય કહતે હૈ. એકરૂપ કહના વહ તો દ્રવ્ય ઔર અનંતરૂપ ગુણ કહના હો તો ગુણ. પરન્તુ યહ ગુણ હૈ ઔર યહ ગુણી ઐસા ભેદ કરે તો વહ વિકલ્પ હૈ. ઉસકે આશ્રય સે ભી સમ્યગ્દર્શન હોતા નહીં. અભેદકી દ્રષ્ટિ કરને સે સમ્યગ્દર્શન હોતા હૈ. બાકી કોઈ તીન કાલ તીન લોક મેં દૂસરા કોઈ ઉસકા હેતુ–કારણ હૈ નહીં. સમજ મેં આયા?

'પરમ તત્ત્વકે અભ્યાસ મેં નિષ્ણાત ચિત્તવાલે...' વિચિક્ષણ–નિષ્ણાંત પૂર્ણ. નહીં કહતે હૈ કિ ઇસમેં નિષ્ણાત હૈ? ઇસ બાત મેં નિષ્ણાંત હૈ. નિપુણ. નિષ્ણાંત હૈ પરિપૂર્ણ હૈ. ઐસે ભગવાન આત્મા પંચમભાવ ઉસકો જાનનેમેં જો નિષ્ણાત હૈ. 'મુનિશ્વર ભવ સે મુક્ત હોને હેતુ...' ચાર ગતિ કે ભવ સે મુક્ત હોને હેતુ 'ઉસ સમસ્ત શુભ કર્મ કો છોડો...' પાઠ મેં હૈ કિ નહીં? **'त्यजतु' 'भवविमुक्त्यै त्यजतु'** દ્રષ્ટિમેંસે છોડો, ઐસે. છોડો અર્થાત્? દ્રષ્ટિકે વિષયસે છોડ દો. પુણ્ય-પાપ કા–પુણ્યાદિ કા પરિણામ દ્રષ્ટિ કા વિષય નહીં. ઉસકે આશ્રય સે સમ્યગ્દર્શન હોતા નહીં.

'ઔર સારતત્ત્વસ્વરૂપ ઐસે ઉભય સમયસાર કો ભજો.' ઓહોહો..! ત્રિકાલી ભગવાન આત્મા ઔર ઉસકે કારણરૂપ ઉસકી નિર્મલ પર્યાયકો ભજો. ઉભય સમયસાર. ઉભય અર્થાત્ ત્રિકાલી ધ્રુવ સમયસાર. ઉસકી એકાગ્રતા હોકર નિર્મલ વહ કારણસમયસાર ઔર પૂર્ણ કેવલજ્ઞાન હો વહ કાર્યસમયસાર. ધ્રુવ હૈ વહ પરમ કારણસમયસાર. ઐસી કઠીન બાત ભાઈ!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- સમયસાર તીન. ઉસમેં યહાં દો કહે. ત્રિકાલી ધ્રુવ કો સમયસાર કહા ઔર મોક્ષ પાનેકે કારણરૂપ જો આત્માકી નિયમસમયસાર વીતરાગીપર્યાય વહ પર્યાયરૂપ કારણસમયસાર. ધ્રુવ કારણ ત્રિકાલી સમયસાર ઔર કાર્યરૂપ કાર્યસમયસાર સિદ્ધ પદ. પરન્તુ યહાં દો કો ભજો. ધ્રુવ ઔર પર્યાય કો ભજો ઐસે. ભજો અર્થાત્ દ્રવ્ય મેં એકાગ્ર હો. ઐસે. પ્રગટ હોતા હૈ. પરન્તુ દ્રવ્ય કે આશ્રય સે– ધ્રુવ સમયસાર હૈ ઉસકી એકાગ્રતા હોને સે મોક્ષમાર્ગ કી પર્યાય, વીતરાગી પર્યાય, વીતરાગી

સમકિત વહ કારણસમયસાર. ઉસકો ભજો. 'ઇસમેં ક્યા દોષ હૈ?' કહો, ઐસા કહા દેખો. **'कोऽत्र दोषो मुनीशः'**

અરે..! યહ છોડના, ઔર ઇસમેં ભજના ઇસમેં ક્યા દોષ હૈ? ઐસા કહતે હૈં. શુભ પરિણામ છોડ દે? છોડ કર ક્યા કરે? છોડકર અંદર મેં એકાગ્ર હોના ઐસા કહતે હૈં. આહાહા..! સમજ મેં આયા કુછ? ભગવાન કે પાસ જાયે તો ભગવાન ઐસા કહતે હૈં કિ મેરે સામને દેખના છોડ દે, તેરી સન્મુખ દેખ.

શ્રોતા :- ... ફટકાર લગતી હૈ

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી - ... ફટકાર લગતી હૈ. ફટકાર ક્યા? કિ તુમ મેરે સામને દેખતે હો? તેરે પાસ પૂર્ણ હૈ ઉસકી તરફ દેખ. ધ્રુવ તરફકી દ્રષ્ટિ દેખ. તુઝે લાભ હોગા, બાકી લાભ હમારે સન્મુખ હોને સે લાભ હોગા નહીં. આહાહા..! યહ તો વીતરાગ કહતે હૈં. દૂસરે તો કહે, હમારા ભજન કરો, હમેં દો આહાર, પાની, લડ્ડુ. આપકા કલ્યાણ હો જાયેગા. એય..! યહાં તો કહતે હૈ કિ ભાવલિંગી મુનિ કો આહાર-પાની દે વિકલ્પ, પુણ્યબંધ હો. સંવર, નિર્જરા જરા ભી નહીં હોતી. આહાહા..! સમજ મેં આયા? શ્વેતાંબર મેં વહ તો લેખ હૈ ભગવતી મેં. તથારૂપ સાધુ કો નિર્દોષ આહાર-પાની દે તો પરિત સંસાર કરે. યહ મૂલ પાઠ હૈ. મૂલ લિખાવટ હી સારી તત્ત્વ કે વિરૂદ્ધ કે હૈ. પર ક્યા કરે? તીન સૂત્ર ઉસમેં બડી તકરાર હુઈ હૈ.

એક સૂત્ર ઐસા હૈ કિ મુનિ કો નિર્દોષ પાની દે (ઉસમેં) સદોષ થોડા હો, તો બહોત નિર્જરા ઔર થોડા પાપ. યહ લિયા. શ્વેતાંબરને લે લિયા. કરો સાધુ કે લિયે. અબ ઇસમેં થોડા પાપ લગેગા, પરન્તુ નિર્જરા જ્યાદા હૈ. ધૂલ મેં ભી નહીં હૈ. તીન સૂત્ર હૈ ભગવતી મેં. એક સૂત્ર તથારૂપ સાધુ કો નિર્દોષ આહાર-પાની દે, એ એકાંતથી નિર્જરા કરે. કિંચિત્ પાપ.... ભગવતી સૂત્રમેં હૈ. ઔર અસંયમીકો દેને સે એકાંત ..... તેરાપંથીને વહ લિયા હૈ. અરેરે..!

યહાં તો કહતે હૈ કિ તથારૂપ (મુનિ) તીર્થંકર તીન લોકકે નાથ હો, ગૃહસ્થાશ્રમમેં હો પહલે. ઉસકો ભીક્ષા દે તો શુભરાગ હોગા, સંસાર પરિત્ પરદ્રવ્યકે આશ્રયસે હોગા નહીં. સમજ મેં આયા? આહાહા..! લો એક પેરેગ્રાફ રહેગા.

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

* * * * *

ભાદરવા સુદ ૭, ગુરુવાર, તા. ૧૮-૯-૧૯૬૯
ગાથા-૪૨, પ્રવચન-૯

શુદ્ધભાવ અધિકાર ચલતા હૈ. નિયમસાર અર્થાત્ મોક્ષકા માર્ગ. યહ મોક્ષકા માર્ગ પર્યાય હૈ. નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શન, ધ્રુવસ્વરૂપકી અંતર રુચિકા પરિણમન વહ નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શન ઔર ધ્રુવકા અંતરમેં સ્વસંવેદનજ્ઞાન, અપના જ્ઞાન પ્રત્યક્ષ (હોના) ઉસકા નામ જ્ઞાનકી પર્યાય ઔર ધ્રુવસ્વરૂપમેં લીનતા ઉસકા નામ ચારિત્ર.—યહ તીનોં મિલકર મોક્ષકા માર્ગ એક હૈ. વહ પર્યાય ધ્રુવ કે અવલંબનસે પ્રગટ હોતી હૈ. ઐસા ધ્રુવતત્ત્વ ચૈતન્ય મહાતત્ત્વ ધ્રુવ અનાદિ-અનંત અવિનાશી... ઉસમેં યહાં ૪૨ ગાથામેં ચલતા હૈ, દેખો! ઉસમેં સમસ્ત સંસાર વિકારકા અભાવ હૈ. નિત્ય જો સમ્યગ્દર્શનકા વિષય, ધ્યેય ઐસા નિશ્ચય આત્મા–સચ્ચા આત્મા ઉસમેં વિકારકા અભાવ હૈ, વહ યહાં ગાથા મેં બતાતે હૈં. ૪૨.

चउगइभवसंभमणं जाइजरामरणरोगसोगा य।
कुलजोणिजीवमग्गणठाणा जीवस्स णो संति ॥४२॥

જીવને નથી, અહીં તો દ્રવ્યમાં નથી એને જીવ કહ્યો છે. આહાહા..! જીવને ક્ષાયિકભાવ નથી. આ તે કંઈ વાત છે! જીવને કેવળજ્ઞાન નથી. ઐસી બાત કહી ન? **'जीवस्स णो संति'** ભગવાન ધ્રુવસ્વરૂપ અનાદિ-અનંત સત્વ તત્ત્વ આખું-પૂર્ણ, ઉસમેં તો કેવલજ્ઞાનકી પર્યાય ભી નહીં, ઉસકો જીવ કહતે હૈં. સમજ મેં આયા? સચ્ચા આત્મા કહો, સચ્ચા જીવ કહો કે નિશ્ચય તત્ત્વ આત્મા કહો. તો વહ નિશ્ચય આત્મા હૈ વહી આત્મા હૈ. જો પર્યાય ક્ષાયિક, ક્ષયોપશમજ્ઞાન આદિ હૈ વહ પર્યાય જીવમેં હૈ નહીં, જીવમેં હૈ નહીં. **'जीवस्स णो संति' 'जीवस्स णो संति'** એમ આવે છે કે નહિ? સમજમેં આયા? જીવ ઇસકો કહતે હૈં કિ ત્રિકાલી નિત્યાનંદ, સહજાનંદ મૂર્તિ ધ્રુવ ઉસકો યહાં આત્મા કહતે હૈં, ઉસકો જીવ કહતે હૈં. પર્યાયકો જીવ કહતે નહીં. પર્યાય વ્યવહાર આત્મા હૈ, વહ જૂઠા આત્મા હૈ.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- દોનોં આત્મા મિલકર પ્રમાણકા વિષય હૈ, વહ નિશ્ચયકા વિષય નહીં. સમજ મેં આયા? નિશ્ચય જો પરમાત્મા પૂર્ણ સ્વરૂપ ધ્રુવ ચૈતન્ય, ઉસમેં તો યહાં પર્યાયકા કોઈ અંશ ભી, સિદ્ધ કી પર્યાયભી દ્રવ્યમેં નહીં, ઉસકો યહાં જીવ કહતે હૈં. આહાહા..! સમજ મેં આયા? એકેન્દ્રિય, બે ઇન્દ્રિય, ત્રણ ઇન્દ્રિય, ચાર ઇન્દ્રિય, પંચેન્દ્રિય એ તો ક્યાંય વયા ગયા. વહ જીવ નહીં. યહ તો ઉસકી પર્યાય મેં નિર્મલતા, શુદ્ધ વીતરાગતા પ્રગટ હો વહ ભી જીવ નહીં.

જીવ તો ધ્રુવ ચિદાનંદ પ્રભુ અનંત આનંદકા કંદ જિસમેં તો નકોર ચીજ ભરી હૈ ઉસકો યહાં જીવ કહતે હૈં. ઉસકે અવલંબનસે સમ્યગ્દર્શન હોતા હૈ ઐસા કહનેમેં આતા હૈ. બાકી પર્યાય તો વહ ભી, પર્યાય હૈ વહ સ્વયં સત્ હૈ. સમજ મેં આયા?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પદાર્થ દ્રવ્ય હૈ વહી યથાર્થ પદાર્થ હૈ. પ્રમાણકા વિષય બનાના હો તો પ્રમાણ ભી દ્રવ્યકો–નિશ્ચય આત્માકો રખકર હી પ્રમાણ પર્યાયકા જ્ઞાન કરતા હૈ. પ્રમાણ ઉસકા નિષેધ નહીં કરતા. નિશ્ચય જો અભેદ આત્મા વહી નિશ્ચયકા આત્મા હૈ, વહ કબુલ કરકે પર્યાયકા જ્ઞાન કરતે હૈં, તો કબુલ કરકે કરતે હૈં ઉસકા નામ પ્રમાણ હૈ. સમજમેં આયા? નહીં તો દો નયકા જ્ઞાન નહીં રહા. પ્રમાણમેં દો નયકા જ્ઞાન હોતા હૈ ન? દો નયકા.... નિશ્ચયકા વિષય જો ધ્રુવ ભગવાન મહાપ્રભુ, સચ્ચિદાનંદ આત્મા ત્રિકાલી આનંદકા કંદ જિસમેં પુરુષાર્થકા પિંડ પડા હૈ વહી આત્મા હૈ. સમજ મેં આયા? ક્યોંકિ વહ આત્મા ત્રિકાલી સત્વ હૈ વહી જીવકા મૂલ તત્ત્વ હૈ. આહાહા..!

કહતે હૈં... નીચે હરિગીત. યહ તો **'जीवस्स णो संति'** આવ્યુંને? તો એમાં જીવ નથી, જીવ નથી. આકરું લાગે માણસને. પહેલેથી આવ્યું છેને એ તો, જુઓને! દેખો. ..વહ તો ઠીક હૈ. **'णो खइयभावठाणा जीवस्स'** એમ લેવું એમાં. **'णो खयउसमसहावठाणा वा ओदइयभावठाणा णो उवसमणे सहावठाणा वा जीवस्स'** એમ લેવું ઉપરથી. સમજ મેં આયા? ક્યોંકિ પહલે સે શુરૂ કિયા હૈ ન વહ? ૪૦ મેં. **'जीवस्स ण उदयठाणा' 'जीवस्स ण उदयठाणा'** દેખો! **'जीवस्स ण उदयठाणा'** ઐસે લિયા હૈ કિ નહીં? યહ તો અલૌકિક બાત હૈ. અનંત કાલમેં જો અપૂર્વ ધ્રુવતત્ત્વ હૈ ઉસકા અવલંબન દ્રષ્ટિને લિયા નહીં. સમજ મેં આયા? ઉસકો છોડકર, સબ ઐસા કરના, ઐસા કરના, શુભ કરના, પુણ્ય કરના, દયા- દાન કરના, વ્રત કરના—યહ સબ મિથ્યાત્વભાવ હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા? કહતે હૈં દેખો. આયા ન યહાં?

ચતુ-ગતિ ભ્રમણ નહિં, જન્મ-મૃત્યુ ન, રોગ, શોક, જરા નહીં.

કુલ યોનિ નહિ, નહિં જીવસ્થાન, રુ માર્ગણાકે સ્થાન નહિં. ૪૨.

મૂલ પાઠ મેં **'जीवस्स णो संति'** એમ છે. હૈ. એ તો ઉસમેં શબ્દ પડ્યો છે, .. એટલે નાખ્યું. આમાં જીવ શબ્દ નથી આવ્યો હેઠે.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- આગળથી ચાલ્યું આવે છે. મૂળ પાઠમાં તો આગળ આવ્યો હોય તોય નાખ્યો છે. આ તો હરિગીતમાં સમાણું નહિ એટલે. બાકી પાઠમાં તો **'जीवस्स णो संति'** (છે). ટીકા.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એમાં તો હોય જ ને. આ તો હરિગીતમાં ન આવ્યું. આમાં હરિગીત હિન્દીમાં ન આવ્યું. હિન્દીમાં નથી આવ્યું. ત્યારે કહ્યુંને, અહીં તો હિન્દી ચાલે છેને અત્યારે.

'ટીકા – શુદ્ધ નિશ્ચયનય સે...' ભગવાન આત્મા ધ્રુવ શુદ્ધ હૈ ઉસકા વિષય કરનેવાલી શુદ્ધનિશ્ચય અથવા વહ ધ્રુવ હી શુદ્ધ નિશ્ચયનય હૈ. આહાહા..! 'શુદ્ધ નિશ્ચયનય સે શુદ્ધજીવ કો...' શુદ્ધ જીવ કો નામ ધ્રુવતત્ત્વ કો, નિત્યાનંદ ભગવાન ધ્રુવકો 'સમસ્ત સંસારવિકારોં કા સમુદાય નહીં હૈ...' સમસ્ત સંસાર વિકારકા સમુદાય નહીં હૈ ઐસા યહાં ગાથામેં કહા હૈ. આ બાજુ. દ્રવ્યકર્મ, જડકર્મ ઔર ભાવકર્મ દયા, દાન, વિકલ્પ ભક્તિ, પૂજા રાગ વગેરે ભાવ 'સ્વીકાર ન હોને સે...' આત્મદ્રવ્ય મેં ઉસકા સ્વીકાર નહીં. આહાહા..! રાડ નાખે. હજી તો શુભભાવ આત્માને નથી એ નથી બેસતું, તો ક્ષાયિકભાવ આત્મામેં નહીં હૈ વહ તો કહાંસે બૈઠે? આહાહા..! સમજ મેં આયા? કહતે હૈં, જડકર્મ, ભગવાન ધ્રુવતત્ત્વમેં હૈ હી નહીં. વહ તો મુક્તસ્વરૂપ, અનાદિ-અનંત મુક્તસ્વરૂપ હૈ. સમજમેં આયા? ઔર જો ધ્રુવ.. ધ્રુવ.. નિત્યાનંદ પ્રભુ... ઉત્પાદ-વ્યયકી એક સમય કી પર્યાય હૈ વહ વ્યવહારમેં જાતા હૈ. ઔર ત્રિકાલ ધ્રુવતત્ત્વકો યહાં આત્મા કહને મેં આયા હૈ. ઐસે આત્માકી અંદર દ્રષ્ટિ કરના, ધ્રુવ કો અવલંબન લેકર દૃષ્ટિકા પરિણમન કરના ઉસકા નામ પ્રથમ દરજ્જેકા સમ્યગ્દર્શન હૈં. સમજ મેં આયા?

'ભાવકર્મ કા સ્વીકાર ન હોને સે...' વિકલ્પ હો, પરન્તુ દ્રવ્ય મેં સ્વીકાર નહીં હૈ. દ્રવ્ય મેં સ્વીકાર નહીં કા અર્થ દ્રવ્યમેં હૈ હી નહીં ન, યૂં. આહાહા..! વસ્તુ જો ધ્રુવ ભગવાન આત્મા ઉસમેં દયા, દાન, વિકલ્પ, ભક્તિ આદિ પૂજા યા કામ, ક્રોધ યા હિંસાદિ ભાવ દ્રવ્યમેં હૈ હી નહીં ન. 'સ્વીકાર ન હોને સે...' કા અર્થ ઉસમેં હૈ હી નહીં ન.

જીવકો વહ નહીં હૈ ઇસ કારણસે 'નારકત્વ, તિર્યંચત્વ, મનુષ્યત્વ ઔર દેવત્વસ્વરૂપ ચાર ગતિયોં કા પરિભ્રમણ નહીં હૈ.' ધ્રુવસ્વરૂપ મેં પરિભ્રમણ હૈ હી નહીં. વહ તો પરિભ્રમણ કી પર્યાય મેં બંધ હૈ, પર્યાય–અવસ્થામેં રાગાદિ કા બંધ ઔર અવસ્થામેં રાગાદિ કા અભાવ હોકર મુક્તિ હોતી હૈ, વહ તો મુક્તિ ઓર બંધ પર્યાયમેં હૈ. દ્રવ્ય–ધ્રુવમેં મુક્તિ ઓર બંધ હૈ નહીં. આહાહા..! ત્રિકાલ મુક્તસ્વરૂપ ત્રિકાલ હૈ. મુક્તસ્વરૂપ આત્મા ઉસમેં તો ક્ષાયિક પર્યાય ભી હૈ હી નહીં. જો મુક્તિ કી પર્યાય જો ક્ષાયિક પર્યાય ઉસમેં હૈ નહીં. હૈ નહીં કા અર્થ? અભેદ તત્ત્વ હૈ ઉસમેં પર્યાય પ્રવેશ કરતી નહીં. આહાહા..!

ઔર જિસને મુક્તસ્વરૂપ ભગવાન આત્મા દર્શન સમ્યક્ સે પકડ લિયા, ઉસમેં સારી મુક્તિકી અનંતી પર્યાય પડી હૈ ધ્રુવરૂપ, તો પકડ લિયા તો મુક્તિ ઉસકી પર્યાય મેં આ ગઈ, આ ગઈ ઔર આ ગઈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા? શેઠ! યહ સૂક્ષ્મ વિષય હૈ. સમજના ચાહિયે. આહાહા..! જીવકો દ્રવ્યકર્મ ઔર ભાવકર્મ ભી જહાં નહીં, તો દ્રવ્યકર્મકા, ભાવકર્મ કે ફલરૂપ ચાર ગતિ ઉસમેં હૈ નહીં ઐસા કહતે હૈં. સમજ મેં આયા?

ધ્રુવમેં ભાવકર્મ વિકલ્પ હી નહીં હૈ. તો ભાવકર્મ ઔર જડ(કર્મ), વહ તો જડ પર હૈ. વહ ભાવકર્મ વિકલ્પ હૈ—દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા, હિંસા, જૂઠ, ચોરી વિષય વાસના. વહ વિકલ્પ ધ્રુવ મેં હૈ નહીં. તો ધ્રુવ મેં હૈ નહીં તો વિકલ્પ નહીં તો વિકલ્પકા ફલ ચાર ગતિ આત્મામેં હૈ નહીં. ઐસી દ્રષ્ટિ હુએ બિના

સમ્યગ્દર્શન હોતા નહીં. ગતિ જો મનુષ્ય હૈ ઉસકે અવલંબન સે સમ્યગ્દર્શન હોતા હૈ ઐસા હૈ નહીં, ઐસા કહતે હૈં. ક્યોંકિ વહ અંદર હૈ હી નહીં. આહાહા..!

'નિત્ય-શુદ્ધ ચિદાનન્દરૂપ કારણપરમાત્મસ્વરૂપ જીવકો...' ઉસકો હી જીવ કહતે હૈં. ક્યા? નિત્ય ભગવાન આત્મા, નિત્ય શુદ્ધ, શુદ્ધ કેવલ પવિત્ર કા પિંડ ભગવાન નિત્ય ધ્રુવ અભેદ અખંડ એક ઐસા ચિદાનંદરૂપ જ્ઞાન, ચિદ્ અર્થાત્ જ્ઞાન, આનંદરૂપ, નિત્ય શુદ્ધરૂપ કારણપરમાત્મસ્વરૂપ. વહ કારણપરમાત્મસ્વરૂપ, ત્રિકાલી ભગવાન કારણ પરમાત્મસ્વરૂપ જિસકો યહાં શુદ્ધભાવ કહતે હૈં. ઉસ કારણપરમાત્મસ્વરૂપ જીવકો, ઐસે જીવ કો 'દ્રવ્યકર્મ તથા ભાવકર્મ કે ગ્રહણકો યોગ્ય વિભાવપરિણતિ કા અભાવ હોને સે...' ધ્રુવ વિભાવ પરિણતિ કો છૂતે હી નહીં. આહાહા..! નિરાલંબ ભગવાન ધ્રુવતત્ત્વ, કહતે હૈં કિ ઉસમેં દ્રવ્યકર્મ ઔર ભાવકર્મકે ગ્રહણ યોગ્ય વિભાવ પરિણતિ–વિકારી અવસ્થાકા અભાવ હોને સે 'જન્મ,...' જાતિ કા અર્થ જન્મ કિયા હૈ. જન્મ, ભગવાન આત્મા ધ્રુવકો જન્મ નહિ, ધ્રુવ કો જરા નહીં, ધ્રુવ કો મરણ નહીં, ધ્રુવ મેં રોગ નહીં, ધ્રુવ મેં શોક નહીં. સમજ મેં આયા?

'ચતુર્ગતિ (ચાર ગતિ કે) જીવોં કે કુલ તથા યોનિકે ભેદ જીવ મેં નહીં હૈં...' ઐસા ધ્રુવ ભગવાન... જીવકા જો કુલ કહને મેં આયા હૈ, વહ સાઢે સત્તાવન લાખ કરોડ ઔર યોનિ ચોર્યાસી લાખ યોનિ, વહ ધ્રુવસ્વરૂપ મેં હૈ નહીં. પર્યાય મેં હૈ. પર્યાય ઉસમેં હૈ નહીં. સમજ મેં આયા? 'પૃથ્વીકાયિક જીવો કે બાઈસ લાખ કરોડ કુલ હૈં;... ' કુલ. કુલ સમજતે હો? ગોબર હોતા હૈ ન ગોબર? ક્યા કહતે હૈં? છાણ છાણ. ગોબર હોતા હૈ ન ઉસમેં ભિન્ન-ભિન્ન જાત કા કીડા ઉત્પન્ન હોતા હૈ, કીડા. કીડા કહતે હૈં ન? ભિન્ન ભિન્ન જાતકા કીડા ઉત્પન્ન હોના વહ ઉસકા કુલ કહનેમેં આતા હૈ. એક જાત કા સમાન ઉત્પન્ન હો શરીર, તો ઐસા ઐસા પૃથ્વીકાયમેં બાઈસ લાખ કરોડ કુલ હૈ. પરન્તુ વહ જીવ ધ્રુવમેં હૈ નહીં, વહ પર્યાયમેં હૈ. પર્યાય દ્રવ્ય મેં હૈ નહીં. આહાહા..! બહુત કઠિન બાત હૈ ભાઈ!

'અપકાયિક જીવોં કે સાત લાખ કરોડ કુલ હૈ;...' પાની જલ હૈ ન જલ? જલ કા એક બિંદુ હૈ, ઉસમેં અસંખ્ય જીવ હૈ અપકાય ઔર નિગોદ અનંત હૈ. ઐસા 'અપકાય જીવોં કે સાત લાખ કરોડ કુલ હૈ;...' પાની કા શરીર ઉત્પન્ન કી સ્થિતિ કે સાત લાખ જાત કે ભેદ હૈં. 'તેજસકાયિક...' અગ્નિ. વહ અગ્નિ જરી હૈ ન. દિયાસલી કરતે હૈં ન. અગ્નિ કા જીવ હૈ. ઉસમેં ભી 'તીન લાખ કરોડ કુલ હૈ;...' અગ્નિ કા. 'વાયુકાયિક જીવોં કે સાત લાખ કરોડ કુલ હૈ;...' પવન. જીવકી ઉત્પત્તિ ઉસમેં કુલ કા શરીર હોં. સાત લાખ કુલ હૈ. 'વનસ્પતિકાયિક જીવોં કે અટ્ઠાઈસ લાખ કરોડ કુલ હૈ;...' નિગોદ ઔર સાધારણ દોનોં સાથ મેં. 'વનસ્પતિકાયિક જીવોં કે અટ્ઠાઈસ લાખ કરોડ કુલ હૈ; દ્વીન્દ્રિય જીવોં કે સાત લાખ કરોડ કુલ હૈં; ત્રીઇન્દ્રિય કે આઠ લાખ કરોડ કુલ હૈ; ચતુરિન્દ્રિય જીવોં કે નૌ લાખ કરોડ કુલ હૈ; પંચેન્દ્રિય જીવોં મેં જલચર જીવોં કે સાઢે બારહ લાખ કરોડ કુલ હૈં;...' જલચર, જલચર. જલમેં મછલી ઉત્પન્ન હોતી હૈ ન? મચ્છ. મચ્છ. વહ મચ્છકી જાત કી કુલકી ઉત્પત્તિ હોં! યોનિ નહીં.

'ખેચર જીવોં કે બારહ લાખ કરોડ કુલ હૈં;...' પંખી. 'ચાર પૈર વાલે જીવોં કે દશ લાખ કરોડ કુલ હૈં; સર્પાદિક પેટ સે ચલનેવાલે જીવોં કે નવ લાખ કરોડ કુલ હૈ; નારકોં કે પચ્ચીસ લાખ કરોડ કુલ હૈ; મનુષ્યોં કે બારહ લાખ કરોડ કુલ હૈ ઔર દેવોં કે છબ્બીસ લાખ કરોડ કુલ હૈં. કુલ મિલકર એક સૌ સાઢે સત્તાનવે લાખ કરોડ (૧૯૭૫૦૦૦, ૦૦૦, ૦૦૦, ૦૦) કુલ હૈ.' જીવ–ધ્રુવમેં વહ હૈ નહીં. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હૈ સહી, વ્યવહાર તરીકે હૈ. ઐસી બાત હૈ ન. કોઈ અન્ય ના કહતે હૈં. વહ તો અન્ય ભી કહતે હૈં ન, ચોર્યાસી લાખ યોનિ. કહતે તો હૈં, પરન્તુ ચોર્યાસી લાખ કા સ્વરૂપ ક્યા હૈ ઉસકી ખબર નહીં. યહ વસ્તુ હૈ. ભગવાન ધ્રુવ ચિદાનંદ કા ઉસમેં સ્પર્શ નહીં. ઐસા એક સૌ સાઢે સત્તાનવે લાખ કરોડ ઐસા કહા હૈ.

'પૃથ્વીકાયિક જીવોં કે સાત લાખ યોનિમુખ હૈં;...' પૃથ્વી કી ઉત્પત્તિ કા સ્થાન. જૈસે ગોબર મેં એક જાત કી યોનિ હૈ ઉસમેં જો વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ એક જાત કા હૈ ઉસકો (એક) યોનિ (કહતે હૈં). ફેરફાર જરા હો ગયા ઉસકી દૂસરી યોનિ. ઐસે ઐસે ગોબર મેં ભિન્ન ભિન્ન ઉત્પત્તિસ્થાન હૈ ઉસકો યોનિ કહતે હૈં. ઐસે પૃથ્વીકાય ઉત્પત્તિ કે સાત લાખ ઉત્પન્ન સ્થાન હૈ. પૃથ્વી જીવ હૈ ઉસકી ઉત્પત્તિ કા પર્યાય સ્થાન ઇતના હૈ. ધ્રુવ મેં હૈ નહીં. 'અપકાયિક જીવોં કે સાત લાખ યોનિમુખ હૈં;...' પાની-પાની. પાની મેં ઉત્પન્ન હોના. યોનિ ઉત્પન્ન હોના હોં. કુલ તો શરીર કી જાત હૈ. ઉત્પન્ન હોનેકી જાત મેં ઇતના ભેદ હૈં. 'તેજકાયિક જીવોં કે સાત લાખ યોનિ મુખ હૈં; વાયુકાયિક જીવોં કે સાત લાખ યોનિ મુખ હૈં; નિત્ય નિગોદી જીવોં કે સાત લાખ યોનિ મુખ હૈં;...' નિત્ય નિગોદ. કભી ત્રસ નહીં હુઆ ઐસે જીવ અનંત પડે હૈં. આહાહા..! ઉસકા ભી સાત લાખ યોનિ મુખ હૈ.

'ચતુર્ગતિ (ચાર ગતિ મેં પરિભ્રમણ કરનેવાલે અર્થાત્ ઇત્તર) નિગોદી જીવોં કે સાત લાખ યોનિમુખ હૈ.' નિત્યમેંસે નિકલ કર બાહર નિગોદમેં આયા હૈ ઉસકી ભી ઇતની યોનિ હૈ. 'વનસ્પતિકાયિક જીવોં કે દશ લાખ યોનિમુખ હૈં;...' નિગોદ સાધારણ. 'દ્વીન્દ્રિય જીવોં કે દો લાખ યોનિ મુખ હૈં; ત્રીન્દ્રિય જીવોં કે દો લાખ યોનિમુખ હૈં; ચતુરિન્દ્રિય જીવોં કે દો લાખ યોનિ મુખ હૈં; દેવોં કે ચાર લાખ...' ઉત્પત્તિસ્થાન. વહાં હૈ ન, શૈયામેં ઉત્પત્તિ સ્થાન મેં વર્ણભેદ હૈ ઉસકો યોનિભેદ ગિનને મેં આયા હૈ. 'જીવોં કે ચાર લાખ યોનિમુખ હૈં; મનુષ્યોં કે ચૌદહ લાખ યોનિમુખ હૈં. (કુલ મિલકર ૮૪૦૦૦૦૦ યોનિમુખ હૈં).' ઉત્પત્તિ કે સ્થાન જીવકે કહને મેં આતે હૈં, પર્યાયકી યોગ્યતા સે. ધ્રુવમેં હૈ નહીં. સમજ મેં આયા? ચોર્યાસી લાખ યોનિ મેં એક-એક યોનિ મેં અનંત બાર જન્મ લિયા હૈ પર્યાયદ્રષ્ટિ સે. પર્યાયદ્રષ્ટિ રખકર ઐસા અવતાર લિયા, રાગકી દ્રષ્ટિ તો ઠીક, પુણ્યપરિણામકી દ્રષ્ટિ કિ યે મેરા હૈ (ઔર) મૈં હૂં (ઐસા માનતા હૈ) વહ તો મિથ્યાદ્રષ્ટિ હૈ, પરન્તુ એક સમય કી પર્યાયકી દ્રષ્ટિ(વાલા) પર્યાયદ્રષ્ટિ મિથ્યાદ્રષ્ટિ હૈ. આહાહા..! ઐસી ચોર્યાસી લાખ યોનિ... ધ્રુવતત્ત્વ ભગવાન સમ્યગ્દર્શન કા ધ્યેય હૈ,

જિસકે અવલંબન સે, આશ્રય સે, ધ્યેય કરને સે સમ્યગ્દર્શન હોતા હૈ ઐસા જીવ ધ્રુવ તત્ત્વ ઉસમેં ચોર્યાસી લાખ યોનિ હૈ નહીં. ઉસકા અર્થ હુઆ કિ દ્રવ્યદ્રષ્ટિ હુઈ તો ઉસકો ઉત્પન્નસ્થાન કી યોગ્યતા રહી નહીં. ઐસા હૈ. આહાહા..!

'સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય પર્યાપ્ત...' એકેન્દ્રિય જીવ હૈ સૂક્ષ્મ લોકમેં, પૂરે લોકમેં ભરે હૈં. ઉસકી 'પર્યાપ્ત ઔર અપર્યાપ્ત, સ્થૂલ એકેન્દ્રિય પર્યાપ્ત ઔર અપર્યાપ્ત, દ્વીન્દ્રિય પર્યાપ્ત ઔર અપર્યાપ્ત, ત્રીન્દ્રિય પર્યાપ્ત ઔર અપર્યાપ્ત, ચતુરિન્દ્રિય પર્યાપ્ત ઔર અપર્યાપ્ત...' પૂરી ભાષા આદિ બાંધે વહ પર્યાપ્ત, અધૂરી હો વહ અપર્યાપ્ત. 'અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય પર્યાપ્ત ઔર અપર્યાપ્ત, સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય પર્યાપ્ત ઔર અપર્યાપ્ત...' મનવાલે પ્રાણી ઔર મન બિના કે. 'ઐસે ભેદોવાલે ચૌદહ જીવસ્થાન હૈં.' વહ જીવ મેં નહીં. જીવસ્થાન જીવમેં નહીં. હૈ વહ જીવસ્થાન ચૌદહ ભેદ, ભગવાન ધ્રુવ ચૈતન્ય પ્રભુ જિસમેં વહ હૈ હી નહીં. ઐસે જીવ કો યહાં ભગવાન જીવ કહતે હૈં. ઇસ જીવ કી દ્રષ્ટિ કરને સે સમ્યગ્દર્શન હોતા હૈ. સમજ મેં આયા?

પીછે ચૌદહ માર્ગણા. ચાર ગતિ ઉસમેં નહીં, પાંચ ઇન્દ્રિય નહીં, કાય નહીં. તીસરા બોલ હૈ ન કાય? યોગ પંદ્રહ હૈ વહ આત્મા મેં નહીં. વેદ તીન હૈ વહ આત્મા મેં નહીં. ચાર કષાય આત્મા મેં નહીં. પાંચ જ્ઞાન કી પર્યાય ઔર અજ્ઞાન કી પર્યાય ધ્રુવ મેં નહીં. જ્ઞાનકી પાંચ પર્યાય મતિ, શ્રુત, અવધિ, મનઃપર્યય ઔર મતિ, શ્રુત ઔર વિભંગ વહ ધ્રુવતત્ત્વ મેં હૈ નહીં. 'સંયમ,...' ધ્રુવતત્ત્વ મેં હૈ નહીં. સંયમ તો પર્યાય હૈ. સંયમ, અસંયમ, સંયમાસંયમ વહ તીનોં ધ્રુવ મેં હૈ નહીં. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

'દર્શન,...' ચક્ષુદર્શન, અચક્ષુદર્શન, અવધિદર્શન ઔર કેવલદર્શન વહ ચાર પર્યાય હૈ, વહ ધ્રુવતત્ત્વ મેં નહીં. આહાહા..! 'લેશ્યા...' છહ હૈ. કૃષ્ણ, નિલ, કાપોત, તેજો.. વહ જીવ મેં નહીં. 'ભવ્યત્વ,...' જીવ મેં નહીં. ધ્રુવ મેં ભવ્ય, અભવ્ય હૈ નહીં, વહ તો પર્યાય કી અપેક્ષા સે ભવ્ય, અભવ્ય હૈ. આહાહા..! ધ્રુવ ભગવાન ચિદાનંદ, જિસમેં દ્રષ્ટિ દેને સે સમ્યગ્દર્શન હો, જ્ઞાન હો, ઐસી ચીજ મેં ભવ્ય, અભવ્યપના હૈ નહીં. સમજ મેં આયા? ઉસકા અર્થ હૈ કિ ધ્રુવદ્રષ્ટિ જહાં હુઈ તો મૈં ભવિ, અભવિ હૂં ઐસી શંકા ઉસકો હોતી નહીં. મૈં અભવિ હૂં કિ નહીં? ઐસી શંકા હોતી નહીં. ભવ્ય તો હૈ ઉસકા ભાન હો ગયા. સમજ મેં આયા? પર્યાયમેં મેરી યોગ્યતા હૈ મોક્ષ જાને કી, ઐસા ભાન પર્યાય મેં હોં! દ્રવ્ય તો હૈ હી હૈ. આહાહા..! અભી તો લોગ બાહર મેં ઢૂંઢને જાતે હૈં. શુભભાવમેંસે કુછ આત્મા નિકલે? વહાં કહાં આત્મા થા? શુભભાવ મેં આત્મા હૈ નહીં. આહાહા..! સમજ મેં આયા? શુભભાવ મેં આસ્રવતત્ત્વ હૈ. આસ્રવતત્ત્વમેંસે આત્મા પ્રાપ્ત હોતા હૈ? આહાહા..! ભાઈ! તું ત્રણ લોકનો નાથ છોને, નાથ! ભાઈ! તારી તને ખબર નથી. તારી તને ખબર નથી, આ અંધત્વ કેવું? બાહરની વાતુંમાં ડહાપણ કરે, પછી આમ છે ને તેમ છે.

ભગવાન ધ્રુવ ચૈતન્ય પ્રભુ ઉસમેં તો કહતે હૈં કિ ભવ્ય, અભવ્યપના ભી હૈ નહીં. સમજ મેં આયા? ઓહોહો..! ધ્રુવસ્વભાવ ભગવાન, ઉસકી દ્રષ્ટિ હુઈ તો મેરા મોક્ષ હોગા કિ નહીં? મોક્ષ નહીં

હોગા કા પ્રશ્ન તો હૈ હી નહીં. પરન્તુ મોક્ષ હોગા કિ નહીં ઐસા ભી ઉસકી પર્યાય મેં લક્ષ જાતા નહીં. ક્યોંકિ દ્રવ્ય–ધ્રુવ હૈ મુક્તસ્વરૂપ હૈ, ઉસકો દ્રષ્ટિ મેં પકડા તો ઉસમેં મુક્તિકી પર્યાય પડી હૈ વહ પ્રગટ હુએ બિના રહેગી નહીં. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

'સંજ્ઞીત્વ...' અસંજ્ઞીત્વ નહીં. કહતે હૈં કિ નહીં? સંજ્ઞીપના જો ક્ષયોપશમ, મન આદિ હો તો ધર્મ પામે. યહાં તો કહતે હૈં કિ સંજ્ઞીપના આત્મા હૈ હી નહીં. ક્ષયોપશમભાવ સે સંજ્ઞીપના પ્રાપ્ત હૈ તો ક્ષયોપશમભાવ હી આત્મા મેં હૈ નહીં ન. સમજ મેં આયા? ભાઈ! જ્ઞાન તો બઢાયેં. પરંતુ કહતે હૈં કિ ક્ષયોપશમભાવ તેરેમેં હૈ નહીં હૈ, કિસમેં તુઝે બઢાના હૈ? સમજ મેં આયા? જ્ઞાનકા ક્ષયોપશમ વિકાસ તો વિશેષ કરેં. યહાં તો કહતે હૈં કિ ક્ષયોપશમ તેરેમેં નહીં હૈ, વિશેષ ક્યા કરના હૈ તુઝે? વિશેષ કરને જાયેગા તો દ્રષ્ટિ તેરી પર્યાય મેં આ જાયેગી. કઠિન કામ ભાઈ! બાબુલાલજી! અલખકી બાત હૈ. ઓહોહો..! સંજ્ઞીપના, અસંજ્ઞીપના હૈ હી નહીં ઉસમેં.

'ઔર આહાર,...' અનાહાર. આહાર-અનાહાર દોનોં આત્મા મેં નહીં હૈ. 'ઐસે ભેદસ્વરૂપ (ચૌદહ) માર્ગણાસ્થાન હૈં.' લો, ચૌદહ માર્ગણાસ્થાન કા વર્ણન ગોમ્મટસાર મેં બહુત ચલતા હૈ, વહ ધ્રુવ મેં હૈ નહીં. વહ તો પર્યાય કા વ્યવહારનય કા વિષય ચલતા હૈ તો બતાતે હૈં. દ્રષ્ટિ કરનેવાલે કો ઉસકા આશ્રય લેને લાયક નહીં. આહાહા..! સમજ મેં આયા? તો ફિર જિસસે સમ્યગ્દર્શન હોતા હૈ, વહ કરણલબ્ધિ આતી હૈ ન કરણલબ્ધિ? અપૂર્વકરણ, અધઃકરણ, નિવૃત્તિકરણ તો ધ્રુવમેં હૈ હી નહીં ન. આહાહા..! ભારે વાત ભગવાન! ઉસકે ઉપર લક્ષ્ય રહેગા કિ મુઝે ઇસ કરણસે પરિણામ હોગા, કરણ સે શુદ્ધ હોગા, (તો) કભી નહીં હોગા. આહાહા..! ઐસા કહતે હૈં. ચિલ્લાતે હૈં બહુત લોગ. દેખો, કરણ શુભભાવ હૈ. તો શુભભાવસે અંદર આગે બઢકર સમકિતદર્શન હોતા હૈ. અરે..! સુન તો સહી. શુભભાવ આત્મા મેં નહીં, તો ઉસસે સમકિત હોતા હૈ યહ આયા કહાં સે? આહાહા..! ભગવાન ધ્રુવ નિત્યસ્વરૂપ અવિનાશી પદાર્થ હૈ, વિનાશિક પર્યાય અવિનાશીમેં કહાં સે આયી? હૈ હી નહીં ન? વિનાશિક પર્યાયસે અવિનાશિક કો લાભ હો ઐસા હૈ નહીં. આહાહા..!

'યહ સબ ઉન ભગવાન પરમાત્માકો...' કૌન ભગવાન? સિદ્ધ ભગવાન? યહ દ્રવ્ય ભગવાન આત્મા. દેખો! ભાષા કૈસી કી હૈ. 'યહ સબ ઉન ભગવાન પરમાત્માકો...' પરમાત્મા ભગવાન અપના ધ્રુવસ્વભાવ ભગવાન નિત્યાનંદ પ્રભુ, ઉસકો 'શુદ્ધ નિશ્ચયનય કે બલસે...' પર્યાયનયસે (ભેદ) હૈં, શુદ્ધ નિશ્ચયનયકે બલ સે ઉસમેં હૈ નહીં. આહાહા..! 'ઐસા ભગવાન સૂત્રકર્તા કા અભિપ્રાય હૈ.' અર્થકર્તા ટીકાકાર પદ્મપ્રભમલધારિદેવ (કહતે હૈં). યહ સબ, ભગવાન પરમાત્મા, અપના નિજ પરમાત્મા, નિશ્ચય આત્મા, અસલી આત્મા... આહાહા..! ખુદ ભગવાન આત્મા ઉસમેં યહ ભેદ હૈ નહીં.

'ઐસા ભગવાન સૂત્રકર્તા...' દેખો! પદ્મપ્રભમલધારિદેવ મુનિ હૈં. સૂત્રકર્તાકો ભગવાન કહતે હૈં. કુંદકુંદાચાર્ય ભગવાન સૂત્રકર્તાકાર, '(શ્રીમદ્ ભગવત્ કુંદકુંદાચાર્યદેવકા) અભિપ્રાય હૈ.' યહ અભિપ્રાય

ઉસમેં આયા હૈ. 'ઇસીપ્રકાર (આચાર્યદેવ) શ્રીમદ્ અમૃતચન્દ્રસૂરિને (શ્રી સમયસાર કી આત્મખ્યાતિ નામક ટીકા મેં ૩૫-૩૬ વેં શ્લોક દ્વારા) કહા હૈ કિ-'

(मालिनी)

"सकलमपि विहायाह्नाय चिच्छक्तिरिक्तं
स्फुटतरमवगाह्य स्वं च चिच्छक्तिमात्रम्।
इममुपरि चरंतं चारुविश्वस्य साक्षात्
कलयतु परमात्मात्मानमात्मन्यनन्तम् ॥"

'શ્લોકાર્થ – ચિત્શક્તિ સે રહિત...' ક્યા કહતે હૈં? શુદ્ધભાવ ઉપર કહા હૈ ન? ઉસકો યહાં ચિત્શક્તિ કહા. ચિત્શક્તિ, ધ્રુવશક્તિ, જ્ઞાનશક્તિ, તત્ત્વકી સત્વરૂપ શક્તિ ધ્રુવ. 'ચિત્શક્તિ સે રહિત અન્ય સકલ ભાવોંકો મૂલસે છોડકર...' ઉપર શુદ્ધભાવ કહા હૈ ન? ઉસ શુદ્ધભાવકો યહાં ચિત્શક્તિ કહા. ચિત્શક્તિ. જ્ઞાનકા પૂર્ણ સત્વ, તત્ત્વ ધ્રુવ વહ ચિત્શક્તિ હૈ, ઉસસે રહિત.. ઉસસે રહિત.. ક્યા કહતે હૈં? પુણ્ય-પાપ મેં ચિત્શક્તિ હૈ નહીં, વ્યવહાર રત્નત્રય મેં ચિત્શક્તિ હૈ નહીં. પરંતુ ચિત્શક્તિ પર્યાયમેં ભી નહીં હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

'ચિત્શક્તિ સે રહિત અન્ય સકલ ભાવોં કો મૂલ સે છોડકર...' અર્થાત્ ઉસમેં હૈ નહીં, યૂં મૂલ સે છોડકરકા અર્થ હૈ. અકેલા જ્ઞાન, કેવલ જ્ઞાન, કેવલ અર્થાત્ અકેલા જ્ઞાનકા પિંડ ધ્રુવ વહ જિસમેં નહીં ઉન સબકો છોડકર 'ઔર ચિત્શક્તિમાત્ર ઐસે નિજ આત્મા કા અતિ સ્ફૂટરૂપ સે અવગાહન કરકે...' દેખો! યહ જીવશક્તિ મેં આયા ન, પહલી જીવશક્તિ. 'ચિત્શક્તિમાત્ર ઐસે નિજ આત્મા...' યહ જીવતત્ત્વમેં.... ચિત્શક્તિમાત્ર અકેલા જ્ઞાનકા રસ. જ્ઞાનશક્તિ સત્વ સ્વભાવરૂપ ત્રિકાલ. ઐસા નિજ આત્મા. દેખો! ઉસકા નામ આત્મા. ત્રિકાલી જ્ઞાનસ્વભાવરૂપ નિજ આત્મા. સમજ મેં આયા?

'ચિત્શક્તિમાત્ર ઐસે નિજ આત્મા કા અતિસ્ફુટરૂપ સે અવગાહન કરકે...' ક્યા કહતે હૈં? અહો..! પર્યાય કો અંતરમેં વાળકર (-મોડકર)... પર્યાયકો... પર્યાયકા કથન વ્યવહારસે આતા હૈ ન? કથન વહ પર્યાયકા હૈ. પર્યાયકો અંતરમેં વાળકર (અર્થાત્) ધ્રુવકો પકડકર જો સમ્યગ્દર્શન હુઆ, કહતે હૈં, ઐસે આત્મા મેં સ્ફુટ અવગાહન કરકે... જૈસે સમુદ્ર મેં મોતી લેને કો અંદર પ્રવેશ કરતે હૈં... મોતી-મોતી. પ્રવેશ કરતે હૈં ન સમુદ્રમેં? ઐસે ભગવાન અનંત આનંદ ચૈતન્યરત્નાકર ધ્રુવ હૈ ઉસમેં પ્રવેશ કરકે–અવગાહન કરકે. નિમિત્ત મૈં નહીં, દયા-દાન વિકલ્પ મૈં નહીં, એક સમય કી પર્યાયમેં અવગાહન કરના નહીં. આહાહા..! યે સ્નાન કરનેકો પાની મેં જાતે હૈં કિ નહીં અવગાહન? ડૂબતે હૈં અંદર. ઐસે ભગવાન આત્મા ચિત્શક્તિમાત્ર ઉસમેં અતિસ્ફુટરૂપસે... અતિ સ્ફુટરૂપસે–પ્રગટરૂપસે–પ્રત્યક્ષરૂપસે, ઐસા કહતે હૈં. જિસમેં વિકલ્પકા સહારા નહીં, નિમિત્તકા સહારા નહીં. અકેલી મતિજ્ઞાનકી નિર્મલ પર્યાય સે અતિસ્ફુટ–પ્રત્યક્ષ સે અવગાહન કરકે. સમજ મેં આયા?

પરમ અધ્યાત્મકથા અલૌકિક કથા હૈ. વહ કહે, પઢો. કથાનુયોગ વાંચો, લોકોને સમજાય. પણ કથાનુયોગમેં મુખ્ય વસ્તુકી તો ગૌણપણે બાત હૈ. દ્રવ્યાનુયોગની દ્રષ્ટિ ન મળે, ઉસકો કથાનુયોગમેં કિસ નય સે કથન હૈ ઉસકા પતા નહીં ચલેગા ઉસકો. દેખો! યહ દ્રષ્ટિ હુએ બિના કથાનુયોગ મેં કિસ અપેક્ષાસે કહા હૈ ઉસકા બોધ યથાર્થ નહીં હોગા.

યહાં તો કહા કિ ભગવાન આત્મા નિજ આત્મા ચિત્શક્તિમાત્ર એકલો ભગવાન અતિસ્ફુટરૂપ સે. **'स्फुटतरम्'. 'स्फुटतरम्'** છેને? એટલે. **'स्फुटतरम्'** છે ને પાઠમાં? **'स्फुट' 'स्फुटतर' 'स्फुटतम'. 'स्फुटतर'**સે પહલી શુરૂઆત હૈ ન? 'અતિ સ્ફુટરૂપ સે અવગાહન કરકે...' ક્યા કહતે હૈં? **'स्फुटतर'** શબ્દ પડા હૈ ન? અતિસ્ફુટ. પહલી શુરૂઆતકી બાત હૈ ન? અત્યંત સ્ફુટતમ હો જાયે તો કેવલજ્ઞાન હો જાયે. પહલે તો ભગવાન આત્મા ધ્રુવસ્વરૂપબિંબ ચૈતન્યસાગર–રત્નાકર પ્રભુ ધ્રુવ જો હૈ, ઉસમેં પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન દ્વારા, પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનસે અવગાહન કરકે, ઐસા કહતે હૈં. અતિ સ્ફુટ નામ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન. મન કા અવલંબન નહીં, વિકલ્પકા નહીં. સમ્યગ્દર્શન કૈસે હોતા હૈ વહ બાત કરતે હૈં. સમજ મેં આયા? અભી તો સમ્યગ્દર્શન કૈસે પ્રાપ્ત હો ઉસકી બાત ચલતી હૈ. આહાહા..!

કહતે હૈં કિ ભગવાન 'ચિત્શક્તિમાત્ર ઐસે નિજ આત્મા...' અપના આત્મા ઐસે. ભગવાનકા આત્મા ભગવાન મેં રહા. અતિપ્રગટપને અવગાહન કરકે. ધ્રુવમેં અવગાહન કરકે. ક્યા ધ્રુવમેં પ્રવેશ હોતા હૈ? ચિત્શક્તિ આત્માકા અવગાહન કરકે 'આત્મા સમસ્ત વિશ્વ કે ઊપર પ્રવર્તમાન...' સારા વિશ્વ ઉપર ભિન્ન, સારા વિશ્વ સે જુદા ઐસે ઊપર પ્રવર્તનમાન 'ઐસે ઇસ કેવલ (એક) અવિનાશી આત્મા કો...' દેખો! અવિનાશી ધ્રુવ 'આત્મા કો આત્મા મેં સાક્ષાત્ અનુભવ કરો.' ઉસકા નામ ધર્મ ઔર સમ્યગ્દર્શન હૈ. આહાહા..! ભાષા મેં કિતની ગંભીરતા પડી હૈ, કિતના પુરુષાર્થ. ઐસા ભગવાન અંતર બિરાજમાન હૈ ન પરમાત્મા.

નિજપ્રભુ ચિત્શક્તિમાત્ર ઉસમેં અતિસ્ફુટ–પ્રગટપને અવગાહન કરકે 'આત્મા સમસ્ત વિશ્વ કે ઉપર પ્રવર્તમાન ઐસે ઇસ કેવલ (એક) અવિનાશી આત્મા કો...' ત્રિકાલ ધ્રુવ કો આત્મા મેં... અંદર મેં 'સાક્ષાત્ અનુભવ કરો.' લો! અવિનાશી આત્મા કો આત્મા મેં સાક્ષાત્ અનુભવ કરો. અવિનાશી તો ધ્રુવ હૈ. પરન્તુ ધ્રુવકે લક્ષ્યસે અનુભવ કરો તો વહ ધ્રુવ કા અનુભવ કિયા ઐસા કહને મેં આતા હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા? ભારે વાત આવી મોંઘી. એ કરતા તો એકેન્દ્રિય, દ્વીન્દ્રિય, ત્રીન્દ્રિય, ચૌન્દ્રિયા, પંચેન્દ્રિયા મિચ્છામી દુક્કડમ જાઓ, ઊભા થઈ ગયા. પાપ બાર મહિનાના કર્યા હોય... હેં? શું કહ્યું?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વાત તો સાચી છે. વસ્તુ શું છે એના ભાન ન મળે, દ્રષ્ટિની ખબર ન મળે, દ્રષ્ટિ કા વિષય ધ્યેય ક્યા હૈ ઉસકી ખબર ન મળે, બહારની કડાકૂટમાં મિથ્યાત્વથી હેરાન થઈ ગયો. વ્રત મૈં પાલું, વિકલ્પ મૈં પાલું, વિકલ્પકો રખું—મિથ્યાત્વ ભાવ હૈ સબ. આહાહા..! સમજ મેં આયા? ઉસકો છોડકર ભગવાન ચિત્શક્તિમાત્ર પ્રભુ ઉસમેં અતિ પ્રગટપને અવગાહન..., સમુદ્ર મેં જૈસે પ્રવેશ કરે.

વહાં તો પ્રવેશ હોતા હૈ. ધ્રુવ મેં પ્રવેશ અંતર નહીં હોતા, પરન્તુ ધ્રુવ તરફ કી દ્રષ્ટિ હુઈ, પર્યાય વળી, વલણ.. વલણ હુઆ તો ધ્રુવ મેં અવગાહન કિયા ઐસા કહને મેં આતા હૈ.

'અવગાહન કરકે, આત્મા સમસ્ત વિશ્વ કે ઊપર પ્રવર્તમાન એસે ઇસ કેવલ (એક) અવિનાશી આત્મા કો આત્મા મેં સાક્ષાત્ અનુભવ કરો.' દેખો! ઉસકો આત્મા કહતે હૈં. નિજ પરમતત્ત્વ ભગવાન જો જ્ઞાનમાત્ર આત્મા ધ્રુવ, આનંદમાત્ર આત્મા ધ્રુવ, કોઈપણ ગુણસે કહો તો વહ સારા ધ્રુવ, ઉસમેં અવગાહન કરકે, ઉસમેં દ્રષ્ટિ લગાકર... ઐસે અવિનાશી આત્મા (પર) દ્રષ્ટિ હુઈ તો અવિનાશી આત્મા કા અનુભવ કરો ઐસા કહને મેં આતા હૈ. અનુભવ તો પર્યાયકા હોતા હૈ. સમજ મેં આયા? વેદનમેં તો પર્યાય આતી હૈ, કોઈ ધ્રુવ વેદનમેં આતા નહીં. જો પરલક્ષ્યસે રાગ કા વેદન થા, વહ ગુલાંટ ખાકર અંતર કી દ્રષ્ટિ હુઈ તો કહતે હૈં કિ અવિનાશીકા હી અનુભવ હુઆ. અવિનાશી આત્મા કો... પહલે સમજ મેં તો યહ બાત લે કિ ચીજ ઐસી હૈ ઔર ઐસે પ્રાપ્ત હોતી હૈ, ઇસકે સિવા દૂસરા કોઈ ઉપાય હૈ નહીં. ઐસા પક્કા જ્ઞાન વિકલ્પમેં નિર્ણય કિયે બિના ઉસમેં અંતર્મુખ અનુભવ હો સકે નહીં. આહાહા..! શબ્દ કિતના કહા હૈ, દેખો!

'चारु विश्वस्य साक्षात् कलयतु' ઐસા હૈ ન? સાક્ષાત્ **'इममुपरि चरंतं'** દેખો એમ હતુંને? .. છોડકર 'વિશ્વ કે ઉપર પ્રવર્તમાન...' ઉપર શબ્દ આયા ન? 'વિશ્વ કે ઊપર પ્રવર્તમાન...' વહ **'इममुपरि चरंतं'** દ્રવ્યસ્વભાવ સે ઊપર. પર્યાય પ્રવેશ નહીં કરતી દ્રવ્ય મેં. રાગ, પુણ્ય, વિકલ્પ તો પ્રવેશ નહીં કરતા, પરંતુ એક રાગકો જાનને(વાલી) પર્યાય ભી અંતર મેં પ્રવેશ નહીં કરતી. ઓહોહો..! દેખો! સુબહ આયા થા ન ભાઈ! કિ રાગ કો જ્ઞાની જાનતે હૈં. અરે..! ભારે વાત ભાઈ! રાગકો કરતા તો નહીં જ્ઞાની, પરંતુ રાગકો જાનને(વાલી) પર્યાય રાગ સન્મુખ હોકર જ્ઞેયકો જાને ઐસા ભી નહીં. આહાહા..! વહ તો જ્ઞાતા સ્વભાવ ભગવાન આત્મા, ઉસકે સન્મુખસે જો સ્વ-પરપ્રકાશક પર્યાય હુઈ તો રાગકો જાના ઐસા વ્યવહારસે કહને મેં આતા હૈ. કર્તા તો નહીં પરન્તુ જાનના ભી વ્યવહાર હૈ. આહાહા..! ભારે વાત ભાઈ! સમજ મેં આયા? અપની પર્યાયકો જાનના વહ ભી વ્યવહાર હૈ. દ્રવ્યકો જાનના વહ નિશ્ચય. 'વ્યવહારે જાણેલો પ્રયોજનવાન' વહ તો પર્યાય કો જાનના વહ કહતે હૈં. ..ભાઈ! કહો. આહાહા..!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વહ જાનના વ્યવહાર હૈ. પર્યાય હૈ કિ નહીં? નિશ્ચય રત્નત્રય પર્યાય હૈ. ઉસકા જાનના વહ પર્યાય હૈ. અપની પર્યાય અપની પર્યાયકો જાને વહ ભી વ્યવહાર હૈ. આહાહા..! ગજબ બાત હૈ. દ્રવ્યકો–ત્રિકાલકો જાને વહ નિશ્ચય હૈ. વસ્તુ ત્રિકાલી હૈ વહ. સૂક્ષ્મ હૈ. કભી સુના હી નહીં. સુનનેમેં આતા નહીં. વહાં સાગર-ફાગર મેં હૈ નહીં કહીં. કહો, સમજ મેં આયા?

વહ કહા ન? અવગાહન કરકે જાનના.. અપને કો જાનના... સાક્ષાત્ અનુભવ કરો, વહ સ્વ કો જાના ઐસા કહને મેં આતા હૈ. જાનનેમેં આતા હૈ વહ પર્યાય દ્વારા, પરંતુ પર્યાય દ્રવ્યકો લક્ષ્ય કરકે જાને વહ જાનનેમેં આયા ઐસા કહનેમેં આતા હૈ. રાગકો જાનો... રાગકો જાનો... રાગકો જાનો... ક્યા રાગ કો

જાને? આહાહા..! કરે તો કહાં? રાગકો જાનના વહ ભી ગલત હૈ. ભીખાભાઈ! રાગ કા જ્ઞાન હુઆ સહજપને, સ્વકા જ્ઞાન હોનેસે... સ્વ પૂર્ણ જ્ઞાયક કા જ્ઞાન હુઆ તો ઉસ પર્યાય મેં, વહ અપની પર્યાય ત્રિકાલ કો જાને, વર્તમાન પર્યાય કો જાને ઔર રાગ હૈ ઉસકા (જ્ઞાન) અપનેમેં રહકર રાગકો છુએ બિના, રાગકો ભિન્ન રખકર રાગકા જ્ઞાન અપને સે હોતા હૈ. કહો, શાંતિભાઈ!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એકબાર ફિર કહો, ઐસા કહતે હૈં.

ઐસા કહતે હૈં કિ રાગકો જ્ઞેય બનાઓ, રાગકો જ્ઞેય બનાઓ. અરે..! ક્યા રાગકો જ્ઞેય બનાયે? સુન તો સહી! રાગકા કર્તા હો વહ તો મિથ્યાદ્રષ્ટિ હૈ. દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ કા વિકલ્પ કા કર્તૃત્વ સ્વીકારે વહ તો મિથ્યાદ્રષ્ટિ હૈ. વહ તો અનાદિસે માન રખા હૈ. પરંતુ રાગ કો જ્ઞેય બનાઓ. કૈસે બને? રાગ તો પરવસ્તુ હૈ ભિન્ન, અપનેમેં હૈ હી નહીં તો રાગ ભિન્ન હૈ વહ જ્ઞેય કૈસે બને? રાગકો જ્ઞેય બનાઓ. પર ક્યા બને? અપને આત્માકો જ્ઞેય બનાકર જો જ્ઞાનમેં સ્વ-પરપ્રકાશક પર્યાય હુઈ ઉસમેં વ્યવહાર કો જ્ઞેય કહને મેં આતા હૈ. રાગ કો જાના ઉસકો વ્યવહાર કહનેમેં આતા હૈ. વાસ્તવમેં તો રાગ સંબંધી જ્ઞાન અપનેમેંસે–સ્વલક્ષમેંસે આયા હૈ ઉસકો–દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયકો આત્મા જાનતા હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

'કેવલ (એક) અવિનાશી આત્મા...' ઐસા લિયા ન? પર્યાયકા અનુભવ કરો, ઐસા નહીં (લિયા). કેવલ આત્માકા અનુભવ કરો ઐસા લિયા. 'આત્મામેં સાક્ષાત્ અનુભવ કરો.' ઓહો..! ધ્રુવ ભગવાન અનંત આનંદકા સાગર પ્રભુ ધ્રુવ, ઉસમેં અવગાહન કરો અર્થાત્ ઉસ તરફ સન્મુખ હો. અવગાહન કરને કા અર્થ સ્વભાવ સન્મુખ હો ઔર સન્મુખ હોકર આત્માકા રાગ ઔર પર કી અપેક્ષા બિના સ્વ કે આલંબન સે સાક્ષાત્ અનુભવ કરો, ઉસકા નામ મોક્ષકા માર્ગ હૈ. ઓહોહો..!

બીજો શ્લોક.

(अनुष्टुभ्)

"चिच्छक्तिव्याप्तसर्वस्वासारो जीव इयानयम्।
अतोऽतिरिक्ताः सर्वेऽपि भावाः पौद्गलिका अमी ॥"

'શ્લોકાર્થ – ચૈતન્યશક્તિ સે વ્યાપ્ત જિસકા સર્વસ્વ-સાર હૈ ઐસા યહ જીવ...' ઐસા લેના. ચૈતન્યશક્તિમાત્રસે વ્યાપ્ત–પ્રસરા હુઆ જિસકા–આત્મા કા સર્વસ્વ સાર હૈ ઐસા આત્મા. આહાહા..! સમયસાર કી ગાથા કે કલશ કા આધાર દિયા. સમજ મેં આયા? ભગવાન આત્મા વસ્તુ, જિસમેં ચૈતન્યશક્તિ સે વ્યાપ્ત સર્વસ્વ સાર હૈ. ઉસમેં રાગ-દ્વેષ, વિકલ્પ, વ્યવહાર, નિમિત્ત કુછ હૈ નહીં. 'ઐસા યહ જીવ ઇતના હી માત્ર હૈ;...' ઇતના ચૈતન્ય શક્તિમાત્ર વ્યાપ્ત–પ્રસરા હુઆ, અપને સ્વભાવ–ગુણમેં (વ્યાપ્ત) ઇતના માત્ર આત્મા હૈ.

'ચિત્શક્તિ સે શૂન્ય...' લો. જ્ઞાનભાવસે શૂન્ય. એક સમય કી પર્યાય ભી ત્રિકાલી જ્ઞાનભાવ સે શૂન્ય હૈ. સામાન્યભાવ જો ત્રિકાલી હૈ વહ એક સમયકી પર્યાયસે શૂન્ય હૈ. એક સમય કી પર્યાય સામાન્ય ત્રિકાલભાવસે શૂન્ય હૈ. સમજમેં આયા? કહતે હૈં કિ 'ચૈતન્યશક્તિ સે વ્યાપ્ત જિસકા સર્વસ્વ-સાર હૈ...' ઔર 'ચિત્શક્તિ સે શૂન્ય જો યહ ભાવ હૈં વે સબ પૌદ્ગલિક હૈં.' પર્યાય કા લક્ષ્ય કરતે હૈં (ઔર) વિકલ્પ હોતે હૈ વહ પર્યાય પૌદ્ગલિક હૈ ઐસા કહતે હૈં. આહાહા..! સમજ મેં આયા? એક ધ્રુવ તત્ત્વ ભગવાન જિસમેં ચૈતન્ય વ્યાપક હૈ વહી સર્વસ્વ, વસ્તુ કા સર્વસ્વ અપના સાર હૈ. ઐસા યહ જીવ ઇતના માત્ર હૈ. ચિત્શક્તિ સે શૂન્ય, ચિત્સ્વભાવ ગુણસે શૂન્ય હોં! આહાહા..! શક્તિ હૈ ન? યહાં તો ગુણ હૈ. પર્યાય કી બાત નહીં. ધ્રુવ ભગવાન ચિત્શક્તિ જો હૈ, ઐસી શક્તિસે શૂન્ય, યહ ભાવ નામ પર્યાય વહ સબ પૌદ્ગલિક હૈ. ઓહોહો..! સમજમેં આયા? રાગ કા ઉપયોગ વહ અનુપયોગ અચેતન હૈ. ગજબ બાત હૈ ન! આહાહા..! વીતરાગ સર્વજ્ઞ દર્શન ઔર ઉસમેં ભી દિગંબર દર્શન, ઉસમેં યહ પ્રવાહ ચલા આયા હૈ. સમજ મેં આયા? ઐસી બાત કિસીને નહીં કહી. અમૃતચંદ્રાચાર્ય તો અભી ૯૦૦ વર્ષ પહલે હુએ.

કહતે હૈં કિ ચૈતન્યશક્તિકા સર્વસ્વ સાર આત્મા ઔર ચૈતન્યશક્તિસે શૂન્ય વહ પુદ્ગલ. આહાહા..! ભગવાન આત્મા... ક્યોંકિ પર્યાયકા લક્ષ્ય કરને સે તો રાગ ઉત્પન્ન હોતા હૈ. રાગ પુદ્ગલ હૈ તો પર્યાયકો પુદ્ગલ કહ દિયા. આહાહા..! પૂર્ણ જીવ નહીં, પર્યાયવાલા જીવ, વ્યવહાર જીવ, અભૂતાર્થ જીવ વહ પુદ્ગલ હૈ. આહાહા..! ગજબ બાત હૈ! અરે..! લોંગો કો સત્ય ક્યા હૈ યહ સુનને મેં આયે નહીં. વહ કહાંસે સમજે? કહાંસે શ્રદ્ધા કરે? ઔર સમ્યગ્દર્શન બિના સબ એકડા વિનાના શૂન્ય હૈ. બિંદી બિંદી. બાબુલાલજી! કરોડ લિખે ઔર એક નહીં. એક રહ ગયા. સમ્યગ્દર્શન ક્યા ઔર ઉસકા વિષય ક્યા ઉસકી ખબર નહીં. બાકી સબ કરતે હૈં. આહાહા..! ભગવાન! તુને તો તેરા પતા લગાયા નહીં ઔર તેરે પતે બિના પરમેં ઘૂસ ગયા. કિતની બાત હૈ દેખો! આહાહા..!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- યહ કહતે હૈં ન. આતા હૈ, આતા હૈ.

કહતે હૈં કિ 'ચૈતન્યશક્તિ સે વ્યાપ્ત...' કૌન? આત્મા. આત્મા દ્રવ્ય હૈ ઉસમેં ચૈતન્યશક્તિ વ્યાપ્ત હૈ, જ્ઞાનશક્તિ વ્યાપ્ત હૈ ધ્રુવ ત્રિકાલ. ઐસા 'સર્વસ્વ સાર હૈ...' સર્વસ્વ આત્મા કા સાર વહ ચીજ હૈ. 'ઐસા યહ જીવ ઇતના હી માત્ર હૈ; ઇસ ચિત્શક્તિ સે શૂન્ય જો યહ ભાવ હૈં વે સબ પૌદ્ગલિક હૈ.' આહાહા..! ગજબ કિયા હૈ ન! યહ સબ કેવલજ્ઞાન (આદિ) પર્યાયકો પુદ્ગલ ઠહરાતે હૈં ન, વિકલ્પ ઉઠતા હૈ ઇસલિયે. કર્મ કી અપેક્ષા ન વહાં? આહાહા..! સમજ મેં આયા?

ધ્રુવ ભગવાન આત્મા વહ તો ચૈતન્યશક્તિ સે પ્રસરા હુઆ હૈ. અકેલા જ્ઞાનભાવ સે વિસ્તાર ... વહ સર્વસ્વ સાર હી ભગવાન આત્મા કા હૈ. ધ્રુવસ્વભાવ શુદ્ધભાવ ચિત્શક્તિ સ્વભાવભાવ વહી સર્વસ્વ સાર હૈ. 'યહ જીવ ઇતના હી માત્ર હી હૈ.' નિશ્ચય આત્મા તો ઇતના માત્ર હૈ. ઓહોહો..! ચિત્શક્તિ સે

શૂન્ય જિતની પર્યાય હૈં, વહ સબ પૌદ્ગલિક હૈં. દિગંબર સંતો એ વાત કરે હોં! દુનિયા, સમાજ સમતોલ રહેશે કે નહીં? સમાજકો ઇસકી રુચિ હોગી કિ નહીં? સમાજ ઉસકો નિશ્ચયાભાસ કહ દેગા કિ નહીં? અરે..! એકાંત નિશ્ચયાભાસ હૈ યહ કહનેવાલા તો. અરે..! સુન તો સહી! તુઝે કુછ માલૂમ નહીં. સમજમેં આયા? આહાહા..!

'શૂન્ય જો યહ ભાવ હૈ વે સબ પૌદ્ગલિક હૈં.' ઐસા તો અમૃતચંદ્રાચાર્યકા આધાર દેકર સિદ્ધ કિયા. અબ સ્વયં દો શ્લોક કહેંગે.

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

*****

ભાદરવા સુદ ૮, શુક્રવાર, તા. ૧૯-૯-૧૯૬૯
ગાથા-૪૩, શ્લોક-૬૦ અને ૬૧, પ્રવચન-૧૦

યહ નિયમસાર, શુદ્ધભાવ અધિકાર ચલતા હૈ. ઉસકા ૬૦વાં કલશ. હિન્દીમેં હિન્દી. ૬૦. ૮૯ પન્ના.

(मालिनी)
अनवरतमखण्डज्ञानसद्भावनात्मा
व्रजति न च विकल्पं संसृतेर्घोररूपम्।
अतुलमनघमात्मा निर्विकल्पः समाधिः
परपरिणतिदूरं याति चिन्मात्रमेषः ॥६०॥

ક્યા કહતે હૈં? દેખો. 'શ્લોકાર્થ – સતતરૂપ સે અખંડ જ્ઞાનકી સદ્ભાવનાવાલા આત્મા...' ક્યા કહતે હૈં? નિરંતર... સતતરૂપ–નિરંતર... અખંડ આત્મદ્રવ્ય જો હૈ, અખંડ જ્ઞાયકભાવ ધ્રુવભાવ, જિસકો યહાં શુદ્ધભાવ કહતે હૈં વહ. અખંડ નિત્ય ધ્રુવ ઐસા આત્મા અથવા ઐસા જ્ઞાન... જ્ઞાન કહતે હૈં વહ આત્મા હી હૈ. સતતરૂપ સે–નિરંતર 'અખંડ જ્ઞાનકી સદ્ભાવનાવાલા આત્મા...' ઐસે આત્મા કી સદ્ભાવનાવાલા. વહ સદ્ભાવના વહ મોક્ષ કા માર્ગ હૈ. ક્યા કહા સમજ મેં આયા?

દ્રવ્ય કૈસા હૈ? સતત, અખંડ. નિર્મલ જ્ઞાયકસ્વરૂપ શુદ્ધ ધ્રુવ જિસમેં કર્મ, રાગાદિ કા પ્રવેશ નહીં ઐસી જો ધ્રુવધારા, ઐસી ચીજ મેં સદ્ભાવનાવાલા (અર્થાત્) સચ્ચી એકાગ્રતાવાલા. સમજ મેં આયા? નિયમસાર મોક્ષમાર્ગ હૈ ન? તો સદ્ભાવનાવાલા વહ મોક્ષમાર્ગ કી પર્યાય હૈ. પરંતુ ત્રિકાલી ધ્રુવ ઉપર લક્ષ્ય કરને સે, ઉસકા આશ્રય કરનેસે, આશ્રય કહો યા એકાગ્રતા કરનેસે જો પર્યાય પ્રગટ હોતી હૈ ઉસકો સદ્ભાવનાવાલા–ઐસી નિર્મલ પર્યાયવાલા આત્મા, ઉસકો યહાં આત્મા કહતે હૈં. સમજ મેં આયા?

શ્રોતા :- ....

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વ્યવહારની વાત કે દિ' આવશે? એય..! જેઠાલાલભાઈ! વ્યવહાર હૈ હી નહીં ન અંદરમેં. વસ્તુમેં હૈ નહીં, ગુણમેં હૈ નહીં ઔર ઉસકી સદ્ભાવનામેં ભી વ્યવહાર હૈ નહીં. સૂક્ષ્મ વિષય હૈ. સમજ મેં આયા?

જિસકો શુદ્ધભાવ... યહ શુદ્ધભાવ અધિકાર ચલતા હૈ ન? હૈ હી નહીં, જો ધ્રુવસ્વરૂપ હૈ ઉસમેં તો નિમિત્ત ભી નહીં, રાગ ભી નહીં ઔર એક સમય કી પર્યાય સે ભી ધ્રુવ.. ધ્રુવ દૂર હૈ. આહાહા..! યહ ધ્રુવ જો હૈ ઉસકી ભાવના કરનેવાલા આત્મા, ઐસા કહતે હૈં. નિમયસાર હૈ ઔર યહ તો એકદમ અધ્યાત્મ.

વ્યવહાર... યહ કહતે હૈં ન હમારે શુભભાવ.... શુભભાવ તો ઝેર હૈ, વહ તો આત્મા મેં હૈ હી નહીં. મોક્ષમાર્ગ કી... દ્રવ્ય મેં, ગુણ મેં તો હૈ નહીં, પરંતુ ઉસકી ભાવના જો... સદ્ભાવના શબ્દ પડા હૈ ન? સદ્ભાવના વહ પર્યાય હૈ. ધ્રુવ ચૈતન્ય દ્રવ્ય જ્ઞાયકભાવ ઉસકો ધ્યાનમેં લેકર ઉસકો ધ્યેય બનાકર જો પર્યાય સદ્ભાવના ઉત્પન્ન હુઈ, સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન, સમ્યક્ચારિત્ર વહ સદ્ભાવના. સ્વરૂપ મેં સન્મુખ હોકર જો ભાવના હુઈ, ઐસા સદ્ભાવનાવાલા આત્મા અર્થાત્ મોક્ષમાર્ગી ઐસા કહતે હૈં. આહાહા..! ભારે કામ. આ એવી ચીજ, બહારમાં કરવું છે, કરવું છે, કાંઈક કરવું છે. અહીં કહે છે કે કરવું નથી, અહીં ઠરવું છે.

શ્રોતા :- ઠરવું તો છે ને ?.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એ કરવું નથી, એ ઠરવું છે. અંદર ઠરે છે. એ ઠરવારૂપી કર્તવ્ય થયું. એ કર્તવ્ય કરું છું એમ પણ નથી. ક્યોંકિ દ્રવ્ય જો વસ્તુ હૈ વહ જો ધ્યેય મેં આયા તો ઉસકી પરિણતિ.. પરિણતિ વહ સમયે હોગી વહ પરિણતિ ઉસ સન્મુખ હી હોતી હૈ. સૂક્ષ્મ બાત હૈ ન? યહ કહતે હૈં યહાં. સદ્ભાવના શબ્દ પડા હૈ ન? ધ્રુવ ચૈતન્ય હૈ, જ્ઞાયકભાવ સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ કારણપરમાત્મા વહ ધ્રુવ. ઉસકી સદ્ભાવનાવાલા, ઉસ સમયકી પર્યાય વહી સત્ હૈ. પરન્તુ સન્મુખ હુઆ તો વહ પર્યાય ઉત્પન્ન હુઈ ઐસા કહને મેં આતા હૈ. બાકી હૈ ઉસ સમય કી વહી પર્યાય. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

ભગવાન આત્મા... 'સતતરૂપ સે અખંડ જ્ઞાનકી સદ્ભાવનાવાલા...' યહ અખંડ વસ્તુ કહો યા સતત અખંડ રહે કહો અથવા અખંડ દ્રવ્યકી સતતરૂપ સે સદ્ભાવનાવાલા આત્મા. ભગવાન દ્રવ્ય વસ્તુ મહાભંડાર અનંત.. અનંત સિદ્ધસ્વભાવકા ભંડાર ભગવાન. ઐસા ભગવાન આત્મા અપના નિજ પરમાત્મા, ઉસકો યહાં અખંડ જ્ઞાન કહને મેં આયા હૈ. સમજ મેં આયા? ઉસમેં ખંડ નહીં. ઐસા જો અખંડ ભગવાન આત્મા ઉસમેં સતતરૂપ સે સદ્ભાવનાવાલા, નિરંતર ઉસકે સન્મુખ હોકર તદ્ પર્યાય, સચ્ચી પર્યાય, સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર વહ સન્મુખ હોકર જો પ્રગટ હુઈ ઐસા સદ્ભાવનાવાલા આત્મા. યહ ભાવના શબ્દે એકાગ્રતા હૈ. ભાવના શબ્દે ભાવના કરતે હૈં, કલ્પના કરતે હૈં, ઐસા નહીં.

શ્રોતા :- ....

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- યહ ભાવના તો અંદર એકાગ્ર વહ ભાવના કરતે હૈં. કિતને લોગ ભાવના કા અર્થ ઐસા કરતે હૈ. કહા થા ન વહ? શ્રાવક જો સમકિતીજીવ હૈ તો ઉસકો સામાયિક કાલ મેં શુદ્ધ ઉપયોગકી ભાવના હોતી હૈ. તો ભાવના કા અર્થ યહ શુદ્ધ ઉપયોગ હી ભાવના હૈ. તો કોઈ કહે કિ ભાવના હોતી હૈ. સમજે? ઐસા અર્થ કરતે હૈં. વહ રતનચંદજી આદિ હૈ ન? ભાવના અર્થાત્ કલ્પના હોતી હૈ કિ મુઝે ઐસા હો.. ઐસા હો...

શ્રોતા :- હુઆ નહીં. હો.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હુઆ નહીં, હૈ. હુઆ નહીં. ભાવના કરતે હૈં. ઐસા નહીં. યહ અંદર સ્વરૂપ ચૈતન્યમૂર્તિ ઉસમેં શુદ્ધ ઉપયોગ જમ જાયે ઉસકો હી ભાવના કહતે હૈ.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, એકાગ્રતા કો ભાવના (કહતે હૈં). શુભ-અશુભ વિકલ્પ જો રાગ હૈ..., સૂક્ષ્મ બાત હૈ ભગવાન! અંતર કા માર્ગ કોઈ અલૌકિક હૈ ન? મહા ભગવાન નિરંતર અખંડ વસ્તુ પડી હૈ, પ્રત્યક્ષ પડી હૈ, પ્રગટરૂપ તત્ત્વ હૈ. વસ્તુ.. વસ્તુ તરીકે તો પ્રગટ ધ્રુવ હૈ ન? ઉસકી સદ્ભાવનાવાલા. ઉસકી સદ્ભાવના.. જો વ્યવહાર મોક્ષમાર્ગ કા વિકલ્પ હૈ ઉસકા નિષેધ કરને કો.... આગે આયેગા અર્થ મેં. સત્ સદ્ભાવનાવાલા કહા. તો ચૈતન્ય મેં ધ્રુવ તરફકી એકાગ્રતા હોકર જો ભાવના અર્થાત્ નિર્મલ પર્યાય હુઈ, ઐસી નિર્મલ પર્યાયવાલા આત્મા. અમરચંદભાઈ! કઠિન. હિન્દી તો આસાન હૈ પરન્તુ ભાવ બહોત ગૂઢ હૈ, અમરચંદભાઈ કહેતા હતા. સમજ મેં આયા? આહાહા..!

અરે..! કહતે હૈં કિ ભગવાન જિસમેં નિધિ ખાન હૈ. અનંત આનંદકી નિષ્ક્રિય ખાન. ઐસા જો ભગવાન નિજસ્વભાવ ઉસકી સદ્ભાવના, ઉસકી અંતરમેં એકાગ્રતાવાલા આત્મા, ઉસમેં એકાગ્રતાવાલા આત્મા. સમજ મેં આયા?

'(અર્થાત્ ''મૈં અખંડ જ્ઞાન હૂં'' દેખો! હૈ ન? 'ઐસી સચ્ચી ભાવના ઉસકો નિરંતર વર્તતી હૈ વહ આત્મા)...' ભાવના ઉપર સતત શબ્દ લગા હૈ. આહાહા..! 'મૈં અખંડ જ્ઞાન હૂં' ઐસી સચ્ચી. વહ સત્ શબ્દ પડા હૈ ન? તો જિસે સચ્ચી ભાવના સતત નામ નિરંતર વર્તતી હૈ. આહાહા..! ભગવાન ધ્રુવસ્વરૂપ ઉસકે સન્મુખ દ્રષ્ટિ નિરંતર વર્તતી હૈ ઐસા કહતે હૈં. ધર્મીજીવકી તો શુદ્ધ ધ્રુવતરફકી નિરંતર પરિણતિ વર્તતી હૈ. સમજ મેં આયા?

અર્થાત્ 'મૈં અખંડ, અભેદ ચીજ હૂં' ઉસ તરફ સચ્ચી પર્યાય જિસે નિરંતર એકાગ્રતા વર્તતી હૈ વહ આત્મા. 'સંસાર કે ઘોર વિકલ્પ કો નહીં પાતા,...' દેખો! પુણ્ય ઔર દયા, દાન, વ્રત કા શુભોપયોગ યહ સંસાર કા ઘોર વિકલ્પ હૈ ઐસા કહતે હૈં. આહાહા..! હૈ સેઠ? ક્યા હૈ? ઘોર વિકલ્પ કા અર્થ? સંસાર કા ઘોર વિકલ્પ શુભભાવ હૈ. વહ 'નહીં પાતા,...' શુભભાવ કો પ્રાપ્ત હોતા નહીં. આહાહા..! સમજ મેં આયા? યહ સદ્ભાવના સામને હૈ ન? ધ્રુવ ચૈતન્યદ્રવ્ય અખંડ વસ્તુ પરમાત્મા નિજસ્વરૂપ ઉસકી સચ્ચી ભાવનાવાલા વહ આત્મા સંસાર કે ઘોર... સતત ભાવના કો પ્રાપ્ત હોતા હૈ. તો શુભવિકલ્પ ઘોર સંસાર કા કારણ હૈ ઉસકો પ્રાપ્ત હોતા નહીં. આહાહા..! બહોત કઠિન કામ! પંચ મહાવ્રત પરિણામ, બારહ વ્રત કે પરિણામ, ગ્યારહ પડિમા કે વિકલ્પ–પરિણામ, યહ દાન કે પરિણામ ઘોર સંસાર હૈ ઐસા કહતે હૈં. આહાહા..! ચાર ગતિ જિસમેં સે ઉત્પન્ન હોતી હૈ શુભભાવમેંસે.

'સંસાર કે ઘોર વિકલ્પકો...' આકરા ભાવકો–વિકલ્પ કો 'નહીં પાતા,...' ક્યોંકિ શુદ્ધદ્રવ્ય સ્વભાવકી એકાગ્રતા મેં શુદ્ધભાવ કા લક્ષ્ય સે શુદ્ધભાવકી એકાગ્રતા મેં શુદ્ધપર્યાયરૂપ ભાવના હોતી હૈ, સચ્ચી ભાવના–શુદ્ધ પર્યાય. ઉસકો ઘોર વિકલ્પ સંસાર નહીં હૈ ઐસે શુદ્ધ કો પ્રાપ્ત હોતા હૈ, અશુદ્ધ કો પ્રાપ્ત હોતા નહીં. ઐસા કહતે હૈં. કઠિન કામ ભાઈ! બાહરકી યહ ક્રિયાકાંડવાલેકો તો ઐસા લગે કિ યહ માર્ગ તો કૈસા હૈ? ભગવાનકા કહા હુઆ હોગા? યહ કિસકા કહા હુઆ હૈ? ભગવાનને કહા હૈ, દેખો.

યહ ક્યા હૈ? શ્લોક કુંદકુંદાચાર્ય કા હૈ. યહ ઉસકા અર્થ પદ્મમલધારીદેવ મુનિ થે મહાવ્રતધારી. વ્યવહારસે કહને મેં આતા હૈ ન?

શ્રોતા :- નિશ્ચય મહાવ્રતધારી.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- નિશ્ચય મહાવ્રતધારી હતા. અપને સ્વરૂપમેં ઠરતે થે. અહિંસાસ્વભાવ મેં ઠરતે થે, સત્યભાવ મેં ઠરતે થે. .. બિનાકી સ્વરૂપકી સ્થિરતા મેં ઠરતે થે, બ્રહ્મ નામ આનંદ મેં ઠરતે થે, અપરિગ્રહ ભાવ અપના નિર્મમ સ્વભાવ મેં ઠરતે થે. યહ મહાવ્રત હૈ. અટ્ઠાઈસ મૂલગુણ તો વિકલ્પ–રાગ હૈ. આસ્રવ હૈ. ઉસકો પાતે નહીં ઐસા કહે. આહાહા..! વહ અસ્તિ-નાસ્તિ કિયા. ઉસકા અર્થ કરતે હૈં અબ.

'કિન્તુ નિર્વિકલ્પ સમાધિ કો પ્રાપ્ત કરતા હુઆ...' સદ્ભાવના કહતે હૈ ન? શક્તિ એકાગ્રતા. વસ્તુ તરફકી જો એકાગ્રતા હૈ વહી નિર્વિકલ્પ સમાધિ કો પ્રાપ્ત કરતા હૈ. રાગ બિનાકી વસ્તુ નિર્વિકલ્પ અભેદ હૈ, ઉસકી પર્યાય ભી નિર્વિકલ્પ વીતરાગી પર્યાય ઐસી શાંતિ, નિર્વિકલ્પ સમાધિ, નિર્વિકલ્પ શાંતિ, અકષાયપર્યાયકી શાંતિ, ઉસકો પ્રાપ્ત કરતા હુઆ... 'પ્રાપ્ત કરતા હુઆ પરપરિણતિ સે દૂર,...' ઘોર વિકલ્પ કા અર્થ કહા થા, વિકલ્પ રાગ વહ પરપરિણતિ હૈ વિકારી. સમજ મેં આયા? આહાહા..! દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રકી શ્રદ્ધા કા વિકલ્પ–રાગ, પંચ મહાવ્રત આદિ કા રાગ કહતે હૈ કિ વહ ઉસસે દૂર.. પરપરિણતિ સે દૂર.

પહલે આયા થા કિ આત્મા પર્યાય સે દૂર હૈ, યહ નિર્મલ પર્યાય મેં પર પરિણતિ સે દૂર. યહ પર્યાયકી બાત ચલતી હૈ. આયા થા ન પહલે કલશ મેં? પહલે કલશ મેં આયા થા. ૩૮ મેં, નહીં? ૩૮વાં કલશ થા. 'સર્વ તત્ત્વમેં જો સાર હૈ, જો સમસ્ત નષ્ટ હોને યોગ્ય ભાવોં સે દૂર હૈ,...' ૫૪વાં થા કલશ. ટીકા કે બાદ કલશ. 'સર્વ તત્ત્વ મેં જો સાર હૈ,...' પહલા હી કલશ હૈ. ૫૪વાં કલશ. 'સમસ્ત નષ્ટ હોને યોગ્ય ભાવોં સે દૂર હૈ...' પહલા કલશ, નહીં? પહલા અર્થાત્ ૫૪વાં હોં. કહાં દૂર હૈ? વહ પર્યાય સે દૂર હૈ. પર્યાય નાશવાન હૈ ઔર ધ્રુવ ભગવાન આત્મા અવિનાશી. વહાં દૂર હૈ વહ પર્યાય સે દૂર હૈ. દ્રવ્ય ધ્રુવ ત્રિકાલી વસ્તુ. યહાં જો દૂર કહા વહ નિર્મલ સ્વભાવ ધ્રુવ ઉસમેં એકાગ્ર હોને સે અશુદ્ધ પરિણતિરૂપ વિકાર, વ્યવહારરત્નત્રય કા વિકલ્પ ઉસસે દૂર હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા? પંડિતજી!

જૈસા શુદ્ધ ધ્રુવ ચૈતન્ય હૈ ઐસી શુદ્ધ પરિણતિ અંતર એકાગ્ર હોકર વર્તતી હૈ, વહ આસ્રવ કે વિકલ્પ સે દૂર હૈ. આહાહા..! વાસ્તવ મેં વિકલ્પ કો છૂતા હી નહીં ધર્મી, ઐસે કહતે હૈં. આહાહા..! દૂર કહા ન? વ્યવહાર રત્નત્રય કે વિકલ્પ કો, શુભ ઉપયોગ કો ધર્મી છૂતા હી નહીં. દ્રવ્યમેં (વિકાર) છૂતા નહીં તો દ્રવ્યદ્રષ્ટિ હુઈ તો વિકાર કો ભી છૂતા હી નહીં. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

ઐસા ધર્માત્મા સમ્યગ્દ્રષ્ટિ જીવ.... તબ કોઈ કહે કિ પરંતુ વહ સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ કૈસે હો? વહી તો બાત ચલતી હૈ સાથ મેં. ઓહો..! સારા પ્રભુ નિજસ્વભાવભાવ પરમાત્મા ધ્રુવ, ઉસકો ધ્યેય બનાકર નિર્વિકલ્પ નિર્ણય હો.. વહ વસ્તુ નિર્વિકલ્પ અભેદ હૈ ઐસા હી પર્યાય મેં નિર્વિકલ્પ નિર્ણય હો ઉસકા

નામ સમ્યગ્દર્શન હૈ. સમજ મેં આયા? ઐસા ધર્મી અપને દ્રવ્યસ્વભાવ સન્મુખકી એકાગ્રતા કે કારણ શાંતિ કો પ્રાપ્ત કરતા હુઆ.., જૈસા સ્વભાવ કેવલ અકષાયસ્વભાવ હૈ, ધ્રુવ શાંત સ્વભાવ હૈ, ઐસા પર્યાય મેં ધ્રુવ તરફકી એકાગ્રતા સે શાંતિ કો પ્રાપ્ત કરતા હુઆ. પંડિતજી! ભારે વાત છે! સેઠી! આહાહા..! ભારે માર્ગ છે. ઉસને કભી સુના નહીં, સમઝા નહીં ઉસકો તો ઐસા લગે કિ યહ તો ક્યા કહતે હૈં?

કુછ કરને કા કહે, દયા પાલો, વ્રત પાલો, યહ કરો. કહતે હૈં કિ કરના વહ મરના હૈ. સમજ મેં આયા? કરું... કરું... કરું... વહ તો કર્તવ્યબુદ્ધિ હુઈ. ઐસા કર્તાપના દ્રવ્યસ્વભાવ મેં હૈ હી નહીં. દ્રવ્ય રાગકો કરે, વહ દ્રવ્ય મેં નહીં. વાસ્તવ મેં પર્યાયકો કરે વહ દ્રવ્ય નહીં. નિર્મલ પર્યાય કો પર્યાય કરે, દ્રવ્ય નહીં. સમજ મેં આયા? ક્યોંકિ દ્રવ્ય હૈ વહ કૂટસ્થ ધ્રુવ હૈ. ઔર પર્યાય એક સમયકી અવસ્થા હૈ. તો વાસ્તવ મેં પર્યાયમેં હી કર્તા, કર્મ, કરણ (આદિ) ષટ્કારક લગા દિયા. આતા હૈ ન ૬૨વીં ગાથા?

એક સમયકી વિકારી પર્યાય અપને સે કર્તા, અપના કર્મ, અપના સાધન, સંપ્રદાન, અપાદાન, અધિકરણ, ઐસે નિર્મલ પર્યાય જો હૈ વહ ભી કર્તા, કર્મ, કરણ–સાધન પર્યાય મેં અપને સે પડા હૈ. સમજ મેં આયા? વિકાર.. એક અંશ મેં રાગ કરતે હૈં કિ દ્વેષ યા મિથ્યાત્વ. ભગવાન કહતે હૈં કિ એક સમયકી પર્યાય મેં ષટ્કારક સે વહ કામ હોતા હૈ, પર સે નહીં. વિકારી પર્યાય ભી અપને સે કર્તા પર્યાય હોકર, ઉસી પર્યાય મેં કર્મ હોકર, ઉસ પર્યાય મેં રાગ કા સાધન હોકર, વહી પર્યાયમેંસે પર્યાય પ્રગટ હોતી હૈ, પ્રગટ નામ વહ પર્યાય હુઈ, ઔર ઉસમેં સે નિકલી, અથવા સંપ્રદાન–રખી, વહ પર્યાય કે આધાર સે પર્યાય હુઈ. સમજ મેં આયા? વિકારી હોં.

વિકારી પર્યાય, એક સમય કી વિકારીપર્યાય ષટ્કારકસે પર્યાય હોતી હૈ. દ્રવ્ય-ગુણ સે નહીં, કર્મ સે નહીં, પૂર્વ સે નહીં, બાદ કી પર્યાય સે નહીં. પૂર્વકી પર્યાય સે નહીં. આહાહા..! સત્ હૈ ન? સત્ કો અહેતુક કહા. આહાહા..! કહતે હૈં કિ યહાં નિર્મલ પરિણતિ..., વીતરાગ ભગવાન અપના ધ્રુવ નિજસ્વરૂપ, ઉસ તરફકી એકાગ્રતા હુઈ તો વહ સ્વતંત્ર પર્યાય ઉત્પન્ન હુઈ. ઔર ઉસમેં પરપરિણતિ કા તો દૂરપના હૈ. આહાહા..! કિતની બાત કરતે હૈં! પદ્મપ્રભમલધારીદેવ સંત, મુનિ થે હોં આચાર્ય. કિતનેં કહે કિ મુનિ નહીં આચાર્યકો માનો. મુનિ હૈ, પરમાગમ કરતે હૈં દેખો તો સહી. સમજ મેં આયા?

પરપરિણતિ સે..., પરપરિણતિ નામ વ્યવહાર દયા, દાન, ભક્તિ આદિ કા વિકલ્પ–રાગ, ઉસસે તો ધર્મી દૂર વર્તતે હૈં. આહાહા..! ઔર 'અનુપમ, અનઘ ચિન્માત્ર કો પ્રાપ્ત હોતા હૈ.' ઉપમા બિનાકી અનઘ ચીજ, 'દોષરહિત; નિષ્પાપ; મલ રહિત.' અનઘ અર્થાત્ પુણ્ય-પાપ સે રહિત ઐસા ચિન્માત્ર ભગવાન જ્ઞાનસ્વરૂપ પ્રભુ, વહ જ્ઞાનકા અનાદિ-અનંત અસાધારણ સ્વભાવ જો હૈ ઐસી ચિન્માત્ર કો પ્રાપ્ત હોતા હૈ. તો ચિન્માત્ર–ચૈતન્યમાત્ર આત્મા કો પ્રાપ્ત હોતા હૈ. વહ ચિન્માત્ર વસ્તુ ધ્રુવ ઉસકો પ્રાપ્ત હોતા હૈ. કઠિન બહોત. સમજ મેં આયા?

ધ્રુવસ્વરૂપ ભગવાન આત્મા ઉસ તરફકી દ્રષ્ટિ હુઈ, ઉસ તરફકી ભાવના નામ એકાગ્રતા હુઈ તો, કહતે હૈં કિ ચૈતન્યમાત્ર આત્મા કો પ્રાપ્ત હોતા હૈ, વહ ધ્રુવસ્વભાવ કો હી પ્રાપ્ત હોતા હૈ. આહાહા..! વ્યવહાર રત્નત્રય રાગાદિ કો પ્રાપ્ત હોતા નહીં. ઉસકા નામ સમકિતી ઔર ધર્મી કહને મેં આતા હૈ. કઠિન કામ.

દૂસરા શ્લોક. ૬૧. ૬૧ હૈ ન?

(स्रग्धरा)

इत्थं बुद्ध्वोपदेशं जननमृतिहरं यं जरानाशहेतुं
भक्तिप्रह्वामरेन्द्रप्रकटमुकुटसद्रत्नमालार्चितांघ्रेः।
वीरात्तीर्थाधिनाथाद्दुरितमलकुलध्वांतविध्वंसदक्षं
एते संतो भवाब्धेरपरतटममी यांति सच्छीलपोताः ॥६१॥

આહાહા..! અબ જરા દેખો!

'શ્લોકાર્થ – ભક્તિ સે નમિત દેવેંદ્ર મુકુટકી સુંદર રત્નમાલા દ્વારા...' વહાં બહોત નિશ્ચય કહા ન? ઇસલિયે થોડી ભક્તિ લી હૈ. .... આહાહા..! કહતે હૈં કિ 'ભક્તિ સે નમિત દેવેન્દ્ર....' બડે ઇન્દ્ર, શક્રેન્દ્ર, ઇશાન ઇન્દ્ર. ઐસે જો ઇન્દ્ર–દેવેન્દ્રકે મુકુટકી સુંદર રત્નમાલા. ઉસકા મુકુટ ઔર ઉસકી સુંદર મણિરત્નકી માલા. 'દ્વારા જિનકે ચરણોંકો પ્રગટરૂપસે પૂજતે હૈં...' પરમાત્માકો. ઐસા દેવેન્દ્ર, અર્ધલોક કા સ્વામી, ઇશાન ઇન્દ્ર ઔર શક્રેન્દ્ર. જિસકે મણિરત્નકી માલા દ્વારા નમિતભૂત. નમિત ઐસા હૈ ન? ભક્તિ સે નમિત. 'જિનકે ચરણોં કો પ્રગટરૂપ સે પૂજતે હૈં...' ઐસે. નજદીક આકર પૂજતે હૈં. દૂર તો નહીં, પરંતુ ભગવાન કે પાસ આકર પૂજતે હૈં.

'ઐસે મહાવીર તીર્થાધિનાથ દ્વારા...' ઐસે મહાવીર તીર્થાધિનાથ દ્વારા 'યહ સંત જન્મ-જરા-મૃત્યુ કા નાશક તથા દુષ્ટ પાપસમૂહરૂપી અંધકારકા ધ્વંસ કરને મેં ચતુર ઐસા ઇસપ્રકાર કા (પૂર્વોક્ત) ઉપદેશ સમજકર,...' દેખો! ધ્વંસવાલા ઉપદેશ સુનતે હૈં. ભગવાન કા ઐસા ઉપદેશ મિલા હૈ ઐસા કહતે હૈં. ઐસા મિલા હૈ. ભગવાન સે ઉપદેશ ઐસા મિલા સંત કો. સંત જન્મ-જરા-મૃત્યુ કા નાશક હૈ. જન્મ હો, મૃત્યુ હો ઔર જરા (ઉસકા) નાશક.

'દુષ્ટ પાપસમૂહરૂપી અંધકાર...' દુષ્ટ સમૂહ શબ્દે પુણ્ય-પાપ બેય. શુભ ઔર અશુભ દોનોં દુષ્ટ પાપસમૂહરૂપી અંધકાર હૈ. વહ 'ધ્વંસ કરને મેં ચતુર ઐસા ઇસપ્રકાર કા ઉપદેશ...' દેખો! ભગવાન કા ઉપદેશ ઐસા થા. જૈસા થા ઐસા સંતોને અનુભવ મેં લે લિયા ઐસા કહતે હૈં. ભગવાન કા ઉપદેશ ઐસા થા વહ સિદ્ધ કરતે હૈં. પરમાત્મા ત્રિલોકનાથ પરમેશ્વર કે સમવસરણ મેં ઐસા ઉપદેશ થા. જો ભગવાન કો ઇન્દ્રો આકર ઝુકતે હૈ. ઉસકા (ઐસા) ઉપદેશ થા કિ પુણ્ય ઔર પાપ જો અઘ નામ પાપ હૈ, પાપસમૂહ દુષ્ટ અંધકાર હૈ. પુણ્ય-પાપ મેં ચૈતન્ય કા અંશ હૈ નહીં. આહાહા..!

ઐસે 'ધ્વંસ કરને મેં ચતુર ઐસા ઇસપ્રકાર કા (પૂર્વોક્ત) ઉપદેશ સમજકર,...' સંતોને ઐસા ઉપદેશ સમજા, ઐસે કહતે હૈં. ભગવાનને ઐસા દિયા થા ઔર સંતોને ઐસા લિયા થા. યહાં કોઈ કહે કિ ઐસા કહતે હૈં વહ કૌન કહતે હૈં? વહ કહતે હૈ ભગવાન મહાવીર. સમજ મેં આયા?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- મહાવીરકા ઉપદેશ હૈ, ઐસા કહતે હૈં. કિસકા ઉપદેશ ઐસા હૈ? ઐસા ઉપદેશ કિસકા હૈ? કિ જિસકો ઇન્દ્ર અર્ધલોક કે સ્વામી એકાવતારી, એકભવતારી જીવ, આકર મણિરત્ન કે મુગટ ઉસમેં મણિરત્નકી માલાયેં વહ ઝુક જાતી હૈં. માલા હો ન અંદર? અબજોકી કિંમત કી ગિનતી.... ઐસે વીરનાથ. પહલે ઐસા કહા. જિસકો ઇન્દ્ર પૂજતે હૈં જિસકે ચરણકમલ ઐસે વીરનાથ–મહાવીર– આખરી પરમાત્મા ઉનકા યહ ઉપદેશ હૈ. વહ ઉપદેશ સંતોને સુન લિયા. સમજ મેં આયા?

શ્રોતા :- સંત કા અર્થ?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- સાધુ. સંત અર્થાત્ સાધુ, મુનિ. મુખ્યપને યહાં મુનિ કહના હૈ ન? મુનિ હૈં ન? મુનિ સ્વયં કહનેવાલે. ઉપદેશ કરનાર કુંદકુંદાચાર્ય મુનિ હૈં ઔર યહ ભી ટીકા કરનેવાલે મુનિ હૈં. મુનિને ભગવાન કે પાસ સે ઐસા ઉપદેશ (સુના). ભલે દૂર રહે. પહલે કહા થા ન? પાંચવી ગાથા મેં આયા ન સમયસાર? પર-અપર ગુરુ. હમારે સીધે (પ્રત્યક્ષ) ગુરુ ઔર પરંપરામેં ભગવાન (આદિ) વહ સબ ગુરુ વિજ્ઞાનઘન મેં સ્થિર થે. સંત હો, સાધુ હો યા કેવલી વિજ્ઞાનઘન મેં સ્થિર થે. ઉન્હોંને હમારે ઉપર કૃપા કરકે ઐસા ઉપદેશ દિયા. વહ બાત લી હૈ. જરા પઢકર ઉસમેં આયા હૈ. દૂસરે કો અનુકૂલ હો ગયા. .. સમજે?

હમકો તો પરમાત્મા કુંદકુંદાચાર્ય કહતે હૈં. સમજ મેં આયા? યહ સમયસાર હૈ? હિન્દી? ગુજરાતી હૈ. પાંચવી હૈ ન? કૈસા હૈ ભગવાન આત્મા? હમારા વૈભવ હમકો પ્રગટ હુઆ વહ? કુંદકુંદાચાર્ય. હમારે આત્માકા આનંદ પ્રગટ હુઆ વહ વૈભવ. યહ ધૂલ કે વૈભવ નહીં ઐસા કહતે હૈં. નિજવૈભવ અંદર આનંદ, જ્ઞાન, શાંતિ જો પ્રગટ હુઆ, વહ કૈસે પ્રગટ હુઆ? કહતે હૈં? સમજ મેં આયા? કહાં ગયા? નિર્મલ વિજ્ઞાનઘન જો આત્મા.... હમેં ઉપદેશ મિલા હૈ વહ કૈસા હૈ? કુંદકુંદાચાર્ય કહતે હૈં.

'નિર્મલવિજ્ઞાનઘન જો આત્મા ઉસમેં અંતર્નિમગ્ન પરમગુરુ-સર્વજ્ઞદેવ ઔર અપરગુરુ-ગણધરાદિક સે લેકર હમારે ગુરુ પર્યંત...' સબ વિજ્ઞાનઘન મેં લીન થે. દેખો! 'નિર્મલ વિજ્ઞાનઘન આત્મા મેં અન્તર્નિમગ્ન...' દેખો! સાધુ–હમારે ગુરુ ભી ઐસા થે ઔર વહાં સે લેકર પરમાત્મા તીર્થંકર ભી ઐસે હી થે. ઉસમેં ફેર નહીં માનતે. આહાહા..! 'સર્વજ્ઞદેવ ઔર અપરગુરુ—ગણધરાદિક સે લેકર હમારે ગુરુપર્યંત, ઉનકે પ્રસાદિરૂપસે દિયા ગયા...' ઉનકે પ્રસાદ–મહેરબાનીસે દિયા ગયા 'જો શુદ્ધાત્મતત્ત્વકા અનુગ્રહપૂર્વક ઉપદેશ ઉસસે નિજવૈભવકા જન્મ હુઆ હૈ.' હમારા સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર ઐસે ભગવાન કા ઉપદેશ જો મિલા ઉસમેંસે ઉત્પન્ન હુઆ હૈ. નિમિત્તસે કથન હૈ ન? હુઆ હૈ સ્વયંસે, પરંતુ નિમિત્ત કૌન થા ઉસકા જ્ઞાન કરાતે હૈં. સમજ મેં આયા?

અપર–અપને ગુરુ ઔર પર—સબકો હી વિજ્ઞાનઘનમેં અંતર્નિમગ્ન લિયે હૈં. પંચ મહાવ્રત કે પાલનેવાલે યા ઐસા લિયે નહીં. આહાહા..! વહ તો વિજ્ઞાનઘન ભગવાન ચૈતન્ય શાંતરસ બર્ફ કા પિંડ ઉસમેં લીન થે. સર્વજ્ઞ ભી લીન થે ઔર ગણધરાદિ સે લેકર હમારે ગુરુ સબ ઉસમેં (લીન થે), ઉન્હોંને હમારે પર કૃપા કરકે ઉપદેશ દિયા. આહાહા..! સમજ મેં આયા? દેખો! ક્યા કહતે હૈ? ઓહોહો..!

'ગણધરાદિક સે લેકર હમારે ગુરુપર્યંત, ઉનકે પ્રસાદરૂપ સે દિયા ગયા...' મહેરબાનીસે દિયા ગયા 'શુદ્ધાત્મતત્ત્વકા અનુગ્રહપૂર્વક ઉપદેશ...' હમારા યહ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર કા વૈભવ ઉત્પન્ન હુઆ હમારે સે, પરન્તુ ઉસમેં નિમિત્ત યહ થે ઐસા જ્ઞાન કરાયા હૈ.. જ્ઞાન કરાયા હૈ. આહાહા..! સમયસારકે એક-એક શ્લોક મેં બહોત ભર દિયા હૈ. યહ યહાં આચાર્ય કહતે હૈં દેખો! મુનિ. હમેં સંતસે કૈસા ઉપદેશ મિલા હૈ? કિ જન્મ-જરા-મૃત્યુ ચાર ગતિકા નાશવાલા 'તથા દુષ્ટ પાપસમૂહરૂપી અંધકાર કા ધ્વંસ કરનેમેં...' દેખો! હૈ? 'ઐસા ઇસ પ્રકારકા (પૂર્વોક્ત) ઉપદેશ સમજકર...' ભગવાનને ઐસા ઉપદેશ દિયા ઔર સંતોને હમેં ઇસપ્રકારકા કથન કિયા. મહાવીર તો બહોત દૂર થે. યહાં કહા ન કુંદકુંદાચાર્યને? સર્વજ્ઞદેવસે લેકર હમારે ગુરુ સર્વને હમકો ઐસા ઉપદેશ દિયા હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

યહ ભી કહતે હૈં કિ હમકો વીરનાથને હમકો ઐસા ઉપદેશ દિયા હૈ. હમારે ગુરુસે લેકર સર્વજ્ઞ પરમાત્મા સબ વીરનાથ હૈં હમારે તો. ઐસા ઉપદેશ હમકો દિયા હૈ. અર્થાત્ યહ ઉપદેશ કોઈ પાપ-પુણ્યકા નાશ કરનેવાલા, જન્મ-મરણકા નાશ કરનેવાલા ઔર આત્માકી શાંતિકા ઉત્પન્ન કરનેવાલા ભગવાન કા ઉપદેશ હૈ. કોઈ કહે કિ યહ વ્યવહાર કા નાશ કરતે હૈં. વહ ભગવાન કા ઉપદેશ ઐસા હૈ. સમજ મેં આયા?

પદ્મપ્રભમલધારિદેવ કહતે હૈં કે હમારા 'દુષ્ટ પાપસમૂહરૂપી અંધકારકા ધ્વંસ કરને મેં ચતુર ઐસા ઇસપ્રકારકા ઉપદેશ સમજકર...' સમજે કૈસે? ઉપદેશ ઐસા મિલા. ભગવાનકી વાણી મેં ઐસા આયા. આહાહા..! 'સત્શીલરૂપી નૌકા દ્વારા...' સત્શીલરૂપી નૌકા. સચ્ચે બ્રહ્મચર્ય, આનંદ આદિકી પરિણતિરૂપી નૌકા દ્વારા 'ભવાબ્ધિ કે સામને કિનારે પહુંચ જાતે હૈં.' આહાહા..! સંસાર કા કિનારા. સમજે? વહાં પહુંચ જાતે હૈ. ભગવાન કા ઉપદેશ ઐસા મિલા હમકો. સંત કહતે હૈં કિ હમકો ઐસા પરમાત્મા કા (ઉપદેશ) મિલા કિ જો જન્મ-મરણ કા નાશ કરનેવાલા હૈ, દુષ્ટ પુણ્ય-પાપકે સમૂહ કો નાશ કરનેવાલા હૈ. ઐસા સત્ય ઉપદેશ હમકો મિલા તો ઉસકે દ્વારા હમ હમારે સ્વરૂપ કા આશ્રય કરકે 'સત્શીલરૂપી નૌકા...' જૈસે નૌકા તિરતી હૈ ન? તૈરતે હુએ દરિયે કે કિનારે પર આ જાતા હૈ. ઐસે હમારી શુદ્ધ પરિણતિ ભી કરતે... કરતે... કરતે... સંસાર કા કિનારે પહુંચ જાયેગા ઔર મોક્ષ કા કિનારા શુરૂ હો જાયેગા. આહાહા..! મોક્ષકી દશા પ્રાપ્ત હોગી ઔર સંસાર કા અંત આયેગા. પરંતુ ઇસ કારણસે, ઐસા કહતે હૈં. ઐસા ઉપદેશ મિલા ઔર ઉસ ઉપદેશ મેં ઐસા મિલા થા કિ તેરા ધ્રુવ ચૈતન્ય ભગવાન આત્મા

ઉસ તરફકી દ્રષ્ટિ કર, જ્ઞાન ઔર રમણતા કર, ઉસકે દ્વારા પુણ્ય-પાપ કા નાશ હોગા ઔર ચાર ગતિ કા જન્મ-મરણ-જરા કા નાશ હોગા. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

અહો..! 'સત્શીલરૂપી નૌકા...' હમારા ભગવાન આત્મા, સત્ બ્રહ્મ, પરમબ્રહ્મ પરમાત્મા ઉસમેં એકાગ્ર હોકર સત્શીલરૂપી નૌકા પ્રગટ કી. નાવ. સમજ મેં આયા? શ્વેતાંબરમેં આતા હૈ. બાત જૂઠી હૈ, પરંતુ આતી હૈ. અતિમુક્તકુમાર હો ગયે હૈ ન? .. ભાઈ! યહ કહતે હૈ કિ નાવડી તો યહ હમારી હૈ. ઉસને ઊલ્ટા લિયા હૈ. ભગવતીસૂત્રમેં આયા હૈ. અતિમુક્તકુમાર હૈ છોટી ઉંમર કે રાજકુમાર. ઉસને દીક્ષા લે લી થી. સાધુ કે સાથ બાહર જંગલ મેં ગયે. સાધુ કે સાથ બાહર જંગલ મેં ગયે. જંગલ સે પીછે ફિરે તો બહોત બારીશ હુઈ. બારીશ હુઈ તો પાની ચલતા થા. તો બાલક થા ન? ભૂલ ગયે કિ હમારે સાધુ કો નહીં હોતા. બૈઠકર પાલ બાંધ દી. મિટ્ટી હોતી હૈ ન પંક? પંક પંક–કાદવ. પાલ ઐસે બાંધ દી. પાની ઇકટ્ઠા હો ગયા. પાત્ર હાથ મેં થા. વહ તો પાત્ર(વાલે મુનિ) માનતે હૈં ન? પાત્ર હાથ મેં થા તો પાત્ર ડાલા ઉસમેં.

'નાવ તરે રે મોરી નાવ તરે, એમ મુનિવર જલ સુ ખેલ કરે? મુનિ કર્મના એ ચાળા...' ઐસા આતા હૈ સમજે કિ નહીં? એય..! સ્થાનકવાસી મેં જન્મ હૈ કિ નહીં તુમ્હારા? બૈઠ ગયા. પાની મેં પાત્ર ડાલા. પાત્ર મુનિકો હોતા નહીં. પરન્તુ ઐસા બનાયા હૈ ન? સિદ્ધ કર દી બાત. તુમ્હારે.... આ ગયે. 'નાવ તરે રે મોરી નાવ તરે રે એમ મુનિવર જલ સુ ખેલ કરે. મોહનીય કર્મના એ ચાળા, મુનિવર દોરે નાવડીયા રે બાળા.' વહ ઔર એક ગજસુકુમાર—દો કા લિયા. 'મુનિવર દોરે નાવડીયા રે...' યહ સબ પઢા હૈ ન વહાં. સ્વાધ્યાયકા પુસ્તક આતા હૈ. ઉસમેં હૈ. સ્વાધ્યાય ક્યા કહતે હૈં? સજ્ઝાયમાલા. ઉસમેં આતા હૈ યહ સબ. સમજ મેં આયા કુછ? યહ દુકાન પર પઢતે થે. બાત જૂઠી હૈ. મુનિ કો વસ્ત્ર ભી નહીં હોતા, પાત્ર ભી નહીં હોતા. ઉસને પાની મેં પાત્ર ડાલા ઐસા કરકે. વહ મુનિ ઔર વહ ગજસુકુમાર.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ભગવાન કો પૂછને આયે થે. અરરર..! સાધુ ઐસા કરતે હૈં? સાધુ વહાં સે હટ ગયે. ભગવાન કે પાસ... મહારાજ! અતિમુક્તકુમાર તો ઐસા કરતે હૈં. મહારાજ! કિતને ભવમેં મોક્ષ જાયેગા? અરે..! ઇસ ભવ મેં મોક્ષ જાયેગા. ઉસકી સેવા કરો. એય..! ઐસી કથા ડાલી હૈ. મૂલ સૂત્ર મેં હોં. ભગવાનકી કહી હુઈ ગણધરકો ભગવતી મેં. ભગવાન કહતે હૈ કિ અરે..! સંતો! વહ ઇસ ભવ મેં મોક્ષ જાનેવાલે હૈં. માટે એની અવહેલના કરતો નહીં. અવહેલના નહીં કરના. પણ આવાની સેવા કરે? વહ સાધુ હૈ હી નહીં. સાધુ જલમેં ક્રિડા કરે? બાલક થા ન તો ક્રિડા કરે.

યહાં કહતે હૈ કિ પંડિત હૈં તો આત્મા કી નૌકામેં ક્રિડા કરતે હૈં. સમજ મેં આયા? દેખો! 'સત્શીલરૂપી નૌકા...' 'આત્મા તરે રે મેરા આત્મા તરે, ભવસાગર સે નિકલકર મોક્ષ મેં જાયેગા.' મોક્ષ મેં જાતે હૈં ઐસા કહતે હૈં, દેખો! આહાહા..!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, જન્મ-જરા-મરણ કા નાશ કરનેવાલા, 'દુષ્ટ પાપસમૂહરૂપી અંધકારકા ધ્વંસ કરને મેં ચતુર ઐસા...' જો ઉપદેશ 'સત્શીલરૂપી નૌકા દ્વારા ભવાબ્ધિ...' ભવરૂપી દરિયા– સમુદ્ર 'સામને કિનારે પહુંચ જાતે હૈં.' સંસાર કા અંત આ જાતા હૈ. અંતર કે ધ્રુવસ્વરૂપકી એકાગ્રતા કી પરિણતિ દ્વારા સંસાર કા અંત હોતા હૈ. દૂસરે સે સંસાર કા અંત હોતા નહીં. સમજ મેં આયા? વહ ૪૨ હુઈ.

અબ ૪૩. કૈસા હૈ આત્મા? વહ શુદ્ધભાવ.

णिद्दंडो णिद्दंदो णिम्ममो णिक्कलो णिरालंबो।
णीरागो णिद्दोसो णिम्मूढो णिब्भयो अप्पा ॥४३॥

આત્મા ઐસા હૈ. દેખો! કુંદકુંદાચાર્ય કી ગાથા હૈ યહ. ઔર ભગવાન કા ઉપદેશ ચલા હૈ ઉસસે યહ ઉપદેશ હૈ. નીચે હરિગીત.

નિર્દંડ અરુ નિર્દ્વંદ્વ નિર્મમ નિઃશરીર, નિરાગ હૈ,

નિર્મૂઢ નિર્ભય, નિરાવલંબન આત્મા નિર્દોષ હૈ. ૪૩.

વહ તો ઉસકા અર્થ કિયા નીચે. નિર્દંડ હૈ ન? દૂસરા. પહલા કહાં આયા? અનઘ. કલશ મેં આ ગયા. દૂસરી પંક્તિ મેં આ ગયા હૈ. 'અનઘ = દોષ રહિત; નિષ્પાપ; મળ રહિત' પહલે કલશ મેં. ઔર નિર્દંડ દૂસરે મેં આયા. 'દંડ રહિત (જિસ મનવચનકાયાશ્રિત પ્રવર્તનસે આત્મા દંડિત હોતા હૈ.' આતા હૈ ન? ..... પડિકમણા મેં આતા હૈ. તો કહતે હૈં.

યહાં કહતે હૈં દેખો! ટીકા લો. 'યહાં (ઇસ ગાથા મેં) વાસ્તવ મેં શુદ્ધ આત્મા કો સમસ્ત વિભાવ કા અભાવ હૈ ઐસા કહા હૈ.' ભગવાન આત્મા મેં કોઈ પ્રકાર કા વિભાવ હૈ નહીં. ઇસકો આત્મા કહતે હૈં. વિભાવ વહ અનાત્મા હૈ, જડ હૈ, આત્મા નહીં. આહાહા..! '(ઇસ ગાથા મેં) વાસ્તવ મેં શુદ્ધ આત્મા કો...' યહ શુદ્ધ હૈ ન ઉપર? ઉપર શુદ્ધભાવ હૈ. વહ શુદ્ધભાવ કો અથવા શુદ્ધાત્માકો સમસ્ત વિભાવ કા અભાવ હૈ ઐસા કહા હૈ.

'મનદંડ, વચનદંડ ઔર કાયદંડકે યોગ્ય દ્રવ્યકર્મોં તથા ભાવકર્મોંકા અભાવ હોને સે આત્મા નિર્દંડ હૈ.' આત્મા મેં મન, વચન, કાયા દંડ હૈ હી નહીં કિ જિસસે દ્રવ્યકર્મ ઉત્પન્ન હો. આહાહા..! મન, વચન ઔર કાયા આત્મા મેં હૈં હી નહીં. ભાવ, દ્રવ્યકર્મ ઔર ભાવકર્મ. પુણ્ય-પાપ કા ભાવ, દયા, દાન, વિકલ્પ આદિ જો શુભભાવ કર્મ ઉસકા અભાવ હોને સે... વહ આત્મા મેં હૈ નહીં. ઉસ કારણ ઉસકો નિર્દંડ કહને મેં આયા હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

વહાં આત્મા શબ્દ પડા હૈ ન બીચ મેં? 'ભાવકર્મોં કા અભાવ હોને સે આત્મા નિર્દંડ હૈ.' વહ **'अप्पा'** હૈ ન **'अप्पा'**? ઇસલિયે. ભગવાન આત્મા જિસકો મન, વચન, કાયા કા દંડ હી નહીં હૈ. નિર્દંડ હૈ. દ્રવ્યકર્મ નહીં, ભાવ વિકલ્પ નહીં ઐસા આત્મા નિર્દંડ હૈ. 'નિશ્ચયસે પરમ પદાર્થકે અતિરિક્ત...'

ભગવાન આત્મા પરમ પદાર્થ આનંદઘન, ધ્રુવ ઐસે પદાર્થ કે અતિરિક્ત–ભિન્ન 'સમસ્ત પદાર્થસમૂહોકા (આત્મા મેં) અભાવ હોને સે આત્મા નિર્દ્વંદ્વ હૈ.' દ્વંદ્વ નહીં–દ્વૈત નહીં. સમજ મેં આયા? આહાહા..! દેખો! યહ નવ તત્ત્વમેં આત્મા કૈસા હૈ ઉસકી બાત કરતે હૈં. યહ જીવતત્ત્વકી બાત હૈ. આહાહા..!

જિસમેં નિશ્ચય પરમપદાર્થ ભગવાન આત્મા, ઉસસે અતિરિક્ત–ઉસસે જુદે 'સમસ્ત પદાર્થસમૂહ...' ભગવાન આત્મામેં હૈ નહીં. તો નિર્દ્વંદ્વ—દ્વંદ્વ નહીં.. દ્વંદ્વ નહીં. નિર્દ્વંદ્વ હૈ. અદ્વૈત આત્મા હૈ. કેવલ શુદ્ધ આનંદકંદ આત્મા હૈ. ઉસકો આત્મા કહતે હૈં ઔર ઉસકી દ્રષ્ટિ કરના ઉસકા નામ સમ્યગ્દર્શન હૈ. અબ આયેગા, વહ ઉપાદેય ઐસા લેંગે. ઐસા યહ આત્મા વાસ્તવ મેં ઉપાદેય હૈ. આખરી મેં. ઐસા આત્મા આદરણીય હૈ. કહો, સમજ મેં આયા?

'પ્રશસ્ત-અપ્રશસ્ત સમસ્ત મોહ રાગ-દ્વેષ કા અભાવ હોને સે...' દેખો! ઉસમેં પ્રશસ્ત મોહ-રાગ-દ્વેષકો ભી લે લિયા. પ્રશસ્ત રાગ-દ્વેષ ઐસા ઔર અપ્રશસ્ત રાગ-દ્વેષ-મોહ 'સમસ્ત મોહ રાગ-દ્વેષ કા અભાવ હોને સે...' ઉસમેં તો રાગ-દ્વેષ વિકલ્પ કોઈ હૈ હી નહીં. જિસ ભાવસે તીર્થંકરગોત્ર બંધે વહ ભાવ ભી આત્મા મેં હૈ હી નહીં. આહાહા..! ઐસા આત્મા વાસ્તવમેં નિર્મમ હૈ, વહી ઉપાદેય હૈ. અંતર મેં આદરણીય વહ આત્મા હૈ. સમજ મેં આયા? બહોત સૂક્ષ્મ ભાઈ! કથા રખતે હૈં ભાવસાગર ઔર ... યહ કથા આત્માકી હૈ. આતમરામકી કથા હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા? સત્યનારાયણકી કથા હૈ યહ. સત્ય નારાયણ આત્મા ઐસા હૈ. લોગ માનતે હૈં ઐસા નહીં. ભગવાન આત્મા.... કહતે હૈં કિ ઐસા આત્મા હી નિર્મમત્વ હૈ ઔર ઉસકે ઉપર દ્રષ્ટિ કરકે વહી અંતરમેં આદરણીય હૈ. ઇસલિયે દ્રષ્ટિ વહાં કરને લાયક હૈ. નિમિત્ત ઉપર, રાગ ઉપર યા પર્યાય ઉપર દ્રષ્ટિ કરને લાયક નહીં. ઐસા કહતે હૈં. આહાહા..!

'નિશ્ચય સે ઔદારિક, વૈક્રિયિક, આહારક, તૈજસ ઔર કાર્મણ નામક પાંચ શરીરોંકે સમૂહકા અભાવ કા હોનેસે...' આત્મા નિઃશરીર હૈ. આત્માકો શરીર હૈ હી નહીં. ગોમ્મટસારમેં કહતે હૈં કિ આત્મા તીન શરીર હો, ચાર, પાંચ શરીર હોતા હૈ. યહાં ના કહતે હૈં. વહ તો નિમિત્ત કૌન થે સાથમેં વહ બતાતે હૈં. યહાં તો આત્મામેં હૈ નહીં. શરીર-ફરીર કાર્મણશરીર, સારા ૧૪૮ પ્રકૃતિ કા પિંડ આત્મામેં હૈ હી નહીં. આહાહા..! સમજ મેં આયા? આત્મા નિઃશરીર હૈ. નિઃશરીર, શરીર બિના કા ભગવાન આત્મા. આહાહા..! યહાં ચિલ્લાતે હૈ કિ શરીરસે ભિન્ન આત્મા? પાગલ કહતે હૈં પાગલ. આહાહા..! અરે..! ભગવાન! ક્યા કરતા હૈ? ઐસા કહતે હૈં એય..!

દૂસરા કહતે હૈં, ઉસકી કોપી કરકે જામનગર મેં ઐસા કહા થા. અરે..! આત્મા ઔર શરીર ભિન્ન? પાગલ કહતે હૈં, પાગલ હૈં યે તો. પાગલ સમજતે હોં? આત્મા ઔર શરીર ભિન્ન યે તો પાગલ કહતે હૈં. અરે..! ભગવાન! શબ્દ ભી તુઝે સુનને મેં ઠીક ન પડે. ગજબ બાત ! આહાહા..!

શ્રોતા :- જ્ઞાનાનંદ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- જ્ઞાનાનંદ શરીર હૈ. રાગ, દયા, દાન, વ્રત કા વિકલ્પ સે ભિન્ન ચૈતન્યમૂર્તિ હૈ. યહ તો પહલે કહ ગયે કિ વિભાવ હૈ હી નહીં ઉસમેં. આહાહા..! ક્યા ચલા હૈ આજ તો! જેઠાલાલભાઈ!

શ્રોતા :- સ્વતંત્ર યોગ્યતા...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- સ્વતંત્ર યોગ્યતા. ગજબ કરતા હૈ. આહાહા..! યહ શરીર રહિત–નિઃશરીરી ઐસા આત્મા અભી હૈ હોં. ઐસા આત્મા ઉપાદેય હૈ. બાકી વ્યવહાર રત્નત્રય, નિમિત્ત ઔર પર્યાય ભી ઉપાદેય નહીં. ઐસા કહતે હૈં. સમજ મેં આયા? આહાહા..! નિયમસાર ભારે ચોખ્ખી વાત!

શ્રોતા :- ગંભીર વર્ણન...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ગંભીર વર્ણન. બહોત ગંભીર. અલૌકિક હૈ. ઉસકા પેટ ખોલ દિયા હૈ આત્માકા. આત્મા કિસકો કહે? આત્મા કિસકો કહે? હિલે-ચલે વહ આત્મા? રાગ કરે વહ આત્મા? રાગવાલા વહ આત્મા? કહે, ના. વહ તો નિઃશરીરી ભગવાન આત્મા હૈ. ઐસા આત્મા હી ઉપાદેય હૈ. દ્રષ્ટિ મેં, જ્ઞાન મેં જ્ઞેય બનાકર ઉસકા હી આદર કરને લાયક હૈ.

શ્રોતા :- ત્રિકાલ હી ઐસા હૈ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ત્રિકાલ હી ઐસા હી હૈ. ત્રિકાલ હી ઐસા હૈ. માન રખા હૈ કિ મૈં શરીરવાલા હૂં, રાગવાલા હૂં. યહ તો માનતા હૈ. માન્યતાસે ઉસકી ફિર જાયે. ભ્રમણા, ઐસી માન્યતા તો ભ્રમણા હૈ. ભ્રમણા સે ભવભ્રમણ કરતે હૈં. સમજ મેં આયા?

'નિશ્ચય સે પરમાત્મા કો...' દેખો! યહાં પરમાત્મા.... પહલે નિશ્ચય સે પરમપદાર્થ કહા. પહલે આત્મા નિર્દંડ (કહા). બાદ મેં નિશ્ચય સે પરમપદાર્થ કહા. સમજે? નિશ્ચય સે ઔદારિક આદિ આત્મા મેં નહીં હૈ ઐસા લિયા. યહાં 'નિશ્ચયસે પરમાત્મા કો...' પરમાત્મા અર્થાત્ પરમસ્વરૂપ ધ્રુવ ભગવાન નિજ આત્મા વહ પરમાત્મા કો 'પરદ્રવ્ય કા અવલંબન ન હોને સે...' ઉસકો પરદ્રવ્ય કા આલંબન હી હૈ નહીં. આહાહા..! સ્વદ્રવ્ય કો પરદ્રવ્ય કા અવલંબન હૈ હી નહીં. આહાહા..! ભગવાનકી મૂર્તિ કા અવલંબન હૈ, ભગવાન કી વાણી કા અવલંબન હૈ. કહે, ના. સ્વદ્રવ્યમેં અવલંબન હૈ હી નહીં. સમજ મેં આયા? વહ પર્યાય નૈમિત્તિક ઔર નિમિત્ત સામને વહ તો પર્યાય કે સાથ વ્યવહાર સંબંધ હૈ. આત્મામેં તો હૈ હી નહીં પરકા સંબંધ. જ્ઞાયકભાવકા તો પર કે સાથ નિમિત્ત-નૈમિત્તિક સંબંધ ભી નહીં. ફિર ઐસી તકરાર આયી. નિમિત્ત-નિમિત્ત સંબંધ નિશ્ચયસે હૈ, વ્યવહાર સે નહીં. ગજબ ભાઈ! નિશ્ચય હૈ, વહ તો હૈ ઇતની બાત હૈ.

ઐસા કહે કિ કર્મ કા ઉદય આયે તો યહાં વિકાર હો ઐસા નિમિત્ત સંબંધ સચ્ચા હૈ, નિશ્ચય હૈ, ઐસા કહતે હૈં. પરન્તુ વહ વ્યવહાર હૈ. દોનોં હોકર વ્યવહાર હૈ. સુન ન! આહાહા..! દિગંબર કે પંડિત કિતને લિખે. અખબાર મેં આયા થા. અખબાર મેં આયા થા. ગૃહસ્થ હૈ. નિશ્ચય સે પરમાત્મા અપના આત્મા... સમજ મેં આયા? ઐસે આત્મા કો 'પરદ્રવ્ય કા અવલંબન ન હોને સે...' ઓહો..! દ્રવ્ય કો અપની પર્યાય કા અવલંબન નહીં. આહાહા..! પરદ્રવ્ય તો ક્યા? સમજ મેં આયા?

ઐસે ભગવાન આત્મા પરમ બ્રહ્મ, શુદ્ધ ધ્રુવ ચૈતન્ય પરમેશ્વર અપના સ્વરૂપ... પરમાત્મા લિયા હૈ ન? પરમાત્માકો પરદ્રવ્ય અવલંબન નહીં હોનેસે વહ નિરાલંબ હૈ. નિરાલંબ હૈ. આહાહા..! યહ તકરાર દોમેં. સ્થાનકવાસીમેં કહે, નહીં ભગવાનકી મૂર્તિ ઔર ભગવાનકા આલંબન નહીં. યહ કહે કિ ભાઈ! શુભભાવ હો તો આલંબન હો. કુછ લોગ કહે કિ વહ હો તો શુભભાવ પ્રગટે. યહ કહતે હૈં કિ ભાઈ! શુભભાવ હો તો નિમિત્ત આલંબન કહતે હૈં. ઐસે મતભેદ અરે..! ભગવાન કહાં અટક ગયા હૈ તું?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ઐસા કહતે હૈં ન આપમેં, નહીં? આગમ ઔર મૂર્તિ—દોનોં અબ આધાર હૈ. નહીં આનંદજી! ભવ્યકો દોનોં કા આધાર હૈ. આગમ ઔર મૂર્તિ. આગમ યાની શાસ્ત્ર, મૂર્તિ દોનોં કા આધાર હૈ, કહતે હૈં.

યહાં કહતે હૈં કિ વહ હો તો લક્ષ્ય જાતા હૈ તો શુભભાવ ઉસમેં ઉત્પન્ન હોતા હૈ. તો વહ શુભભાવ કા ભી આત્મા મેં આલંબન નહીં. આહાહા..! વાસ્તવ મેં શુભભાવ ભી પરદ્રવ્ય હૈ. સમજ મેં આયા? આહાહા..! ભગવાન નિજ પરમાત્મા ઉસકો પરદ્રવ્ય કા અવલંબન ન હોને સે ઉસકો વ્યવહાર કા અવલંબન નહીં. વ્યવહાર હૈ તો આત્મા રહા ઐસા હૈ નહીં. દયા, દાન, વ્રત આત્મા હૈ ઐસી માન્યતા કી વિકલ્પ સે, તો ઉસસે આત્મા હૈ? ના. વહ તો નિરાલંબી ભગવાન બિરાજમાન હૈ. સમવસરણ (સ્તુતિ)મેં આતા હૈ ન? સમવસરણ સ્તુતિમેં, નહીં? જૈસે આત્મા નિરાલંબ, વૈસે ભગવાન સમવસરણમેં નીચે કમલ પર નહીં બિરાજતે. ભગવાન સમવસરણ મેં કમલ પર નહીં બિરાજતે. કમલ તો દૂર રહતા હૈ, ઉપર બિરાજતે હૈં ઉપર.

સમવસરણમેં તીર્થંકર ભગવાન કા શરીર.... આત્મા તો ભિન્ન હૈં અંદર. શરીર કમલ કો નહીં છુતા. કમલ તો નીચે હોતા હૈ. જૈસા નિરાલંબ આત્મા, ઐસે ભગવાન નિરાલંબ ખડે હૈં, ઐસા કહતે હૈં. વહ સમવસરણ (સ્તુતિ)મેં રચા હૈ હમારે પંડિતજીને. આતા હૈ કિ નહીં? 'એવો નિરાલંબ આત્મદ્રવ્ય, એવો નિરાલંબ જિનદેહ.' લો! સમવસરણસ્તુતિ મેં આતા હૈ. સમવસરણ. યહ નિરાલંબન યહ. આહાહા..! દેખો! યહ ચંદ્ર, સૂર્ય હૈ ઉસકો કોઈ સ્તંભ હૈ? ઐસે ભગવાન જહાં બિરાજતે હૈં, વહાં નીચે કોઈ આધાર નહીં હૈ. કમલ હૈ, સિંહાસન હૈ ઉસસે દૂર ભગવાન બિરાજતે હૈં. યહ આત્મા ભગવાન ભી નિરાલંબ હી હૈ, ઐસા કહતે હૈ યહાં. આહાહા..! સમજ મેં આયા? જિસકો રાગ કા આલંબન નહીં, નિમિત્ત કા આલંબન નહીં ઐસે આત્મા કો નિરાલંબન કહતે હૈં. બાદ મેં આયેગા નિરાકુલ.

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

* * * * *

ભાદરવા સુદ ૯, શનિવાર, તા. ૨૦-૯-૧૯૬૯
ગાથા-૪૩, શ્લોક-૬૨ અને ૬૩, પ્રવચન-૧૧

નિયમસાર ચલતા હૈ. નિયમસાર કા અર્થ મોક્ષકા માર્ગ (અર્થાત્) દુઃખસે મુક્ત હોનેકા ઔર સુખ કી પ્રાપ્તિ કા માર્ગ. ઇસકો મોક્ષકા માર્ગ કહતે હૈં. યહાં નિયમસાર કહતે હૈં. વહ મોક્ષ કા માર્ગ કૈસે આત્મા કો માનને સે, અવલંબન સે હોતા હૈ? વહ બાત ચલતી હૈ.

યહાં આયા નિરાલંબ. આત્મા કૈસા હૈ? 'નિશ્ચય સે પરમાત્મા કો...' અપના પરમસ્વરૂપ ભગવાન ધ્રુવ ચૈતન્ય વહ પરમાત્મા નામ અપના–નિજ પરમાત્મા. ધ્રુવ ચૈતન્ય અખંડ અભેદ અખંડ જ્ઞાયકભાવ, વહ અપના નિજ પરમાત્મા હૈ. ઉસકો 'પરદ્રવ્ય કા અવલંબન ન હોને સે...' સ્વતંત્ર પદાર્થ ભગવાન, ઉસકો પરદ્રવ્ય કા આશ્રય–અવલંબન નહીં હોને સે નિરાલંબ હૈ. ઐસે આત્માકી અંતર દ્રષ્ટિ કરને સે સમ્યગ્દર્શન ઔર મોક્ષકા માર્ગ ઉત્પન્ન હોતા હૈ. સમજ મેં આયા? યહાં તક આયા થા કલ.

અબ, નિરાગ હૈ. કૈસા હૈ આત્મા? નિરાગ. જિસમેં મિથ્યાત્વ નહીં. મિથ્યાત્વ–વિપરીત અભિપ્રાય વહ આત્મા કે દ્રવ્યસ્વભાવમેં હૈ નહીં. 'વેદ,...' વેદ નહીં. વેદ, સ્ત્રી-પુરુષ કા વેદ હોતા હૈ. વેદ વસ્તુમેં નહીં. વસ્તુ તો મિથ્યાત્વરહિત ઔર વેદ નામ વાસના નામ વિકાર રહિત વસ્તુ આત્મા હૈ. ઉસકો આત્મા કહતે હૈં. યહ પરિણામ તો સબ આસ્રવતત્ત્વ, ભાવબંધ કા ભાવતત્ત્વ હૈ. હૈ ભાવબંધ, પરંતુ આત્મા મેં નહીં. સમજ મેં આયા?

આત્મદ્રવ્ય ભગવાન સચ્ચિદાનંદસ્વરૂપ અપના નિજ આત્મા, ઉસમેં મિથ્યાત્વ વેદ હૈ નહીં. મિથ્યાત્વ વેદ પર્યાયમેં હૈ, વસ્તુમેં હૈ નહીં. 'રાગ, દ્વેષ, હાસ્ય, રતિ, અરતિ...' નહીં. 'શોક, ભય જુગુપ્સા,...' ક્રોધ, માન, માયા, લોભ ઐસા લિયા હૈ. અભ્યંતર પરિગ્રહ લિયા હૈ ન? રાગ-દ્વેષ (અથવા) ક્રોધ, માન, માયા, (લોભ)—ચાર લિયે હૈં. વેદકો એક ગિનકર 'ચૌદહ અભ્યંતર પરિગ્રહોં કા અભાવ હોને સે...' ચૌદહ કા પરિગ્રહ ભગવાન (આત્મા)મેં હૈ નહીં. આહાહા..! પૈસે-બૈસે તો હૈ નહીં ઉસમેં, કહતે હૈં. અપને સ્વભાવમેં પરદ્રવ્ય તો હૈ નહીં. ઉસકી પર્યાય મેં જો વિકૃતભાવ હૈ વહ વસ્તુ મેં હૈ નહીં. વહ (બાત) ચલતી હૈ. લક્ષ્મી આદિ તો અપની પર્યાય મેં–અવસ્થા મેં ભી હૈ નહીં. વહ તો બાહરકી ચીજ હૈ. લક્ષ્મી, યહ શરીર, કર્મ વહ તો અપની વર્તમાન દશામેં ભી યહ ચીજ નહીં. સમજ મેં આયા? પરન્તુ અપની પર્યાય મેં જો અનાદિસે પર્યાયબુદ્ધિવાલે કો મિથ્યાત્વભાવ, વેદભાવ, રાગ-દ્વેષ, ક્રોધ, માન, માયા હૈ, વહ દ્રવ્યસ્વરૂપ ભગવાન ચિદાનંદસ્વરૂપ આનંદસાગર મેં વહ હૈ નહીં. ઐસા આત્મા અંતર ઉપાદેય હૈ. ઐસા આત્મા અંગીકાર કરને લાયક, શ્રદ્ધા કરને લાયક, દ્રષ્ટિમેં લેને લાયક ઔર ધર્મ કરનેવાલે કો ઐસા ધર્મી આદરણીય હૈ. સમજ મેં આયા? ઉસ કારણ કે ઉસકો નિરાગ કહા. સમજ મેં આયા? ઐસા આત્મા મેં હૈ નહીં તો નિરાગ હૈ. નિરાગ અર્થાત્ કુછ ભી પર કે સાથ સંબંધ હૈ નહીં.

વસ્તુ જ્ઞાનાનંદ, અખંડાનંદ પ્રભુ હૈ, ઉસમેં વહ રાગાદિ કા વિકલ્પ હૈ નહીં. પર્યાય મેં હૈ વહ માન રખા હૈ કિ મૈં ઐસા હૂં. વહ મિથ્યાત્વભાવ હૈ. સમજ મેં આયા? વસ્તુ ચિદાનંદ નિજ આત્મા ઉસમેં તો હૈ હી નહીં. ઐસી દ્રષ્ટિ અંદર આત્મામેં કરના, ઉસકા નામ પ્રથમ સે પ્રથમ સમ્યગ્દર્શન, મોક્ષ કે માર્ગ કા પહલા અવયવ, ધર્મ ઉસકો કહતે હૈં. સમજ મેં આયા?

દૂસરા. નિર્દોષ ભગવાન આત્મા હૈ. 'નિશ્ચય સે...' વાસ્તવ મેં 'સમસ્ત પાપમલ કલંકરૂપી કીચડ કો ધો ડાલને મેં...' અર્થાત્ ઉસમેં હૈ નહીં. ધો ડાલને કા અર્થ? હૈ હી નહીં. નિશ્ચય સે પાપ (અર્થાત્) પાપ ઔર પુણ્ય દોનોં. 'પાપમલકલંકરૂપી કીચડ કો ધો ડાલને મેં સમર્થ સહજ-પરમવીતરાગ...' સ્વભાવિક પરમવીતરાગમૂર્તિ જિન 'સુખસમુદ્ર મેં મગ્ન...' સુખસમુદ્ર મેં તો મગ્ન આત્મા હૈ. આહાહા..! અતીન્દ્રિય અમૃતસાગર આત્મા આનંદ ઉસ સ્વરૂપ હી આત્મા હૈ, મગ્ન કા અર્થ. '(ડૂબી હુઈ લીન)'.. સમુદ્ર મેં લીન.

'પ્રગટ સહજાવસ્થાસ્વરૂપ...' પ્રગટ સહજ અવસ્થા અર્થાત્ દ્રવ્ય. યહાં પર્યાય કી બાત નહીં. સ્વભાવિક અવસ્થા નિશ્ચય-સ્થ રહનેવાલા સ્વરૂપ. 'સહજ જ્ઞાનશરીર...' લો. ઉસકા તો સ્વભાવિક જ્ઞાનશરીર હૈ. ચૈતન્ય શરીર આત્મા હૈ, ઉસમેં યહ શરીર નહીં, પાંચો શરીર નહીં, રાગ ભી નહીં. ઐસા અરૂપી જ્ઞાનશરીરી પ્રભુ, શરીર પ્રમાણસે વિજ્ઞાનઘન ઐસા 'ઉસકે દ્વારા પવિત્ર હોને કે કારણ...' સહજજ્ઞાન...... શરીર કે–ઉસકે દ્વારા. દ્વારાકા અર્થ ઐસા હૈ નહીં. આત્મા નિર્દોષ હૈ. ભગવાન આત્મા નિર્દોષ વસ્તુ હૈ ઉસકે ઉપર દ્રષ્ટિ કરના. ઐસા આત્મા હી ઉપાદેય હૈ. ધર્મી કો–સમ્યગ્દ્રષ્ટિ કો–ધર્મ કરનેવાલે કો ઐસા આત્મા આદરણીય નામ ઉપાદેય ગ્રહણ કરને લાયક હૈ. સમજ મેં આયા? નિર્દોષ હૈ.

'સહજ નિશ્ચયનય સે...' ભાષા દેખો! નિશ્ચયનય ભી સહજ. વસ્તુસ્વરૂપ હૈ વહી નિશ્ચયનય હૈ. વસ્તુસ્વરૂપ શુદ્ધ ચિદાનંદ ઉસકો હી સહજ નિશ્ચયનય કહો, શુદ્ધનય કહો યા ભૂતાર્થ ત્રિકાલ સત્ય પદાર્થ કહો. સમજ મેં આયા? 'સહજ નિશ્ચયનય સે...' વાસ્તવ મેં જ્ઞાન કે સ્વભાવ સે દેખો તો વહ સહજ જ્ઞાનકી મૂર્તિ હૈ આત્મા. સ્વભાવિક જ્ઞાન.. યહ કેવલજ્ઞાન યા મતિશ્રુત વહ બાત તો યહાં હૈ નહીં. વહ તો જ્ઞાનમૂર્તિ ચૈતન્યબિંબ હૈ. સ્વભાવિક દર્શન હૈ. ત્રિકાલ સ્વભાવ દર્શન હૈ દ્રષ્ટાપના.

'સહજ ચારિત્ર...' હૈ. ત્રિકાલ ચારિત્ર હૈ આત્મા મેં. યહ ચારિત્ર કી પર્યાયકી બાત નહીં. સ્વરૂપ મેં સહજ ચારિત્ર–સ્થિરતારૂપ ત્રિકાલી વીતરાગતા સહજ આત્મા મેં પડા હૈ. સમજ મેં આયા? 'સહજ પરમવીતરાગ સુખ આદિ...' સ્વભાવિક પરમ વીતરાગ આનંદ... રાગકી વાસના બિના કા પરમ વીતરાગ આનંદસ્વરૂપ આદિ 'અનેક પરમ ધર્મોં કે આધારભૂત...' ઐસા જો ધર્મ નામ સ્વભાવ, ઇસકા આધારભૂત 'નિજ પરમતત્ત્વ કો જાનને મેં સમર્થ...' અપના નિજસ્વરૂપ ત્રિકાલી ઉસકો જાનને મેં સમર્થ ઉસ કારણ સે 'આત્મા નિર્મૂઢ (મૂઢતા રહિત) હૈ;...' ત્રિકાલી જ્ઞાન-દર્શન-આનંદ સ્વરૂપ ઉસકો જાનને સમર્થ ઉસકે લિયે નિર્મૂઢ કહા. યહ ત્રિકાલી જ્ઞાનકી બાત ચલતી હૈ. સમજ મેં આયા? ઐસા આત્મા ... આહાહા..!

વિકલ્પ... વિકલ્પ... વિકલ્પ... ઐસી તો એક ઉત્પાદ-વ્યયકી પર્યાય ભી .... ઐસે પર્યાય પર દ્રષ્ટિ હૈ, ઉત્પાદ-વ્યય ઉપર દ્રષ્ટિ હૈ તો ઉત્પાદ-વ્યય મેં ધ્રુવ ચલા ગયા. સમજ મેં આયા? ધ્રુવતત્ત્વ જો હૈ અનાદિ-અનંત પરમાત્મા, (વહ) ઉત્પાદ-વ્યય મેં આતા હી નહીં. આહાહા..! સમજ મેં આયા? ઐસા આત્મા કિસી દૂસરે કા હોગા? પરમાત્મા સે જુદા હોગા? તુમ સ્વયં હો, ઐસા કહતે હૈં. પંડિતજી! આહાહા..!

નિજાત્મા ભગવાન 'નિજ પરમ તત્ત્વ કો જાનને મેં સમર્થ...' યહ 'જાનને મેં સમર્થ' કા અર્થ ત્રિકાલી શક્તિ કી બાત હૈ. ત્રિકાલ ગુણ જો જ્ઞાન હૈ વહ ત્રિકાલીસ્વરૂપ કો જાનને મેં સમર્થ હૈ. ત્રિકાલી જ્ઞાન હૈ વહ ત્રિકાલીતત્ત્વ કો જાનને મેં સમર્થ હૈ. આહાહા..! અબ ઉસકી બાત આયેગી. ઉસ કારણસે નિર્મૂઢ હૈ. સમજ મેં આયા? વરના તો ઐસા લિયા હૈ... વહ આપકી બાલપોથી મેં લિયા હૈ. બાલપોથી દેખી હૈ? આત્મા દ્રવ્ય હૈ, જ્ઞાન ઉસકા ગુણ હૈ, જાનપના ઉસકી પર્યાય હૈ. આતા હૈ? એ, છોકરાઓ! આવા છે કે નહીં બાલપોથીમાં? આજ તો આવ્યા છે છોકરાઓ.

આત્મા વસ્તુ–દ્રવ્ય, જ્ઞાનસ્વભાવ.. જ્ઞાનસ્વભાવ ગુણ, જાનના ઉસકી પર્યાય હૈ. યહાં જાનના ઉસકા ત્રિકાલી ગુણ હૈ. યહાં તો ઐસા કહના હૈ. યહાં પર્યાય નહીં હૈ. પર્યાય બાદમેં લેંગે. સમજ મેં આયા કુછ? બાલપોથી આતી હૈ ન? બહોત (છપ) ગઈ બાલપોથી. શાયદ લાખ છપ ગઈ હૈ કિ નહીં? હરિભાઈ કહાં ગયે? હરિભાઈ હૈ કિ નહીં? હરિભાઈ નહીં હૈ? ૮૬ હજાર. કુછ આયા થા, લાખ તક પહુંચા દેના. ઐસી ભાષા થી કહીં. સમજ મેં આયા?

યહાં તો ભગવાન વસ્તુ જો સહજજ્ઞાન, સહજદર્શન, સહજચારિત્ર ત્રિકાલી હોં. ત્રિકાલી. 'સહજ પરમવીતરાગ સુખ આદિ અનેક પરમ ધર્મોંકે...' સ્વભાવ ઔર ઉસકા આધાર તત્ત્વ, ઐસા. ગુણ કા આધાર ગુણી. ગુણી વસ્તુ, વહ ગુણ કા આધાર હૈ. ગુણીમેં ગુણ રહે હૈં. ઐસા ગુણ જો સહજ આનંદ, જ્ઞાનાદિ સ્વભાવ જિસકા આધાર આત્મા હૈ વસ્તુ.. વસ્તુ... ઐસા ભગવાન અપને કો જાનને મેં નિર્મૂઢ હૈ. પરમ તત્ત્વ જાનને મેં સમર્થ હૈ. પૂરી ચીજ જાનને મેં.. ઉસમેં પડા હુઆ પૂરા જ્ઞાનગુણમેં સારે તત્ત્વ કો જાનને કી તાકાત હૈ. પર્યાયકી બાત યહાં નહીં. સમજ મેં આયા?

'અથવા...' અબ પર્યાય આયી. 'સાદિ-અનંત...' કેવલજ્ઞાન પ્રગટ હોતા હૈ વહ સાદિ-અનંત. દેખો! યહાં આયા કેવલજ્ઞાન સાદિ-અનંત. કેવલજ્ઞાનકી પર્યાય તો એક સમય રહતી હૈ. કેવલજ્ઞાન આત્મામેં જો પર્યાય ઉત્પન્ન હોતી હૈ સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર જૈસા વહ એક સમય પર્યાય રહતી હૈ, પરંતુ વહ પર્યાય જબ સે પ્રગટ હુઈ તો ઐસી કી ઐસી ઐસી... ઐસી... ઐસી... અનંતકાલ પ્રગટ હોગી. ઉસ કારણ સે ઉસકો સાદિ-અનંત કહને મેં આયા હૈ. સમજ મેં આયા?

'સાદિ-અનંત અમૂર્ત અતીન્દ્રિય સ્વભાવવાલે શુદ્ધસદ્ભુત વ્યવહારનયસે...' વિશેષ લિખા ન? સાદિ-અનંત... અમૂર્ત (અર્થાત્) મૂર્તપના નહીં. અતીન્દ્રિય સ્વભાવવાલા શુદ્ધ સદ્ભુત વ્યવહારનય. ક્યોંકિ પર્યાય હૈ ન? કેવલજ્ઞાન પર્યાય હૈ, ગુણ નહીં. ગુણ તો ત્રિકાલ મેં લે લિયા પહલે. ત્રિકાલી

જ્ઞાનગુણ ત્રિકાલ વસ્તુ કો જાનને મેં તાકાતવાલા હૈ, બસ ઇતના. સૂક્ષ્મ અધિકાર હૈ યહ નિયમસાર કા. તો ઐસા જો આત્મા–ત્રિકાલી શક્તિરૂપ આત્મા, અનંતગુણ કા આધાર આત્મા, ઉસમેં એક જ્ઞાનગુણ ત્રિકાલીકો જાનનેકી તાકાતવાલા હૈ, બસ ઇતના. પ્રગટ પર્યાયકી બાત યહાં નહીં. ઉસ અપેક્ષા સે ભી આત્મા નિર્મૂઢ હૈ ઔર પર્યાય અપેક્ષા સે ભી સાદિ-અનંત અમૂર્ત અતીન્દ્રિય સ્વભાવવાલા શુદ્ધ સદ્ભુત વ્યવહારસે.... ક્યોંકિ કેવલજ્ઞાન એક સમયકી પર્યાય હૈ. તો ઉસકો શુદ્ધ સદ્ભુત વ્યવહારનય કહા. ક્યોંકિ પર્યાય હૈ અપની. વહ તો ભેદ પડા. હૈ અપની (તો) સદ્ભુત (કહા), નિર્મલ હૈ ઇસલિયે શુદ્ધ (કહા), ભેદ પડા ઇસલિયે વ્યવહાર (કહા). ભારે બાત! ભગવાન આત્મા વસ્તુ જો ત્રિકાલ હૈ વહ ત્રિકાલ જો જ્ઞાન-દર્શન-આનંદ વહ ધ્રુવતત્ત્વ હૈ—વહ તો નિશ્ચયનય વસ્તુ હુઈ. સહજ નિશ્ચયનય. સ્વભાવિક નિશ્ચયનય વસ્તુ ઔર ઉસ વસ્તુ મેં રહે હુએ ગુણ વહ ત્રિકાલી કો જાનને મેં સમર્થ હૈ. એક બાત.

અબ કેવલજ્ઞાનકી બાત ચલતી હૈ. કેવલજ્ઞાન કિસકો કહતે હૈં? કિ એક તો સાદિ-અનંત પર્યાય હૈ. અમૂર્ત હૈ, અતીન્દ્રિય સ્વભાવવાલા હૈ. શુદ્ધ સદ્ભુત. કેવલજ્ઞાન હૈ વહ અપની પર્યાય હૈ તો સદ્ભુત. શુદ્ધ હૈ–પવિત્ર હૈ ઇસલિયે શુદ્ધ. ઔર વ્યવહાર–એક અંશ હૈ, ત્રિકાલ મેં સે એક અંશ હૈ તો ઉસકો વ્યવહાર કહને મેં આતા હૈ. કઠિન બાત હૈ. સમજ મેં આયા? ત્રિકાલી ભગવાન આત્મા અનાદિ-અનંત સચ્ચિદાનંદ સ્વયં પ્રભુ આત્મા વહ તો નિશ્ચયનયસ્વરૂપ.. નિશ્ચયનયસ્વરૂપ હી આત્મા હૈ ઔર એક સમયકી જો પર્યાય વહ નિશ્ચયનયકે સ્વરૂપ કા આશ્રય કરકે સમ્યગ્દર્શન હુઆ ઔર ઉસકા ઉગ્ર આશ્રય કરકે કેવલજ્ઞાન હુઆ. કિસકા ઉગ્ર આશ્રય? દ્રવ્યસ્વભાવ. સમજ મેં આયા?

ધ્રુવ ચિદાનંદ અનંત આનંદ, જ્ઞાન, દર્શનકી ખાન ઐસી ચીજ વહ ધ્રુવ, વહ નિશ્ચયનયસ્વરૂપ. નિશ્ચય નામ યથાર્થ જ્ઞાનકા સ્વભાવ ઉસકા લક્ષ્ય કરકે હોતા હૈ અથવા વહ વસ્તુ હી નિશ્ચયનય હૈ. નિશ્ચય નામ યથાર્થ સ્વરૂપ હી ઐસા હૈ. વહ વસ્તુ કો નિશ્ચયનય કહા. ઔર એક સમયકી પર્યાય, દ્રવ્યસ્વભાવ ઉસકા આશ્રય કરકે, ઉસકી દ્રષ્ટિ કરકે જો પર્યાય ક્રમસર ઉત્પન્ન હોકર કેવલજ્ઞાન હુઆ, (ત્રિકાલી)ભાવકા આશ્રય કરકે સમ્યગ્દર્શન હુઆ, ઉગ્ર આશ્રય કરકે ચારિત્ર હુઆ, ઉગ્ર આશ્રય કરકે શુક્લધ્યાન હુઆ, ઉગ્ર આશ્રય કરકે કેવલજ્ઞાન હુઆ. સમજ મેં આયા?

વહ કેવલજ્ઞાનકી પર્યાય કો સાદિ-અનંત... નઈ ઉત્પન્ન હુઈ ન? ગુણ નયા ઉત્પન્ન નહીં હોતા. ગુણ તો ત્રિકાલ હૈ. અનંત હૈ સાદિ-અનંત, અમૂર્ત હૈ. અંત નહીં આનેવાલા. કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન હુઆ, પરંતુ અબ નાશ હોગા નહીં. વહ કિસ અપેક્ષાસે? પર્યાય કા તો અંત હૈ, પરંતુ ઐસી કી ઐસી અનંત કાલ રહેગી. અમૂર્ત હૈ. ઉસમેં મૂર્તપના બિલકુલ નહીં.

'અતીન્દ્રિય સ્વભાવવાલે શુદ્ધસદ્ભુત વ્યવહારનયસે તીન કાલ ઔર તીન લોક કે સ્થાવર-જંગમસ્વરૂપ સમસ્ત...' ચલ-અચલ ઐસા. સ્થિર ઔર અસ્થિર વહ દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય કો એક સમય મેં જાનને મેં સમર્થ. 'સકલ-વિમલ (સર્વથા નિર્મલ) કેવલજ્ઞાનરૂપસે અવસ્થિત હોને સે આત્મા નિર્મૂઢ હૈ.' આહાહા..! કહો, સમજ મેં આયા કુછ? એક સમયકી પૂર્ણ પર્યાય પ્રગટ હુઈ, ઉસમેં રહનેવાલા હોને સે

આત્મા કો નિર્મૂઢ (અર્થાત્) મૂઢ નહીં હૈ વહ. સ્વભાવ ભી મૂઢ નહીં ઔર ઉસકી પર્યાય ભી મૂઢ નહીં. સ્વભાવ ભી નિર્મૂઢ ઔર પર્યાયભી નિર્મૂઢ હૈ.—ઐસા આત્મા હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

અબ, નિર્ભય હૈ. આત્મા નિર્ભય હૈ. ભય બિના કી અંદર વસ્તુ હૈ. 'સમસ્ત પાપરૂપી શૂરવીર શત્રુઓંકી સેના...' પુણ્ય ઔર પાપરૂપી શૂરવીર શત્રુઓંકી સેના 'જિસમેં પ્રવેશ નહીં કર સકતી...' આહાહા..! મહા ભલે શૂરવીર હો, શુભ-અશુભ વિકલ્પ શૂરવીર હો, પરન્તુ અંદર ધ્રુવ સ્વભાવમેં નિર્ભય કિલ્લા હૈ તો ઉસમેં પ્રવેશ કર સકતે નહીં. કઠિન બાત ભાઈ! 'જિસ મેં પ્રવેશ નહીં કર સકતી ઐસે નિજ શુદ્ધ અંતઃતત્ત્વ સ્વરૂપ...' ઐસા નિજ ભગવાન આત્મા શુદ્ધ અંતઃતત્ત્વ સ્વરૂપ, પવિત્ર અંતઃતત્ત્વ સ્વરૂપ 'મહા દુર્ગ મેં..' મહા કિલ્લા. નિજ ભગવાન ધ્રુવસ્વરૂપ વહ મહા કિલ્લા હૈ ઉસમેં 'નિવાસ કરને સે...' ઉસમેં નિવાસ કરતા હૈ આત્મા. આહાહા..! આપકે બંગલે મેં નિવાસ કરતા હૈ વહ આત્મા નહીં. ઐસા કહતે હૈં.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- સબકે આત્મા કી. સમજ મેં આયા? ભગવાન આત્મા ધ્રુવસ્વરૂપ અનાદિ-અનંત નિત્યાનંદ ભગવાન, જો શુરવીર પાપ ઔર પુણ્યરૂપી સેના સમૂહ અસંખ્ય પ્રકાર કા.... પુણ્ય-પાપ કા વિકલ્પ જો હૈ વહ અસંખ્ય પ્રકાર કા હૈ ઈસલિયે સેના કહી. જિસમેં પ્રવેશ નહીં. ધ્રુવ ચિદાનંદ મેં પ્રવેશ કૈસા? આહાહા..! ઐસા જો ભગવાન નિશ્ચય આત્મા 'નિજ શુદ્ધ અંતઃતત્ત્વરૂપ મહા દુર્ગ...' વહ તો મહા કિલ્લા હૈ. વહ મહાદુર્ગ વજ કે કિલ્લે મેં મનુષ્યકા પ્રવેશ કહાંસે હો? ઐસે નિજ શુદ્ધ ભગવાન ધ્રુવ આત્મા જો સમ્યગ્દર્શનકા વિષય હૈ ઐસા આત્મા મહાદુર્ગ હૈ, કિલ્લા હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા? ઉસ કિલ્લે મેં નિવાસ કરને સે આત્મા નિર્ભય હૈ. વહ ધ્રુવસ્વભાવ મેં આત્મા રહતા હૈ ઐસા કહતે હૈં.

વસ્તુ જો આત્મા હૈ વહ અપના ત્રિકાલી કિલ્લા ધ્રુવસ્વરૂપ, નિત્યસ્વરૂપ મેં રહનેવાલા હૈ. આહાહા..! કિતની તારીફ કી હૈ! ઐસા આત્મા ધ્રુવ હૈ ભાઈ! તુઝે ખબર નહીં. દેહકો ન દેખ, કર્મકો ન દેખ, વિકલ્પકો ન દેખ, એક સમયકી પર્યાય ઉપર દ્રષ્ટિ છોડ દે. આહાહા..! ત્રિકાલી ભગવાન ધ્રુવ બિરાજતા હૈં વહાં દ્રષ્ટિ કર. તેરા ચૈતન્ય કબજે હોગા દ્રષ્ટિમેં. સમજ મેં આયા? આહાહા..! ખબર નહીં. લોંગો કો, યહ બાહરકી પ્રવૃત્તિ ક્રિયાકાંડ મેં ઐસે ઘૂસ ગયે હૈં. જિસકો તત્ત્વ ક્યા હૈ ઔર દ્રષ્ટિ કહાં કરની ઉસકો સારા .. હૈ. ભટકને મેં જો ભાવ હૈ વહ ઉસમેં ઘૂસ ગયા. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

'ઐસા યહ આત્મા...' ઉપર કહા ન સબ? 'ઐસા યહ આત્મા વાસ્તવ મેં ઉપાદેય હૈ.' યહ આદરણીય હૈ. આહાહા..! નિમિત્ત હૈ વહ આદરણીય નહીં. અરે..! પાપ પરિણામ આદરણીય નહીં. દયા, દાન, શુભ વહ આદરણીય નહીં. એક સમયકી પર્યાય ભી આદરણીય નહીં. આહાહા..! કહો, સમજે કે નહીં ચંદુભાઈ! આજ તો .. અચ્છે હોતે હૈ. ... આહાહા..! ભગવાન... યહ ઇતને અર્થ કિયે ન? નિર્દંદ્વો, નિર્દંડો.. **'णिद्दंडो णिद्दंद्वो णिम्ममो णिक्कलो णिरालंबो'** વહ પહલી પંક્તિ કા અર્થ કલ ચલા થા. આજ

'णीरागो णिद्दोसो णिम्मूढो णिब्भयो अप्पा' હૈ ન? આત્મા શબ્દ પડા હૈ દેખો **'अप्पा'** ઐસા જો ભગવાન નિત્યાનંદ ધ્રુવ આત્મા વહ સમ્યગ્દૃષ્ટિ કો અંગીકાર કરને લાયક હૈ. ઉસમેં દ્રષ્ટિ દેને લાયક હૈ. ઐસા આત્મા આદરણીય નામ ઉપાદેય હૈ, બાકી તો નિમિત્ત હેય દયા-દાન, વ્યવહારરત્નત્રયકા વિકલ્પ હેય, એક સમયકી પર્યાય ભી હેય હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

'ઐસા યહ આત્મા વાસ્તવ મેં...' અંગીકાર–લેને લાયક, આદરને લાયક, ગ્રહણ કરને લાયક તો યહ આત્મા હૈ.

'ઇસીપ્રકાર (શ્રી યોગીન્દ્રદેવકૃત) અમૃતાશીતિ મેં (૫૭ વેં શ્લોક દ્વારા કહા હૈ કિ-'

(मालिनी)

"स्वरनिकरविसर्गव्यंजनाद्यैर्यद्
रहितमहितहीनं शाश्वतं मुक्तसंख्यम्।
अरसतिमिररूपस्पर्शगंधाम्बुवायु-
क्षितिपवनसखाणुस्थूलदिक्चक्रवालम् ॥

'શ્લોકાર્થ – આત્મતત્ત્વ...' ભગવાન ચૈતન્યમૂર્તિ ધ્રુવ જિસમેં દ્રષ્ટિ કરને સે સમ્યગ્દર્શન હોતા હૈ. ઐસા ભગવાન આત્મા 'સ્વરસમૂહ...' સ્વરકા સમૂહ આવાજ.. આવાજ. અ, આ, ઈ આદિ કા સમૂહ ઉસમેં હૈ નહીં. વહ તો જડ હૈ. આહાહા..!

શ્રોતા :- બોલે ભી નહીં.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- બોલે કહાં સે? ઔર મૌન ભી કહાંસે રહે વહ? સમજ મેં આયા? વહ તો મૌન હી હૈ ત્રિકાલ. સ્વરકા આવાજ ઉસમેં હૈ નહીં. આહાહા..! મેરા સ્વર ઐસા હૈ, મેરી આવાજ ઐસી હૈ, મેરા કંઠ ઐસા હૈ, મેરી દેશી ઐસી હૈ. ધૂલ મેં ભી નહીં, સુન ન! વહ તો જડકી પર્યાય હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

'સ્વરસમૂહ, વિસર્ગ,...' યહ વિસર્ગ આતા હૈ ન? કમ્, કઃ, ખઃ વિસર્ગ રહિત. વિસર્ગ ક્યા? યહ દો બિંદી. ખુલાસા કરતે હૈ. કઃ. ક કે બાદ મેં દો બિંદી નહીં આતી? કઃ ખઃ ગઃ ઘઃ વહ વિસર્ગ કહતે હૈં, વિસર્ગ. બચ્ચો કો લિખાતે હૈં સ્કૂલ મેં. વહ વિસર્ગ રહિત હૈ. આત્મા મેં વિસર્ગ કૈસા? સ્વર્ગ હૈ નહીં ઔર વિસર્ગ હૈ નહીં. 'વ્યંજન આદિ અક્ષરોં...' વ્યંજન, અ, આ, ઇ, ઈ, ક, કા આદિ અક્ષરોં ભી ભગવાન આત્મા મેં હૈ નહીં. આહાહા..! વહ તો જડકી અવસ્થા ઉસકી આવાજ આતી હૈ. સમજ મેં આયા? અભ્યંતર વિકલ્પ મેં વાણી સબ જડકી પર્યાય હૈ. વહ આત્મા મેં હૈ નહીં. વ્યંજન આદિ–ક, કા આદિ.

'સંખ્યા રહિત હૈ...' આત્મા મેં એક, દોન, તીન, ચાર, પાંચ, અનંત સંખ્યા ઐસી સંખ્યા કહાં હૈ? એકાકાર ચિદાનંદ સ્વરૂપ હૈ ઉસમેં સંખ્યા કા યહ એક હૈ, યહ દો હૈ ઐસા હૈ ઇસમેં? એક, દોન, તીન, ચાર, પાંચ, છ, સાત આતા હૈ ન? એક, દો, તીન, ઐસા કરતે હૈં ન? પૈર ઉઠાતે હૈ. યહ ક્યા કહતે હૈ

આપકે એન.સી.સી.મેં. વહ અક્ષર-ફક્ષર હૈ નહીં, સંખ્યા ભી નહીં. '(અર્થાત્ અક્ષર ઔર અંક કા આત્મતત્ત્વમેં પ્રવેશ નહીં હૈ),...' દેખો! અક્ષર ઔર અંક. વહ અંક હુઆ ન? ક, ખ, ગ અંક. વહ આત્મા મેં પ્રવેશ નહીં. આહાહા..! કઠિન બાત. અ, આ, ક, કા ઐસે અક્ષર આત્મા મેં હૈં નહીં. તબ કૌન બોલતા હૈ? આત્મા ન બોલે તો દિવાર બોલે?

શ્રોતા :- શબ્દવર્ગણા હૈ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વહ તો શબ્દવર્ગણા હૈ. આત્મામેં હૈ હી નહીં શબ્દવર્ગણા. બડી તકરાર. યહાંસે કોઈ સુનકે ગયા, કિસીકો પૂછા, મહારાજ! યહ બોલતા હૈ કૌન? યહાં તો કહા થા કિ ભાષા જડ હૈ, કુછ આત્મા બોલ નહીં. તો કહે, મહારાજ! કૌન બોલે? કિ તેરા બાપ બોલતા હૈ? યહ કૌન બોલતા હૈ? તું નહીં બોલતા? અરે..! ભગવાન! ક્યા હૈ? સીધા જવાબ. નાગા તે કાંઈ... ઉસકો કુછ. તેરા બાપ બોલતા હૈ યહ? તુમ નહીં બોલતા તો કૌન બોલતા હૈ? અરે..! ભગવાન! ક્યા કરતા હૈ તું ભાઈ?

શ્રોતા :- ..

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી – ઐસે. અહમદાબાદ કે .. થા ને એક. પંદ્રહ દિન રહ ગયે થે.

યહાં કહતે હૈ કિ બોલનેમેં, સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર ભી પહલે સમય મેં વાણી ગ્રહે ઔર દૂસરે સમય મેં છોડે. કહતે હૈ કિ વાણી ઉસમેં હૈ હી નહીં તો ક્યા ગ્રહે ઔર છોડે? પુદ્ગલ કો ગ્રહે આત્મા? આહાહા..! ગ્રહણ-ત્યાગ આત્મા મેં હૈ હી નહીં. પુદ્ગલ કા ગ્રહણ ઔર પુદ્ગલ કા ગ્રહણ ઔર પુદ્ગલ કા વિસર્ગ આત્મા મેં હી નહીં. યહ તો જ્ઞાનસ્વરૂપ, આનંદસ્વરૂપ હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા? આવાજ ઉઠતી હૈ વહ તો ધ્વનિ જડકી હૈ. અરૂપી ચૈતન્યઘન ભગવાન ઉસમેં કહાં આવાજ હૈ? વ્યંજન શક્તિ નહીં, યહ તો યોગ.. કંપન્ન.. કંપન્ન. વહ કંપન્ન હૈ ઉસકો છૂતા હૈ, કંપન્ન ભી વસ્તુસ્વરૂપ મેં નહીં. યહ તો પર્યાય મેં કંપન્ન હૈ. વહ ગ્રહણ ક્યા કરે? વહ તો કંપન્ન હૈ. વહ પરમાણુ આનેવાલા હૈ ઐસા વહાં આતા હૈ. વહ કંપન્ન હૈ તો આતા હૈ ઐસા હૈ નહીં. આહાહા..!

ઔર વહ કંપન્ન ભી આત્મા મેં નહીં. આત્મા તો અયોગસ્વરૂપ, જ્ઞાનસ્વરૂપ નિષ્ક્રિય હૈ. આહાહા..! અરે..! તુમ કૌન હો ઉસકી તુઝે ખબર નહીં સમજ મેં આયા? શ્રીમદ્‌મેં આતા હૈ ન? 'હું કોણ છું? ક્યાંથી થયો? શું સ્વરૂપ છે મારું ખરું?' 'હું કોણ છું? ક્યાંથી થયો? શું સ્વરૂપ છે મારું ખરું? કોના સંબંધે વળગણા છે રાખું કે પરહરું? એના વિચાર વિવેકપૂર્વક શાંતભાવે જો કર્યા, તો સર્વ આત્મિક જ્ઞાનમાં સિદ્ધાંત તત્ત્વ અનુભવ્યા.' ૧૬ સાલ કી ઉમ્રમેં કહતે હૈ શ્રીમદ્. ૧૬ વર્ષકી ઉમ્ર. ૧૬ સાલ ઔર ચાર માસ. મોક્ષમાલા. સમજ મેં આયા? યહ તો શરીરકી ઉંમર, આત્મા કો કહાં ઉંમર-ફુમર હૈ? સેઠ! ઉંમર હૈ હી નહીં. ૬૦ હુઆ, ૬૮ હુઆ, ૭૦ હુએ. વહ તો શરીર કી બાત હૈ. ઉસકો કહાં ૭૦-૭૦ હૈ? વહ તો એક સમયકી પર્યાયકી બાત હૈ. આહાહા..!

કહતે હૈં કિ અક્ષર કિ અંક કા આત્મતત્ત્વમેં પ્રવેશ નહીં હૈં. ઐસા શુદ્ધ ધ્રુવ આત્મા વહ ધર્મી કો અંગીકાર કરને લાયક હૈ. આહાહા..! ઐસે અક્ષર, વ્યંજન, અંકસહિત માનના વહ મિથ્યાત્વભાવ હૈ

ઐસા કહતે હૈં. સમજ મેં આયા? મૈં ધીરે બોલ સકતા હૂં, મૈં જલ્દી બોલ સકતા હૂં, મૈં ધીમે સે બોલ સકતા હૂં. સમજ મેં આયા? પરન્તુ તુમ કૌન હો કિ બોલ સકે? તેરેમેં બોલનેકી ક્રિયા હી નહીં હૈ ન જડકી. આહાહા..!

ઐસા ચિદાનંદ ભગવાન જ્ઞાનકા ગંજ પ્રભુ અહિતરહિત હૈ. ઉસમેં અહિત હૈ હી નહીં. આહાહા..! મિથ્યાત્વ આદિ અહિત હૈ વહ સ્વભાવ મેં હૈ નહીં. ...જીવ પર્યાય મેં અહિતપના ઉત્પન્ન કરતા હૈ. વસ્તુમેં અહિતપના હૈ નહીં. આહાહા..! શાશ્વત હૈ... ભગવાન તો શાશ્વત વસ્તુ હૈ આત્મા. પ્રત્યેક દ્રવ્ય કા આત્મા, પ્રત્યેક કા આત્મા વહ તો શાશ્વત હૈ. એક સમયકી પર્યાય સે ભી ભિન્ન–દૂર હૈ. આહાહા..! 'આત્મા દ્રવ્યે નિત્ય છે..' આતા હૈ ન? 'પર્યાયે પલટાય.' દ્રવ્યે તો નિત્ય જ છે. દ્રવ્યે નિત્ય છે તો નિત્ય જ છે. ઐસા નહીં કિ દ્રવ્ય સે નિત્ય હૈ ઔર અનિત્ય ભી હૈ. ઐસા નહીં.

ઐસા દ્રવ્ય ભગવાન 'શાશ્વત હૈ, અંધકાર...' અંધકારરહિત હૈ. ઉસમેં અંધકાર હૈ હી નહીં. આહાહા..! ચૈતન્ય કે પ્રકાશ કા નૂર, ઐસા ભગવાન આત્મા કા પૂર ઉસમેં અંધકાર કા ત્રિકાલ અભાવ હૈ. ઉસમેં સ્પર્શ નહીં. ભગવાન આત્મા મેં સ્પર્શ નહીં, સુંવાળો... રસ નહીં, ખાટો મીઠો... ગંધ નહીં. 'રૂપ રહિત હૈ, પૃથ્વી, જલ, અગ્નિ ઔર વાયુકે અણુઓં રહિત હૈ.' પૃથ્વીકે અણુઓં, જલ કે પરમાણુઓં, અગ્નિ કે રજકણોં, વાયુ કે અણુરહિત આત્મા હૈ. ચાર લિયે હૈં.

'તથા સ્થૂલ દિક્ચક્ર (દિશાઓંકે સમૂહ) રહિત હૈ.' લો! પૂર્વ ઔર પશ્ચિમ દિશા ઉસમેં હૈ નહીં. પૂર્વ, પશ્ચિમ, ... ઈશાન (આદિ) દિશા કા સમૂહ, ભગવાન આનંદકંદ પ્રભુ ધ્રુવસ્વરૂપમેં વહ દિશાકા ચક્ર હૈ નહીં. આહાહા..! વહ આત્મા આદરણીય હૈ. ઐસા આત્મા જો અંદર હૈ ઉસકે ઉપર દ્રષ્ટિ દેને લાયક હૈ. સમજ મેં આયા? એક કૂતરો આવ્યો છે આજે. પૂંછડી સડી ગઈ છે તો જીવડા પડી ગયા છે. જીવડા પડ્યા છે, જીવડા. ફર્યાફર કરે છે. જીવડા પડ્યા છે, પૂંછડી સડી ગઈ છે. આહાહા..! ભગવાન તો અમૃત કા સાગર ધ્રુવ જિસમેં પૂંછ નહીં, કિડા ભી નહીં. આહાહા..! ઐસા ચૈતન્ય ધ્રુવ કારણપ્રભુ, કારણજીવ, વહ સમ્યગ્દ્રષ્ટિ કો આદરને લાયક હૈ. ઉસકે સિવાય કુછ આદરને લાયક હૈ નહીં. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

'ઔર (૪૩ વીં ગાથાકી ટીકા પૂર્ણ કરતે હુએ ટીકાકાર મુનિરાજ સાત શ્લોક કહતે હૈં) -' દેખો! સાત શ્લોક.

(मालिनी)

दुरघवनकुठारः प्राप्तदुष्कर्मपारः
परपरिणतिदूरः प्रास्तरागाब्धिपूरः।
हतविविधविकारः सत्यशर्माब्धिनीरः
सपदि समयसारः पातु मामस्तमारः ॥६२॥

'શ્લોકાર્થ – જો (સમયસાર)...' ભગવાન આત્મા 'દુષ્ટ પાપોંકે વનકો છેદનેકા કુઠાર હૈ,...' આહાહા..! ક્યા કહતે હૈં? ઐસે 'દુષ્ટ પાપોંકે વનકો છેદને કા કુઠાર...' અર્થાત્ ઉસમેં હૈ નહીં. સમજ મેં આયા? હૈ નહીં તો ફિર છેદના ક્યા? ઐસા કહા. યહાં તો દ્રવ્યસે ઐસા કથન કિયા હૈ. છેદના, વહ તો પર્યાય મેં છેદને કી બાત હૈ. દ્રવ્ય તો દ્રવ્ય હૈ હી. સમજ મેં આયા? 'દુષ્ટ પાપોંકે...' પાપ અર્થાત્ પુણ્ય ઔર પાપ દોનોં શુભ ઔર અશુભ વિકલ્પ. ઉસકા જો વન–અસંખ્ય પ્રકાર કા વિકલ્પ કા સમૂહકો છેદને કા કુઠાર હૈ. આહાહા..! ભગવાન આત્મા રાગ કો રખે, રાગ કો કરે—ઐસા ઉસકા સ્વભાવ મેં હૈ નહીં. કઠિન બાત ભાઈ!

'જો દુષ્ટ કર્મોં કે પારકો પ્રાપ્ત હુઆ હૈ...' આઠોં કર્મ જિસમેં હૈ નહીં. અંતર હૈ, કર્મ કા ઉસમેં અંતર હી હૈ. સમજ મેં આયા? કર્મોંકા અંત કિયા હૈ અર્થાત્ આઠોં કર્મ ઉસમેં હૈં નહી. દ્રષ્ટિ પડી વહાં કર્મરહિત હી આત્મા હૈ. સમજ મેં આયા? 'જો પરપરિણતિ સે દૂર હૈ,...' વિકારી અવસ્થા સે તો ભગવાન બિલકુલ દૂર હૈ. કૌન? ભગવાન અર્થાત્ યહ આત્મા હોં. ભગવાન કા આત્મા ભગવાન કે પાસ રહા. યહાં કહાં આતા હૈ? યહ આત્મા 'જો પરપરિણતિ સે દૂર હૈ, જિસને રાગરૂપી સમુદ્રકે પૂરકો નષ્ટ કિયા હૈ,...' ઓહોહો..! વિકલ્પ–રાગ, પુણ્ય ઔર પાપ દોનોં, ઉસકા સમુદ્ર ઉછલતા હૈ, ઐસા પૂર રાગ-દ્વેષ કા હૈ હી નહીં. નષ્ટ કિયા હૈ (અર્થાત્) દ્રવ્ય મેં વહ હૈ નહીં. ઔર વહ દ્રવ્ય કા આશ્રય કરને સે વહ નષ્ટ હોતા હૈ. હૈ નહીં ઇસલિયે 'નષ્ટ કિયા હૈ' ઐસા કહને મેં આયા હૈ. ભગવાન આત્મા ધ્રુવકા આશ્રય કરે તો દુષ્કર્મ–આઠ કર્મોં કા નાશ હી હોતા હૈ. તો આત્મા હી કર્મ કા નાશ કરનેવાલા હૈ અર્થાત્ કર્મ ઉસમેં હૈ નહીં. આહા!

'જિસને વિવિધ વિકારોં કા હનન કર દિયા હૈ,...' ધ્રુવકી બાત ચલતી હૈ હોં. ધ્રુવમેં વહ હૈ હી નહીં, ઐસા કહતે હૈં. હૈ હી નહીં ન? હનન કરે ઇસકા અર્થ ઉસમેં હૈ હી નહીં ન. આહાહા..! 'વિવિધ વિકારોં કા હનન કર દિયા હૈ, જો સચ્ચે સુખસાગર કા નીર હૈ...' વહ ભગવાન સચ્ચે સુખસાગર કા જલ હૈ. આત્મા સત્ય આનંદસાગર કા પાની હૈ–જલ હૈ, સાગર બડા... દેખો! સાગર આયા, સેઠ! સચ્ચે સુખસાગર કા જલ ભરા હૈ ઉસમેં. આહાહા..! જહાં વિકલ્પ કા અવકાશ નહીં. ઓહોહો..! વ્રત કા વિકલ્પ મૈં કરું, રખું ઉસમેં હૈ હી નહીં, ઐસા કહતે હૈં. આહાહા..! ઐસી ચીજ દ્રષ્ટિ મેં લિયે બિના ઉસકો ધર્મકી શુરૂઆત કભી હોતી નહીં. ઔર ધર્મકી શુરૂઆત કિયે બિના વ્રત ઔર તપકા સિર પર બોજા ઉઠા લિયા હૈ. સમજ મેં આયા? ઉસકા નિર્વાહ કરને પીછે દ્રષ્ટિ (લગી હૈ) ઇસલિયે બોજા હૈ. મિથ્યાદ્રષ્ટિ મેં બોજા હૈ. સમજ મેં આયા? સમ્યગ્દર્શન મેં ભાન હોતે હી, વિકલ્પ સહજ હો ઉસકા જાનનેવાલા હૈ, કરનેવાલા નહીં. બાહરકી ભી ક્રિયા સહજ આનેવાલી હો તો આતી હૈ, હો જાતી હૈ આહાર-પાની આદિ.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, ઉસે કોઈ પરાણે ખેંચી.... ખેંચતાણ કર કોઈ ક્રિયા કરતે નહીં. ભાઈ! આતા હૈ ન મોક્ષમાર્ગપ્રકાશક મેં? .. સાધુ. ખેંચતાણ કર ક્રિયા કરતે નહીં, સહજ હો તો હો. આહાહા..! હૈ ન?

પહલે, શુરૂઆતમેં. 'પોતાને યોગ્ય બાહ્ય ક્રિયા આદિ જેમ બને છે તેમ બને છે. પરંતુ તેને ખેંચીતાણીને કરતા નથી.' કિતના સ્પષ્ટ કિયા હૈ! જ્ઞાન ઔર આનંદ કા જહાં ભાન હુઆ સમ્યગ્દર્શન, પીછે જૈસી ક્રિયા જડકી હો તો હો, વિકલ્પ હો તો હો, ઉસમેં ખેંચતાન કરકે ઐસા કરો... ઐસા કરો... ઐસા હૈ નહીં. આહાહા..! સમજ મેં આયા ? બહોત અચ્છી હૈ. મોક્ષમાર્ગપ્રકાશકમેં તો એક એક બાત અચ્છી હૈ.

કહતે હૈં કિ ભગવાન સચ્ચે સુખસાગર કા નીર–જલ(રૂપ) પ્રવાહ હૈ ઐસા કહતે હૈં. જૈસે પ્રવાહ ચલે ન પ્રવાહ, પાની કા પૂર. ઐસે આત્મા સચ્ચે સુખ કા સાગર હૈ, ભગવાન જલસે ભરા હૈ. સચ્ચે સુખરૂપી નીર. વિકલ્પ તો દુઃખરૂપકી જાલ હૈ. શુભ-અશુભ વિકલ્પ હૈ વહ તો અગ્નિકી ભઠ્ઠી હૈ. સમજમેં આયા ? અર્થાત્ દુઃખકી ભઠ્ઠી. યહ સુખકા સાગર. વસ્તુ કી ખબર નહીં, શ્રદ્ધા ન મિલે. સિર પર બોજા... બોજા... બોજા... સેઠીયે કો બોજે કા પાર ન મિલે સિર પર. સમાજભૂષણ બડે બિરૂદ હોતે હૈ ન. સેઠ!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી - ..મેં નહીં પરંતુ પકડ રખા હૈ કિ હમારે નિભાવ કરના હૈ. ઐસા હમારે સમાજ કો... ક્યા કહતે હૈં ? આશ્વાસન જો કરતે હૈં... રક્ષા કરના. વ્યવસ્થા કરના. કૌન કરે ધૂલ ? અપની.. અપની રક્ષા આત્મા કર સકતા હૈ. ... ઓહોહો..! **'सत्यशर्माब्धिनीरः'** **'सत्य'** **'शर्म अब्धिय'** તીસરે કા આખરી શબ્દ હૈ. **'सत्य शर्म अब्धिय नीरः'** સચ્ચે **'शर्म'** અર્થાત્ સુખ કા સાગર ઉસકા નીર નામ જલ હૈ. હૈ ન ઉસમેં ? તીસરે પદ મેં આખિર કી પંક્તિ. તીસરે પદ કી આખરી પંક્તિ. **'सत्य शर्म अब्धिय'** અર્થાત્ દરિયા, સાગર. **'सत्य'** અર્થાત્ સત્ય, **'शर्म'** અર્થાત્ સુખ, **'अब्धिय'** અર્થાત્ સમુદ્ર, **'नीरः'** અર્થાત્ જલ. **'सत्य शर्म अब्धिय नीरः'** આહાહા..! વિકલ્પ આયા. કહો, સમજ મેં આયા ?

'ઔર જિસને કામકો અસ્ત કિયા હૈ,...' કામકી વાસનાકી તો ઉસમેં ગંધ નહીં. સમજ મેં આયા ? કામકી વાસના અસ્ત હો ગઈ હૈ અર્થાત્ ઉસમેં હૈ નહીં. આહાહા..! 'વહ સમયસાર મેરી શીઘ્ર રક્ષા કરો.' લો! મુનિ સ્વયં કહતે હૈં. ઐસા સમયસાર ભગવાન આત્મા, ધ્રુવસ્વરૂપ ભગવાન આત્મા મેરી શીઘ્ર રક્ષા કરો. સમજ મેં આયા ? અપના આત્મા અપની રક્ષા કરો ઐસા કહતે હૈં. દેખો! રક્ષા આ ગયા. સમાજકી રક્ષા નહીં કરતે. એય..!

શ્રોતા :- ..

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા વહ. આહાહા..! 'વહ સમયસાર...' હૈ ન ? **'सपदि समयसारः'** **'सपदि'** અર્થાત્ શીઘ્ર. **'सपदि समयसारः पातु मामस्तमारः'** 'વહ સમયસાર મેરી શીઘ્ર રક્ષા કરો.' અર્થાત્ મૈંને ઉસકા આશ્રય લિયા હૈ તો વહ સમયસાર મેરી રક્ષા કરતા હૈં. આહાહા..! કહો, સમજ મેં આયા ? વહ ૬૨ હુઈ. શીઘ્ર રક્ષા કરો. ઐસા હૈ ન ? **'सपदि'**–અલ્પકાલમેં મુઝે કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત હો. અલ્પકાલમેં મૈં સિદ્ધપદકો પ્રાપ્ત હોઉં ઐસી મેરી રક્ષા આત્મદ્રવ્ય કરો ઐસા કહતે હૈં. લો, સમયસાર શીઘ્ર... દૂસરા કુછ હૈ સમયસાર ? કહા વહ આત્મા. અપના નિજસ્વરૂપ ધ્રુવ ઉસકી દ્રષ્ટિ હુઈ ઔર ઉસકા આશ્રય લિયા તો વહ આત્માકી રક્ષા હુઈ, અપની પર્યાયમેં રક્ષા હુઈ, અશરણ થા વહ શરણ હો ગયા.

૬૩.

(मालिनी)

जयति परमतत्वं तत्वनिष्णातपद्म-
प्रभमुनिहृदयाब्जे संस्थितं निर्विकारम्।

અપની બાત કરતે હૈં મુનિ. મુનિ.. મુનિ હૈં. આહાહા..!

हतविविधविकल्पं कल्पनामात्ररम्याद्
भवभवसुखदुःखान्मुक्तमुक्तं बुधैर्यत् ॥६३॥

'શ્લોકાર્થ – જો તત્ત્વનિષ્ણાંત (વસ્તુસ્વરૂપમેં નિપુણ)...' દેખો! નિષ્ણાંત આયા. 'પદ્મપ્રભમુનિ કે હૃદયકમલ મેં સુસ્થિત હૈં,...' યહાં હૈ. સારા આત્મા મુક્ત હૈ (ઐસા) દ્રષ્ટિ, ખ્યાલમેં આ જાતા હૈ. 'તત્ત્વનિષ્ણાંત (વસ્તુસ્વરૂપમેં નિપુણ) પદ્મપ્રભમુનિ...' અપની બાત કહતે હૈં દેખો! ... મુનિ. પઢનેવાલેકો, યહ બાત સમજતે હૈં ઉસકો અંદર નિરપેક્ષતત્ત્વકી દ્રષ્ટિ હો તો સમ્યક્ હો—યહ બાત બૈઠતી નહીં. વ્યવહાર હો તો ઐસા હો-ફૈસા હો (ઐસા) ઉસમેંસે નિકલે નહીં તો પદ્મપ્રભ (માન્ય) નહીં. ઉનકી ટીકા ભી હમેં માન્ય નહીં. ઐસા કહતે હૈં અભી. સમજ મેં આયા? વહ રતનચંદજી બહોત કહતે હૈં. યહ ટીકા માન્ય નહીં હૈ. અરે..! ભગવાન! ક્યા કહતે હૈં? કલશ હૈ ન કલશ? રાજમલજીકી ટીકા. ઉસમેં ભી સુધાર કરો. કિતને સુધાર કરોંગે તુમ? તેરા બિગાડેગા. આહાહા..!

પ્રશ્ન તો ઉસમેં ઐસા લિયા હૈ કિ ભગવાન આત્મા પર્યાયસે પાર હૈ ઐસા ધ્રુવસ્વરૂપ દ્રવ્ય તેરે અંગીકાર કરને લાયક હૈ. વહ સમ્યગ્દર્શનમેં કિસીકી સહાયતા તીન કાલ તીન લોકમેં હૈ નહીં. ભગવાન ચિદાનંદ પ્રભુ, ઉસકી અંતર નજર હોતે હી સારે નિધાનકી પરિણતિ પ્રગટ હોતી હૈ. પર્યાય મેં 'યહ સારા નિધાન હૈ' ઐસે આત્મા કે નિધાનકા આશ્રય કરકે સમ્યગ્દર્શનમેં સારે નિધાનકી પરિણતિ ઉત્પન્ન હોતી હૈ. સમજ મેં આયા? કોઈ વિકલ્પ-ફિકલ્પ, વ્યવહાર-ફ્યવહાર કારણ હૈ હી નહીં ઐસા કહતે હૈ. વહ નહીં ચલતા. નહીં... નહીં... નહીં... બહોત જગહ કહા ન? કિ વ્યવહાર સાધન હૈ. અરે..! અમરચંદભાઈ! છહ ઢાલા મેં કહા હૈ. નિયત કા હેતુ... અરે..! યહ તો વ્યવહાર કા કથન હૈ. હૈ નહીં, ઉસકો કહના વહ વ્યવહાર કા લક્ષણ હૈ. સમજ મેં આયા? વહ વ્યવહારકા લક્ષણ ઐસા હૈ, વ્યવહારકા. આહાહા..! કરો, ભાષા કરો, પૂજા કરો, ભક્તિ કરો, ઐસા આ ગયા હૈ ન? તો કહે, હા, ચરણાનુયોગકી વિધિ સે ઐસે આતા હૈ. દ્રવ્યાનુયોગ કી દ્રષ્ટિ મેં 'કરો ન આયે. વહ તો દોનોં કા વિરૂદ્ધ હો ગયા. સમજ મેં આયા? વ્યવહાર ચરણાનુયોગ મેં આયા હૈ, ઉસકા અર્થ? ઉસ સમયમેં ઐસા ભાવ હોતા હૈ 'ઉસકો કરો' ઐસા વ્યવહારનય સે કહને મેં આયા હૈ. વસ્તુ .... સે કરે તો તો મિથ્યાદ્રષ્ટિ હૈ. સમજ મેં આયા? યહાં તો વહ કહતે હૈં, ઉસમેં તો હૈ નહીં.

'પદ્મપ્રભમુનિ કે હૃદયકમલ મેં સુસ્થિત હૈં,...' ઔર 'જો નિર્વિકાર હૈ,...' નિર્વિકાર ભગવાન આત્મા 'જિસને વિવિધ વિકલ્પોં કા હનન કર દિયા હૈ,...' લો! વિકલ્પ હી નહીં. આત્મા મેં વિકલ્પ કૈસા? દયા, દાન, વ્રત કા વિકલ્પ ઔર વ્રત કા અતિચાર પાલના-ફાલના વહ આત્મા મેં હૈ નહીં. આહાહા..! સમજ મેં આયા? 'જિસને વિવિધ વિકલ્પોં કા હનન કર દિયા હૈ. ઔર જિસે બુધપુરુષોંને કલ્પનામાત્ર-રમ્ય ઐસે ભવભવકે સુખોં સે તથા દુઃખોં સે મુક્ત (રહિત) કહા હૈ,...' યહ ભગવાન આત્મામેં, કલ્પનામાત્ર વિષયભોગ મેં સુખ હૈ ઐસી કલ્પના ઔર દુઃખ હૈ ઐસી કલ્પના વહ આત્મા મેં હૈ નહીં. કલ્પનામાત્ર રમ્ય... કલ્પનામાત્ર રમ્ય... ભગવાન આત્મા આનંદમૂર્તિ હૈ. ઉસમેં કલ્પનામાત્ર કિ મૈં સુખી હૂં, પૈસા હૈ, ઐસા હૈ, સ્ત્રી હૈ, કુટુંબ હૈ, ઐસા હૈ, મૈં સર્વ પ્રકાર સે સુખી હૂં—ઐસી અજ્ઞાનીકી કલ્પના રમ્ય ભવભવ કે સુખ.... કહતે હૈં કિ સ્વર્ગ કે સુખકી કલ્પના ઔર ભવ ભવ મેં નરક કા દુઃખ, ઉસસે મુક્ત કહા હૈ. ભગવાન તો સુખ-દુઃખકી કલ્પના સે ભિન્ન હૈ. સમજ મેં આયા?

યહ ભાગવત પઢતે હૈં. આગે આયેગા. ભાગવત શાસ્ત્ર કહા હૈ. સમજ મેં આયા ન? આખિરમેં કહા હૈ. ભાગવત શાસ્ત્ર–ભગવાનકા શાસ્ત્ર–ભગવાન આત્મા કો બતાનેવાલા શાસ્ત્ર. આહાહા..! ભગવાન હી હૈ. દ્રવ્યસે ભી ભગવાન, ગુણસે ભી ઔર પર્યાયસે ભી. આહાહા..! અરે..! 'ભવભવ કે સુખોંસે...' સેઠિયા, દેવ, ભવના દુઃખો–નારકી અને ઢોર—સબસે મુક્ત કહા હૈ. 'વહ પરમતત્ત્વ જયવન્ત હૈ.' વહ પરમતત્ત્વ ત્રિકાલ જયવંત વર્તતા હૈ. ધ્રુવપને પરમ તત્ત્વ જયવંત વર્તતા હૈ. ઉસકી દ્રષ્ટિ કરને સે સમ્યગ્દર્શન હોતા હૈ. ઓર કિસીકે અવલંન સે સમ્યગ્દર્શન હોતા નહીં. ધર્મકી પહલી સીઢી– શ્રેણી, ધર્મકી શુરૂઆત ઐસે ધ્રુવ આત્માકા આશ્રય કરનેસે, અવલંબન કરનેસે હોતા હૈ. ઓર કિસીકે આશ્રય સે સમ્યગ્દર્શન હોતા નહીં. ઐસા કહતે હૈં. સમજ મેં આયા? પરમ તત્ત્વ જયવંત હૈ. અપની પર્યાય મેં ભાસ હુઆ ન અંદર? ઐસા કહતે હૈં. યહ પરમતત્ત્વ જયવંત વર્તતા હૈ. પર્યાય મેં–અવસ્થા મેં જહાં ખ્યાલ હુઆ, પર્યાય મેં દ્રવ્યકા અનુભવ હુઆ કિ યહ દ્રવ્ય, કહતે હૈં કિ ઐસા પરમતત્ત્વ જયવંત વર્તો, ઐસે. હમારી દ્રષ્ટિમેં આયા આત્મા તો જયવંત હી વર્તતા હૈ, શાશ્વત હી આયા હૈ ઐસા કહતે હૈં. સમજ મેં આયા? આહાહા..! ઐસી ધર્મકી કથા હોગી? અબ ઉસમેં સામાયિક કરો, પોષા કરો, કંદમૂલ નહીં ખાના... એય..! પોપટભાઈ!

શ્રોતા :- ....

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વહ તો બહોત સારે નામ ઇસમેં આતે હૈં. અરે..! ભાઈ! યહ વસ્તુ બિના તેરી સામાયિક કૈસી ઔર પ્રૌષધ કૈસે ઔર પ્રતિક્રમણ કૈસા? સબ એક કે બિના કે શૂન્ય હૈ. અહો..! વહ પરમતત્ત્વ જયવંત વર્તો. જયવંત હૈ હી, ઐસા કહતે હૈં. દ્રષ્ટિમેં આયા હૈ આત્મા તો જયવંત વર્તતા હૈ આત્મા. આહાહા..! સમજ મેં આયા? વહ ૬૩વાં શ્લોક હુઆ.

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

*****

ભાદરવા સુદ ૧૦, રવિવાર, તા. ૨૧-૯-૧૯૬૯
શ્લોક-૬૩ થી ૬૭, પ્રવચન-૧૨

યહ નિયમસાર, શુદ્ધભાવ અધિકાર. ૪૩ ગાથા કા કલશ ચલતા હૈ. ૬૩વા કલશ ચલા થા કલ. દેખો! થોડા ફિરસે. અહો..! કહતે હૈં કિ જો કોઈ પુરુષ તત્ત્વ મેં નિષ્ણાંત હૈ... યહ પદ્મપ્રભમુનિ સ્વયં કહતે હૈં.

શ્રોતા :- નિષ્ણાંત...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા કહા ન? તત્ત્વમેં નિષ્ણાંત હૈ. આત્મા આનંદ ઔર જ્ઞાનસ્વરૂપ હૈ, વહ રાગાદિ પર, મલિન, દુઃખરૂપ હૈ. ઐસા તત્ત્વ કા નિષ્ણાંત પુરુષ–તત્ત્વ કો જાનનેવાલા આત્મા પદ્મપ્રભ મુનિ, ઉસકે હૃદયકમલ મેં સ્થિત હૈ વહ. ભગવાન આત્મા શરીર મેં શરીર સે ભિન્ન હૈ. હૃદયકમલ–જ્ઞાન મેં આનેવાલા ઐસા હૃદયકમલ મેં સ્થિત કહને મેં આતા હૈ. જો નિર્વિકાર હૈ. કરનેલાયક તો યહ હૈ. મનુષ્યપના પાકર એક એક સમયકી કિંમત હૈ. ઉસકા જો સમય ચલા જાતા હૈ વહ ફિર આતા નહીં. સમજ મેં આયા?

ઐસા આત્મા અપની ચીજ ઔર પરમેં નિષ્ણાંત હો–નિપુણ હો... મૈં તો આત્મા આનંદ ઔર જ્ઞાનસ્વરૂપ હૂં, રાગ ઔર શરીર વહ પરસ્વરૂપ હૈ અર્થાત્ વહ સ્વવસ્તુમેં રાગ ઔર શરીર હૈ નહીં.– ઐસા, તત્ત્વમેં નિષ્ણાંત આત્મા ‘પદ્મપ્રભમુનિ કે હૃદયકમલ મેં સુસ્થિત હૈં, જો નિર્વિકાર...’ આત્મા હૈ અંદર. ‘જિસને વિવિધ વિકલ્પોં કા હનન કર દિયા હૈ,...’ અર્થાત્ યહ આત્મા કૈસા હૈ કિ જિસમેં અનેક પ્રકાર કા પુણ્ય-પાપ કા વિકલ્પ હૈ હી નહીં. સમજ મેં આયા? ઉત્પન્ન કરે, પરન્તુ વહ ચીજમેં હૈ નહીં. ભગવાન આત્મા કા સ્વભાવ તો જ્ઞાન, ચૈતન્યસૂર્ય, આનંદસે ભરા હૈ. વહ દયા, દાન આદિ (કે) વિકલ્પ ઉસમેં તો હૈ નહીં.

ઐસા નિર્વિકાર ભગવાન આત્મા... ‘જિસે બુદ્ધપુરુષોને કલ્પનામાત્ર-રમ્ય ઐસે ભવભવ કે સુખોંસે...’ વહ દુઃખ... કલ્પનામાત્ર સુખ વિષય મેં, દેવો મેં, સ્વર્ગ મેં, ચક્રવર્તીપદ મેં યા રાજપદ મેં, લક્ષ્મી, સ્ત્રી, અનુકૂલ કુટુંબ આદિ ઉસમેં સુખ હૈ વહ કલ્પનામાત્ર હૈ. વહ કલ્પનામાત્ર સુખ સે ભગવાન તો રહિત હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા? નિજતત્ત્વ ભગવાન અનાકુલ આનંદ ઔર શાંતિસે ભરા હૈ. ઐસા તત્ત્વ વહ કલ્પના(રૂપ) ઐસા સુખ ઔર દુઃખ... સાતવીં નરક મેં–રવ રવ નરકમેં જો પ્રતિકુલતા મેં ખેદ હોતા હૈ, વહ ખેદ નામકા દુઃખ સ્વરૂપમેં હૈ નહીં. સમજ મેં આયા? ક્યોંકિ કલ્પનારૂપ સુખ-દુઃખ તો આસ્રવતત્ત્વ હૈ. ઔર ભગવાન આત્મા જ્ઞાયકતત્ત્વ હૈ. ઐસે તત્ત્વ મેં નિષ્ણાંત પુરુષ સ્વરૂપમેં રહકર

દુઃખોસે મુક્ત હૈ ઐસા કહા હૈ. પરમેં સુખ, સમાધાન હો, વહ પરવસ્તુ દેખકર અનુકૂલ આદિ મેં આહ્લાદ આ જાયે. ઓહો..! ઠીક હૈ. યહ તો દુઃખરૂપ કલ્પના હૈ.

ઔર પ્રતિકુલતામેં અણગમો આ જાયે–દ્વેષ આ જાયે કિ ઠીક નહીં. દોનોંહી કલ્પના સ્વભાવમેં હૈ નહીં. વહ પરમતત્ત્વ જયવંત હૈ. ઐસા ભગવાન અંતર જયવંત વર્તતા હૈ. સમજ મેં આયા? ઐસા આત્મા જયવંત વર્તતા હૈ, ઉસકી અંતર દ્રષ્ટિ કરકે અનુભવ કરના, વહ મોક્ષકા માર્ગ ઔર નિયમસાર હૈ. વહ ૬૩ હુઈ. ૬૪.

(मालिनी)

अनिशमतुलबोधाधीनमात्मानमात्मा
सहजगुणमणीनामाकरं तत्वसारम्।
निजपरिणतिशर्माम्भोधिमज्जन्तमेनं
भजतु भवविमुक्त्यै भव्यताप्रेरितो यः ॥६४॥

'શ્લોકાર્થ – જો આત્મા ભવ્યતા દ્વારા પ્રેરિત હો,...' પવિત્રતા કે પ્રગટ હોને લાયક આત્મા ભવ્યભાવ કા વિપાક... સમજ મેં આયા? જિસમેં વિકારાદિકી તો અયોગ્યતા હૈ, પરન્તુ નિર્વિકાર (ભાવ) પ્રગટ હોને કી લાયકાત હૈ. ઐસી દશા અથવા ઐસા ભાવ, તો કહતે હૈં કિ ભવ્યતા દ્વારા પ્રેરિત... અપની નિર્મલ પવિત્રતાકી યોગ્યતા દ્વારા પ્રેરા હુઆ. ઓહોહો..! 'યહ આત્મા ભવ સે વિમુક્ત હોને કે હેતુ...' ચાર ગતિકે ભવ, ઉસસે વિમુક્ત હોને કે હેતુ 'નિરંતર ઇસ આત્મા કો ભજો...' લો! યહ આત્મા આનંદસ્વરૂપ હૈ ઉસકા ભજન કરો. ભજન કરો કા અર્થ ઉસમેં એકાગ્ર હો. સમજ મેં આયા? ઐસા ભગવાન અપના નિજસ્વરૂપ ઉસકી સેવા કરો. વહ સેવા કરના વહી મોક્ષમાર્ગ હૈ. આહાહા..!

'નિરંતર ઇસ આત્મા કો ભજો,...' ક્યા કહતે હૈં? (એક) ક્ષણ ભી રાગ કા સેવન નહીં કરના ઔર રાગ કો અપના નહી માનના. આહાહા..! ઐસા કહતે હૈં. વ્યવહાર રત્નત્રય કા જો વિકલ્પ હૈ ઉસકો નહીં સેવના ઐસા કહતે હૈં. સમજ મેં આયા? વહ વિકલ્પ સે પાર ભગવાન આત્મા નિર્વિકાર હૈ ઉસ આત્મા કો સેવો. ફુરસદ નહીં મિલે. સમજ મેં આયા? યહ ગડબડ હોતી થી, ઉસમેં યહ વિચાર આયા કિ યહાં ભી દો મિનિટ પહલે ગડબડ... ગડબડ... ગડબડ... યહાં આકર કુછ વિચાર કરના (નહીં, પર) એકદૂસરે સાથ બાત કરે. સમય કહાં હૈ ઉસકો? ઘર પર તો ગડબડ કરે, પરંતુ યહાં આકર આપસમેં બાતેં કરતે હૈં. નમો અરિહંતાણં શરૂ હો તબ બાતેં બંધ હોતી હૈ.

યહાં આકર કુછ વિચાર મેં રુકના કિ યહ ક્યા કહા? ક્યા કહતે હૈં? કૈસા હૈ? ભીખાભાઈ! ઐસા ભગવાન આત્મા... કહતે હૈં કિ અપની યોગ્યતા સે પ્રેરિત હો તો યહ દશા પ્રગટ હો, ઐસા હૈ. દૂસરી કુછ સૂઝ પડે ઐસા નહીં હૈ. અજ્ઞાની કો તો જહાં તહાં પર મેં પ્રેમ... પ્રેમ... પ્રેમ... પ્રેમ... પ્રેમમેં લુટ ગયા. સમજ મેં આયા? પર કે પ્રેમ કે રાગ સે લુટ હો ગઈ આત્મા મેં. ઉસે છોડકર અપના આત્મા નિર્મલાનંદ

હૈ ઉસ તરફકી દ્રષ્ટિ કરો ઔર ઉસ તરફકી સેવા નામ એકાગ્ર હો, વહ કરને લાયક ચીજ હૈ. સમજ મેં આયા?

'કિ જો (આત્મા) અનુપમ જ્ઞાન કે આધીન હૈ,...' દેખો! એક તો ઉપમા નહીં ઐસા શાંતિ સહિત, આનંદ સહિત કે જ્ઞાન કે આધિન હૈ. કહો, સમજ મેં આયા? યહ અનુપમ જ્ઞાન કે આધીન. ક્યા? રાગ કે આધિન તો નહીં, પરન્તુ જો શાસ્ત્ર કા જ્ઞાન હુઆ ઉસકે આધીન ભી આત્મા નહીં. આહાહા..! ભગવાન આત્મા ઉપમારહિત ઐસે અપને જ્ઞાનસ્વરૂપ કે આધીન હૈ. ઔર 'જો સહજગુણમણીકી ખાન હૈ,...' આહાહા..! સ્વભાવિક ગુણ રૂપી મણિરત્ન, ચૈતન્યરત્નાકર.. અંદર અકેલે જ્ઞાન, આનંદ આદિ રત્ન ભરે હૈં, સ્વભાવિક રત્ન ભરે હૈં. આહાહા..! સમજ મેં આયા? સમય થોડા, કામ બડા.

કહતે હૈં કિ ભાઈ! ભગવાન સહજગુણમણિકી ખાન તું હૈ ન? સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર ઉસકો રત્ન કહતે હૈં. રત્ન કહતે હૈં ન ત્રિરત્ન? ઉસ રત્ન કા ફલ તો કેવલજ્ઞાનાદિ હૈ. ઐસે કેવલજ્ઞાનાદિ અનંત રતન ચૈતન્યગુણ મેં પડે હૈં. સમજ મેં આયા કુછ? ઐસા ભગવાન આત્મા સ્વભાવિક ગુણમણીકી ખાન હૈ. જ્ઞાન, આનંદ, શાંતિ, ચારિત્ર, વીતરાગ આદિ અનંત ગુણકી ખાન આત્મા હૈ, નજર તો કરો વહાં. સમજ મેં આયા કુછ?

'જો (સર્વ) તત્ત્વો મેં સાર હૈ...' આહાહા..! પુણ્ય-પાપ કા તત્ત્વ, અજીવતત્ત્વ ઔર સંવર, નિર્જરા, મોક્ષ તત્ત્વ—ઉસમેં ભી વહ સાર હૈ. સમજ મેં આયા? સંવર, નિર્જરા, મોક્ષ તો પર્યાયતત્ત્વ હૈં ઔર આસ્રવ, બંધ, પુણ્ય, પાપ તો રાગતત્ત્વ હૈં. વહ સબ તત્ત્વ મેં સાર તત્ત્વ ત્રિકાલી જ્ઞાયક ભગવાન સાર તત્ત્વ હૈ. સમજ મેં આયા?

'ઔર જો નિજપરિણતિ કે સુખસાગર મેં મગ્ન હોતા હૈ.' આહાહા..! વાસ્તવ મેં તો સુખસાગર મેં હી મગ્ન હૈ દ્રવ્ય. પરન્તુ ઐસી દ્રષ્ટિ હુઈ તો પર્યાય મેં ભી સુખસાગર મેં મગ્ન આત્મા ઉસકો આત્મા કહતે હૈં, ઐસા કહતે હૈં. આત્મા ત્રિકાલ આનંદસ્વરૂપ શુદ્ધસ્વરૂપ હૈ ઉસકી અંતર્મુખ દ્રષ્ટિ હુઈ તો પરિણતિ મેં નિજસુખ સ્વરૂપ હુઆ, ઉસ સુખસ્વરૂપ મેં એકાગ્રતા વહી નિજપરિણતિ મેં મગ્ન આત્મા હૈ. 'નિજ પરિણતિ કે સુખસાગર મેં...' ઓહો..! ભગવાન આત્મા અતીન્દ્રિય આનંદ કે પ્રવાહ મેં મગ્ન હૈ. સમજ મેં આયા? ભગવાન આનંદસ્વરૂપ ઉસમેં વિકલ્પ ઉઠાના યહ કરના... યહ કરના... વહ વિકલ્પ ઉસમેં હૈ હી નહીં. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

કહતે હૈં કિ જો નિજપરિણતિ... નિજપરિણતિ–ત્રિકાલી પરિણતિ કો ભી નિજસ્વભાવ કહને મેં આતા હૈ ઔર સ્વરૂપ કા ભાન હુઆ તો સંવર, નિર્જરારૂપી નિજ વીતરાગી પરિણતિ ઉસમેં આનંદ હૈ, ઐસી નિજપરિણતિ કે સુખસાગર મેં મગ્ન હોતા હૈ ઉસકો આત્મા કહતે હૈં. કહતે હૈં કિ નિજપરિણતિ... એક ત્રિકાલી શુદ્ધ પરિણતિ–અવસ્થાકો ભી પરિણતિ–અવસ્થા કહનેમેં આતા હૈ. અપને સ્વરૂપ મેં પરિ.. પરિ–સર્વ પ્રકારસે, (ણતિ–નમા હૈ), પરિણતિ–સર્વ પ્રકાર સે ઉસમેં હી નમા હૈ–ઢલા હૈ. અપને આનંદસ્વરૂપમેં હી મગ્ન હૈ વસ્તુ–ધ્રુવ તરીકે. પરન્તુ જો ધ્રુવ કા આશ્રય લેકર જો પર્યાય પ્રગટી વહી નિજ

પરિણતિ હૈ સુખસાગરકી. આહા! સુખસાગરમેંસે સુખસાગરકી દશા આઈ, ઉસમેં આત્મા મગ્ન હૈ. જો આત્મા રાગ મેં મગ્ન હૈ વહ આત્મા નહીં, ઐસા કહતે હૈં. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

પહલી ચીજ કૈસી હૈ ઐસી યથાર્થ સમજન ભી જિસકો નહીં, વહ અંતર્મુખ હોકર અપની પરિણતિ કૈસે પ્રગટ કરે? બાહરમેં રુચિ જમ ગઈ, ઉસસે પ્રગટ કરે અજ્ઞાન, રાગ-દ્વેષ, મિથ્યાત્વભાવ. સમજ મેં આયા? નિજપરિણતિ કે સુખસાગર મેં ભગવાન બિરાજમાન હૈ. આહાહા..! કહાં હૈ આત્મા? કિ આત્મા, આનંદકી દશા મેં આત્મા હૈ, ઐસા કહતે હૈં. પુણ્ય-પાપ કે વિકલ્પ મેં આત્મા હૈ નહીં, મૂલ તો ઐસા કહતે હૈં. મોક્ષમાર્ગ કો સાથ મેં લેકર.. ઓહોહો..! યહાં સ્પષ્ટ કથન, નિયમસાર મેં બહોત સ્પષ્ટ હૈ. વ્યવહાર કા કામી હૈ ન? વ્યવહાર સાધન–હેતુ જિસને કલ્પના કી હૈ ન? ઉસકો લગે કિ યહ એકાંત હૈ. મુનિકા કથન (સ્વીકાર) નહીં. સમજ મેં આયા? આયા હૈ ન પુસ્તક? સમયસાર. થોડા અલગ હૈ. વિકાર... વહ દ્રષ્ટાંત આતા હૈ સ્ત્રીકા. દો સે હોતા હૈ ઐસા ન માને (ઔર) એક સે હોતા હૈ ઐસા માને તો વહ મિથ્યાત્વ હૈ.

પંચાસ્તિકાય મેં કુંદકુંદાચાર્ય ઔર અમૃતચંદ્રાચાર્ય તો કહતે હૈં કિ વિકાર એકાંત અપનેસે, નિશ્ચય સે અપને સે હોતા હૈ. ઔર ધર્મ ભી એકાંત નિશ્ચયસે અપને સે હોતા હૈ. સમજ મેં આયા? સબ જૂઠે અર્થ કિયે હૈં. થોડા થોડા દેખા. અરે..! મહારાજ! ... અર્થ મેં પહલે લિયા. ક્યા કહતે હૈ? અનુક્રમણિકા. અરે..! ઐસે પુસ્તક બાહર નિકલે. સમય–સ્વસમય તો તેરહવે ગુણસ્થાનમેં હોતા હૈ. ઉસસે પહલે બારહવે તક પરસમય હૈ. આહાહા..! અરે..! ભગવાન! ક્યા કરતે હૈં? ઐસે પુસ્તક બાહર પડે, લોગોં કો બિચારે કો ખબર નહીં.

યહાં તો (કહતે હૈં કિ) ચોથે ગુણસ્થાન સે સ્વસમય હૈ. આત્મા જહાં રાગ સે ભિન્ન હુઆ, નિજ પરિણતિ સુખસાગર મેં (મગ્ન) વહ સ્વસમય હૈ. સમજ મેં આયા? પરન્તુ અપના નિજસ્વરૂપ ઔર ઉસકા માહાત્મ્ય હૈ ઐસી દ્રષ્ટિ ઉસકો હોતી નહીં. કુછ... કુછ... કુછ... રાગ હો, વિકલ્પ હો કુછ... કુછ... સહારા હો. ઐસી રાગકી પરિણતિમેં અપનાપન માનતે હૈં તો વહ મિથ્યાત્વભાવ હૈ. મિથ્યાત્વમેં મગ્ન હૈ, વહ આત્મા મેં (મગ્ન) નહીં. સમજ મેં આયા?

'નિજપરિણતિ કે સુખસાગર મેં મગ્ન હોતા હૈ.' અપની નિજ પરિણતિ નિર્મલ વીતરાગદશા વહ નિજપરિણતિ પર્યાય હૈ. રાગ કહાં નિજ પરિણતિ હૈ? વ્યવહાર વિકલ્પ હૈ વહ કોઈ નિજપરિણતિ નહીં, વહ તો પરભાવ હૈ. સમજ મેં આયા?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- દોનોં કિયે હૈં. બહોત અર્થ કિયા. મુફ્ત મેં સમય જાયે. હમને જાના હૈ કિ યહ હૈ. ક્યા કરે પર? આહાહા..!

અરે..! પ્રભુ કા માર્ગ, વીતરાગ કા માર્ગ વીતરાગભાવ સે પ્રગટ હોતા હૈ. રાગ સે પ્રગટ હોતા નહીં. રાગ સે ઉત્પન્ન હોતા હી નહીં. આહાહા..! પ્રભુ! તુમ કહાં રાગ હો? તેરે સ્વરૂપ મેં રાગ હૈ હી કહાં? વહ

તો વીતરાગ મૂર્તિ ચિદાનંદ હૈ. ઓહો..! કિતની ધીરજ ચાહિયે. કિતની આકુલતા મિટાને કા પુરુષાર્થ (ચાહિયે). સ્વભાવ તરફ ઢલના (હો ઉસે) વહ વિકલ્પ ઊઠે ઉસકો ઐસે દેખના ચાહિયે કિ કુછ જલતા હૈ.. જલતા હૈ.. ભઠ્ઠી લગતી હૈ, કષાય હૈ વો અગ્નિ હૈ ઐસા લગના ચાહિયે. સમજ મેં આયા?

રૂઈ હોતી હૈ ન રૂઈ? રૂઈ કા .. સૂક્ષ્મ. રૂઈ.. રૂઈ.. કપાસ કહતે હૈં ન? તો લોહેકા અગ્નિ ગોલા હો તો ઉસમેં રખે તો જલહલ જલ જાતા હૈ. લોહે કે ગોલે મેં અગ્નિ બાહર દિખે નહીં, પરંતુ થોડી અંદર હૈ. તો રૂઈ કી ગઠરી રખે તો જલે નહીં. પરન્તું રૂઈ કો સૂક્ષ્મ કરકે ઉસમેં રખે તો જલતા હૈ ક્યોંકિ અંદર અગ્નિ હોતી હૈ. સમજ મેં આયા? લોહ કી અગ્નિ, લોહે કી અગ્નિ ઉષ્ણ હો તો રૂઈ ઐસે રખે તો સારા જલ જાતા હૈ. પરંતુ અગ્નિ બહોત નિકલ ગઈ હો ઔર મંદ અગ્નિ રહી હો અંદર.., સમજ મેં આયા? તો ઉસમેં ભી રૂઈ જરા પોચા કરકે રખે ને જરા તો જલ જાતા હૈ. (ક્યોંકિ) કુછ અગ્નિ અંદર હૈ. ઐસે તીવ્ર કષાય હૈ વહ જલહલ અગ્નિ હૈ. મંદકષાય શુભ (સૂક્ષ્મ) અગ્નિ હૈ. આહાહા..! આત્માકી શાંતિ કો જલાતી હૈ. આહાહા..! યહ બાત કહાં બૈઠે?

અરે..! કહતે હૈં કિ પંચ મહાવ્રત કા પરિણામ જો તુમ કહતે હો—અહિંસા, સત્ય, દત્ત, બ્રહ્મચર્ય કા વિકલ્પ, વહ ભી સૂક્ષ્મ જલહલ (અગ્નિ હૈ), શાંતિ જલતી હૈ ઉસમેં. તુમ જિસકો ધર્મ માનતે હો ઉસસે તો અધર્મ હોતા હૈ વહાં. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

શ્રોતા :- અશુભસે બચતા હૈ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અશુભસે... મિથ્યાત્વ હી મહા અશુભ હૈ, બચે કહાં સે? ધૂલમેંસે? વહ તો અનંત બાર ઐસે અભવિકો ભી આ ગઈ કષાયકી મંદતા. વસ્તુ ભગવાન (આત્મા) રાગકે વિકલ્પકે અંશ સે ગંધ સે રહિત હૈ. ઐસી દ્રષ્ટિ હુએ બિના કભી અશુભ સે બચતે હૈં વહ ભી બાત સચ્ચી નહીં.

શ્રોતા :- મુનિ તો બચતે હૈં ન?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- મુનિ કો ક્યા હૈ? મુનિ તો, શુભાશુભ પરિણામ સે રહિત હૈં વહ મુનિ હૈં. વહ તો શુદ્ધ ઉપયોગી હૈં. અરે..! ભગવાન! શુદ્ધસ્વરૂપ ભગવાન આત્મા ઉસકે શુદ્ધ ઉપયોગકી રમત ચલે વહ મુનિ હૈ. શુદ્ધ ઉપયોગ કો મુનિ અંગીકાર કરતે હૈં ઐસા લિયા હૈ. મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશકમેં. પ્રવચનસાર મેં સે લિયા હૈ. પહલી પાંચ ગાથામેંસે. આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુ ઉસકો કહતે હૈં કિ જિસને શુદ્ધ ઉપયોગ અંગીકાર કિયા હૈ. આહાહા..! 'પરમ શુદ્ધ ઉપયોગ' શબ્દ પડા હૈ ટીકા મેં. પરમ શુદ્ધ ઉપયોગ. ક્યા કહતે હૈં? ઉસમેં લિખા હૈ. ચૌથે, પાંચવે, છઠવેંમેં ઉપયોગ શુદ્ધ હોતા હી નહીં. ચૌથે મેં હોતા નહીં. ઉસમેં લિખા હૈ. પુસ્તક આયા હૈ ન અભી? જ્ઞાન... પહલે ભુરમલ થા બ્રહ્મચારી. ભુરમલ થે વહી... ઉસમેં ભાવાર્થ લિયા હૈ થોડા. બાકી તો રતનચંદજી..... ઓહોહો..! ચોથે ગુણસ્થાન શુદ્ધ ઉપયોગ હોતા હી નહીં. આહાહા..!

શ્રોતા :- શુદ્ધ ઉપયોગ સે ધર્મ હોતા હૈ ન?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- શુદ્ધ ઉપયોગ સે ધર્મ હોતા હૈ, (લેકિન) શુભ ઉપયોગ સે ધર્મ હોતા હૈ ઐસા મનાના હૈ ઉસકો. શુભમેં ધર્મ હૈ. અરે..! ભગવાન ક્યા કરતે હો? ભાઈ! ઐસા કાલ મિલા હૈ ચલા જાતા હૈ સમય સમયમેં. આહાહા..! દેહ છૂટને કી નજદીક જાતા હૈ. ઉસમે કિસકા તુઝે રખના હૈ? ભાઈ! અરે..! મૃત્યુ કે સમય મેં યહ દ્રષ્ટિ જો નહીં બદલી તો મૃત્યુ કે સમય એં.. હો જાયેગા. વહાં કિસકા શરણ હૈ? કહાં જાયેગા? શુભ ઉપયોગમેં જાયેગા વહ તો અગ્નિ હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા? ચારોં ઓરસે શરીરમેં ભીંસ પડે ઔર આંત સારે ખીંચે. વેદનાકી મૂર્તિ હૈ યહ તો. સુખ કા સાગર તો ભગવાન આત્મા હૈ. ઉસકી દ્રષ્ટિ કિયે બિના ઉસ સમય ભીંસ જાયેગા ભાઈ! તેરા ભાન તુઝે નહીં રહેગા. સમજ મેં આયા કુછ?

શ્રોતા :-....

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, વહ બાત ચલતી હૈ. વહ અંદર રાગ સે ભિન્ન હોકર આત્માકી એકાગ્રતા કરના વહ સુખસાગરમેં મગ્ન હૈ. આહાહા..! સમજમેં આયા? પહલે સે રાગ–વિકલ્પસે મૈં ભિન્ન નિર્વિકલ્પ આનંદ હૂં, ઐસે પરસે ભિન્ન હુએ બિના મૃત્યુકાલમેં તું કહાં નજર કરેગા? કહાં તેરી નજર જાયેગી? સમજ મેં આયા? ભાઈ! તેરા શરણ તો પર સે ભિન્ન તેરા ચિદાનંદ આત્મા હૈ, ઉસકા તો તુઝે પતા નહીં. ઔર પર સે એકત્વ માનકર તો પરમેં દ્રષ્ટિ રહેગી. ભીંસ જાયેગા ભગવાન! પીડા હોગી તુઝે. ઘાંચી કે ઘાની મેં જૈસે તિલ પિસાતે હૈં... તિલ પિસતે હૈં ન? તલ. આહાહા..! યહાં સે ઉઠતે હૈં.... ક્યા કહતે હૈં? ક્યા કહતે હૈં? હાર્ટ એટેક.

શ્રોતા :- હેમરેજ, હૃદયનો હુમલો.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હુમલો.. હૃદયનું ઓલુ શું કહેવાય આ? કેન્સર. હૃદયનું કેન્સર. ભાઈ! વહ તો જડકી દશા હૈ. ઉસમેં તુમ નહીં ઔર ઉસકો લેકર તુઝે દુઃખ હૈ હી નહીં. ઉસકો લેકર દુઃખ તુઝે હૈ હી નહીં. આહાહા..! ભગવાન આત્મા આનંદકી મૂર્તિ તુને દ્રષ્ટિમેં, અનુભવમેં લી નહીં, તો પ્રતિકુલતા દેખકર તુઝે અણગમા હો જાતા હૈ. આહા.. મર જાતા હું રે કોઈ બચાઓ... બચાઓ.. કૌન બચાયે ભગવાન? આહાહા..!

'નિજપરિણતિકે સુખસાગર મેં મગ્ન હોતા હૈ.' પ્રભુ! તેરી સ્થિતિ યહ હૈ, ઐસા કહતે હૈં. રાગ મેં મગ્ન હોના વહ તેરા સ્વભાવ નહીં. આહાહા..! શુભરાગ હોં. યહાં તો શુદ્ધસ્વરૂપ ભગવાન આત્મા, ઉસકે સન્મુખકી જો નિર્મલ પરિણતિ વહ તેરી દશા હૈ, વહ તેરે આત્માકી દશા સ્વભાવ હૈ. સમજ મેં આયા? વહ ૬૪ હુઆ...

૬૫.

(द्रुतविलंबित)

भवभोगपराङ्मुख हे यते
पदमिदं भवहेतुविनाशनम्।
भज निजात्मनिमग्नमते पुन-
स्तव किमध्रुववस्तुनि चिन्तया ॥६५॥

અરે..! તુઝે અધ્રુવકી ચિંતા સે ક્યા કામ હૈ?

'શ્લોકાર્થ – નિજ આત્મા મેં લીન બુદ્ધિવાલે...' અપના આનંદ, જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્મા હૈ ઐસા જિસને દ્રષ્ટિમેં લિયા ઔર પુણ્ય-પાપકે વિકલ્પ સે દ્રષ્ટિ હટા લી, વહ નિજ આત્મામેં લીન બુદ્ધિવાલે 'તથા ભવસે ઔર ભોગ સે પરાઙ્મુખ હુએ હૈં...' ભવ અર્થાત્ સંસાર ઔર ભોગ અર્થાત્ રાગ કા અનુભવ, ઉસસે પરાઙ્મુખ હૈ. અર્થાત્ ભગવાન આત્મા આનંદસ્વરૂપકે સન્મુખ હૈ ઔર વિકાર ભવ કા કારણ હૈ ઔર ભોગ રાગ કા (કારણ હૈ), ઉસસે પરાઙ્મુખ હૈ. સમજ મેં આયા?

'તૂ ભવહેતુકા વિનાશ કરનેવાલે ઐસે...' ભગવાન તું તો ભવકા નાશ કરનેવાલા હૈ ન? આહાહા..! 'ભવહેતુ કા નાશ કરનેવાલે ઐસે ધ્રુવ પદ કો ભજ;...' સમજ મેં આયા કુછ? યહ તો કેવલ મક્ખનકી બાત હૈ. ભગવાન ધ્રુવસ્વરૂપ ચિદાનંદ... ૧૯૨ (કલશ)મેં અપને આયા થા બહોત. ધ્રુવ ઉપર નજર કર, ધ્રુવકો ભજ. અરે..! 'ઐસે ધ્રુવ પદ કો ભજ; અધ્રુવવસ્તુકી ચિંતા સે તુઝે ક્યા પ્રયોજન હૈ?' આહાહા..! જો પુણ્ય આદિ કા પરિણામ જો અધ્રુવ ઔર નાશવાન હૈ ઉસકી ચિંતા (છોડ). ઉસસે ક્યા પ્રયોજન હૈ તુઝે? સમજ મેં આયા? યહ ધર્મકી પદ્ધતિ બતાતે હૈં. ભગવાન! તુમ ધ્રુવ કો ભજ ને? અધ્રુવ આતા હૈ.... વહ દ્રષ્ટાંત દિયા થા ન છાયા કા? મુસાફર ચલતા હૈ સડક પર. સડક કહતે હૈં ન? સડક. હજારો વૃક્ષ હો, સૂરજ હો, છાંવ પડતી હો. મુસાફર ચલતે... ચલતે... ચલતે... કોઈ છાંવ કો છૂતા નહીં, છાંવ મેં રુકતા નહીં. વહાં ખડા રહતા નહીં. વહ તો ચલતા હૈ. ઐસા તેરા ધ્રુવસ્વરૂપ અધ્રુવ વિકલ્પાદિ હો ઉસકો સ્પર્શે બિના ગતિ કરતા હૈ ધ્રુવ મેં. કહો, પોપટભાઈ! યહાં સ્ત્રી, બચ્ચે કહીં રહ ગયે. ક્યા કહતે હૈં? લાદી કા સંચા. ... ભાષા સમજતે હો. .... હૈ સબ. પોપટભાઈ! આહાહા..!

તેરે સ્વરૂપ કો લુટકર પરમેં સાવધાન હોતા હૈ, ભાઈ! પરમેં સાવધાન હોતા હૈ વહાં તેરા સ્વભાવ લુટ જાતા હૈ. સમજ મેં આયા? ઐસા મનુષ્યદેહ કા સમય ફિર નહીં મિલેગા તુઝે. હમારે વનેચંદ શેઠ થે વાંકાનેરમેં. ૮૦ મેં ગાતે થે. 'મનુષ્ય ભવના ટાણા રે વાલીડા તને નહીં રે મળે. ઊંટના ભવમાં વ્હાલા મારા કંથારિયા ના ખાધા રે નાથ.' કોરડા... કોરડા સમજે ન? કંથારિયા વૃક્ષ હોતા હૈ. જંગલ મેં ઐસી વનસ્પતિ હોતી હૈ ચિકની. ઉસકા બનાતે હૈં કોરડા. કોરડા નહીં સમજતે? લંબા. ચાબુક.. ચાબુક. 'ઊંટના ભવમાં વ્હાલા મારા તને કંથારિયાના પડ્યા માર અને કૂતરાના ભવમાં તે રોટલાના ટૂકડા માટે ઘેર ઘેર ભમ્યો છો નાથ' આહાહા! અભી ભી તુઝે ઐસા ભવભ્રમણ છોડના નહીં હૈ? આહાહા..! સમજ મેં આયા?

ભગવાન આત્મા સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ સત્ શાશ્વત તત્ત્વ હૈ વહ તો. આનંદ ઔર જ્ઞાન સે તો ભરા હુઆ પ્રભુ હૈ. અરે..! ઉસકો તો ભજો, ઉસકી તો સેવા કરો. તુઝે અધ્રુવ સે ક્યા ચિંતા હૈ? સમજ મેં આયા? શરીર કો ઐસા રખું, કુટુંબ કો ઐસા રખું, લક્ષ્મી કો ઐસા રખું. વહ કોઈ તેરી ચિંતાસે રહેગા નહીં. તુઝે ચિંતા નિરર્થક જાયેગી. વહ ચિંતાસે તુઝે લાભ નહીં, ઔર ચિંતાસે પરમેં ઐસા હોગા નહીં. સમજ મેં આયા? વહ ૬૫ હુઈ. ૬૬.

(द्रुतविलंबित)

समयसारमनाकुलमच्युतं
जननमृत्युरुजादिविवर्जितम्।
सहजनिर्मलशर्मसुधामयं
समरसेन सदा परिपूजये ॥६६॥

તેરી પૂજા તુમ કરો ઐસા કહતે હૈં. આહાહા..!

'શ્લોકાર્થ – જો અનાકુલ હૈ...' કૈસા હૈ ભગવાન? અનાકુલ. ઉસમેં આકુલતા બિલકુલ નહીં. વ્યવહાર રત્નત્રય કે વિકલ્પકી આકુલતા ભી જિસમેં નહીં. આહાહા..! ઔર 'અચ્યુત હૈ,...' 'અસ્ખલિત નિજસ્વરૂપ સે ન હટા હુઆ.' અપને ધ્રુવસ્વરૂપ સે કભી હટતા નહીં. ઐસા ભગવાન ધ્રુવ, સારી દુનિયા હિલ જાયે પરન્તુ વહ હિલે નહીં, ડગે નહીં ઐસી ચીજ હૈ. ઐસા કહતે હૈં. ધ્રુવ... ધ્રુવ... ધ્રુવ... સત્... સત્... સત્.. જ્ઞાયક સત્... આનંદ સત્ ઐસા ધ્રુવસ્વરૂપ કિસીસે હિલા હિલે નહીં, ટલતા નહીં. કંપન્ન નહીં. મેરુપર્વત, જૈસે મેરુપર્વત પવન સે ભી હિલતા નહીં, ઐસે ધ્રુવતત્ત્વ.. આહાહા..! કહતે હૈં, વહ અચ્યુત હૈ.

ચાહે જિતના અશુભભાવ હો તો ભી ધ્રુવમેં બિગાડ હોતા નહીં ઔર ચાહે જિતની નિર્મલ પર્યાય હો તો ધ્રુવ મેં શુદ્ધિ હોતી નહીં. ધ્રુવ તો ધ્રુવ હૈ. સમજ મેં આયા? મોક્ષકી પર્યાય હો તો ધ્રુવ તો ધ્રુવ હી હૈ, ધ્રુવ મેં સુધાર હો ગયા ઐસા નહીં ઔર મિથ્યાત્વ, ગૃહીત મિથ્યાત્વ કા પરિણામ હો તો ધ્રુવ મેં કુછ મલિનતા આ ગઈ હૈ ઐસા હૈ નહીં. દોનોં પર્યાયસે પાર તેરા ધ્રુવતત્ત્વ હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા? તેરી દ્રષ્ટિ કા વિષય તો વહ ધ્રુવ હૈ, ઐસા કહતે હૈં.

શ્રોતા :- ચીજ અપની હૈ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, અપના ત્રિકાલી વહ ધ્રુવ અપના હૈ.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વહી હૈ. અપને પાસ કહને મેં તો, યહ આદમી બેઠા હૈ, અપને પાસ લકડા હૈ (ઐસી દૂરી લગતી હૈ). તું હી હૈ ઐસા. પાસમેં (કહનેમેં) વ્યવહાર આ ગયા. સમજ મેં આયા? નરસિંહ મહેતામેં આતા હૈ ન? 'પ્રભુ તારી પાસે રે હરિ નથી વેગળા જી. પ્રભુ તારી પાસે રે હરિ નથી વેગળા જી.

પણ તને આડો આવ્યો અહંકાર...' પુણ્ય કે વિકલ્પ કા અહંકાર, શરીર કા અહંકાર, ઇસકા અહંકાર, ઇસકા અહંકાર.. યહ મેરે.. મેરે.. બીચમેં અહંકાર આયા ઇસલિયે ભગવાન તુઝે દિખતે નહીં. ભગવાન તુઝે દેખને મેં આતા નહીં. યહ તો અલૌકિક બાત હૈ. સમજ મેં આયા? ઓહોહો..!

'અચ્યુત હૈ,...' કભી ચ્યુત હુઆ નહીં. ધ્રુવસે કહાં ચ્યુત હોવે? મેરુપર્વત કૈસે હિલે? સમજમેં આયા? સંવર્તક પવન ઐસા હોતા હૈ, આયેગા પંચમ કાલકે અંતમેં. સારે વૃક્ષ, પર્વત (આદિ) સબ નાશ હો જાયેગા. મેરુ પર્વત કો સંવર્તક પવન હિલા સકે ઐસી તાકાત નહીં. આહાહા..! અપને સે હિલે નહીં, (ઉસે) નિમિત્ત ક્યા કરે? ઐસે ભગવાન આત્મા ધ્રુવ નિત્યાનંદ ભગવાન... ધ્રુવ કહા ન યહાં? કિસીસે ટલતા નહીં, કિસી સે ડિગતા નહીં.

ઐસે ભગવાન 'જન્મ-મૃત્યુ-રોગાદિ રહિત હૈ,...' લો! **'जननमृत्युरुजादि' 'रुजा'** અર્થાત્ રોગ. જિસમેં જન્મ નહીં, જિસમેં મૃત્યુ નહીં, જિસમેં રોગાદિ આધિ-વ્યાધિ નહીં. સહજ નિર્મલ સુખામૃતમય હૈ. આહાહા..! ભગવાન! તુમ તો નિર્મલ સ્વભાવી સુખામૃત હો. નિર્મલ સ્વભાવી સુખ કે અમૃતમય આત્મા હો. આહાહા..! ઐસે સમયસાર કો... ઐસા સમયસાર નામ ભગવાન આત્મા, 'સમરસ (સમતાભાવ) દ્વારા સદા પૂજતા હૂં.' વીતરાગી પર્યાય દ્વારા ઉસકા આદર કરતા હૂં. સમજ મેં આયા? વાત સમજને મેં ભી ન આવે, વહ પ્રગટ કહાંસે કરે? બાહર મેં ધક્કે ધક્કા ધમાલ.. ધમાલ.. ધમાલ.. ધર્મ કે નામ પર.. આતા હૈ ન કુછ? યશોવિજય કા કુછ નહીં આતા?

શ્રોતા :- ..

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- 'ધામધૂમે ધમાધમ ચલી, જ્ઞાનમાર્ગ રહ્યો દૂર રે.' ધમાધમ બાહરકી આહાહા..! બડા વરઘોડા હોતા હૈ. ... રવિવાર હૈ ન રવિવાર? રવિવાર પહલા આયા ન? તપસ્વી ખુશ હોતે હૈં કિ હમને તપસ્યા કરી. વહ ખુશ હોતે હૈં કિ હમારે ચોમાસે મેં તપસ્યા હુઈ.

શ્રોતા :- સબ રાગ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- સબ રાગ કા પોષણ કરતે હૈં, ભગવાન! તુઝે પતા નહીં ભાઈ! આહાહા..! ધર્મ કે નામ પર ધમાધમ ચલી, જ્ઞાનમાર્ગ રહા દૂર. આહાહા..! અંતર આનંદસ્વરૂપ ઉસકા જ્ઞાન ઔર અંતર મેં એકાગ્રતા, વહ માર્ગ તો કહીં દૂર રહ ગયા. ઉસમેં સે નિકલકર ધમાધમ...

કહતે હૈં કિ મૈં તો સમરસ દ્વારા... દેખો! સમતા, પુણ્ય-પાપ કે રાગરહિત સમતા દ્વારા, સમતાકે પિંડ કો મૈં પૂજતા હૂં. આહાહા..! સમજ મેં આયા? મૈં તો સદા વીતરાગ પરિણતિ દ્વારા હી ઉસકા આદર કરતા હૂં. કઠિન બાત હૈ.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- યહ વીતરાગ સમભાવ. પુણ્ય-પાપ કે વિકલ્પ સે હટકર અપને શુદ્ધસ્વરૂપમેં શુદ્ધ ઉપયોગકા હોના ઉસકા નામ સમતા પરિણામ હૈ. આહાહા..! શુદ્ધ ઉપયોગ વહ સમરસ. આહાહા..!

ઉસકે દ્વારા મૈં પૂજતા હૂં. સદા પૂજતા હૂં ઐસા કહતે હૈં. એક સમય ભી રાગ કા આશ્રય કરકે મુઝે લાભ હોગા વહ મેરી દ્રષ્ટિ મેં હૈ નહીં, ઐસા કહતે હૈં. ભારે પદ્મપ્રભમલધારિદેવ મુનિ!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- શુદ્ધ ઉપયોગ હી સદા હૈ. વહ સદા હી હૈ. શુદ્ધ પરિણતિ સદા શુદ્ધ ઉપયોગ હી હૈ. સમજ મેં આયા? વહ આતા હૈ ન આગે, નહીં? ધર્મધ્યાન નહીં તો બહિરાત્મા હૈ, ઐસા કહા હૈ. વહ આતા હૈ ન આવશ્યક મેં, નહીં? પાઠ મેં. ધર્મધ્યાની નહીં, ધર્મધ્યાની નહીં, ધર્મધ્યાન નિર્વિકલ્પ ઐસા નહીં, ઉસકી પરિણતિમેં શુદ્ધતા– નિર્મલતા ન હો તો વહ બહિરાત્મા હૈ. કહાં આવશ્યક મેં હૈ? કહાં હૈ?

શ્રોતા :- ૩૦૫ પન્ને પર.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ૩૦૫ પન્ને પર, દેખો! ૩૦૪. વહ નહીં. યહ તો મૂલ પાઠ હૈ. ૧૫૧ ગાથા. ૧૫૧ ગાથા. ૩૦૪ પન્ને. મૂલપાઠ.

जो धम्मसुक्कझाणम्हि परिणदो सो वि अंतरंगप्पा।
झाणविहीणो समणो बहिरप्पा इदि विजाणीहि ॥१५१॥

વિકલ્પ હો તો ભી ધર્મધ્યાન તો નિરંતર હૈ. સમજ મેં આયા? અમરચંદભાઈ! **‘झाणविहीणो समणो बहिरप्पा’** ધ્યાન કૌનસા? અંદર નિર્વિકલ્પમેં રહે વહ ધ્યાન? નિર્વિકલ્પ મેં તો અલ્પ કાલ રહતે હૈં. પરંતુ ભગવાન આત્માકી જો શ્રદ્ધા, જ્ઞાન, શાંતિ કી નિર્વિકલ્પ પરિણતિ વહ ધર્મધ્યાન હૈ, વહ સ્વભાવ કા ધ્યાન હૈ. ઉસકે બિના હો તો બહિરાત્મા હૈ. પુણ્ય કે વિકલ્પ મેં રહતે હૈં, ઉસકો કર્તવ્ય માનતે હૈં વહ તો બહિરાત્મા મિથ્યાદ્રષ્ટિ હૈ. સમજ મેં આયા? વહ તો બાદમેં કલશમેં ડાલા હૈ ૨૬૦ મેં. પાઠ થા વહ.

‘દો ધ્યાનોં સે રહિત તુચ્છ મુનિ બહિરાત્મા હૈ.’ વહ તો મૂલ પાઠ હૈ ઉસકા. યહ તો કુંદકુંદાચાર્ય કા પાઠ હૈ. ધ્યાન રહિત હૈ વહ મિથ્યાદ્રષ્ટિ હૈ, ઐસા કહતે હૈં. ઉસકા અર્થ ક્યા? કિ આત્મા પવિત્ર શુદ્ધ ચિદાનંદ ઉસકી દ્રષ્ટિ ઔર જ્ઞાનકી પરિણતિ વહી ધર્મધ્યાન હૈ. ક્યોં દેવીલાલજી!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- યહ તો પાઠ મેં હૈ ન? પાઠ મેં કહા, ધર્મધ્યાન નહીં તો બહિરાત્મા હૈ ઐસા કહા. ધર્મધ્યાન કિસ સમયમેં નહીં હૈ? ધર્મીકો કિસ સમયમેં ધર્મધ્યાન નહીં હૈ? વસ્તુ જો અખંડ આત્મા પરમાત્મા હૈ, ઉસકી દ્રષ્ટિ જમ ગઈ (તો) નિરંતર ધર્મધ્યાન હૈ. સમજ મેં આયા? આહાહા..! ઔર વહ નહીં હૈ તો બહિરાત્મા હૈ, આર્તધ્યાન હૈ. રાગ કે વિકલ્પ મેં અપનાપન માનકર રાગ કા અનુભવ કરતા હૈ, તો ભવભ્રમણ કા કારણ (હૈ ઔર) વહ બહિરાત્મા હૈ. બહિર્ ચીજ કો અપના માને વહ બહિરાત્મા હૈ. અંતર ચીજ કો એકાગ્ર હોકર અપના જાને વહ અંતરાત્મા હૈ. સમજ મેં આયા?

ભગવાન આત્મા સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ, અપના શાશ્વત જ્ઞાન ઔર આનંદકંદ વસ્તુ, ઉસકી અંતર મેં એકાગ્રતા વીતરાગી પરિણતિ વહ ધર્મધ્યાન હૈ. દેખો! યહાં વિકલ્પ.... (નિર્વિકલ્પ) ધર્મધ્યાન રહિત હૈ, (પણ પરિણતી) વિકલ્પ રહિત હો તો ભી ધર્મધ્યાન સહિત હૈ. યહ તો નિશ્ચય ધર્મધ્યાનકી બાત ચલી હૈ. વહ કહતે હૈં કિ ધર્મધ્યાન શુભોપયોગ હૈ ઔર શુક્લધ્યાન શુદ્ધ ઉપયોગ હૈ. યહાં તો કહતે હૈં કિ ધર્મધ્યાન બિના કા બહિરાત્મા હૈ. સમજ મેં આયા? ધર્મ વહ આત્મા પૂર્ણાનંદ સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ ઐસી ચીજ મેં એકાગ્રતા હુઈ વહ ધર્મધ્યાનકી શુદ્ધતા કાયમ રહતી હૈ.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ના. ના. કુછ નહીં. ચૌથે સે ધર્મધ્યાન.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- નહીં, યહ તો સાતવે સે. સાતવેસે કહા ન? સાતવે સે. ઉસને લિખા હૈ કિ છટ્ઠે તક શુભભાવ, સાતવે કે બાત શુભોપયોગ. અરે..! ભગવાન! ક્યા કર રહા હૈ તું? શુભોપયોગ તો ઉદયભાવ હૈ. ઉદયભાવ વહ ધર્મસ્વરૂપ હૈ?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, દોનોં કહા હૈ. લિખા હૈ. પહલા. ભગવાનકી ભક્તિ સે શુભ ભી હોતા હૈ ઔર ધર્મ ભી હોતા હૈ. આહાહા..! ભગવાન (સ્વ)સન્મુખ પરમાત્મા સાક્ષાત્ તીન લોક કે નાથ હૈં. સમવસરણ મેં બિરાજતે હોં, ઉનકી ભક્તિ કા ભાવ ભી શુભરાગ હૈ. શોભાલાલજી! બહોત કઠિન. પરસન્મુખ દ્રષ્ટિ હુઈ વહ તો વિકલ્પ–રાગ હૈ, યહ કહતે હૈં. લિખા હૈ. પુદ્ગલ... ઔર પુદ્ગલકા વ્યવહારસે કર્તા હૂં. પુદ્ગલ કા કર્તા હૂં, ઐસા લિખા હૈ. પુદ્ગલ કા કર્તા હૂં. દેખો! .... પુદ્ગલ .. મૈં કર સકતા હૂં, ઐસા લિખા હૈ. વહ તો કહીં કહીં લિખા હૈ થોડા. અરે..! ભગવાન! ક્યા કરતા હૈ? ભાઈ! અરે..! ઊલ્ટે રાસ્તે પર તો હૈં બિચારે ઔર ઊલ્ટે રસ્તે પર ચલાનેકી બાત કરતે હૈં. એય..! દેવીલાલજી!

વહ રતનચંદજી હૈ ન? ઉસકો તો આપને દેખા હોગા. વર્ણીજી કે પાસ રહતે થે. જાતે થે ન ઉસકે પાસ? બહોત સાલ ગયે. પૈસે-બૈસે બહોત દેતે થે. પૈસે તો કહાં ઉસકે થે? સમજ મેં આયા? આહાહા..! ભગવાન! તેરે મેં રાગ ભી નહીં, તો પૈસે કહાં સે આયે? આહાહા..! શોભાલાલજી! ઐસા હૈ ભાઈ! આહાહા..! પ્રભુ! તેરી સંપદા ઔર તેરી લક્ષ્મીકી રિદ્ધિ કોઈ અલૌકિક હૈ. તુઝે અંતર મેં બૈઠી નહીં. તો કુછ કરે, વિકલ્પ સે શુભ કરે તો કુછ કરતા હૂં (ઐસે માનતા હૈ). આહાહા..! કરના વહ મરના હૈ. ભાઈને લિખા હૈ ન? ભાઈને લિખા હૈ. નિહાલચંદ. કુછ કરના હી નહીં. જાનને-દેખને મેં રમણતા કરના વહી આત્માકી દશા હૈ. આહાહા..! બહોત કઠિન લગે લોગોં કો. યહ તો ૧૦-૧૦ હજાર લોગ, ૨૦-૨૦ હજાર લોગ ઇકટ્ઠે હો તો ઇસમેં યહ બાત કહે, તો ક્યા કહતે હૈં વહ સુનને ભી ખડે નહીં રહે. વ્યક્તિકી શોભા ભી નહીં હોતી. યહ ક્યા કહતે હૈં? બાપા! તેરે ઘરકી બાત કહતે હૈં ભાઈ! તેરે ઘર મેં, અંદર દયા, દાન,

વ્રત, મહાવ્રત કા રાગ ઉત્પન્ન હોતા હૈ વહ તેરે ઘરમેં નહીં, વહ પરઘરકી બાત હૈ. વહ આત્મા કા આચરણ નહીં. ખબર નહીં.. ખબર નહીં... પોપટભાઈ!

ઉસકી બેટી હૈ ન ભતીજી? ઉસને દીક્ષા લી હૈ. ઉસકો કુછ નહીં કહા હોગા? કોઈ કિસીકા માનતા હૈ? આહાહા..! હૈરાન હોનેવાલે હૈ હૈરાન. મિથ્યાત્વપને ધર્મ નહીં ઔર વહ વિકલ્પ હૈ, ઉસમેં યહ..... વહ તો રાગ હૈ. રાગ હૈ વહ હમારા ધર્મ–ચારિત્ર હૈ. વહ તો મિથ્યાત્વભાવ હૈ, ક્ષણ ક્ષણમેં મિથ્યાત્વ કા ઘૂંટના હૈ. રગડ.. રગડ.. અફીણ કા પ્યાલા હોતા હૈ ન? રગડતા નહીં અફીણ? અફીણ. લો મહારાજ! લો મહારાજ! ઐસા કહતે હૈં. કાઠી લોગ હોતે હૈં ન કાઠી? અફીણ બહોત કરતે હૈં ન?

એક બાર સુના થા આપકે આતે હૈ ન ગોંડલ ઔર રાજકોટ કે બીચ મેં .. બાવા. .. મેં ઉતરે થે. ૭૧કી બાત હૈ. ... બાદ મેં સામને કાઠીકા .. થા. બાવા બોલતા થા. દેખો! બાપા! રૂપાની રાબ. પીને કા સમય હુઆ ન? મહંગી હોતી હૈ. અફીન મહંગા હોતા હૈ ન? તો ચાંદીકી રાબ. રાબ સમજતે હો? રાબ નહીં હોતી? ગેંહુ ઔર ઘીકી બનાતે નહીં? ઘી, આટા, સાકર યા ગુડ ડાલકર બનાતે હૈ ન સુબહ મેં. .. બનાયે ઉસમેં થોડી સૂંઠ ડાલે. રાબડી કહતે હૈ હમારે યહાં. સૂંઠ ડાલકર રબડી.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વહ અલગ હૈ. રબડી તો પતલી હો હૈ જરા. નરમ હોતી હૈ. લાપસી દો પ્રકાર કી હૈ. ઓરમા કી લાપસી. ઓરમા હોતા હૈ ન? બડે બડે ટૂકડે ગેહુંકે. ઔર એક આટા હોતા હૈ ઉસકી લાપસી હોતી હૈ. ઉસમેં રાબડી તીસરી જાત હૈ. બાદ મેં કહતા થા બાવા. ૭૧કી બાત હૈ. ચૈત્ર મહિના થા. ૭૧. લો બાપા! ચાંદીકી રાબડી. અકેલા થા તો ભી બોલા કરે. ઐસા બોલા તબ ચડે, વરના ચડે નહિ. જો પીતે વક્ત કોઈ બોલ જાયે કિ અફીન ચડા નહીં. તરત ઉતર જાયે. આહાહા..! ..

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ઉતર જાયે. .. ખાયે તો ઐસે પાગલ. પાગલ કે કોઈ ગામ અલગ હોતે હૈં? આહાહા..! ૭૧કી બાત સુની થી. બાવા વૃદ્ધ થા બિચારા. ....

યહાં કહતે હૈં કિ ભગવાન! તું સમતાભાવ દ્વારા આત્મા કો પૂજ ન સદા. યહ વિકલ્પ તો વિષમતાભાવ હૈ. આહાહા..! વહ ૬૬ હુઈ.

૬૭.

(इंद्रवज्रा)

इत्थं निजज्ञेन निजात्मतत्त्व-
मुक्तं पुरा सूत्रकृता विशुद्धम्।
बुद्ध्वा च यन्मुक्तिमुपैति भव्य-
स्तद्भावयाम्युत्तमशर्मणेऽहम् ॥६७॥

'શ્લોકાર્થ – ઇસપ્રકાર પહલે નિજજ્ઞ સૂત્રકારને...' દેખો! પદ્મપ્રભમલધારિદેવ કુંદકુંદાચાર્ય કે લિયે કહતે હૈં કિ નિજજ્ઞ–અપને આત્મા કો જાનનેવાલે, અનુભવવાલે કુંદકુંદાચાર્ય. કૈસે થે? નિજજ્ઞ–અપને આત્મા કો જાનનેવાલે થે.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પર કા પતા ચલા, દેખો! આહાહા..!

'નિજજ્ઞ સૂત્રકારને (આત્મજ્ઞાની સૂત્રકર્તા શ્રીમદ્ ભગવત્‌કુંદકુંદાચાર્યદેવ)...' ઓહોહો..! 'જિસ નિજાત્મતત્ત્વકા વર્ણન કિયા...' કુંદકુંદાચાર્યને નિજ આત્મતત્ત્વકા કથન કિયા. શ્લોકમેં હૈ. 'ઔર જિસે જાનકર ભવ્ય જીવ મુક્તિકો પ્રાપ્ત કરતે હૈં,...' ઐસે ભગવાન આત્મા કો જાનકર, શુદ્ધ આનંદકંદ કો જ્ઞાન મેં જ્ઞેય તરીકે બનાકર જો ભવ્યજીવ મુક્તિકો પ્રાપ્ત કરતે હૈં 'ઉસ નિજાત્મતત્ત્વકો ઉત્તમ સુખકી પ્રાપ્તિ કે હેતુ મેં ભાતા હૂં.' ઉસકી ભાવના મૈં કરતા હૂં. આહાહા..!

ઐસા કરના હો તબ રસોઈ કબ બનાયે? ખાના કબ? પીના કબ? ઔર યહ કરના? આહાહા..! કૌન ખાયે? કૌન પીએ? ભગવાન! યહ તો ક્રિયા જડકી જડ મેં હોતી હૈ. તુમ નિરાલા રહકર અપની પર્યાય મેં રહો. વહ તો હોતા હો તો હો, ન હોતા હો તો ન હો. વહ તેરે સે હોતા હૈ? સમજ મેં આયા? ગંભીર બાત ભાઈ! કિતને કહતે હૈ કિ યહ તો બડી વીતરાગકી બાતેં કરતે હૈં, પરન્તુ પહલી ધર્મકી શુરૂઆત કૈસે હોતી હૈ ઈસકી બાત કરતે નહીં. યહ ધર્મકી શુરૂઆત કી બાત હૈ. ભીખાભાઈ! એવં ભૂતકી બાત કી કરે. એકબાર કહા થા. વહ તો એવં ભૂતનયકી બાત કરતે હૈં. નૈગમનયકી. આહાહા..! દેખો યહ બાત કરતે થે. ગયે થે ન પહલે. અરે..! યહ નૈયગમનયકી વ્યાખ્યા હૈ યહ. અપના શુદ્ધ ચિદાનંદસ્વરૂપ (ઉસકી) અંતર મેં શ્રદ્ધા, જ્ઞાન કરકે અનુભવ કરના વહ પહલે નિગમકા અંશ હૈ, એવંભૂત કા–કેવલજ્ઞાન કા અંશ નહીં. સમજ મેં આયા? ઋજુસૂત્રનય.. ઐસી પરિણતિ હો તો ઉસકો ઋજુસૂત્ર અપની સ્વીકારતે હૈં. રાગ કો સ્વીકારતે નહીં. આહાહા..! નય કે ચકરાવેમેં ઘૂસ ગયા.

કહતે હૈં, અહો..! જિસને વર્ણન કિયા, કુંદકુંદાચાર્યને 'જિસે જાનકર ભવ્ય જીવ મુક્તિકો પ્રાપ્ત કરતે હૈં.' ઇતની પહલી બાત કહી. અબ 'ઉસ નિજાત્મતત્ત્વકો ઉત્તમ સુખકી પ્રાપ્તિ કે હેતુ મૈં ભાતા હૂં.' ઉસકા અર્થ? આનંદસ્વરૂપકી ભાવના–એકાકાર (હોકર) શ્રદ્ધા, જ્ઞાન કરના વહી મુક્તિકા ઉપાય હૈ, દૂસરા કોઈ ઉપાય નહીં. યહ નિયમસાર હૈ યહ લિયા હૈ. સમજ મેં આયા? વહ ૬૭ ગાથા હુઈ લો.

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

* * * * *

ભાદરવા સુદ ૧૧, સોમવાર, તા. ૨૨-૯-૧૯૬૯
ગાથા-૪૪, શ્લોક-૬૮, પ્રવચન-૧૩

યહ નિયમસાર, શુદ્ધભાવ અધિકાર ચલતા હૈ. શુદ્ધભાવ કહો યા નિત્ય દ્રવ્ય આત્મસ્વભાવ કહો. વહ શુદ્ધ નિત્ય દ્રવ્યસ્વભાવ વહી નિશ્ચય આત્મા હૈ. ઐસે નિશ્ચય આત્માકી અંતર દ્રષ્ટિ કરના ઔર નિર્વિકલ્પ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર પ્રગટ કરના વહ મોક્ષમાર્ગ હૈ. મોક્ષમાર્ગ વહી યહ નિયમસાર. વહ મોક્ષમાર્ગ કિસમેં સે પ્રગટ હોતા હૈ? કિસકે આશ્રય સે? કે શુદ્ધભાવ કે આશ્રય સે. સમજ મેં આયા? વહ આત્મા કૈસા હૈ? ૬૮ કલશ.

(वसंततिलका)
आद्यन्तमुक्तमनघं परमात्मतत्त्वं
निर्द्वन्द्वमक्षयविशालवरप्रबोधम्।
तद्भावनापरिणतो भुवि भव्यलोकः
सिद्धिं प्रयाति भवसंभवदुःखदूराम् ॥६८॥

નીચે શ્લોક કા અર્થ. 'પરમાત્મતત્ત્વ...' યહ પરમાત્મતત્ત્વ અર્થાત્ નિજ શુદ્ધ ત્રિકાલી વસ્તુ. અપના–નિજ ધ્રુવતત્ત્વ પરમાત્મતત્ત્વ નિત્યતત્ત્વ વહ કૈસા હૈ? કિ 'આદિ-અંત રહિત હૈ.' ઉસકી આદિ નહીં, અંત નહીં. હૈ, સત્સ્વભાવ હૈ, પરમ આનંદ ધ્રુવસ્વભાવ વહ આદિ-અંત રહિત હૈ. 'દોષરહિત હૈ,...' ઉસમેં દોષ કહાં? મુક્તિ ઔર સંસારકી પર્યાય ભી જહાં નહીં ઐસા અપની દોષરહિત વસ્તુ ધ્રુવ નિત્ય હૈ. 'નિર્દ્વંદ્વ હૈ...' દ્વંદ્વ અર્થાત્ રાગ આદિકા જોડાણ ઉસમેં હૈ નહીં. દૂસરી કોઈ ચીજ નહીં. દ્રવ્ય ઔર પર્યાય વહ દ્વંદ્વ ભી નહીં. સમજ મેં આયા? 'નિર્દ્વંદ્વ હૈ,..' અર્થાત્ એકરૂપ હૈ.

'ઔર અક્ષય વિશાલ ઉત્તમ જ્ઞાનસ્વરૂપ હૈ.' ભગવાન ત્રિકાલીસ્વરૂપ સત્તા અક્ષય અર્થાત્ ક્ષય નહીં હો ઐસા વિશાલ ઉત્તમ જ્ઞાન. જ્ઞાનસ્વભાવ.. વિશાલ, ઉત્તમ, જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્મા હૈ. સમજ મેં આયા? યહ દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ ઐસા વિકલ્પ ઉસમેં હૈ નહીં ઐસા કહતે હૈં. ક્યોંકિ વહ તો વિશાલ ઉત્તમ જ્ઞાનસ્વરૂપ હૈ. સમજ મેં આયા? મહાવિસ્તાર સામર્થ્ય વિશાલ.. વિશાલ.. ઉત્તમ જ્ઞાનસ્વરૂપ હૈ. કેવલજ્ઞાનકી પર્યાય ભી નહીં ઉસમેં, ઐસા કહતે હૈં. સમજ મેં આયા? વિશાલ ઉત્તમ જ્ઞાનસ્વરૂપ હૈ.

'જગત મેં જો ભવ્યજન...' જગતકે અંદર જો કોઈ ભવ્ય પ્રાણી 'ઉસકી ભાવનારૂપ પરિણમિત હોતે હૈં,...' લ્યો! નિત્યાનંદ ભગવાન... સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર તીર્થંકરદેવને ઐસા ધ્રુવતત્ત્વ આત્મા પ્રત્યેક કા

ઐસા દેખા. સમજ મેં આયા? તીર્થંકર સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ પરમાત્માને ઐસા પ્રત્યેકકા ધ્રુવતત્ત્વ આત્મા દીઠા. ઐસે આત્મામેં જગતમેં ભવ્યપ્રાણી.. અહો..! લાયકપ્રાણી–યોગ્યપ્રાણી ઉસકી ભાવનારૂપ પરિણમિત હોતે હૈં. શુદ્ધ આનંદ, જ્ઞાન સ્વરૂપ વિશાલ ઉસકી ભાવના (અર્થાત્) વસ્તુ મેં એકાગ્રતા. દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા વહ સબ વિકાર હૈ, બંધકા કારણ હૈ. સમજ મેં આયા?

વહ ચૈતન્યદલ હૈ. સુખકંદ હૈ, ઉસમેં એકાગ્રતા. દ્રવ્યસ્વભાવ શુદ્ધ હૈ. યહ શુદ્ધભાવ ચલતા હૈ ન? ત્રિકાલી શુદ્ધભાવરૂપ તત્ત્વ હૈ, પરમાત્મતત્ત્વ. ઉસમેં એકાગ્ર હોના, સમ્યક્ પર્યાય સે, સમ્યગ્દર્શન સે એકાગ્ર હોના, સમ્યક્ જ્ઞાન સે એકાગ્ર હોના ઔર સ્વરૂપ મેં સ્થિરતા—ઐસી સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર જો વીતરાગી પર્યાય સ્વભાવકી ભાવનારૂપ પરિણમિત હોતે હૈં. નિર્વિકલ્પ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રકી પર્યાયરૂપ, ભાવનારૂપ અવસ્થા હોતી હૈ 'વે ભવજનિત દુઃખોંસે દૂર ઐસી સિદ્ધિકો પ્રાપ્ત કરતે હૈં.' સમજ મેં આયા?

યહી જીવ, ઐસે. ભવજનિત દુઃખ–ચાર ગતિ કા દુઃખ. સ્વર્ગ મેં હો યા નર્ક મેં હો યા પશુ મેં હો યા મનુષ્ય મેં હો, શેઠાઈ મેં હો યા ભિખારી રાંક હો—વહ દુઃખી પ્રાણી હૈ. દુઃખ હૈ આકુલતા કા. શુભ-અશુભ જો વિકારીભાવ હૈ વહ દુઃખ હૈ. વહ ભવજનિત દુઃખ–ભવ કો ઉત્પન્ન કરનેવાલા જો દુઃખ હૈ વિકાર, દૂર ઐસી, દુઃખોં સે દૂર ઐસી મુક્તિ કો પ્રાપ્ત કરતે હૈં. લો! મુક્તિ કા ઉપાય, ઉપાય કા આશ્રય દ્રવ્ય ઔર ઉસ ઉપાય સે મુક્તિ હોતી હૈ—વહ તીનોં બાત લે લી. સમજ મેં આયા? શોભાલાલજી!

શરીર, વાણી, મન સે તો યહ દૂર હૈ. દયા, દાન, વ્રત, હિંસા, જૂઠ, ચોરી, વિષયકે પરિણામ તો દૂર હૈ. દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ કા પરિણામ દૂર, ઉસકો જાનનેવાલી જો એક સમયકી અવસ્થા હૈ વહ ભી દૂર હૈ ઔર એક સમયકી (શુદ્ધ) અવસ્થા હૈ ઉસસે ભિન્ન હૈ. ઐસા અંતરાત્મા ધ્રુવસ્વરૂપ ઉસકા આશ્રય કરકે, ઉસમેં ભાવના અર્થાત્ એકાગ્રતા હોતી હૈ, જિસમેંસે આનંદ પ્રગટ હો, સમ્યગ્દર્શન મેં આનંદ પ્રગટ હો. સમ્યગ્જ્ઞાન મેં આનંદ પ્રગટ હો, ઔર ચારિત્ર મેં ઉગ્ર આનંદ પ્રગટ હો. સમજ મેં આયા? ઉસકો મોક્ષમાર્ગ કહતે હૈં. ઉસકો ધર્મ કહતે હૈં. કહો, પોપટભાઈ!

ઉસકી અર્થાત્ શુદ્ધ દ્રવ્યસ્વભાવ ઉસકી ભાવના વહ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર મોક્ષ કા માર્ગ, ઉસમેં પરિણત હોતે હૈં (અર્થાત્) ઉસ રૂપ અવસ્થા કરતે હૈં 'વે ભવજનિત દુઃખોંસે દૂર ઐસી સિદ્ધિકો...' મુક્તિ કો–મોક્ષ કો–અનંત આનંદ કો પ્રાપ્ત હોતા હૈ. બહોત કઠિન કામ. બાહર મેં નજર કરને સે કુછ દિખે નહીં. અંદર નજર કરે તો ક્યા હૈ...? બાલક પૂછતા થા ન એક બાર? જામનગર મેં. દશ વર્ષ કા બાલક. મહારાજ! ઐસા આત્મા.. આત્મા.. આપ કહતે હોં, પરંતુ બાહર મેં તો કુછ દિખતા નહીં. અંદર નજર કરતે હૈં તો અંધેરા દિખતા હૈ. એય...! ચંદુભાઈ! ક્યા નામ ઉસકા?

શ્રોતા :- પરેશ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પરેશ. પરેશ લડકા. અબ તો બડા હો ગયા. દશ વર્ષ કા થા. યહ આત્મા દેખો, આત્મા દેખો. પરંતુ બાહર નજર કરને સે આત્મા દિખતા નહીં. અંદર નજર કરે તો અંધેરા દિખતા હૈ.

એય..! સેઠ! પ્રશ્ન કિયા. પાંચ-છહ સાલ પહલે એક બાલકને. ભાઈ! અંધેરે કો જાનનેવાલા અંધેરા નહીં. યહ અંધેરા હૈ (ઐસા જો) જાનતા હૈ વહ અંધેરા નહીં. જિસમેં અંધેરા જાનનેમેં આતા હૈ વહ જ્ઞાનપ્રકાશ ચૈતન્ય હૈ. બાલકને તો પ્રશ્ન કિયા કિ હમકો તો અંધેરા દિખતા હૈ? ભાઈ! અંધેરા દિખતા હૈ કિસકો? કિસ સત્તા મેં? કિસકે હોનેપને મે? કિસકે હોનેપને મેં અંધેરા દિખતા હૈ? ક્યા અંધેરે કે હોને મેં અંધેરા દિખતા હૈ? સમજ મેં આયા? અંધેરા સમજતે હૈં કિ નહીં? તો અંધકાર, અંધકાર કે અસ્તિત્વ મેં દિખતા હૈ? અંધકાર ચૈતન્યકે અસ્તિત્વ–સત્તા મેં દિખતા હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા? ચૈતન્ય સત્તા જો જ્ઞાયક સત્તા જ્ઞાનકી સત્તા હોને સે અંધેરા દિખતા હૈ. જો દેખતા હૈ વહ અંધેરેરૂપ નહીં. આહાહા..! અંધેરે કો દેખનેવાલા અંધેરેરૂપ નહીં. ચેતનજી!

યહ તો ચૈતન્યપ્રકાશ કા નૂર હૈ. પરંતુ તુઝે ખબર નહીં. કભી ખબર કી નહીં. ઐસા કરો.. ઐસા કરો... ઐસા કરો.. મર ગયા ક્રિયાકાંડ કરતે કરતે. અનાદિકાલસે ચોર્યાસી કે અવતાર મેં ભટકકર, દુઃખી, ભવજનિત દુઃખ હૈ. કોઈ શુભભાવ હો તો મર કર સ્વર્ગ મેં જાયે, વહાં ભી દુઃખ હૈ. શુભભાવ યહાં ભી દુઃખ હૈ. વહાં યહ વિષય કે ભાવ કે અંગારે મેં સિક રહા હૈ. સિક રહા હૈ સમજે? જલતા હૈ. દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ આદિ કા ભાવ હુઆ ઉસમેં પુણ્ય બંધ ગયા તો સ્વર્ગ મેં જાયે. સ્વર્ગ મેં કષાય કા અંગારા હૈ, શીતલ ચેતનસ્વરૂપ ઉસ તરફકી દ્રષ્ટિ નહીં, ઈસલિયે પર તરફ કે આશ્રય સે રાગ ઉત્પન્ન હોતા હૈ. વહ કષાય અગ્નિ હૈ. કષાય અગ્નિ સે જલતે હૈં. દેવ ભી કષાય અગ્નિ સે જલતે હૈં. સુખી નહીં. સમજ મેં આયા?

કહા ન? પહલે કહા થા. ૭૭ ..., પ્રવચનસાર. ભાઈ! પાપ કે પરિણામ મેં બંધ હો ઔર નરક મેં જાયે. ઔર પુણ્ય પરિણામ દયા, દાન, વ્રત કે વિકલ્પ સે પુણ્યબંધ હો તો સ્વર્ગ મેં જાયે. દોનોં મેં આકુલતા હૈ ઔર તુમ પુણ્ય-પાપ મેં ફેર માનતે હો, પુણ્ય-પાપ મેં વિશેષ માનતે હો, પાપ સે પુણ્ય ઠીક હૈ (ઐસા) દોનોં મેં વિશેષ માનતે હો, (પર) વિશેષતા (તો હૈ) નહીં. સમજ મેં આયા?

વહ વ્રતાદિ શુભભાવ હો—દયા, દાન, વ્રત કા, તો વહ ભી સ્વર્ગ મેં જાકર ક્લેશ આકુલતા ભોગતે હૈ ઔર પાપ કે પરિણામ સે નરક મેં વહ આકુલતા હૈ. દોનોંહી આકુલતા કે અંગારે મેં જલ જાતે હૈં. ઉસમેં કુછ શાંતિ હૈ નહીં. તો તુમ પુણ્ય-પાપ કે ભાવ મેં વિશેષ માનતે હો–ફેર માનતે હો કિ પાપ સે પુણ્ય અચ્છા હૈ, તો ઘોર સંસારમેં મિથ્યા દ્રષ્ટિ(પને) રૂલેગા. ઐસા કહતે હૈં. ૭૭ ગાથામેં કહતે હૈં. જિસમેં આત્માકી શાંતિ નહીં. વહ તો કષાય અગ્નિ હૈ દોનોં સ્થાન મેં. પોપટભાઈ! બરાબર હૈ? આપકે ૪૦-૫૦ લાખ રૂપયે મેં સુખ નહીં હોગા કુછ? સેઠસાહેબ! સેઠસાહેબ! કરે લો. હમારે કુંવરજીભાઈ કો સેઠ સાહેબ! સેઠસાહેબ! કહતે હૈં. કહતે હૈં, પાંચસો બાર કહતે હોંગે. અરે..! હજાર બાર કહે તો ધૂલ હૈ. કહાં ગયા? એક દિન રામજીભાઈને પૂછા થા. કિતની બાર આપકો સેઠસાહેબ કહતે હૈં? હજાર બાર કહતે હોંગે? કિ હજારબાર નહીં, પાંચસો બાર તો કહતે હોંગે. ભોલે વ્યક્તિ, કુછ ભાન ન મિલે. એય..! કુછ ભાન ન મિલે. યહ તો એક જરા પુણ્ય લેકર આયે હૈં ઇસલિયે ગિના જાયે. વરના તો.... એય..! ઐસી

બાત હૈ ભાઈ! આહાહા..! ક્યા હૈ પર? સેઠ પાંચસો બાર ક્યા, લાખ બાર કહે લો ન? ઉસમેં તુઝે ક્યા આયા? નોકર રખે લો ન દો રૂપયે પગારદાર. રોજિંદાર. દો રૂપયે પગાર દેકર બોલો સેઠ સાહેબ! સેઠ સાહેબ.. સેઠ સાહેબ.. અબ ભાઈસાહેબ રહને દે.

શ્રોતા :- અબ મુઝે સોને દો.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ક્યોં? સેઠ સાહેબ કહને સે તુઝે સુખ હોતા હૈ કિ નહીં? સુખ હોતા હૈ તો સુખ કા અંત ક્યોં લાતે હો? કહે, અબ નહીં. સોને દે. નૌ બજ ગયે હૈ, સિર પક ગયા હૈ. બંધ કર દે. અરે..! સુખ હૈ ન? સુખ હૈ ન? સુખ કા અંત ઐસે ક્યોં હદ બાંધ દેતે હો? બસ અબ નહીં. સુખ તો અનંત ચાહિયે. સુખ નહીં, આકુલતા હૈ ભાઈ! સમજ મેં આયા?

યહાં યહ કહતે હૈ કિ યહ સબ ભવજનિત આકુલતા હૈ. વહ આકુલતા ભગવાન આત્મા આનંદસ્વરૂપકી એકાગ્રતા સે નાશ હોતી હૈ. સમજ મેં આયા? દુર્લભ હૈ, અશક્ય નહીં. સમજ મેં આયા? ભગવાન આત્મા ચૈતન્ય દરબાર જિસમેં અનંતી શાંતિ, આનંદ આદિ સત્વ ગુણ(રૂપ) અનંત સમાજ પડા હૈ. ભગવાન આત્મા મેં અનંત ગુણરૂપ સમાજ પડા હૈ. ઐસા આનંદસ્વરૂપ, જ્ઞાનસ્વરૂપ ઉસમેં એકાગ્ર હોકર પરિણિત હોતા હૈ, જૈસે પારિણામિકભાવ શુદ્ધ ધ્રુવ હૈ ઐસી પર્યાય મેં પરિણિત અવસ્થા કરતે હૈં વહી મુક્તિ કો પાતે હૈં. વહ ભવ્યજનિત દુઃખ સે દૂર હોકર મુક્તિ કો પાતે હૈં. સમજ મેં આયા?

યહાં તો વ્યવહાર સે મુક્તિ કો પ્રાપ્ત હોતા હૈ, વ્યવહાર શુભભાવ સે—ઉસકી તો બાત ભી નહીં કી. યહ તો ભોગીયોં કે ભોગ કે લિયે શુભભાવ હૈ. કહો, 'ઐસી સિદ્ધિ કો પ્રાપ્ત કરતે હૈં.' લોં. ૪૩ ગાથા હુઈ.

અબ ૪૪. 'યહાઁ (ઇસ ગાથા મેં) ભી શુદ્ધ જીવકા સ્વરૂપ કહા હૈ.' શુદ્ધજીવ કા. ઉપર શુદ્ધભાવ હૈ ન? વહ ૪૪.

णिग्गंथो णीरागो णिस्सल्लो सयलदोसणिम्मुक्को।
णिक्कामो णिक्कोहो णिम्माणो णिम्मदो अप्पा ॥४४॥

ઉસીકો આત્મા કહા હૈ. દેખો! ભાષા દેખો. યહ આત્મા ઐસા કહતે હૈં. ઐસા હી આત્મા. આહાહા..! એક સમયકી પર્યાય-ફર્યાય આત્મા નહીં ઔર દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ કા પરિણામ તો જડ અનાત્મા હૈ. સમજ મેં આયા? સબ મેં **'अप्पा'** શબ્દ પડા હૈ. દેખો! નીચે હરિગીત.

નિર્ગ્રંથ હૈ, નિરાગ હૈ, નિઃશલ્ય, જીવ અમાન હૈ,
સબ દોષ રહિત, અક્રોધ, નિર્મદ જીવ યહ નિષ્કામ હૈ. ૪૪.

'ટીકા - યહાં (ઇસ ગાથા મેં) ભી શુદ્ધ જીવકા સ્વરૂપ કહા હૈ.' શુદ્ધ નામ નિત્યાનંદ ભગવાન શુદ્ધ ચૈતન્યદલ ધ્રુવ નિત્ય આનંદકંદ સુખકંદ ઐસા આત્મા ઉસકી યહાં પરિભાષા કરતે હૈં. આહાહા..! 'શુદ્ધ

જીવાસ્તિકાય...' દેખો પહલે શબ્દ લિયા. **'अप्पा'** કા અર્થ કિયા. 'શુદ્ધ જીવાસ્તિકાય...' ક્યોંકિ ભિન્ન-ભિન્ન કરકે ઉસકા સ્વરૂપ સિદ્ધ કરના હૈ? અસંખ્ય પ્રદેશી જીવ અસ્તિકાય હૈ. શુદ્ધ, જીવ, અસ્તિ ઔર કાય—ચાર બોલ હૈં. શુદ્ધ-પવિત્ર, જીવ-અસ્તિ હૈ, કાય-અસંખ્ય પ્રદેશ. અસંખ્ય પ્રદેશ જીવાસ્તિકાય ઉસકો યહાં શુદ્ધ જીવાસ્તિકાય કહને મેં આયા હૈ. વહ ઉસકી કાય, અસંખ્ય પ્રદેશ વહ ઉસકી કાય. શરીર, વાણી, મન-ફન ઉસકી કાય નહીં. આહાહા..!

'શુદ્ધ જીવાસ્તિકાય...' ભગવાન અપના નિજસ્વરૂપ ત્રિકાલી, જો ત્રિકાલી દલ હૈ–પિંડ હૈ ઉસકી નજર કરને સે સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર હોતા હૈ વહ પર્યાય હૈ એક સમયકી. પરંતુ પર્યાયમેં ઉત્પન્ન હોનેવાલી ચીજ વહ પર્યાયવાન શુદ્ધજીવાસ્તિકાય હૈ. શુદ્ધ જીવાસ્તિકાય. દેખો! સમજ મેં આયા?

વહ 'બાહ્ય-અભ્યંતર ચૌબીસ પરિગ્રહ કે પરિત્યાગસ્વરૂપ હોને સે...' ઉસમેં ચૌબીસ પ્રકાર કા પરિગ્રહ હૈ હી નહીં. પરિત્યાગ અર્થાત્ ઉસમેં હૈ નહીં. પરિ–સમસ્ત પ્રકાર કે–ચૌબીસ પ્રકાર કે પરિગ્રહ નહીં હોને સે નિર્ગ્રંથ હૈ. યહ આત્મસ્વરૂપ હી નિર્ગ્રંથ હૈ. આહાહા..! વસ્તુ જો આત્મા હૈ.. જો વસ્તુ હૈ પૂર્ણ નિત્યાનંદ ધ્રુવ, એક સમયકી પર્યાય કો છોડકર ત્રિકાલી જો નિત્ય વસ્તુ હૈ વહ નિર્ગ્રંથ હૈ. નિર્ગ્રંથ હૈ તો પર્યાય મેં નિર્ગ્રંથપના આતા હૈ. આહાહા..! યહ કઠિન બાત કભી સુની નહીં હો. આત્મા નિર્ગ્રંથ હૈ. નિર્ગ્રંથ સાધુ હોતે હૈ ન બાહર મેં? છોડકર હો ગયે નિર્ગ્રંથ સાધુ. રખતે હૈં ગઠરી કી ગઠરીયાં. ઔર બાહર કે પરિગ્રહ દૂસરે લો ન. સાથ મેં મોટર. વહ નિર્ગ્રંથ નહીં.

યહ અંદર મેં રાગભાવ હૈ દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ કા વહ ભાવ મેરા હૈ, વહ સગ્રંથ મિથ્યાદ્રષ્ટિ હૈ. વહ નિર્ગ્રંથ નહીં. પરિગ્રહ હૈ, રાગ હૈ વહ પરિગ્રહ હૈ. આહાહા..! વહ રાગ હી આત્મા મેં નહીં ઐસા કહતે હૈં યહાં તો. વસ્તુ જો ભગવાન આત્મા નિત્ય અવિનાશી અનાદિ અનંત વસ્તુ આત્મા હૈ વહ ૨૪ પ્રકાર કે પરિગ્રહ કે ત્યાગસ્વરૂપ હૈ નિર્ગ્રંથ. ઉસમેં નીચે લિખા હૈ.

ઉસમેં 'ક્ષેત્ર, મકાન...' ક્ષેત્ર અર્થાત્ ખેત આદિ. 'મકાન, ચાંદી, સોના, ધન્ય, ધાન્ય...' અનાજ આદિ. 'વસ્ત્ર ઔર બરતન-એસા દશ પ્રકાર કા બાહ્ય પરિગ્રહ હૈ;...' શુદ્ધ જ્ઞાનઘન નિત્ય આત્મા જિસકી દ્રષ્ટિ કરને સે સમ્યગ્દર્શન હો, ઉસ આત્મામેં દશ પ્રકાર કા પરિગ્રહ હૈ નહીં. શાંતિભાઈ! સમજાય છે? જરા બહોત સૂક્ષ્મ હૈ. વહાં સે આયે હો મગજમેં લેકર. ધમાધમ ચલતી હો ન વહાં સ્ટેશનમેં. ઔર ચૌદહ પ્રકાર કા પરિગ્રહ–દૂસરા. પહલે આયા થા ચૌદ પરિગ્રહ. વહાં તીનોં વેદ કો એક કર દિયા થા. રાગ, દ્વેષ કો ભિન્ન કિયા થા. ઉસકો તીનો એક કર દિયા. ઇસલિયે ચૌદહ હો ગયા. વહ ચૌદહ ઐસે લિયે થે. સમજ મેં આયા?

દેખો! યહ મિથ્યાત્વ વહ પરિગ્રહ હૈ. મિથ્યાત્વ વહ મહાપરિગ્રહ હૈ. પુણ્ય કા વિકલ્પ જો દયા,દાન, વ્રત, ભક્તિ કા રાગ વહ મેરી ચીજ હૈ, મુઝે લાભદાયક હૈ ઐસી મિથ્યાત્વકી માન્યતા વહ મહાપરિગ્રહ હૈ.

શ્રોતા :- અશુભ સે કરતા હૈ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અશુભ.. મિથ્યાત્વ સ્વયં અશુભ હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા? પાપ કા પરિણામ જો હૈ ઉસમેં સુખબુદ્ધિ વહી મિથ્યાત્વ હૈ ઔર પુણ્યપરિણામમેં હિતબુદ્ધિ દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિકે પરિણામ મેરે હૈં અથવા ઉનસે મુઝે લાભ હોગા ઐસા જો મિથ્યાત્વભાવ મહાપરિગ્રહ હૈ.. મહાપરિગ્રહ હૈ.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, વહ પરિગ્રહ, મહાપરિગ્રહ. વહ દૂસરે પરિગ્રહ સે મહાપરિગ્રહ હૈ. સમજ મેં આયા?

ઐસે મિથ્યાત્વપરિગ્રહ સે રહિત વસ્તુ હૈ. વસ્તુ દ્રવ્યસ્વભાવ મેં વહ નહીં. આહાહા..! દ્રવ્ય ક્યા ઔર સ્વભાવ ક્યા?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પરંતુ યહ કિસકી બાત કરતે હૈં? યહ ધર્મ કૈસે હો ઉસકી તો બાત ચલતી હૈ. એય..! યહ પૈસે-બૈસે સે ધર્મ હોતા નહીં ઐસા કહતે હૈં. ૫૦ હજાર દિયા ઔર રાગ મંદ કિયા હો તો વહ પુણ્ય હૈ, ધર્મ નહીં. ઔર વહ પુણ્ય મેરા હૈ, મૈંને કિયા (ઐસી માન્યતા) હૈ તો મિથ્યાત્વભાવ હૈ. ગહરી બાત. સમજ મેં આયા? ભગવાન (આત્મા) મિથ્યાત્વપરિગ્રહ સે રહિત હૈ. રહિત ન હો તો રહિત હો સકે કહાંસે? આહાહા..! શરીરકી ક્રિયા મૈં કરતા હૂં, મૈં કર સકતા હૂં ઐસા મિથ્યાત્વભાવ...

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- લિખા હૈ દોનોં ને? ઇસમેં લિખા હૈ. પઢા નહીં હોગા આપને. આયા હૈ ન જયસેનાચાર્યકી ટીકામેં? દેખો! વહ તો પહલેસે પઢા હૈ. પહલે મેં આયા થા. પુદ્ગલકી ક્રિયા વહ કર સકતા હૈ. દેખો. સમજ મેં આયા? ઐસા કહતે હૈં.

દેખો! પહલી ગાથા મેં **वोच्छामि समयपाहुडम्... सुद केवलिभणिदं**.. ઇસ વાક્ય દ્વારા યહ બતાયા હૈ કિ કેવલી, શ્રુતકેવલી, પુદ્ગલરૂપ દ્રવ્યશ્રુતકે કર્તા હૈં. ઠીક! ગજબ કરતે હૈં ન શાસ્ત્ર મેં યહ બાત ડાલ કરકે? ઔર મૈં કુંદકુંદ ભી ઐસા કહતા હૂં કિ મૈં મોક્ષપાહુડ દ્રવ્યશ્રુતકો પૌદ્ગલિક વચનો દ્વારા કહુંગા. ઠીક! જીવદ્રવ્ય અપની પર્યાય દ્વારા પુદ્ગલદ્રવ્યકી પર્યાય કા નિમિત્તકર્તા હૈ. અરે..! ભગવાન! ક્યા કરતે હો તુમ? સમજ મેં આયા? યહ જયસેનાચાર્ય કી ટીકા અભી છપી હૈ ન વહાં અજમેરસે. ઐસે અર્થ કરતે હૈં. અરેરે..! લોગ બિચારે તો ભ્રમમેં તો હૈં.

યહાં તો કહતે હૈં કિ વિકલ્પકા કર્તા.. દયા, દાન, વ્રત કા વિકલ્પ કા કર્તા હો તો ભી મિથ્યાદ્રષ્ટિ હૈ. દેહકી ક્રિયા, અરે..! ભગવાન! ક્યા કરે? વહ પરમાણુકી પર્યાય–ભાષાકી પર્યાય તો પરિણમનેવાલી હૈ ઉસ સમય જીવ કો નિમિત્ત કહને મેં આતા હૈ. નિમિત્તકર્તા કહો ઉસકો, પરંતુ ઉસસે હોતા હૈ ઐસા નહીં.

આહાહા..! સમજમેં આયા? યહ તો પહલે સે આયા થા. ઇસમેં પુસ્તકમેં ડાલા, સમયસારકા નામ દિયા. ભગવાનકે નામ પર ડાલ દિયા. આહાહા..!

યહાં તો કહતે હૈં કિ પુણ્ય કા દયા કા ભાવ હો, જીવકી દયા, વહ ભાવ ભી રાગ હૈ. કઠિન પડે. એક બાત લોંગો કો કઠીન લગે. યહ રાગ મેરા સ્વભાવ હૈ, મૈં રાગકા કરનેવાલા હૂં, વહ મિથ્યાત્વભાવ હૈ, મિથ્યાદર્શન શલ્ય હૈ, વહી મહાપરિગ્રહ હૈ. આહાહા..! ઉસકે ત્યાગકી તો ખબર નહીં ઔર બાહ્ય ત્યાગ કરકે બૈઠે તો મિથ્યાત્વકા પોષણ હૈ ઐસા કહતે હૈં. સમજ મેં આયા?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- દોનોં મિથ્યાત્વ. વહ કહતે હૈ ન? વહ ભી લિખા હૈ ઉસમેં. આત્મા કર્તા નહીં તબ ઉસકા અર્થ સમજ લો. જબ આત્મા સ્વભાવ કર્તા નહીં તો સમજ લો કર્મ કર્તા હૈ. અરે..! કિસ અપેક્ષા સે? સુન ન ભાઈ! વહ ભી લિખા હૈ. અનુક્રમણિકા.. .. હૈ અબ. ઐસે કિ આત્મા રાગકા કર્તા નહીં, ક્યોં કિ કર્મજન્ય ઉપાધિ હૈ. ઇસલિયે કર્મ કર્તા હૈ. અરે..! ઐસા નહીં. કર્મ કર્તા કા અર્થ ક્યા? આત્મા અપને નિજસ્વભાવ, આનંદસ્વભાવકી જહાં દ્રષ્ટિ હુઈ તો આનંદકી પર્યાય કા કર્તા ઉસકો કહને મેં આતા હૈ. યહ વ્યવહાર હૈ ન? ભેદ હો ગયા ન? અરે..! ભગવાન! ક્યા કરતા હૈ? અરે..! તેરે ચોર્યાસી કે અવતાર... આહાહા..!

એક બાત નહીં સુની? અજગર ને સિંહ કો પકડા. અભી અખબાર મેં આયા થા. હજારો લોંગ દેખને ગયે થે. વહાં ટ્રેન નિકલતી. ટ્રેન નિકલતી થી વહાં એક જંગલ મેં અજગર ને સિંહ કો પકડા. અજગર થા બડા. વહાં સિંહ નિકલા તો સિંહ કો એસા બાંધ લિયા. ભરડા સમજે ન? બાંધ દિયા. તો દો પૈર નીચે રહે ઔર દો પૈર ઊપર રહે. મુંહ ઐસે રહ ગયા. અબ સિંહને દો દિન તક મહેનત કી અજગર સે છૂટને કો. મનુષ્ય ટ્રેન મેં નિકલતે હૈં તો સબ દેખતે થે. ક્યા કરે? નીચે ખડ્ડા હો ગયા. સિંહ કે દો પૈર થે ન બાહર? છૂટકર... મુંહ ઐસા હો ગયા થા. દો પૈર ઉપર ઐસે રહ ગયે, દો પૈર નીચે રહ ગયે. અજગર બડા થા. અજગર સમજતે હો? દો દિન તક સિંહને ઇતની મહેનત કી.. ઇતની મહેનત છૂટનેકી કી. આખિર મેં અજગર ને ઐસા કર દિયા.. ઐસા બાંધ દિયા. દેખો! યહ જીવકી (દશા)! આહાહા..! સિંહકો અજગરને માર દિયા. ગજબ બાત હૈ!

ઐસી સ્થિતિ મેં આ ગયા.. ઐસી સ્થિતિ મેં આ ગયા વહ કિ મુંહ કામ ન કરે. અજગર બડા થા બહોત બડા. ઐસે લે લિયા ભરડા. ભરડા ક્યા કહતે હૈં? ઝપેટ મેં લે લિયા. મુંહ ઐસા રહ ગયા. યહાં તક અજગર બહોત બડા થા. ઔર પૈર નીચે રહ ગયે. ઐસે કરને જાયે તો મુંહ ફિરે નહીં. પગ કરને જાયે તો પગ બાહર પડે હૈં. ૪૮ ઘંટા લગભગ દો દિન હુએ. ખડ્ડા કર દિયા નીચે સિંહને પૈર માર મારકર. સિંહ અજગરકો કુછ કર સકા નહીં. આખિર મેં અજગર બહોત જોર મેં આ ગયા તો બહોત ઐસા ઝપેટ મેં લે લિયા, ફટ ગયા પેટ.

શ્રોતા :- ઇસમેં સે હમકો સાર સમજાઈએ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- સાર યહ હૈ કિ તુમને મિથ્યાત્વ કો ઝપેટ મેં લિયા હૈ. મિથ્યાત્વ સે છૂટના હૈ. સમજ મેં આયા? ઝપેટ મેં લિયા હૈ તુને. વહ દૂસરી ચીજ હુઈ. ઉસકા દૂસરા ભાવ હૈ. અજ્ઞાની અપને ચિદાનંદસ્વરૂપ કો ભૂલકર રાગસે એકતા માનકર એકાકાર... આતા હૈ ન? ક્રિયાકલાપ કો. છાતી કો ભેટા. પ્રવચનસાર ૯૪-૯૫ ગાથા. દયા, દાન, વ્રત કા વિકલ્પ હૈ... પર તરફ કા લક્ષ્ય જાતા હૈ કિ ઉસકો ન મારું વહ વિકલ્પ સબ રાગ હૈ. તો વહ ક્રિયા કે સાથ .. સબ ભેટે. મર જાયેગા. સમજ મેં આયા? આહાહા..! મૈં કર્તા, મૈંને કિયા... 'મૈં કર્તા મૈં કિન્હી કૈસી, અબ યોં કરૌ કહો જો ઐસી.' યહ ભાવ જિસમેં હૈ વહ મિથ્યાત્વભાવ હૈ. આતા હૈ સમયસાર નાટક મેં. સમયસાર નાટક મેં (બંધ દ્વાર પદ ૫). આહાહા..!

પુદ્ગલકી ક્રિયા કા કર્તા... કુંદકુંદાચાર્ય વોચ્છામી કહતે હૈં. મૈં કર્તા. વહ તો વિકલ્પ હૈ. ઐસી ભાષા ઉસકે કારણ સે હો ગઈ. સમજ મેં આયા? આત્મા તો... આખિર મેં કહા નહીં અમૃતચંદ્રાચાર્યને? કિ યહ વાણી કા કર્તા મૈં નહીં ઔર મૈં દૂસરે કો સમજાનેવાલા નહીં ઔર દૂસરા મેરે સે સમજે ઐસા નહીં.

શ્રોતા :- ભાષા સે સમજે...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ઐસા ભી નહીં. આહાહા..! હે જીવો! મોહસે ન નાચો. મિથ્યાત્વરૂપ સે ન પરિણમો ઐસા કહતે હૈં. કિ હમ ભાષા કે કર્તા હૈં ઔર ભાષા કા હમારા કાર્ય હૈ ઔર લોંગ મેરી ભાષાસે સમજતે હૈં ઐસા ન નાચો. ઉસકી યોગ્યતા સમજતે હૈં, ભાષા તો નિમિત્ત હૈ, ભાષા સે સમજતે નહીં. ભાષા કા મૈં કર્તા નહીં. ભાષા જડકી પર્યાય જડ સે હોતી હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

તો કહતે હૈં કિ મિથ્યાત્વ પરિગ્રહ... દેખો! 'ચાર કષાય...' પરિગ્રહ. ક્રોધ, માન, માયા, લોભ. ઉસમેં–ચાર કષાય મેં લોભ મેં દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ કા પરિણામ ઉસમેં આ જાતે હૈં. સમજ મેં આયા? ચાર કષાય હૈ ન? ઉસમેં જો લોભ હૈ ઉસમેં દયા, દાન રાગ મેં આતા હૈ ઔર લોભ મેં આતા હૈ. ક્યોંકિ માયા ઔર લોભ દોનોં રાગ કા ભાગ હૈ. ક્રોધ ઔર માન દો દ્વેષ કા ભાવ હૈ. માયા ઔર લોભ દો રાગ કા ભાવ હૈ. ઉસમેં દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા કા વિકલ્પ ઔર હિંસા, જૂઠ, ચોરી વિષયકા વિકલ્પ વહ સબ લોભ મેં ઔર રાગ મેં જાતા હૈ. તો વહ ચારકષાય સે ભગવાન આત્મા રહિત હૈ. વહ ચાર કષાય તો પરિગ્રહ હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

'ઔર નૌ કષાય...' નૌ. તીન વેદ—સ્ત્રી, પુરુષ, નુપુંસક તીન વેદ. હાસ્ય, રતિ, અરતિ, ભય, શોક ઔર દુગંચ્છા (આદિ) નૌ કષાય, ચાર કષાય ઔર મિથ્યાત્વ. 'ઐસા ચૌદહ પ્રકાર કા અભ્યંતર પરિગ્રહ હૈ.' વહ 'ચૌબીસ પરિગ્રહ કે પરિત્યાગસ્વરૂપ હોને સે નિર્ગ્રંથ હૈ;...' નિત્યાનંદ નિશ્ચય પરમાત્મા, નિશ્ચય આત્મા–સત્ય આત્મા વહ ચૌબીસ પરિગ્રહ સે રહિત હૈ. અભી હોં! આહાહા..! સમજ મેં આયા? અરે..! વીતરાગ કા માર્ગ દુનિયા કો સમજ મેં આયે નહીં. સુનને કો મિલે નહીં વહ કબ સમજે? કબ ઉતારે ઔર કબ દ્રષ્ટિ હો? આહાહા..! ઔર સચ્ચી બાત કા વિરોધ... વિરોધ... વિરોધ કરતે હૈં. અરે..! ભગવાન! તુમ કિસકા વિરોધ કરતે હો ભાઈ! તુઝે ભી જબ સમ્યગ્જ્ઞાન હોગા તો ઐસે તુમ માનોગે. સમજ મેં આયા?

બહોત વિરોધ આયા હૈ. આજ ભી આયા જૈનદર્શન મેં. દિગંબર નહીં વહ લોગ. ઉઠાઓ. કૌન હૈ હમકો માલુમ નહીં. સાધુ સબ તાલાબ કી ગંદી મછલી હૈ ઐસા કિસીને કહા હૈ, સોનગઢવાલેને. હમેં કુછ ખબર નહીં. કિસને કહા? લિખા હૈ દો-તીન બાર. અરે..! ભગવાન! ક્યા કરતા હૈ? ભાઈ! બહોત વિરોધ કિયા હૈ. વહ લોગ દિગંબર નહીં, જૈન નહીં. નિકાલ દો વિચાર કરકે સબ. નિકાલ દો ન. આહાહા..! ઉસમેં હૈ. જૈનદર્શન મેં હૈ. જૈનદર્શન મેં. તેજ કાલા. અરે..! ભગવાન! ઐસે નહીં હોતા ભાઈ! ઉસકો તો ઐસા હૈ કિ યહ સબ વ્રત પાલતે હૈ ન? ઐસે વ્રત ભી અભી કહાં હૈ? ભાઈ! વહ સત્યસ્વરૂપ કા કથન સમજાવે તબ વસ્તુ કા સ્વરૂપ બતાવે ન? કોઈ વ્યક્તિ પ્રત્યે વિરોધ હૈ ઐસા નહીં. તો તો સત્ય બાત સમજાને મેં કભી આયે હી નહીં. કહતે હૈં ટોડરમલજી.... કિ પીછે તુમ સબકો નિંદા કરતે હોં. બાપુ! નિંદા નહીં. વસ્તુ કા સ્વરૂપ કહતે હૈં. સમજ મેં આયા? ઐસા સ્વરૂપ ન કહેં તો સત્ય સમજ મેં આવે નહીં. તો શલ્ય રહેગા ઉસકો.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- નહીં કુછ. આહાહા..!

શ્રોતા :- બહોત મંડન કરતે હૈં.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ખંડન ઔર મંડન દોનોં ચલતા હૈ.

શ્રોતા :- અનેકાંત...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અનેકાંત બિના કહાં સે? ઐસા હોતા નહીં ઔર ઐસા હોતા હૈ. વહી બાત હૈ. અનેકાંત કહાંસે? અસ્તિ, સ્વ સે અસ્તિ ઔર પર સે નાસ્તિ. દોનોં વસ્તુ હોકર અનેકાંત હોતા હૈ. વસ્તુ કા સ્વરૂપ બતાતે હૈં. ઉસકો ઐસા લગે હાય.. હાય... અરર..! હમારા તો નિકલ ગયા. બહોત લિખા હૈ. ખૂબ લિખા હૈ. ... વહ તબ બોલે થે. ખડા થા. વહાં .. મેં. ૧૨-૧૩કી સાલ મેં. બહાર નિકલે તબ ખડા થા. લંબા કોટ.... હો બિચારે. ઉસમેં કોઈ વ્યક્તિ પ્રત્યે કુછ નહીં. ઉસકો જો બાત બૈઠી હો વહ કરે. યહ સત્ય બાત કી ઉસકો ખબર નહીં.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પાનેકી લાયકાત નહીં. ભાઈ! યહ ક્યા હૈ? ઉસકો તો ઐસા કિ યહ વ્રતાદિ માને હુએ હૈં વો સબ સાધુ હૈં ઉસકો સાધુ માનો. અબ તક આપને કિસીકે પૈર છૂએ હૈં? કોઈ સાધુ સચ્ચા મિલા નહીં આપકો? અરે..! ભગવાન! યહ તુમ ક્યા કહતે હોં? યહ સચ્ચા તો .. હૈ. સાધુ તો સચ્ચે મહાવિદેહ મેં બિરાજતે હૈં બહોત. લેકિન તુમ કહતે હો ઉસકો સાધુ ઐસે કૈસે માને? આગમ સે મિલતા નહીં વ્યવહાર, આગમ સે મિલતા નહીં નિશ્ચય.

યહાં તો કહતે હૈં કિ નિર્ગ્રંથ હી આત્મા હૈ. દેખો! યહ નિર્ગ્રંથ વસ્તુ (જિસમેં) રાગ નહીં, મિથ્યાત્વ નહીં ઐસી ચીજ હૈ. ઐસી ચીજ ઉપર દ્રષ્ટિ દેને સે સમ્યગ્દર્શનરૂપી રાગરહિત નિર્ગ્રંથદશા સમકિતકી

પ્રગટ હોતી હૈ. ઔર ઉસી ચીજ મેં સ્થિર હોને સે નિર્ગ્રંથ નામ તીન કષાય કા અભાવ હોકર નિર્ગ્રંથદશા પર્યાય મેં છઠ્ઠી ભૂમિકાકી દશા ઉત્પન્ન હોતી હૈ. સમજ મેં આયા? ઉસમેં આતા હૈ ન 'સકલ માર્ગ નિર્ગ્રંથ...' ઉસમેં શબ્દ આતા હૈ ન? 'સમજાવ્યો સંક્ષેપમાં સકળ માર્ગ નિર્ગ્રંથ.' પહલે ભાષા. 'મોક્ષ કહ્યો નિજ શુદ્ધતા, તે પામે તે પંથ.' ૧૨૩. 'મોક્ષ કહ્યો નિજ શુદ્ધતા...' મોક્ષ કિસકો કહતે હૈં? નિજ પવિત્ર પૂર્ણ દશા પ્રાપ્ત હો ઉસકા નામ મોક્ષ. 'મોક્ષ કહ્યો નિજ શુદ્ધતા તે પામે તે પંથ.' નિજ શુદ્ધતા પાને કા ઉપાય જો હૈ ઉસકો મોક્ષમાર્ગ કા પંથ કહને મેં આતા હૈ.

'સમજાવ્યો સંક્ષેપમાં સકળ માર્ગ નિર્ગ્રંથ.' વીતરાગ પરમાત્મા નિર્ગ્રંથ સંતોએ 'સમજાવ્યો સંક્ષેપમાં.' ઇસ તરહ સંક્ષેપ મેં પરમાત્માને કહા હૈ. કહાં ગયે કનુભાઈ? દેખો યહ. ૧૨૩ ગાથા મેં હૈ. 'મોક્ષ કહ્યો...' દેખો યહાં કહા ન? યહાં યહ આયા ન? નિર્ગ્રંથ. જિસમેં બાહ્ય-અભ્યંતર પરિગ્રહ નહીં. લો! વહ નિર્ગ્રંથ. ઔર વહ નિર્ગ્રંથ... પહલે આયા ન ઉપર? ઐસા નિર્ગ્રંથ ભાવનારૂપ પરિણમિત હોતા હૈ વહ મોક્ષકા માર્ગ હૈ. ઉપર પંક્તિ મેં આ ગયા ન? આહાહા..!

નિર્ગ્રંથસ્વરૂપ ભગવાન આત્મા.. વહ મહાચીજ હૈ, વીતરાગ જિનસ્વરૂપ 'જિન સોહી આત્મા...' વિકલ્પ દયા, દાન, વ્રત રહિત જો જિનસ્વરૂપ વીતરાગ સ્વરૂપ હી આત્મા હૈ. ઉસકો યહાં નિર્ગ્રંથ કહને મેં આયા હૈ. વહ નિર્ગ્રંથ ભગવાન નિજસ્વરૂપ અપના ઉસકે ઉપર દ્રષ્ટિ દેકર અંદર એકાગ્ર હોકર વીતરાગી પર્યાય પ્રગટ કરે વહ પર્યાય મેં નિર્ગ્રંથ હુઆ. દ્રવ્ય મેં નિર્ગ્રંથ હૈ– વસ્તુ મેં નિર્ગ્રંથપના હૈ. પર્યાય મેં નિર્ગ્રંથપના પ્રગટ કિયા વહ ભાવલિંગી સંત કહને મેં આતા હૈ. સમજ મેં આયા? આહાહા..!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- નહીં વહ .. હૈ. યહ .. સમજ મેં આયા?

યહાં તો કહતે હૈં કિ 'ચૌબીસ પરિગ્રહકા...' જિસમેં અભાવ હૈ. ઐસા ભગવાન આત્મા નિત્યાનંદ ધ્રુવ પ્રભુ હૈ. નિરાગ હૈ. પહલે નિરાગકી પરિભાષા આ ગઈ હૈ થોડી. પહલે એક બાર. 'સકલ મોહ-રાગ-દ્વેષાત્મક ચેતન કર્મ કે અભાવ કે કારણ નિરાગ હૈ;...' ભાષા દેખો! પહલે ભી નિરાગ આ ગયા થા પહલે. ઉસમેં આયા થા ન? વહ નિરાગ હૈ દેખો. વહાં ચૌદહ પ્રકાર કે પરિગ્રહ ઉસસે રહિત કો નિરાગ કહા થા. ૪૩ મેં. ચૌદહ પ્રકાર કે પરિગ્રહો કા અભાવ હોને સે આત્મા નિરાગ હૈ, ઐસા આયા હૈ. સમજ મેં આયા? યહાં 'મોહ-રાગ-દ્વેષાત્મક ચેતન કર્મકે અભાવ...' ઐસે વિસ્તાર લિયા. ચેતન કર્મ. જડ નહીં. ચેતન કા કાર્ય, જો મોહ મિથ્યાત્વ, રાગ, દ્વેષ કા પરિણામ (ઐસે) ચૈતન્ય કા કાર્ય કા અભાવ હોને સે. વહ ચૈતન્ય દ્રવ્યસ્વભાવ મેં ચૈતન્યકી ક્રિયા કા અભાવ હૈ. સમજ મેં આયા?

ભાષા કિતની સ્પષ્ટ કી હૈ, દેખો! મોહ અર્થાત્ મિથ્યાત્વભાવ ઔર રાગ-દ્વેષસ્વરૂપ ચેતન કાર્ય. જો પર્યાય મેં રાગ-દ્વેષ-મોહ હૈ વહ ચેતનકી અવસ્થા હૈ, ઉસકા જિસમેં અભાવ હૈ ઐસે ભગવાન આત્મા કો શુદ્ધ ઔર ધ્રુવ કહને મેં આતા હૈ. ઉસકો નિરાગ કહને મેં આતા હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

નિરાગ હી ભગવાન આત્મા હૈ વસ્તુ. વહી વસ્તુ કા આશ્રય કરકે પર્યાય મેં નિરાગતા પ્રગટ હો તો સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર તીનોં નિરાગતા હૈં. સમજ મેં આયા?

વસ્તુ સ્વયં દ્રવ્યસ્વભાવ નિરાગ હૈ. ચિદાનંદકંદ આનંદકા ધામ. આહાહા..! ઉસમેં એકાગ્ર હોકર જો નિરાગ સમ્યગ્દર્શન.... ક્યોંકિ વસ્તુ નિરાગ હૈ. તો વહ વસ્તુ કે આશ્રય સે જો નિરાગ સમ્યગ્દર્શન નામ વીતરાગી સમ્યગ્દર્શન, વીતરાગી સ્વસંવેદન જ્ઞાન ઔર વીતરાગી ચારિત્ર (પ્રગટ હો) ઉસકા નામ મોક્ષકા માર્ગ હૈ. નિરાગ વસ્તુ હૈ ઐસી પર્યાય નિરાગ પ્રગટ કરે ઉસકા નામ મોક્ષમાર્ગ હૈ. આહાહા..! કઠિન કામ. સમજ મેં આયા? શુદ્ધભાવ અધિકાર હૈ ન? તો શુદ્ધભાવ કૌન? કિ નિરાગ ત્રિકાલી. અબ મોક્ષમાર્ગ કા અધિકાર હૈ ન? નિયમસાર હૈ. આહાહા..! સુનને મેં આયા નહીં. સુના હો તો નિકાલ દિયા હો. નહીં, યહ નિશ્ચયકી બાત હૈ, યહ નિશ્ચયકી બાત હૈ. નિશ્ચય અર્થાત્ સચ્ચી બાત. સચ નહીં, જૂઠ ચાહિયે હમારે. આહાહા..! અરે..! ભગવાન! યહ મનુષ્યદેહ, ભાઈ! બિખર જાયેગા હોં. યહ સબ સામગ્રી પંચેન્દ્રિય ફૂ હોકર ઉડ જાયેગી. આહાહા..! ભગવાન અકેલા વિપરીત દ્રષ્ટિ લેકર ચોર્યાસી મેં ભટકને–ભ્રમણ મેં ચલા જાયેગા હોં. અગર યહ દ્રષ્ટિ ઔર ઇસ દ્રવ્ય કો નહીં પહચાના ઔર વિપરીત દ્રષ્ટિ કરી ઔર વિપરીત રખી તો વહ ચોર્યાસી કે ચક્ર મેં ...મેં ભટકેગા ભાઈ! સમજ મેં આયા? આહાહા..!

વહ ચક્રમેં નહીં હુઆ અભી મુંબઈ? કૌન આયે થે ઉસકી ભતીજી મર ગઈ, નહીં? ભાઈ યહ ડોક્ટર. ડોક્ટર આયે થે ન જામનગર સે? કાંતિભાઈ. વહ કહતે થે કિ મૈં મેરી ભતીજીકો છોડકર આયા. વહ (મેલા) દેખને કો ગઈ થી. ચકડોળ હોયને? ઉસમેં બૈઠને ગઈ થી. ઉસમેં બૈઠી થી. બૈઠી ઉસમેં દરવાજા ખુલા રહ ગયા. ઉડકર ગિરી બાહર. મર ગઈ વહીં. બાહર ગિર ગઈ. ચોટલા સમજતે હૈં? હિન્દી લોગોંકો ઐસા લગે કિ યહ ભાષા કુછ સમજતે નહીં. પહલે મન મેં ઐસા હો ન. પર ઇસમેં ચોટલો નહીં સમજતે? બાલ. વહ ચક્રમેં બાઈ બૈઠી થી. મેલેમેં.. મેલેં મેં હોતા હૈ કિ નહીં? ઉસમેં કુછ રહ ગયા ઐસે .. પીછે છોડા તો ઉસમેંસે નિકલ ગઈ તો વહાં બાલ ઘૂસ ગયે. વહાં તો રહે નહીં. બાહર ગિર ગઈ. મર ગઈ. ૩૨ સાલકી યુવાન. ડોક્ટર આયે થે ન? કાંતિભાઈ આયે થે જામનગર. મૈં તો અભી છોડકર આયા થા. વહ દેખને ગઈ થી. યહાં સમાચાર આયા કિ મર ગઈ. (ગિર ગઈ) ચક્રમેંસે. જાઓ.

ઐસે મિથ્યાદ્રષ્ટિ કો ચોર્યાસી કે ચકાવે મેં ફેંક દિયા, જાઓ ભટકો. આહાહા..! ઉન લોંગો કો ક્યા લગા હોગા? ચોટી વહાં રહ ગઈ હો.... બહોત જોર હોતા હૈ. નિકલ જાયેગા. વહ કહતે થે. ચોટી ફંસ ગઈ થી. આહાહા..! ચોટી હોતી હૈ ન? બાલકી. .... ઉસમેં ક્યા? ગન્ને કા સંચા નહીં હોતા? ગન્ના? ગન્ના. ઐસા ઘુસ ગયા ઉસમેં. ચલતા થા ઐસા ઘૂસ ગયા. તૂટ ગયા, જાવ. અરે..! ભાઈ! ચોર્યાસી કે ચકાવે હૈ વહ.

ભગવાન આત્મા રાગરહિત–નિરાગી મોહ-રાગ-દ્વેષરહિત ઐસા સ્વરૂપ હૈ ઉસકા. ઐસે પરમાત્મા કા શરણ નહીં લિયા, આશ્રય નહીં લિયા, ઉસકો નજર મેં બહુમાન સે પ્રતીત નહીં કી ઔર રાગકી પ્રતીત

ઔર પરકી પ્રતીત રહ ગઈ, મિથ્યાદ્રષ્ટિ ચોર્યાસી કે ચક્કર મેં જાયેગા. નરક ઔર નિગોદ. આહાહા..! દુનિયા વહાં બીચ મેં નહીં આયેગી સિફારીશ કરને કો. આહા..! સમજ મેં આયા?

તીસરા બોલ. નિઃશલ્ય આત્મા હૈ. 'નિદાન, માયા ઔર મિથ્યાત્વ–ઇન તીન શલ્યોં કે અભાવ કે કારણ નિઃશલ્ય હૈં;...' આત્મા મેં તીન શલ્ય હૈં હી નહીં, વસ્તુ મેં. નિદાન અર્થાત્ કુછ ક્રિયા કરના, હેતુ બાંધના મુઝે સ્વર્ગ મિલે, રાજ મિલે—વહ વસ્તુ મેં હૈ નહીં. માયા નહીં આત્મા મેં, મિથ્યાત્વ નહીં. 'તીનોં શલ્યોં કે અભાવ કે કારણ નિઃશલ્ય હૈ.' લો, નિઃશલ્યોવૃત્તિ. યહાં તો કહા કિ નિઃશલ્યો દ્રવ્ય. આહાહા..!

શ્રોતા :- ... હો તબ હોતા હૈ ન?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- તબ હોતા હૈ. .. સમજ મેં આયા? વહ તત્ત્વાર્થસૂત્ર મેં આતા હૈ ન નિઃશલ્યોવૃત્તિ? વહ આત્મા હી નિઃશલ્ય હૈ. ત્રિકાલી આનંદકંદ ધ્રુવ નિઃશલ્ય હૈ. ઉસકે આશ્રય સે નિઃશલ્ય દશા પ્રગટ હો, સ્વરૂપકી દ્રષ્ટિ-જ્ઞાન-ચારિત્ર વહ નિઃશલ્ય વૃત્તિ હૈ. જૈસા દ્રવ્ય હૈ ઐસી પર્યાય પ્રગટ હો ઉસકા નામ વૃત્તિ કહને મેં આતા હૈ. કઠિન ભાઈ! મિથ્યાત્વ કા શલ્ય હૈ ઔર હમારે વ્રત હો ગયા. તત્ત્વાર્થસૂત્ર તો ના કહતા હૈ નિઃશલ્યોવૃત્તિ. નિઃશલ્ય તો ચૈતન્યદ્રવ્ય હૈ. જૈસી વસ્તુ હૈ નિઃશલ્ય, ઉસકા આશ્રય કરને સે માયા, નિદાન–શલ્ય વસ્તુ મેં નહીં હૈ. ઉસકા આશ્રય કરને સે ભી તીન ભાવ ઉત્પન્ન હોતે નહીં. માયા રહિત, નિદાન રહિત ઔર મિથ્યાત્વ રહિત તીન પર્યાય ઉત્પન્ન હોતી હૈ. સમજ મેં આયા?

ઓહો..! 'નિદાન, માયા ઔર મિથ્યાત્વ–ઈન તીન શલ્યોં કે અભાવ કે કારણ નિઃશલ્ય હૈં;...' કૌન નિઃશલ્ય હૈ? વસ્તુ શુદ્ધભાવ ધ્રુવ. ધ્રુવ નિત્ય આત્મા, એક સમયકી પર્યાય સિવા કા આત્મા. આહાહા..! પરમપારિણામિકભાવ. સમજ મેં આયા? ઐસા ભગવાન આત્મા... પુણ્ય-પાપ તો નહીં, કર્મ તો નહીં, એક સમયકી પર્યાય ભી ઉપર ઉપર આતી-જાતી હૈ, ધ્રુવ કો છૂતી નહીં. આહાહા..! સમજ મેં આયા? ઐસા શુદ્ધ ધ્રુવ નિત્ય ભગવાન દ્રવ્ય–વસ્તુ, ઉસમેં તીન શલ્ય નહીં. ઇસલિયે નિઃશલ્ય હૈ.

અબ વિમુક્ત હૈ. **सयलदोसणिम्मुक्को.** 'શુદ્ધ નિશ્ચયનય સે...' શુદ્ધનિશ્ચય જ્ઞાન કે વિષયરૂપ જો આત્મા 'શુદ્ધ જીવાસ્તિકાય...' શુદ્ધ જીવાસ્તિકાય... રાગ નહીં, એક સમયકી પર્યાય નહીં—ઐસા શુદ્ધ જીવાસ્તિકાય, શુદ્ધભાવ. ઉસમેં 'શુદ્ધ જીવાસ્તિકાયકો દ્રવ્યકર્મ, ભાવકર્મ ઔર નોકર્મ કા અભાવ હોનેકે કારણ...' ઉસમેં જડ કર્મ નહીં. પુણ્ય-પાપ કા વિકલ્પ નહીં ઔર શરીર નહીં. ઉસ 'કારણ સર્વદોષવિમુક્ત હૈ;...' સર્વદોષવિમુક્ત આત્મા હૈ તો ઉસકા આશ્રય કરને સે સર્વદોષવિમુક્ત પર્યાય પ્રગટ હોતી હૈ. સમજ મેં આયા? વીતરાગી માર્ગ ઐસા ફિક્કા લગે.. ફિક્કા લગે. ઐસા મારા, ઐસા કિયા, ઐસા કિયા... કથા પઢતે હૈં ન રામકથા ઢાલસાગર. શ્રીકૃષ્ણને કંસ કો મારા હૈ. ઉસકો તો ઐસા હો જાયે કિ મૈં ભી... શ્રીકૃષ્ણને એકદમ... વહ કંસ થા. .. કરતે નહીં. વહ કથા ચલે તો આહાહા..! ક્યા હૈ સુન ન? સમજે? ઔર રામચંદ્રજી ઔર લક્ષ્મણજીને એક બાણ મારા તો દશ સિર તોડ ડાલે રાવણ કે. કથા ઢાલસાગર મેં વહ આતી હૈ. સમજ મેં આયા? સિર તોડ દિયા. રામકથા મેં આતા હૈ. ઢાલસાગરમેં કૃષ્ણ કા આતા હૈ.

રાવણ કો મારેગા કબ? સુનનેવાલા ઐસા કહે. કલ મારેગા. કલ સુનનેકો આના. સમજ મેં આયા? હમારે પહલે વર્ષ મેં હુઆ થા ૭૦ મેં. નીચે પઢતે થે. એક વ્યક્તિ ભાવસાર થા. ભાવસાર થા. રતનશી ભાવસાર. ત્યાં હોંકારો દેવાવાળા હતા. ભાવસાર નહીં? બોટાદ. મહારાજ! નીચે આઈયે ન? મૈંને કહા, વિકથા હૈ. ૭૦મેં અષાઢ સુદ પૂનમ. પહલે દિન હી ઉસને કહા, મહારાજ! આપકા સ્વર બહોત અચ્છા હૈ. ક્યા હૈ? વિકથા હૈ. હમારે ગુરુ પઢતે થે. ગુરુ પઢે યા કોઈ ઓર પઢે. હીરાજી મહારાજ નહીં પઢતે થે. મૂળચંદજી પહલે પઢતે થે. બાદ મેં.... લોંગો કો રંજન બહોત હોતા હૈ. બહોત લોંગ ઇકટ્ઠે હોતે હૈં. અરે..! ભગવાન! ઇસમેં તુઝે ક્યા આયા?

યહાં તો કહતે હૈં કિ ભગવાન! તેરે મેં તો વિકલ્પ નહીં ન? તું તો સર્વદોષ સે વિમુક્ત હૈ. ઐસા ભગવાન નિત્યાનંદ પ્રભુ, ઉસ પર દ્રષ્ટિ કરના ઉસકા નામ ધર્મ હૈ. આહાહા..! કઠિન બાત. ક્યા આયા? .. 'શુદ્ધ નિશ્ચયનય સે નિજ પરમતત્ત્વ કી ભી વાંછા ન હોને સે...' આહાહા..! ક્યા કહતે હૈં? મૈં દ્રવ્ય હૂં ઐસી વાંછા ભી ઉસમેં નહીં. મૈં દ્રવ્ય હૂં, શુદ્ધ હૂં ઐસી વાંછા–ઇચ્છા ભી દ્રવ્ય મેં નહીં.

'શુદ્ધ નિશ્ચયનય સે...' શુદ્ધ, પવિત્ર નિશ્ચય–યથાર્થ જ્ઞાન કે વિષયસે દેખો તો નિજ પરમતત્ત્વ ભગવાન પરમાનંદ પ્રભુ હૂં ઐસી નિજ પરમતત્ત્વકી ભી વાંછા ન હોને સે... મેરે પરમતત્ત્વ મૈં પ્રગટ કરું. પરંતુ વહ તો પ્રગટ હૈ હી. ઐસી ઇચ્છા ભી જિસમેં હૈ નહીં. આહાહા..! સમજ મેં આયા? ઐસા ભગવાન આત્મા, સર્વજ્ઞ ત્રિલોકનાથ તીર્થંકર પરમેશ્વરને કહા હુઆ આત્મા... અબ ઉસને સુના ભી નહીં હો, ખબર ન હો. ચલો, ત્યાગી હો જાઓ. મિથ્યાત્વ હૈ, ધર્મ કા ત્યાગી હૈ. મિથ્યાત્વ કા ગ્રહણ કરનેવાલા હૈ. ક્યા કરે? ઉસકી દયા ઉસકો નહીં. ઉસકી ઉસકો ખબર ભી નહીં. ભાઈ! યહ તો વસ્તુ કે સ્વરૂપકી સ્થિતિ કા વર્ણન કિયા હૈ. ઐસા સ્વરૂપ હૈ.

અરે..! 'નિજ પરમ તત્ત્વકી ભી વાંછા ન હોને સે...' વાંછા તો ઇચ્છા હૈ. વસ્તુ મેં ઇચ્છા કૈસી? ઇચ્છા કા અભાવ ભી કૈસા? હૈ હી નહીં ફિર ઉસમેં 'હૈ' ઔર 'નહીં હૈ' ઐસા ઉસમેં હૈ કહાં? સમજ મેં આયા? ઐસે 'નિજ પરમ તત્ત્વકી ભી વાંછા ન હોને સે નિષ્કામ હૈ;...' ઔર બાદ મેં નિઃક્રોધ આદિ આયેગા.

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

* * * * *

ભાદરવા સુદ ૧૩, મંગળવાર, તા. ૨૩-૯-૧૯૬૯
ગાથા-૪૪ થી ૪૬ શ્લોક-૬૯, પ્રવચન-૧૪

શુદ્ધભાવ અધિકાર ચલતા હૈ. આત્મા શુદ્ધભાવસ્વરૂપ કૈસા હૈ ઉસકો કહતે હૈં. ધર્મી જીવ કો યહ શુદ્ધભાવ હી ઉપાદેય–આદરણીય હૈ. વહ બાત કહતે હૈં, દેખો. નિષ્કામ તક આ ગયા હૈ. કૈસા હૈ આત્મા? શુદ્ધ ધ્રુવ ચૈતન્યમૂર્તિ નિશ્ચયનય સે–યથાર્થ દ્રષ્ટિ સે દેખો તો 'પ્રશસ્ત-અપ્રશસ્ત સમસ્ત પરદ્રવ્ય પરિણતિકા અભાવ હોને કે કારણ...' શુભ ઔર અશુભ રાગાદિકા ઉસમેં અભાવ હૈ. 'હોને કે કારણ નિઃક્રોધ હૈ;...' ક્રોધ કહા વિકારકો. પ્રશસ્ત-અપ્રશસ્ત ભાવ કો ક્રોધ કહને મેં આયા. ઉસસે રહિત નિઃક્રોધ હૈ.

ધર્મી કો નિમિત્ત ભી ઉપાદેય નહીં, રાગ ભી ઉપાદેય, અંગીકાર કરને લાયક નહીં. ઔર એક સમયકી પર્યાય ભી ઉપાદેય નહીં, ઐસા કહતે હૈં. સમજ મેં આયા? ત્રિકાલી શુદ્ધભાવ જ્ઞાનસ્વભાવી વસ્તુ વહી ઉપાદેય, અંગીકાર કરને લાયક હૈ. તો ઉસકો સમ્યગ્દર્શન ધર્મ હોતા હૈ. ઉસમેં 'પ્રશસ્ત-અપ્રશસ્ત સમસ્ત પરદ્રવ્ય પરિણતિ કા અભાવ હોને કે કારણ નિઃક્રોધ હૈ, નિશ્ચયનય સે સદા પરમ સમરસીભાવસ્વરૂપ હોને કે કારણ...' ઐસા કહતે હૈં. કૈસા હૈ આત્મા? ત્રિકાલ પરમ સમતારસભાવસ્વરૂપ હોને કે કારણ 'નિર્માન હૈ.' ઉસમેં માન હૈ નહીં.

ત્રિકાલ શુદ્ધ દ્રવ્ય ઉસમેં પરમસમરસીભાવ ભરા હૈ. ધ્રુવ.. ધ્રુવકી બાત ચલતી હૈ હોં, પર્યાય નહીં. 'સદા પરમ સમરસીભાવસ્વરૂપ હોને કે કારણ નિર્માન હૈ.' ઐસા આત્મા દ્રષ્ટિમેં લેકર અનુભવ કરને લાયક હૈ. ઉસકો ધર્મ હોતા હૈ. 'નિશ્ચયનય સે...' નિર્મદ.. નિર્મદ. 'નિઃશેષરૂપ સે અંતર્મુખ હોને કે કારણ...' ભગવાન આત્મા તો અંતર્મુખ હૈ. વહ કોઈ નિમિત્ત મેં આતા નહીં, વ્યવહાર રત્નત્રય મેં આતા નહીં ઔર એક સમયકી પર્યાય મેં આતા નહીં. સમજ મેં આયા?

'સમસ્તરૂપ સે અંતર્મુખ હોને કારણ...' અંતર્મુખ ચૈતન્યદ્રવ્ય કંદ વહ તો અંતર્મુખ વિષય હૈ. અંતર્મુખ દ્રષ્ટિ કરને સે અંતર્મુખ તત્ત્વ કા પતા લગતા હૈ. બહોત કઠિન કામ લોગોં કો લગે. ચૌથે, પાંચવેં... દેખોને યહાં લિખા હૈ ન? ચૌથે, પાંચવે, છઠવેં, સાતવેં મેં જ્ઞાની કહલાતે હૈં. બાકી અજ્ઞાની કહતે હૈં. લિખા હૈ. ઐસી અપેક્ષા હૈ. યહાં તો સમ્યગ્દર્શન સે હી જ્ઞાની કહને મેં આતા હૈ. જયચંદ પંડિતને સ્પષ્ટ ખુલાસા કિયા હૈ. યહાં તો મુખ્યરૂપ સે જ્ઞાનીકી હી વ્યાખ્યા હૈ. જ્ઞાની ઉસકો કહા કિ આત્મા આનંદસ્વરૂપ અંતર્મુખ ચીજ ઉસકી દ્રષ્ટિ કરકે જ્ઞાન હો, પુણ્ય-પાપ કે વિકલ્પ સે ભિન્ન હો, વહ જ્ઞાની હૈ, સમ્યગ્દ્રષ્ટિ હૈ.

શ્રોતા :- સમ્યગ્દ્રષ્ટિ કો અજ્ઞાની કહે...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, ઉસકો અજ્ઞાની કહે. છટ્ઠે તક અજ્ઞાની કહે.

કહતે હૈ કિ નિર્મદ હૈ. ભગવાન પૂર્ણાનંદસ્વરૂપ વસ્તુ કા કંદ, ચિદાનંદ ઐસી જો ધ્રુવ ચીજ શુદ્ધભાવરૂપ વહ અંતર્મુખ ચીજ હૈ. અંતર્મુખ કે કારણ ઉસમેં માન હૈ નહીં. નિર્માન હૈ. નિર્મદ હૈ. 'ઉક્ત પ્રકાર કા (ઊપર કહે હુએ પ્રકાર કા) વિશુદ્ધ, સહજ સિદ્ધ...' દેખો! યહાં વિશુદ્ધ, ત્રિકાલ દ્રવ્ય કો ભી વિશુદ્ધ કહા. નિર્મલ પર્યાય કો ભી વિશુદ્ધ કહતે હૈં ઔર શુભભાવ કો ભી વિશુદ્ધ કહતે હૈં. તીન પ્રકાર સે વિશુદ્ધ કહને મેં આતા હૈ. યહાં તો ત્રિકાલી દ્રવ્ય શુદ્ધ...

'વિશુદ્ધ સહજ સિદ્ધ...' સ્વભાવિક સિદ્ધ હી હૈ. સિદ્ધ અર્થાત્ હૈ. સ્વભાવિક વસ્તુ ત્રિકાલી અનાદિ-અનંત જગતકી ચીજ વહ આત્મતત્ત્વ સહજસિદ્ધ નિત્ય-નિરાવરણ... જિસમેં આવરણ હૈ હી નહીં. સમજ મેં આયા? નિત્ય વસ્તુ 'નિત્ય-નિરાવરણ નિજ કારણસમયસાર કા સ્વરૂપ...' જિસકો શુદ્ધભાવ કહા ઉસકો યહાં નિજ કારણસમયસાર કહા. શુદ્ધભાવ અધિકાર ચલતા હૈ ન? શુદ્ધભાવ કહો, ધ્રુવ કહો, નિત્ય કહો, જ્ઞાયકભાવ કહો યા નિજ કારણસમયસાર કહો. ત્રિકાલી વસ્તુ. ઐસા અપના નિજ કારણસમયસાર કા સ્વરૂપ વહી ધર્મી જીવકો ઉપાદેય–આદરણીય હૈ. દૂસરી કોઈ ચીજ આદરણીય હૈ નહીં. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

ઉસકે સિવા (સબ) હેય હૈ. ઉસકા અર્થ વહ હુઆ ન? એક સમયકી પર્યાય ભી હેય હૈ. આહાહા..! ધ્રુવ ચૈતન્યસૂર્ય અનાદિ-અનંત અંતર્મુખ નિત્ય નિરાવરણ સહજ શુદ્ધ, વિશુદ્ધ વહી એક દ્રષ્ટિ મેં આદરને લાયક હૈ, વહાં દ્રષ્ટિ પસારને લાયક હૈ. ઐસે ધ્રુવસ્વરૂપ મેં દ્રષ્ટિ પસારને લાયક હૈ. સમજ મેં આયા?

'ઇસી પ્રકાર (આચાર્યદેવ) શ્રીમદ્ અમૃતચંદ્રસૂરિને (શ્રી પ્રવચનસારકી ટીકા મેં ૮વેં શ્લોક દ્વારા) કહા હૈ કિ -' લો!

(मंद्राक्रांता)

"इत्युच्छेदात्परपरिणतेः कर्तृकर्मादिभेद-
भ्रान्तिध्वंसादपि च सुचिराल्लब्धशुद्धात्मतत्त्वः।
सञ्चिन्मात्रे महसि विशदे मूर्छितश्चेतनोऽयं
स्थास्यत्युद्यत्सहजमहिमा सर्वदा मुक्त एव ॥"

કૈસા હૈ આત્મા? કિ 'પરપરિણતિ કે ઉચ્છેદ દ્વારા (અર્થાત્ પરદ્રવ્યરૂપ પરિણમનકે નાશ દ્વારા)...' જો પુણ્ય, પાપ, દયા, દાન વ્રત આદિ કી પરિણતિ હૈ વહ પરદ્રવ્ય પરિણતિ હૈ. પરણતિ નામ પર્યાય પરદ્રવ્યકી હૈ, સ્વદ્રવ્યકી નહીં. 'પરપરિણતિ કે ઉચ્છેદ દ્વારા તથા કર્તા, કર્મ આદિ ભેદ હોનેકી જો ભ્રાંતિ ઉસકે ભી નાશ દ્વારા...' આહાહા..! સમજમેં આયા? રાગ કા કર્તા હૈ ઔર રાગ કા કાર્ય હૈ ઔર રાગ કા

સ્થાન હૈ વહ તો નહીં, પરંતુ એક સમયકી પર્યાય કા કર્તા, કરણ, સાધન—ઐસે ભેદ ભી દ્રવ્ય મેં હૈ નહીં. સમજમેં આયા?

કર્તા–કરનેવાલા, કર્મ–કાર્ય, કરણ–સાધન, સંપ્રદાન–પર્યાય બનકર રખના, અપાદાન–ઉસસે નિકાલના ઔર આધાર—યહ ભેદ ઉસમેં હૈ હી નહીં. 'ભેદ હોનેકી જો ભ્રાંતિ...' ઐસા કહા હૈ. છહ પ્રકાર કે પર્યાય મેં જો ભેદ પડતે હૈં વહ ભ્રાંતિ હૈ, વહ મેરા સ્વરૂપ હૈ નહીં. આહાહા..! 'ભ્રાંતિ ઉસકે ભી નાશ દ્વારા અંત મેં જિસને શુદ્ધ આત્મતત્ત્વકો ઉપલબ્ધ કિયા હૈ...' ભગવાન આત્મા શુદ્ધસ્વરૂપ ઉસકો પ્રાપ્ત કિયા, પર્યાય સે લક્ષ્ય કરકે ત્રિકાલ ધ્રુવ કો જિસને પ્રાપ્ત કિયા...

'ઐસા યહ આત્મા, ચૈતન્યમાત્રરૂપ વિશદ (નિર્મલ) તેજ મેં લીન રહતા હુઆ,...' લો. ઐસા આત્મા ચૈતન્ય જ્ઞાનમાત્ર જ્ઞાયકભાવ, અસાધારણ કારણ જ્ઞાનભાવ ઉસમેં લીન રહતા હુઆ.. 'અપની સહજ (સ્વભાવિક) મહિમા કે પ્રકાશમાનરૂપ સે સર્વદા મુક્ત હી રહેગા.' દ્રવ્ય ભી મુક્ત હૈ ઔર ઉસકી પ્રાપ્તિ કી તો વહ પર્યાય ભી સદા મુક્ત હી રહેગી. આહાહા..! નિશ્ચયકી બાત બહોત કઠીન. અધ્યાત્મકી બાત, ઐસા કહે કિ સાતવેં સે લેના. ઐસા કહતે હૈં. નિમિત્ત કા આગ્રહ કરતે હૈં, હઠાગ્રહી હૈ. દેખો! યહાં આતા હૈ ન .. .. ઉસકા અર્થ કિયા હૈ. વિશેષ અર્થ દેખ લિયા. સબકા થોડા થોડા. સબ ઊલ્ટા લિખા હૈ. ટીકા કા તો ખ્યાલમેં હૈ, વિશેષ અર્થ ક્યા લિયા હૈ?

શ્રોતા :- ....

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અર્થ કર ડાલા હૈ. આહાહા..! ભાઈ! તત્ત્વ તો તત્ત્વ રહેગા. જો બદલના ચાહતા હૈ વહ બદલ જાયેગા દ્રષ્ટિ મેં. આહાહા..! વસ્તુ મહા ભગવાન પૂર્ણાનંદ શુદ્ધ ચૈતન્ય ધ્રુવ, ઉસકા અવલંબન કરને સે હી ધર્મ હોતા હૈ. ઉસકે અતિરિક્ત કોઈ દૂસરે પ્રકાર સે ધર્મ કહે તો મિથ્યાત્વ હોગા. બાબુલાલજી! આહાહા..! સમજ મેં આયા?

કહતે હૈં 'ઐસા યહ આત્મા, ચૈતન્યમાત્રરૂપ વિશદ (નિર્મલ) તેજમેં લીન રહતા હુઆ, અપની સહજ (સ્વભાવિક) મહિમા કે પ્રકાશમાનરૂપ સે સર્વદા મુક્ત હી રહેગા.' પર્યાય મેં મુક્ત રહેગા, યહાં તો કહતે હૈં હોં. વસ્તુ તો મુક્ત હૈ હી, પરંતુ દ્રષ્ટિ સે પ્રાપ્ત કિયા, પર્યાય નિર્મલ હુઈ, ઐસા સાદિ-અનંત રહેગા. અનાદિ-અનંત મુક્તસ્વરૂપ હૈ. વસ્તુ તો પર્યાયરહિત મુક્તસ્વરૂપ દ્રવ્ય હૈ વહ અનાદિ-અનંત હૈ. ઉસકા આશ્રય કરકે સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રકી પ્રાપ્તિ હુઈ પૂર્ણ, વહ સાદિ-અનંત. સમજ મેં આયા?

યહાં તો પહલે બંગલે બનાયે ૨૫-૫૦ સાલ તક રહે. છૂટ જાયે તો ક્યા? એય..! સેઠ! કિતને કાલ રહતે હો? આરસપહાણ કે બંગલે. ઉસમેં જરા સા જો નીચે હીલા ધરતીકંપ. દશ લાખ કે મકાન, ચાલીસ લાખ કે જરા તિરાડ પડે. ધૂલ.

શ્રોતા :- અંદર ઘુસ જાયે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી - બિહારમેં સબ અંદર ચલે ગયે ન? વહ તો અનિત્ય ચીજ હૈ. નાશવાન ચીજ કે કાલ મેં સ્થિતિ બને વહ તો વ્યવસ્થિત હૈ. આહાહા..!

ભગવાન આત્મા નિત્યાનંદ પ્રભુ ધ્રુવસ્વરૂપ અનંત આનંદ ઔર ચૈતન્ય સિદ્ધપદકી ખાન હૈ. ઐસી અંતર દ્રષ્ટિ કરકે, જ્ઞાન કરકે રમણતા પૂર્ણ કરી ઔર સ્વરૂપ મેં પૂર્ણતા પ્રાપ્ત હુઈ તો સદા ઐસે રહેગા. કભી ઉસકો અવતાર ફિર લેના પડેગા નહીં, ઐસા કહતે હૈં.

'ઔર (૪૪વીં ગાથાકી ટીકા પૂર્ણ કરતે હુએ ટીકાકાર મુનિરાજ શ્લોક કહતે હૈં) -' વહ અમૃતચંદ્રાચાર્યકા શ્લોક થા, યહ પદ્મપ્રભમલધારિદેવકા હૈ.

(मन्दाक्रांता)

ज्ञानज्योतिः प्रहतदुरितध्वान्तसंघातकात्मा
नित्यानन्दाद्यतुलमहिमा सर्वदा मूर्तिमुक्तः।
स्वस्मिन्नुच्चैरविचलतया जातशीलस्य मूलं
यस्तं वन्दे भवभयहरं मोक्षलक्ष्मीशमीशम् ॥६९॥

'શ્લોકાર્થ – જિસને જ્ઞાનજ્યોતિ દ્વારા પાપરૂપી અંધકારસમૂહકા નાશ કિયા હૈ,...' અર્થાત્ ઉસમેં હૈ નહીં. જ્ઞાનજ્યોતિ ચિદાનંદ પ્રભુ જિસમેં પાપ અર્થાત્ પુણ્ય ઔર પાપ દોનોમેં અંધકાર હૈ. દેખો! જ્ઞાનજ્યોતિ લિયા હૈ ન? સામને પુણ્ય-પાપરૂપી અંધકાર લિયા. શુભ ઔર અશુભ રાગ વહ અંધકાર હૈ, સમજમેં આયા? અજ્ઞાન હૈ. ચિદાનંદ જ્યોતિ, જ્ઞાયકજ્યોતિ, ચૈતન્યસ્વરૂપ વહ જ્ઞાન હૈ ઔર ઉસસે વિરૂદ્ધ પુણ્ય-પાપ કા વિકલ્પ વહ અંધકાર હૈ, અજ્ઞાન હૈ. ક્યોંકિ ઉસમેં જ્ઞાન કા અંશ નહીં. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

'જિસને...' અર્થાત્ ભગવાન આત્મા, ઐસા સ્વરૂપ ઉસકા હૈ 'જ્ઞાનજ્યોતિ દ્વારા...' અર્થાત્ ઉસમેં પુણ્ય-પાપ કા 'અંધકારસમૂહકા નાશ કિયા હૈ,...' અથવા ઉસમેં હૈ નહીં. 'જો નિત્ય આનંદ આદિ અતુલ મહિમા કા ધારણ કરનેવાલા હૈ,...' નિત્ય આનંદ આદિ અતુલ મહિમા.. વહ જ્ઞાન ઉસમેં આયા ન? જ્ઞાનજ્યોતિ દ્વારા કહા ન? ઇસલિયે આનંદ દૂસરા લિયા હૈ. નિત્ય આનંદ આદિ અતુલ મહિમા. ભગવાન આત્મામેં તો અતીન્દ્રિય આનંદ.. અતીન્દ્રિય આનંદ, શાંતરસ, પૂર્ણ આનંદ પડા હૈ આત્મામેં. ત્રિકાલી નિત્ય. વહ નિત્ય આનંદ આદિ જ્ઞાનાદિ, શાંતિ આદિ, વીતરાગતા આદિ અતુલ મહિમા કા ધારણ કરનેવાલા ભગવાન આત્મા હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા? ઐસે આત્માકી ખબર નહીં ઔર ઉસકો ધર્મ હો જાયે? ક્યા કરે?

'જો સર્વદા અમૂર્ત હૈ,...' લો! ઉસમેં કહા હૈ કિ મૂર્ત હૈ. ... મૂર્ત હૈ. આયા હૈ અંદર મેં. વહ તો નિમિત્ત હૈ ઉસકી અપેક્ષા સે આરોપ કિયા. ત્રિકાલી દ્રવ્ય અમૂર્ત, ઉસકા ગુણ અમૂર્ત ઔર પર્યાય અમૂર્ત હી હૈ. આહાહા..! અરૂપી હૈ, ઉસમેં રૂપ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ હૈ હી નહીં. અમૂર્ત, સર્વદા અમૂર્ત હૈ. ભગવાન સર્વદા અરૂપી અમૂર્તકી મૂર્તિ હૈ. અમૂર્તરૂપી મૂર્ત હૈ મૂર્તિ. આહાહા..!

'જો અપને મેં અત્યંત અવિચલપને દ્વારા ઉત્તમ શીલકા મૂલ હૈ,...' ક્યા કહા? દેખો! અપને સ્વભાવમેં સે ચલતા નહીં તો ઉત્તમ શીલસ્વરૂપ હી હૈ. અપના નિજસ્વભાવ શુદ્ધ જ્ઞાન, આનંદ જો હૈ ઉસમેં સે અત્યંત અવિચલ, બિલકુલ ચલતે નહીં ઇસલિયે ઉસકા સ્વરૂપ ઉત્તમ શીલરૂપ હૈ. પર્યાય નહીં હોં, દ્રવ્યસ્વભાવ, ઉસકા દ્રવ્ય અવિચલ નિત્ય શીલરૂપ હી હૈ. આહાહા..! ઉસને આત્મા કે ગીત હી સુને નહીં બરાબર. સુના હી નહીં કિ આત્મા કૈસા હૈ? પરમેશ્વર કહે ઐસા હોં. અજ્ઞાની દુનિયા કહે આત્મા.. આત્મા.. વહ (યથાર્થ) આત્મા નહીં. યહ તો સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર વીતરાગ કેવલજ્ઞાનીને જો આત્મા હૈ ઐસા દેખા ઔર ઐસા કહા, ઐસા આત્મા. કિતની મહિમાવંત, કિતના ઉત્તમ શીલસ્વરૂપ! પર્યાયકી બાત નહીં યહાં. અપને નિત્યાનંદ ધ્રુવ સે બિલકુલ ચલે નહીં. ચલે તો તો અશીલ હો ગયા. સમજ મેં આયા? ઐસા નિત્ય ધ્રુવ ભગવાન ઉત્તમ શીલરૂપ હૈ.

'ઉસ ભવભયકો હરનેવાલે...' વસ્તુ. ભવભય કો હરનેવાલે 'મોક્ષલક્ષ્મીકે ઐશ્વર્યવાન સ્વામીકોં...' મોક્ષલક્ષ્મીકા સ્વામી આત્મા હૈ. રાગ કા સ્વામી નહીં, કર્મ કા સ્વામી નહી, પુત્ર-પુત્રી કા પિતા નહીં. વહ તો મહા મોક્ષલક્ષ્મી.. ત્રિકાલી લક્ષ્મી ઉસકા સ્વામી હૈ ઔર પર્યાય મેં પ્રગટ હુઆ ઉસકા સ્વામી 'મૈં વેદન કરતા હૂં.' ભવભય કો હરનેવાલા, ચોર્યાસી કે ભવ.. ઘાનીમેં પીલ જાના (ઐસે) ભવ. દુઃખકી ઘાની ઉસકો હરનેવાલેકો વહ દુઃખરૂપ દશા અંદર હૈ નહીં. ઐસા મોક્ષલક્ષ્મી કે ઐશ્વર્યવાન... વહ મોક્ષલક્ષ્મી કા ઈશ્વર, મોક્ષલક્ષ્મી કા સ્વામી કો મૈં વંદન કરતા હૂં. પદ્મપ્રભમલધારિદેવ કહતે હૈં. કહો, શોભાલાલજી! આત્માકી બાત સુની નહીં ઉસને. આત્મા કૈસા હૈ ઔર આત્મા મેં ક્યા ક્યા ચીજ હૈ? ઐસા કરો, છ કાયકી દયા પાલો, વ્રત કરો, ધૂલ કરો. કરતે કરતે (કર્તા)બુદ્ધિ મેં મર ગયા મિથ્યાત્વ મેં.

ભવભય કો હરનેવાલા... ઓહો..! ચાર ગતિ કા ભવ, ઉસકા જો ભય, ઉસકો હરનેવાલા ભગવાન હૈ. સમજ મેં આયા કુછ? પરિપૂર્ણ ભગવાન કે શરણ મેં જાને સે ભવભય રહતા નહીં. ઐસા મૈં વંદન કરતા હૂં. આચાર્ય કહતે હૈં મુનિ, મૈં વંદન કરતા હૂં. વહ ૪૪ ગાથા હુઈ.

(ગાથા) ૪૫-૪૬. 'ટીકા – યહાં (ઉન દો ગાથાઓંમેં) પરમસ્વભાવભૂત ઐસા જો કારણપરમાત્મા કા સ્વરૂપ...' કહને મેં આતા હૈ.

वण्णरसगंधफासा थीपुंसणउंसयादिपज्जाया।
संठाणा संहणणा सव्वे जीवस्स णो संति ॥४५॥
अरसमरूवमगंधं अव्वत्तं चेदणागुणमसद्दं।
जाण अलिंगग्गहणं जीवमणिद्दिट्ठसंठाणं ॥४६॥

વહ સમયસારકી ૪૯ વીં ગાથા. યહાં ૪૬. વહ ગાથા સબ મેં સમયસાર મેં, પ્રવચનસાર મેં, નિયમસાર મેં, અષ્ટપાહુડ મેં, પંચાસ્તિકાય મેં, જયધવલ મેં—છહો મેં વહ ગાથા હૈ. પુરાની ગાથા હૈ.

નહિં સ્પર્શ-રસ-અરુ-ગંધ-વર્ણ ન, ક્લીવ, નર-નારી નહીં,
સંસ્થાન સંહનન સર્વ હી યે ભાવ સબ જીવકો નહીં. ૪૫.
રસ, રૂપ, ગંધ ન, વ્યક્ત નહિં, નહિં શબ્દ, ચેતનગુણમયી,
નિર્દિષ્ટ નહિં સંસ્થાન, હોતા જીવલિંગ- ગ્રહણ નહીં. ૪૬.

વાસ્તવ મેં ભગવાન આત્મા ચિદાનંદ સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ નિજ કારણપરમાત્મા... સમજ મેં આયા? વહ ટીકા હૈ ન ટીકા પહલી? '(ઇન દો ગાથાઓં મેં) પરમસ્વભાવભૂત...' પરમસ્વભાવભૂત... ક્ષાયિક આદિ પર્યાય અપરમભાવ હૈ. સમજ મેં આયા? ક્ષાયિક કેવલજ્ઞાન ભી અપરમભાવ હૈ. રાગાદિકી તો બાત ક્યા કરના? પરંતુ કેવલજ્ઞાનાદિકી પર્યાય હૈ વહ અપરમ હૈ. યહ ભગવાન ત્રિકાલી પરમસ્વભાવભાવ હૈ. સમજ મેં આયા?

'પરમસ્વભાવભૂત ઐસા જો કારણપરમાત્મા કા સ્વરૂપ...' કારણપરમાત્મા.. જગત કે આત્માઓં મેં કોઈ કારણ ઈશ્વર હોગા? ક્યા સેઠ? કારણપરમાત્મા કહા. કૌન હોગા? નિજ દ્રવ્ય સ્વભાવ પૂર્ણ વહ કારણપરમાત્મા. સમજ મેં આયા? ઔર વહ કારણ કે આશ્રય સે પૂર્ણ કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન હોતા હૈ વહ કારણપરમાત્મા. સિદ્ધ આદિ, કેવલી આદિ કાર્યપરમાત્મા ઔર વસ્તુ ત્રિકાલી વહ કારણપરમાત્મા. ભાષા ઐસી હૈ. સમજ મેં આયા?

'પરમસ્વભાવભૂત ઐસા જો કારણપરમાત્મા કા સ્વરૂપ ઉસે સમસ્ત પૌદ્ગલિક વિકારસમૂહ નહીં હૈ...' ઉસમેં પૌદ્ગલિક કા કોઈ વિકાર હૈ નહીં. ઐસા પ્રભુ બિરાજમાન આનંદકંદ હૈ, વહી આદરણીય હૈ ઔર દ્રષ્ટિ મેં લેને લાયક હૈ. કર્તવ્ય હો તો યહ કર્તવ્ય હૈ જ્ઞાની–ધર્મીકા. સમજ મેં આયા? સમ્યગ્દર્શન વહ કર્તવ્ય હૈ, સમ્યગ્જ્ઞાન-ચારિત્ર વહ કર્તવ્ય હૈ. વહ સ્વ કે લક્ષ્ય મેં આવે તો તીન કા કર્તવ્ય ઉત્પન્ન હોતા હૈ. ઐસા કહા યહાં.

'નિશ્ચય સે પાંચ વર્ણ,...' નહીં આત્મા મેં. કાળો, રાતો આદિ છે ને? 'પાંચ રસ,...' નહીં. ખટ્ટા-મીઠા, 'દો ગંધ,...' નહીં, સુગંધ-દુર્ગંધ. 'આઠ સ્પર્શ,...' નહીં. ઠંડા-ગરમ. આત્મા મેં ઠંડા-ગરમ ઐસા સ્પર્શ હૈ નહીં. 'સ્ત્રી-પુરુષ-નપુંસકાદિ વિજાતીય વિભાવવ્યંજનપર્યાયેં,...' નહીં. આત્મા મેં સ્ત્રીપના નહીં. આત્મા સ્ત્રી નહીં, પુરુષ નહીં, હીજડા-નપુંસક નહીં. આહાહા..! વહ તો ભગવાન આનંદકંદ પુરુષ ચિદાનંદસ્વરૂપ હૈ. આહાહા..! ઉસકો વિભાવવ્યંજનપર્યાય કહા લો. વિજાતીય–વિકાર્ય.

'કુબ્જાદિ સંસ્થાન,...' સંસ્થાન હૈ ન છહ? વહ નહીં. 'વજનારાચાદિ સંહનન પુદ્ગલોંકો હી હૈં, જીવોં કો નહીં હૈં. સંસાર દશા મેં સ્થાવરનામ કર્મયુક્ત સંસારી જીવકો...' ક્યા કહતે અબ? સંસાર દશા મેં સ્થાવરનામ કર્મયુક્ત સંસારી જીવ... યહ એકેન્દ્રિય હૈ ન? પૃથ્વી, પાની આદિ. 'કર્મફલચેતના હોતી હૈ.' સમજ મેં આયા? પંચાસ્તિકાયકી શૈલી લી હૈ. ક્યા કહા? એકેન્દ્રિય જીવ હૈ ન સંસારી સ્થાવર? પૃથ્વી, પાણી, વાયુ, અગ્નિ, વનસ્પતિ વહ પાંચો–ઉસકો ક્યા હૈ? કિ સંસારી કર્મફલચેતના હોતી હૈ. ઉસકો હરખ-શોક કા વેદન વહ ભાવ હૈ ઉસકે પાસ. સમજ મેં આયા?

એકેન્દ્રિય જીવ જો હૈ ઉસકો કર્મચેતના મુખ્યપને નહીં ગિની હૈ. ક્યોંકિ ઉસકો તો રાગ-દ્વેષ મિથ્યાત્વભાવ વહ કર્મફલ.. કર્મફલ. વહ કર્મ કા ફલ ભોગતે હૈં. ઉસકો કર્મફલચેતના હૈ. 'ત્રસનામ કર્મયુક્ત સંસારી જીવકો કાર્યસહિત કર્મફલચેતના હોતી હૈ.' યહ પંચાસ્તિકાય મેં હૈ. દો ઇન્દ્રિય સે લેકર, તીન ઇન્દ્રિય, ચૌરેન્દ્રિય, પંચેન્દ્રિય, નારકી, મનુષ્ય, દેવાદિ સંસારી જીવકો કાર્યસહિત કર્મફલચેતના હૈ. કાર્યસહિત કર્મફલચેતના. ઇતના રાગાદિ કા કાર્ય મેરા હૈ ઐસી કાર્યસહિત હરખ-શોક કા ભોગના વહ કાર્યસહિત કર્મફલ(ચેતના). ઇસલિયે કર્મચેતના સહિત કર્મફલચેતના હૈ. સમજ મેં આયા?

એકેન્દ્રિય કો માત્ર કર્મફલચેતના હૈ. હરખ-શોક કા ભોગના વહી એક ચેતના ઉસકે પાસ હૈ. દુઃખકા વેદન વહી ચેતના ઉસકે પાસ હૈ. ઔર ત્રસ જીવકો કાર્યચેતના સહિત કર્મફલચેતના હૈ. ત્રસજીવ જો હૈ દો ઇન્દ્રિય સે પંચેન્દ્રિય (તક) વહ રાગાદિ વિકાર કર્તા ભી હોતા હૈ ઔર ઉસકા ફલ હરખ-શોક કો ભોગતા હૈ. વહ કાર્યસહિત કર્મફલચેતનાવાલા હૈ. કહો, સમજ મેં આયા?

ઔર 'કાર્યપરમાત્મા ઔર કારણપરમાત્મા કો...' અબ થોડી સૂક્ષ્મ બાત હૈ. કાર્યપરમાત્મા અર્થાત્ કેવલજ્ઞાની પરમાત્મા ઔર કારણપરમાત્મા અર્થાત્ ત્રિકાલી દ્રવ્યસ્વભાવ. સમજ મેં આયા? કર્મફલચતેના, કર્મચેતના સહિત કર્મફલચેતના ઔર કેવલ જ્ઞાનચેતનાકી વ્યાખ્યા કરતે હૈં. કાર્યપરમાત્મા અર્થાત્ કેવલજ્ઞાની પરમાત્મા ઔર સિદ્ધ. વહ કાર્યપરમાત્મા કહને મેં આતે હૈં. કાર્ય પૂર્ણ હો ગયા ન? ઔર કારણપરમાત્મા ત્રિકાલી દ્રવ્ય. ચિદાનંદકી ખાન મેં ઐસે કાર્યપરમાત્મા અનંત પડે હૈં. સમજ મેં આયા?

વહ 'કારણપરમાત્મા કો શુદ્ધજ્ઞાનચેતના હોતી હૈ.' ક્યા કહતે હૈં? ત્રિકાલી દ્રવ્યમેં શુદ્ધજ્ઞાનચેતના હૈ. શુદ્ધજ્ઞાનચેતના કા અનુભવસ્વરૂપ હી વહ હૈ. ઐસા. પર્યાયકી બાત નહીં હૈ, ત્રિકાલી. સમજ મેં આયા? કાર્યપરમાત્મા.... શુદ્ધજ્ઞાનચેતના અર્થાત્..... કારણ જો ત્રિકાલી દ્રવ્ય હૈ ઉસમેં હી શુદ્ધ જ્ઞાનચેતના હૈ, વહ પર્યાય નહીં. શુદ્ધજ્ઞાન કા અનુભવસ્વરૂપ હી આત્મા હૈ. ઔર કેવલજ્ઞાની કો શુદ્ધજ્ઞાનચેતના અનુભવ મેં હૈ. કઠિન બહોત હૈ.

કાર્યપરમાત્મા કો શુદ્ધજ્ઞાનચેતના.. દ્રવ્યરૂપભી શુદ્ધજ્ઞાનચેતના હૈ ઔર પર્યાયરૂપ ભી શુદ્ધજ્ઞાનચેતના હૈ. ક્યા કહા? કેવલજ્ઞાની પરમેશ્વર, સિદ્ધ ભગવાન દોંનોં હી કાર્યપરમાત્મા હૈં. ક્યોંકિ પર્યાય પૂર્ણ હો ગઈ. ઉનકે પાસ દો શુદ્ધ જ્ઞાનચેતના હૈં. એક તો દ્રવ્યરૂપ શુદ્ધજ્ઞાનચેતના ઔર એક પર્યાયરૂપ શુદ્ધજ્ઞાનચેતના. સમજ મેં આયા? ઉનકે પાસ કર્મચેતના નહીં. રાગ કરના કિ એકાગ્ર હોના વહ હૈ નહીં. વહ તો જ્ઞાનમેં એકાગ્ર હુએ હૈં. ત્રિકાલી શુદ્ધજ્ઞાનચેતનામેં તો એકાગ્રતા પડી હૈ, પર્યાય મેં જ્ઞાનકી એકાગ્રતા હૈ, તો કાર્યપરમાત્માકો શુદ્ધજ્ઞાનચેતના એક હી હૈ. ઉસકો રાગ કા કરના ઔર રાગ કા ભોગના વહ દો ચેતના(રૂપ) એકાગ્રતા હૈ નહીં. સમજ મેં આયા કિ નહીં?

એક પર્યાય હૈ ઔર એક દ્રવ્ય હૈ. કાર્યપરમાત્મા હૈં કેવલજ્ઞાની, સિદ્ધ આદિ. વહ પર્યાય હૈ, વહ કાર્યસમયસાર હૈ. કાર્યસમયસાર મેં પ્રગટ જ્ઞાનચેતના હૈ શુદ્ધજ્ઞાનચેતના. ઔર દ્રવ્યમેં હૈ ત્રિકાલી વહ ભી શુદ્ધજ્ઞાનચેતના હૈ, વહ ધ્રુવરૂપ હૈ. સમજ મેં આયા? ઐસી બાત કૈસી? એકેન્દ્રિય, દો ઇન્દ્રિય, તીન ઇન્દ્રિય, ચૌરેદ્રિય, પંચેન્દ્રિયકી બાત કરે તો કહે. દો. એકેન્દ્રિયા, બે ઇન્દ્રિયા, તીન ઇન્દ્રિયા ચૌ ઇન્દ્રિયા, પંચેન્દ્રિય.... આતા હૈ ન ઇચ્છામી પડિક્કમણા મેં? કિયા થા ન ભગવાનજીભાઈ? પૂરાના હો ગયા? જીવીયા વહોરવીયા તસ્સ મિચ્છામીદુક્કડમ્. બસ જાઓ. ઉસમેં ક્યા સમજના? ઐસે આંક પઢ ડાલે, પરંતુ તત્ત્વ ક્યા હૈ ઉસકી ખબર નહીં.

શ્રોતા :- સમ્યગ્દર્શનસહિત... સ્પષ્ટીકરણ

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વહ પર્યાય ભી હેય હૈ. દ્રષ્ટિકી અપેક્ષાસે વહ પર્યાય ભી હેય હૈ. વહ પર્યાય કો... ૪૯-૫૦ ગાથા મેં આયેગા. વીતરાગી મોક્ષમાર્ગકી પર્યાય ભી સ્વદ્રવ્યકી અપેક્ષા સે પરદ્રવ્ય હૈ, સ્વભાવકી અપેક્ષા સે પરભાવ હૈ, ઉપાદેયકી અપેક્ષા સે હેય હૈ. યહ ઉપાદેય તો યહ હેય. આહાહા..!

શ્રોતા :- પર્યાયબુદ્ધિ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પર્યાય હેય, દ્રવ્ય ઉપાદેય. આશ્રય કરને લાયક નહીં, હેય હી હૈ. લક્ષ્ય મેં નહીં હૈ ન? જહાં લક્ષ્ય કરતે હૈં વહાં વહ નહીં. હેય હો ગઈ. ઉસ અપેક્ષા સે હેય હૈ. લક્ષ્ય કરના હૈ ત્રિકાલી વસ્તુ મેં, વહાં તો વહ હૈ નહીં. ઉસકા અર્થ હુઆ કિ હેય હૈ, ઉપાદેય તો રહા નહીં. ઉપાદેય તો યહ (દ્રવ્ય) રહા. જહાં લક્ષ્ય કરના હૈ વહ દ્રવ્ય ઉપાદેય રહા. યહાં આશ્રય, લક્ષ્ય રહા નહીં, યહાં તો યહ હેય હો ગયા. યહ હેય હૈ ઐસા કહાં (લક્ષ) કરના હૈ ઉસકા? સમજે? આહાહા..! માર્ગ સમ્યગ્દર્શન કા અલૌકિક માર્ગ હૈ. લોગોં ને બહોત સાધારણ ઔર ધર્મકી વ્યાખ્યા બદલ દી.

કહતે હૈં કિ કાર્યપરમાત્મા અર્થાત્ સિદ્ધ ભગવાન ઔર કેવલજ્ઞાની ઔર કારણપરમાત્મા વહ ત્રિકાલી દ્રવ્યસ્વભાવ—વહ દોનોં કો શુદ્ધજ્ઞાનચેતના હૈ. ઉનકો રાગ કા અનુભવ નહીં, રાગકી એકાગ્રતા નહીં ઔર હરખકી ભી એકાગ્રતા નહીં. કર્મચેતના ઔર કર્મફલચેતના દોનોં કેવલી કો ઔર સિદ્ધકો હોતા નહીં.

'ઇસીસે કાર્યસમયસાર અથવા કારણસમયસાર કો...' ક્યા કહતે હૈં? દેખો! કિ દો શુદ્ધ જ્ઞાનચેતના હોને સે... યહ કર્મ હુઆ. કેવલી કો, સિદ્ધ ભગવાન કો શુદ્ધજ્ઞાનચેતના હોને સે ઔર ત્રિકાલી દ્રવ્ય મેં શુદ્ધજ્ઞાનચેતના હોને સે... આહાહા..! ગંભીર બાત. 'કાર્યસમયસાર અથવા કારણસમસાર કો સહજફલરૂપ શુદ્ધજ્ઞાનચેતના હોતી હૈ.' ઉસકો તો સહજફલરૂપ જ્ઞાનચેતના હોતી હૈ. કિસકો? કિ ત્રિકાલી દ્રવ્ય જો ધ્રુવસ્વરૂપ ભગવાન આત્મા, ઉસમેં ભી શુદ્ધજ્ઞાનચેતનારૂપી ઉસકા કાર્ય ત્રિકાલી હૈ. તો ઉસકા જ્ઞાન કા ફલ આનંદરૂપ વહ ભી ત્રિકાલી હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

'કાર્યસમયસાર અથવા કારણસમયસાર કો સહજફલરૂપ...' સ્વભાવિક ફલરૂપ. કેવલજ્ઞાનીકો સહજફલરૂપ શુદ્ધજ્ઞાનચેતના હોતી હૈ, ફલરૂપ. કર્મચેતના ત્રસકો.. ત્રસજીવકો.. સંસારી ત્રસકો.. ત્રસ

સંસારી હૈ ન? ઉસકો કર્મચેતનાસહિત કર્મફલચેતના હૈ. રાગકા કરના સહિત હરખ કા ભોગના હૈ. કેવલજ્ઞાની કો શુદ્ધજ્ઞાનચેતના સહિત શુદ્ધ જ્ઞાન-આનંદ કા વેદન હૈ વહ ચેતના હૈ. સમજ મેં આયા?

દેખો! 'કારણસમયસાર કો સહજફલરૂપ...' વહ તો ઠીક. પરંતુ દ્રવ્ય જો હૈ ત્રિકાલી દ્રવ્ય ધ્રુવ ઉસમેં ધ્રુવ શુદ્ધજ્ઞાનચેતનારૂપી... શુદ્ધજ્ઞાનચેતનારૂપી એકાગ્રતા ત્રિકાલ પડી હૈ. તો ઉસકો ભી સહજફલ રૂપ આનંદ કા વેદન ઉસમેં ત્રિકાલ પડા હૈ.

શ્રોતા :- દોનોં કો સહજ બનાયા?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- દોનોં હી સહજ હૈં.

શ્રોતા :- પુરુષાર્થ ભી દો તરફ?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પુરુષાર્થ ભી સહજ હૈ કિ નહીં? ત્રિકાલી સ્વભાવ પુરુષાર્થ કા પિંડ હૈ. ઉસમેં જો પુરુષાર્થ હુઆ વહ ભી સહજ વીતરાગીદશા કા પુરુષાર્થ હુઆ, તો ઉસકા આનંદકા ભોગના ભી સહજ હૈ. ત્રિકાલી વસ્તુમેં ભી શુદ્ધજ્ઞાનચેતના હૈ ઔર ઉસકે ફલરૂપ સહજજ્ઞાનફલચેતના હૈ. જ્ઞાનરૂપી કર્મ હૈ (ઔર) કર્મ કા ફલ આનંદરૂપી વેદન હૈ. તો દ્રવ્ય મેં ભી ત્રિકાલ પડા હૈ ઐસા કહતે હૈં. સમજ મેં આયા? આહાહા..!

એક તો યહ કહા કિ એકેન્દ્રિય જીવ જો હૈં (ઉનકો) તો હરખ-શોક કે વેદનરૂપી કર્મફલ હૈ. કર્મ અર્થાત્ યહાં જડ ઐસા નહીં. કર્મ નામ વિકારી રાગ કા ફલ જો હરખ-શોક હૈ ઉસકા વેદન કરતે હૈં. ઉસમેં એકાગ્ર હૈં. વહ એકેન્દ્રિય જીવ. ઔર દો ઇન્દ્રિય સે પંચેન્દ્રિય દેવ, નારકી, મનુષ્ય આદિ ત્રસ વહ રાગ કા, પુણ્ય કા, પાપ કા... દેખો! એકેન્દ્રિય કો પુણ્ય ભી હૈ. એકેન્દ્રિય જીવકો નિરંતર પુણ્ય-પાપ... પુણ્ય-પાપ... પુણ્ય-પાપ... હોતા હી રહતા હૈ. શુભભાવ-અશુભભાવ.... શુભભાવ-અશુભભાવ... નિરંતર હોતા હી રહતા હૈ. તો કહતે હૈં કિ શુભભાવરૂપી... એકેન્દ્રિય કો ઉસકા વેદન જો હૈ વહ માત્ર કર્મફલચેતનાકા વેદન હૈ. ક્યોંકિ હૈ તો કર્મચેતના ભી, પરંતુ ઉસકો ગૌણ કરકે ઉસકી કર્મફલચેતના કી મુખ્યતા (બતાયી) હૈ. ક્યોંકિ મન નહીં, ઇસલિયે બુદ્ધિપૂર્વક ઐસા કરું ઐસા નહીં. તો ઉસ અપેક્ષા સે એકેન્દ્રિય જીવ કો હૈ તો કર્મ–રાગ-દ્વેષ કા કર્તાપના પરિણમન હૈ. પરંતુ ઉસકી મુખ્યતા નહીં, ઉસકો વહાં ભોગને કી મુખ્યતા હૈ હરખ-શોકકી. ઔર ત્રસ જીવ મેં રાગ-દ્વેષકા કર્તાપના સહિત હરખ-શોક કા ભોક્તાપના અજ્ઞાની સંસારી જીવકો હૈ.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી - .. આયા. શુભભાવ હૈ ઉસમેં. અશુદ્ધકી દશા મેં શુભભાવ હોતા હૈ. ઐસે નહીં. ઉસમેં અમુક ભાવ શુભ હૈ, અશુભલેશ્યા મેં અમુક ભાવ શુભભાવ હૈ.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હૈ ન. ન હો તો.... ઐસા કર્મચક્ર હૈ ન. દો પુણ્ય-પાપ, દો પુણ્ય-પાપ ચલતે હી હૈ.

યહાં તો વિશેષ તો વહ હૈ કિ કાર્યસમયસાર કેવલજ્ઞાન દશા આદિ, ઉસકો શુદ્ધજ્ઞાનચેતના હૈ અર્થાત્ જ્ઞાનકી પૂર્ણ એકાગ્રતા હૈ. તો ઉસકો સહજશુદ્ધફલજ્ઞાનચેતના હૈ. સહજરૂપી જ્ઞાન કા વેદન વહ સહજસ્વભાવિક હૈ. વહ તો ઠીક. પરંતુ જો ત્રિકાલી દ્રવ્ય હૈ, વસ્તુ ત્રિકાલી દ્રવ્ય. ઉસકો ભી ફલ હૈ. ફલ કા અર્થ અંદર જો ત્રિકાલી જ્ઞાનચેતના પડી હૈ. સમજ મેં આયા?

શ્રોતા :- કાર્ય કે બિના નહીં.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વહ કાર્ય કરે નહીં, પરંતુ વહ કાર્યરૂપ દશા હી ત્રિકાલી હૈ.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- સહજ હૈ. કર્તાપને કા ગુણ ભી સહજ ઔર ભોક્તાપને કા ગુણ ધ્રુવ ત્રિકાલી હૈ. સમજ મેં આયા? એક-એક દ્રવ્ય મેં છહ કારક પડે હૈં નહીં? ત્રિકાલી પડા હૈ. છ કારક ત્રિકાલી પડે હૈં, શક્તિરૂપ હૈ ત્રિકાલી. ઉસકો કર્મચેતના ભી ગિનને મેં આયી? કૌન-સી કર્મચેતના? જ્ઞાનરૂપી કર્મચેતના. ઔર ઉસકા સહજફલરૂપ આનંદફલરૂપ કર્મચેતના કા ફલ. સમજ મેં આયા?

શુદ્ધ ઉપયોગ... લો, પ્રવચનસાર મેં લિયા હૈ. શુદ્ધ ઉપયોગ હી કર્મચેતના ઔર શુદ્ધ ઉપયોગ કે ફલરૂપ આનંદ વહી કર્મફલચેતના. આનંદ કા અનુભવ કરતે હૈં કાર્ય મેં ઔર દ્રવ્ય મેં આનંદકા અનુભવ ત્રિકાલ પડા હી હૈ. જો અંદરમેં આનંદકા અનુભવ(સ્વ)રૂપ ન હો તો પર્યાય મેં આનંદ કા અનુભવ કાર્ય કહાંસે આયેગા? ઐસા કહતે હૈં. આહાહા..! ત્રિકાલી નિત્ય શુદ્ધજ્ઞાનચેતના જો ત્રિકાલી દ્રવ્યમેં ન હો તો પર્યાય મેં જ્ઞાનકી એકાગ્રતા કી શુદ્ધચેતના કહાં સે આયેગી? સમજ મેં આયા? ગંભીર બાત ભાઈ! ઐસી ધર્મકથા! મજા પડે નહીં. .. મારફાડ... એકેન્દ્રિયકી દયા પાલના, ઐસા કરના....

ભાઈ! જતના કરના કિ પ્રાણી ન મરે. ઉસકો તો ઠીક લગતા હૈ. યહાં કહા કિ પરજીવકી જતના... પરજીવ કો તો ન મૈં માર સકતા હૂં–બચા સકતા હૂં—વહ જતના તો મિથ્યા દ્રષ્ટિ હૈ. મિથ્યા દ્રષ્ટિકી જતના કી ઉસને. સમજ મેં આયા? દો બાત કો સિદ્ધ કરકે સાર કહતે હૈં.

'ઇસીસે કાર્યસમયસાર અથવા કારણસમયસાર કો...' યહાં મોક્ષમાર્ગકી વર્તમાન પર્યાયકી બાત નહીં. યહાં તો પૂર્ણ કાર્યફલરૂપ ઔર કારણ ત્રિકાલી દ્રવ્ય. ઉસમેં જો ત્રિકાલી મેં જ્ઞાનરૂપ એકાગ્રતા જ્ઞાનરૂપ પડી હૈ ત્રિકાલ. ઔર ઉસકે આનંદરૂપ કે ભોક્તાપના કા ગુણ ભી અંદર ત્રિકાલી હૈ. 'ઇસીસે કાર્યસમયસાર અથવા કારણસમયસાર કો...' આહાહા..! પઢનેવાલે કો ઐસા લગે કિ ક્લિષ્ટ કર ડાલા. ક્લિષ્ટ નહીં, સ્પષ્ટ કિયા હૈ.

'ઇસલિયે સહજશુદ્ધ-જ્ઞાનચેતનાસ્વરૂપ નિજ કારણપરમાત્મા સંસારાવસ્થામેં યા મુક્તાવસ્થા મેં સર્વદા એકરૂપ હોને સે ઉપાદેય હૈ...' ક્યા કહતે હૈં? દેખો! ભગવાન આત્મા નિત્ય ધ્રુવ ચૈતન્ય વહ

સહજ શુદ્ધજ્ઞાનચેતનાસ્વરૂપ ત્રિકાલી હોને સે... ત્રિકાલ મેં સહજ જ્ઞાન, શુદ્ધજ્ઞાનચેતના સ્વરૂપ. યહાં દેખો! શુદ્ધ શબ્દ લિયા હૈ. સમજ મેં આયા? ઉસમેં ભી શુદ્ધજ્ઞાનચેતના.. શુદ્ધ જ્ઞાનચેતના.. યહાં સહજ શુદ્ધજ્ઞાનચેતના. આહાહા..!

ભગવાન આત્મા સ્વભાવિક શુદ્ધ-જ્ઞાનચેતનાસ્વરૂપ નિજ કારણપરમાત્મા... લો, નિજ કારણ(પરમાત્મા) ઐસે લિયા. 'સહજશુદ્ધ-જ્ઞાનચેતનાસ્વરૂપ નિજ કારણપરમાત્મા સંસારાવસ્થા મેં યા મુક્તાવસ્થા મેં...' પર્યાય 'સર્વદા એકરૂપ હોને સે...' વસ્તુ તો સર્વદા એકરૂપ હૈ. સમજ મેં આયા? સંસાર પર્યાય મેં હો યા મુક્ત પર્યાય મેં હો, વસ્તુ ત્રિકાલી ધ્રુવ તો એકરૂપ હૈ, ઉસમેં દો ભેદ નહીં. સમજ મેં આયા? ભાઈ! વીતરાગ માર્ગ અલૌકિક હૈ. લૌકિક કે સાથ ઉસકા મેલ નહીં હોતા. ચલતે પ્રવાહ કે સાથ મેલ કરને જાયે તો વહ મેલ નહીં હોગા. સમજ મેં આયા? યહ તો અલૌકિક માર્ગ હૈ. આહાહા..!

કહતે હૈં કિ અજ્ઞાની ત્રસ હૈ પંચેન્દ્રિય મનુષ્ય આદિ, ઉસકો દયા, દાન, મહાવ્રતકા જો પરિણામ હૈ વહી ઉસકી કર્મચેતના હૈ–અધર્મચેતના હૈ. ઔર ઉસકા ફલ ઉસી સમય મેં હરખ-શોકરૂપી જો વિકલ્પ હૈ વહ કર્મફલચેતના હૈ. જડકર્મકી યહાં બાત હૈ નહીં. આહાહા..! આત્મા આનંદસ્વરૂપ શુદ્ધ ચૈતન્યમૂર્તિ ઐસા અંતર દ્રષ્ટિ કા અનુભવ નહીં, તો અજ્ઞાની કો યહ પંચ મહાવ્રત ઔર બારહ વ્રત કા વિકલ્પ કર્મચેતના હૈ. ઉસમેં એકાગ્રતા હૈ. સ્વભાવ મેં એકાગ્રતા નહીં. ઔર ઉસમેં દુઃખ વેદતે હૈં. આહાહા..! સમજ મેં આયા? પંચ મહાવ્રત કા ભાવ યા બારહ વ્રત કે ભાવમેં દુઃખ વેદતે હૈ. પંડિતજી! આહાહા..! સુખ કા વેદન કરતે નહીં. જ્ઞાનચેતના ઉસમેં નહીં. આહાહા..!

જ્ઞાનચેતના પૂર્ણરૂપસે કાર્યસમયસારમેં ગિનનેમેં આયી ઔર પૂર્ણરૂપસે દ્રવ્યમેં ગિનનેમેં આયી. પરંતુ વહ શુદ્ધ ત્રિકાલી જ્ઞાનચેતના દ્રવ્ય હૈ ઉસકી દ્રષ્ટિ કરને સે પર્યાયમેં અપૂર્ણ જ્ઞાનચેતના પ્રગટ હોતી હૈ ઉસકો યહાં ગૌણપને ગિનને મેં આયા. મુખ્યપને પૂર્ણ જ્ઞાનચેતના–કેવલજ્ઞાન પ્રગટ હો ઉસકો મુખ્યપને ગિનને મેં આયા. બાકી તો જો ત્રિકાલી દ્રવ્ય જ્ઞાયકસ્વરૂપ હૈ, શુદ્ધજ્ઞાનચેતનાસે ભરી પડી ચીજ હૈ, ઉસકી દ્રષ્ટિ અનુભવ કરને સે પુણ્ય-પાપકે વિકલ્પ સે રહિત નિર્વિકલ્પ જ્ઞાનકી એકાગ્રતા વહ જ્ઞાનચેતના હૈ. વહ ચૌથે ગુણસ્થાન સે જ્ઞાનચેનતા હૈ. ધર્મકી દશા કહો, જ્ઞાનચેતના કહો, મોક્ષ કા માર્ગ કહો. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

ભગવાન જ્ઞાનસ્વરૂપ ચિદાનંદ ધ્રુવ ઉસમેં એકાગ્રતા વહ જ્ઞાનચેતના હૈ. રાગમેં એકાગ્રતા વહ કર્મચેતના હૈ ઔર હરખ-શોક મેં એકાગ્રતા વહ કર્મફલચેતના હૈ. ઔર આનંદ મેં ભી, આનંદ કા કર્તા હોકર આનંદકા ભોક્તા (હોતા હૈ) વહ ભી કર્મ ઔર કર્મફલચેતના હૈ.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- શુદ્ધ. સમજ મેં આયા?

શ્રોતા :- ..

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ચેતના હૈ.

શ્રોતા :- ..

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ના. ના કર્મચેતના. કહા ન? વહ તો કર્મચેતના હૈ. વહ તો રાગ હૈ.

શ્રોતા :- પંચ મહાવ્રત ભી રાગ હૈ?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- મહાવ્રત ભી રાગ હૈ. અરે..! વહ તો કિતની બાર આયા. મહાવ્રત કે પરિણામ આસ્રવ હૈં, રાગ–કર્મચેતના હૈ.

શ્રોતા :- ..

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ભાવના ભલે ન કરે, મહાવ્રતકા વિકલ્પ હી રાગ હૈ. ભાવનાકા ક્યા પ્રશ્ન હૈ? મહાવ્રત કહો, અટ્ઠાઈસ મૂલગુણ કહો—સબ કર્મચેતના હૈ, રાગકી ચેતના હૈ, અધર્મ ચેતના હૈ. જરા કઠિન લગે. જગતને સુના નહીં ન. બાબુલાલજી! સુના હી નહીં.. સુના નહીં.. સુના નહીં. સમજે તો કરે. સમજ મેં આયા નહીં.

યહાં તો કહતે હૈં કિ જો મહાવ્રત કા–પંચ મહાવ્રત કા વિકલ્પ, અટ્ઠાઈસ મૂલગુણ કા વિકલ્પ વહ કર્મચેતના રાગ હૈ, વહ સુબહમેં તો બહોત આયા. આસ્રવતત્ત્વ હૈ. વહ તો પરાશ્રિતભાવ હૈ, પર કે આશ્રય સે ઉત્પન્ન હુઆ ભાવ હૈ.

શ્રોતા :- ભાવના..

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ભાવના તો રાગકી ભાવના હૈ. મહાવ્રત કી ભાવના તો રાગકી ભાવના હૈ. સમજ મેં આયા? વહ તો કર્મચેતના હૈ. જ્ઞાની કો જ્ઞાનચેતના હોતી હૈ. જો મહાવ્રતકા વિકલ્પ આયા ઉસકો જાનને કી ચેતના હોતી હૈ. આહાહા..! ઉસકા નામ મુનિ ઔર સમકિતી હૈ. ધર્મીકો રાગ આયા ઉસ રાગકો જાનના ઔર અપનેકો જાનના ઐસી જ્ઞાનકી એકાગ્રતા વહ જ્ઞાનચેતના ઉસકો હૈ. આહાહા..! બાત કો સમજે નહીં. રાગ તો કહાં રહ ગયા. ઉસકી યહાં બાત હી નહીં કરતે. યહાં તો એક સમયકી પર્યાય, જો રાગ કો જાના ઐસી જો પર્યાય વહ ભી હેય હૈ. જ્ઞાનચેતના ભી દ્રવ્યદ્રષ્ટિ કી અપેક્ષા સે હેય હૈ. પર્યાય હૈ ન? આહાહા..! ક્યોંકિ ઉસકે ઉપર ભી લક્ષ્ય કરને લાયક નહીં. આહાહા..! બહોત બાત! ક્યા કરે? પૂરા ચક્કર ફિર ગયા હૈ.

શ્રોતા :- કઠિન હૈ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વહ તો રાગ હૈ, વિકલ્પ હૈ, અશુદ્ધ પર્યાય હૈ. યહાં તો શુદ્ધપર્યાય ભી પરદ્રવ્ય હૈ. અભી આયેગા ૪૯ મેં. ૫૦મેં તો કહેંગે કિ રાગ તો પરદ્રવ્ય હૈ, પરભાવ હૈ, હેય હૈ, પરંતુ ઉસકે સાથ જો સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર(રૂપ) જો સ્વાશ્રય હુઆ ઉસકો ભી પરદ્રવ્ય કહકર, પરભાવ કહકર હેય કહનેમેં આયા હૈ. ક્યોંકિ એક સ્વદ્રવ્ય આદરણીય હૈ. વહ તો ચલતા હૈ બહોત. આહાહા..! મગજ મેં પેસે નહીં. અનાદિ કા શલ્ય અંદર હૈ, શલ્ય અંદર. મહા ભગવાન અંદર ચૈતન્ય ક્યા હૈ... સમજ મેં આયા?

કહા ન? કુંદકુંદાચાર્યને મોક્ષ અધિકારમેં કિ શુભભાવ મહાવ્રત કા હૈ વહ વિષકુંભ–ઝેર કા ઘડા હૈ. હૈ? પડિક્કમણા કરના, ઐસા કરના, ઐસે વિકલ્પ ઉઠતે હૈં વહ ઝેર કા ઘડા હૈ. ભગવાન અમૃત કા ઘડા હૈ, ઘટ. ઉસકા–અમૃત ચિદાનંદકા આશ્રય... દેખો! અમૃતસાગર ભગવાન હૈ ધ્રુવ. ઉસમેં શુદ્ધજ્ઞાનચેતના ઔર આનંદકી ચેતનારૂપ ભાવ ત્રિકાલી પડા હૈ. બસ, ઉસકા આશ્રય કરને સે.. ઉસકા આશ્રય કરનેસે જો જ્ઞાનકી એકાગ્રતા, આનંદકી એકાગ્રતા હુઈ વહ પર્યાય હુઈ. ઉસકો યહાં જ્ઞાનચેતના ઔર જ્ઞાન કા આનંદફલ ચેતના કહને મેં આતા હૈ.

ધર્મી કો કર્મચેતના ઔર કર્મફલચેતના થોડી હૈ. પર ઉસકા વહ જ્ઞાની જાનનેવાલા હૈ. કર્તૃત્વબુદ્ધિસે કરના ઔર ભોગના ઐસા હૈ નહીં. જાનનેવાલા હૈ. હૈ મેરી પર્યાય મેં જરી રાગ, વિકલ્પ હૈ, દોષ હૈ, ઝેર હૈ, દુઃખ હૈ. પંચ મહાવ્રત કા પરિણામ ભી સમકિતી કો દુઃખ હૈ. કઠિન બાત. સમજ મેં આયા? જિસકો આત્મદર્શન હુઆ–સમ્યગ્દર્શન હુઆ, વિકલ્પસે પાર (હોકર) દ્રવ્યસ્વભાવકા આશ્રય કિયા તો સમ્યગ્દર્શન-ચારિત્ર આદિ હુઆ ઔર ઉસ ભૂમિકા મેં જો રાગ આતા હૈ વહ જ્ઞાની કા નહીં. વહ કર્મચેતનાકા જ્ઞાની જ્ઞાન કરનેવાલા હૈ. સમજ મેં આયા?

વહ કર્મચેતના મેરા કર્તવ્ય હૈ ઐસા માને તો તો મિથ્યાદ્રષ્ટિ હૈ. ક્યોંકિ આત્મા કા સ્વભાવ રાગ કા કરના ઐસા હૈ નહીં. ફિર ભી માના તો સ્વભાવકો કરનેવાલા માના, તો વહ તો મિથ્યાદ્રષ્ટિ હૈ, અજ્ઞાની અનાદિકા હૈ હી. આહાહા..! બહોત સૂક્ષ્મ બાત હૈ. બહોત અલૌકિક બાત. અલૌકિક અર્થાત્ લૌકિક સે પાર–લોકોત્તર બાત હૈં. આહાહા..!

યહાં કહતે હૈં કિ 'ઇસલિયે, સહજશુદ્ધ-જ્ઞાનચેતનાસ્વરૂપ નિજ કારણપરમાત્મા...' વહ તો નિગોદદશામેં હો, યા મુક્ત અવસ્થામેં હો, વહ તો સર્વદા એકરૂપ હોનેસે વહી આદરણીય હૈ. 'ઐસા હે શિષ્ય! તું જાન.' હૈ? '**हे शिष्य त्वं जानाहि इति**' કહો, સમજ મેં આયા? મૂલપાઠ મેં હૈ ન? '**जाण**' ઉસમેં સે લિયા હૈ. આખિરમેં હૈ ન? '**जाण अलिंगग्गहणं**' ઇસલિયે વહાં લિયા હૈ. પાઠ મેં હૈ. '**चेदणागुणमसद्दं जाण अलिंगग्गहणं जीवमणिद्दिट्ठसंठाणं**' આહાહા..! ભગવાન ત્રિકાલી ધ્રુવસ્વરૂપ હૈ, સંસારદશા નિગોદકી હો યા સિદ્ધકી હો, વહ તો ત્રિકાલી કારણસમયસાર એક ધ્રુવરૂપ વહી દ્રષ્ટિ મેં આદરને લાયક હૈ. સમજ મેં આયા?

સમ્યગ્દ્રષ્ટિકો તો વહ દ્રવ્યસ્વભાવ હી આદરણીય હૈ. સમજ મેં આયા? વ્યવહાર કા વ્રત જો વિકલ્પ હૈ વહ તો આદરણીય નહીં, પરંતુ વહ સમયકી નિર્મલ પર્યાય પ્રગટ હુઈ વહ ભી આદરણીય નહીં. ક્યોંકિ વહ લક્ષ કરનેલાયક નહીં. જાનનેલાયક હૈ. આહાહા..! દેખો! 'ઐસા હે શિષ્ય! તૂ જાન' ઐસે કુંદકુંદાચાર્ય કહતે હૈં. હે શિષ્ય! તૂ જાન. દુસરી તરહ અર્થ કિયા હૈ. ૧૭૨ અલિંગગ્રહણ કે ૨૦ બોલ દૂસરે ચલે. સમયસાર મેં દૂસરા. ભિન્ન ભિન્ન અર્થ હોતા હૈ ન ઉસકા.

'ઇસપ્રકાર એકત્વસપ્તતિ મેં (શ્રી પદ્મનંદી-આચાર્યદેવકૃત પદ્મનંદિપંચવિંશતિકા નામક શાસ્ત્ર મેં એકત્વસપ્તતિ નામક અધિકાર મેં ૭૯ શ્લોક દ્વારા) કહા હૈ કિ -'

(मन्दाक्रांता)

"आत्मा भिन्नस्तदनुगतिमत्कर्म भिन्नं तयोर्या
प्रत्यासत्तेर्भवति विकृतिः साऽपि भिन्ना तथैव।
कालक्षेत्रप्रमुखमपि यत्तच्च भिन्नं मतं मे
भिन्नं भिन्नं निजगुणकलालंकृतं सर्वमेतत् ॥"

ઓહોહો..! 'શ્લોકાર્થ – મેરા ઐસા મંતવ્ય હૈ-' પદ્મનંદી મુનિ ભાવલિંગી સંત વનવાસી. યહ શાસ્ત્ર કો વનશાસ્ત્ર કહતે હૈં, પદ્મનંદી(મુનિ) કો વનવાસી (કહતે હૈં). કહતે હૈં કિ 'મેરા મંતવ્ય હૈ...' સમજ મેં આયા? હૈ ન? '**भिन्नं मतं मे**' તીસરે પદ મેં. '**मतं मे**' 'મેરા ઐસા મંતવ્ય હૈ કિ...' આચાર્ય કહતે હૈં કિ મેરા અભિપ્રાય ઔર મંતવ્ય હૈ કિ 'આત્મા પૃથક્ હૈ ઔર ઉસકે પીછે-પીછે ચલનેવાલા કર્મ પૃથક્ હૈ;...' કર્મ જડ ઉસકે પીછે પીછે ચલતા હૈ વહ ભી મેરે સે પૃથક્ હૈ.

શ્રોતા :- કર્મ લે જાયે...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- કુછ .. મેરે પીછે પીછે ચલનેવાલે હૈ વહ તો.

શ્રોતા :- કર્મ લે જાયે તો..

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- કોઈ નહીં લે જાતા. લોગોં કો ભાન નહીં ક્યા કરે? આહાહા..! સમયસાર કે નામ પર ઊલ્ટે અર્થ હોતે હૈં. લોગોં કો બિચારે કો .. ઊલ્ટી દ્રષ્ટિ કરકે પોષતે હૈં.

આચાર્ય કહતે હૈ કિ 'મેરા ઐસા મંતવ્ય હૈ કિ આત્મા પૃથક્ હૈ...' ભગવાન! 'ઔર ઉસકે પીછે-પીછે ચલનેવાલા કર્મ પૃથક્ હૈ;...' દેખો! કર્મ અપને સે ચલતા હૈ, મેરે કારણ સે ચલતા હૈ ઐસા નહીં. મૈં કર્મકે કારણસે મૈં ચલતા હૂં ઐસા ભી નહીં. 'આત્મા ઔર કર્મકી અતિ નિકટતાસે જો વિકૃતિ હોતી હૈ...' દેખો! વિકાર પુણ્ય-પાપકા ભાવ.. આત્મા કો કર્મ કા સંગ હોને સે... ઐસે અતિનિકટ સે. જો વિકૃતિ દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ આદિ મહાવ્રત કા વિકલ્પ હૈ, 'વિકૃતિ હોતી હૈ વહ ભી ઉસીપ્રકાર (આત્મા સે) પૃથક્ હૈં;...' જૈસે કર્મ પૃથક્ હૈં, ઐસે પુણ્ય-પાપ કા વિકલ્પ ભી મેરે આત્મા સે તદ્દન પૃથક હૈં. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

'ઔર કાલ-ક્ષેત્રાદિ જો હૈં વે ભી (આત્મા સે) પૃથક્ હૈ.' યહ પંચમ આરા, યહ કાલ, વહ મેરે મેં નહીં. 'નિજ નિજ ગુણકલાસે અલંકૃત યહ સબ પૃથક્-પૃથક્ હૈ...' ઉસકી પરિભાષા થોડી હૈ. '(અર્થાત્ અપને-અપને ગુણોં તથા પર્યાયોં સે યુક્ત સર્વ દ્રવ્ય અત્યંત ભિન્ન-ભિન્ન હૈ.' દેખો! વિશેષ પરિભાષા હોગી...

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

* * * * *

ભાદરવા સુદ ૧૪, બુધવાર, તા. ૨૪-૯-૧૯૬૯
ગાથા-૪૭, શ્લોક-૭૦ અને ૭૧, પ્રવચન-૧૫

યહ નિયમસાર, શુદ્ધભાવ અધિકાર હૈ. કલશ ચલતા હૈ. હિન્દી ૫૮ પન્ના હૈ નીચે. દેખો! ક્યા કહતે હૈં? આચાર્ય મહારાજ ઐસા કહતે હૈં મુનિ. પદ્મપ્રભ આચાર્ય મુનિ હૈં દિગંબર સંત વનવાસી–(જંગલમેં) રહનેવાલે. કહતે હૈં કિ 'મેરા ઐસા મંતવ્ય હૈ...' મેરા તો યહ અભિપ્રાય હૈ–વિચાર હૈ 'કિ – આત્મા પૃથક્ હૈ...' આત્મા તો શરીર સે તદ્દન ભિન્ન હૈ.

શ્રોતા :- કબ.. કબ?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અભી.. અભીકી બાત હૈ. સિદ્ધ હો તો તો ક્ષેત્રાંતર હો ગયા. યહ તો એક ક્ષેત્રમેં રહતે હુએ ભી ભિન્ન હૈ. સમજ મેં આયા? વસ્તુ તદ્દન ભિન્ન હૈ. 'ઔર ઉસકે પીછે-પીછે ચલનેવાલા કર્મ પૃથક્ હૈ;...' વહ જડકર્મ હૈ ન? વહ કર્મ તો અપને કારણ સે ચલતા હૈ, આત્મા કે કારણ સે નહીં. ઐસે કર્મ ભી આત્મા સે ભિન્ન હૈ. સમ્યગ્દ્રષ્ટિ કો ઐસે ભિન્ન આત્મા કે ઉપર દ્રષ્ટિ કરના, ઐસા કહતે હૈં.

'આત્મા ઔર કર્મકી અતિ નિકટતા સે જો વિકૃતિ હોતી હૈ વહ ભી ઉસીપ્રકાર (આત્મા સે) પૃથક્...' કર્મકે નિમિત્ત સે પુણ્ય ઔર પાપ, શુભ ઔર અશુભ વિકલ્પ જો રાગ હૈ, શુભ ઉપયોગ યા અશુભ ઉપયોગ.... યહ વિકૃતિ હોતી હૈ વહ ભી ઉસીપ્રકાર.. ઉસીપ્રકાર.. જૈસે કર્મ ઔર આત્મા ભિન્ન હૈં, ઉસીપ્રકાર (ભાવ)કર્મ વિકાર ભિન્ન હૈં. સમજ મેં આયા?

શ્રોતા :- સુબહ મેં આયા થા.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, વહી આયા હૈ.

'ઔર કાલ-ક્ષેત્રાદિ જો હૈં વે ભી (આત્માસે) પૃથક્ હૈં.' પંચમ કાલ, ચૌથા કાલ, યહ કાલ, દિવસ, રાત્રિ, પ્રહર ઔર ક્ષેત્ર–ભરતક્ષેત્ર, મહાવિદેહક્ષેત્ર. વહ સબ ક્ષેત્ર-કાલ સે ભગવાન આત્મા ભિન્ન હૈ–અલગ હૈ. સમજ મેં આયા? 'વે ભી (આત્માસે) પૃથક્ હૈં. નિજ નિજ ગુણકલા સે અલંકૃત...' ઉસમેં લિયા વહ. પાઠ મેં આતા હૈ ન ૪૭ મેં **अलंकिया**. તો (ઉસસે) પહલે કલશમેં 'અલંકૃત' શબ્દ હૈ. ૪૭ મેં આયેગા ન. **अष्टगुण अलंकिया**. મૂલ પાઠ મેં સે ટીકા મેં યહ લે લિયા. ઉસકે પહલે ઉપોદ્ઘાત મેં વહ શબ્દ લે લિયા હૈ કિ આત્મા ભી નિજ નિજ ગુણ ઔર પર્યાય સે (અલંકૃત) હૈ, કર્મ ઉસકે ગુણ ઔર પર્યાય સે પૃથક્ હૈ ઔર શરીર ભી ઉસકે ગુણ ઔર પર્યાય સે પૃથક્ હૈ ઔર પુણ્ય-પાપ કા ભાવ ભી ઉસકી શક્તિ ઔર પર્યાય સે–આત્મા સે પૃથક્ હૈ. સમજ મેં આયા? ઐસા આત્મા પર સે ભિન્ન હૈ ઉસકો યહાં

શુદ્ધભાવ કહને મેં આયા હૈ. વહ શુદ્ધભાવ ઉપર દ્રષ્ટિ કરના, ઉસે ધ્યેય બનાકર દ્રષ્ટિ ઉસમેં પ્રસારના વહી સમ્યગ્દર્શન કહને મેં આતા હૈ. સમજ મેં આયા?

જો પર સે ભિન્ન હૈ.... તો જિસકો આત્મા કા કલ્યાણ કરના હો તો ભિન્ન હૈ ઉસ (ચીજ) ઉપર દ્રષ્ટિ દેના નહીં, ઐસા કહતે હૈં. ભગવાન આત્મા અખંડ જ્ઞાયકસ્વરૂપ શુદ્ધભાવ, ત્રિકાલી ધ્રુવભાવ હૈ, ઉસકે ઉપર દ્રષ્ટિ કરને સે પરકી અપેક્ષા રખે બિના અપને સ્વભાવ કા આશ્રય કરનેસે, ધ્રુવકા અવલંબન કરને સે, નિત્યાનંદ પ્રભુ ઉસકો લક્ષ્ય મેં, ધ્યેયમેં લેનેસે સમ્યગ્દર્શન હોતા હૈં. પહલી ધર્મકી દશા. સમજ મેં આયા?

'નિજ નિજ ગુણકલા સે અલંકૃત...' દ્રવ્ય તો ઠીક, પરંતુ વિકાર કી ભી ઉસકી (અપની) ગુણ કલા કહી. વિકારકી–ઉસકી શક્તિ ઔર ઉસકી અવસ્થા આત્માસે ભિન્ન હૈ. શુભભાવ કા ગુણ બંધ કા કારણ ઔર વહ પર્યાય, અપને ગુણ ઔર પર્યાયકા કારણ શુભભાવ હૈ, આત્મા સે ભિન્ન હૈ. સમજ મેં આયા?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ગુણ શુભ બંધ કા કારણ. દુઃખ હોના વહ ઉસકા ગુણ. શુભ ઉપયોગ કા ગુણ.. શુભ ઉપયોગ કા ગુણ દુઃખ હોના વહ. શુભ ઉપયોગ કા ફલ ક્યા? શુભ ઉપયોગ કા ગુણ ક્યા? કિ શુભ ઉપયોગ કા ગુણ દુઃખ.

શ્રોતા :- અનુકૂલ પદાર્થ બીચ મેં આ ગયા.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ઉસકી બાત નહીં હૈ. પદાર્થ તો ઉસકે કારણ સે હૈ. ઉસકા તો પ્રશ્ન ભી કહા હૈ યહાં? આહાહા..!

દેખો! આત્મા ભી અપને નિજગુણ પર્યાય સે રહા હૈ, કર્મ ભી અપની નિજ ગુણકી પર્યાય સે રહા હૈ, શરીર સે ભી અપની નિજગુણ અવસ્થા સે રહા હૈ, ઐસે પુણ્ય-પાપ કા ભાવ ભી ઉસકી શક્તિ ઔર ઉસકી અવસ્થા સે રહા હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

શ્રોતા :- .. ન્યારી હો ગઈ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ન્યારી હો ગઈ નહીં, ન્યારી હૈ. સમજ મેં આયા?

'અપને ગુણોં તથા પર્યાયોં સે...' ગુણ ઔર કલા. કલા કી પરિભાષા પર્યાય કી. ઉસસે સહિત 'સર્વ દ્રવ્ય અત્યંત ભિન્ન-ભિન્ન હૈં.' અત્યંત અત્યંત ભિન્ન હૈ. આહાહા..! શરીર સે આત્મા ભિન્ન કહને મેં તો ચિલ્લાને લગતે હૈ બિચારે. આહાહા..! આજ એક કા પત્ર આયા હૈ. નહીં હૈ વહ પોરબંદર કા મેર-મેર. એક કરશનજી આતે હૈં ન? કરશનભાઈ આતે હૈં. બહોત પ્રેમ. મેર હૈ. મેર જાત કા હૈ. ઉસકા પત્ર લંબા આયા હૈ. અરે..! શરીર સે ભિન્ન બતાકર આત્મા કા કલ્યાણ કરના ચાહતે હૈં.

શ્રોતા :- ઉસકે ગલે ઉતરતી હૈ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી -

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ઉસકે ગલે ઉતરતી હૈ. ઇસકો નહીં. વહાં રજનીશ આયે હોંગે. રજનીશ. ઉસકો સુનને ગયે હોંગે. અરે..! કહાં યહ ભેદજ્ઞાનકી બાત ઔર ગંધ ન મિલે વહાં, ઐસા લિખા હૈ. એક મેરકી જાત હૈ શોભાલાલજી! મેર. જૈસે અપને બનિયે, વૈસે એક મેર, ઐસા. રજપુત હૈ ઐસી એક મેર જાત હૈ. આર્ય જાત મેરકી. ઉસકા એક લડકા હૈ કરશનજી કરકે. ૪૦ સાલ કી ઉમ્ર હૈ. નાનજીભાઈ કા નોકર હૈ. કરોડપતિ હૈ ન. આઠ કરોડ. ગુજર ગયે. એક નાનજી. આઠ-દશ કરોડ રૂપયે થે. વહ ગુજર ગયે. વહાં નોકર હૈ. લિખા હૈ. બહોત બાર યહાં આતે હૈં. ઉસને કહા થા કિ રજનીશ કા વ્યાખ્યાન આયા થા. અરે..! યહ ભેદજ્ઞાનકી બાત! યહ સ્યાદ્વાદકી બાત કહીં સુનને કો નહીં મિલતી. બહોત બડા પત્ર લિખા હૈ. યહ તો સારે ભરતક્ષેત્ર મેં હમારા કલ્યાણ કિયા ઐસા લિખા હૈ. પ્રમોદ હૈ. અન્યમતિ અન્યમતિ. વૈષ્ણવ હૈ. ભગવાનજીભાઈ! ઉસને લિખા હૈ. આહાહા..! ઐસા ભાવ! યહ વસ્તુ!

શરીર સે ભિન્ન ધ્યાન કરને સે આત્મા કા લાભ હોતા હૈ ઐસા લિખા હૈ ઉસને. શોભાલાલજી! આહાહા..! આત્મા હૈ ન? ભગવાન શરીર કે રજકણ સે ભિન્ન હૈ ન પ્રભુ! શરીર તો જડ હોકર રહા હૈ. કુછ તેરા હોકર રહા હૈ? જડ જડપને રહા હૈ, ઐસે વિકાર વિકારપને રહા હૈ. તેરા સ્વરૂપ હોકર રહા હૈ? આહાહા..! દેખો! યહાં લિખા નહીં? 'ઉસી પ્રકાર (આત્મા સે) પૃથક્ હૈં.' કૈસા? જૈસે જડકર્મ ઔર આત્મા ભિન્ન હૈ, ઐસા પુણ્ય-પાપ કે ભાવ ભી કર્મ કી તરહ આત્મા સે ભિન્ન હૈં. ઐસા કહતે હૈં. દેખો! ઉસીપ્રકાર આત્મા સે પૃથક્ હૈ. સમજ મેં આયા?

શ્રોતા :- '**तथैव**'

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- '**तथैव**' દૂસરી પંક્તિ. '**साऽपि भिन्ना तथैव**' ઓહોહો..! પદ્મપ્રભમલધારિ મુનિ હૈ વનવાસી. દિગંબર મુનિ. કહતે હૈં કિ '**तथैव**' જૈસે ભગવાન આત્મા અરૂપી ચિદ્ઘન ભિન્ન ઔર રૂપી જડકર્મ ભિન્ન, ઐસે હી પુણ્ય ઔર પાપ કા વિકલ્પ, શુભાશુભ રાગ ઐસે હી. જૈસે શરીર સે, કર્મ સે ભિન્ન હૈ, ઐસે હી વિકાર સે આત્મા ભિન્ન (ઔર) આત્મા સે વિકાર ભિન્ન હૈં. સમજ મેં આયા? આહાહા..!

'ઔર (ઇન દો ગાથાઓંકી ટીકા પૂર્ણ કરતે હુએ ટીકાકાર મુનિરાજ શ્લોક કહતે હૈં -' લો. યહ પદ્મનંદી આચાર્ય કા થા જો પહલા શ્લોક થા. પદ્મનંદી વનવાસી મુનિ થે. વનવાસી મુનિ ઐસા કહતે હૈં. પદ્મનંદી પંચવિંશતિ કા હૈ ન હમ સુબહ મેં પઢતે હૈ ન? દશ .. કા ધર્મ...

(मालिनी)

असति च सति बन्धे शुद्धजीवस्य रूपाद्
रहितमखिलमूर्तद्रव्यजालं विचित्रम्।
इति जिनपतिवाक्यं वक्ति शुद्धं बुधानां
भुवनविदितमेतद्भव्य जानीहि नित्यम् ॥७०॥

વહ **'जानीहि'** શબ્દ પડા હૈ ન અલિંગગ્રહણ મેં. શબ્દ પડા હૈ ઇસલિયે યહાં કલશ મેં ડાલ દિયા.

'શ્લોકાર્થ – બંધ હો ન હો...' આહાહા..! ભગવાન આત્મા મેં રાગકી અવસ્થારૂપી ભાવબંધ હો યા રાગ કે અભાવરૂપ મોક્ષ હો. 'સમસ્ત વિચિત્ર મૂર્તદ્રવ્યજાલ (અનેકવિધ મૂર્તદ્રવ્યોંકા સમૂહ) શુદ્ધ જીવકે રૂપસે વ્યતિરિક્ત હૈં.' આહાહા..! સમજ મેં આયા? વસ્તુ શુદ્ધ ચિદ્‌ઘન આનંદકંદ પ્રભુ આત્મા. કહતે હૈં કિ જો.... શુદ્ધભાવ અધિકાર હૈ ન વહ? ધ્રુવભાવ કહો, શુદ્ધભાવ કહો, નિત્યાનંદ જ્ઞાયકભાવ કહો. વહ વર્તમાન રાગકી પર્યાય ભાવબંધકી અવસ્થા મેં હો. કર્મ તો પર હૈ ઉસકે સાથ. યા રાગ કે અભાવરૂપ વીતરાગી કેવલજ્ઞાની, સિદ્ધકી અવસ્થા મેં હો, પરંતુ 'સમસ્ત વિચિત્ર મૂર્તદ્રવ્યજાલ શુદ્ધ જીવકે રૂપસે વ્યતિરિક્ત હૈં...' ભગવાન અરૂપી જ્ઞાનઘન આનંદસ્વરૂપ વહ બંધ અવસ્થા મેં હો કિ મોક્ષ અવસ્થા મેં હો. દ્રવ્ય તો પરદ્રવ્ય સે તદ્દન ભિન્ન હૈ. આહાહા..! નિયમસાર મેં ભી અલૌકિક બાત કહી હૈ. 'સમસ્ત વિચિત્ર મૂર્તદ્રવ્યજાલ (અનેકવિધ મૂર્તદ્રવ્યોંકા સમૂહ) શુદ્ધ જીવકે રૂપસે વ્યતિરિક્ત...' અર્થાત્ ભિન્ન હૈ. 'ઐસા જિનદેવ કા શુદ્ધ વચન બુધપુરુષોં કો કહતે હૈં.' દેખો! સમજને કા કામી હૈ, સમજનેવાલા હૈ ઉસકો જિનદેવ કા શુદ્ધ વચન ઐસા હૈ. વચન ભી શુદ્ધ ઐસે. **'जिनपतिवाक्यं'** વીતરાગ પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ કા વાક્ય ઐસા હૈ. કિસકે લિયે? **'बुधानां'** બુધપુરુષોંકે લિયે હૈં. સમજનેવાલે હૈ ઉસકે લિયે હૈ. ન સમજે તો નહીં સમજે ઐસા કહતે હૈં. આહાહા..!

યહાં તો શરીર સે યહ હોતા હૈ, ઇસસે યહ હોતા હૈ. ઓહોહો..! કિતના! સમયસાર મેં પડા હૈ. આખિર તક થોડી થોડી વિશેષ બાત. દો-ચાર પન્ને બાકી હૈ. ગડબડ ગડબડ અરે..! પ્રભુ ક્યા કિયા તૂને? સમકિત. નિર્વિકલ્પ સમાધિમેં હો વહ સમકિતી, બાહર નિકલા તો અજ્ઞાની. આહાહા..! યહાં તો સ્વરૂપ દ્રષ્ટિ.... કુછ મતભેદ હુઆ હોગા ઐસા લગતા હૈ. મતભેદ હોને પર ભી યહ છપા હૈ. ઐસા છાપે...

કહતે હૈં, ભગવાન આત્મા ચાહે સો રાગકી અવસ્થા મેં–વિકારીદશા-પર્યાય મેં દેખો યા રાગરહિત મુક્ત અવસ્થા મેં દેખો તો, દ્રવ્ય તો મૂર્તકી વિચિત્ર જાલ સે તદ્દન ભિન્ન હૈ. સમજ મેં આયા? વહ રાગ ભી મૂર્ત હૈ. સમજ મેં આયા?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- નહીં. તદ્દન નિરાલા ચૈતન્ય સત્ વસ્તુ કા કસ જો તત્ત્વ હૈ (વહ) વિચિત્ર મૂર્તજાલ સે તદ્દન ભિન્ન હૈ. વહ કહે, નહીં, સંસાર અવસ્થા મેં મૂર્ત હૈ. અરે..! ક્યા કરતે હો તુમ? ભાઈ!

અરે..! 'ઐસા જિનદેવકા શુદ્ધ વચન...' દેખો! પર સે એક કહે વહ શુદ્ધ વચન નહીં. ઐસા કહતે હૈં. વ્યવહારનય કા અશુદ્ધ વચન હૈ. આહાહા..! વ્યવહાર સે તો હૈ ન? વ્યવહાર સે તો હૈ. ઐસા કહતે હૈં. વહ શુદ્ધ વચન હૈ વ્યવહાર સે હૈ વહ. અહો..! જિનદેવ! પરમાત્મા અપને વીતરાગસ્વભાવમેં બિરાજમાન હૈ, ઉસકી વાણી નિકલી (ઐસા) નિમિત્તસે કથન કહા હૈ. જિનદેવ કા શુદ્ધ વચન.,, વચન કુછ ઉસકા હૈ નહીં. ઐસા અર્થ કરે દેખો! ઉસકા શુદ્ધ વચન કહા.

શ્રોતા :- હો તો કહે કિ નહીં?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હો તો ક્યા હુઆ? વહ તો નિમિત્ત કા કથન હૈ. વાણી ભગવાન આત્માકી કૈસી? સમજ મેં આયા?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વહી લિખા હૈ. પ્રવચનસાર મેં તો નીચે લિખા હૈ. શ્રુતજ્ઞાની કે લિયે. કિ વાણી સુનતે હૈ ઉસકો શ્રુત કહના ઔર ઉસસે શ્રુતજ્ઞાન હૈ ઐસા કહના વહ તો ઉપાધિ હૈ. (દ્રવ્ય)શ્રુતજ્ઞાન કા શબ્દ નિકાલકર જો જ્ઞાનકી પર્યાય અપને સે હુઈ ઉસકો હી શ્રુતજ્ઞાન કહતે હૈં. પ્રવચનસાર મેં તો શ્રુતજ્ઞાનીકી બાત કરતે હૈં. યહ તો કેવલજ્ઞાની હૈં. વાણી મેં નિમિત્ત કૌન થા ઉસકો બતાતે હૈં. તીન લોક કે નાથ કેવલજ્ઞાની પરમેશ્વર ઐસે વીતરાગ પરમેશ્વરકી ઐસી વાણી. દેખો! શુદ્ધવચન. વાણી મેં ઐસી તાકાત હૈ. સમજ મેં આયા? બુધપુરુષોં કો કહતે હૈં. જ્ઞાની સમજદાર પુરુષ કો કહતે હૈં. ન સમજે ઉસકો તો લાખ બાત કરે તો ભી સમજે નહીં ઐસા કહતે હૈં. શોભાલાલજી! આહાહા..!

ભાઈ! તુમ પ્રભુ હો ન. ભાઈ! તેરી ચીજ નિરાલી પડી હૈ અંદર. સમજ મેં આયા? દ્રષ્ટાંત દિયા હૈ ભાઈને. ઐસા કહતે હૈં કિ પાઈપ હૈ ઉસમેં પવન હૈ વહ પવન ભિન્ન હૈ ઔર પાઈપ ભિન્ન. ઉસને દિયા હૈ. યે પોરબંદરવાલેને. મેરે. નાત મેર હૈ. જૈસે અપને બનિયે હૈ વૈસે ઉસકી મેર જાત કા આર્ય. ઉસને કહા કિ પાઈપ, ઉસમેં પવન વહ ભિન્ન ચીજ હૈ, પાઈપ ભિન્ન ચીજ હૈ. નલી. નલી. નલી હૈ ઉસમેં પવન ભિન્ન ઔર નલી ભિન્ન હૈ. ઐસે નલી શરીર ભિન્ન હૈ ઔર પવન આત્મા ચૈતન્ય ભિન્ન હૈ, ઐસા લિખા હૈ. ઐસા લિખા હૈ ઉસમેં. ઉસકે શબ્દ હૈં હોં. યહાં આતે હૈ બહોત બાર. અન્યમતિ હૈ વૈષ્ણવ. નોકરી કરતે હૈં. આઠ લોંગ ઘર મેં હૈ. બડા પત્ર હૈ.

પાની કી બાત કુછ બાત કહી હોગી ઉસમેં સે ડાલા હૈ. નલી કા દ્રષ્ટાંત દિયા હૈ. યહ રહા દેખો. નલી ઔર હવા દોનોં એક નહીં. આજ પત્ર આયા હૈ. હૈ કોઈ મેર ..... વહાં નેમિદાસભાઈ હૈ ન વહાં સુનને જાયે. બહોત સાલ સે. નલી ઔર હવા દોનોં એકરૂપ નહીં હૈ. વસ્તુ ભિન્ન, ગુણ ભિન્ન, ગુરુદેવ ને સમજાયે હુએ દ્રષ્ટાંત સે સ્પષ્ટ કિયા હૈ. ક્યા કહતે હૈ આપકી ભાષા મેં?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી - હા, વહ. નલી કે દ્રષ્ટાંત સે આત્મા ઔર શરીર ભિન્ન હૈં. ઉસકો તો શરીર ભિન્ન ઐસા સુનતે હી .... પાગલ કોઈ કહતા થા કહે. પાગલ કહે આત્મા ઔર શરીર ભિન્ન. અરે..! ભગવાન! ક્યા કર રહા હૈ તું? ભાઈ! આયા હૈ. અન્યમતિ જૈસા અર્થ લિખે. દ્રષ્ટાંત ઉસને અપને તરીકે લિખા હૈ. નલી કા. બહોત બડા લિખા હૈ. ભુંગળી. ભુંગળી સમજો છો ને? નલી. ઐસે યહ નલી હૈ. ઉસમેં પવનરૂપી ચૈતન્ય તો ભિન્ન હૈ. પવન ઉસમેં રહતા નહીં. ભિન્ન ચીજ હૈ. દ્રષ્ટાંત હૈ. પોપટભાઈ! કહો, બનિયા નહીં, જૈન મેં જન્મા નહીં. વહ તો આત્મા હૈ ન? ઐસા સ્વરૂપ કા ધ્યાન કરના વહ ધર્મ હૈ,

ઐસા લિખતા હૈ ભાઈ! એય..! અંદર વિકલ્પ છોડકર કે ઉસમેં એકાગ્ર હોના ઉસકા નામ ધર્મ હૈ. આપને કહી બાત ઐસી હી હૈ. ચીમનભાઈ!

કહતે હૈં કિ અહો..! જિનદેવ કા–વીતરાગદેવ કા શુદ્ધ વચન. ઐસે વચન જ્ઞાની કા હોતા હૈ, શરીર ઔર આત્મા તદ્દન ભિન્ન હૈ ઔર પુણ્ય-પાપ કા વિકલ્પ ઔર આત્મા તદ્દન ભિન્ન હૈ. સુબહ મેં આયા થા. ક્યા આયા? બરાબર. અરે..! 'ઇસ ભુવનવિદિતકો...' યહ બાત તો જગત મેં પ્રસિદ્ધ સત્ય હૈ ઐસા કહતે હૈં. આહાહા..! હૈ? 'ઇસ ભુવનવિદિતકો (-ઇસ જગતપ્રસિદ્ધ સત્યકો), હે ભવ્ય! તૂં સદા જાન.' યહ તો જગતપ્રસિદ્ધ હૈ. ભગવાન આત્મા શરીર સે, રાગ સે ભિન્ન હૈ વહ તો જગતપ્રસિદ્ધ હૈ. જૈસે સિદ્ધ પ્રસિદ્ધ હૈ. સિદ્ધ પ્રસિદ્ધં આતા હૈ ન સ્તુતિ મેં? સિદ્ધકી સ્તુતિ નહીં આતી?

શ્રોતા :- ...આચાર્યકી આતી હૈ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- આતી હૈ. સ્તુતિ આતી હૈ. સિદ્ધ પ્રસિદ્ધં. પ્રસિદ્ધ સિદ્ધં. સિદ્ધ પ્રસિદ્ધ સિદ્ધ હૈ. ઐસે યહ ભી પ્રસિદ્ધ સિદ્ધ જગતમેં હૈ કહતે હૈં. જગત મેં તો પ્રસિદ્ધ હૈ તુમકો પતા નહીં? પુણ્ય-પાપ કે ભાવ ઔર આત્મા ભિન્ન હૈં, શરીર સે આત્મા ભિન્ન હૈ—યહ તો જગત પ્રસિદ્ધ હૈ. આહાહા..! 'ભુવનવિદિતકો હે ભવ્ય! તૂં સદા જાન.' આહાહા..! વહ ૪૬ ગાથા હુઈ.

૪૭.

जारिसिया सिद्धप्पा भवमल्लिय जीव तारिसा होंति।
जरमरणजम्ममुक्का अट्ठगुणालंकिया जेण ॥४७॥

અબ સિદ્ધ ઔર આત્મા સમાન હૈ વહ બતાતે હૈં. શક્તિ હોં. પર્યાયકી અપેક્ષા સે બાત નહીં.

હૈ સિદ્ધિ જૈસે જીવ, ત્યોં ભવલીન સંસારી વહી.
ગુણ આઠસે જો હૈ અલંકૃત જન્મ-મરણ-જરા નહીં. ૪૭.

અરેરે..! ચિલ્લાને લગતે હૈં. અરે..! હમારે જન્મ-મરણ-જરા કુછ નહીં? તબ કિસકો? અરે..! સુન ન. અરે.. સુન ન. યહ તો તેરી પર્યાય મેં હૈ, વસ્તુ મેં કહાં હૈ? સમજ મેં આયા? જહાં દ્રષ્ટિ... આહાહા..!

ઉસકી 'ટીકા – શુદ્ધદ્રવ્યાર્થિક નય કે અભિપ્રાય સે...' લો. શુદ્ધદ્રવ્ય ભગવાન આત્મા ત્રિકાલી દ્રવ્યકી દ્રષ્ટિ સે... જો શુદ્ધદ્રવ્યાર્થિક નય. શુદ્ધ ત્રિકાલી શુદ્ધ, દ્રવ્ય અર્થાત્ વસ્તુ, ઉસકા જિસકા પ્રયોજન હૈ ઐસા જો નય–જ્ઞાન, ઉસ 'નય કે અભિપ્રાય સે સંસારી જીવોં મેં...' મુક્ત જીવોં મે 'અંતર ન હોને કા કથન હૈ.' 'સિદ્ધ સમાન સદા પદ મેરો.' આતા હૈ કિ નહિ વહ? બનારસીદાસ મેં. 'સર્વ જીવ હૈ સિદ્ધ સમ..' સર્વ જીવ હૈ જ્ઞાનમય. યોગીન્દ્રદેવમેં. સર્વ જીવ જ્ઞાનમય... જિતના અનંતા આત્માઓં વહ જ્ઞાનમય હૈં. તુમ ભી જ્ઞાનમય હૈ ઔર વહ ભી જ્ઞાનમય હૈ. સર્વ જીવ હૈ જ્ઞાનમય, વહ જાને સમતા રાખે. ઐસા આતા હૈ ન ભાઈ કુછ? સમભાવ રખે.

કોઈ વિરોધભાવ હો ઉસકા રાગ-દ્વેષ આદિ અજ્ઞાન, વહ તો ઉસકા હૈ નહીં. તુઝે ક્યા દેખના ઉસમેં? તું પર્યાયદ્રષ્ટિ સે તુઝે દેખ તો દૂસરે કો પર્યાયદ્રષ્ટિ સે દેખ. તેરી દ્રષ્ટિ મેં દ્રવ્યસ્વભાવ શુદ્ધ આનંદકંદ દેખ તો દૂસરે કો ભી ઐસા દેખ. પર્યાય હૈ ઉસકો ગૌણ કર દે. આહાહા..! કહતે હૈં, 'શુદ્ધ દ્રવ્યાર્થિકનય સે...' ભગવાન શુદ્ધ ધ્રુવ ચૈતન્યકી દ્રષ્ટિવાલે નય સે સંસારી જીવ, નિગોદકા જીવ ઔર મુક્ત સિદ્ધ જીવ, દોનોં મેં વસ્તુદ્રષ્ટિ કી અપેક્ષા સે કુછ અંતર નહીં. આહાહા..! સમજ મેં આયા? અહો..! અબ જરા સિદ્ધ કૈસે હોતે હૈં વહ બાત જરા મુનિ કરતે હૈં.

સિદ્ધ ભગવાન હોતે હૈં વહ કૈસે હોતે હૈં? 'જો કોઈ અતિ આસન્નભવ્ય જીવ હુએ,...' ઓહો..! અલ્પકાલ મેં જિસકો મુક્તિ હોને લાયક હૈં ઐસે—નજીક મોક્ષ કે લાયક હૈં ઐસે—જીવ હુએ 'વહ પહલે સંસાર અવસ્થા મેં સંસાર-ક્લેશ સે થકે ચિત્તવાલે હોતે હુએ...' રાગ-દ્વેષ ઔર મિથ્યાત્વ જો સંસાર ક્લેશ હૈ ઉસસે થકે. થાક... યહ નહીં... યહ નહીં.. થાક સમજતે હો કિ નહીં? ચલતે ચલતે થકાન લગ જાયે. થકાન લગી, કહતે હૈં. આહાહા..!

'પહલે સંસારાવસ્થા મેં સંસાર-ક્લેશ સે...' દેખો! ચાર ગતિ કે ભાવ જો હૈં વહ ક્લેશ હૈ. વહ 'ક્લેશ સે થકે ચિત્તવાલે હોતે હુએ...' થકાન લગી, યહ નહીં.. યહ નહીં.. ચાર ગતિ કા ભાવ જો ક્લેશ જો દુઃખ વહ નહીં. સમજ મેં આયા? બહોત ચલતે ચલતે થક જાતે હૈ ન મનુષ્ય? આઠ-દશ કોસ ચલે તો થક જાયે. પીછે આરામ કરને કો મિલે તો અપને પડાવ ડાલે. થક જાતે હૈં. ઐસે કહતે હૈં કિ જિસકો ગતિ મેં પરિભ્રમણ કરને કી થકાન લગી હો. સમજ મેં આયા? થકાન થકાન લગી હો. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

સંસારદશા મેં સંસાર ક્લેશ સે, યહ સંસારદશા મેં સંસાર ક્લેશ હૈ. રાગ-દ્વેષ મિથ્યાત્વ ઉદયભાવ વહ ક્લેશ હૈ. આહાહા..! શુભભાવ, અશુભભાવ વહ સબ ક્લેશ હૈ ક્યોંકિ દુઃખ હૈ. સમજ મેં આયા? સંસારદશા મેં ક્યા હૈ? ભાવ ક્યા હૈ? શુભ-અશુભ નિગોદ મેં ભી હૈ. વહ સંસારદશા હૈ. નિત્યનિગોદ મેં શુભ-અશુભભાવ તો નિરંતર ચલતે હી હૈં વહ સંસારદશા હૈ. ઉદયભાવદશા વહ સંસારદશા હૈ. સંસાર ક્લેશ સે થકે ચિત્તવાલે... થકે ચિત્તવાલે... બાહર સે નહીં. અંદર મન મેં થકાન લગી હૈ. અરે..! ચોર્યાસી કે અવતાર, જન્મ-મરણ કરતે કરતે થક ગયે. ભગવાન! યહ દુઃખ સહન નહીં હોતા હૈ. ઐસા કહતે હૈં ન? સ્તુતિ મેં આતા હૈ ન?

'સહજ વૈરાગ્યપરાયણ હોનેસે...' સહજ વૈરાગ્ય... વહ ક્લેશ પુણ્ય-પાપ કે ક્લેશ સે ભી વૈરાગ્ય. સ્વભાવિક વૈરાગ્યપરાયણ હોને સે... ઉત્કૃષ્ટ સાધુકી બાત કરતે હૈં ન? 'દ્રવ્ય-ભાવ લિંગ કો ધારણ કરકે...' જિસકો વીતરાગીપર્યાય પ્રગટ કરકે ભાવલિંગ ઔર દ્રવ્યલિંગ નગ્નદશા (હુઈ) અથવા અઠ્ઠાઈસ વિકલ્પ વહ ભી દ્રવ્યલિંગ હૈ, પંચમહાવ્રત કા વિકલ્પ વહ ભી દ્રવ્યલિંગ હૈ. સમજ મેં આયા?

'પરમગુરુ કે પ્રસાદ સે પ્રાપ્ત કિયે હુએ...' દેખો! નિમિત્ત કૈસા હૈ? 'પરમગુરુ કે પ્રસાદ સે પ્રાપ્ત કિયે હુએ...' ગુરુ મહાસંત વીતરાગી મુનિ નિર્ગ્રંથ. ઐસા પ્રસાદ પ્રાપ્ત હુઆ. પ્રસાદ સે પ્રાપ્ત હુએ,

મહેરબાની સે પ્રાપ્ત હુએ. ક્યા? 'પરમાગમ કે અભ્યાસ દ્વારા...' પરમાગમ કે અભ્યાસ દ્વારા. પરમ જ્ઞાનસ્વરૂપ જો આત્મા, ઉસકે અભ્યાસ દ્વારા... અંતર પરમાગમ જ્ઞાનસ્વરૂપ ભગવાન આત્માકી પર્યાય, ઉસકા અભ્યાસ કરતે કરતે... વહ પરમાગમ મેં દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર તીનોં આ ગયે. સમજ મેં આયા? આહાહા..! પરમાગમમેં ઐસા કહા હૈ, ગુરુને ઐસા કહા, ઐસા અભ્યાસ અંતરમેં કિયા ઐસા કહતે હૈં. ક્યા કહા સમજ મેં આયા? જો ગુરુ, પરમગુરુ હૈં વહ તો વહી કહતે હૈં કિ તેરા આત્મા આનંદસ્વરૂપ હૈ, જ્ઞાનસ્વરૂપ હૈ ઉસકી શ્રદ્ધા, જ્ઞાન ઔર રમણતા કર, વહ પરમ આગમ કા અભ્યાસ હૈ. સમજ મેં આયા? જ્ઞાન કા અભ્યાસ કહો, આત્મા કા અભ્યાસ કહો, પરમાગમ કા અભ્યાસ કહો—એક હી બાત હૈં. સમજ મેં આયા?

'પરમાગમ કે અભ્યાસ દ્વારા સિદ્ધક્ષેત્ર કો પ્રાપ્ત કરકે...' ઉસકે દ્વારા સિદ્ધક્ષેત્ર કો પ્રાપ્ત કિયા. સમજ મેં આયા? દેખો! ઉસમેં ઐસા નહીં કહા કિ વ્યવહાર વિકલ્પ પંચમહાવ્રત ઉસસે સિદ્ધક્ષેત્ર કો પ્રાપ્ત હુઆ. વહ રાગ તો ભિન્ન હૈ. ઉસસે આત્માકી ક્યા પ્રાપ્તિ હોતી હૈ આત્માકો? સમજ મેં આયા? કિતની બાત લી હૈ! ઓહોહો..! આસન્નભવ્ય જીવ હુએ. અતિઆસન્ન ભવ્ય જીવ. પહલે સંસારક્લેશ સે થકે ચિત્તવાલે.. સહજ વૈરાગ્ય પરાયણ તત્પર હોને સે, સારે વિકલ્પ સે ઔર પર સે ઉદાસ.

વહ 'દ્રવ્ય-ભાવ લિંગ કો ધારણ કરકે...' નિમિત્ત ભી સાથ મેં લિયા. વીતરાગીપર્યાય–અકષાય પર્યાય ધારણ જો ભાવ હૈ ઔર અઢ્ઢાઈસ મૂલગુણ ઔર નગ્નદશા વહ નિમિત્ત હૈ. સમજ મેં આયા? જો કોઈ સિદ્ધ હોતા હૈ યહ સ્થિતિ સે સિદ્ધ હોતા હૈ. કોઈ તીન કષાય કે અભાવ બિના સિદ્ધ હો ઔર લિંગ મેં નિમિત્ત નગ્નદશા ઔર અઢ્ઢાઈસ મૂલગુણ ન હો ઔર સિદ્ધ હો—ઐસા હોતા નહીં. આહાહા..!

શ્રોતા :- નિમિત્ત સે હોતા નહીં.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વહ તો શબ્દ ક્યા આવે વ્યવહાર કથનમેં? કારણ અર્થાત્ હૈ. ઐસા હૈ. વીતરાગી નિર્મલ પર્યાય મોક્ષ કે માર્ગ કી વહ ભી હૈ, સાથમેં વિકલ્પ ઔર શરીરકી નગ્નદશા હૈ, વિકલ્પ આસ્રવતત્ત્વ હૈ, શરીરકી અવસ્થા અજીવતત્ત્વ હૈ. દોનોં નિમિત્તરૂપ હૈં વહ જાનતે હૈં. સમજ મેં આયા? પરમાગમ કે અભ્યાસ દ્વારા... બાદ મેં અભ્યાસ કિસકા કિયા? ધારણ યહ કિયા ભલે. સમજ મેં આયા? આયી દો બાત. પરંતુ અભ્યાસ કિસકા કિયા?

'પરમગુરુ કે પ્રસાદ સે પ્રાપ્ત હુએ પરમાગમ કે અભ્યાસ દ્વારા...' સમજ મેં આયા? અંતર મેં ભગવાન જ્ઞાનસ્વરૂપ જાનનસ્વભાવ ઉસકા અભ્યાસ, જ્ઞાનકી એકાગ્રતા, સ્વરૂપકી એકાગ્રતા કા અભ્યાસ દ્વારા સિદ્ધપદ કો પ્રાપ્ત હુઆ. સમજ મેં આયા? આહાહા..! નિમિત્ત ઐસા થા ઉસકા જ્ઞાન કરાયા. નિમિત્ત ઐસા હી હોતા હૈ. મુનિ ભાવલિંગી હો ઔર બાહ્ય મેં વસ્ત્ર, પાત્ર રહ જાયે ઔર અઢ્ઢાઈસ મૂલગુણ સિવા દૂસરા અવ્રત કે રાગાદિ કા વિકલ્પ હો ઐસા હોતા નહીં. પરંતુ અભ્યાસ કિસકા કિયા અબ? યહ તો બાત... આહાહા..! 'પરમગુરુ કે પ્રસાદસે પ્રાપ્ત કિયે હુએ પરમાગમ કે અભ્યાસ દ્વારા સિદ્ધક્ષેત્ર કો પ્રાપ્ત કરકે...' સિદ્ધક્ષેત્ર પ્રાપ્ત કરકે, દેખો! યહાં પર્યાયમેં ભી સિદ્ધક્ષેત્ર પ્રાપ્ત કિયા, વહાં

(ક્ષેત્રમેં) સિદ્ધક્ષેત્ર વહાં પ્રાપ્ત કિયા. અવ્યાબાધ-બાધારહિત સકલ-વિમલ સર્વથા નિર્મલ. કેવલજ્ઞાન, કેવલદર્શન, કેવલ સુખ, કેવલ વીર્યયુક્ત સિદ્ધાત્મા હો ગયે. વહ પરમાત્મા સિદ્ધદશા હો ગઈ. આહાહા..! યહ નમો સિદ્ધાણં. સમજ મેં આયા કુછ? વહ બાત હૈ.

'કિ જો શુદ્ધાત્મા કાર્યસમયસારરૂપ હૈ.' કિ શુદ્ધાત્મા ઉસકો કાર્યસમયસાર કહતે હૈં. અથવા કાર્યશુદ્ધ કહતે હૈં. અથવા કાર્ય અપેક્ષા સે શુદ્ધ. ઉસકી નિર્મલ પર્યાય પૂર્ણ હો ગઈ હૈ કાર્ય. કાર્ય અપેક્ષાસે સિદ્ધ ભગવાન કો શુદ્ધ કહતે હૈં. સમજ મેં આયા? કઠિન બાત કહી. 'જૈસે વે સિદ્ધાત્મા હૈં વૈસે હી શુદ્ધનિશ્ચય સે ભવવાલે જીવ હૈં.' જૈસે યહ સિદ્ધાત્મા હૈં વૈસે હી શુદ્ધનિશ્ચય સ્વભાવકી દ્રષ્ટિ સે દેખો તો... ભવલીન શબ્દ પડા હૈ ન ઉસમેં? ભવવાલા જીવ ઐસા હી હૈ. પર્યાય કો ન દેખો તો વસ્તુ તો ઐસી હી હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

શક્તિરૂપ તો મુક્ત હી હૈ, સિદ્ધ હી હૈ. સમજ મેં આયા? વ્યક્તરૂપ–પ્રગટરૂપ મુક્તદશા જિસકો પ્રાપ્ત હુઈ ઐસા યહ આત્મા શક્તિરૂપ મુક્તસ્વરૂપ હી હૈ, ઐસા કહતે હૈં. આહાહા..! પરંતુ કૈસે બૈઠે અંદર સે? સિગારેટ બિના ચલે નહિ, તમ્બાકુ બિના ચલે નહીં, શુભભાવ હો તો ઠીક પડે—ઐસા આગ્રહ જિસકો હો, ઉસકો ઐસી આત અંતર બૈઠતી નહીં. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

કહતે હૈં કિ જૈસા વહ કાર્યશુદ્ધ ભગવાન આત્મા ઉસકો કાર્યસમયસારરૂપ કહા, ઐસે ભવવાલે જીવ ભી ઐસા હૈ. 'જિસ કારણ વે સંસારી જીવ સિદ્ધાત્મા સમાન હૈં,...' વસ્તુ તરીકે, દ્રવ્ય તરીકે, સ્વભાવ તરીકે દોનોં સમાન હૈ. 'સિદ્ધ સમાન સદા પદ મેરો.' આતા હૈ કિ નહીં વહ? 'ચેતનરૂપ અનુપ...' પરંતુ યહાં સિદ્ધ સમાન કહા. 'સિદ્ધ સમાન સદા પદ મેરો.' બનારસીદાસને કહા. મૈં તો સિદ્ધ સમાન હી દ્રવ્યસ્વભાવ ત્રિકાલ હૂં. ઉસકો પ્રગટ પર્યાય હૈ. મેરે મેં વહ શક્તિરૂપ ઐસા હી અનંત જ્ઞાન, દર્શન આદિ પડા હૈ. આત્મા મેં અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત આનંદ, વીર્ય ઐસા પડા હી હૈ. ઉસકો પ્રગટ હૈ. યહાં અપ્રગટ હૈ. પરંતુ વસ્તુ તરીકે વહ સમાન હૈ. વસ્તુ મેં ફેરફાર નહીં. આહાહા..! દેખો યહ સમ્યગ્દર્શન કા વિષય. અંતર્મુખ ઐસા તત્ત્વ હૈ સિદ્ધ સમાન, ઉસકી અંતર દ્રષ્ટિ કરને સે પર્યાય કા ભેદ ઐસા લક્ષમેંસે છોડ દેને સે. 6વીં ગાથા મેં આયા ન? **'ण वि होदि अप्पमत्तो ण पमत्तो जाणगो दु जो भावो'** કૌનસી પર્યાય બાકી રહ ગઈ? જહાં ૧૩ વેં ગુણસ્થાન ઔર ૧૪ વેં ગુણસ્થાનકી પર્યાય ભી મૈં નહીં. સમજ મેં આયા?

ઐસે ભગવાન જૈસા સિદ્ધ હૈ ઐસે સંસારી જીવ હમારે સમાન હૈ. દ્રવ્યદ્રષ્ટિ કરને સે, શુદ્ધ દ્રષ્ટિ કરને મેં જો ચીજ પડી હૈ વહ તો સિદ્ધ સમાન હી હૈ. અભેદ ચિદાનંદ ભગવાન... વહ સિદ્ધકી દશા–પર્યાય પ્રગટ હૈ. યહ સિદ્ધ જૈસા હી દ્રવ્યસ્વભાવ હૈ. 'ઉસ કારણ વે સંસારીજીવ જન્મજરામરણ સે રહિત...' દેખો! આહાહા..! ભગવાન વસ્તુસ્વભાવ, ઉસમેં જન્મ-મરણ ક્યા આયા? જન્મજરામરણ હોં! આત્મા દ્રવ્યસ્વરૂપ મેં જન્મ કહાં? જરા નામ વૃદ્ધાવસ્થા કહાં? ઔર શરીર કા અંત ઐસા મરણ કહાં?

આહાહા..! ભગવાન અંતર્મુખ ચૈતન્ય પ્રભુ વહ તો સિદ્ધ સમાન જન્મ-મરણ ઔર વૃદ્ધાવસ્થા સે રહિત હૈ.

ભાઈ! વૃદ્ધાવસ્થા મેં શરીર કામ ન કર સકે, યુવાન અવસ્થા મેં આત્મા કર સકે, શરીર કો લેકર. ઐસા હૈ કિ નહીં? .. મેં યહ અધિકાર આયા થા ઇન લોગોં કો શ્વેતાંબર મેં. પરદેશી રાજા થે ન પરદેશી રાજા? એક ...સ્વામી કો મિલા. યહ તો કથા બનાઈ હોગી. .. સ્વામી થે એક. પાર્શ્વનાથ. ચાર જ્ઞાન કે સ્વામી થે. મિલે. પરદેશી જીવ માને નહીં. ઉસને પ્રશ્ન કિયા કિ મહારાજ! તુમ શરીર ઔર જીવ કો ભિન્ન માનતે હોં? હા. શરીર ઔર જીવ કો હમ ભિન્ન માનતે હૈં. ઉસકા બડા ભાઈ થા ઉસકી તરહ .. મુનિ. ક્યા કહતે હૈં? ..પ્રધાન. યહ .. પ્રધાન આત્મા ઉસકા વર્ણન કિયા હૈ. બૌદ્ધ મેં હૈ. પરદેશી રાજા અર્થાત્ આત્મા, રાગ કો અપને માનનેવાલા ઐસા આત્મા પરદેશી વહ સિદ્ધપ્રધાન. યહાં રાજકોટ મેં પઢા થા અપનને. ૮૯કી સાલ. તીન-તીન હજાર લોગ. રાજકોટ ૮૯ સાલ. ૮૯. કિતને સાલ હુએ? ૧૧ ઔર ૨૫, ૩૬ સાલ. તીન-તીન હજાર લોંગ. સુધરે વાલે ઐસે ઠાઠ જમે. એક ઘંટા પહલે આયે. તીન-તીન હજાર લોગ. .. મેં શ્વેતાંબર મેં. વહ પઢા થા.

તો ... વહાં ઉસકો લે ગયે કિ ચલો તો સહી. .. ઘોડે પર સવારી કરે. ઘોડે સમજે અશ્વ. તો અશ્વ થક ગયા તો વહાં જાકર વન મેં ઉતારા. જહાં મુનિ બૈઠે થે. વરના પરદેશી તો જાયે નહીં અનાર્ય જૈસા. પરંતુ ઉસકો ઘોડે પર બિઠાયા. નયે ઘોડે આયે થે ઊંચે અશ્વ. અશ્વ. રાજા થા ન તો બહોત ઊંચા કહીં સે આયા થા ભેટ મેં. તો .. ઉસકા બડા ભાઈ થા. અબ દિવાનપના થા. યહ રાજા થા. ભાઈ! અપને ઘોડે નયે આયે હૈં ન? ઘોડે પર સવારી કરને કો જાતે હૈ. ચલો ચલે. ઉસકા હેતુ થા મુનિ કે પાસ લે જાના. ઐસે તો મુનિ કે પાસ આયે નહીં. ઘોડે કો ઇતના દૂર લે ગયે કિ રાજા થક ગયા. અંદર બૈઠા થા. અરે..! ચિતા! ગાડી કો ઘુમાઓ. થાક લગા હૈ.

વન મેં મુનિ બૈઠે થે. વહાં લે ગયે. ઘોડે કે છોડ દિયા. ટહલ કરતે કરતે. યહ કૌન? મહારાજ! યહ મુનિ હૈં. યહ મુનિ શરીર ઔર જીવ કો ભિન્ન માનતે હૈં. વહ ભિન્ન નહીં માનતા થા ન? ચિતે કહા– ઉસકે દિવાનને. શરીર ઔર જીવ કો ભિન્ન માનતે હૈં. હૈં! શરીર, જીવ ભિન્ન. વહાં ચલે ચિતા! હમ ચલેં. હા, સાહેબ! ચલો. પ્રશ્ન પૂછા પીછે. શરીર ઔર જીવ ભિન્ન હૈ? હમ પ્રશ્ન કરતે હૈં, પરદેશી કહે. શરીર યુવાન હો તો આત્મા બહોત કામ કર સકતા હૈ શરીર સે ઔર વૃદ્ધ હો તો કામ નહીં કર સકતા. દેખો! આત્મા ઔર શરીર એક હૈ તો ઐસા હોતા હૈ. ઐસા પ્રશ્ન કિયા પરદેશી રાજાને. બહોત પ્રશ્ન આયા.

દેખો! શરીર મજબુત હો તો કિતના કામ કર સકે. મણ, દો મણ... હોતા હૈ ઉસમેં સે ઉઠાયે કહાં સે? અરે..! પરદેસી! મૂંઢ હૈ? ઐસા કહા જરા હોં. મુંઢા.. મૂઢ હૈં. ચિતપ્રધાન સાથ મેં થે. મૂંઢા પરદેશી? મૂઢ હૈ તુમ? ક્યા? વહ તો કાવડ જૈસી. કાવડ સમજતે હૈં. કાવડ નહીં હોતી, પાની ભરનેકી.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા વહ. તો કાવડ જીર્ણ હો તો યુવાન આદમી ક્યા કરે? કાવડ હૈ યહ તો. સમજ મેં આયા? કાવડ હૈ. વાંસ જીર્ણ હો તો... ઉઠાને કા હોતા હૈ ન? ક્યા કહતે હૈ ઉસકો? રસ્સી .. રખનેકી હો. મન રખે તો વહ જીર્ણ હો જાયે, પડ જાયે. યુવાન મેં તાકાત નહીં ઐસા નહીં, પરંતુ વહ સાધન કચ્ચા હૈ. ઐસે શરીર કચ્ચા હૈ. પરંતુ શરીર આત્મા હૈ નહીં. સમજ મેં આયા? વહ તો બહોત પ્રશ્ન ચલતે થે.

કહતે હૈં કિ, અરે..! વર્તમાન જીવ જન્મ-મરણસે રહિત હૈ. જૈસા સિદ્ધરહિત હૈ, રાગ સે શરીર સે કર્મ સે ઐસા ભગવાન આત્મા અભી રાગ સે, શરીર સે, કર્મ સે રહિત હૈ. 'ઉસ કારણ વે સંસારી જીવ જન્મજરામરણ સે રહિત ઔર સમ્યક્ત્વાદિ આઠ ગુણોંકી પુષ્ટિ સે તુષ્ટ હૈં...' ઇસસે રહિત હૈ ઔર સમ્યક્ત્વાદિ આઠ ગુણોં સે '(-સમ્યક્ત્વ, અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત વીર્ય, સૂક્ષ્મત્વ, અવગાહન, અગુરુલઘુ તથા અવ્યાબાધ ઇન આંઠ ગુણોંકી સમૃદ્ધિસે આનમંદય હૈ.)' આત્મા. અંદર સ્વભાવ મેં હોં. આઠ ગુણોં સે અનંત શક્તિ મેં અંદર આનંદમય આત્મા હૈ. સમજ મેં આયા?

'સમ્યક્ત્વાદિ આઠ ગુણોંકી પુષ્ટિ સે તુષ્ટ હૈ...' પુષ્ટિ સે તુષ્ટ હૈ. તુષ્ટ અર્થાત્ આનંદમય હૈ. આઠ ગુણકો ધારણ કરને સે આનંદમય આત્મા હૈ. અભી આત્મા ઐસા હૈ, ઐસા કહતે હૈં. આહાહા..! નિગોદ કા આત્મા ભી ઐસા હૈ. યહાં તો સંસારીકી... વસ્તુ તો વસ્તુ હૈ. પૂરા શક્તિરૂપ તત્ત્વ વસ્તુ ચૈતન્યતત્ત્વ ઉસમેં તો અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, સમકિત આદિ અનંત શક્તિયાં પડી હૈ. વહ સિદ્ધ કો પ્રગટ હૈ, યહાં શક્તિરૂપ અપ્રગટ હૈ. પરંતુ વસ્તુ તરીકે તો સિદ્ધ સમાન હી આત્મા હૈ. સમજ મેં આયા? યહાં શુદ્ધભાવ કહતે હૈં વહ સિદ્ધ સમાન જીવ કો કહતે હૈં. ઔર વહ જીવ ઐસા હૈ ઉસપર દ્રષ્ટિ કરને સે સમ્યગ્દર્શનરૂપી ધર્મકી પહલી પર્યાય પ્રગટ હોતી હૈં. ઉસકે સિવા દૂસરી કોઈ ક્રિયાકાંડ કરને સે.... બહોત ડાલા હૈ ભાઈને. વ્રત આદિ કરને સે, બાદ મેં વ્યવહાર ભલે સાધન કરે, બાહ્ય કા ત્યાગ કરે. બાદ મેં ઉસકો સમકિત હોતા હૈ, જ્ઞાન હોતા હૈ. બહોત ડાલે હૈં લકડે. આહાહા..! ઐસે પુસ્તક સમયસાર કે નામ પર, ઉસસે જ્યાદા તો જયચંદ પંડિતને કિતના અચ્છા અર્થ કિયા હૈ! જયચંદ પંડિતને અર્થ કિયા હૈ. ઉસકો વહ માન્ય નહીં. અરે..! ભગવાન! ક્યા કરતા હૈ? ઔર સાધુ નામ ધરાયે. ભાઈ! વહ સત્ય કા અનાદર હોતા હૈ. વહ સુખ કા માર્ગ નહીં ભાઈ! સમજ મેં આયા? જિસ માર્ગ પર જા રહે હો વહ સંસાર કા ફલ હૈ.

યહાં તો રાગરહિત, રાગકી અપેક્ષા નહીં જિસકો. ઐસી ચીજ ભગવાન આત્મા... વ્યવહાર પહલે કરે, તો પહલા વ્યવહાર ઔર બાદ મેં નિશ્ચય ઐસા લિખા હૈ .. મેં. પ્રથમ યહ હૈ, બાદ મેં યહ હૈ. યહાં કહતે હૈં કિ... ઔર દોનોં કો મોક્ષમાર્ગ કહા હૈ. વ્યવહાર ઔર નિશ્ચય દોનોં મોક્ષમાર્ગ હૈ. યહાં ભાઈ ટોડરમલને કહા, દો મોક્ષમાર્ગ હૈ હી નહીં. ઉસકી શ્રદ્ધા ન મિલે ઉસકો. મોક્ષમાર્ગ એક હી હૈ. દો તો કથનમેં આતા હૈ નિમિત્ત દેખકર. મોક્ષમાર્ગ દો હૈ નહીં. વહ તો લિખા હૈ, સ્પષ્ટ લિખા હૈ. દો મોક્ષમાર્ગ

હૈ. પહલે વ્યવહાર આતા હૈ, વ્યવહાર કા ફલ નિશ્ચય આતા હૈ. આહાહા..! અરે..! ભગવાન! ક્યા કરતા હૈ? સાધુ નામ ધરાવે ઔર ઐસા કામ કરે! ગજબ કામ કરે!

લોગોં કો બિચારે કો પતા નહીં. સંપ્રદાય મેં લોંગો કો ફુરસદ ન મિલે. ચીજ ક્યા હૈ ઔર કૈસે હોતી હૈ? નવરાશ સમજે ક્યા કહતે હૈં? ફુરસદ. ફુરસદ નહીં. ઉપર બૈઠતે હૈ ઉસકા માન લે. ઝુકાવે. ઝુકાનેવાલા ચાહિયે. ઝુકનેવાલા તો તૈયાર હૈ. જૈસે કહે કિ હા. આહાહા..! કહતે હૈં કિ ઉસકી કબુલાત કૈસે તુઝે આયે? જૈસે સિદ્ધ કે ગુણ પ્રગટ હૈં સમકિત આદિ, ઐસે હી ગુણ મુઝમેં હૈં. સમજ મેં આયા? બિલકુલ અલ્પ નહીં, કમ નહીં, અધિક નહીં ઐસી ચીજ મેરે મેં હૈ. ઐસી દ્રવ્યદ્રષ્ટિ કરના વહ મહાપુરુષાર્થ હૈ. સમજ મેં આયા?

યહ સારા આત્મા અંતર્મુખ તત્ત્વ... અંતર્મુખ આયા થા ન? વિશેષ અંતર્મુખ. પહલે આયા થા. વિશેષ અંતર્મુખ આયા થા. 'વિશેષરૂપ સે અંતર્મુખ હોને કે કારણ નિર્મદ હૈ.' કલ નિર્મદકી બાત કહી થી રાત કો? પૂછા થા ન માન ઔર નિર્મદ. 'વહાં નિશ્ચય પરમસદા સમરસીભાવ સ્વરૂપ હોને કે કારણ નિર્માન હૈ ઔર નિશ્ચયનય સે વિશેષ અંતર્મુખ હોને કે કારણ સે નિર્મદ હૈ.' ઐસા કહા. આહાહા..! એક મૂલ પર્યાયદ્રષ્ટિ હી ઉસકો અનાદિસે હુઈ હૈ. એક અંશ કો દેખતે હૈં, રાગ કો દેખતે હૈં, નિમિત્ત કો દેખતે હૈં, વહ પર્યાયદ્રષ્ટિ હૈ. વહ પર્યાયદ્રષ્ટિ હી મિથ્યાત્વભાવ હૈ.

અનાદિ-અનંત ચૈતન્ય વસ્તુ... ક્યા સેઠ! પ્રશ્ન કિયા કિ નહીં? ઐસા કહે કિ વહ ઉપદેશકને કિયા હૈ. ઐસા કહે. તુમને માના ઇસલિયે તુમને કિયા. ઐસા હૈ નહીં સેઠ! આહાહા..! જિનભગવાન તો ઐસા ફરમાતે હૈ દેખો ન. શુદ્ધ જિનવચન ઐસા કહતે હૈં. જિનપતિ કા શુદ્ધ વાક્ય. જિનપતિ કા શુદ્ધ વાક્ય ઐસા હૈ ઔર ભુવનવિદિત હૈ. વહ તો જગત મેં પ્રસિદ્ધ હૈ. તુમકો કૈસે નયાપન લગતા હૈ? ઐસા કહતે હૈં. આહાહા..! .. પ્રભુ! વહ વિકલ્પ દયા, દાન, વ્રત આદિ સે ભિન્ન હૈ તો ભુવનવિદિત હૈ, જગતપ્રસિદ્ધ હૈ ઔર જિનપતિ કા શુદ્ધવાક્ય હૈ. સમજ મેં આયા? આહાહા..! ભેદજ્ઞાનકી બાત હૈ વહ. ઐસા ભેદજ્ઞાન કરના ઉસકા નામ સમ્યગ્જ્ઞાન ઔર સમ્યગ્દર્શન હૈ. સાથ મેં લકડે રખકર શુભભાવ મેરા હૈ, ઐસા હૈ, વૈસા હૈ—વહ તો મિથ્યાત્વભાવ હૈ. દેવીલાલજી! આહાહા..!

ભગવાન! તુમ જૈસા હૈ ઐસા લક્ષમેં લે, પીછે અંતર દ્રષ્ટિ મેં જા તો તુઝે સમ્યગ્દર્શન હોગા, ધર્મ હોગા તો ઉસ માર્ગ પર ચલેગા. સમ્યગ્દર્શન બિના માર્ગ મેં નહીં. વહ તો કુમાર્ગ હૈ. આહાહા..! અરે..! ભાઈ! થોડા દુઃખ ભી તુઝે ઠીક નહીં લગતા હૈ તો મહામિથ્યાત્વકા મહા દુઃખ કૈસે સહન હોગા? ભગવાન! આહાહા..! સમજ મેં આયા? એક જરા થોડા દુઃખ હોં એક ચીંટી કાટે ચીંટી. ચીંટી કહતે હૈં ન કીડી? મકોડા ઐસા હોતા હૈ ન મકોડા? ઐસા કાટે કિ તૂટ જાયે, દો ભાગ હો જાયે પર છોડે નહીં. પહલે ચિલ્લાયે. બાદ મેં કુછ નહીં હોતા. મકોડા. મકોડા કહતે હૈં ન? ભાઈ! ઇતના દુઃખ તુઝે પ્રતિકુલ લગતા હૈ, ઠીક નહીં, તો આત્મા જૈસા હૈ ઐસા ન માનકર વિપરીત માન્યતાકા મહા દુઃખ નરક-નિગોદ કા કૈસે

સહન હોગા તુઝે? આહાહા..! પૈસે આદિ સબ હો. ૧૦૬ ડિગ્રી બુખાર આયે. ભગવાનજીભાઈ! લો પૈર મેં દર્દ હુઆ તો ઘર પર પડે રહે. પૈસે પૈસે કે પાસ રહે, લડકા લડકે કે ઘર પર ગયા.

શ્રોતા :- લડકા ચલા ગયા.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- તો યહાં બૈઠકર ક્યા કરે? કબ તક બૈઠા રહે? વહ સબ ધુતારેકી ટોલી હૈ. ઇસમેં આતા હૈ. એય..! ચીમનભાઈ! સ્ત્રી, બચ્ચે, મા-બાપ સબ ધુતારા કે આજિવિકા કે લિયે ટોલી મિલી હૈ તુઝે.

શ્રોતા :- લુટાને કો તૈયાર હૈ

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વહ જાનબુઝકર લૂંટાતા હૈ. એય..! ભીખાભાઈ! હૈ ન કહીં? કહાં પર હૈ. આજીવિકા કે લિયે ઠગોંકી ટોલી મિલી... વહ કહીં હૈ. ઉસમેં લિખા હૈ. યહ તો નયા હૈ ન હિન્દીવાલા? હૈ ન ઉસમેં? યહ હૈ ન. કહીં પર હૈ. ઠગોંકી ટોલી. ઇસ તરફ હૈ. કલશ હૈ કલશ. કૌનસી જગહ હૈ વહ ખબર હૈ. ૧૯૬ પન્ને પર. ગુજરાતી? દોનોં પન્ના એક હૈ. દેખો. પોતે કરેલા કર્મ ફળ... ઇસમેં દેખો ન? કૌન સા પન્ના કહા? ૧૯૬. 'સ્વયં કિયે હુએ કર્મ કે ફલાનુબંધ કો સ્વયં ભોગને કે લિયે તૂ અકેલા જન્મ મેં તથા મૃત્યુ મેં પ્રવેશ કરતા હૈં, અન્ય કોઈ (સ્ત્રી-પુત્ર-મિત્રાદિક) સુખ-દુઃખ કે પ્રકારોં મેં બિલકુલ સહાયભૂત નહીં હોતા;...'

શ્રોતા :- ... પૈર દબાતે હૈં ન?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પૈર ધૂલ મેં દબાતે નહીં. વહાં દબાયે તો ક્યા કરે? પાંચ ડિગ્રી બુખાર હો.

એક લડકી થી બારહ સાલ કી હોં. ઉસકો કૂત્તે ને કાટા. કૂત્તા–પાગલ કૂત્તા. બાદ મેં હમારે પ્રેમચંદભાઈ થે ન? ઉસકે પહચાનવાલે થે. તો વહ લડકી થી. બારહ સાલકી બ્રાહ્મનકી. વહ ઉસમેં પાગલ હો ગઈ. ઉસમેં વહ... ક્યા કહતે હૈં? હડકવા. ૪૮ ઘંટે તક પાની કા બિંદુ નહીં, કુછ નહીં ઐસે કે ઐસી મર ગઈ. પ્રેમચંદભાઈ નહિ અપને? રાણપુરવાલે થે. ઉસકે પાસ ગયે. ક્યા હુઆ બહેન? ભાઈ! ચાચા! મુઝે કહીં ઠીક નહીં લગતા. કુછ ઉસે પવન નહીં દિખે, હવા ઠીક ન પડે. સબ દેખે ઉસકે મા-બાપ. બાપ તો મર ગયા થા. મા ઔર ભાઈ સબ. ક્યા કરે? વહ કહતે હૈ કિ સ્ત્રી-પુત્ર-મિત્રાદિક. ૧૦૬ ડિગ્રી બુખાર હો તો સ્ત્રી દેખે. ક્યા આપકો હૈ? ભાઈ! મુઝે હો રહા હૈ વહ સહન નહીં હોતા. આહાહા..!

આતા હૈ ન ઉસમેં? 'સગી નારી રે તારી કામિની, ઊભી ટગટગ જુએ, આરે કાયામાં હવે કાંઈ નથી.' આખરી કિ સ્થિતિ હો ગઈ. ૨૫ સાલ કી યુવાન અવસ્થા. દો સાલકી શાદી. આહાહા..! 'આરે કાયામાં હવે કાંઈ નથી, ઊભી ધ્રુસકે ધ્રુસકે રોવે જી.' ધ્રુસકે સમજતે હૈં ન? હાય... હાય... ઐસે રોને લગે. પર ક્યોં રોને લગે? કહતે હૈં કિ 'અપની આજીવિકા કે લિયે ઠગોંકી ટોલી તુઝે મિલી હૈ.' હૈ ઉસમેં? ઠગો અર્થાત્ ધુતારા. એય..! મગનભાઈ! કઠિન ભાઈ! ઉસમેં ધુતારા, અપને યહાં ઠગ કહા.

'(માત્ર અપને સ્વાર્થ કે લિયે સ્ત્રી, પુત્ર, મિત્રાદિક)...' સબ ઐસે હોં. મિત્ર ભી ઐસે સબ. અચ્છા હો તબ તક ઠીક વરના દેખે ભી નહીં. પૈસેવાલા હો જાયે તબ દેખને જાયે, હમ આપકે મિત્ર હૈ, હમ આપકે સગે હૈં. આપકે સાલે કે સાલે હૈં. ઐસા સંબંધ લેકર આયે. ઐસે સગા સાલા હો પૈસે-બૈસે ન હો તો સામને ન દેખે. પૈસાવાલા હો જાયે તો.. સમજ મેં આયા? આહાહા..! 'ઠગોંકી ટોલી તુઝે મિલી હૈ.' લિખા હૈ ન? ઠગોંકી ટોલી હૈ. ભાઈ-ભાઈ ઠગોંકી ટોલી હૈ ઐસા સમજના. આહાહા..! સેઠી... આહાહા..!

કહતે હૈં કિ ભગવાન આત્મા.. તેરા સ્વરૂપ હી ઐસા હૈ. આઠ મુલગુણ જૈસે ભગવાન કો પ્રગટ હુએ ઐસે તેરે મેં હૈં. કિંચિત્માત્ર કમ હૈ નહીં. ઐસા ભગવાન આત્મા કી અંતર્મુખ દ્રષ્ટિ કરને સે, ઐસી ચીજ કો સ્વીકાર કરને સે સમ્યગ્દર્શન હોતા હૈ. સમજ મેં આયા? પર્યાય કો, રાગ કો, નિમિત્ત કો સ્વીકાર કરને સે મિથ્યાદ્રષ્ટિ હોતા હૈ. ઇસકે લિયે યહ બાત કરતે હૈં.

'(અબ ૪૭વીં ગાથા કી ટીકા પૂર્ણ કરતે હુએ ટીકાકાર મુનિરાજ શ્લોક કહતે હૈં -)'

(अनुष्टुभ)

प्रागेव शुद्धता येषां सुधियां कुधियामपि।
नयेन केनचित्तेषां भिदां कामपि वेद्म्यहम् ॥७१॥

'શ્લોકાર્થ – જિન સુબુદ્ધિઓંકો...' જ્ઞાનીયોંકો 'તથા કુબુદ્ધિઓંકો...' મિથ્યાદ્રષ્ટિ કો 'પહલે સે હી શુદ્ધતા હૈ,...' ચાહે તો મિથ્યાદ્રષ્ટિ હો યા ચાહે તો સમ્યગ્દ્રષ્ટિ હો યા સિદ્ધ હો, પરંતુ પહલે સે હી અપના શુદ્ધ ત્રિકાલી પડા હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા? 'ઉનમેં કુછ ભી ભેદ મૈં કિસ નયસે જાનું?' મુનિ કહતે હૈં.

શ્રોતા :- વ્યવહાર સે નહીં?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વ્યવહાર-ફ્યવવહાર હૈ નહીં. વ્યવહાર અસત્યાર્થ-જૂઠા હૈ. દેખો! સુબુદ્ધિઓં– સમ્યગ્જ્ઞાની હો ઔર કેવલજ્ઞાની હો યા કુબુદ્ધિ મિથ્યાદ્રષ્ટિ હો, પહલે સે હી ભગવાન (આત્મા) મેં શુદ્ધતા ત્રિકાલ પડી હૈ.

'ઉનમેં કુછ ભી ભેદ મૈં કિસ નય સે જાનું? (વાસ્તવ મેં ઉનમેં કુછ ભી ભેદ અર્થાત્ અંતર નહીં હૈ.)' ઐસા આત્મા શુદ્ધભાવ ત્રિકાલી દ્રવ્યસ્વભાવ વહ આદરણીય હૈ, ઉપાદેય હૈ, નજર કરનેલાયક હૈ, આશ્રય કરને લાયક હૈ. ઉસકે સિવા કોઈ આશ્રય કરનેલાયક હૈ નહીં.

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

* * * * *

ભાદરવા સુદ ૧૫, ગુરુવાર, તા. ૨૫-૯-૧૯૬૯
ગાથા-૪૮ અને ૪૯, શ્લોક-૭૨, પ્રવચન-૧૬

असरीरा अविणासा अणिंदिया णिम्मला विसुद्धप्पा।
जह लोयग्गे सिद्धा तह जीवा संसिदी णेया ॥४८॥

વિન દેહ અવિનાશી, અતીન્દ્રિય, શુદ્ધ નિર્મલ સિદ્ધ જ્યોં,
લોકાગ્ર મેં જૈસે વિરાજે, જીવ હૈ ભવલીન ત્યોં. ૪૮.

ક્યા કહતે હૈં? 'ટીકા – ઔર યહ, કાર્યસમયસાર તથા કારણસમયસાર મેં અંતર ન હોને કા કથન હૈ.' કહતે હૈં કિ સિદ્ધ ભગવાન જો પૂર્ણ કેવલજ્ઞાનાદિકો પાયે વહ કાર્યસમયસાર હૈ ઔર યહ આત્મદ્રવ્ય ત્રિકાલી વહ કારણસમયસાર હૈ. સમજ મેં આયા? તો સિદ્ધ ભગવાન લોકાગ્ર... દેખો! શબ્દ પડા હૈ ન? લોકાગ્ર સિદ્ધા. સિદ્ધ ભગવાન... લોક કે અગ્રમેં જો અનંત સિદ્ધ હૈ વહ કાર્યસમયસાર કહને મેં આતા હૈ. ઔર યહ આત્મા દ્રવ્ય.... દો મિનિટ પહલે આના ચાહિયે સેઠી! દો મિનિટ પહલે આના ચાહિયે. બીચ મેં ગડબડ હોતી હૈ ન? યહ તો ધર્મકથા હૈ. સમજ મેં આયા? યહ ધર્મકથા હૈ, વહ શરૂ હો ઉસકે પહલે આના ચાહિયે, જિસકો આના હો ઉસકો. નહીં આના હો ઉસકો કુછ નહીં. ક્યોંકિ યહ કથા કોઈ દૂસરી નહીં, યહ તો આત્માકી કથા હૈ ઔર ઉસમેં નિયમસાર હૈ. યહ અલૌકિક બાત હૈ યહ બાત. સમજ મેં આયા?

સિદ્ધ ભગવાન અનંત કેવલજ્ઞાન, અનંત દર્શન આદિ પર્યાયસંપન્ન હૈ વહ કાર્યસંપન્ન હૈ. પર્યાય મેં પૂર્ણતા વહ કાર્યસંપન્ન હૈ. સંપન્ન હૈ ઉસ કારણ ઉસકો કાર્યસમયસાર કહને મેં આયા હૈ. સમજ મેં આયા? ઐસા હી, દેખો! 'યહ, કાર્યસમયસાર તથા કારણસમયસાર...' કારણસમયસાર અર્થાત્ દ્રવ્ય. જો શુદ્ધભાવ અધિકાર હૈ વહ. ત્રિકાલીદ્રવ્ય. એક સમયકી પર્યાય લક્ષ્ય મેં ન લેને સે.... જો કાર્યસમયસાર હૈ વહી પર્યાય હૈ ઔર સંસારપર્યાય હૈ વહ ભી પર્યાયનય કા વિષય હૈ. તો યહાં તો કહતે હૈં કિ જૈસે સિદ્ધ ભગવાન હૈ ઐસા હી આત્મા અનાદિ સંસારીકા હૈ. દેખો! **'जीवा संसिदी णेया'** ઉસકી દ્રષ્ટિ મેં યહ બાત અનાદિસે બૈઠતી નહીં. યહ વસ્તુ ઐસી હૈ ઔર અંતર્મુખ દ્રષ્ટિ કરકે ઉસકા અનુભવ લેના વહ મોક્ષકા માર્ગ હૈ. સમજ મેં આયા? જો અંતર વસ્તુ હૈ વહ, કાર્યસમયસાર સિદ્ધ ભગવાન જૈસા હી યહ આત્મા હૈ. કાર્યસમયસાર ઔર કારણસમયસારમેં અંતર ન હોને કા કથન હૈ. અંતર હૈ હી નહીં. સિદ્ધ સમાન સદા પદ મેરો. સમજ મેં આયા?

પાઠ હૈ, દેખો! **'जीवा संसिदी णेया'** જીવ સંસાર મેં પર્યાય મેં હોને પરભી નિગોદકી પર્યાય મેં રહતે હુએ ભી, દ્રવ્યસ્વભાવ જો અખંડાનંદ અભેદ સમ્યગ્દર્શન કા જો વિષય હૈ, વહ ચીજ તો સિદ્ધ જૈસી

હી યહ ચીજ હૈ. ઉસમેં કોઈ ભેદ નહીં. સમજ મેં આયા? વહ કથન હૈ. 'જિસપ્રકાર લોકાગ્ર મેં સિદ્ધપરમેષ્ઠી ભગવંત નિશ્ચય સે પાંચ શરીરકે પ્રપંચકે અભાવ કે કારણ ''અશરીરી'' હૈ,...' લોકાગ્ર મેં, લિયા દેખો યહાં. ધર્માસ્તિકા કા અભાવ ભગવાન યહ લોકાગ્ર મેં રહનેવાલી ચીજ. કલ પ્રશ્ન હુઆ થા ન? કિ ધર્માસ્તિકાય અભાવાત. વહ તો વ્યવહારનય કા કથન હૈ.

લોકાગ્ર રહતે હૈં વહ પર્યાય કા, દ્રવ્ય કા સ્વભાવ હી હૈ. 'લોકાગ્રમેં સિદ્ધપરમેષ્ઠી ભગવંત નિશ્ચય સે પાંચ શરીર કે પ્રપંચ કે અભાવકે કારણ...' પાંચ શરીર કા પ્રપંચ હૈ યહ તો. અભાવ.... અશરીરી હૈ ઐસે પીછે સબ લે લેના. ઉસી પ્રકાર... આખરી પંક્તિ હૈ. 'ઉસીપ્રકાર સંસારમેં ભી યહ સંસારી જીવ કિસી નયકે બલસે...' અશરીરી હૈ ઐસે લેના. આખરી શબ્દ હૈ. 'જિસપ્રકાર લોકાગ્ર મેં...' સિદ્ધ ભગવાન બિરાજતે હૈં ઐસા નિશ્ચયનય, કિસી નય અર્થાત્ નિશ્ચયનય સે આત્મા અશરીરી હૈ. અભી અશરીરી હૈ. ક્યોંકિ શરીરકી તો ઉસમેં નાસ્તિ હૈ. શરીર, શરીરકે કારણસે ટિકતા હૈ, નિભતા હૈ, રહતા હૈ. ઉસ કારણ સે આત્મા સે કુછ (સંબંધ) હૈ નહીં. સમજ મેં આયા?

ઐસા યહ સંસારીજીવ નિગોદ સે લેકર... દ્રવ્યદ્રષ્ટિ સે દેખો તો કારણસમયસાર ભગવાન ત્રિકાલીવસ્તુ કાર્યસમયસાર સિદ્ધ ભગવાન જૈસી હૈ. કહો, સેઠ! ક્યા કહા? જૈસે સિદ્ધ હૈં ઐસા દ્રવ્યસ્વભાવ આત્મા કા અભી હૈ.

શ્રોતા :- ક્યા કરે?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ક્યા કરે? ઉસમેં દ્રષ્ટિ કરના વહ કરના હૈ, બાકી કરના ક્યા હૈ? દ્રવ્યસ્વભાવ ઐસા હૈ ઐસે અંતર્મુખ દ્રષ્ટિ કરકે ઠરના વહ કરના હૈ. દૂસરા કરના ક્યા હૈ? આહાહા..! સમજ મેં આયા? ઐસા હૈ, ઐસા અંતરદ્રષ્ટિ સે નિર્ણય કરના ઔર ઐસા હૈ ઉસમેં ઠહરના. બસ, કરના, દૂસરા ક્યા કરના હૈ? મોક્ષમાર્ગકી બાત ચલતી હૈ ન? દર્શન, નિર્ણય કરના ઔર ઠહરના ચારિત્ર. જ્ઞાન તો હૈ. સમજ મેં આયા? એક બોલ હુઆ અશરીરી.

'अविणासा' હૈ ન ૪૮ મેં? 'નિશ્ચય સે નર-નારકાદિ પર્યાયોંકે...' યહ મનુષ્ય કા શરીર આદિ ગતિ. સમજે? વહ મનુષ્ય કા, નારકી, દેવ યા પશુ ઐસે 'પર્યાયોં કે ત્યાગ-ગ્રહણ કા અભાવકે કારણ...' ત્યાગ-ગ્રહણ કા આત્મા મેં અભાવ હૈ. સિદ્ધ મેં અભાવ હૈ. ત્યાગ-ગ્રહણ હૈ કોઈ? ઐસા આત્મા મેં હૈં. ચાર ગતિ કા શરીરાદિ કા ગ્રહણ-ત્યાગ આત્મા મેં હૈ નહીં. આહાહા..!

શ્રોતા :- વહ તો પર્યાય મેં હૈ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- નહીં, નહીં, વહ તો જડ મેં હૈં. આત્મા મેં ક્યા હૈ? જીવ મેં હૈ હી નહીં. જડ જડકી દશા સબ હૈ ગતિ (આદિ). ગતિ આદિ વહ તો પરકી અવસ્થા હૈ, આત્માકી ક્યા હૈ? આહાહા..! ઐસે પૂરા ઊલ્ટા હોકર પર્યાયદ્રષ્ટિ છોડકર દ્રવ્યદ્રષ્ટિ કરના ઉસકા નામ યહાં મોક્ષમાર્ગ હૈ. સમજ મેં આયા?

'ત્યાગ-ગ્રહણ કે અભાવકે કારણ...' અર્થાત્ ક્યા? જન્મે તબ ગ્રહણ હૈ, મૃત્યુ હો તબ છોડતા હૈ. ઐસા આત્મા મેં હૈ હી નહીં. સિદ્ધ મેં હૈ નહીં તો આત્મા મેં ભી નહીં. ઐસા કહતે હૈં.

શ્રોતા :- કબ?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અભી. કબ ક્યા? આહાહા..! ઉસકા ત્યાગ-ગ્રહણ આત્મા મેં હૈ હી નહીં ન. કિસકો છોડના? મૃત્યુકાલ મેં સમાધિમરણ કરકે દેહ છોડના, જન્મકાલમેં શરીર કા સંગ હોતા હૈ. કિસકો? આત્મા મેં હૈ હી નહીં ન જન્મ-મરણ. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

'નિશ્ચય સે નર-નારકાદિ...' મનુષ્યાદિ 'પર્યાયોંકે ત્યાગ-ગ્રહણકે અભાવ કે કારણ...' સિદ્ધ ભગવાન અવિનાશી હૈં. સિદ્ધ ભગવાનકી યહ પરિભાષા ચલતી હૈ. ઐસે આત્મા ભી દ્રવ્યદ્રષ્ટિ સે ઐસા હી હૈ અવિનાશી. આત્મા મેં ચાર ગતિ કા ગ્રહણ-ત્યાગ, જન્મ-મરણ કા ત્યાગ હૈ. યહ જન્મ (અર્થાત્) સંયોગ ગ્રહણ કિયા, (મરણ અર્થાત્) ત્યાગ કિયા ઐસા હૈ નહીં. કહો, સમજ મેં આયા? 'અવિનાશી હૈ.' ઇસ કારણ સે. વહ નાશવાન કહા ન? આતા હૈ ઔર જાતા હૈ. આતા હૈ, જાતા હૈ. ઉત્પાદ-વ્યય હોતા હૈ. ઐસી યહ વસ્તુ નહીં. વસ્તુ તો અવિનાશી સિદ્ધ ભગવાન હૈ. આતા હૈ ઔર જાતા હૈ ઐસા કુછ સિદ્ધ મેં હૈ નહીં. ઐસે ભગવાન આત્મા ચાર ગતિ કા સંયોગ હો ઔર ગતિ કા અભાવ હો ઐસા વસ્તુ મેં હૈ નહીં. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

'પરમ તત્ત્વ મેં સ્થિત...' આત્મા મેં–પરમવસ્તુ ઉસમેં 'સહજદર્શનજ્ઞાનાદિરૂપ કારણશુદ્ધસ્વરૂપ કો...' કારણશુદ્ધસ્વરૂપ નામ ત્રિકાલી દ્રવ્યસ્વભાવ. પરમતત્ત્વ જો ત્રિકાલી વસ્તુ, ઉસમેં સ્થિત રહનેવાલા સ્વભાવિક દર્શન-જ્ઞાન ઔર આનંદ. દર્શન આદિ આનંદરૂપ કારણશુદ્ધસ્વરૂપ ત્રિકાલી દ્રવ્ય, ઉસકો 'યુગપત્ જાનને મેં સમર્થ...'એક સમય મેં જાનનેમેં 'ઐસી સહજજ્ઞાનજ્યોતિ દ્વારા...' સહજજ્ઞાન જ્યોતિ દ્વારા 'જિસમેંસે સમસ્ત સંશય દૂર કર દિયે ગયે હૈં ઐસે સ્વરૂપવાલે હોનેકે કારણ અતીન્દ્રિય હૈ.' કૌન? સિદ્ધ ભગવાન. યહ આતા હૈ ન, દેખો!

'પરમ તત્ત્વ મેં સ્થિત સહજદર્શનાદિરૂપ કારણશુદ્ધસ્વરૂપ...' ત્રિકાલી. 'યુગપત્ જાનને મેં સમર્થ...' કૌન? સિદ્ધ. 'ઐસી સહજજ્ઞાનજ્યોતિ દ્વારા...' અપની સ્વભાવિક જ્ઞાનજ્યોતિ દ્વારા 'જિસમેંસે સમસ્ત સંશય દૂર...' હોકર નિઃસંશય પરિણમન હો ગયા હૈ. 'ઐસે સ્વરૂપવાલે હોને કે કારણ અતીન્દ્રિય હૈ.' સિદ્ધ ભગવાન. આત્મા અતીન્દ્રિય ઐસા હી હૈ. સમજ મેં આયા? પરમતત્ત્વ અર્થાત્ દ્રવ્યસ્વભાવ, વસ્તુ આનંદકંદ, સહજાનંદ ઉસમેં રહનેવાલા સહજ દર્શન, આનંદ કે કારણ શુદ્ધસ્વરૂપ ત્રિકાલી, ઉસકો એક સાથ જાનને મેં સમર્થ કૌન? સિદ્ધ. ઐસી સહજજ્ઞાનજ્યોતિ દ્વારા. સિદ્ધ કો પર્યાય મેં. 'જિસમેં સમસ્ત સંશય દૂર કર દિયે ગયે હૈં ઐસે સ્વરૂપવાલે હોનેકે કારણ અતીન્દ્રિય હૈ.' ઉસી તરહ આત્મા ભી ઐસા હી હૈ.

શ્રોતા :- કબ?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અબ. વહ (સિદ્ધ) પર્યાય દ્વારા જાનતે હૈં, ઈસકી શક્તિ મેં ત્રિકાલ દ્રવ્ય કો જાનને કી શક્તિ દ્વારા જાનનેકા હી સ્વભાવ ઉસકા હૈ. બસ, ઐસા કહના હૈ. સમજ મેં આયા? સિદ્ધ ભગવાન પર્યાય દ્વારા ત્રિકાલ પરમતત્ત્વ મેં સ્થિત સહજદર્શન, જ્ઞાન, આનંદકો ઔર સહજજ્ઞાન જ્યોતિ દ્વારા જાનતે હૈ ઇસલિયે સિદ્ધ ભગવાન અતીન્દ્રિય હૈં. ઐસે યહ આત્મા ભી અપને અંતર દર્શન-જ્ઞાન-સ્વભાવકી શક્તિ દ્વારા આત્મા ત્રિકાલદ્રવ્ય કો જાને ઐસા સામર્થ્યવાલા હૈ, તો ઉસ અપેક્ષા સે ઉસકો અતીન્દ્રિય કહતે હૈં. સમજ મેં આયા?

શ્રોતા :- દ્રવ્યસ્વભાવ મેં શક્તિરૂપ ઔર પર્યાય મેં વ્યક્ત..

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વે વ્યક્તરૂપ સે જાનતે હૈ, યહાં શક્તિરૂપ હૈ ઐસા જાનને કા ઉસકા સ્વભાવ હૈ. આહાહા..! બહોત કઠિન કામ. વસ્તુ.. વસ્તુ.. વસ્તુ કારણસમયસાર ભગવાન હૈ વહ કૈસા હૈ ઉસકો કભી ખ્યાલ મેં લિયા હી નહીં. યહ કિયા, વ્રત લિયા, દયા કરે.. સમજે?

કલ એક પ્રશ્ન ઉઠા થા ન રાત કો? ભાઈ! યહ પડિક્કમણા આદિ કરતે હૈં તો શુભભાવ હૈ, વ્રત કા શુભભાવ હૈ. વહ તો શુભભાવ હૈ નહીં ઔર શુભભાવ કરને કો જાતા હૈ, કર્તૃત્વબુદ્ધિ હોતી હૈ તો મિથ્યાત્વ હોતા હૈ, મિથ્યાત્વ કા પોષણ હોતા હૈ. વહ બાત હૈ કિ સમ્યગ્દર્શન બિના શુભભાવ હો, સમજ મેં આયા? વ્રત કા શુભભાવ ન હો...

શ્રોતા :- .. ગુણસ્થાન મેં હોતા હૈ?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વહ પંચમ ગુણસ્થાન મેં હોતા હૈ. ઇસલિયે વ્રત કા શુભભાવ ઔર યહ શુભભાવ મેં બહોત ફર્ક હૈ. ઇસલિયે કોઈ ઐસા કહે કિ જૈસે (અજ્ઞાનીકો) શુભભાવ આતા હૈ ઔર કર્તૃત્વબુદ્ધિ હો જાયે તો મિથ્યાદ્રષ્ટિ હૈ, ઐસા યહાં પંચમ ગુણસ્થાનમેં નહીં હૈં. યહાં શુભભાવ હો, પરંતુ વ્રત કા શુભભાવ નહીં હૈ યહાં. યહ તો સ્વાધ્યાય કા હૈ, ભક્તિ આદિ કા શુભભાવ હૈ. પરંતુ શુભભાવ (કરનેવાલે)કા લક્ષ તો અંદર હોના ચાહિયે સ્વભાવ તરફ, તો શુભભાવ હો ઉસકો જાનનેવાલા રહતા હૈ ઔર ઉસમેં કર્તૃત્વબુદ્ધિ હો જાયે તો તો મિથ્યાત્વ હૈ. પરંતુ વહાં ચોથે ગુણસ્થાન મેં (ઔર) પહલે મિથ્યાત્વ મેં વ્રત કા શુભભાવ નહીં હોતા હૈ. ઇતના ફેર હૈ બડા. સમજ મેં આયા?

વ્રત કા શુભભાવ ઉસકો સમ્યગ્દર્શન બિના ઔર મિથ્યાત્વ હો ઉસમેં હોતા નહીં. સમ્યગ્દર્શન હો તો ભી સમ્યગ્દ્રષ્ટિ કો ચૌથે ગુણસ્થાનમેં વ્રત કા ભાવ નહીં હોતા હૈ. પાંચવે જબ સ્વરૂપકી બહોત દ્રષ્ટિ ઔર શાંતિ પ્રગટ હુઈ તબ શુભભાવ આયા વ્રત કા. વહ શુભભાવ ભિન્ન હૈ ઔર યહ શુભભાવ ભિન્ન હૈ. મિથ્યાદ્રષ્ટિ કો ભી વ્રત બિનાકા દયા, દાન, આદિ કા શુભભાવ આતા હૈ ઔર સમ્યગ્દ્રષ્ટિકો ભી વ્રત બિના કા દયા, દાન, ભક્તિ કા ભાવ આતા હૈ. ઔર વ્રત કે પરિણામ શુભ હૈં, વહ સમ્યગ્દર્શન બિના ઔર સમ્યગ્દર્શન હો તો શુભભાવ કા કર્તૃત્વ ઉસકો હૈ નહીં. યહાં તો સમ્યગ્દર્શન હૈ નહીં ઔર વ્રત કા પરિણામ માનતે હૈં કિ મૈં વ્રતી હૂં. તો તો વ્રતી કે પરિણામકી યોગ્યતા કી ભૂમિકા હી નહીં ઉસકી. પંડિતજી! ઔર વહ શુભભાવ કા કર્તૃત્વ.... ક્યોંકિ ઉસકો રખને કા પ્રયત્ન હૈ (ઔર) દ્રષ્ટિ તો સ્વરૂપ મેં

હૈ નહીં, અનુભવ તો દ્રષ્ટિ કા હુઆ હી નહીં ઔર ઉસકો વ્રત કા પરિણામ રખને કા ભાવ હુએ બિના, મૈં ઐસા રખું... મૈં ઐસા રખું... સમજ મેં આયા? યહ તો મિથ્યાદ્રષ્ટિ કા પોષણ હૈ. યહ બાત બહોત અલગ હૈ.

શ્રોતા :- ઐસા સ્વરૂપ હૈ?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, ઐસા સ્વરૂપ હૈ.

શ્રોતા :- .... ન જાને તો ક્યા હોગા?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ન જાને તો મિથ્યાત્વ કા પોષણ કરતા હૈ. ન જાને તો તકલીફ કુછ નહીં. તકલીફ કિસકો? નરક ઔર નિગોદ મેં જાયે ઐસી તકલીફ હૈ.

શ્રોતા :- શુભભાવ કરે તો ભી નરક મેં જાયે?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- શુભભાવવાલા નરક-નિગોદમેં જાયે. ઉસ સમય થોડા પુણ્ય બાંધતા હૈ (તો) એકાદ ભવ (સ્વર્ગકા હો), પરંતુ મિથ્યાત્વ કા પોષણ કરતે હૈં, મિથ્યાત્વ નિગોદ કા કારણ હૈ. સમજ મેં આયા?

વ્રત, તપ ઐસા જો વિકલ્પ હૈ વહ તો પંચમ ગુણસ્થાન સે શુરૂ હોતા હૈ. સમ્યગ્દર્શન બિના નહીં. ઔર યહાં તો સમ્યગ્દર્શન બિના હી વ્રતાદિ લેતે હૈં, સમ્યગ્દર્શન બિના દયા, દાન, ભક્તિ, પૂજા ઐસા ભાવ આતા હૈ. સમજ મેં આયા? તો ઉસે પુણ્યબંધ હોતા હૈ. પરંતુ ઉસકા મેરા કર્તવ્ય હૈ ઐસા સ્વીકારે તો મિથ્યાત્વસહિત પુણ્યબંધ હોતા હૈ. તો મિથ્યાદ્રષ્ટિ કો વ્રત કે પરિણામ હોતે હી નહીં વાસ્તવ મેં તો. સમજ મેં આયા? ઇસલિયે કહા ન કિ અજ્ઞાની કો તો બાલવ્રત ઔર બાલતપ હૈ.

શ્રોતા :- મિથ્યા..

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- દ્રષ્ટિ .. હૈ. અભી ચૈતન્ય નિર્વિકલ્પ જ્ઞાતા-દ્રષ્ટા હૈ ઐસા અનુભવ (ઔર) ભૂમિકા તો પ્રગટી નહીં સમ્યગ્દર્શન કી.

શ્રોતા :- ચારોં કષાય મંદ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ચારોં કષાય મૌજુદ ઔર મિથ્યા અભિપ્રાય મોજુદ હૈ. કઠિન કામ ભાઈ! સમજ મેં આયા? સમ્યગ્દર્શન મેં ચૌથે ગુણસ્થાનવાલે કો શુભભાવ હોતા હૈ. દયા કા, દાન કા, ભક્તિ કા, પૂજા કા, નામસ્મરણ કા.

શ્રોતા :- જાત્રા કા.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ઉસકો વ્રત કા નહીં હોતા હૈ. જાત્રા કા. વ્રત કા ઉસકો નહીં હોતા હૈ. ક્યોંકિ ભૂમિકા નહીં હૈ ઉસકી. સમજ મેં આયા? તો વહાં સહજ શુભભાવ હો ઉસકો સમ્યગ્દ્રષ્ટિ જાનતે હૈં. સહજ હો વહાં જાનતે હૈં. ઔર પંચમ ગુણસ્થાનમેં ભી ભૂમિકા કી નિર્મલતા બહોત પ્રગટ હુઈ ઔર શુભભાવ આયા તો ઉસકો ભી સહજ આયા ઐસા જાનતે હૈં. મૈં ખીંચકર લાઉં ઐસા હોતા નહીં. ઔર

અજ્ઞાની કો તો ખીંચકર ઐસા વ્રત કરના, ઐસા કરના, ઐસા પાલના, ઐસા આતા હૈ. બાત બહોત... સમજ મેં આયા?

યહાં તો કહતે હૈં કિ વિકલ્પ આદિ, કર્તૃત્વ આદિ વસ્તુ મેં હૈ નહીં. સિદ્ધ મેં નહીં હૈ ઐસે હી આત્મામેં અભી નહીં હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા? યહ તો જાનનેવાલા-દેખનેવાલા આત્મા હૈ. વહ પર્યાય સે જાનતે હૈ સિદ્ધ ભગવાન, યહ દ્રવ્ય કા સ્વભાવ, અપને દ્રવ્ય કો જાને-દેખે ઐસી શક્તિ–સ્વભાવ ઉસમેં પડા હૈ. સિદ્ધ ભગવાન કાર્યપર્યાયરૂપ પરિણમે હૈં ઔર આત્મદ્રવ્ય અભી કાર્યરૂપ પરિણમા નહીં, પરંતુ (શક્તિરૂપ) હૈ. તો દ્રવ્યસ્વરૂપ જો કારણસમયસાર હૈ, ઔર કાર્યસમયસાર દોનોં મેં ફેર નહીં. આહાહા..! ભારે ગડબડ હુઈ હૈ ન? કિ મૂલવસ્તુ હાથ આની મુશ્કિલ હૈ ઉસકો. ઔર ફિર વ્રતાદિ લે લિયા હો ઔર હૈ નહીં વસ્તુ તો. હૈ ઉસકો ટાલને કે લિયે છટપટાહટ કરે અંદર રખને કે લિયે. વરના બાહર મેં આબરૂ જાયે. સમજ મેં આયા?

શ્રોતા :- .....

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અનંતાનુબંધી ગયે બિના .. કહાં સે નિકલે? કઠિન કામ હૈ ભાઈ! યહ તો નિર્માનપને કામ કરને કા હૈ. યહ કોઈ માન લે કિ હમેં ઐસા હુઆ હૈ, ઐસા હૈ બાહર સે. તો યહ ચીજ હૈ નહીં.

યહાં તો સહજાનંદ જ્યોતિ અતીન્દ્રિય અવિનાશી, નિર્વિકલ્પ, રાગ ઔર મોક્ષકી પર્યાયકી ક્રિયારહિત ઐસા દ્રવ્યકી દ્રષ્ટિ અનુભવ હુએ બિના કારણસમયસારકી સમ્યક્ દ્રષ્ટિ હોતી નહીં. સમજ મેં આયા? પીછે તો 'મલજનિત ક્ષયોપશમિકાદિ વિભાવસ્વભાવોં કે...' દેખો! યહ તો કહતે હૈં કિ ક્ષયોપશમ, ઉદય યહ તો મલજનક વિભાવ હૈં. ઉસમેં કર્મ કે નિમિત્તકી અપેક્ષા હૈ ન? વિભાવભાવ હૈ. વહ સિદ્ધ મેં નહીં, ઐસે આત્મા મેં ભી નહીં, ઐસા કહતે હૈં. આહાહા..! સમજ મેં આયા? 'મલજનિત ક્ષયોપશમિકાદિ...' મલજનક કા અર્થ? ક્ષયોપશમ તો હૈ સ્વભાવ કા અંશ, પરંતુ ઉસમેં કર્મ કા નિમિત્ત પડા હૈ ન? ક્ષાયિક હુઆ હી નહીં. ક્ષાયિક હો તો ભી નિમિત્તકી અપેક્ષા સે ઉસકો ભી વિભાવભાવ ગિનને મેં આયા હૈ. ત્રિકાલી પરમસ્વભાવકી અપેક્ષા સે. આહાહા..!

'મલજનિત ક્ષયોપશમિકાદિ વિભાવસ્વભાવોં કે અભાવ કે કારણ...' ક્યોંકિ ક્ષયોપશમ જ્ઞાનકી પર્યાય હૈ ઉસકા આશ્રય કરે તો રાગ મલ હી ઉત્પન્ન હોતા હૈ. સિદ્ધ મેં યહ હૈ નહીં. 'ક્ષયોપશમાદિ...' ક્ષયોપશમ આદિ લેના, ઉપશમ આદિ. 'વિભાવસ્વભાવોં કે અભાવ કે કારણ નિર્મલ હૈ.' ઐસે યહ આત્મા ભી.. પીછે શબ્દ હૈ. 'ઉસીપ્રકાર સંસારમેં ભી યહ સંસારી જીવ...' ઐસે હી હૈ. શુદ્ધનય સે. પાઠ મેં હૈ ન? **'जीवा संसिदी णेया' 'जीवा संसिदी णेया'** સંસારી જીવ કો ભી ઐસા અંતરમેં દ્રષ્ટિ સે જાનના. આહાહા..!

'ઔર દ્રવ્યકર્મોં તથા ભાવકર્મોં કે અભાવ કે કારણ...' લો. સિદ્ધમેં નહીં આઠ કર્મ ઔર નહીં દયા, દાન કે વિકલ્પ કા ભાવકર્મ. ઐસે આત્મા.. 'અભાવ કે કારણ વિશુદ્ધ આત્મા હૈં,...' વિશુદ્ધ આત્મા. દેખો!

યહાં સિદ્ધ કો વિશુદ્ધાત્મા કહા. કેવલજ્ઞાન પર્યાય કો વિશુદ્ધ કહા. કોઈ સમય શુભભાવ કો વિશુદ્ધ કહે, કિસી સમય શુદ્ધપર્યાય નિર્મલ ઉસકો વિશુદ્ધ કહે વહ શુદ્ધપર્યાય. કમ-જ્યાદા શુદ્ધપર્યાય ઉસકો ભી વિશુદ્ધ કહે. શુભભાવ કો વિશુદ્ધ કહે, કેવલજ્ઞાન કો ભી વિશુદ્ધ કહે. સમજ મેં આયા? આહાહા..!

'વિશુદ્ધાત્મા હૈ, ઉસીપ્રકાર...' દેખો! હૈ? 'સંસાર મેં ભી...' યહ સંસારકી વિકારી પર્યાય ઉદયભાવ કે કાલ મેં ભી 'સંસારી જીવ કિસી નય કે બલ સે...' કિસી અર્થાત્ નિશ્ચયનય કે બલ સે 'શુદ્ધ હૈ.' સમજ મેં આયા? ઔર સબ (જીવ)કો લેકર કહા હૈ. યહાં વિશુદ્ધ આત્મા કે લિયે કહા ઐસા નહીં. યહ પહલે કહા ન સબ? પહલે બોલ કહે ન? **'असरीरा अविणासा अणिंदिया णिम्मला विसुद्धप्पा'** ઇસકારણ સે... સમજ મેં આયા? 'શુદ્ધ હૈ.' ભગવાન ત્રિકાલ ધ્રુવ... ધ્રુવ... ધ્રુવ... શુદ્ધકંદ, આનંદકંદ દલ હૈ. યહ તો જૈસા સિદ્ધકી પર્યાય મેં હૈ ઐસા હી ભગવાન દ્રવ્યસ્વભાવ વસ્તુ તો ઐસી હૈ. સમજ મેં આયા? સમજ મેં આતા નહીં. જહાં રહા.. યહાં ફેર નહીં. જૈસે જીવ સિદ્ધક્ષેત્ર વસે તૈસે ધર્મ યહાં બસે. યહાં વહાં ફેર નહીં. ઉસકો બાત અંતર કે અભિપ્રાય સે બૈઠની ચાહિયે. ઐસા ક્યોં? ઐસા ક્યોં? તબ યહ સબ મિથ્યાદ્રષ્ટિ મહાવ્રત પાલે, વ્રત કે વિકલ્પ હૈ, સબ મિથ્યાત્વકા હી પોષણ કરતે હૈં. મહાપાપ જો અનંત સંસારકા કારણ ઐસે પાપ કા પોષણ કરતે હૈં. પોપટભાઈ! આહાહા..! ઐસા હૈ ભાઈ! ક્યા કરે?

ઉસને ઐસા કહા કિ અભવિ હૈ વહ ભોગ કે લિયે વ્રતાદિ પાલતે હૈં. ઐસા લિખા હૈ. ઔર ભવિ અશરીરી હોને કે લિયે વ્રત પાલે તો ઉસકો મુક્તિ હોતી હૈ. વહ ગાથા હૈ ન? વહાં તો દ્રષ્ટાંત દિયા હૈ કિ અભવિ ભી વ્રત આદિ પાલે તો ઉસકો મુક્તિ હોતી નહીં. તો ભવિ કો ભી ઐસા હૈ. ઐસા અર્થ કિયા હૈ. ભોગ હૈ ન ભોગ? ક્યા કહા? ભોગ નિમિત્તં. ભોગ નિમિત્તં. બંધ અધિકાર. બંધ અધિકાર ન? કૌન-સી ગાથા હૈ? ભોગ.. ભોગ.. ગાથા હૈ ન વહ? ... ઉસકી પરિભાષા કી. ..

જૈસે કિસાન અન્ન પૃથ્વી પર ડાલતા હૈ, ઇસલિયે નહીં કિ વહ બેકાર હૈ. અપિતુ ઉસે ઇસલિયે ડાલતા હૈ કિ ઐસા કરને મેં મુઝે કઈ ગુના અધિક હોકર ફલ દેગા. ઇસીપ્રકાર અભવિ મુનિ ભી વર્તમાન ભોગોં કા ત્યાગ કરતા હૈ વહ વૈરાગ્ય સે નહીં, પરંતુ મૈં માનવ ઉચિત ભોગોં કો છોડ દૂંગા તો મુઝે સ્વર્ગાદિ ભોગ પ્રાપ્ત હોંગે ઇસલિયે કરતા હૈ. વહ તો નૌવી ગ્રૈવેયક ભી ન જાયે. ઔર શરીર કે કાયક્લેશ તપાદિ કરતા હૈ. વહ ભી ઇસલિયે કિ જો મૈં શરીરકો તપમેં લગા દૂંગા તો મુઝે વૈક્રિયિક આદિ ૠદ્ધિવાલા મિલેગા. અપિતુ ઇસલિયે નહીં કિ મૈં અશરીરી બન જાઉંગા. ક્યોંકિ અશરીરી બન જાનેકા મહત્વ ઉસે માલુમ નહીં. ઇસલિયે ઉસકો શ્રદ્ધાન આદિ નહીં. ઠીક! ભવિ જો કરતે હૈ વહ અશરીરી (હોને) કે લિયે કરતે હૈં. દૂસરે મેં હૈ. પરંતુ ઉસમેં આ ગયા ન? ઉસકા અર્થ હુઆ ન? અશરીરી. ઠીક! વહ તો આ ગયા ન ઉસમેં. ઉસમેં હી આ ગયા. ફિરસે. ઇસમેં ભી હૈ દેખો.

દૂસરા અભવિ દ્વારા... ભવ્ય જીવ અશરીરી અબંધ રહને કે લિયે .. ધારણ કરતા હૈ. યહાં બાત હી કહાં હૈ? અરે..! ભગવાન! વહાં તો ઐસા કહતે હૈં કિ ભાઈ દેખો! જિતને જિનવરને કહે હુએ વ્રત, તપ

આદિ વહ શુભભાવ વહ અજ્ઞાની ભોગકે લિયે કરતે હૈ, ઉસકા અર્થ? રાગ કા અનુભવ વર્તમાન મેં હૈ ઔર અનુભવ કે લિયે કરતે હૈં. સ્વભાવ કા અનુભવ નહીં હૈ, રાગ કા અનુભવ હૈ. વહ રાગ કે અનુભવ મેં રહા કરતા હૈ તો રાગ કા અનુભવ કે લિયે કરતે હૈં.

શ્રોતા :- રાગ મેં રુચિ નહિ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ઐસા કહા. ઐસા કહા. અરે..! ભગવાન! ઉસસે મુઝે સ્વર્ગ મિલે તો પાપબુદ્ધિ હૈ. વહ નૌંવી ગ્રૈવેયક જાયે કહાં સે? પરંતુ ઐસે અર્થ કરતે હૈ ન. સમજ મેં આયા?

યહાં તો કહતે હૈં કિ વ્રત, તપ, ભક્તિ, પૂજા ચાહે સો શુભભાવ અભવિ કરે, પરંતુ અશરીરી ચૈતન્યદ્રષ્ટિ નહીં ઉસ કારણ સે વ્યવહાર હૈ વહ નિષેધ કરનેલાયક હૈ. વહ આત્મા કો લાભદાયક હૈ નહીં. ચાહે તો અભવિ કરે યા ભવિ કરે. અભવિ કા દ્રષ્ટાંત દિયા હૈ. વહ તો કહે, અભવિ કે લિયા કહા હૈ. ભવિ તો અશરીરી (હોને) કે લિયે કરતે હૈં. અશરીરી (હોને)કે લિયે વ્યવહાર વ્રત પાલે? આહાહા..! ક્યા કરતા હૈ? સમયસાર છાપે, લોગોં કો ખબર ન મિલે. સમજ મેં આયા કિ નહીં? આપકો ભી પતા નહીં. વહ સબ પઢે તો હા.. હા.. કર દે.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અનંત બાર ગયે. અનંત બાર ગયે. આહાહા..! પરંતુ સુની હી નહીં કિ બાત ક્યા હૈ? યહાં તો દ્રષ્ટાંત દિયા હૈ. ભગવાન! ભાઈ! જિનવરને કહે હુએ વ્રત, તપ વહ તો અભવિ ભી અનંતબાર કરતે હૈં. ઉસસે તો સ્વર્ગ મિલે, ઉસસે મુક્તિ તો હૈ નહીં. તો તું ભી ઐસે કરે તો તુઝે ભી સ્વર્ગ હૈ, મુક્તિ હૈ નહીં, ઐસા કહા હૈ. આહાહા..!

યહાં તો કહતે હૈં, ભાઈ! આત્મા તદ્દન શુદ્ધ ત્રિકાલી આત્મા હૈ અંદર. વ્રત કે વિકલ્પ ભી નહીં ઔર વ્રત કા વિકલ્પ કા ત્યાગ વહ ભી ઉસમેં નહીં. આહાહા..! ઐસા શુદ્ધ ભગવાન આત્મા, ઉસકી અંતર દ્રષ્ટિ કરના, આશ્રય કરના ઉસકા નામ સમ્યગ્દર્શન ધર્મકી પહલી ભૂમિકા હૈ. સમજ મેં આયા?

‘(અબ ૪૮ વીં ગાથાકી ટીકા પૂર્ણ કરતે હુએ ટીકાકાર મુનિરાજ શ્લોક કહતે હૈં-)’

(शार्दूलविक्रीडित)

शुद्धाशुद्धविकल्पना भवति सा मिथ्यादृशि प्रत्यहं
शुद्धं कारणकार्यतत्त्वयुगलं सम्यग्दृशि प्रत्यहम्।
इत्थं यः परमागमार्थमतुलं जानाति सद्दृक् स्वयं
सारासारविचारचारुधिषणा वन्दामहे तं वयम् ॥७२॥

મુનિ ભી કહતે હૈં. ઓહોહો..!

'શ્લોકાર્થ – શુદ્ધ-અશુદ્ધકી જો વિકલ્પના વહ મિથ્યાદ્રષ્ટિકો સદૈવ હોતી હૈ;...' દેખો! ક્યા કહતે હૈં? દેખો! 'શુદ્ધ-અશુદ્ધકી જો વિકલ્પના...' વિપરીત કલ્પના–મિથ્યા માન્યતા–અનિશ્ચય–શંકા યા ભેદ. શુદ્ધ-અશુદ્ધ પર્યાય કા ભેદ મૈં હૂં, (વે) મિથ્યાદ્રષ્ટિકો હોતા હૈ.

શ્રોતા :- પર્યાયબુદ્ધિ..

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પર્યાયબુદ્ધિકી બાત કરતે હૈં. સમજ મેં આયા?

પર્યાય સે શુદ્ધ (હોઉંગા) ઔર સંસારદશા સે અશુદ્ધ (હૂં) ઐસા એક દ્રવ્યમેં ભેદ કરતા હૈ વહ પર્યાયબુદ્ધિવાલા મિથ્યાદ્રષ્ટિ હૈ. સમજે નહીં? હમ તો નહીં સમજે. ફિર કહતે હૈં ન. ક્યા ઐસા લિખા હૈ ઉસમેં? 'શુદ્ધ-અશુદ્ધકી જો વિકલ્પના વહ મિથ્યાદ્રષ્ટિ કો સદૈવ હોતી હૈં;...' સદૈવ હોતી હૈ કા અર્થ? કિ અજ્ઞાનીકી દ્રષ્ટિ દ્રવ્ય ઔર સ્વભાવ પર હૈ નહીં. તો અજ્ઞાની કે વિકલ્પ મેં ઔર પર્યાય મેં અશુદ્ધ હૂં ઔર પર્યાય શુદ્ધ હોગી ઐસી પર્યાય ઉપર ઉસકી દ્રષ્ટિ હૈ. તો પર્યાયદ્રષ્ટિ કે કારણ વિપરીત માન્યતા હૈ. વિપરીત માન્યતા કે કારણ મિથ્યાદ્રષ્ટિ હૈ.

શ્રોતા :- દ્રવ્ય શુદ્ધ હૈ ઐસા નહીં આયા?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- દ્રવ્ય શુદ્ધ નહીં આયા. પર્યાય મેં યહ અશુદ્ધ હૈ. તો નિકલકર શુદ્ધ હોગા પર્યાય મેં. દ્રષ્ટિ પર્યાય મેં ઔર પર્યાય મેં હૈ. સમજ મેં આયા? સાથમેં ડાલા હૈ દેખો. ઉસકો કઠિન લગે.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વહ તો દૂસરી બાત હૈ. ઉસકી યહાં બાત નહીં. યહાં તો દ્રવ્યદ્રષ્ટિ કે વિષય મેં વહ બાત યહાં નહીં. સમજ મેં આયા કુછ? યહાં તો કહતે હૈં કિ પર્યાય કા અંશ અશુદ્ધ હૈ ઔર અંશ ટલેગા તો શુદ્ધ—ઐસી ઉસકી દ્રષ્ટિ અંશ ઉપર–પર્યાય ઉપર હૈ. સમજ મેં આયા? સારા દ્રવ્ય જો ચિદાનંદ ચોસલા પડા હૈ અખંડાનંદ, ઉસકા અનાદર હો ગયા. ઐસી બાત હૈ. આહાહા..!

શ્રોતા :- ....

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વહ અવગુણ દેખના નહીં હૈ. દેખતા કૌન હૈ? અવગુણ કૌન દેખતા હૈ? દ્રવ્યદ્રષ્ટિ હોવે તબ અવગુણકી પર્યાય કા જ્ઞાન કરે. ઉસકે બિના અવગુણ દેખે કૌન? ચીમનભાઈ! યહ સબ દૂસરી બાત હૈ. સબ શૂન્ય કરના પડેગા ઇસમેં. કહો, સમજ મેં આયા કુછ? ઉસમેં આતા હૈ ન ઐસા કિ 'અધમા અધમ અધિકોપતિ સકલ જગતમાં હું, એ નિશ્ચય થયા વિના...' વહ તો પર્યાયમેં ઐસા મૈં હૂં ઐસા જ્ઞાન કરાતે હૈં. સમજે? ઐસે કિ આશ્રય હોતા હૈ વહાં?

જરા યહ શબ્દ કઠિન હૈ, દેખો! લોગોં કો યહ પઢે કિ **'शुद्धाशुद्धविकल्पना भवति सा मिथ्यादृशि प्रत्यहं'** ઉસકા અર્થ કિ પર્યાયરૂપ જો અવસ્થા હૈ... દ્રવ્ય તો ત્રિકાલી આનંદકંદ ધ્રુવ હૈ. ઉસકે ઉપર તો ઉસકી દ્રષ્ટિ હૈ નહીં ઔર પર્યાય કે અંશ ઉપર ઉસકી ખલબલાહટ હૈ. પર્યાય મેં ખડા રહકર–અવસ્થા

મેં ખડા રહકર, યહ અશુદ્ધ હૈ, પીછે શુદ્ધ હોગી–ઐસે પર્યાય મેં ખડા હોકર યહ બાત કા વિચાર કરતા હૈ. તો વહ પર્યાયબુદ્ધિવાલા મિથ્યાદ્રષ્ટિ હૈ. આહાહા..!

શ્રોતા :-- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા દેખો ન. **'शुद्धाशुद्धविकल्पना भवति सा मिथ्यादृशि'** આહાહા..! યહ તો આગે કહેંગે આવશ્ય અધિકાર મેં. સમજે? બહિરાત્મા કો યહ વિચાર આતા હૈ ન એક દૂસરા બોલ? આવશ્યક મેં હૈ. આલોચના? બાદ મેં આવશ્યક હૈ. આવશ્યક મેં નહીં હૈ એક? ઇસમેં કહાં હૈ? શ્લોક હૈ. ૧૫૦.

अंतररबाहिरजप्पे जो वट्टइ सो हवेइ बहिरप्पा।
जप्पेसु जो ण वट्टइ सो उच्चइ अंतरंगप्पा ॥१५०॥

યહ તો હિન્દી હૈ ન, ઇસલિયે આ ગયા. ૧૫૦ ગાથા. ૧૫૦ હૈ ન? દેખો. ઉસકા અર્થ, 'જો અંતર્બાહ્યજલ્પ મેં વર્તતા હૈ, વહ બહિરાત્મા હૈ;...' ભાષા દેખો! ઉસકા અર્થ પર્યાયબુદ્ધિમેં વર્તતા હૈ, ઐસે. સમજ મેં આયા? વહ બહિરાત્મા હૈ. હૈ શબ્દ? શોભાલાલજી!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, વહ તો ઠીક. નહીં ઉપર શબ્દાર્થ. 'જો અંતર્બાહ્ય જલ્પમેં...' યહાં તો કુંદકુંદાચાર્ય કા મહાસિદ્ધાંત હૈ. અન્વયાર્થ નહીં? અન્વયાર્થ શબ્દાર્થ. ઉસકે ઉપર. વહ પઢા ઉસકે ઉપર. શબ્દાર્થ હૈ કિ નહીં?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વહ બહિરાત્મા હૈ. કુંદકુંદાચાર્ય કહતે હૈં.

શ્રોતા :- પર્યાય કે ભેદમેં હી પડા હૈ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી- પર્યાય કે ભેદ મેં પડા હૈ. સેઠ! ઠીક લાતે હૈં. અભી તુમ્હારે ઐસા જોર નહીં આતા હૈ. પર્યાય કે ભેદ મેં પડા હૈ. પૂરા દ્રવ્ય છુપ જાતા હૈ. એય..! કરસનજી! આહાહા..! યહ કુંદકુંદાચાર્ય કહતે હૈં.

કહતે હૈં કિ બાહ્ય ઔર અંતર્જલ્પ, 'જો અંતર્બાહ્ય જલ્પ મેં વર્તતા હૈ,...' ઉસકા અર્થ? કિ વિકલ્પકી પર્યાય મેં વર્તતે હૈં. ઐસે. વર્તમાન વિકલ્પ આયા શુભાદિક કિ મૈં ઐસા હૂં, ફૈસા હૂં, ઐસા વિકલ્પ મેં વર્તતા હૈ. વહ વિકલ્પ મેં વર્તતા હૈ તો મિથ્યાદ્રષ્ટિ હૈ. સમજ મેં આયા? દ્રવ્યસ્વભાવ મેં વર્તે વહ સમ્યગ્દ્રષ્ટિ હૈ. આહાહા..! બહોત કઠિન કામ ભાઈ! યહ તો નિયમસાર તો સમયસાર સે કિતની બાત મેં સૂક્ષ્મ હૈ. ઇસલિયે લોંગો કો લગે, ઠીક પઢા નહીં ઔર નિયમસાર નિકલા હૈ અભી. વહ ભાઈ શીતલપ્રસાદ કો હાથ આયે. કહાં જયપુર મેં? જયપુર મેં ચોમાસા થા શીતલપ્રસાદ. યહ નિયમસાર બાહર નહીં પડા થા. શ્રીમદ્ કે વક્તમેં બાહર નહીં આયા થા. ઉનકો મિલા નહીં થા શ્રીમદ્કો. અભી

શીતલપ્રસાદ વહાં આયે થે, તબ બહાર આયા તો ઉસને હિન્દી ટીકા થોડી બનાઈ પહલે. બાદ મેં બાહર આયા. અભી હી આયા હૈ.

શ્રોતા :- શીતલપ્રસાદ ક્યારે થયા ?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અભી થે. થે ન?

શ્રોતા :- ... થી ન ઉસ વક્ત મેં યહ હુઆ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હૈ ન. અપને યહાં હૈ. નિયમસાર હૈ. યહાં શીતલપ્રસાદ.... શીતલપ્રસાદ યહાં ૯૪ મેં આયે થે. ૧૫ દિન રહે થે. યહ જો આપને ખોલા ન? સ્વાધ્યાયમંદિર. સ્વાધ્યાયમંદિર મેં જો કી ન સમયસારકી પ્રતિષ્ઠા? ઉસકે હાથ સે કી હૈ. હમકો કહાં ઐસે મંત્ર-બંત્ર આતે થે. વહ યહાં થે. ઉદ્ઘાટન હુઆ તબ યહાં થે ૧૫ દિન. શીતલપ્રસાદ ૯૪ મેં. લખનઉ મેં રહતે થે. લખનઉ મેં રહતે હૈં કોઈ કોઈ સેઠ. ઉદ્ઘાટન કિયા.

શ્રોતા :- ઉસકે મિત્ર કે સાથ રહતે થે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- મિત્ર કે સાથ રહતે હૈં. ઐસે .. હો ગયા થા.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, વહ શીતલપ્રસાદ. યહાં ૧૫ દિન રહ ગયે ૯૪મેં. દ્રષ્ટિ કા પતા નહીં, નિમિત્ત કે પ્રધાનતા સે કથન કરતે થે. યહાં શ્લોક બોલતે થે. પરંતુ યહાં શીતલપ્રસાદને કિયા, સમજે? ઉસકો પહલે હાથ આયા જયપુર કે ભંડાર મેં સે. ચોમાસા કિયા થા ઉસમેં હાથ આયા. બાદ મેં ઉસને હિન્દી બનાયા. વહ હૈ પુસ્તક અપને યહાં. પુરાના. .. નયા હૈ ઉસમેં. સંસ્કૃત હૈ. હિંમતભાઈને સંસ્કૃત મૂલ કો છુકર બનાયા હૈ. સંસ્કૃત કો છુકર. ઐસા સૂત્ર તો ઉસમેં નહીં. સમજ મેં આયા?

ઓહોહો..! ગંભીર હૈ ભાઈ! બાત ઐસી હૈ. શીતલપ્રસાદને ઉસમેં લિખા હૈ કિ સમયસાર સે ભી નિયમસાર બહોત સૂક્ષ્મ હૈ. ઉસસે ભી અધિક હૈ. ઐસા લિખા હૈ ઉસને. ઐસે પઢે તો સમજે નહીં. માથાપચ્ચી મેં... ક્યા કહતે હૈં? સ્વયં કુંદકુંદાચાર્યને કહા કિ 'અંતર્જલ્પ ઔર બાહ્યજલ્પ મેં વર્તતા હૈ...' વહ મિથ્યાદ્રષ્ટિ હૈ. યહ કહે, નિકાલના ક્યા? તબ વિકલ્પ નહીં હૈ? સમકિતી કો નહીં હૈ? સુન તો સહી! સમકિતી જલ્પ મેં વર્તતા નહીં. સમકિતી જ્ઞાન મેં વર્તતા હૈ. જલ્પ કા જ્ઞાન કરતા હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

રાગ મેં વર્તતા હૈ, વર્તન મેં પડા હૈ તો મિથ્યાદ્રષ્ટિ હૈ. આસ્રવમેં વર્તન કરતા હૈ વહ તો. જો આત્મસ્વભાવ નહીં (ઐસા) વિરૂદ્ધભાવ ઉસમેં વર્તે તો કુંદકુંદાચાર્યને ૧૫૦મેં કહા કિ અંતર-બાહ્યજલ્પ મેં વર્તતા હૈ વહ મિથ્યાદ્રષ્ટિ હૈ. તબ ભડકે કુછ લોગ. અરરર..! બસ! વિકલ્પ હોતા હી નહીં સમકિતી કો? મુનિકો? મુનિકો ભી હોતે હૈં અટ્ઠાઈસ મૂલગુણ કા વિકલ્પ ઔર મહાવ્રત કે વિકલ્પ. અરે..! સુન તો સહી! તુઝે માલુમ નહીં. વહ વિકલ્પ હૈ ઉસમેં જ્ઞાની વર્તતે નહીં. આહાહા..! સમજ મેં આયા? આસ્રવ

મેં વર્તે, વહ તો દ્રષ્ટિ મિથ્યા હો ગઈ. આહાહા..! યહાં કુંદકુંદાચાર્ય પોકાર કરતે હૈં ૧૫૦ ગાથામેં. સમજ મેં આયા? ઔર યહ આયી ટીકા. ટીકા કા કલશ હૈ.

'શુદ્ધ-અશુદ્ધકી જો વિકલ્પના...' વિકલ્પના અર્થ કિયા ન હમારે પંડિતજીને. વિપરીત કલ્પના. વિપરીત કલ્પનાકા અર્થ? દ્રવ્યદ્રષ્ટિ છોડકર પર્યાયબુદ્ધિ મેં આ ગયા. પર્યાય મેં અપના સર્વસ્વ માના, ઐસા કહતે હૈં. ભગવાન આનંદકંદ ધ્રુવસ્વભાવ કા અનાદર હો ગયા. સમજ મેં આયા? એક સમયકી પર્યાય ઉસમેં ખડા હોકર, ખડા રહના વહી મિથ્યા દ્રષ્ટિ હૈ. સમજ મેં આયા? વહ પર્યાયબુદ્ધિ હૈ. ધર્મીકી પર્યાયબુદ્ધિ નહીં. સમજ મેં આયા? આતા હૈ ન વહ? પર્યાયબુદ્ધિ નહીં. બનારસીદાસ મેં. 'રિદ્ધિ સિદ્ધિ વૃદ્ધિ દિસે ઘટમેં પ્રગટ સદા. અંતરકી લચ્છીસોં અજાચી લચ્છપતિ હૈ. દાસ ભગવંત કે ઉદાસ રહે જગતસોં, સુખીયા સદૈવ ઐસે જીવ સમકિતી હૈ.' ચોથે ગુણસ્થાનકી બાત કરતે હૈં. ન ગૃહસ્થ હૈ, ન યતિ હૈ. શ્રાવક નહીં, સાધુ નહીં. ચૌથે કી બાત કરતે હૈં. સમજ મેં આયા? આહાહા..!

કહતે હૈ કિ અહો..! 'શુદ્ધ-અશુદ્ધકી જો વિકલ્પના...' વિપરીત માન્યતા અર્થાત્ અંશબુદ્ધિ મેં રહકર અંશકી કલ્પના મેં વર્તતા હૈ ઉસ મિથ્યાદ્રષ્ટિકો... મિથ્યાદ્રષ્ટિ કો સદૈવ હોતી હૈ. દ્રવ્યદ્રષ્ટિ વસ્તુ દ્રવ્ય હૈ વહ તો દ્રષ્ટિ મેં આયા નહીં, તો પર્યાય મેં ઐસી કલ્પના અશુદ્ધ હૈ, શુદ્ધ હોગા, વહ તો પર્યાય મેં ખડે હોકર સબ બાત વિચારતે હૈં, બોલતે હૈં, કરતે હૈં. પર્યાયબુદ્ધિ હૈ તો મિથ્યાબુદ્ધિ–અંશબુદ્ધિ મેં પૂરે દ્રવ્યકા અભાવ કર દિયા. કઠિન કામ. સમજ મેં આયા?

'શુદ્ધ-અશુદ્ધકી જો વિકલ્પના વહ મિથ્યાદ્રષ્ટિ કો સદૈવ હોતી હૈ.' ઐસી ભાષા હૈ. ક્યોં? ચાહે તો વ્રત, તપ, દયા, દાન, ભક્તિ કરે, મૌન રહે, બોલે, તો ઉસમેં વિકલ્પ કા–રાગ કા હી અંતર આશ્રય હૈ ઔર રાગ ઉપર બુદ્ધિ ઉસકી હૈ. આહાહા..! સમજમેં આયા? સદૈવ હોતી હૈ ઐસા કહા હૈ, નિરંતર. તો સમ્યગ્દ્રષ્ટિકો નિરંતર વિકલ્પમેં વર્તના હૈ નહીં. આહાહા..! 'શુદ્ધ-અશુદ્ધકી જો વિકલ્પના...' ભેદબુદ્ધિ–પર્યાયબુદ્ધિ–વિપરીત કલ્પના–વસ્તુ સે વિપરીત પર્યાયબુદ્ધિકી કલ્પના, 'વહ મિથ્યાદ્રષ્ટિ કો સદૈવ હોતી હૈ.' સદૈવ હોતી હૈ. આહાહા..! એક અંશ મેં ખડા હોકર સબ વિચારતે હૈં. સમજ મેં આયા? એક અંશ મેં ખડા હૈ તો અંશબુદ્ધિ હુઈ, પર્યાયબુદ્ધિ હુઈ. પરસમય હુઆ.

'સમ્યગ્દ્રષ્ટિ કો સદા (ઐસી માન્યતા હોતી હૈ કિ)...' દેખો! સામને ડાલા. ઊલ્ટા હોકર. ઉસમેં સદા શબ્દ હૈ. 'કારણતત્ત્વ ઔર કાર્યતત્ત્વ દોનોં શુદ્ધ હૈં.' કારણદ્રવ્ય ભી શુદ્ધ હૈ ઔર કાર્ય ભગવાન સિદ્ધ ભી શુદ્ધ હૈ. ઐસી માન્યતામેં પર્યાયબુદ્ધિ ઉસકો હોતી નહીં. દ્રવ્યબુદ્ધિ હોતી હૈ ઐસા કહતે હૈ ન? 'સમ્યગ્દ્રષ્ટિ કો સદા (ઐસી માન્યતા હૈ કિ)...' કારણદ્રવ્ય શુદ્ધ ત્રિકાલ શુદ્ધ હૂં. વહ પર્યાય અશુદ્ધ, પીછે પર્યાય શુદ્ધ (વહ) તો પર્યાયદ્રષ્ટિકી બાત હૈ. દ્રવ્ય મેં ઐસા હૈ નહીં. ઐસા કારણતત્ત્વ કાર્યતત્ત્વ જૈસા હી શુદ્ધ હૈ.

'ઇસપ્રકાર પરમાગમ કે અતુલ અર્થ કો સારાસારકે વિચારવાલી સુંદર બુદ્ધિ દ્વારા..' દેખો! અહો..! 'ઇસપ્રકાર પરમાગમ...' ભગવાન કા પરમાગમ, ઉસકા જો અતુલ અર્થ. ઉપમા બિના કા અર્થ.

આહાહા..! 'પરમાગમ કે અતુલ અર્થ...' અતુલ અર્થ (અર્થાત્) નિશ્ચય કા જો અર્થ હૈ વહ અર્થ સમજતે હૈં ઐસા કહતે હૈં. 'સારાસારકે વિચારવાલી સુંદર બુદ્ધિ...' સાર હૈ તો કારણદ્રવ્ય હૈ, બાકી રાગાદિ યા પર્યાય આદિ અસાર હૈ. આહાહા..! આયી હૈ ગાથા. કલશ મેં આયા થા. સર્વ તત્ત્વમેં સાર આત્મા હૈ. સંવર, નિર્જરા પર્યાય હુઈ નહીં. સમજ મેં આયા? પહલે આયા થા ન ૩૮ મેં? ૩૮ મેં આયા થા. દેખો! કલશ મેં આયા થા. કલશ મેં.

'સર્વ તત્ત્વો મેં જો એક સાર હૈ,...' ૩૮ કા પહલા કલશ હૈ, દેખો. ૫૪વાં કલશ હૈ. 'સર્વ તત્ત્વો મેં જો એક સાર હૈ,...' સર્વ તત્ત્વ મેં એક સાર. એક સાર અર્થાત્ દ્રવ્ય સાર. પુણ્ય-પાપ વિકલ્પ ઔર સંવર, નિર્જરા, મોક્ષ (આદિ) સર્વ તત્ત્વમેં ભી એક દ્રવ્ય સાર. આહાહા..! વહ સાર ઔર પર્યાય આદિ અસાર દો કા વિચાર કરને મેં સુંદર બુદ્ધિવાલા સમ્યગ્દ્રષ્ટિ, ઐસા કહા દેખો. પરમાગમ કે અતુલ અર્થ કો... પરમાગમ મેં અતુલ–ઉપમા બિના કા જો કહના હૈ ઐસે અર્થ કો 'સારાસાર કે વિચારવાલી સુંદર બુદ્ધિ દ્વારા જો સમ્યગ્દ્રષ્ટિ સ્વયં જાનતા હૈ,...' લો!

કારણતત્ત્વ દ્રવ્યસ્વભાવ ઔર કાર્ય દોનોં શુદ્ધ હી હૈ, બસ. અશુદ્ધતા યહાં હૈ ઔર બાદ મેં શુદ્ધ હોગા ઐસા દ્રવ્યમેં હૈ નહીં. 'કારણતત્ત્વ તથા કાર્યતત્ત્વ દોનોં શુદ્ધ હૈં. ઇસપ્રકાર પરમાગમ કે અતુલ અર્થ કો...' શાસ્ત્રકે મહા અલૌકિક અર્થકો 'સારાસાર કે વિચારવાલી સુંદર બુદ્ધિ દ્વારા...' આહાહા..! સમ્યગ્દ્રષ્ટિકો તો સાર ચીજ એક ધ્રુવ હી હૈ. સમ્યગ્દ્રષ્ટિ કે વિચાર મેં સાર તો એક ધ્રુવતત્ત્વ હી હૈ. આહાહા..! એય..!

શ્રોતા :- કાર્યશુદ્ધ પર્યાય હૈ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- કાર્યશુદ્ધિ તો સિદ્ધકી બાત લી. કારણતત્ત્વ તો દ્રવ્ય હી લિયા. પહલે આ ગયા. સમજ મેં આયા? ક્યોંકિ યહ બાત તો સંપ્રદાયમેં ચલે નહીં. સંપ્રદાય મેં તો વ્રત કરો, તપ કરો, દયા કરો, દાન કરો, યહ છોડો, યહ છોડો, સબ છોડો. છોડ દો ધર્મ. પતા નહીં. ક્યા કરે? આહાહા..! લુટ ગયા હૈં. જગત સારા વીતરાગ માર્ગસે વિરૂદ્ધ હોકર લુટ ગયા હૈ. વીતરાગ પરમાત્મા ક્યા હૈ ઉસકો પતા નહીં. આહાહા..! લો સમજ મેં આયા? વહ તો ઉસમેં ભી આયા ન? સમસ્ત નષ્ટ હોનેવાલે ભાવ સે દૂર હૈ. ઉત્પાદ-વ્યયસે ભી દૂર હૈ. વહ આયા થા. સર્વ તત્ત્વ મેં સાર હૈ ઔર સમસ્ત નષ્ટ હોનેવાલે ભાવોં સે દૂર હૈ. રાગ સે તો દૂર હૈ, ભગવાન! પરંતુ ઉસકી પર્યાય ઉત્પાદ-વ્યય સે દૂર હૈ. ક્યા કહતે હૈં વહ સમજના કઠિન હૈ. દેવીલાલજી! અભી તો એકેન્દ્રિયા, દો ઇન્દ્રિય, તીન ઇન્દ્રિય, ચૌઇન્દ્રિયા, પંચેન્દ્રિય મેં પડા હો. તસ્સ મિચ્છામિદુક્કડમ. તાવકાયં.....અપ્પાણં વોસરામિ. આખો આત્મા વોસરાઈ ગયો. આત્મા કિસકો કહે ઉસકી ખબર નહીં. આહાહા..!

કહતે હૈં કિ સમ્યગ્દ્રષ્ટિ કૈસા હૈ? કિ પરમાગમ કે ઉપમા બિના કા અર્થ નિશ્ચય કા. 'સારાસારકે વિચારવાલી સુંદર બુદ્ધિ દ્વારા જો સમ્યગ્દ્રષ્ટિ સ્વયં જાનતા હૈ,...' સ્વયં જાનતા હૈ. પરકી અપેક્ષા રખે બિના. દ્રવ્ય ત્રિકાલ એક ધ્રુવ શુદ્ધ હૈ વહ મૈં હૂં. પર્યાય આતી-જાતી હૈ, ઉત્પન્ન હોતી હૈ, વહ ભી મેરા

ત્રિકાલી સ્વરૂપ નહીં. આહાહા..! મુનિ કહતે હૈં કિ ઓહો..! 'ઉસે હમ વંદન કરતે હૈં.' દેખો! યહ તો મુનિ... પ્રભુ! આહાહા..! ધન્ય ભાઈ! તારા અવતાર, ઐસા કહતે હૈં. સમજ મેં આયા?

શ્રોતા :- ..

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- નમતા હૈ અર્થાત્ વહ આદર કરતા હૈ. સમ્યગ્દ્રષ્ટિ કા શ્રદ્ધાન.. સમજ મેં આયા? યહાં મુનિ જો સમ્યગ્દ્રષ્ટિ ઉસકો યહાં .. આદર કરતે હૈં. અહો..! ધન્ય ભાઈ! તેરી દ્રષ્ટિ ઔર તેરા જ્ઞાન યથાર્થ હૈ. ઐસે. એય..! સમજ મેં આયા? લો ૪૮ ગાથા પૂરી હુઈ.

૪૯.

एदे सव्वे भावा ववहारणयं पडुच्च भणिदा हु।

ધ્યાન રખના, અંદર ટીકામેં ઉપાદેય શબ્દ આયેગા. વહ **'ववहारणयं पडुच्च भणिदा'** ઉસકા અર્થ કિયા હૈ. વ્યવહારનય સે જાના હૈ ઉસકા અર્થ વહાં ઉપાદેય અર્થાત્ જ્ઞાન કરને કો કહા હૈ. સમજ મેં આયા?

एदे सव्वे भावा ववहारणयं पडुच्च भणिदा हु।
सव्वे सिद्धसहावा सुद्धणया संसिदी जीवा ॥४९॥

વ્યવહારનયસે હૈં કહે સબ જીવકે હી ભાવ યે,
હૈં શુદ્ધનયસે જીવ સબ ભવલીન સિદ્ધ સ્વભાવસે. ૪૯.

કૌન? યહ નરકગતિ ઔર રાગ, પર્યાય યહ સબ વ્યવહારનય, ઉદયભાવ, ક્ષયોપશમભાવ, ક્ષાયિકભાવ. આહાહા..! ધર્મકી પર્યાય વહ આત્મા (ઐસા) ભગવાનને વ્યવહારનયસે કહા હૈ. હૈ ન **'ववहारणयं पडुच्च'** વ્યવહારનય કે આશ્રય કહા. વહ અર્થ ઉસમેં ઉપાદેય મેં લિયા હૈ. ઉપાદેય નામ વહ જાનને લાયક હૈ. વ્યવહારનય કા વિષય જાનને લાયક હૈ ઔર સ્વભાવ કા ત્રિકાલી વસ્તુ આદરને લાયક હૈ. સમજ મેં આયા?

વ્યવહારનયસે હૈં કહે સબ જીવ કે હી ભાવ યે,
હૈં શુદ્ધનયસે જીવ સબ ભવલીન સિદ્ધ સ્વભાવસે. ૪૯.

ભવલીન અર્થાત્ સંસારી. **'संसिदी'** હૈ ન અંદર? **'संसिदी'** અર્થાત્ ભવલીન. વહ સિદ્ધસ્વભાવ, સિદ્ધસ્વભાવ જૈસે સબ આત્મા હૈં. વ્યવહારનય સે જ્ઞાન કરાયા. ઉદયભાવ, ક્ષાયિકભાવ ભી પર્યાયમેં હૈ વ્યવહારનય સે. ઓહોહો..! સમજ મેં આયા? સચ્ચા મોક્ષમાર્ગ જો હૈ, ચિદાનંદ ભગવાન આત્મા કે અંતર આશ્રયસે જો પ્રગટ હુઆ વહી વ્યવહારનય કા વિષય જાનને લાયક હૈ ઐસા યહાં કહતે હૈં. અસ્તિ હૈ ન? અસ્તિ અર્થાત્ જાનને લાયક. જાનને લાયક ઉસકો ઉપાદેય કહને મેં આતા હૈ. કહા ન? વહ ટીકા મેં આયેગા.

વહ દ્રવ્યસ્વભાવ હૈ ત્રિકાલી, વહી જાનને લાયક ઔર આદરને લાયક હૈ, ઐસા. પરંતુ પર્યાય મેં જો ક્ષાયિકભાવ આદિ ઉદયભાવ હૈ વહ જાનને લાયક હૈ, ઉસકા જ્ઞાન કરને લાયક હૈ. વહ અસ્તિ હૈ ન? પર્યાય મેં રાગાદિ હૈ, નિર્મલ પર્યાય હૈ, તો ઇતના જ્ઞાન કરના ઉસકે લિયે ઉપાદેય કહને મેં આયા. જ્ઞાન કે લિયે. સમજ મેં આયા? આશ્રય કરનેલાયક ઔર આદરને લાયક હૈ ઐસા નહીં. વહ પાઠ હી બોલતા હૈ ન? દેખો. ઇસલિયે કહા **'ववहारणयं पडुच्च भणिदा'** વ્યવહારનય આશ્રય કહા. કહા નામ જાનને લાયક હૈ, ઐસા ઉસકા અર્થ લેના. કથન તો વાચક હૈ. પરંતુ વ્યવહારનય સે વહ પર્યાય હૈ ઉસકો જાનને લાયક હૈ. સમજ મેં આયા? કઠિન બાત!

દેખો! 'ટીકા – યહ, નિશ્ચયનય ઔર વ્યવહારનય કી ઉપાદેયતાકા પ્રકાશન હૈ.' દેખો! વહ ઉપાદેય કા અર્થ વ્યવહારનય કો જાનને કા અર્થ કિયા હૈ. દૂસરા પદ હૈ ન ઉસકા? જાનને લાયક હૈ. વ્યવહારનય કા વિષય નહીં હૈ ઐસા નહીં. વેદાંત કહતે હૈં કિ કેવલ દ્રવ્ય હૈ, પર્યાય હૈ નહીં, રાગ હૈ નહીં—ઐસા નહીં. પર્યાય હૈ, રાગ શુભાદિ હૈ, ક્ષાયિકભાવ આદિ હૈ, ઉપશમભાવ આદિ હૈ. હૈ ઉસકો જાનના. ઐસા જ્ઞાન કા ગ્રહણ કરના ઐસા કહને મેં આયા હૈ. વહ આયા ન ઉસમે? તત્ત્વાર્થ મેં મોક્ષમાર્ગ મેં આયા. નય કો ગ્રહણ કરને કો કહા ન? ઉપાદેય અર્થાત્ ગ્રહણ. ઉપાદેય અર્થાત્ ગ્રહણ. ગ્રહણ કરને કો કહા હૈ ન. ગ્રહણ કરને કા અર્થ જાનને લાયક હૈ.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા. સમજ મેં આયા? ઉસકા વિશેષ અર્થ હોગા.

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

* * * * *

ભાદરવા વદ ૧, શુક્રવાર, તા. ૨૬-૯-૧૯૬૯
ગાથા- ૪૯, શ્લોક-૭૩, પ્રવચન-૧૭

યહ નિયમસાર, શુદ્ધભાવ અધિકાર હૈ. ૪૯ વીં ગાથા ચલતી હૈ. દેખો, ક્યા કહતે હૈં?

'ટીકા – યહ, નિશ્ચયનય ઔર વ્યવહારનયકી ઉપાદેયતાકા પ્રકાશન હૈ.' નિશ્ચયનય જો હૈ ત્રિકાલી દ્રવ્યસ્વભાવ ઉસકા ભી યહાં પ્રકાશન હૈ ઔર વ્યવહારનય કા વિષય જો વર્તમાન પર્યાય મેં ચાર ભાવ હૈં ઉદય, ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, ક્ષાયિક, વહ ભી હૈ. સમજ મેં આયા? તો વહ ભી ગ્રહણ કરને લાયક નામ જાનને લાયક હૈ.

ટીકા કરતે હૈં–ઉસકા ખુલાસા. 'પહલે જો વિભાવપર્યાય વિદ્યમાન નહીં હૈં, ઐસી પ્રતિપાદિત કી ગઈ હૈ...' કી ગઈ હૈ. કિ આત્મામેં દ્રવ્ય ત્રિકાલીકી અપેક્ષાસે ચાર ભાવ—ઉદયભાવ, ઉપશમભાવ, ક્ષયોપશમ, ક્ષાયિક એક સમયકી પર્યાય વસ્તુમેં વિદ્યમાન નહીં. સમજ મેં આયા? 'પહલે જો વિભાવપર્યાય...' વિભાવ અર્થાત્ ચારોં પર્યાયેં. ચાર પર્યાય હૈં ઉદય, ઉપશમ, ક્ષાયિક, ક્ષયોપશમ. ચાહે તો ક્ષાયિક સમ્યગ્દર્શન હો, કેવલજ્ઞાન હો, પરંતુ વહ સબ પર્યાય હૈં. એક અવસ્થા હૈ વહ તો વ્યવહારનયકા વિષય હૈ. સમજ મેં આયા?

કહતે હૈં કિ 'પહલે જો વિભાવપર્યાય વિદ્યમાન નહીં હૈ, ઐસી પ્રતિપાદિત કી ગઈ હૈં...' વસ્તુ જો ત્રિકાલ જ્ઞાયક ધ્રુવ ચૈતન્ય હૈ વહી આત્મા હૈ, ઉસમેં ચાર પ્રકાર કી પર્યાય હૈ નહીં. સમજ મેં આયા? ઐસા કહા થા. 'વે સબ વિભાવપર્યાયેં વાસ્તવમેં વ્યવહારનયકે કથન સે વિદ્યમાન હૈં.' ત્રિકાલી વસ્તુકી દ્રષ્ટિ કે વિષય મેં વહ હૈ નહીં, ઇસલિયે 'નહીં હૈ' ઐસા કહા થા. અભી ઉસકી પર્યાય રાગાદિ હૈ, ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, ક્ષાયિક આદિ સંસારીજીવકી પર્યાયમેં હૈ. સમજ મેં આયા? પર્યાયમેં હૈ, વહ વિદ્યમાન હૈ. બિલકુલ અસત્યાર્થ કહા થા, વ્યવહાર અસત્યાર્થ હૈ–જૂઠા હૈ. વહ તો ત્રિકાલીકી અપેક્ષા સે વ્યવહારનયકો ઐસા કહા થા. પરંતુ પર્યાયકી અપેક્ષાસે પર્યાય વિદ્યમાન હૈ. ઐસે ઉસકો બરાબર જાનના ચાહિયે. સમજ મેં આયા? આહાહા..!

'પહલે જો વિભાવપર્યાયેં વિદ્યમાન નહીં હૈં, ઐસી પ્રતિપાદિત કી ગઈ હૈં.' ભગવાન આત્મા એક સમય મેં ધ્રુવ ચૈતન્યદલ જો સમ્યગ્દર્શન કા વિષય હૈ, જો આશ્રય કરને લાયક હૈ, ઉસ ચીજમેં પર્યાય, કોઈ ભી પર્યાય, ચાર ભાવોંમેંસે કોઈ ભી પર્યાય વસ્તુમેં નહીં હૈ. પર્યાય પર્યાય મેં હૈ, પર્યાય દ્રવ્ય મેં નહીં. સમજ મેં આયા? સમજ મેં આયા સેઠ?

શ્રોતા :- દ્રષ્ટિ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- નહીં, નહીં, નહીં. દ્રવ્યમેં પર્યાય હૈ હી નહીં. ત્રિકાલી વસ્તુમેં કહાં હૈ? વહ પર્યાય તો એક સમયકી અવસ્થા હૈ. સમજ મેં આયા? શુદ્ધભાવ. શુદ્ધભાવ હૈ ન યહાં? તો ત્રિકાલી ધ્રુવ જ્ઞાયકભાવ સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ, કારણપરમાત્મા અથવા કારણજીવ જો ત્રિકાલી ધ્રુવ હૈ, ઉસ અપેક્ષા સે વહ (ધ્રુવ) ચીજ હૈ. ઉસ અપેક્ષાસે પર્યાય કે ચાર ભાવ હૈં નહીં. સમજ મેં આયા?

'સબ વિભાવ પર્યાયેં વાસ્તવમેં વ્યવહારનય કે કથનસે વિદ્યમાન હૈં.' વર્તમાન પર્યાય... વ્યવહારનય કા વિષય કરનેવાલી નય હૈ ન? નય તો જાનનેવાલી હૈ ન? તો જાનનેવાલી કા વિષય હૈ કિ નહીં? વિષય હૈ કિ નહીં? તો ચાર ભાવરૂપ એક સમયકી પર્યાય વહ વ્યવહારનય સે વિદ્યમાન હૈ. શોભાલાલજી! સમજ મેં આયા?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, વ્યવહાર હૈ ઇતના. વિદ્યમાન હૈ. બિલકુલ નહીં ઐસા નહીં. દ્રવ્યમેં, શુદ્ધનયકી દ્રષ્ટિ મેં ત્રિકાલી વસ્તુમેં હૈ નહીં. વહ ત્રિકાલી શુદ્ધભાવકા કથન કિયા ઔર વહી આશ્રય કરને લાયક હૈ કિ જિસકે આશ્રય સે સમ્યગ્દર્શન હોતા હૈ. ઉસ અપેક્ષા સે.. ક્યોંકિ મોક્ષમાર્ગ બતાના હૈ ન? તો મોક્ષમાર્ગ જો સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન, સમ્યક્ચારિત્ર વહ તો પર્યાય હૈ. તો વહ પર્યાય કિસકે આશ્રય સે ઉત્પન્ન હોતી હૈ? સમજ મેં આયા? તો કહા, ત્રિકાલી વસ્તુ ધ્રુવ ચૈતન્ય સત્ સત્ દલ શાશ્વત દલ, ધ્રુવ અનાદિ-અનંત ઉસકા જો ત્રિકાલીભાવ હૈ, જો શુદ્ધભાવ ધ્રુવ ઉસકે આશ્રય સે સમ્યગ્દર્શન મોક્ષમાર્ગ હોતા હૈ. તો ઉસ અપેક્ષા સે ત્રિકાલી ધ્રુવ કા આશ્રય કરાને કો ત્રિકાલી ધ્રુવ મેં વર્તમાન ચાર પર્યાય કે પ્રકાર ઉસમેં હૈ નહીં. સમજ મેં આયા? અમરચંદભાઈ! આહાહા..!

'ઔર જો (વ્યવહારનય કે કથન સે)...' વર્તમાન પર્યાય કા અંશ હૈ ઉસકો બતાને કો વિદ્યમાન (કહા) હૈ. હૈ, હૈ ઉસકો જાનના, ઉસકા નામ ઉપાદેય (અર્થાત્) ગ્રહણ કરના કહને મેં આયા હૈ. સમજ મેં આયા? વહ પ્રશ્ન ચલા હૈ ન ઉસમેં? મોક્ષમાર્ગપ્રકાશક મેં. શાસ્ત્રમેં દો નય કો ગ્રહણ કરને કો કહા હૈ ન? આયા થા, નહીં? દો નયકો ગ્રહણ કરને કો કહા થા. સમજ મેં આયા? વહ ક્યા? આપ તો કહતે થે કિ નહીં, ગ્રહણ કરના નહીં. નહીં ગ્રહણ કરના ઐસે કહા, લો.

પ્રશ્ન- ઐસા હૈ તો જિનમાર્ગ મેં દોનોં નય કા ગ્રહણ કરના કહા હૈ ન? ઉસકા ક્યા કારણ? તુમ તો કહતે થે કિ વ્યવહાર નહીં.. વ્યવહાર નહીં.. વ્યવહાર નહીં...

શ્રોતા :- વ્યવહારકી માન્યતા છોડો... મિથ્યાદર્શન...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- છોડો. છોડો. વ્યવહારકી માન્યતા છોડો, હેય હૈ. તો શાસ્ત્ર મેં તો દો નય કો ગ્રહણ કરના કહા હૈ. ઉસકા ક્યા કારણ? જિનમાર્ગ મેં તો કોઈ સ્થાન મેં નિશ્ચયનયકી મુખ્યતા સહિત વ્યાખ્યાન હૈ. ઉસકા તો સત્યાર્થ ઐસા હી હૈ ઐસા જાનના. ત્રિકાલી ધ્રુવ હૈ નિશ્ચયનય કા વ્યાખ્યાન, તો સત્યાર્થ ઐસા જાનના. ઔર કિસી જગહ પર વ્યવહારકી મુખ્યતા સે વ્યાખ્યાન હૈ. ચાર પર્યાય કા કથન ચલે... આત્મામેં પર્યાય કા કથન ચલે વહ તો પર્યાયકી મુખ્યતાસે 'હૈ' ઐસા વ્યાખ્યાન કિયા. પરંતુ

ઐસા નહીં. પર્યાય હૈ વહ ત્રિકાલ મેં નહીં. પર્યાય વહ ત્રિકાલીસ્વરૂપ નહીં. પરંતુ નિમિત્તાદિકી અપેક્ષા સે નિમિત્ત, અંશ, વર્તમાન ભાવકી અપેક્ષા સે વહ ઉપચાર કિયા હૈ ઐસા જાનના. ઔર ઉસપ્રકાર જાનના (વહી) દોનોં નય કા ગ્રહણ હૈં. સમજ મેં આયા? ટોડરમલજીને ઇતના સ્પષ્ટ કર દિયા હૈ.

દો નયકો જાનને કા નામ હી ગ્રહણ હૈ. પરંતુ દોનોં નયોં કા વ્યાખ્યાન સમાન સત્યાર્થ જાને કિ ઇસપ્રકાર ભી હૈ ઔર ઇસપ્રકાર ભી હૈ ઐસે ભ્રમરૂપ પ્રવર્તને કો તો દોનોં નય કો ગ્રહણ કરને કો કહા નહીં. સમજ મેં આયા? મોક્ષમાર્ગપ્રકાશક પઢા હૈ કભી? પૂરા? પૂરા નહીં પઢા, કુછ પન્ને પલટે હૈં. કહો, સમજ મેં આયા?

આત્મા કે દો રૂપ. એક દ્રવ્યરૂપ, એક પર્યાયરૂપ. બરાબર હૈ? પર કે સાથ કુછ સંબંધ નહીં. પર, પરમેં રહા. વસ્તુ જો હૈ આત્મા વહ દ્રવ્યરૂપ ત્રિકાલી વસ્તુ ઔર એક વર્તમાન પર્યાય નામ અવસ્થારૂપી અંશ.—દો હોકર પ્રમાણ કા વિષય દ્રવ્ય કહને મેં આતા હૈ. સમજ મેં આયા? તો ઉસમેં જો ત્રિકાલી દ્રવ્ય હૈ ઉસકો જહાં બતાના હૈ તો ઉસકો નિશ્ચય કહકર સત્યાર્થ વહી સત્ય હૈ. ઔર પર્યાય ઉસમેં હૈ નહીં ઉસ અપેક્ષાસે પર્યાયકો અસત્ય કહા. ૧૧વીં ગાથામેં. મૂલ ગાથા સમયસારકી. '**ववहारोऽभूदत्थो**' વ્યવહાર હૈ હી નહીં. વ્યવહાર કો અભૂતાર્થ કહા. હૈ હી નહીં. હૈ નહીં કા અર્થ? ત્રિકાલ મેં નહીં. આશ્રય કરને લાયક નહીં. પરંતુ હૈ નહીં કા અર્થ ઐસા નહીં કિ પર્યાય પર્યાયરૂપ નહીં હૈ. સમજ મેં આયા? વહી પરિભાષા આયી ઉસમેંસે '**ववहारोऽभूदत्थो**' જો પર્યાય હૈ, રાગ હૈ, વહ સબ અસત્યાર્થ જૂઠા હૈ. અર્થાત્ વહ ત્રિકાલી દ્રવ્ય મેં નહીં. ઔર ત્રિકાલી દ્રવ્ય કા આશ્રય કરને સે હી ધર્મકી પર્યાય ઉત્પન્ન હોતી હૈ. ઉસકારણ સે વહાં '**ववहारोऽभूदत्थो भूदत्थो देसिदो दु सुद्धणओ**' ભૂતાર્થ, સત્યાર્થ, ત્રિકાલ વહી સત્ય ઔર નિશ્ચયનય હૈ, વહી શુદ્ધનય, વસ્તુ વહી શુદ્ધનય હૈ. ધ્રુવ ત્રિકાલી હૈ વહી શુદ્ધ નય હૈ. ઔર '**भूदत्थमस्सिदो खलु**' ઐસી ધ્રુવ ચીજ, સત્ ચીજ, સામાન્ય ચીજ ઉસકા આશ્રય કરને સે સમ્યગ્દ્રષ્ટિ હોતા હૈ. યહ કુંદકુંદાચાર્યકી ગાથા. વહી ભાવ યહાં કહતે હૈં. સમજ મેં આયા?

શ્રોતા :- કઠિન લગે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- કઠિન કુછ નહીં. યહ તો એકદમ સાદી ભાષા આતી હૈ.

શ્રોતા :- ....

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હૈ નહીં, કિસ અપેક્ષા સે? ત્રિકાલમેં નહીં ઉસ અપેક્ષા સે. પરંતુ અપની અપેક્ષા સે તો હૈ. આત્માકી અપેક્ષાસે–સ્વદ્રવ્યકી અપેક્ષા સે પરદ્રવ્ય.. પરદ્રવ્ય હૈ હી નહીં. લો, અદ્રવ્ય હૈ વહ. ક્યા? અપની સ્વવસ્તુ હૈ, સ્વવસ્તુકી અપેક્ષાસે સારા જગત અદ્રવ્ય હૈ–અવસ્તુ હૈ. અપને સ્વદ્રવ્યકી અપેક્ષા સે સારા જગત કા સબ પદાર્થ અદ્રવ્ય, અવસ્તુ, અક્ષેત્ર, અકાલ, અભાવ હૈ. સમજ મેં આયા? માર્ગ તો ઐસા હૈ ભાઈ! પરંતુ જબ ઉસકી (અપની) અપેક્ષાસે લો તો વહ અપને દ્રવ્ય સે, ક્ષેત્ર સે, કાલ સે, ભાવ સે વહ ભી હૈ. સમજ મેં આયા? ઐસે... વહ તો પર ઔર સ્વકી અપેક્ષા રહી. અબ અંતર મેં દ્રવ્ય ઔર પર્યાય કે ભેદ કરને હૈં. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

તો અપના દ્રવ્ય જો ત્રિકાલી ધ્રુવ ચૈતન્ય અનાદિ-અનંત વહ ધ્રુવકી અપેક્ષાસે ધ્રુવ હૈ ઔર ધ્રુવકી અપેક્ષા સે એક સમયકી પર્યાય ધ્રુવમેં નહીં ઇસલિયે નહીં હૈ. સમજ મેં આયા? જૈસે પરદ્રવ્ય અપને દ્રવ્યમેં નહીં ઉસી અપેક્ષા સે પરદ્રવ્યકો અદ્રવ્ય કહા. પરંતુ ઉસકી અપેક્ષાસે દ્રવ્ય હૈ. ઐસે ત્રિકાલી દ્રવ્ય ભગવાન શુદ્ધ ચૈતન્યમૂર્તિ ધ્રુવ વહી વસ્તુકા સ્વરૂપ ત્રિકાલ હૈ. વહ હૈ, ઉસ અપેક્ષાસે એક સમયકી પર્યાય, જૈસા પર નહીં ઐસી ઉસકી એક સમયકી પર્યાય નહીં. સમજ મેં આયા? કઠિન બાત ભાઈ! પરંતુ પર્યાયકી અપેક્ષા સે પર્યાય હૈ ઐસા જિસકા જ્ઞાન નહીં, ઉસકા શુદ્ધ દ્રવ્યકા જ્ઞાન ભી યથાર્થ હોતા નહીં. વહ તો એકાંતદ્રષ્ટિ હો ગઈ.

શ્રોતા :- પર્યાય ઉસકી નહીં કિ ઉસમેં નહીં?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ઉસકી નહીં ઔર ઉસમેં નહીં–દોનોં. ઉસકી નહીં ઔર ઉસમેં નહીં. સમજ મેં આયા?

'પહલે જો વિભાવપર્યાયે...' વિભાવ અર્થાત્ ચારોં હોં. ચાર ભાવ. પાંચ ભાવ હૈં ન? એક પરિણામિકભાવ–કાયમી ચીજ વસ્તુ ઔર ચાર પર્યાયભાવ... ચાર પર્યાયભાવ. ઉદય-રાગાદિકા, ઉપશમ- સમકિત આદિકા, ક્ષયોપશમ-જ્ઞાન આદિકા. ક્ષાયિક-સમકિત આદિકા. સમજ મેં આયા? તો વહ ત્રિકાલી વસ્તુ ભગવાન.... પરંતુ ઉસકો (મૈં) ત્રિકાલી ચીજ હૂં ઐસી બાત બૈઠતી નહીં. ઉસકો યહ ક્ષણિક અવસ્થા–યહ વર્તમાન પર્યાય ઇતના મૈં યા જ્ઞાન કા વિકાસ એક અંશ હૈ ઇતના મૈં, રાગ હૈ ઇતના મૈં. પરંતુ વહ તો એક અંશ હૈ. ત્રિકાલી ચીજ, ધ્રુવ ત્રિકાલી ચીજ તો બાકી રહ ગઈ. સમજ મેં આયા? અંશ દ્રષ્ટિ હૈ વહ તો મિથ્યા દ્રષ્ટિ હૈ.

એક અંશકી દ્રષ્ટિ છુડાને કો ત્રિકાલી દ્રવ્યમેં વહ હૈ નહીં ઔર વહ દ્રવ્યકી હૈ નહીં. દ્રવ્ય મેં પર્યાય કૈસી? ઔર દ્રવ્યકી કૈસી? પ્રમાણકા અંશ લેને મેં દ્રવ્યકી પર્યાય (કહી જાતી હૈ), પરંતુ દ્રવ્યકે (ધ્રુવ) અંશમેં પર્યાય દ્રવ્યકી હૈ હી નહીં. આહાહા..! બહોત ગંભીર બાત. ઐસા માર્ગ સમજના પડે, ઉસસે તો વ્રત પાલના, જીવ દયા પાલના, મુંડ જાના. ધૂલમેં નહીં. મર જાયે તો વહાં ધર્મ હૈ નહીં, સુન તો સહી! સમજ મેં આયા? જહાં સે ધર્મ પ્રગટ હોતા હૈ... કહાં ગયે? આયે આપકે ભાઈ યા ગયે? ભાઈ ભાઈ, ધારશીભાઈ. યહ ભાઈઓં કો દેખો ન. આપકે દો ભાઈ, ઉસકે ભાઈ વહ સબ.

શ્રોતા :- આને તો લગે હૈં.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- આતે હૈં. પરંતુ આકર સુને તો પતા ચલે. યહ ચીજ તો ઐસી હૈ.

શ્રોતા :- સુને તો રહ જાયે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- સુને તો કુછ લે. ક્યા કહતે હૈં યહ? ભાઈ! યહ તો સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર કા માર્ગ હૈ. બડી તીર્થંકરકી પેઢી કા માર્ગ હૈ. સમજ મેં આયા? આહાહા..! સર્વજ્ઞ...

શ્રોતા :- ઉસકી નહીં, ઉસકી નહીં તો આયી તો કિધર સે?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- આયી ઉપરસે. પર્યાય પર્યાય સે હૈ, પર્યાય પર્યાયકે કારણ સે હૈ, પર્યાય પર્યાય કે આધાર સે હૈ, પર્યાય પર્યાય કા કર્તા હૈ ઔર પર્યાય કા કર્મ હૈ. ઠીક. હમારે પંડિતજી હૈં ઉદયપુર કે. સમજ મેં આયા? આહાહા..! સ્પષ્ટીકરણ સમજના ચાહિયે બાપુ!

ભગવાન આત્મા..... નિશ્ચયમેં તો પર્યાય પર્યાય કા કર્તા. ક્ષાયિકપર્યાય પર્યાય કા કર્તા, પર્યાય પર્યાય કા કારણ, પર્યાય પર્યાય કા કાર્ય, પર્યાય પર્યાયકે આધાર સે હૈ, પર્યાય પર્યાયમેંસે આયી. આયી અર્થાત્ અંશ ઐસે. આહાહા..! ઐસી ચીજ સત્ હૈ ન વહ અંશરૂપસે. દ્રવ્યકા આશ્રય નહીં, દ્રવ્યકી અપેક્ષા ઉસકો નહીં. આહાહા..! સમજ મેં આયા? અમરચંદભાઈ! બાત ઐસી હૈ. વીતરાગ સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર ઉનકા કહા માર્ગ અલૌકિક હૈ. પરંતુ લોગોં કો સુનને ન મિલે, બાહર મેં ભટક જાયે.

શ્રોતા :- આપ સર્વથા નિશ્ચય કહકર..

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- સર્વથા નિરપેક્ષ. કહા ન વસ્તુ... ઉસમેં ભી આયા આત્મમીમાંસા મેં. ધર્મ ઔર ધર્મી કોઈ અપેક્ષા બિના નિરપેક્ષ હૈં. નિરપેક્ષ બિના દો સિદ્ધ હોતા નહીં. યહ પર્યાય ઇસકી, યહ દ્રવ્ય ઉસકા—વહ તો પીછે વ્યવહાર લાગુ પડતા હૈ. સેઠ! બહોત મગજકો કસના પડતા હૈ. બીડીમેં ચલે ઐસા યહાં નહીં ચલતા. ઉસમેં તો પુણ્ય કે પરમાણુ પડે હો ઔર બાહર મેં દિખે તો કહે, સેઠને મહેનત કી તો પૈસે મિલે હૈ. ધૂલ ભી મિલી નહીં વહાં. શોભાલાલજી! બહોત યહ કરતે થે ગાવ મે સાઈકલ ઉપર ચારોં ઓર. અબ જરા જમ ગયા તો લડકે બૈઠને લગે. ઉસકો ઐસા લગે કિ હમ કમાયે હૈં. એય..! કહાં ગયા નટુ? આહાહા..!

યહાં તો કહતે હૈં, ભગવાન! સુનતો સહી ભાઈ! યહ બાહ્યકી ચીજ દૂસરી હૈ. તેરી કલ્પનાસે કોઈ બાહરકી ચીજ આ જાયે યા છૂટ જાયે ઐસી ચીજ નહીં. પરંતુ યહાં આત્મામેં અંદર મેં તો દો અંશ હૈં. યહ (શરીર) તો મિટ્ટી જડ પરવસ્તુ હૈ. આત્માકી અપેક્ષાસે યહ શરીર હૈ હી નહીં. સમજ મેં આયા? આત્માકી અપેક્ષાસે–સ્વ ચૈતન્યકી અપેક્ષાસે યહ શરીર હૈ નહીં. અદ્રવ્ય હૈ, યહ દ્રવ્ય હૈ તો યહ અદ્રવ્ય હૈ. યહ વસ્તુ હી નહીં. આહાહા..! સમજ મેં આયા? ઔર શરીર કી અપેક્ષાસે આત્મા અદ્રવ્ય હૈ. પરંતુ જિસકો (-અજ્ઞાનીકો) જો કામ કરના હૈ તો ઉસકા વહ કામ નહીં. ક્યોંકિ આત્મા આત્માકી અપેક્ષાસે હૈ ઔર આત્માકી અપેક્ષાસે (શરીર) હૈ નહીં. હૈ હી નહીં. દુનિયામેં હૈ નહીં. દુનિયા અર્થાત્ મૈં. સમજ મેં આયા? આત્માકી અપેક્ષાસે આત્મા હૈ તો આત્માકી અપેક્ષાસે કર્મ જગતમેં હૈ હી નહીં. ઐસે આત્માકી અપેક્ષાસે રાગ, વિકાર જગતમેં હૈ હી નહીં, અવસ્તુ હૈ.

ઐસે યહાં દ્રવ્યકી અપેક્ષાસે એક સમયકી પર્યાય હૈ હી નહીં. દેવીલાલજી! આહાહા..! કહતે હૈં... અહો..! 'વિભાવપર્યાયેં વાસ્તવ મેં વ્યવહારનયકે કથન સે વિદ્યમાન હૈ.' વર્તમાન અંશ જો દ્રવ્ય કા હૈ, રાગ ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, ક્ષાયિક વહ અંશકી અપેક્ષા સે અંશ વિદ્યમાન હૈ. હૈ, નહીં હૈ ઐસા નહીં. વહ તો શુદ્ધનયકી દ્રષ્ટિકી અપેક્ષા સે 'નહીં હૈ' ઐસા કહા થા. આદરણીય હૈ ઇસકા અર્થ - હૈ ઉસકા જ્ઞાન કરના ચાહિયે. પર્યાય નહીં હૈ ઐસા જ્ઞાન કરે તો દ્રવ્યકા પતા લગેગા નહીં. સમજ મેં આયા? ઐસા

કઠિન ધર્મ કા રૂપ. વરના યહ તો તાવકાયે ઠાણેણં માનેનં જાણે.. કર દિયા. કાયોત્સર્ગ હો ગયા. .. કાયોત્સર્ગ કર લિયા. એય..! ધૂલમેં ભી નહીં કાયોત્સર્ગ, સુન ન!

યહાં તો કહતે હૈં કિ આત્મામેં પર્યાય નહીં હૈ ઐસી દ્રષ્ટિ હુએ બિના કાયોત્સર્ગ સચ્ચા હૈ હી નહીં તેરા. આહાહા..! દ્રવ્યકી દ્રષ્ટિ કરને સે પર્યાય કા ઉત્સર્ગ હો જાતા હૈ. ભાઈ! આહાહા..! ઉસકા નામ કાયોત્સર્ગ હૈ. સમજમેં આયા? ઉંગલી ઐસે કરે. લો, હો ગયા. ક્યા ધૂલ હુઈ? યહ તો રાગ હૈ વિકલ્પ કરતે હૈં. રાગ હૈ ઉસકો ધર્મ માનતે હૈ. ઔર દેહકી ક્રિયા વહ મૈંને કી. વહ તો જડકી ક્રિયા હૈ. જડ તો ઉસકે કારણ સે ઐસા હોતા હૈ. કોઈ તેરે કારણસે ઐસા હોતા હૈ? પંડિતજી! આહાહા..! માના કિ મૈંને ઐસે કિયા. વહ તો અજીવકી ક્રિયા કા સ્વામી હુઆ મિથ્યાદ્રષ્ટિ. અજીવ કો જીવ માના. ઔર દૂસરા અંદર વિકલ્પ આયા. નમો અરિહંતાણં... વહ રાગ હૈ, આસ્રવ હૈ. ઉસમેં સંવર મેરા હુઆ, નિર્જરા હો ગઈ, ધર્મ હો ગયા. અજીવ કો જીવ માના ઔર આસ્રવ કો સંવર માના. મિથ્યાત્વ કા પાપ લગતા હૈ ઔર મિથ્યાત્વકી પુષ્ટિ હોતી હૈ. એય..! જુગલરાજજી!

શ્રોતા :- ધર્મધ્યાન ભી...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ધર્મધ્યાન તો અંદર રાગસે ભિન્ન હોકર દ્રવ્ય કા આશ્રય કરે તો ધર્મધ્યાન હોતા હૈ, વરના કહાં સે ધર્મધ્યાન હોતા હૈ? આહાહા..! સમજ મેં આયા? દેખો!

કહતે હૈં કિ 'પહલે જો વિભાવ પર્યાયેં વિદ્યમાન નહીં હૈ.' દેખો! વિભાવ અર્થાત્ ચાર પર્યાય મોજુદ નહીં હૈ. 'ઐસી પ્રતિપાદિત કી ગઈ હૈં વે સબ...' યહી સબ, જો નહીં હૈ ઐસા જો કહા થા, નહીં હૈ ઐસા જો કહા થા, 'વે સબ વિભાવપર્યાયેં...' ચાર પર્યાયેં 'વાસ્તવ મેં વ્યવહારનય કે કથન સે હૈં.' પહલે ના કહા થા, વહી હૈ. સમજ મેં આયા? કિતની બાત હૈ! ઓહોહો..! અલૌકિક બાત હૈ. શરીર, વાણી, મન, રાગ—વહ તો અપની અપેક્ષાસે હૈં હી નહીં. સમજમેં આયા? તો હૈ નહીં ઉસસે ધર્મ હોતા હૈ ઔર ઉસમેં ધર્મ હોતા હૈ? સમજ મેં આયા?

પરંતુ યહાં તો કહતે હૈં કિ ત્રિકાલી દ્રવ્યકી અપેક્ષાસે પર્યાય વિદ્યમાન નહીં. તો પર્યાય નહીં હૈ ઉસકે આશ્રય સે ધર્મ હો? કભી હોતા નહીં. આહાહા..! સમજ મેં આયા? યહ ધર્મકી પર્યાય પ્રગટ હુઈ દ્રવ્યકે આશ્રયસે, ઉસકે (-શુદ્ધ પર્યાયકે) આશ્રયસે ભી ધર્મકી નઈ પર્યાય ઉત્પન્ન હોતી નહીં. ત્રિકાલી ભગવાન સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ મહાસાગર, અનંત શક્તિ-સ્વભાવ કા સાગર વસ્તુ ત્રિકાલ હૈ. ઉસકા આશ્રય કરને સે, ઉસકી સન્મુખ હોને સે, ઉસકા અવલંબન સે, ઉસ તરફ ઝુકનેસે સમ્યગ્દર્શન-ધર્મકી પર્યાય પહલી ઉત્પન્ન હોતી હૈ. સમજ મેં આયા? ઉસ અપેક્ષાસે કહા કિ ચાર વિભાવ પર્યાયેં હૈ હી નહીં. ઐસા કહા થા.

'વે સબ...' 'હૈ નહીં' કહા થા વહ સબ... 'વિભાવપર્યાયેં વાસ્તવ મેં વ્યવહારનય કે કથનસે વિદ્યમાન હૈં.' વ્યવહારનય કે કથનસે વાસ્તવમેં હૈં. આહાહા..! એય..! સમજ મેં આયા? અહો..! અનાદિ-સાંત દુઃખ સંસારદુઃખ ઉસકા અંત આના ઔર સાદિ-અનંત આનંદ પ્રગટ હોના વહ કોઈ અપૂર્વ ચીજ

હૈ. સમજ મેં આયા? અનાદિ સંસાર કા અંત આના ઔર મોક્ષકી પર્યાય કા ઉત્પન્ન હોકર અનંત કાલ રહેના, સમજ મેં આયા? યહ તો અપૂર્વ કોઈ દ્રષ્ટિ કા વિષય હૈ. સમજ મેં આયા? પૂર્વે કદી ઐસા સુના નહીં ઐસા કહતે હૈં આચાર્ય તો.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, ચૌથી ગાથા મેં કહા કિ ઐસી બાત તુને કભી સુની નહીં. તો પરિચય મેં કહાં સે આવે? ઔર તેરે અનુભવમેં તો કહાંસે આવે? નયે હૈં. નયે પહલે સુને તો પુરાને હોવે ન? આહાહા..! સુને તો (સહી કિ) યહ ક્યા કહતે હૈં? યહ કહતે હૈં ન્યાય સે, યુક્તિ સે સિદ્ધ કરતે હૈં, તો ઉસમેં કુછ લગતા હૈ. વહ તો સમજે બિના ગડબડ... ગડબડ... જાઓ કરો મિચ્છામી પડિક્કમા કરો, તસ્સઉતરી કરો, સ્ત્રી, બચ્ચે છોડો, સિર પર મુંડન કરો. ઘેટા (-ભેડ) ભી મુંડન કરાતે હૈં, સુન ન! મુંડન કરને સે કહાં ધર્મ હોતા હૈ? સમજ મેં આયા? ઉસમેં રાગકી મંદતા કા શુભ પરિણામ હો, તો વહ વિકાર હૈ. ઉસમેં કહાં ધર્મ થા? સમજ મેં આયા? ભગવાન આત્મા અખંડાનંદ પ્રભુ, વસ્તુ વસ્તુ.. વસ્તુ.... 'વહોરજો રે ડોસીડાને હાટે.' ઐસા કુછ ગાતે હૈં ન? શાદી મેં ગાતે હૈં કિ નહીં?

શ્રોતા :- વહ શાદી કે ગીત હૈં.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- યહ ભી શાદી કે ગીત હૈં. જહાં વસ્તુ હૈ વહાં જાના ઔર વહાં સે માલ નિકાલના. 'ડોશીને હાટે...' જહાં માલ હો તો લેને જાયે, માલ બિના જાતે હોંગે. યહ ભગવાન અંદર હાટ અંદર ચિદાનંદ મૂર્તિ ધ્રુવ દુકાન હૈ. હાટ-હાટ સમજે ન? બજાર, ઘર, દુકાન. હમારે યહાં શાદી મેં સ્ત્રીયાં બોલતી હૈ. કુછ બોલતી હૈ નહીં? આપકી ભાષા હોગી હિન્દીમેં કુછ. દૂસરી ભાષા હોગી સબ. ચૂલ્હે મેં રાખ હો તો સબ કે વહાં હોતા હોગા. સમજ મેં આયા? આહાહા..!

ભગવાન બિરાજતે હૈં ન પરમાત્મા સ્વયં પૂર્ણાનંદ કા નાથ સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ તુમ. વહાં જા, ઉસ દુકાન પર જાયેગા તો માલ મિલેગા. બાકી કહીં સે ભી માલ મિલેગા નહીં. આહાહા..! ઐસા જો કથન કિયા થા, વહાં તો ચાર પર્યાયોં નહીં ઐસા કહા થા. વહ ત્રિકાલી દ્રવ્ય વિદ્યમાન ચીજ જો ત્રિકાલી હૈ ઉસકા આશ્રય કરાને કો, ઉસકી દ્રષ્ટિ કરાને કો ત્રિકાલીકો સત્ય કહા ઔર પર્યાય કો અસત્ય વહાં કહા થા. સમજ મેં આયા?

તો યહાં કહતે હૈં કિ કહી થી વહી બાત... 'વિભાવ પર્યાયેં વાસ્તવ મેં...' નિશ્ચય સે 'વ્યવહારનય કે કથન સે હૈં.' વહ પર્યાય હૈ, પર્યાય હૈ, ક્ષાયિકભાવ હૈ, દયા, દાન, પરિણામ હૈ. શુભ-અશુભ પરિણામ હૈ, ઉદયભાવ હૈ. વિદ્યમાન હૈ. ઐસી બાત વ્યવહારનયસે કહી. 'ઔર જો (વ્યવહારનયકે કથનસે) ચાર વિભાવભાવરૂપ પરિણત હોને સે સંસાર મેં વિદ્યમાન હૈં...' ક્યા કહતે હૈં? પર્યાયપને પરિણિત હોનેવાલે જીવમેં ચાર વિભાવરૂપ પર્યાય સે પરિણમન હોનેવાલી સંસારી પર્યાય હૈ. સંસારજીવ મેં.. સંસારી જીવમેં પર્યાયમેં ઉદય, ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, ક્ષાયિક રૂપી પરિણિતવાલી પર્યાય હૈ. સમજ મેં આયા? આહાહા..! કહાં તક લિખા હૈ! બહોત કઠિન બાત.

'વે સબ શુદ્ધનય કે કથન સે શુદ્ધગુણપર્યાયોં દ્વારા સિદ્ધ ભગવંત સમાન હૈં.' જિસકો સંસાર દશા મેં ચાર પર્યાયસંપન્ન કહા, સંસારી જીવકો. સંસારી પ્રાણી (અર્થાત્) પહલે સે ચૌદહ ગુણસ્થાન તક. સમજ મેં આયા? ઉસકો રાગાદિ વિકાર હૈ, ઉપશમ હૈ, ક્ષયોપશમ જ્ઞાનાદિ હૈ, ક્ષાયિક સમકિત આદિ હૈ ઔર (ક્ષાયિક) ચારિત્ર આદિ હૈ (જો) વહ કેવલજ્ઞાની હો. તો ઐસે સંસારી પ્રાણી પર્યાય મેં ચાર પ્રકારકી પર્યાય સહિત હૈં. સમજ મેં આયા? વહ વસ્તુ–પર્યાય વિદ્યમાન હૈ.

'વે સબ જીવ...' જિસકો વર્તમાન મેં ચાર પર્યાય વિદ્યમાન–હયાતી–મૌજુદ કહને મેં આતી હૈ વહ સબ 'શુદ્ધનયકે કથન સે શુદ્ધગુણપર્યાયોં દ્વારા સિદ્ધભગવંત સમાન હૈ...' વહ તો સિદ્ધ ભગવાન સમાન હી હૈ. ઉસમેં કોઈ ચાર પર્યાય હૈ નહીં. પરમપરિણામિકભાવ માત્ર હૈ ઐસા બતાતે હૈં. આહાહા..! એય..! શુદ્ધકી અપેક્ષા સે કહને મેં આતા હૈ. શુદ્ધ. વે શુદ્ધ હૈં ઐસા હી શુદ્ધ હૈ ઐસે. સમજ મેં આયા?

સંસારી જીવ—એકેન્દ્રિયસે લેકર ચૌદહ ગુણસ્થાન તક. ઉસકી ચાર વિભાવભાવ–ચાર વિભાવપર્યાયરૂપ, ચાર વિભાવભાવ અર્થાત્ પર્યાય. ચાર વિકારી અથવા વિશેષ. વિકાર અથવા વિશેષ. ગુણ કા વિકાર સો વિશેષ. ઇસલિયે પર્યાય ભી વિકારમેં (લેતે) હૈં. વિકાર અર્થાત્ વિશેષ કાર્ય. વહ ચાર ઉદયભાવ, ક્ષયોપશમભાવ, ક્ષાયિકભાવ ઔર ઉપશમ. વિભાવપર્યાયરૂપ પરિણત હોને સે... ક્યોંકિ ગુણરૂપ તો પરિણમને કી બાત યહાં નહીં. વહ ચારભાવ રૂપ–ચાર પર્યાયરૂપ–ચાર દશારૂપ પરિણત પર્યાયરૂપ હોને સે સંસાર મેં સંસારી જીવ કો પર્યાયદ્રષ્ટિ સે ચાર પર્યાય વિદ્યમાન હૈં. સમજ મેં આયા? યહ ક્યા હૈ?

'વે સબ...' વહી સંસારી જીવ કો 'શુદ્ધનય કે કથન સે...' જૈસે શુદ્ધ ગુણ-પર્યાય દ્વારા (શોભિત) સિદ્ધ ભગવાન હૈં ઐસા હી સિદ્ધ ભગવાન જૈસા હૈ યહ આત્મા. શુદ્ધનય જૈસા (યાની) યહ સિદ્ધ જૈસા હૈ. ભલે વહાં પર્યાય શુદ્ધ હૈ, ઐસી યહાં વસ્તુ શુદ્ધ હી હૈ. ઉસમેં ચાર પર્યાય કે ભાગ હૈં નહીં. આહાહા..! સમજ મેં આયા? જ્ઞાનમેં ભાવમેં યહ બાત પહલી ખ્યાલમેં આની ચાહિયે. સમજ મેં આયા? ક્યા ચીજ હૈ? કૈસે કહતે હૈં? કૈસા હોતા હૈ? કૈસે હોના ચાહિયે? સમજ મેં આયા? સચ્ચા જ્ઞાન નહી ઔર ઊલ્ટે જ્ઞાનસે કામ લે તો વહ ઊલ્ટા જ્ઞાન હૈ. મિથ્યાત્વ બંધ પડતા હૈ. ભલે કષાય રાગ મંદ હો ઔર મુનિપના લે લિયા હો પંચ મહાવ્રત ઔર અઠ્ઠાઈસ મૂલગુણ. સમજ મેં આયા? વસ્તુકી ખબર નહીં. તો ક્ષણ ક્ષણમેં અંશબુદ્ધિ મેં મિથ્યાત્વ કા પોષણ હોતા હૈ. પંડિતજી! આહાહા..! લો.

વહ નીચે કહા હૈ ન? નીચેકા લો થોડા. 'વે સબ શુદ્ધનય કે કથનસે શુદ્ધગુણપર્યાયોં દ્વારા સિદ્ધભગવંત સમાન હૈં (અર્થાત્ જો જીવ વ્યવહારનય કે કથન સે ઔદયિક આદિ વિભાવભાવોંવાલે હોનેસે સંસારી હૈં વે સબ શુદ્ધનય કે કથન સે શુદ્ધ ગુણ તથા શુદ્ધ પર્યાયોંવાલે હોને સે સિદ્ધ સદ્દશ હૈં).' લો. સમજ મેં આયા?

અબ નીચે નોટ. 'પ્રમાણભૂત જ્ઞાન મેં શુદ્ધાત્મદ્રવ્ય કા તથા ઉસકી પર્યાયોં કા—દોનોં કા સમ્યક્ જ્ઞાન હોના ચાહિયે.' પ્રમાણભૂત અર્થાત્ દ્રવ્ય કા ઔર પર્યાય અવસ્થા કા—દોનોં કા પ્રમાણભૂત જ્ઞાનમેં

'શુદ્ધાત્મદ્રવ્ય કા...' ત્રિકાલી દ્રવ્ય જો જ્ઞાયકભાવ ભગવાન પૂર્ણાનંદ હૈ ઉસકા ભી ઔર ઉસકી પર્યાયોં ચાર, ઉસકા ભી—દોનોં કા સમ્યગ્જ્ઞાન તો હોના ચાહિયે. સમજ મેં આયા? પર્યાય કા જ્ઞાન નહીં તો તો મિથ્યાદ્રષ્ટિ હો ગયા. સમજ મેં આયા? મિથ્યાભાસી હો ગયા. પર્યાય નહીં.. પર્યાય નહીં.. પર્યાય નહીં તો ફિર કાર્ય તો પર્યાય સે લેના હૈ. સમજ મેં આયા?

'દોનોં કા સમ્યગ્જ્ઞાન હોના ચાહિયે. સ્વયં કો કથંચિત્ વિભાવપર્યાયેં વિદ્યમાન હૈં ઐસા સ્વીકાર હી જિસકે જ્ઞાન મેં ન હો...' સ્વયં કો કથંચિત્ વિભાવપર્યાય અર્થાત્ ચાર પર્યાય વિદ્યમાન હૈં ઐસા સ્વીકાર હી જિસકે જ્ઞાનમેં ન હો 'ઉસે શુદ્ધાત્મદ્રવ્ય...' ત્રિકાલી હૈ ઉસકા 'ભી સચ્ચા જ્ઞાન નહીં હો સકતા.' સમજ મેં આયા? ઐસી ધર્મકથા? કિ ઐસી હી હૈ. વહ કહે, એકેન્દ્રિય, દો ઇન્દ્રિય, તીન ઇન્દ્રિય.... શ્રીમદ્‌ને કહા હૈ. ભાઈ હરરોજ આપ બાત કરતે હો આપ એકેન્દ્રિય આદિ કી. પરંતુ યહ સમકિતકી બાત કરો. ગોઠવણ કરો ઐસા લિખા હૈ. શ્રીમદ્ મેં. કિસીકો કહા હોગા શ્રીમદ્ રાજચંદ્રને કિ આપ હરરોજ એકેન્દ્રિય, દો ઇન્દ્રિય, તીન ઇન્દ્રિય, ચૌ ઇન્દ્રિય ન મારના, બચાના. યહ સબ બહોત કહી. હજાર બાર સુની. અબ યહ સમકિત કા વિચાર કરના કુછ કિ સમકિત કૈસે હોતા હૈ? સમકિત ક્યા ચીજ હૈ? ઔર કિસકે આશ્રય સે હોતી હૈ? ઐસા લિખા હૈ. શ્રીમદ્ મેં આતા હૈ. સમજ મેં આયા કુછ? સારા દિન છ કાય કે જીવ હૈં, યહ ભગવાન હૈં, પંચ પરમેષ્ઠી હૈં. પરંતુ હૈ તો ક્યા કરના હૈ આપકો? સમકિત કૈસે હોતા હૈ? સમકિત કા આશ્રય ઐસી બાત કરની હૈ કિ નહીં આપકો? એય..! પોપટભાઈ! હૈ કહીં પર. સમકિત કે યોગ્ય (વિચાર) કરના ઐસા કુછ હૈ.

શ્રોતા :- સત્ય ધર્મકી શુરૂઆત કરો.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- સત્ય ધર્મ ક્યા હૈ ઉસકી તો બાત કરતે નહીં. બહોત બાત કરી જબ જન્મે તબ સે કિ છ કાય કે જીવ હૈ, ઉસકો નહીં મારના.

શ્રોતા :- ઐસા હી ભગવાનને કહા હૈ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ઐસા ભગવાનને કહા નહીં. સમજ મેં આયા કુછ? દેખો ન, દોનોં કો ચર્ચા ચલી થી, તેરાપંથી ઔર સ્થાનવાસી મેં. તેરાપંથી હૈ ન તુલસી? ઉસકી ઔર સ્થાનકવાસી કો. એક સૂત્ર હૈ પ્રશ્નવ્યાકરણમેં. છકાય જીવ રખણ ... ઐસા શબ્દ હૈ. તબ તેરાપંથી કહે કિ છકાય જીવ રખન હૈ ઉસકા અર્થ? જીવકો ન મારના ઐસા ભગવાને કહા હૈ. તબ વહ કહે, છકાય જીવ રખન (કા અર્થ) છ કાયકી જીવકી રક્ષા કે લિયે ભગવાનને પ્રવચન કહા હૈ. મારના નહીં. રક્ષા કરની ઐસા નહીં. રક્ષા કરના વહ તો તેરાપંથી કો ગડબડ હો જાયે.

વહ તો ઐસા કહે, દેખો કાનજીસ્વામી ઐસા કહતે હૈં કિ છ કાય જીવકી રક્ષા આત્મા સે હો સકે નહીં. ઐસી બાત કરતે હૈં. પરંતુ વહ તો પરકી દયા પાલ સકે નહીં ઐસી બાત હૈ. રક્ષા કર સકે ઔર માર સકે—દોનોં બાત નહીં હૈ. પરદ્રવ્યકી પર્યાય કો કૌન મારે? કૌન રક્ષા કરે? એક મહિને તક ચર્ચા હોં! ઉબલે, કષાય મેં ઉબલે. વહ કહે, નહીં, છકાય જીવકી રક્ષા કરના ઐસા ભગવાનને કહા હૈ. યહ

બાઈસ સંપ્રદાયવાલે. પ્રવચનમેં ઐસે કહા હૈ. વહ કહે, ઐસા નહીં. વહીં સૂત્રકી તકરાર એક મહિને તક. લીલાધરજી થે વહ કહતે થે. હમારે પક્ષકી બાત કુછ આયે ઔર સામનેવાલા નીચે આયે તો હમેં આહાર વહોરનેકો ઠીક પડે. પરંતુ હમારે વિરૂદ્ધકી આયે તો કષાય હોવે ઔર આહાર વહોરના (ઠીક ન પડે). આહાર વહોરને કો જાતે થે... લીલાધરજી થે એક તેરાપંથી સાધુ. સાધુ થે બાદમેં શ્રાવક હો ગયે. આહાહા..! અબ દોનોં કી બાત જૂઠી હૈ.

ભગવાનને જો પ્રવચન કહા હૈ, વહ આત્મા કે આશ્રય કરકે વીતરાગતા પ્રગટ કરને કે લિયે કહા હૈ. તકરાર કે લિયે નહીં. છ કાયકી રક્ષા કે લિયે નહીં ઔર છ કાયકી... દોનોંકી માન્યતા જૂઠી હૈ. અરેરે..! આહાહા..! બડી તકરાર. તબ કહતે થે. એય..! શાંતિભાઈ! સુના હૈ કિ નહીં યહ? સ્થાનકવાસી ઔર તેરાપંથી દોનો કે બીચમેં એક મહિને તક ચર્ચા ચલી થી. યહાં તો કહે, તુમ દોનોં કી બાત જૂઠી હૈ. ભગવાનકી વાણી વીતરાગતા હોને કે લિયે આયી હૈ ઔર વીતરાગતા સ્વદ્રવ્ય કે આશ્રય સે હોતી હૈ. કોઈ પર કે આશ્રયસે હોતી નહીં. સારા પ્રવચન ચૌદહ પૂર્વ ઔર બાર અંગ ભગવાનને કહા, વહ ઇસિલિયે કહા હૈ. સમજ મેં આયા ન? પંચાસ્તિકાયમેં આતા હૈ ન? સારા શાસ્ત્રકા તાત્પર્ય ક્યા? વીતરાગભાવ. પંચાસ્તિકાયમેં આતા હૈ. એક સૂત્રતાત્પર્ય, એક શાસ્ત્રતાત્પર્ય. સૂત્રતાત્પર્ય કા અર્થ ગાથા ગાથા મેં ક્યા કહના હૈ વહ ગાથા મેં કહા વહ. યહ તો કહે કિ સારા શાસ્ત્રકા તાત્પર્ય વીતરાગતા હૈ. તો વીતરાગતા કા અર્થ? પરકી અપેક્ષા છોડકર ત્રિકાલી દ્રવ્યકી અપેક્ષા કરે તો વીતરાગ સમ્યગ્દર્શન હોતા હૈ. વીતરાગી જ્ઞાન, વીતરાગી ચારિત્ર હો ઉસકે સિવા વીતરાગી જ્ઞાન હોતા નહીં. સમજ મેં આયા?

‘દોનોં કા સમ્યગ્જ્ઞાન હોના ચાહિયે. સ્વયં કો કથંચિત્ વિભાવપર્યાયેં વિદ્યમાન હૈ.’ પર્યાયદ્રષ્ટિસે વ્યવહારનયસે વ્યવહાર કથંચિત્.... દ્રવ્ય મેં નહીં, પરંતુ પર્યાય મેં પર્યાય હૈ. ‘ઐસા સ્વીકાર હી જિસકે જ્ઞાન મેં ન હો ઉસે શુદ્ધાત્મદ્રવ્ય કા ભી સચ્ચા જ્ઞાન નહીં હો સકતા’. ઇસલિયે ‘વ્યવહારનય કે વિષયોં કા ભી જ્ઞાન તો ગ્રહણ કરને યોગ્ય હૈ.’ યહ આયા ગ્રહણ. ઉપાદેયકી વ્યાખ્યા. જાનના. વ્યવહારનય કા અર્થ જ્ઞાન હૈ જાનના કિ હૈ.. હૈ.. પર્યાય હૈ, રાગ હૈ, ઉપશમ હૈ, ક્ષયોપશમ હૈ, ક્ષાયિક હૈ. સમજ મેં આયા? ‘ઐસી વિવિક્ષા સે હી યહાં વ્યવહારનય કો ઉપાદેય કહા હૈ,...’ ઐસા કથન કરને મેં વ્યવહારનય કો ઉપાદેય કહને મેં આયા હૈ.

‘ઉનકા આશ્રય ગ્રહણ કરને યોગ્ય હૈ ઐસી વિવિક્ષા સે નહીં.’ ઉનકા આશ્રય ગ્રહણ કરને યોગ્ય હૈ. ક્યા? પર્યાય કા આશ્રય કરને લાયક હૈ ઉસ કથન સે ગ્રહણ કરને લાયક કહા નહીં. ‘આશ્રય ગ્રહણ કરને યોગ્ય હૈ ઐસી વિવિક્ષા સે નહીં. વ્યવહારનય કે વિષયોં કા આશ્રય...’ પર્યાય કા આશ્રય, પર્યાય કા આલંબન, પર્યાય કા ઝુકાવ, પર્યાય કી સન્મુખતા ઔર પર્યાયકી ભાવના ‘તો છોડનેયોગ્ય હૈ હીં...’ સમજ મેં આયા? આહાહા..! નિમિત્ત કા આશ્રય, નિમિત્ત કા અવલંબન, નિમિત્ત કા ઝુકાવ, સન્મુખતા તો છોડને લાયક હૈ હી, પરંતુ એક સમયકી પર્યાય કા ઝુકાવ, પર્યાયકી સન્મુખતા, પર્યાય કા આલંબન, પર્યાયકી એકાગ્રતા ભી છોડનેલાયક હૈ. ધન્નાલાલજી! ઐસી બાત ભાઈ! આહાહા..! ગુનામેં તો ઐસી

બાત ચલી નહીં હો કભી. ગુનામેં તો અવગુણકી બાત હો, ગુણ કી કહાં સે હો? આહાહા..! અનાદિ સે યહ બાત સુની નહીં.. સુની નહીં. આહાહા..!

ભગવાન ચૈતન્ય નિત્યાનંદ પ્રભુ, ઉસકા આશ્રય કરાને કો ઔર ઉસકે આશ્રય સે ધર્મકી દશા હોતી હૈ. પરંતુ પર્યાય કે આશ્રય સે આશ્રય કરને લાયક હૈ, આલંબન કરને લાયક હૈ, ઝુકાવ કરને લાયક હૈ ઐસા હૈ નહીં. વહ તો છોડને યોગ્ય હૈ ઐસે સમજને કે લિયે હૈ. ૫૦વીં ગાથા આયેગી અભી. વ્યવહારનય કો 'વ્યવહારનય કો સ્પષ્ટરૂપ સે હેય કહા જાયેગા.' ચારોં પર્યાય ઉદય, ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, ક્ષાયિક કો હેય કહા હૈ. અભી ૫૦વીં ગાથામેં આયેગા. યહ ૪૯ હૈ. ચાર પર્યાય હૈં વહ પરદ્રવ્ય હૈં, પરભાવ હૈં, હેય હૈં. ઐસે તીન બોલ ૫૦ મેં આયેંગે. આહાહા..! ચિલ્લાને લગે કિ નહીં ઇસમેં? ક્ષાયિક સમકિતકી પર્યાય વહ પરદ્રવ્ય હૈ, પરભાવ હૈ ઉસકે લિયે પરદ્રવ્ય હૈ, ઇસલિયે હેય હૈ. તીન બોલ આયેંગે ૫૦વીં ગાથા મેં. સમજ મેં આયા?

'જિસ જીવ કે અભિપ્રાય મેં શુદ્ધાત્મદ્રવ્ય કે આશ્રય કા ગ્રહણ ઔર પર્યાયોં કે આશ્રય કા ત્યાગ હો,...' દેખો! 'જિસ જીવ કે અભિપ્રાય મેં...' શ્રદ્ધા મેં 'શુદ્ધાત્મદ્રવ્ય કે આશ્રય કા ગ્રહણ...' કરને યોગ્ય હૈ. પર્યાય કે આશ્રય કા ત્યાગ હો. 'ઉસી જીવ કો દ્રવ્યકા તથા પર્યાયોં કા જ્ઞાન સમ્યક્ હૈ ઐસા સમજના, અન્ય કો નહીં.' હમારે પંડિતજીને બહોત સ્પષ્ટ કર દિયા હૈ. સમજ મેં આયા? કહો, બરાબર હુઆ. ભગવાનજી ભાઈ! આહાહા..!

ભગવાન આત્મા ધ્રુવ વસ્તુ દ્રવ્ય–વસ્તુ ત્રિકાલી વસ્તુ... એક સમયકી પર્યાય કે લક્ષ બિના ત્રિકાલી ચીજ હૈ વહ આશ્રય કરને લાયક હૈ, ગ્રહણ કરને લાયક હૈ. ઔર એક સમયકી પર્યાય ઉસકી હૈ હોં પ્રમાણ કે વિષયકી અપેક્ષા સે. વહ પર્યાય કા આશ્રય, ઝુકાવ, સન્મુખતા છોડને લાયક હૈ. ક્યોંકિ દ્રવ્યદ્રષ્ટિ મેં પરકા આશ્રય બિલકુલ કામ કરેગા નહીં. આહાહા..! બહોત બાત. દ્રવ્યદ્રષ્ટિ ક્યા ઉસમેં કુછ સમજે નહીં. એય..! નટુ! નયા સુને. સ્થાનકવાસી હો, દેરાવાસી હો, કહે કિ યહ ક્યા કહતે હૈં? કુછ સમજતે નહીં. એક વ્યક્તિ કહતે થે.

દ્રવ્ય અર્થાત્ વસ્તુ ભગવાન અંદર પૂર્ણાનંદ વસ્તુ, એક સેકન્ડ કે અસંખ્યવે ભાગ મેં ત્રિકાલી તત્ત્વ સત્ સારા ધ્રુવ હૈ, ઉસમેં અંતર આશ્રય કરે, અવલંનબ કરે, સન્મુખ હો, ઝુકાવ હો તો ધર્મ હોતા હૈ. નહીં તો દયા પલે, અહિંસા પલે, વહ કોઈ ધર્મ-બર્મ હૈ નહીં. આહાહા..! એય..! સેઠ! પૈસે-બૈસે કા દાન કરે તો ધર્મ નહીં ઐસા કહતે હૈં.

શ્રોતા :- દાન નહીં કરે?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- નહીં કરે ક્યા? વહ કરતા હૈ? ઉસકો તો વિકલ્પ આતા હૈ. વહ તો લક્ષ્મી જાનેવાલી હો તો જાયે બિના રહેગી નહીં. રખે ક્યા વહ? વહ તો જડ હૈ. જડ જહાં રહનેવાલી હો વહાં રહેગી. જડ ક્ષેત્રાંતર હોકર જાનેવાલી હોગી તો જાયેગી.. જાયેગી.. ઔર જાયેગી. સમજ મેં આયા? દેખો ન!

શ્રોતા :- જૂઠા માન કરે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- માન કરે. બરાબર હૈ. હમને રખે, હમને દિયા. વહ તો પરવસ્તુ હૈ. દેખો ન અહમદાબાદ મેં કિતના નુકસાન હુઆ? લોગોં કો બિચારે કોં... વહ પર્યાય હોનેવાલી હૈ ઉસકો કૌન રોકે? સમજ મેં આયા?

શ્રોતા :- રોકને કા પ્રયત્ન કરે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પ્રયત્ન કરે તો વહ જબ હોનેવાલી હોગી તબ બનતી હૈ. બાકી ઉસકા કોઈ ઉપાય નહીં. સૂક્ષ્મ બહોત ભાઈ! તકરાર કરનેવાલેને ભાવ કિયા તો ઉસકો નુકસાન હૈ. વહ તો બાહ્યકી ક્રિયા તો હોનેવાલી હોગી. કઠીન કામ હે ભાઈ! વીતરાગ માર્ગ સમજના.

શ્રોતા :- વીતરાગ માર્ગ સમજને મેં ન આવે...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ક્યા કરે?

શ્રોતા :- વીતરાગ સમજના હો તો પુણ્ય કરે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પુણ્ય કરે.. વો કરતા હૈ અનાદિકા મિથ્યાત્વ. પુણ્ય કરું, રાગ કરું, વહ તો મિથ્યાત્વભાવ હૈ. પર્યાયદ્રષ્ટિ હૈ. મિથ્યાત્વ તો કરતે હી હૈ. વહ તો કરતે હૈ અનાદિ સે. વહ કોઈ નઈ ચીજ નહીં. આહાહા..!

'ઇસીપ્રકાર (આચાર્યદેવ) શ્રીમદ્ અમૃતચંદ્રસૂરિને (શ્રી સમયસારકી આત્મખ્યાતિ નામક ટીકા મેં પાંચવે શ્લોક દ્વારા) કહા હૈ કિ-' લો. દેખો! અપને આધાર કે લિયે કહતે હૈં.

(**मालिनी**)

"व्यवहारणनयः स्याद्यद्यपि प्राक्पदव्या-
मिह निहितपदानां हंत हस्तावलम्बः।
तदपि परममर्थं चिच्चमत्कारमात्रं
परविरहितमन्तः पश्यतां नैष किंचित्॥"

ઓહોહો..!

શ્રોતા :- ઉસકો દેખતા ભી નહીં.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- યહાં જહાં અંદર દેખે તો પર્યાય પર્યાય હૈ નહીં અંદર, ઐસા કહતે હૈં મૂલ તો. આહાહા..!

'શ્લોકાર્થ – યદ્યપિ વ્યવહારનય ઇસ પ્રથમ ભૂમિકા મેં જિન્હોંને પૈર રખા હૈ...' અર્થાત્ જહાં પૂર્ણ દશા નહીં ઔર પર્યાય જહાં હૈ ઉસ પર લક્ષ હૈ તો 'ઐસે જીવોં કો, અરે રે! હસ્તાવલંબરૂપ ભલે હો...' જાનને લાયક હૈ પર્યાય, ઐસા કહનેમેં આયા હૈ. હૈ, જાનને લાયક હૈ કહા. 'તથાપિ જો જીવ

ચૈતન્યચમત્કારમાત્ર, પરસે રહિત...' ફિર ભી જીવ ચૈતન્યચમત્કારમાત્ર ભગવાન આત્મા... જિસમેં તીન કાલ તીન લોક એક સમય મેં જાનને કા ચૈતન્યચમત્કાર સ્વભાવ પડા હૈ, ઐસા અપના સ્વભાવ પર સે રહિત હૈ.

'જીવ ચૈતન્યચમત્કારમાત્ર,..' અસ્તિ ઔર રાગાદિ સે રહિત, અરે! પર્યાય સે ભી રહિત. 'ઐસે પરમ પદાર્થ કો અંતરંગ મેં દેખતે હૈં...' ઐસે ત્રિકાલી ધ્રુવ ઉપર દ્રષ્ટિ કરકે અનુભવ કરતે હૈં 'ઉન્હેં યહ વ્યવહારનય કુછ નહીં હૈ.' પર્યાય-ફર્યાય કુછ હૈ નહીં. આહાહા..! બહોત કઠિન હૈ ભાઈ! હમારે સેઠ કહતે હૈ કિ કોઈ નયે આયે તો ભડક જાયે ઐસા હૈ.

શ્રોતા :- વિભાવિક પર્યાય આતી હૈ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પર્યાય અંદર આતી હૈ, પરંતુ પર્યાય દેખતી હૈ દ્રવ્ય કો. સમજ મેં આયા? પર્યાય દેખતી હૈ દ્રવ્ય કો, તબ પર્યાયકા અનુભવ હોતા હૈ. સમજ મેં આયા? પર્યાય અનુભવ કરે પર્યાયકા, પરંતુ પર્યાય દેખતી કિસકો? ત્રિકાલી દ્રવ્ય કો દેખતી હૈ તો પર્યાયમેં આનંદ કા અનુભવ આતા હૈ. પર્યાયકો દેખે તો પર્યાયમેં રાગકા અનુભવ હોતા હૈ. બહોત બાત અલૌકિક હૈ. ગાથા બહોત અચ્છી આ ગઈ હૈ. સમજ મેં આયા? બહોત ગાથા, અલૌકિક ગાથા હૈ. ૫૦ મેં ભી થોડી અલૌકિક બાત હૈ.

'ઉન્હેં યહ વ્યવહારનય કુછ નહીં.' પર્યાય-ફર્યાય કુછ હૈ નહીં. દ્રવ્ય કા જહાં અનુભવ કરે, તબ પર્યાય કહાં? દ્રવ્યમેં તો પર્યાય દિખતી હી નહીં, ભેદ દિખતે હી નહીં. અરેરે..! અર્થાત્ ક્યા કરે? ઐસે. અરેરે..! પર્યાય ખ્યાલ મેં તો આતી હૈ, પર ક્યા કરે? ખેદ કરતે હૈં કિ પર્યાય હૈ, વ્યવહાર હૈ, ખેદ હૈ. સમજ મેં આયા? અરેરે..! પર્યાય યહ હૈ ક્યા કરે? પરંતુ હમ તો દ્રવ્ય કા આશ્રય કરતે હૈં. હો પર્યાય પર્યાય મેં, ક્યા કરે? પર્યાય નહીં ઐસા તો હમ નહીં કહતે હૈં, ઐસા કહતે હૈ. પરંતુ આશ્રય કરને લાયક નહીં. સમજ મેં આયા? હમેં તો ખેદ હૈ. ખેદ હૈ, ઐસા અર્થ કરતે હૈં ઉસમેં. સમજ મેં આયા?

કહતે હૈં કિ જાનને લાયક પર્યાય તો હોતી હૈ. આતા હૈ ન? વ્યવહારનય જાના હુઆ પ્રયોજનવાન. યહ બાત કહતે હૈં. યહ હૈ. જબ તક (પર્યાયમેં) પૂર્ણતા ન હો તબ તક પર્યાય હૈ ઉસકો જાનને લાયક હૈ, પરંતુ જહાં દ્રવ્ય કે અનુભવ મેં ગયે તો પર્યાય કુછ હૈ નહીં. અંદર હૈ નહીં ઔર અનુભવમેં આને લાયક ચીજ હૈ. પર્યાય કા અનુભવ હો, પરંતુ અનુભવ કા આશ્રય તો દ્રવ્ય હૈ તો ઉસ દ્રવ્ય મેં પર્યાય હૈ નહીં. આહાહા..! સમજ મેં આયા? વ્યવહારનય કુછ નહીં. ઇસલિયે હૈ નહીં, ઐસા. નિશ્ચયકી અપેક્ષા સે વ્યવહાર હૈ નહીં, ઐસા કહતે હૈં મૂલ તો. વ્યવહારકી અપેક્ષા સે વ્યવહાર હૈ, જાનને લાયક હૈ. ક્યા કરે? જાનને લાયક ચીજ તો રહતી હૈ વિદ્યમાનતા. અરેરે..! ક્યા કરે? કિ વ્યવહાર પર્યાય હૈ, જાનને લાયક હૈ, પરંતુ આદરને લાયક નહીં.

અંદર દ્રવ્યસ્વભાવ નિર્વિકલ્પ અભેદ ભગવાન ઉસકી અંદર દ્રષ્ટિ કરનેસે અનુભવમેં વહ પર્યાય તો કુછ હૈ નહીં. દ્રવ્ય હી કેવલ હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા? એય..! નટુ! ઐસી બાત હૈ, યહ સબ

સમજના પડેગા. ઉસ દુકાનમેં કુછ નહીં હૈ. યહ સબ ચઢા દે કિ યહ હોંશિયાર હુઆ હૈ, ઐસા હૈ. ધૂલ મેં ભી નહીં હોંશિયારી. યહ તો સબ પાગલપના હૈ. ભીખાભાઈ! આહાહા..!

અબ ટીકા કરનેવાલે મુનિ શ્લોક કહતે હૈં..

(स्वागता)

शुद्धनिश्चयनयेन विमुक्तौ
संसृतावपि च नास्ति विशेषः।
एवमेव खलु तत्त्वविचारे
शुद्धतत्त्वरसिकाः प्रवदन्ति ॥७३॥

'શ્લોકાર્થ – શુદ્ધ નિશ્ચયનય સે મુક્તિ મેં તથા સંસાર મેં અંતર નહીં હૈ;...' દોનોં પર્યાય હૈં. 'ઐસા હી વાસ્તવ મેં , તત્ત્વ વિચારને પર (-પરમાર્થ વસ્તુસ્વરૂપ કા વિચાર અથવા નિરૂપણ કરને પર) શુદ્ધ તત્ત્વ કે રસિક પુરુષ કહતે હૈં.' શુદ્ધનિશ્ચયસે મુક્તિ મેં ઔર સંસાર મેં અંતર નહીં અર્થાત્ દોનોં પર્યાય હૈં ઐસા કહતે હૈં. ઐસા કહતે હૈં. આહાહા..! ઐસા કહતે હૈં. ભગવાન આત્માકી અંતર દ્રષ્ટિ કરને સે, શુદ્ધ ધ્રુવકી દ્રષ્ટિ સમ્યક્ કરને સે પર્યાય-ફર્યાય ઉસમેં હૈ હી નહીં. મોક્ષકી પર્યાય નહીં ઔર બંધકી પર્યાય ભી નહીં. આહાહા..! કહો, સમજ મેં આયા?

'શુદ્ધ નિશ્ચયનય સે મુક્તિ મેં...' મુક્તિકી પર્યાય મેં 'તથા સંસાર મેં અંતર નહીં હૈ;...' અંતર અર્થાત્ દો પર્યાય. દોનોં પર્યાય હૈં. હમારા આશ્રય કરને લાયક નહીં. 'ઐસા હી વાસ્તવ મેં તત્ત્વ વિચારને પર...' તત્ત્વકા સમ્યક્ વિચાર કરને પર... '(-પરમાર્થ વસ્તુસ્વરૂપ કા વિચાર અથવા નિરૂપણ કરને પર) શુદ્ધ તત્ત્વ કે રસિક પુરુષ કહતે હૈં.' આહાહા..! મુક્તિ મેં ઔર સંસારમેં અંતર નહીં. અરે..! કેવલજ્ઞાન પ્રગટે, પર કેવલજ્ઞાન પ્રગટે તો ધ્રુવ મેં કહાં શુદ્ધિ બઢ ગઈ હૈ? ઔર સંસાર મેં મહા અશુદ્ધતા હો નિગોદ જૈસી, તો ધ્રુવ મેં કહાં ઘુસ ગઈ હૈ મલિનતા? ઐસા કહતે હૈં મૂલ તો.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ઐસા કા ઐસા હૈ. ઐસા હૈ. બરાબર હૈ. સેઠ ઠીક કહતે હૈં. .. ઐસી બાત કરી. પકડે ન, અબ તો પકડે કિ નહીં. કિસ લિયે... સમજ મેં આયા? કહો, સેઠી! ક્યા કહા?

કિ ભગવાન આત્મા પરમપારિણામિક ધ્રુવસ્વરૂપ જો ચિદાનંદ નિત્ય હૈ... વહ મુક્તિકી પર્યાય હો તબ ભી હેય હી હૈ, સંસારકી પર્યાય હો તો હેય હી હૈ. સંસારકી તીવ્ર મિથ્યાત્વકી પર્યાય હો તો વહાં ધ્રુવ મેં કુછ બગાડ હો જાતા હૈ ઔર મુક્તિ–કેવલજ્ઞાનપર્યાય હો તો ધ્રુવમેં સુધાર હો જાતા હૈ ઐસા હૈ નહીં. આહાહા..!

શ્રોતા :- ધ્રુવ તો ઐસા કા ઐસા રહ જાતા હૈ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ધ્રુવ તો ઐસા કા ઐસા હૈ. સમજ મેં આયા ? ઐસા તત્ત્વકે વિચારવાલે પુરુષો, વસ્તુ કે વિચારવાલે કહતે હૈં. અજ્ઞાનીકો તો માલુમ હૈ નહીં, ઐસા કહતે હૈં. બાદ મેં ૫૦ ગાથા આયેગી.

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ !)

* * * * *

ભાદરવા વદ ૨, શનિવાર, તા. ૨૭-૯-૧૯૬૯
ગાથા- ૫૦, પ્રવચન-૧૮

૫૦ ગાથા. નિયમસાર. 'યહ, હેય-ઉપાદેય અથવા ત્યાગ-ગ્રહણ કે સ્વરૂપકા કથન હૈ.' બહોત ઊંચી ગાથા, સર્વોત્કૃષ્ટ ગાથા હૈ. સાર-સાર.

पुव्वुत्तसयलभावा परदव्वं परसहावमिदि हेयं।
सगदव्वमुवादेयं अंतरतच्चं हवे अप्पा ॥५०॥

પર-દ્રવ્ય પરભાવ હૈં પૂર્વોક્ત સારે ભાવ હી,
અતએવ હૈં યે ત્યાજ્ય, અંતઃતત્ત્વ હૈ આદેય હી. ૫૦.

ટીકા. ઇસ ગાથા મેં, હેય કૌન હૈ ઔર અંગીકાર કરને લાયક ઉપાદેય કૌન હૈ ઈસકી ગાથા હૈ. મોક્ષમાર્ગ કે અધિકારકી ઔર ત્યાગ-ગ્રહણકા સ્વરૂપ... હેય કા ત્યાગ ઔર ઉપાદેય કા ગ્રહણ. જો ૪૯વી ગાથામેં વ્યવહારસે (કહા) થા, વ્યવહારસે હૈ (ઐસા) જો કહા થા, 'જો કોઈ વિભાવગુણપર્યાયેં હૈ...' વ્યવહારસે હૈ, પર્યાયસે હૈ, ઇતના હોં. આદરણીય-ફાદરણીય કા પ્રશ્ન નહીં. હયાતી ધરાતી હૈ. સુબહ મેં આયા થા ન? પરમાર્થ સે નહીં. વ્યવહાર સે પર્યાય મેં રાગ, ઉદય પર્યાય, ક્ષયોપશમ પર્યાય હૈ, બસ ઇતના. સમજ મેં આયા?

વ્યવહારનય સે વિભાવગુણ પર્યાય અર્થાત્ ચાર ભાવોંકી પર્યાય—દયા, દાન, આદિ વિકલ્પ, ઉપશમ, સમકિત આદિ પર્યાય, ક્ષયોપશમ જ્ઞાન આદિ પર્યાય ઔર ક્ષાયિક સમકિત આદિ પર્યાય વહ ચાર. ચારોં વિભાવગુણ પર્યાય હૈં. સમજ મેં આયા? 'વિભાવગુણપર્યાયેં હૈં વે પહલે (૪૯ વીં ગાથા મેં) વ્યવહારનયકે કથન દ્વારા ઉપાદેયરૂપ સે કહી ગઈ થી...' જાનને લાયક હૈ, ઐસા જાનને લાયક જો કહા થા. 'કિંતુ શુદ્ધ નિશ્ચયનયકે બલ સે વે હેય હૈં.' લો!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ના કહી ન. હૈ હી નહીં ઉસમેં.

શ્રોતા :- તુમ નહીં મૈં. તુમ નહીં મૈં.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- યહાં તો એક ક્ષાયિક કેવલજ્ઞાન ભી અપના સ્વરૂપ નહીં. સમજ મેં આયા? મિથ્યાત્વભાવ, શુભાશુભ રાગભાવ ઔર ઉપશમ સમકિત આદિ ભાવ, ક્ષાયિક સમકિત આદિ ભાવ યા ઉપશમ ચારિત્ર આદિ પર્યાય ઔર કેવલજ્ઞાનાદિક પર્યાય—જિતને ઉદયભાવ, ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, ક્ષાયિક હૈં વહ સબ પર્યાય હૈં. તો પર્યાય સે વહ જાનને લાયક હૈ ઐસા વ્યવહારનય સે કહા થા. હૈ.

પર્યાય હૈ, ઇતના. પરંતુ શુદ્ધ નિશ્ચયનય કે બલ સે–અંતર દ્રવ્યસ્વભાવકી દ્રષ્ટિ કરનેવાલે જ્ઞાનસે વે હેય હૈ, ચારોં પર્યાય હેય હૈં. ઓહોહો..! અભી તો યહાં શુભરાગ હેય માનનેમેં ઉસકો પસીના આતા હૈ. એય..! શોભાલાલજી!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- યહ તો ચારોં પર્યાય. યહાં તો શુભોપયોગ હેય હૈ વહ માનના ભી કઠિન લગતા હૈ.

શ્રોતા :- માનના કહા. સુનના પડે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- સુને કિ અરેરે...! અરે..!

યહાં તો ભગવાન કુંદકુંદાચાર્ય એક આત્મા શુદ્ધ દ્રવ્યસ્વભાવ ત્રિકાલી ધ્રુવસ્વભાવ, ત્રિકાલી કારણપરમાત્મા વહી આદરણીય હૈ, ઉસકે સિવા શુભભાવ યા ઉપશમ યા ક્ષયોપશમ, ક્ષાયિક આદિ ભાવ વહ આદરણીય નહીં. પાઠમેં ઐસા લિયા હૈ. '**परदव्वं परसहावमिदि हेयं**' અર્થ મેં '**परसहाव परदव्वं हेयं**' ટીકા મેં '**हेयं परसहाव परदव्वं**' ટીકા મેં પહલે હેય લિયા હૈ. પીછે પરસ્વભાવ ઔર પરદ્રવ્ય લેગેં. પાઠ મેં '**परदव्वं परसहावमिदि हेयं**'

શ્રોતા :- આખરી હૈ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા. ઉસકો ટીકા મેં પહલે ડાલા. ક્યોંકિ (જો) ઉપાદેય (હૈ ઉસે) હેય કરના હૈ ન? સમજ મેં આયા? શાંતિસે સમજનેકી ચીજ હૈ. બહોત અલૌકિક ગાથા હૈ. વસ્તુ એક સમય મેં ધ્રુવ ચૈતન્ય કંદ નિર્વિકલ્પ નિષ્ક્રિય હૈ. નિષ્ક્રિય શબ્દસે જિસમેં ક્ષાયિકભાવકી પર્યાય નહીં, ઉપશમકી નહીં, ક્ષયોપશમકી નહીં. ઔર રાગકી નહીં વહ તો સાધારણ બાત હૈ. સમજ મેં આયા? ઐસા આત્મા ત્રિકાલી નિષ્ક્રિય ધ્રુવ, વહી સમ્યગ્દ્રષ્ટિકો ઉપાદેય ઔર આદરણીય હૈ. હૈ ઉસમેં? દેખો! સમજ મેં આયા? આહાહા..!

'વ્યવહારનય કે કથન દ્વારા ઉપાદેયરૂપસે કહી ગઈ થી...' ૪૯ મેં. ઉપાદેય અર્થાત્ જાનને લાયક કહી ગઈ થી. જાનના (અર્થાત્) ગ્રહણ કરના ઐસા કહને મેં આયા થા. પરંતુ યહાં કહતે હૈં, વાસ્તવિક દ્રષ્ટિ સે ભગવાન આત્મા મેં દો અંશ હૈ. નય તો અંશકો વિષય કરતા હૈ ન? નય પૂરે કો વિષય નહીં કરતા. દ્રવ્ય, પર્યાય દો કા વિષય કરે તો પ્રમાણજ્ઞાન હોતા હૈ. સમજ મેં આયા? સારા–પૂર્ણ દ્રવ્ય ઔર એક સમયકી અવસ્થા—દો કા જ્ઞાન કરે વહ તો પ્રમાણજ્ઞાન હુઆ. પરંતુ નય મેં તો એક અંશ કા જ્ઞાન હૈ, તો વ્યવહારનય હૈ વહ વર્તમાન રાગ ચાર પર્યાય હૈ ઐસા જાનતા હૈ. દ્રવ્યમેં વર્તમાન પર્યાયમેં ચાર પ્રકારકી અવસ્થા હૈ ઐસા વ્યવહારનય, પ્રમાણકા અંશ હૈ ઉસ કારણસે વ્યવહારનય અંશકો હયાતી હૈ ઐસા જાનતા હૈ. સમજ મે આયા?

પરંતુ નિશ્ચયનય વહ પર્યાય કે અંશ બિના કા ત્રિકાલી દ્રવ્ય જો હૈ... વહ શુદ્ધ નિશ્ચયનય કે બલ સે. દેખો! 'વ્યવહારનય કે કથન દ્વારા ઉપાદેયરૂપ સે કહી ગઈ થી કિંતુ શુદ્ધ નિશ્ચયનય કે બલ સે...' સંસ્કૃત હૈ દેખો અંદર મેં.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા. '**व्यवहारनयादेशादुपादेयत्वेनोक्ताः निश्चयनयबलेन हेया भवन्ति**' સંસ્કૃત હૈ. વહ તો અનાદિ સનાતન સત્ય હૈ. લોગોં કો સમજ મેં આતી નહીં. ઔર ઐસા પકડકર...

યહાં તો કહતે હૈં કિ એક સમય કે અંશ મેં જો વહાં રુકા તો દ્રવ્ય કા અનાદર હો જાતા હૈ. રાગ મેં તો નહીં, રાગ પુણ્ય શુભભાવ તો દૂસરી ચીજ રહી, પરંતુ ક્ષયોપશમજ્ઞાન–રાગકો જાનનેવાલી જો પર્યાય હૈ વહ અંશ હૈ. વહાં ખડા હોકર.. વહાં ખડા રહા તો દ્રવ્ય કો અનાદર કિયા. સમજ મેં આયા? પર્યાય મેં રહકર દ્રવ્યકો દેખના ઐસા હો સકતા નહીં, ઐસા કહતે હૈં. પર્યાયસે દ્રવ્ય મેં દેખના, પરંતુ વહ દ્રવ્ય ધ્રુવ હૈ ઉસમેં પર્યાય કો સ્થાપના. આહાહા..! સમજ મેં આયા? રાગ મેં, નિમિત્ત મેં રહકર તો દ્રવ્ય કા લક્ષ હોતા નહીં, દ્રવ્યકી દ્રષ્ટિ હોતી નહીં, પરંતુ એક સમયકી પર્યાય મેં દ્રવ્યકી દ્રષ્ટિ હોતી નહીં. આહાહા..! સમજ મેં આયા? ગંભીર બાત ભાઈ!

'શુદ્ધ નિશ્ચયનય કે બલ સે (શુદ્ધ નિશ્ચયનય સે)...' ઐસે. બલ કહા ન? (અર્થાત્) ઉસ કારણસે. 'વે હેય હૈં.' ચાર પ્રકાર કા ઉદયભાવ જો ૨૧ પ્રકાર, ૧૮ આદિ હૈ ન સબ? ક્ષાયિક કે ૯ પ્રકાર. આ ગયા હૈ પહલે. ક્ષાયિક કા ૯ પ્રકાર, ઉપશમ કા સમકિત દર્શન દો પ્રકાર. ક્ષયોપશમ કા કિતને હૈં? ઉદય કે ૨૧ ઔર ક્ષયોપશમ કે ૧૮. વહ સબ પ્રકાર ધર્મી કો દ્રષ્ટિ મેં હેય હૈ. આહાહા..!

શ્રોતા :- હેય કા જ્ઞાન કરાયા?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ઔર ક્યા કરે? સમજ મેં આયા?

એક પરમ પારિણામિક ત્રિકાલી ધ્રુવસ્વભાવ વહી ધર્મીજીવ કો સમ્યગ્દર્શન મેં, સમ્યગ્જ્ઞાન મેં આદરણીય હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા? સમજ મેં આયા?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- નહીં ઐસા બતાયા.. ક્યા બતાયા હૈ? બરાબર કહા હૈ. ૪૯ મેં કહા થા કિ જાનને લાયક હૈ ઉસ અપેક્ષા સે ગ્રહણ કરને લાયક હૈ. ઉસ અપેક્ષા સે કહા થા. વહ યહાં કહતે હૈં કિ હેય હૈં ચારોં પર્યાય. એક દ્રવ્યસ્વભાવ ત્રિકાલી ધ્રુવ હી સમ્યગ્દ્રષ્ટિ કો ઉપાદેય હૈ. આહાહા..! ક્યા કરે? પૂરા માર્ગ હી ગુલાંટ ખા ગયા. સંપ્રદાય મેં તો પૂરી ચીજ હી વિપરીત કર દી. શાસ્ત્ર દેખે નહીં, શાસ્ત્ર પઢે નહીં ઔર અપની દ્રષ્ટિ સે લગાવે અંદર. પંડિતજી! યહ પંડિત લોગોં કો ફુરસદ નહીં. અપની દ્રષ્ટિ સે પઢે. નવરાશ નહીં સમજે? ફુરસદ નહીં. ઔર પઢે તો અપની દ્રષ્ટિસે. ક્યા તત્ત્વ હૈ....?

યહાં તો કહતે હૈં કિ પહેલે ધડાકે (અર્થાત્) સમ્યગ્દર્શનકે કાલ મેં–સમ્યગ્દર્શન ઉત્પન્ન હોતા હૈ ઉસ કાલ મેં.... કેવલ દ્રવ્ય જ્ઞાયકસ્વભાવ ધ્રુવ અખંડ અક્રિય–નિષ્ક્રિય, ચાર પ્રકારકી પર્યાય તો સક્રિય હૈં, પલ્ટન ક્રિયા હૈ. સમજ મેં આયા? એક સમયકી અવસ્થા... કેવલજ્ઞાન ભી એક સમયકી અવસ્થા હૈ. સમજ મેં આયા? ઉપશમ સમકિત ભલે અસંખ્ય સમય રહે, પરંતુ એક સમયકી અવસ્થા હૈ, દૂસરે સમય મેં દૂસરી, તીસરે સમય મેં તીસરી. તો કહતે હૈં કિ ભગવાન આત્મા... જિસકો સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત કરના હો અથવા જિસકો આત્મદ્રવ્ય અંગીકાર કરના હો. સમજ મેં આયા? તો આત્મામેં જો પર્યાય દિખતી હૈ વર્તમાન અંશ, વહ સબ અંશ–ચાર પ્રકારકી પર્યાયેં સબ હેય હૈં. આશ્રય કરને લાયક નહીં. આહાહા..! કહો, ભીખાભાઈ! આહાહા..! બહોત કઠીન.

શ્રોતા :- .... બાત હૈ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા. યહ દેહકી ક્રિયા તો કહીં રહ ગઈ જડ મેં. દયા, દાન, વ્રત કે પરિણામ તો કહીં રહ ગયે વિકાર મેં. આહાહા..! ક્યા કરે? મહાસાગર ધ્રુવ પ્રભુ એક સમય મેં ચિદાનંદ, પરમાનંદ અનંત સિદ્ધપર્યાય જિસમેં અંતર પડી હૈ ઐસા ભગવાન ધ્રુવસ્વરૂપ એક સમય કે અંશ સે રહિત હૈ. વહ અંશ મેં દ્રવ્ય નહીં ઔર દ્રવ્ય મેં વહ અંશ નહીં. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

કહતે હૈં કિ જો વહાં ૪૯ મેં વિભાવગુણ... વિભાવ અર્થાત્ ચારોં હોં. નિમિત્તકે અભાવકી અપેક્ષા લેકર હોતા હૈ તો કેવલજ્ઞાન કો ભી એક ન્યાય સે યહાં વિભાવપર્યાય કહા હૈ.

શ્રોતા :-...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ગુણકી પર્યાય હૈ ન વહ? વહ ગુણ શબ્દસે કહને મેં આયા? ગુણપર્યાય. ગુણપર્યાય કહા ન? ગુણ નહીં, ગુણકી પર્યાય. સમજ મેં આયા? આહાહા..! જ્ઞાનગુણકી કેવલજ્ઞાન એક સમયકી પર્યાય હૈ. જ્ઞાનગુણકી ક્ષયોપશમ એક સમયકી પર્યાય હૈ ઔર ચારિત્રગુણકી એક સમયકી વિરૂદ્ધરૂપ શુભરાગ પર્યાય હૈ ઔર સમકિતરૂપી શ્રદ્ધા નામકે ગુણ કી ક્ષાયિક સમકિત એક સમયકી પર્યાય હૈ. વહ ક્ષાયિક સમકિતકી પર્યાય ભી હેય હૈ ઐસા કહતે હૈં યહાં. આહાહા..! ક્યોંકિ પર્યાયમેંસે પર્યાય નયી આતી નહીં. સમજમેં આયા?

શ્રોતા :- વિભાવ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- નિમિત્તકી અપેક્ષા આયી ન? વિશેષભાવ. સામાન્યભાવ નહીં, ત્રિકાલી સામાન્યભાવ નહીં. સમજ મેં આયા? પહલે શબ્દાર્થ કરતે હૈં. ટીકા લેને સે પહલે શબ્દાર્થ કરે. દેખો!

અન્વયાર્થ હૈ ન અન્વયાર્થ? **'पूर्वोक्तसकलभावाः'** યહ ઊંચી ગાથા હૈ ન તો અન્વયાર્થ પહલે લેતે હૈં. **'पूर्वोक्त'** પૂર્વે કહા ઐસા સર્વ ભાવ. ભાવ અર્થાત્ પર્યાય. વહ **'परस्वभावाः'** **'परस्वभावाः'** વહ 'પરસ્વભાવ હૈં,...' આત્મસ્વભાવ નહીં. આહાહા..! કેવલજ્ઞાનકી પર્યાય પરસ્વભાવ હૈ. ક્ષાયિક સમકિતકી પર્યાય પરસ્વભાવ હૈ. ત્રિકાલી સ્વભાવકી અપેક્ષા સે પરસ્વભાવ હૈ. આહાહા..! પૂનમચંદજી! કઠિન બાત હૈ. દુનિયા મેં ખલબલી મચ જાયે. કઠિન લગે. યહાં તો થોડા બહોત પરિચય

હુઆ ન. ન સુનનેવાલે કભી સુનતે નહીં. સુનને આયે તો વહ ભડકતે હાય.. હાય.. દયા, દાન, વ્રત કા પરિણામ કર્તૃત્વ મિથ્યાત્વ? અરે..! સુન તો સહી! વહ દયા, દાન પરિણામ કર્તવ્યલાયક હૈ ઐસી માન્યતા વહ મિથ્યાત્વ, વિકાર હૈ. સમજ મેં આયા?

યહાં તો કહતે હૈં કિ 'પૂર્વોક્ત સર્વ ભાવ...' પર્યાય. ભાવ અર્થાત્ યહાં પર્યાય હૈ. કિતના? કિ ઉદયભાવ કા જો બોલ હૈ, ક્ષયોપશમ કા બોલ હૈ, ઉપશમકા ઔર ક્ષાયિક કા. સર્વ પર્યાય '**परस्वभावाः**' દ્રવ્યસ્વભાવ અપના સ્વભાવ નહીં. પરસ્વભાવ અર્થાત્ પર્યાય જાને પર હૈ. દેખો તો સહી. ઓહોહો..! મૈં નહીં યહ. કેવલજ્ઞાનકી પર્યાય મૈં નહીં. આહાહા..! ચિલ્લાને લગે. પર્યાય વ્યવહારનય કા વિષય હૈ, વહ મેરા નહીં. મૈં તો ધ્રુવ ત્રિકાલી શુદ્ધ દ્રવ્ય હૂં ઐસે ધર્મીકી દ્રષ્ટિ મેં ધ્રુવ હી ઉપાદેય હૈ. આહાહા..! ભગવાનજીભાઈ! યહ તો અલૌકિક ગાથા આયી હૈ. ઇસબાર સબ અધિકાર પર્યુષણ મેં અચ્છે આયે હૈં. સુબહ મેં સમયસાર સંવર, દોપહર મેં યહ નિયમસાર. આહાહા..!

કહતે હૈં કિ પૂર્વ ઉક્ત... જો સર્વજ્ઞ પરમેશ્વરને દ્રવ્યકી પર્યાયમેં કહા થા, વહ સર્વ પર્યાય પરસ્વભાવ હૈ. ઉસકા અર્થ કી સ્વ-સ્વભાવ નહીં. આહાહા..! પાઠ મેં પહલે પરદ્રવ્ય હૈ, બાદ મેં પરસ્વભાવ લિયા હૈ. પરંતુ યહાં ઉસમેં પરસ્વભાવ હૈ ઇસલિયે પરદ્રવ્ય ઐસા લિયા હૈ. સમજ મેં આયા? આહાહા..! ટીકા મેં પહલે હેય કહકર બાદ મેં પરસ્વભાવ ઔર પરદ્રવ્ય (કહા). બાદ મેં પરદ્રવ્ય લેંગે.

શ્રોતા :- પરસ્વભાવ વિભાવિક...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વહ તો એક હી હૈ. પરસ્વભાવ હૈ વિશેષ પર્યાય હુઈ ન? વિશેષ અવસ્થા. સામાન્ય નહીં.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વહ પર કા હી સ્વભાવ હૈ. વહ દ્રવ્યકે સ્વભાવ રહિત હૈ તો પરકા હી સ્વભાવ હૈ. સમજ મેં આયા? '**ववहारोऽभूदत्थो**' વ્યવહાર અસત્યાર્થ હૈ તો વહ પર્યાય સબ અસત્યાર્થ હૈ. ત્રિકાલી કી અપેક્ષા સે અસત્યાર્થ હૈ. ૧૧વીં ગાથા મેં ભી વહી કહા હૈ. યહ બાત. આહાહા..! દૂસરી તરહ સે બાત કરતે હૈં. પર્યાયમાત્ર વ્યવહાર હૈ. ક્યા? પરિણામમાત્ર વ્યવહાર હૈ. ચાહે તો કેવલજ્ઞાન પરિણામ હો યા ચાહે તો ક્ષયોપશમ યા સમકિત કા પરિણામ હો. પરિણામમાત્ર.. પર્યાયમાત્ર વ્યવહાર હૈ.

શ્રોતા :- વ્યવહાર....

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વ્યવહાર અસત્યાર્થ, હેય હૈ. આદરણીય હૈ નહીં. આહાહા..!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- સમકિત કો લેકર. જિસે સમકિત ગ્રહણ કરના હો ઉસકે લિયે. યહ તો ક્યા કહા? સમકિત કી બાત ચલતી હૈ, મોક્ષમાર્ગકી બાત ચલતી હૈ. જિસકો સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ કરના હો, પહલે ચૌથા ગુણસ્થાન જિસકો પ્રગટ કરના હો... આહાહા..! ઉસકો સર્વ પર્યાય પરસ્વભાવ હૈ.

આહાહા..! બાત તો બાત હૈ ન. દ્રવ્યસ્વભાવકી અપેક્ષા સે પર્યાયસ્વભાવ પરસ્વભાવ ગિનને મેં આયા હૈ. નિશ્ચય સ્વભાવકી અપેક્ષા સે પર્યાયસ્વભાવ વ્યવહારસ્વભાવ કહને મેં આયા હૈ. તો વ્યવહારસ્વભાવ કહકર ઉસકો પરસ્વભાવ કહને મેં આયા હૈ. આહાહા..! શોભાલાલજી! કભી સુના નહીં. એય..! ગડબડ.. ગડબડ..

ભગવાન પરમાત્મા શુદ્ધ ચૈતન્ય ધ્રુવ મહાસાગર અનંત પુરુષાર્થ કા સાગર, અનંત જ્ઞાન કા સાગર, અનંત દર્શન કા સાગર હૈ. લો, યહ સાગર આયા આપકા.

શ્રોતા :- સાગર ઉછળ્યા

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી 'સાગર ઉછળ્યો ને..' કુછ આતા હૈ ન? ગાતે થે. લહેરિયુ ઉછળ્યું ક્યા કહા?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વહ પર્યાય હૈ. સ્વસમયકી એક સમયકી પર્યાય હૈ વહ પરસ્વભાવ હૈ. યહાં તો બહોત ઉત્કૃષ્ટ બાત હૈ. જરા સૂક્ષ્મ બાત હૈ. આહાહા..! સ્વસમયકી જો પર્યાય હૈ ન કેવલજ્ઞાન, સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર? વહ પર્યાય હૈ વહ પરસમય હૈ અથવા પર્યાય વહ પરભાવ હૈ, પરસ્વભાવ હૈ, અપના નિજસ્વભાવ નહીં. આહાહા..! ચિલ્લાને લગતે હૈં. યહ ગાથા તો બહોત સાર મખ્ખન હૈ. વહ તો ૧૧વીં ગાથા મેં કહા હૈ ઉસકા યહાં સ્પષ્ટીકરણ દૂસરી તરહ સે કહા હૈ. સમજ મેં આયા?

પરસ્વભાવ હૈ અર્થાત્ દ્રવ્યસ્વભાવ નહીં. દ્રવ્યસ્વભાવ જો ધ્રુવસ્વભાવ વહ યહ ભાવ નહીં. આહાહા..! 'પરદ્રવ્ય હૈં,...' દેખો! યહ ચાર પ્રકારકી પર્યાય પરદ્રવ્ય હૈં. આહાહા..!

શ્રોતા :- અખંડ મેં પરદ્રવ્ય?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અખંડ મેં નહીં, પર્યાય હૈ વહ પરદ્રવ્ય હૈ.

શ્રોતા :- અખંડ મેં પર્યાય...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અખંડ દ્રવ્ય તો એકરૂપ ધ્રુવ હૈ. ઉસમેં હૈ નહીં વહ. આહાહા..! સૂક્ષ્મ બાત હૈ ભાઈ! સમજ મેં આયા?

શ્રોતા :- આમને સામને લિયા સ્વદ્રવ્ય ઔર પરદ્રવ્ય.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ઐસે. આત્મા ત્રિકાલીસ્વભાવભાવ જો હૈ વહ સ્વ-અપના ભાવ હૈ, પરિણામિકભાવ જો ત્રિકાલી ભાવ ધ્રુવભાવ વહ અપના ભાવ ઔર એક સમયકી પર્યાય કા ભાવ વહ પરભાવ હૈ. સ્વદ્રવ્ય જો હૈ ત્રિકાલી જ્ઞાયક ઉસકો દ્રવ્ય કહા, તો પર્યાય કો પરદ્રવ્ય કહા, યહ શરીર ઔર કર્મ તો કહાં રહ ગયે પરદ્રવ્ય. સુન ન! આહાહા..! સમજ મેં આયા? ભાઈ! જડ, (અન્ય) ચેતન(દ્રવ્ય) આત્મા સે ભિન્ન હૈં ઉસકો તો પરદ્રવ્ય કહો, પરંતુ અપની પર્યાય, પ્રમાણ કા વિષય મેં અપની પર્યાય કો પરદ્રવ્ય? કિ હા.

સ્વદ્રવ્ય કા જ્ઞાન હો તો પરદ્રવ્ય કા પ્રમાણ જ્ઞાન સચ્ચા હૈ. પરદ્રવ્ય અર્થાત્ પર્યાય. પંડિતજી! દેખો! ઉસમેં હૈ. આહાહા..! રાગ તો પરદ્રવ્ય હૈ, યહ તો ક્ષાયિક કેવલજ્ઞાન પરદ્રવ્ય હૈ, ક્ષાયિક સમકિત પરદ્રવ્ય હૈ. ચિલ્લાને લગતે હૈં ન. આહાહા..! ક્યોંકિ આશ્રય કરને લાયક નહીં, વહાં ટિકને લાયક નહીં. દ્રષ્ટિ તો ધ્રુવ ઉપર દેના હૈ. ત્રિકાલી દ્રવ્ય ઉપર દ્રષ્ટિ પ્રસરને સે સમ્યગ્દર્શન હોતા હૈ. પર્યાય ઉપર દ્રષ્ટિ દેને સે તો વિકલ્પ ઉત્પન્ન હોતા હૈ. સમજ મેં આયા?

'પૂર્વોક્ત સર્વ ભાવ પરસ્વભાવ હૈં, પરદ્રવ્ય હૈં, ઇસલિયે હેય હૈં;...' ઇસલિયે હેય હૈં.

શ્રોતા :- કારણ બતાયા

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- કારણ બતાયા. આહાહા..! સમજમેં આયા કુછ? પરિણામમાત્ર હેય હૈ. રાગકી તો કહાં બાત રહી. ઔર લડકે, સ્ત્રી વહ તો હેય કહા, વહ તો જ્ઞેય હૈ, વહ તો પર હૈં. આહાહા..! સમજ મેં આયા? વીતરાગ સર્વજ્ઞ પરમાત્માને કહા હુઆ ધર્મ અલૌકિક હૈ. વહ ચીજ કોઈ દૂસરે સ્થાન મેં હોતી નહીં. ઔર વહ ભી એક દિગંબર સંપ્રદાય મેં હૈ, દૂસરેમેં હૈ નહીં. સમજ મેં આયા? ઉસમેં ભી સમજતે નહીં તો વહ ભી અન્ય સંપ્રદાય જૈસા હો ગયા. દૂસરે જૈસા હો ગયા હૈ. બાબુલાલજી! આહાહા..!

'**पूर्वोक्तसकलभावाः**' શબ્દ પડા હૈ ન દેખો પાઠ મેં. '**पुव्वुत्तसयलभावा**' પૂર્વ કહી વહ સકલપર્યાય. ૪૯ મેં કહા થા ન? દેખો.

एदे सव्वे भावा ववहारणयं पडुच्च भणिदा दु।
सव्वे सिद्धसहावा सुद्धणया संसिदी जीवा ॥४९॥

ફિર ભી દ્રવ્યસ્વરૂપ તો સિદ્ધ સમાન હી સબકા હૈ. યહાં હેય-ઉપાદેય કા વ્યાખ્યાન કિયા. પાઠ મેં ઐસા લિયા કિ '**पुव्वुत्तसयलभावा परदव्वं**' વહ તો શબ્દકી સંધિ કરના હૈ ન? '**परदव्वं परसहावमिदि हेयं**' વહ પરદ્રવ્ય હૈ ઇસલિયે પરભાવ હૈ, ઇસલિયે હેય હૈ. પરંતુ વહ સંધિ મેં નહીં આતા. કિ યહાં સ્વસ્વભાવ હૈ ઉસ અપેક્ષા સે પર્યાય પરસ્વભાવ હૈ, ઉસ અપેક્ષાસે પરદ્રવ્ય હૈ, ઉસ અપેક્ષાસે પરદ્રવ્ય કો હેય કહને મેં આયા હૈ. આહાહા..! યહાં તો શુભરાગકો ભી હેય માને તો પસીને છૂટતે હૈં, હાય, હાય.. અરર! શુભઉપયોગ! પૂનમચંદજી! સહન ન હો. દયા વ્રત કા પરિણામ? અરે..! સમકિતી કો, મહાવ્રત મુનિ હૈ ઉસકો મહાવ્રત કા પરિણામ? મુનિ કો, સમકિતીકો હોં. અજ્ઞાની કો તો હોતા હૈ કહાં? મહાવ્રત પરિણામ? કિ મહાવ્રત પરિણામ હેય, હેય ને હેય. પરંતુ વહ મહાવ્રત કે પરિણામ કા જ્ઞાન કિયા અપને સે અપને મેં, વહ જ્ઞાનકી પર્યાય ભી હેય હૈ. સમજ મેં આયા?

શ્રોતા :- શ્રદ્ધા મેં હૈ, યા ચારિત્ર મેં?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- શ્રદ્ધા મેં હેય, ચારિત્ર-ફારિત્ર કહાં થા વહાં? શ્રદ્ધા મેં હેય હૈ ન? ઔર રાગ આતા હૈ, રાગ હૈ, તો શ્રદ્ધા-જ્ઞાન કા કામ શ્રદ્ધા-જ્ઞાન કરતે હૈં કિ નહીં? રાગ આયા લો. ઔર ઉસ સમય

શ્રદ્ધા-જ્ઞાન ખાલી પડી હૈ? શ્રદ્ધા-જ્ઞાન કામ કરતે હૈં કિ નહીં? કિ યહ ઉપાદેય હૈ ઐસી દ્રષ્ટિ વહાં હૈ. ઔર યહ આદરણીય નહીં ઐસા તો કામ શ્રદ્ધા-જ્ઞાન કરતા હી હૈ. ભલે રાગ હો, શુભરાગ હો, અશુભ હો, ઉસમેં ક્યા હૈ? આહાહા..! સમજ મેં આયા? આપ કહો કિ ચારિત્ર કી બાત, શ્રદ્ધાકી બાત ઉસકે લિયે ચલતા હૈ .

શ્રદ્ધા-જ્ઞાન... દ્રવ્યસ્વભાવ ધ્રુવ. કેવલ નિજાનંદ પ્રભુ ધ્રુવ, ઉસકા જહાં શ્રદ્ધા-જ્ઞાન હુઆ, પીછે વિકલ્પ હો, તો વિકલ્પકે કાલમેં ભી શ્રદ્ધા-જ્ઞાન શ્રદ્ધા-જ્ઞાન કા કામ કરતે હૈં કિ નહીં? કિ શ્રદ્ધા-જ્ઞાન કૂટસ્થ પડી હૈ? સમજમેં આયા? જૈસે દ્રવ્ય કૂટસ્થ હૈ. ઐસે શ્રદ્ધા-જ્ઞાન હુઆ, સમ્યગ્દર્શન હુઆ, સમ્યગ્જ્ઞાન હુઆ કિ ધ્રુવ વહ આદરણીય હૈ. ઐસા ભાન હુઆ. રાગ આયા, અશુભ રાગ આયા. વિષય-વાસના કા રાગ આયા. ઉસ સમય શ્રદ્ધા-જ્ઞાન કામ કરતી હૈ કિ મુફ્ત મેં પડી હૈ? શ્રદ્ધા-જ્ઞાન કામ કરતે હૈં કિ યહ આદરણીય હૈ ઔર યહ આદરણીય નહીં હૈં. ઐસા શ્રદ્ધા-જ્ઞાન નિરંતર સમય સમય કામ કરતે હૈં. આહાહા..! ક્યા કરે? મનુષ્ય કો મૂલ રીત ઔર મૂલ માર્ગ હી ખ્યાલ મેં આયા નહીં. ઔર બાહર સે માન લિયા હૈ.

તો કહતે હૈં કિ પૂર્વોક્ત સર્વ પર્યાય પરસ્વભાવ હૈં, પરદ્રવ્ય હૈ. પહલે પરસ્વભાવ લિયા. ઉસ કારણ સે વહ પરદ્રવ્ય હૈ, ઇસલિયે હેય હૈં અર્થાત્ વહાં લક્ષ્ય દેને લાયક નહીં. આહાહા..! સમજ મેં આયા? દેખો! યહ ભગવાન સર્વજ્ઞને કહા હુઆ તત્ત્વ! પહલી સમ્યગ્દર્શન દશા મેં હી ચૌથે ગુણસ્થાન સે. સમ્યગ્દર્શનકી પર્યાય જબ ધ્રુવ ઉપર ગઈ તબ સમ્યગ્દર્શન હુઆ. તો કહતે હૈં કિ પર્યાય જો હૈ વહ પરસ્વભાવ હૈ. ગજબ બાત હૈ ન? વહ પરદ્રવ્ય હૈ, ઇસલિયે હેય હૈ. અંતઃતત્ત્વ ઐસા સ્વદ્રવ્ય... ભાષા દેખો! પહલે સ્વભાવ લિયા ન? તો પરદ્રવ્ય. તો અંતઃતત્ત્વ હૈ વહ ભાવ વહ સ્વદ્રવ્ય. અંતઃતત્ત્વ કા સ્વભાવ વહ સ્વદ્રવ્ય. આહાહા..!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વાસ્તવિક પરદ્રવ્ય હૈ. યથાર્થમેં આશ્રય કરને લાયક નહીં. સ્વદ્રવ્યકી અપેક્ષાસે પરદ્રવ્ય હૈ, કહો. સ્વદ્રવ્ય દ્રવ્યપને હૈ ઔર પર્યાય અવસ્તુ હૈ, દ્રવ્યકી અપેક્ષા સે પર્યાય અવસ્તુ હૈં, ઉસકી અપેક્ષા સે ભલે વસ્તુ હો. સ્વદ્રવ્યકી અપેક્ષા પર અવસ્તુ હૈ. તો અવસ્તુ કહો યા પરદ્રવ્ય કહો. આહાહા..! સમજ મેં આયા? કઠિન બાત ભાઈ! ગજબ કિયા હૈ. સંપ્રદાય મેં તો સુનને કો ન મિલે.

કહતે હૈં કિ ભગવાન! તુમ તો દ્રવ્ય હો ન? વહ દ્રવ્ય હી વસ્તુકા સ્વરૂપ હૈ. દ્રવ્યકા સ્વરૂપ વહ (અસલી) સ્વરૂપ હૈ, પર્યાયસ્વરૂપ વહ દ્રવ્ય કા સ્વરૂપ નહીં. ઇસલિયે ઉસકો પરભાવ કહકર, પરદ્રવ્ય કહકર હેય (કહા). પર્યાય મૈં રૂપ નહીં. વહ પર્યાયકી એકતાબુદ્ધિ વહી મિથ્યાત્વ હૈ. સુનો! પર્યાય કા અંશ હૈ વહ મેરે મેં હૈ ઐસી એકતાબુદ્ધિ, આહાહા..! વહી મિથ્યાત્વ હૈ. પર્યાય સે સર્વથા દ્રવ્ય ભિન્ન હૈ.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- યહ તો નાશવાન પર્યાય હૈ. નાશવાન પર્યાયકી અપેક્ષાસે અવિનાશી સર્વથા ભિન્ન હૈ. આહાહા..! યહ કોઈ બાત હૈ! વીતરાગ સર્વજ્ઞ કા માર્ગ... કેવલી પણ્ણંતો ધમ્મો શરણં ઐસે બોલે સહી. સુબહ-સાંજ માંગલિક મેં બોલતે હૈં ન? પરંતુ ક્યા ધર્મ હૈ ઔર કૈસે હોતા હૈ ઉસકી ખબર નહીં. આહાહા..!

કહતે હૈં કિ હેય હૈ. અંતઃતત્ત્વ... અર્થ મેં લેંગે સબ ભાવ. શાસ્ત્ર સહજજ્ઞાનાદિ ભાવ ઉસકો અંતઃતત્ત્વ કહેંગે. યહાં ભાવ લિયા હૈ ન? યહાં ન્યાય સમજો. એક સમયકી પર્યાય કો પરભાવ કહકર, પરસ્વભાવ કહકર પરદ્રવ્ય કહા. બાદ મેં હેય (કહા વો) તો ઠીક. ઇસલિયે હેય હૈ. અંતઃતત્ત્વ.. જો આત્મા હૈ ઉસકા અંતઃતત્ત્વ જો અનંત જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, આનંદ જો ધ્રુવસ્વભાવભાવ વહ અંતઃતત્ત્વ હૈ. અંતઃતત્ત્વ વહ સ્વદ્રવ્ય હૈ. વહ ભાવ જો અંતઃતત્ત્વ હૈ વહ સ્વદ્રવ્ય હૈ. ત્રિકાલી જો અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત આનંદ, ધ્રુવ ગુણ, ધ્રુવસ્વભાવ. સમજ મેં આયા?

અંતઃતત્ત્વ ઐસા સ્વદ્રવ્ય... ખુબી દેખો ન? અર્થ મેં બહોત અચ્છા કહા હૈ. અંતઃતત્ત્વ અર્થાત્ જો ત્રિકાલી જ્ઞાન ધ્રુવ, ત્રિકાલી દર્શન ધ્રુવ, ત્રિકાલી આનંદ ધ્રુવ. વહ અંતઃતત્ત્વ, અંતઃભાવ. વહ અંતઃતત્ત્વ વહ સ્વદ્રવ્ય. જૈસે પર્યાય પરભાવ ઇસલિયે પરદ્રવ્ય, અંતઃતત્ત્વ સ્વ ઇસલિયે સ્વદ્રવ્ય. આહાહા..! અલૌકિક બાત હૈ ભગવાનજીભાઈ!

શ્રોતા :- તાદાત્મ્ય સ્વરૂપ હૈ કિ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- નહીં, તાદાત્મ્ય સ્વરૂપ હૈ હી નહીં પર્યાય ઔર દ્રવ્ય. અનિત્ય તાદાત્મ્ય સંબંધ હૈ. નિત્ય તાદાત્મ્ય સંબંધ હૈ હી નહીં. ભારે કઠીન.! પ્રમાણ વહ નિશ્ચય કો સ્વીકાર રખકર પ્રમાણજ્ઞાન કરતા હૈ. પ્રમાણ ઐસા નહીં જ્ઞાન કરતા હૈ કિ નિશ્ચય અભેદ હૈ ઉસકો છોડકર જ્ઞાન કરતા હૈ. નિશ્ચય કો તો રખતા હૈ હી ઐસા. નિશ્ચય કો ઐસા રખકર વ્યવહારકા જ્ઞાન સાથ મેં કરતા હૈ તો ઉસકા નામ પ્રમાણ હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

પ્રમાણ મે! પ્રમાણ કા અર્થ ક્યા? નિશ્ચય જો હૈ વહ દ્રવ્ય કા આશ્રય કરતા હૈ ઔર દ્રવ્ય કો હી સ્વીકારતા હૈ. તો વહ સ્વીકાર પ્રમાણમેં ભી હૈ. પરંતુ એક અંશકા (સ્વીકાર) હૈ, સાથ મેં દૂસરા અંશ લેકર પ્રમાણ કરતે હૈં. ઐસા કહતે હૈં. પર્યાય હૈ ઐસા જ્ઞાન કરતે હૈં. પર્યાય કહાં હૈ? પર્યાય પર્યાયમેં હૈ, દ્રવ્ય મેં નહીં. સમજ મેં આયા? એય..! વજુભાઈ! કઠિન બાત ભાઈ! યહ સબ સોચના પડેગા.

શ્રોતા :- પર્યાય કા આશ્રય...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પર્યાયકા આશ્રય પર્યાય મેં. આત્મામેં નહીં. પર્યાય કા કારણ પર્યાય, પર્યાય કા ષટ્કારક પર્યાય મેં પર્યાય કે કારણસે, આત્મા કે કારણસે નહીં. આત્મા સત્ હૈ વહ પર્યાય કા કર્તા નહીં ઔર પર્યાય સત્ હૈ વહ દ્રવ્યસત્ કા કર્તા નહીં. ગજબ બાત હૈ. ઐસા વીતરાગ કા માર્ગ! સમજ મેં આયા?

શ્રોતા :- અનાદિ અનસ્પર્શિત હૈ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, અનસ્પર્શિત હૈ. દ્રવ્ય પર્યાયકો સ્પર્શતી નહીં. અસંખ્ય પ્રદેશમેં એક હોને સે સ્પર્શતી નહીં. ભિન્ન કહ દિયા ન? આહાહા..! વહ તો પર્યાય કા પ્રદેશ ભિન્ન હૈ એક ન્યાય સે. આહાહા..! ગજબ બાત હૈ.

શ્રોતા :- રાગદિ કે કારણ..

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી - .. નહીં, વહ તો રાગ કે કારણ સે કહા થા. પરંતુ યહાં તો પર્યાય કા આધાર દ્રવ્ય નહીં ઔર દ્રવ્ય કા આધાર પર્યાય નહીં ઐસી બાત હૈ જરા. વસંતભાઈ! આહાહા..! ભાઈ! યહ સત્ હૈ કિ નહીં? સત્ હૈ, દ્રવ્ય ભી સત્ હૈ કિ નહીં? તો સત્ હૈ તો ઉસકા પર્યાય આધાર કૈસે? ઔર પર્યાય ભી સત્ હૈ તો પર્યાયકો દ્રવ્યકા આધાર કૈસે? આહાહા..! ગજબ બાત! સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર તીર્થંકરદેવ ઉન્હોંને જો તત્ત્વ જાના, વો ઐસા જાના હૈ ભગવાનને. ઐસા કહે કિ ભગવાન સચ્ચે, ભગવાન સચ્ચે. પરંતુ સચ્ચે ક્યા કહતે હૈં ઉસકી ખબર નહીં. કહાં સચ્ચા તુઝે આયા? સમજ મેં આયા?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વહ હૈ ઐસા તો માન તો ભગવાન સચ્ચે. આહાહા..! ઔર તેરા ભગવાન સચ્ચા હોં, વહ ભગવાન સચ્ચે તો પરમેં ગયે. આહાહા..! ભગવાન તો કહતે હૈં કિ હમારે સામને દેખનેસે તો તુઝકો વિકલ્પ ઉઠતા હોગા. ઔર વિકલ્પ તો કષાય હૈ. હમ કહતે હૈં કિ તેરી દ્રવ્યકી અપેક્ષા હૈ વહ તો હેય હૈ તુઝે. આહાહા..! સમજ મેં આયા?

ભગવાન ત્રિલોકનાથ પરમેશ્વર ઐસા કહતે હૈં ઇન્દ્રો ઔર ગણધર કે સમક્ષ મેં. પરમાત્મા ઐસા ફરમાતે હૈં. પરમાત્મા વર્તમાન બિરાજમાન હૈં મહાવિદેહ ક્ષેત્ર મેં. સમજ મેં આયા? વહ પરમાત્માકી વાણી હૈ યહ. સમજમેં આયા? કુંદકુંદાચાર્ય વહાં ગયે થે ભગવાનકે પાસ મેં. વાણી યહાં ભી મિલી થી પરંપરા સે ઉનકો, પરતું સાક્ષાત્ પરમેશ્વરકી જાત્રા હુઈ. મહાવિદેહ મેં ગયે. કોઈ કહે, મહાવિદેહ મેં ગયે નહીં. અરે..! ભગવાન! ક્યા કહતે હો તુમ? વહ તકરાર. આયા થા ન અભી કોઈ? સનાવદ મેં ઐસા કહતે હૈં કિ મહાવિદેહમેં ગયે નહીં. એય..! કુંવરચંદજી! કોઈ બાત કરતે થે. પત્ર આયા થા. મહાવિદેહમેં ગયે નહીં. પરંતુ યહ આચાર્ય પાઠ મેં લિખતે હૈં ન કિ મહાવિદેહમેં ગયે થે? પંચાસ્તિકાયમેં. સમજ મેં આયા? યહ પંચાસ્તિકાય મેં હૈ, લો.

શ્રોતા :- ૮૦૦ સાલ કા હૈ.. ..

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પરંતુ આચાર્યોંને કહા હૈ કિ નહીં? ૮૦૦ સાલ ક્યા કરના હૈ તુઝે? દેખો! પહલી ટીકા મેં હૈ. પંચાસ્તિ ન? હૈ ન? જયસેનાચાર્ય મેં હૈ. જયસેનાચાર્ય મેં હૈ. યહ લિખા હૈ દેખો. શ્રીમદ્ ભગવત્ દેવ ઉસકે દૂસરે નામ પદ્મનંદિ આદિ.... અબ .. દેવ શિષ્ય .. જિસકે દૂસરે નામ ભી .... વીતરાગ સર્વજ્ઞ સીમંધરસ્વામી તીર્થંકર પરમદેવ કે દર્શન કરકે... પંચાસ્તિકાય જયસેનાચાર્યકી ટીકા હૈ.

શ્રોતા :- ....

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ના, ના. એક યહાં આયા હૈ. ઔર એક દૂસરી જગહ દેવસેનાચાર્ય મેં આયા હૈ. બસ, ઔર દર્શનસાર મેં તીસરી જગહ અષ્ટપાહુડકી ટીકા સુખસાગર તીનોં જગહ. દૂસરે નહીં આયા. એક યહાં આયા હૈ પંચાસ્તિકાયમેં, એક આયા દર્શનસાર દેવસેન આચાર્ય. અહો..! કુંદકુંદાચાર્ય. ભગવાન કે પાસ નહીં ગયે હોતે તો ઐસી ચીજ હમકો કહાંસે મિલતી? ઐસે લિખા હૈ. યહાં પંચાસ્તિકાયકી ટીકા, જયસેનાચાર્યકી ટીકા. વહ દર્શન... ઔર સૂત્રપાહુડ મેં. અષ્ટપાહુડ મેં. અષ્ટપાહુડ હૈ ન ઉસમેં શ્રુતસાગર કહતે હૈં. આખિર મેં સબ મેં.

યહાં તો કહતે હૈં કિ અહો! તીર્થંકર પરમદેવ કે દર્શન કરકે તેઓશ્રી કે મુખમેંસે નિકલી દિવ્યવાણી કે શ્રવણ દ્વારા અવધારિત પદાર્થ દ્વારા શુદ્ધાત્માતત્ત્વ આદિ સારભૂત અર્થ ગ્રહકર.... ફિર સે વહાં સે આકર અંતઃતત્ત્વ ઔર બહિર્તત્ત્વ .... દેખો! ભાષા ઐસી હૈ. અંતઃતત્ત્વ ઔર બહિર્તત્ત્વ કે ગુણ મુખ્ય પ્રતિપાદન અર્થે... દેખો! અંતઃતત્ત્વ જ્ઞાયકભાવ. બહિર્તત્ત્વ પર્યાય આદિ પર. આહાહા..! ગૌણ મુખ્ય પ્રતિપાદન અર્થે શિવકુમાર મહારાજ તીર્થંકર નામ કરન કે લિયે રચા હૈ. લો.

શ્રોતા : વહી રહતે તો મોક્ષ દે દેતે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- મોક્ષ વહાં જાયે? યહાં કા પ્રાણી વહાં મોક્ષકો જાતા હૈ? પંચમ આરામેં જન્મે હુએ પ્રાણી કિસી જગહ મોક્ષ જાતે હૈં? ક્ષાયિક સમકિત ન હો તબ. ભગવાન કે પાસ ગયે તબ ક્ષાયિકસમકિત નહીં થા. યહ કહા ન. આહાહા..! ગજબ.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વહાં કહાં ઉનકી લાયકાત થી? ...સાઢે તીન હાથ કે. ક્યા કહતે હૈં? તીડ.. તીડ જૈસે લગે. તીડ.. તીડ. પાંચસો ધનુષ દો હજાર હાથ ઊંચે. ઇતના તો તીડ લગે. કૌન હૈ તીડ? ચક્રવર્તી કહે. યહ મનુષ્ય આકાર સે પંખી જૈસા, તીડ જૈસા કૌન હૈ? ભગવાન કહતે હૈં કિ વહ પંચમ આરા કે ભરતક્ષેત્ર કે અગ્રેસર આચાર્ય મહારાજ હૈં. સમજ મેં આયા?

યહાં કહતે હૈં, અહો..! ઇસલિયે હેય હૈ. અંતઃતત્ત્વ ઐસા સ્વદ્રવ્ય, વહ આત્મા ઐસા કહકર. તીન શબ્દ લિયે હૈં. અંતઃતત્ત્વ અર્થાત્ અનંત જ્ઞાન, દર્શન જો ધ્રુવ ઐસા અંતઃતત્ત્વ વહ સ્વદ્રવ્ય ઔર સ્વદ્રવ્ય વહ આત્મા. યહ તો આધાર-આધેય લેંગે. સમજ મેં આયા? ઐસા ભગવાન આત્મા વહ આત્મા ઉપાદેય હૈ. '**भवेत्**' હૈ. વહી ઉપાદેય હૈ. યહ શ્લોક. એક મૂલ ગાથા કા ઇતના અર્થ હૈ. આહાહા..!

ભગવાન અંતઃતત્ત્વ જો ધ્રુવ જ્ઞાન-દર્શન-આનંદ જો ભાવ વહ અંતઃભાવ, વહ દ્રવ્ય, વહ આત્મા. વહી અંગીકાર કરને યોગ્ય હૈ. સમ્યગ્દ્રષ્ટિ કી દ્રષ્ટિ મેં વહી આદરણીય હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા? આત્મા ઉપાદેય હૈ. '**उपादेयम् भवेत्**' ઐસા હૈ ન? '**भवेत्**' હૈ ન? '**भवेत्**' '**अन्तस्तत्त्वं भवेत् आत्मा**' અંતઃતત્ત્વ વહી આત્મા, ઐસે. '**स्वकद्रव्यम् उपादेयम्**' અંતઃતત્ત્વ વહી આત્મા. વહી આત્મા. આહાહા..! ઐસા હૈ. પર્યાય-બર્યાય આત્મા નહીં. ઐસા કહે. આહાહા..! યહ તો કોઈ બાત! વહ વ્યવહાર આત્મા હૈ. પાંચ પર્યાય વ્યવહાર આત્મા હૈ. વ્યવહાર આત્મા અર્થાત્ ત્રિકાલકી અપેક્ષાસે અસત્યાર્થ આત્મા હૈ.

ગજબ બાત હૈ ન! ઐસે વીતરાગકી વાણી ઐસા કહે હોં! જગત કો રુચે, ન રુચે, બૈઠે ન બૈઠે પરંતુ માર્ગ તો ઐસા હૈ.

અબ યહાં આયી ટીકા. કિ જો વ્યવહારનયસે કહા થા પર્યાય, વહી શુદ્ધનિશ્ચયકે બલસે, અંતરકી દ્રષ્ટિ ધ્રુવ ઉપર દ્રષ્ટિ દેનેસે વહ હેય હૈ. વહ લક્ષમેં રહતી નહીં. પર્યાય અંદર મેં લક્ષમેં આતી નહીં ઇસલિયે હેય કહનેમેં આયા હૈ. આહાહા..! 'કિસ કારણ સે?' અબ કહતે હૈં કિ હેય કહા વહ કિસ કારણ સે? સમજ મેં આયા? 'શુદ્ધ નિશ્ચયનય કે બલ સે હેય હૈં.' ચાર પર્યાય હેય હૈં. ઓહોહો..! અનંત કેવલજ્ઞાન, અનંત કેવલદર્શન, આનંદ અનંતી પર્યાય જો પર્યાય મેં... સમજ મેં આયા? કેવલજ્ઞાનકી એક સમયકી (પર્યાય) મેં અનંતા સિદ્ધ ઔર તીન કાલ તીન લોક જાનને મેં આતા હૈ. એક સમયકી પર્યાય હૈ ઉસ કારણ સે હેય હૈ. આહાહા..! શ્રુતજ્ઞાની કો તો હૈ નહીં, પરંતુ જિસકો કેવલજ્ઞાન હૈ વહ કેવલજ્ઞાન ભી ધર્મીજીવ કો આશ્રય કરને લાયક નહીં. સમજ મેં આયા?

'કિસ કારણ સે?' કિસ કારણ સે હેય હૈ, ઐસા કહના હૈ. પાઠ મેં તો ઐસા લિયા કિ પરદ્રવ્ય પરસ્વભાવ હેયં. ટીકા મેં અન્વયાર્થ મેં લિયા હૈ કિ '**परस्वभावाः परद्रव्यम् इति हेयाः**' '**अन्तस्तत्त्वं स्वकद्रव्यम् उपादेयम्**' અર્થ મેં. અબ ટીકા મેં. 'કિસ કારણ સે?' કિસ કારણ સે હેય કહતે હોં? ચાર પર્યાય—કેવલજ્ઞાનાદિ કી પર્યાય પરંતુ ક્ષાયિક સમકિતકી પર્યાય, અરે..! ચારિત્રકી પર્યાય, ધર્મ ચારિત્ર. ચરિતં ખલુ ધમ્મો. ઐસી ચારિત્ર પર્યાય તીન કષાય કે અભાવકી પર્યાય વહ શુદ્ધ ત્રિકાલીદ્રવ્યકી અપેક્ષા સે હેય હૈં.

શ્રોતા :- ..

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- યથાખ્યાત ચારિત્ર ભી હેય હૈ. યહાં તો અભી હૈ નહીં ઇસલિયે યહ લિયા. યથાખ્યાત. વહ યથાખ્યાત ચારિત્ર આ ગયા નહીં ક્ષાયિકમેં? આહાહા..!

'કિસ કારણ સે? ક્યોંકિ વે પરસ્વભાવ હૈં,...' ઇસ કારણસે. ક્યોંકિ વહ પરસ્વભાવ હૈં. ઓહોહો..! વહ અપના દ્રવ્યસ્વભાવ નહીં. અંશ–ભેદ વહ અપના દ્રવ્યસ્વભાવ નહીં. હસમુખ..ભાઈ! ઐસી બાત કોઈ મુંબઈ મેં મિલે ઐસા નહીં હોં. કહીં ભી. લો સેઠી! આપકે ચિરંજીવી કહતે હૈં કિ ઐસી બાત કહીં નહીં હૈ. આહાહા..! બાત તો ઐસી હૈ. ભગવાન કે ઘરકી યહ બાત હૈ.

શ્રોતા :- મુંબઈ મેં બાત હોતી નહીં.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- યહ બાત ઐસી હોતી નહીં. દશ-દશ હજાર લોગ ચિલ્લાને લગતે હૈં. ક્યા કહે વહ સમજે નહીં. એક વ્યક્તિને કહા થા. આયા થા પ્રેમ સે સુનને. મહારાજ કહતે હૈં અચ્છા, પરંતુ મુઝે કુછ સમજ નહીં આયા. શ્વેતાંબર થા કોઈ. કુછ બાત ચલતી હી નહીં, સંપ્રદાય મેં હૈ નહીં. હૈ તો ઉલટી સબ હૈ. ઐસા કરના, ઐસા ખાના, ઐસા પીના, ઐસા રહના, ઐસા છોડના. આહાહા..! સમજ મેં આયા? પરદ્રવ્ય કે ગ્રહણ-ત્યાગકી બુદ્ધિ તો મિથ્યાત્વભાવ હૈ.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, નિજદ્રવ્ય હૈ. ઉસકે સિવા.. પર, હેય ક્યોં કહા? પર્યાયકો હેય ક્યોં કહા? ચાર પ્રકાર કે ભાવ કી જો પર્યાય હૈ ઉસકો હેય ક્યોં કહા? ઉસ કારણસે કિ યહ પરસ્વભાવ હૈ, વહ દ્રવ્યસ્વભાવ નહીં. આહાહા..! અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત શાંતિ, આનંદ જો ધ્રુવસ્વભાવ હૈ, વહ પર્યાય નહીં. સમજ મેં આયા? યહ તો અલૌકિક ગાથા હૈ. અમરચંદભાઈ! આહાહા..!

અરે..! પરસ્વભાવ! ભગવાન! પરસ્વભાવ, પરદ્રવ્યકી પર્યાયકો પરસ્વભાવ કહો. બહુ તો વિકાર દયા, દાનકે વિકલ્પ કો પરસ્વભાવ કહો. ક્ષાયિક સમકિત ઔર ચારિત્ર કી પર્યાય પરસ્વભાવ? પરસ્વભાવ, ત્રિકાલી સ્વસ્વભાવકી અપેક્ષા સે વહ પરસ્વભાવ હૈ. સમજ મેં આયા?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ક્ષણિક હૈ, એક સમયકી પર્યાય હૈ ઔર ત્રિકાલી દ્રવ્યસ્વભાવ ધ્રુવ હૈ. ત્રિકાલી દ્રવ્યકા સ્વભાવ તો ધ્રુવ હૈ. પરમપારિણામિક ભગવાન આત્મા સહજસ્વભાવરૂપ વસ્તુ, વહ સ્વસ્વભાવ હૈ, પર્યાય હૈ વહ પરસ્વભાવ હૈ. આહાહા..! યહ બાત! બાબુલાલજી! કભી સુની નહીં હોગી. લો, યહ પંડિત લોગને સુની નહીં. આહાહા..!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્ર – બાત સચ હૈ. સમજ મેં આયા? પરંતુ યહ અનુભૂતિ કૈસે હો—યહ બાત ચલતી હૈ. કિ દ્રવ્ય ઉપર દ્રષ્ટિ દેને સે અનુભૂતિ હોતી હૈં. પર્યાય ઉપર, વિકલ્પ ઉપર, નિમિત્ત ઉપર દ્રષ્ટિ દેને સે અનુભૂતિ હોતી નહીં, ઐસા કહતે હૈં. સમજ મેં આયા? યહાં તો કહતે હૈં કિ અનુભૂતિ હૈ ઔર ઉસકો દેખના વહ ભી પર્યાયબુદ્ધિ હો ગઈ. એય..! અનુભૂતિ યહ હૈ ઔર યહ વિકાર હૈ—વહ તો પર્યાયકી દ્રષ્ટિ હુઈ. યહાં તો દ્રવ્યસ્વભાવ ઉપર દ્રષ્ટિ દેનેસે અનુભૂતિ હોતી હૈ. પરંતુ વહ અનુભૂતિ કા લક્ષ કરના ઐસા હૈ નહીં. આહા..! સમજ મેં આયા?

શ્રોતા :- અનુભૂતિ કા લક્ષ હુઆ તો...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વહ પર્યાય કા લક્ષ હો ગયા, તો દ્રવ્ય કા લક્ષ છૂટ ગયા.

શ્રોતા :- ....

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- યહી આયા હૈ. સુનતે હૈ કિ નહીં?

શ્રોતા :- ....

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ક્યા કહતે હૈં? ઉતની સત્યાર્થ યહ હૈ. .. દૂસરા હૈ ઐસા નહીં. ચીમનભાઈ! .. બાત સમ્યગ્દર્શન હોને મેં ધ્રુવકા હી શરણ હૈ, પર્યાય કા શરણ નહીં.

શ્રોતા :- પ્રારંભિક પાઠ હૈ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પ્રારંભિક પાઠ હૈ. લો, હમારે સેઠીને કહા. પ્રારંભિક પહલા પાઠ હૈ યહ. આહાહા..! અલૌકિક બાત હૈ ભાઈ! ઓહો..!

કહતે હૈં કિ યહ ચાર પર્યાય હેય લિયા. ઉસમેં લિયા થા સ્વભાવ મેં પરસ્વભાવ હૈ ઇસલિયે પરદ્રવ્ય ઇસલિયે હેય. યહાં તો પહલે સે કહા કિ હેય. અબ હેય કિસ કારણ સે? કિ પરસ્વભાવ હૈ ઇસલિયે હેય હૈ. પરસ્વભાવ હૈ. આહાહા..! ક્ષયોપશમજ્ઞાન, જ્ઞાનકા ઉઘાડ, નવ-નવ પૂર્વકા, દશ-દશ પૂર્વ કા, ચૌદહ-ચૌદહ પૂર્વ કા, બારહ અંગ કા. પર્યાય જો ઉઘાડ હૈ વહ સમ્યગ્દ્રષ્ટિ કો હૈ. તો કહતે હૈં કિ વહ બારહ અંગ કા વિકાસ જો પર્યાય મેં હુઆ, કહતે હૈં કિ વહ પરસ્વભાવ હૈ.

ત્રિકાલ મહાસાગર પડા હૈ ધ્રુવ, ઉસકી અપેક્ષામેં એક અંશ કી ગિનતી ક્યા? આહાહા..! સમજ મેં આયા? મહાસાગર પડા હૈ, પ્રભુ મહાસાગર અનંતા... અનંતા... અનંતા... અનંતા... કેવલજ્ઞાન કા પેટ જિસમેં પડા હૈ ઉસકે ભાવ મેં. આહાહા..! ઐસા અપના અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત આનંદ ઐસા સ્વભાવ–સ્વતત્ત્વ, ઉસ અપેક્ષા સે વહ પર્યાયકો હેય ક્યોં કહા? કિ પરસ્વભાવ હૈ ઉસ અપેક્ષા સે હેય કહા. આહાહા..! સમજ મેં આયા? યહાં તો કહે કિ ભગવાનકી વાણી હેય! હાય.. હાય.. દિવ્યધ્વનિ હેય! પરંતુ વહ તો પરદ્રવ્ય હૈ. ઉસકો સુનનેસે વિકલ્પ આતા હૈ વહ તો રાગ હૈ. પરંતુ જ્ઞાન કરતે હૈં જ્ઞાન, અપને સમ્યગ્દર્શન પૂર્વક મેં જો સ્વકા જ્ઞાન હુઆ, ઉસમેં રાગ આયા વહ રાગ કા જ્ઞાન પર્યાય કરતી હૈ વહ પર્યાય ભી પરસ્વભાવ હૈ. ત્રિકાલી ધ્રુવ સ્વભાવકી અપેક્ષા સે પરસ્વભાવ હૈ. અપના નિજસ્વભાવ નહીં. આહાહા..! યહ કોઈ બાત હૈ! કરસનભાઈ! ઐસા કભી સુના હી નહીં.

શ્રોતા :- ..

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી - .. લો ભાઈ! યહ તો શબ્દ શબ્દકા અર્થ હોના ચાહિયે ન? ઐસે ઐસે માન લે ઐસા નહીં ચાહિયે. ન્યાય ઉસકે ખ્યાલમેં આના ચાહિયે ન?

શ્રોતા :- સ્વસમય હૈ... વહ પરસમય હૈ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વહ સ્વસમય-પરસમય કી બાત યહાં હૈ હી નહીં. વહ દોનોં પર્યાય હૈં. યહાં ઉસકી બાત હૈ નહીં. યહાં તો દ્રવ્ય ઔર પર્યાય—દોનોંકી બાત હૈં. સ્વસમય તો કેવલ '**जीवो चरित्तदंसणणाणठिदो तं हि ससमयं जाण**' યહ તો પર્યાય હુઈ. ઉસ પર્યાયકો યહાં કહતે હૈં કિ પરસ્વભાવ હૈ. ક્યોંકિ દ્રષ્ટિકા વિષય યહ નહીં. આહાહા..! ગજબ કામ ભાઈ! સમજ મેં આયા?

'ક્યોંકિ વે પરસ્વભાવ હૈં, ઔર ઇસલિયે પરદ્રવ્ય હૈં,...' ઐસે. 'ઇસલિયે પરદ્રવ્ય હૈં.' જૈસે શરીર, વાણી, કર્મ પરદ્રવ્ય હૈં તો ઉસમેંસે અપની ધર્મપર્યાય નયી પ્રગટ નહીં હોતી. ઐસે પર્યાય જો પ્રગટ હૈ ઉસમેં નયી પ્રગટ નહીં હોતી, તો વહ સ્વદ્રવ્ય નહીં હુઆ. દ્રવે તે દ્રવ્યં. સમજ મેં આયા? પર્યાય દ્રવે ઔર પર્યાયમેંસે નયી પર્યાય આતી હૈ ઐસા નહીં હૈ, ઇસલિયે વહ પરદ્રવ્ય હૈ. આહાહા..! સમજ મેં આયા? ઇસલિયે હેય ઐસા કહા. હેયસે લિયા ન, હેયસે? સર્વ પર્યાય હેય હૈ ક્યોંકિ પરસ્વભાવ હૈ ઇસલિયે પરદ્રવ્ય હૈ. વહ ઉપાદેય કૌન હૈ ઉસકી બાત કરેંગે.

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

ભાદરવા વદ ૩, રવિવાર, તા. ૨૮-૯-૧૯૬૯
ગાથા- ૫૦, પ્રવચન-૧૯

નિયમસાર. શુદ્ધભાવ અધિકાર. ગાથા ૫૦.

पुव्वुत्तसयलभावा परदव्वं परसहावमिदि हेयं।
सगदव्वमुवादेयं अंतरतच्चं हवे अप्पा ॥५०॥

પૂર્વોક્ત ભાવો પર-દરવ પરભાવ, તેથી હેય છે,
આત્મા જ છે આદેય, અંતઃતત્ત્વરૂપ નિજદ્રવ્ય જે. ૫૦.

એનો 'અન્વયાર્થ – પૂર્વોક્ત સર્વ ભાવો...' ભાવો એટલે પર્યાયો. શુદ્ધભાવ છેને શુદ્ધ? શુદ્ધભાવ તો ત્રિકાળી ધ્રુવ છે. એ સિવાયના પૂર્વોક્ત સર્વ ભાવો... ક્ષાયિકભાવના નવ ભેદ. કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શન, ક્ષાયિક સમકિત વગેરે યથાખ્યાત ચારિત્ર દાન, લાભ... ઉપશમના બે ભેદ. ઉપશમ સમકિત, ઉપશમ ચારિત્ર. ક્ષયોપશમના અઢાર ભેદ ચાર જ્ઞાન અને ત્રણ અજ્ઞાન વગેરે આવે છે ને? એ બધી પર્યાયો છે. એ બધી પર્યાયો... અને ઉદયભાવના ૨૧ બોલ, ક્ષયોપશમના અઢાર. એ બધા પરપર્યાય છે, એનો અહીંયા ત્યાગ બતાવે છે. સમજાય છે કાંઈ?

સર્વ પર્યાયો પૂર્વે કહ્યા તે પરસ્વભાવ છે. એ પરસ્વભાવ છે, સ્વસ્વભાવ નહીં. આહાહા..! કેવળજ્ઞાનાદિ અને ક્ષયોપશમ આદિ કે ઉદય આદિ કે ઉપશમ એ બધી પર્યાયો છે એક સમયની, એ પરસ્વભાવ છે. ત્યારે દ્રવ્ય તે સ્વસ્વભાવ છે. સમજાય છે કાંઈ? એ સર્વ પરસ્વભાવો છે. એ ગાથામાં પરદ્રવ્ય છે માટે પરસ્વભાવ છે એમ લીધું છે. પણ એનો અન્વયાર્થ કરતાં તે પરસ્વભાવ છે તે પરદ્રવ્ય છે, એમ લીધું. પરસ્વભાવ છે. ઓહોહો..! જુઓ તો એક પર્યાય... અહીં તો કહે છે કે પર્યાય હેય છે, ત્યાગ છે એનો. આહાહા..!

સમ્યગ્દ્રષ્ટિની દ્રષ્ટિમાં એક ત્રિકાળી ધ્રુવસ્વભાવ જ એક ઉપાદેય નામ આદરણીય છે. પર્યાય જેમાં .... તેનો ત્યાગ છે એને. આહાહા..! ભારે ત્યાગ! જેઠાલાલભાઈ! બહારના ત્યાગની તો વાત જ ક્યાં? એ તો અંદરમાં છે નહિ. આ તો એની જે પર્યાય છે એ પર્યાયમાં જે કેવળજ્ઞાનાદિ ક્ષાયિકભાવ, ઉપશમ આદિ પર્યાયભાવ કે ક્ષયોપશમ... ઉદય તો રાગાદિ ઠીક, ગતિ આદિ. એ ભાવો પરસ્વભાવ છે, તેથી તે પરદ્રવ્ય છે. 'તેથી હેય છે;...' તે ત્યાગ કરવાલાયક છે. દ્રષ્ટિમાં એનો ત્યાગ જોઈએ એમ કહે છે. આહાહા..! ભારે વાત!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, જુઓને આ. આનું નામ ત્યાગ. દ્રષ્ટિમાં, પહેલો સમ્યગ્દર્શનમાં એ ચારેય પ્રકારની પર્યાયનો દ્રષ્ટિમાં ત્યાગ છે. આહાહા..! કરસનભાઈ! ભારે વાત કહે. બીજો તો ત્યાગ છે એટલે બીજી ચીજ તો એની પર્યાયમાં નથી. શરીર, વાણી, કર્મ, લક્ષ્મી આદિ એ તો એની પર્યાયમાં પણ નથી એટલે એની વાત તો નથી.

શ્રોતા :- ત્યાગ છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એનો શું પણ ત્યાગ? છે જ નહિ, એમાં નથી પછી એનો ત્યાગ શું? આ તો એની પર્યાયમાં છે. છે ખરા. એ કહેશે આગળ. વિભાવગુણપર્યાયો છે, એવો શબ્દ છે. અસ્તિ છે. તે હેય છે. આહાહા..! જુઓ એ કુંદકુંદાચાર્યના વચનો. સમ્યગ્દ્રષ્ટિને પર્યાય હેય છે. એય..! નવરંગભાઈ! આહાહા..! ભારે વાત ભાઈ!

અને 'અંતઃતત્ત્વ...' એટલે કે અંતઃસ્વભાવ જે ત્રિકાળી જ્ઞાન, દર્શન, આનંદ જે ધ્રુવસ્વભાવ, જ્ઞાન, દર્શન, આનંદ જે ત્રિકાળી સહજ સ્વભાવ એવું જે અંતઃતત્ત્વ એવું જે સ્વદ્રવ્ય... સમજાય છે? અંતઃતત્ત્વ એ સ્વદ્રવ્ય અને તે આત્મા. એ આત્મા સમ્યગ્દ્રષ્ટિને ઉપાદેય છે. આહાહા..! ઓલા પંચ મહાવ્રતના પરિણામ ગ્રહણ કરે અને પાળે (એવું) આમાં તો ક્યાંય આવ્યું નહિ. એ તો હોય એનું ફક્ત જ્ઞાન કરાવ્યું છે. સમજાણું કાંઈ?

પહેલા જે અંતઃભાવ જે ત્રિકાળી અનંત જ્ઞાન-દર્શન-સ્વભાવ... સ્વભાવ... સ્વભાવ... સ્વભાવ... સ્વભાવ... એ અંતઃતત્ત્વ છે. અંતરનો ભાવ છે એ ધ્રુવ. એ ભાવ એ અંતઃતત્ત્વનું દ્રવ્ય. એ ભાવસ્વભાવ તે દ્રવ્ય અને એ દ્રવ્યનો આધાર તે આત્મા. સમજાય છે કાંઈ? આ તો અલૌકિક ગાથા છે. આત્મા તે ઉપાદેય છે. કહો, શોભાલાલજી! સવારે પ્રશ્ન કર્યો હતો રસ્તામાં. કે આ પર્યાય પર? આહાહા..!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એ તો રાગથી ભિન્ન પાડ્યો હતો. હવે અહીં તો પર્યાય ને દ્રવ્યને ભિન્ન પાડવું છે. સવારે કહ્યું હતું.

શ્રોતા - એ આ ભિન્ન પડે ત્યારે..

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ઓલું ભિન્ન પડે ત્યારે 'ઓલું હોય છે' એવું જણાવે છે. વાત તો એક, દ્રષ્ટિમાં એકલો ધ્રુવ, દ્રષ્ટિ જે છે એ તો એકલા ધ્રુવમાં જ પ્રસરે છે, ધ્રુવમાં જ વ્યાપે છે. સમજાય છે કાંઈ? સમ્યગ્દર્શનની પર્યાય એ ધ્રુવમાં પ્રસરે છે, વ્યાપે છે, ફેલાય છે, સારા ધ્રુવને દ્રષ્ટિ કબજે લઈ લે છે. ઝીણી વાત છે થોડી. સમજાય છે? આ મોક્ષમાર્ગનો અધિકાર છે. તો મોક્ષમાર્ગમાં સમ્યગ્દર્શનની પર્યાય એનો શું છે વિષય? કે એ તો ત્રિકાળી ધ્રુવ તે એનો વિષય છે. સમજાય છે કાંઈ? લ્યો માણેકલાલ! આ બધું તમારે ચાલતું હતુંને ગડબડ બધી. મુંબઈમાં ચાલતી હતી. દોઢ વર્ષ ચાલી. પર્યાય જોવે, સમ્યગ્દર્શનમાં પર્યાય જોવે. આહાહા..!

કહે છે કે સમ્યગ્દ્રષ્ટિને અથવા ધર્મદ્રષ્ટિમાં ધર્મીને ધર્મી એવો જે ત્રિકાળી ધ્રુવ જ્ઞાયકભાવ તે એક દ્રષ્ટિમાં લઈને આદરણીય છે. સમજાય છે? આહાહા..! આ ગુજરાતી થયું. ગુજરાતીમાં તો જે ભાવ હોય એ આવે કે બીજા આવતા હશે? સમજાય છે કાંઈ? 'એવું સ્વદ્રવ્ય,...' તત્ત્વ જે છે ભાવ. બેહદ જ્ઞાન, બેહદ આનંદ, શાંતિ, શ્રદ્ધા ત્રિકાળી એવું જે અંતઃસ્વભાવ એવું જે સ્વદ્રવ્ય એનો આધાર આત્મા એટલે એકરૂપ પારિણામિકભાવ ત્રિકાળી એ આત્મા જ સમ્યગ્દર્શનમાં ઉપાદેય નામ આદરણીય અને તેનું લક્ષ અને ધ્યેય કરવા જેવું છે. આહાહા..! જોયું! 'ઉપાદેય છે.' એમ શબ્દાર્થ થયો ને? અન્વયાર્થનો. ઓલામાં હેય છે એમ કહ્યું હતું. હવે એ પરદ્રવ્ય છે, પરસ્વભાવરૂપ છે એમ કહ્યું હતું ને? છે. છે.

હવે એની ટીકા – આ હેય, ઉપાદેય... સંસ્કૃતમાં છે જુઓ! '**हेयोपादेयत्यागोपादानलक्षणकथनमिदम्**' આ ગાથામાં હેય નામ ત્યાગયોગ્ય, ઉપાદેય નામ ગ્રહણયોગ્ય શું છે એના સ્વરૂપનું લક્ષણ અથવા એ સ્વરૂપનું એમાં કથન છે. હેયનું લક્ષણ શું અને ઉપાદેયનું લક્ષણ શું? હેયનું સ્વરૂપ શું અને ઉપાદેયનું સ્વરૂપ શું—એમ પદ્મપ્રભમલધારિ દેવે પહેલો એનો ટીકાનો ઉપોદઘાતભાવ કર્યો. આ ગાથામાં જૈનશાસનને વિષે–વીતરાગદર્શનને વિષે હેય શું અને ઉપાદેય શું? આહાહા..! એટલે કે ત્યાગ કોનો અને ગ્રહણ કોનું? સમજાય છે કાંઈ? આહાહા..!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- લુગડાં-ફુગડા ક્યાં હતા અહીંયા? આહાહા..! લોકોને મૂળ તત્ત્વની ખબર ન મળે એટલે આ લુગડાં ઉતાર્યા અને નગ્ન થઈ ગયા અને ..ક્રિયા કાંઈ કરી અહિંસા-ફહિંસાની ને થઈ ગયા મુનિ. બાપુ! મુનિ તો ક્યાં, પણ હજી ગૃહીત મિથ્યાત્વનો ત્યાગ એમાં નથી. સમજાય છે? વસ્તુ વ્યવહારના ઠેકાણા નથી અને એમાં મુનિ માને એ તો ગૃહીત મિથ્યાત્વ છે. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? આ તો અગૃહીત મિથ્યાત્વનો ત્યાગ કેમ થાય? અને ધ્રુવપણાનો અંગીકાર કેમ થાય એની અહીંયા વાત છે. આહાહા..! બીજી રીતે કહીએ તો પર્યાયબુદ્ધિનો ત્યાગ અને દ્રવ્યબુદ્ધિનો આદર છે. દ્રવ્યમાં દ્રવ્યનો આદર. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ?

પર્યાયબુદ્ધિ નહિ. સમ્યગ્દ્રષ્ટિની પર્યાયબુદ્ધિ નથી. જાણે ખરો. છે એમ જાણે. છે એમ જાણે. પર્યાય છે (એમ) જાણે પ્રમાણજ્ઞાન કરવા માટે, પણ પ્રમાણજ્ઞાનમાં દ્રવ્ય નિશ્ચય જે ઉપાદેય છે એનો નિષેધ કરીને પ્રમાણ જ્ઞાન કરતું નથી. સમજાય છે કાંઈ? એક ધ્રુવ ઉપાદાન એક જ આદરણીય છે. એ વસ્તુ નિશ્ચયની કબુલ રાખીને.... એનો નિષેધ કરીને પ્રમાણજ્ઞાન પ્રમાણ ન કરે, તો તો પ્રમાણ રહે નહિ. નિશ્ચય અને વ્યવહાર બેનું જેમ છે તેમ જ્ઞાન કરે તો પ્રમાણ કહેવાય. સમજાય છે કાંઈ?

નિશ્ચય તો, જ્ઞાયકભાવ એકલો ધ્રુવબિંબ, વજ્રબિંબ ચૈતન્ય શાશ્વત એ જ ઉપાદેય નામ દ્રષ્ટિ ત્યાં કરવા જેવી છે એ નિશ્ચય. પ્રમાણજ્ઞાન એ નિશ્ચયને તો એ રીતે જ કબુલે છે. તો એ ઉપરાંત પર્યાયમાં જે ભાવો છે પર્યાયના એને જાણે છે.. જાણે છે. એનું નામ પ્રમાણ છે. એ પર્યાયને આદરે છે એમ નથી. સમજાણું કાંઈ? કારણ કે નયને આદરવું એ નથી. નય તો જાણવું છે. નિશ્ચયનય જાણવું છે. પણ

જાણવામાં સામાન્ય તરફ ઢળે છે ત્યાં ઉપાદેય થઈ જાય છે. સમજાણું કાંઈ? પર્યાય તરફ ઢળવું એવો અર્થ કાંઈ નથી. એ તો પર્યાય ઉપર છે, એનું જાણવું થાય કે આ છે, એટલું. સમજાય છે કાંઈ? આ તો અલૌકિક વાત છે. સવારના, બપોરની બધી. દેવરાજભાઈ! આ તો ભાગ્યશાળીને કાને પડે એવી વાત છે. આહાહા..!

'આ...' આ એટલે આ ગાથામાં 'હેય...' એટલે ત્યાગ કોનો? અને ગ્રહણ કોનું? 'હેય-ઉપાદેય અથવા...' એમ કહ્યું છે ને? એમ. ત્યાગ કોનો અને ગ્રહણ કોનુ? તેના સ્વરૂપનું કથન આમાં છે. 'જે કોઈ વિભાવગુણપર્યાયો છે...' એટલે કે ચાર પર્યાયોને અહીંયા વિભાવગુણપર્યાયો કહ્યા છે. ચાર ભાવ. એકકોર ભગવાન પરમ પરિણામિકભાવ ધ્રુવસ્વભાવ નિત્યાનંદ સહજાનંદ, નિત્ય અખંડ અક્રિયબિંબ. અને એક બાજુ ચાર પ્રકારના ભાવની પર્યાયો. સમજાય છે કાંઈ? એ 'વિભાવગુણપર્યાયો છે...' જુઓ! ભાષા એમ છે. સંસ્કૃતમાં પણ એમ છે. '**विभावगुणपर्यायास्ते**' છે. નથી એમ નહિ. પણ એ છે 'વ્યવહારનયના કથન દ્વારા ઉપાદેયપણે કહેવામાં આવ્યા હતા...' ૪૯માં. વ્યવહારનયે ઉપાદેય એટલે જાણવું એવું ગ્રહણ કરવું. ઉપાદેય એટલે ગ્રહવું, ગ્રહવું એટલે જાણવું. એ જાણવું એવું ત્યાં કહેવામાં આવ્યું હતું, ગ્રહવું એટલે જાણવું એમ કહેવામાં આવ્યું હતું. એને અહીંયા 'શુદ્ધ નિશ્ચયનયના બળે તેઓ હેય છે.' આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એ કહ્યું ઉપાદેય. કહ્યું ને એણે. ઉપાદેય નામ જાણવું. એથી તો ખુલાસો કર્યો ભાઈએ મોક્ષમાર્ગપ્રકાશકમાં. કે ત્યાં ગ્રહણ કરવાનું કહ્યું છેને વ્યવહારનયને? કે ગ્રહણ કરવાનો અર્થ જાણવું એમ એનો અર્થ છે. ગ્રહણ કરવાનો અર્થ આદરણીય એવો અર્થ નથી. એ તો મોક્ષમાર્ગપ્રકાશકમાં કહ્યું. બે નયને ગ્રહવી, એવું છેને શાસ્ત્રમાં? તો એનો અર્થ કે ગ્રહણ એટલે જાણવું એમ એનો અર્થ છે. ગ્રહણનું નામ આદરણીય અને આશ્રય કરવાલાયક છે એવો એનો અર્થ નથી. સમજાય છે કાંઈ? નય છે ને? તો નય અંશને જ માને, તો આખાને તો પ્રમાણ માને. ત્યારે વ્યવહારનય છે એ વર્તમાન પર્યાયને જ જાણે. નિશ્ચય છે એ પણ એક અંશ છે. કારણ કે આ અંશ વિનાનો આખો રહી ગયો ને. સમજાણું કાંઈ?

અંશ છે ને? નય છે આ. શુદ્ધ નિશ્ચયનયના બળે, એમ છે ને? નયનો વિષય આખો ન હોય. દ્રવ્ય અને પર્યાય—બે નયનો વિષય અંશ જ હોય. પણ આ અંશ કેવો? આહાહા..! કે ત્રિકાળી ધ્રુવ છે તેવો. ભીખાભાઈ! આહાહા..! આમ ભગવાન આત્મા... કહે છે કે હો, પર્યાય હો, પર્યાયને કાળે પર્યાય હો. છે એ જાણવા જેવી છે. પણ ક્યારે? કે નિશ્ચયના બળે ત્રિકાળનો આદર થાય, ત્રિકાળ વસ્તુ જે શુદ્ધનિશ્ચયના બળે... બળેનો અર્થ શુદ્ધનિશ્ચયને કારણે. 'તેઓ હેય છે.' લક્ષમાં લેવાલાયક નથી. લક્ષમાં એટલે? ધ્યેય કરવાલાયક નથી. આહાહા..! આ ત્યાગ કાંઈ કેટલો ત્યાગ છે? આખી દુનિયાનો–લોકાલોકનો તો ત્યાગ થઈ ગયો, પણ એની પર્યાયમાં જે લોકાલોકનું જ્ઞાન થાય ક્ષયોપશમમાં (એ પર્યાયનો પણ ત્યાગ).

શ્રુતજ્ઞાનની પર્યાયમાં લોકાલોકનું છ દ્રવ્યનું એક સમયની પર્યાયમાં જ્ઞાન થાય. જાણવાના પર્યાયનો એટલો સ્વભાવ છે એક સમયનો. એનો પણ અહીંયા ત્યાગ છે, કહે છે. આહાહા..! પ્રસન્નભાઈ! લ્યો પ્રસન્નભાઈએ કહ્યું હતું ગુજરાતીમાં લેજો. સેઠીજી! તમારા ચિરંજીવીએ કહ્યું હતું. આ તો લેવું હતું ફરીને. કાલે હિન્દીમાં આવ્યું હતું ને.

શ્રોતા :- વિષય એવો જ છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- આમ જ છે. આહાહા..!

કહે છે કે ભગવાન ત્રિલોકનાથ પરમેશ્વરની વાણીમાં એવું આવ્યું છે, એ વાત કુંદકુંદાચાર્ય શાસ્ત્ર દ્વારા કહે છે અને એ જ વસ્તુનો સ્વભાવ છે. કે જે ૪૯ (ગાથા)માં, ચાર પ્રકારના પર્યાયો છે, ચાર ભાવની પર્યાય છે, એ છે એને ઉપાદેય કીધી હતી. ઉપાદેય એટલે કે ગ્રહવી. ગ્રહવી એટલે કે જાણવી એમ કહી હતી. પણ એ જાણવામાં એને હેયબુદ્ધિએ જાણવી. સમજાય છે કાંઈ? અને 'શુદ્ધનિશ્ચયના બળે તેઓ હેય છે.' આહાહા..! કેટલો ત્યાગ! એ ત્યાગની કિંમત ન મળે. અને બાહ્ય કાંઈક થોડા છૂટે અને છોડ્યું, મૂક્યું ને ત્યાગી થઈ ગયા. ધર્મના ત્યાગી છે. શોભાલાલજી! વાત તો આકરી છે, ભાઈ! આહાહા..! વસ્તુ સત્. પણ આમાં ક્યાં કોઈ.... વસ્તુ ત્રિકાળ છે એ સ્વભાવ સ્વદ્રવ્યનો સ્વભાવ છે અને પર્યાયસ્વભાવ તે પરસ્વભાવ છે, પરસ્વભાવ સ્વસ્વભાવમાં નથી. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

જે પર્યાયનો ધર્મ છે, પર્યાયનો સ્વભાવ છે... ચાહે તો ક્ષાયિકભાવનો પર્યાય કેવળજ્ઞાનનો સ્વભાવ, પણ છે એ પરસ્વભાવ. સ્વસ્વભાવમાં નથી. એ પરસ્વભાવથી સ્વસ્વભાવ અત્યંત ભિન્ન છે. આહાહા..! રાગથી તો અત્યંત ભિન્ન છે. સમજાય છે કાંઈ? આ તો અલૌકિક વાત છે બાપા! કેવળજ્ઞાન થવાના કક્કા છે આ. આહાહા..! મોક્ષમાર્ગ છે કે નહિ? કેવળજ્ઞાનને બોલાવે છે, કહ્યું હતું એક ફેરી. મતિ-શ્રુતજ્ઞાન, મતિજ્ઞાન કેવળજ્ઞાનને બોલાવે છે. આવો, નજીક આવો, નજીક આવો. કેમકે એવી અનંતી કેવળજ્ઞાનની પર્યાયોને સંઘરી રાખ્યું છે જ્ઞાને, એવા આખા જ્ઞાનને મેં પ્રતીતમાં લીધું છે, કબજે લીધું છે. તો હવે એમાંથી નીકળે છૂટકો કેવળજ્ઞાનને. પોપટભાઈ!

આખો મુક્તસ્વભાવ, ધ્રુવસ્વભાવ સમ્યગ્દર્શનમાં કબજે લઈ લીધો છે. સમજાણું કાંઈ? પ્રતીતમાં કે આ જ છું. શ્રદ્ધાએ કેવળજ્ઞાન થયું છે, એમ આવ્યું છેને ભાઈ! શ્રીમદ્‌માં આવે છે ને? કેવળજ્ઞાન.. કેવળ જ્ઞાન–એકલો જ્ઞાનસ્વભાવ, એકલો જ્ઞાનસ્વભાવ. શ્રદ્ધામાં તો જોર વર્તે છે. કેવળજ્ઞાન તો અલ્પકાળમાં હવે આવે છૂટકો. કારણ કે કેવળજ્ઞાન જેના પેટમાં છે એની તો પ્રતીત અને અનુભવ કર્યો છે. હવે પ્રસર્યા વિના રહેશે નહિ. આહાહા..!

શ્રોતા :- આવું હિન્દીમાં નહોતું.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હિન્દીમાં નહોતું. વાત સાચી. ભાષા ગોઠવવી પડે ને. અને આ તો ચાલી જ આવે અંદરથી. આહાહા..! સમજાય છે?

કેવળજ્ઞાન અને ક્ષાયિક સમકિત આદિની પર્યાયો અનંતી.. અનંતી.. જેના શ્રદ્ધાગુણમાં અને જ્ઞાનગુણમાં બધી પડી છે. એ સ્વભાવ એવું અંતઃતત્ત્વ, એવું જે દ્રવ્ય એનો આધાર પરમપારિણામિક એ ભાવની અપેક્ષાએ પર્યાયધર્મ પરસ્વભાવ છે, પરસ્વભાવ છે. એ આમાં નથી. આ સામાન્યપણું છે અને ઓલું તો વિશેષ અંશ છે. સામાન્યમાં વિશેષના અંશનો ત્યાગ છે. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? આ તો હજી માથાકૂટમાં પડ્યા કે દયા પાળવી, વ્રત પાળવા, અપવાસ કરવા. ક્યાંયના ક્યાંય.. એય..! મિથ્યાત્વના પોષણમાં પડ્યા અને માને કે અમે ધર્મ કરીએ છીએ. આહાહા..! શું થાય? જગત પણ નિરાધર અશરણ.... કરે છે.

ભગવાન આત્મા 'શુદ્ધ નિશ્ચયનયના બળે...' એટલે કે જ્યાં ધ્રુવસ્વભાવનો આશ્રય કરે છે ત્યાં એ પર્યાય સાથમાં આવતી નથી, હેયપણે વર્તે છે. પર્યાય આશ્રય કરે એનો, પણ છતાં એ પર્યાય હેયપણે વર્તે છે. ભારે વાત ભાઈ! એય..! એ તો સામાન્ય વિશેષપણું કરે તો નીકળે એમાંથી, એમ કહેવું છે. સામાન્યપણે કહીએ તો તો પર્યાય પર્યાયથી નવી થાય છે. પર્યાયનો કર્તા પર્યાય, પર્યાયનું કર્મ પર્યાય, પર્યાયનો આધાર પર્યાય, પર્યાયના ષટ્કારક પર્યાયને આધારે છે. ધ્રુવને લઈને નહિ. આહાહા..! એ ધ્રુવ પર્યાયની કર્તા જ નથી. એ ધ્રુવનું પર્યાય કાર્ય જ નથી. આહાહા..! ગજબ વાત છે ને. અહીંયા તો હજી રાગ કાર્ય, દયા, દાન, વ્રત ને શુભ ઉપયોગ જીવનું કાર્ય. ભાઈ! તેં સાંભળ્યો નથી ભગવાનને. તારો ભગવાન કેવડો છે અને ભગવાન કહે છે તેં સાંભળ્યું નથી. આહાહા..!

કહે છે કે શુભરાગની તો પર્યાયમાં પણ ગંધ નથી, પણ પર્યાય જે છે નિર્મળ શુદ્ધ, કહે છે કે એ પણ શુદ્ધનિશ્ચયને બળે એટલે ધ્રુવમાં જ્યાં દ્રષ્ટિ જાય છે, પર્યાય સાથે આવતી નથી. એ પર્યાય ભલે લક્ષ ત્યાં કરે, પર્યાય તેનો આશ્રય લેવા જાય, પણ એ પર્યાયનો આશ્રય કરવો છે એવું ત્યાં રહેતું નથી. સમજાણું કાંઈ? પર્યાયની પૂંઠ છે અને દ્રવ્યની સન્મુખ છે. પૂંઠ સમજો છો ને?

શ્રોતા :- પરાઙ્મુખ

પરાઙ્મુખ છે. પૂંઠ દીધી નથી કહેતા?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, અહીંયા સન્મુખ અને અહીંથી વિમુખ. દ્રવ્યની સન્મુખ અને પર્યાયથી વિમુખ. આહાહા..! આચાર્યની રચના! ટૂંકામાં તત્ત્વનો આશ્રય કોણ છે અને કેવો આશ્રય કરવા જેવો નથી. છતાં છે ચીજ ખરી. વેદાંતની પેઠે નથી એમ નહિ. ન હોય તો તો પછી દ્રવ્ય પણ નથી. કારણ કે કરનાર તો પર્યાય નિર્ણય કરનાર છે. સમજાણું કાંઈ? નિર્ણય કરનાર તો પર્યાય છે, કાંઈ દ્રવ્ય નિર્ણય કરતું નથી. એ શું કરે? એ તો ધ્રુવ છે. દેવરાજભાઈ! જુઓ! આ વિષય આવ્યો ટાંકણે તમે આવ્યાને જુઓ.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પર રહી ગયા? મહેન્દ્રભાઈ અને પ્રસન્નભાઈ તો ક્યાંય રહી ગયા?

શ્રોતા :- પર્યાય...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- દૂર. ધ્રુવતત્ત્વ પર્યાયથી દૂર છે. આહાહા..! એ આપણે આવી ગયું છે પહેલું. સર્વ તત્ત્વમાં, ધ્રુવતત્ત્વ એનાથી બીજા તત્ત્વો દૂર છે. આવી ગયું છેને પહેલા, નહિ? ૩૯. ૩૯. ૩૮નો સાર. શ્લોક જ છે ને, કળશ છે. 'જે સમસ્ત નાશ પામવાયોગ્ય ભાવોથી દૂર છે.' કેવળજ્ઞાનની પર્યાયથી દ્રવ્ય દૂર છે. આરે, આરે! રાડ નાખે કે નહિ આ? સમજાણું કાંઈ? એક ક્ષાયિક સમકિતની પર્યાયથી દ્રવ્ય દૂર છે. પહેલો કળશ છે, ૫૪ કળશ છે. શરૂઆતમાં શુદ્ધભાવ અધિકારની. આ શુદ્ધભાવનો અર્થ પર્યાય નથી. પહેલાં કહ્યું હતું. શુદ્ધભાવ તે ત્રિકાળી પરમપારિણામિક ધ્રુવસ્વભાવ તેને અહીં શુદ્ધભાવ કહે છે. એ શુદ્ધભાવ જ નિશ્ચયનયે આદરણીય છે. સમજાય છે કાંઈ? આહાહા..! એય..! બલુભાઈ! આવું કોઈ દિ' ક્યાંય ભાવનગરમાં પણ ન મળે. આહાહા..!

કહે છે, હો, પર્યાય છે. એ ઉપાદેય કહેવામાં, જાણવામાં કહેવામાં આવી હતી. પરંતુ શુદ્ધનિશ્ચય.. ત્રિકાળી શુદ્ધ, એનું જે સત્પણું ત્રિકાળી, એને જે જ્ઞાનનો નય એટલે અંશ પકડે એવા નયની અપેક્ષાએ તો એ બધા પર્યાયો હેય છે. એ દ્રષ્ટિના વિષયમાં પર્યાયનો ત્યાગ વર્તે છે, એમ કહે છે. આહાહા..! આની તો કાંઈ કિંમત ન મળે અને બહારમાં આ મૂક્યું, લીધું, કર્યા, વ્રત પાળ્યા. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? આ તો સાદી ભાષામાં છે ગુજરાતી. બહુ કાંઈ એવું નથી. ગુજરાતી સાદી ભાષા છે.

વસ્તુ છે... એક સમયમાં વસ્તુના બે અંશ. પરની અહીં વાત નહિ. એક સમયમાં વસ્તુ–દ્રવ્ય ભગવાન આત્માના બે અંશ—એક ધ્રુવ અંશ, એક પર્યાય અંશ. બસ. એ પર્યાય અંશ છે એ પર્યાયબુદ્ધિવાળાને ઉપાદેય છે મિથ્યા દ્રષ્ટિ તરીકે. એને આ કેવળજ્ઞાનાદિ ન હોય, ક્ષાયિક સમકિત પણ ન હોય, સમકિત ન હોય ત્યાં. પણ પર્યાયનો જે અંશ છે ક્ષયોપશમનો અંશ, રાગનો અંશ, જ્ઞાનનો ઉઘાડ–ક્ષયોપશમનો અંશ, વીર્યનો અંશ, દર્શનનો ઉઘાડનો અંશ—એ પર્યાયબુદ્ધિવાળાને તેનું ઉપાદેયપણું છે, એ જ મિથ્યાબુદ્ધિ છે, એ જ મિથ્યા દ્રષ્ટિ છે. સમજાય છે કાંઈ? પન્નાલાલજી! આવી વાત ક્યાં! આહાહા..!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પણ સોનગઢને નામે કહે છે. ભગવાન કહે છે કે એમ કહેને પહેલાં તું. સોનગઢ આમ કહે છે, સોનગઢ આમ. પણ સોનગઢમાં ઘરનું કહે છે કે આ અંદરનું છે એ કહે છે? કહો, દેવરાજજી! આહાહા..!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- બસ. એમ કરીને આ ... ન કર્યું. ત્યાં તો વિશેષ માણસ હોયને હજારોમાં, તો પકડી શકે નહિ એટલે એવી વાત મૂકવી કઠણ. બાકી વસ્તુ તો એ છે. બીજી રીતે આવે. વિશાળ (સમુદાયમાં) બીજી રીતે આવે, પણ એવી રીતે આવે કે લપેટીને આવે. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ?

હવે કે છે કે એ ચાર પ્રકારના જે પર્યાયો, પર્યાય–અવસ્થામાં છે તે હેય કહ્યાં. જુઓ. પાઠમાં હતું **'परद्रव्यम् परस्वभावाः इति हेयाः'** અન્વયાર્થમાં હતું કે પરસ્વભાવ એ પરદ્રવ્ય હેયં. ત્યારે ટીકામાં પહેલું હેય નાખી ને પછી પરસ્વભાવ અને પરદ્રવ્ય નાખશે. સમજાય છે કાંઈ? કારણ કે પહેલું હેયપણું બતાવવું છે. પછી શું હેય? આહાહા..!

કહે છે, 'શા કારણથી?' હેય છે? કેમ? **'हेया भवन्ति। कुतः?'** સંસ્કૃત છે. ક્યા કારણથી તે હેય છે? 'કારણ કે તેઓ પરસ્વભાવો છે,...' આહાહા..! એ ચાર પ્રકારના પર્યાયોના જેટલા પ્રકાર, ૧૮ અને ૨૧ = ૩૯ થયા ને? ૩૯ અને ૨ = ૪૧ અને ૯ = ૫૦ અને ૩ પરિણામિકના ભેદવાળા હતા. ૫૩ બોલ થયા. પરિણામિકના ત્રણ લીધા છે ને? એ મૂળ ૫૩ છે. ભાવના બોલ ૫૩ છે. એમાં અત્યારે એક પારિણામિક ધ્રુવ ત્રિકાળ એક લેવો છે. બાકી તો ભવિ-અભવિનો પર્યાય પણ હેય છે. સમજાય છે કાંઈ? એક જીવત્વ પારિણામિકભાવ ત્રિકાળ એક ઉપાદેય છે. એ સિવાયના બાવન બોલ તે હેય છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? એ પહેલાં આવી ગયા છે આપણે. ક્ષાયિકભાવના અને ઉપશમના. એ ૫૩ બોલ છે. ૫૩ થયાને ભગવાનજીભાઈ? પરિણામિકના ૩, પછી ૧૮, પછી ૨૧ અને પછી ૯ અને ૨ = ૫૩ થયા.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પહેલા ૯. ૯. પહેલા ૨ પછી ૯. ૧૮, ૨૧, પછી ૩ = ૫૩-૫૩. ૫૩માં એક એક ધ્રુવ અને બાવન તે પર્યાય. આહાહા..! એની ક્યાં ખબર છે? બાવન શું ને ત્રેપન શું? એ પહેલાં આવી ગયા નહિ આપણે? પહેલા આવ્યા ને? ૪૧માં આવ્યા છે જુઓ. ૪૧. ગાથા-૪૧.

णो खइयभावठाणा णो खयउवसमसहावठाणा वा।
ओदइयभावठाणा णो उवसमणे सहावठाणा वा ॥४१॥

'णो' એટલે આત્મામાં આ ચાર નથી, એમ કહ્યું હતું. ત્યારે જડને હશે? આત્મા એટલે દ્રવ્ય, એમાં નથી એટલે એને નથી પર્યાયમાં પર્યાય છે. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? જુઓ! એમાં નીચે. ઉપશમના બે ભેદ–ઉપશમ સમકિત અને ઉપશમ ચારિત્ર. નીચે છે ને નીચે? એમાં ઓલીકોર 'ક્ષાયિકભાવના નવ ભેદ આ પ્રમાણે છે – ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ, યથાખ્યાતચારિત્ર, કેવળજ્ઞાન ને કેવળદર્શન, તથા અંતરાયકર્મના ક્ષયજનિત દાન, લાભ, ભોગ, ઉપભોગ ને વીર્ય.'

'ક્ષયોપશમિકભાવના અઢાર ભેદ આ પ્રમાણે છે- ' ચાર જ્ઞાન એ પરસ્વભાવ છે. કેવળજ્ઞાન પરસ્વભાવ છે, ક્ષાયિક પરસ્વભાવ છે, યથાખ્યાત ચારિત્ર પરસ્વભાવ છે, પરસ્વભાવ છે એ દ્રવ્યસ્વભાવ નહિ. આહાહા..! છે? ત્રણ અજ્ઞાન, ત્રણ દર્શન ચક્ષુ-અચક્ષુ (આદિ). ઠીક, આ એક વધારાનું. ક્ષયોપશમિક છે ને કાળલબ્ધિ ક્ષયોપશમિક. કરણલબ્ધિ. અહીંયા કહે છે કે કરણલબ્ધિ પરસ્વભાવ છે. ઓલા કહે છે કે કરણલબ્ધિને લઈને સમ્યગ્દર્શન થાય. સમજાય છે કાંઈ? ઉપદેશલબ્ધિ–દેશનાલબ્ધિ અને વિશુદ્ધિ— એ બધા પરસ્વભાવ છે.

અને સંયમાસંયમ અને વેદક ક્ષયોપશમસમકિત અને ક્ષયોપશમ ચારિત્ર—એ બધી પરપર્યાય, પર્યાય પરસ્વભાવ છે. દ્રવ્યનો સ્વભાવ નહિ. હુંપણું જેમાં છે એમાં એ નહિ. આહાહા..! હુંપણું જેમાં છે ધ્રુવપણું એ સ્વદ્રવ્યસ્વભાવ એમાં આ નહિ. સમજાણું? ઉદયભાવમાં છેને ચાર ગતિ ને ચાર કષાય ને એમાં લોભ અને રાગ આવી ગયા. ત્રણ લિંગ ને. પછી મિથ્યાત્વ, એક અજ્ઞાન, એક અસંયમ અને અસિદ્ધ અને છ લેશ્યા અને પરિણામિકના ત્રણ ભેદ. જીવત્વપરિણામિક, ભવ્યત્વપારિણામિક અને અભવ્યત્વપારિણામિક. લ્યો. જીવત્વપરિણામિક એક ત્રિકાળી ભાવ છે. જીવપણાનો ભાવ એવો જીવ.. જીવપણાનો ભાવ એવો જીવ એ ત્રિકાળી છે. એક જ પારિણામિકભાવ. ૫૩માં એક બોલ ઉપાદેય અને બાવન બોલ હેય છે એમ કહે છે. આહાહા..! બાયડી, છોકરા..

શ્રોતા :- ૫૩માં ..

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એક જ છે ભગવાન આત્મા ધ્રુવ. એ દ્રવ્યસ્વભાવને બાવન ભાવ છે જ નહિ. બાવન ભાવ પરસ્વભાવ છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

હેય કેમ? એ તો પરસ્વભાવ છે ને. પોતાનો સ્વભાવ નહિ. ભાષા જુઓ! પરસ્વભાવ એટલે પોતાનો સ્વભાવ નહિ. આહાહા..! પોતાનો એટલે દ્રવ્યનો, એમ. એ જ પોતે સ્વભાવ છે એમ કહે છે. આ સ્વભાવ નહિ. આહાહા..! બલુભાઈ! આહાહા..! આહાહા..! એ પરસ્વભાવો છે, એ મારા સ્વભાવ નહિ. હું જે સ્વભાવે છું તે એ ભાવે નહિ. એ ભાવ પરભાવ છે. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ?

'કારણ કે તેઓ પરસ્વભાવો છે, અને તેથી જ તે પરદ્રવ્ય છે.' અહીંથી લીધું છેને એ? પરસ્વભાવ છે માટે પરદ્રવ્ય છે, મારું સ્વદ્રવ્ય એ નહિ. આહાહા..! મારો એ સ્વભાવ નહિ, માટે મારું સ્વદ્રવ્ય નહિ. પરસ્વભાવ માટે પરદ્રવ્ય છે. મારો ધ્રુવસ્વભાવ ત્રિકાળી તે સ્વદ્રવ્ય હું છું. એમાં (-પરસ્વભાવમાં) મારું દ્રવ્ય પણ નથી અને એ મારો સ્વભાવ પણ નથી. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ?

શ્રોતા :- ..

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, વાત એ. ધ્રુવ તે જ તું એમ કહે છે અહીં તો. ધ્રુવપણું એ જ આત્મા. પર્યાય બર્યાય એ પરસ્વભાવ એ આત્મા નહિ. રાડ નાખે. એય..! વજુભાઈ!

ભગવાન સચ્ચિદાનંદસ્વરૂપ (અર્થાત્) સત્–શાશ્વત, ચિદ્–જ્ઞાન અને આનંદ એવો જેનો સ્વભાવ, એવું જે ધ્રુવતત્ત્વ. એ સ્વ નામ પોતાનો ભાવ અને પોતાનું દ્રવ્ય. પર્યાય પરભાવ માટે પરદ્રવ્ય, માટે તેને હેય કહેવામાં આવે છે. હેય પહેલું લઈને પછી કહ્યું છે. આહાહા..! ભારે વાત ભાઈ! માણસો સ્વાધ્યાય પોતાની દ્રષ્ટિ આગળ મૂકીને વાંચેને, પણ પોતાની દ્રષ્ટિ રાખીને વાંચે એટલે એને જે હોય એને બેસી જાય. અંદર આચાર્ય, શાસ્ત્ર શું કહે છે અને ભાવ શું છે એ એને પકડવામાં નથી આવતો.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- આ તો સમ્યગ્દ્રષ્ટિને માટે. કોની વાત છે અહીંયા? સમ્યગ્દર્શન જેને પ્રગટ કરવું હોય એને ધ્રુવ ઉપાદેય છે અને તે પણ નિરંતર એ જ ઉપાદેય રહે. કોઈ સમયે પણ સમ્યગ્દ્રષ્ટિને નિજ દ્રવ્ય ઉપાદેય સિવાય પર્યાય ઉપાદેય થાય નહિ. આહાહા..! નવરંગભાઈ! ઓલું તો હજી પાણી ગાળવા માટે ગયા હતા ત્યાં. પાંચની સાલમાં. નવરંગભાઈ! એક છે ને. એક સ્થિતિ હતીને. ભાવ હતો. આહાહા..! કહો, પન્નાલાલજી! શું કહે છે સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

ભગવાન (આત્મા) તો ત્રણ લોકનો નાથ, તારી એક સમયની પર્યાયમાં લોકાલોક, અનંતા કેવળી જણાય. શ્રુતજ્ઞાનની પર્યાયમાં હોં. શ્રુતજ્ઞાનની પર્યાયમાં એટલો પર્યાયનો સ્વભાવ સામર્થ્ય છે. છતાં એ પરસ્વભાવ છે. પરસ્વભાવ છે. આહાહા..! આ તે કાંઈ વાત છે! સમજાણું કાંઈ? ભગવાન આત્મા એ સમ્યગ્દર્શનનો વિષય એટલે ધ્યેય. વિષય કુરુ–એને ધ્યેય બનાવ, ભગવાન! સમ્યગ્દર્શનમાં દ્રવ્યને ધ્યેય બનાવ. કેમ? પર્યાય તો હેય છે. કેમ? કે પરસ્વભાવ છે, માટે તારો સ્વભાવ નહિ. માટે તારું દ્રવ્ય નહિ. કહો, નવરંગભાઈ! છે કે નહિ એમાં પણ?

ઓલું ભાઈનું વંચાતું હતું તો ભડક્યા માણસ. રાતે આપણે વંચાતું હતું ને. નિહાલભાઈ નહિ? ભડક્યા કેટલાક. પણ એને ક્યાં ત્યાં ઉપદેશ કરવો હતો? એને તો વાત હતી. તો કોઈ વખતે લખાઈ ગયું હતું. એને ક્યાં ખબર હતી કે મારા કાગળ બહાર પડશે? વસ્તુ તો એ હતી એ આવી ગઈ હતી. તેથી કેટલાક તો એને નિશ્ચયાભાસી કહેતા. વાત સાચી. છે હો .. માં. પચે નહિ તો નિશ્ચયાભાસી થઈ જાય એવું છે. પચે નહિ તો. પચે એવી જઠર જોઈએ. આહાહા..!

કહે છે કે પર્યાય તો પરસ્વભાવ છે ને? કેમ? કે હેય છે ને? કેમ કે એ પરસ્વભાવ છે ને? મારો સ્વભાવ નહિ.. મારો સ્વભાવ નહિ. આહાહા..! દેખો! આ તો જાણે પર.. પરનો સ્વભાવ. હું એ નહિ. આહાહા..! જુઓ તો ખરા. ધ્રુવ વસ્તુ પરમપારિણામિક ચૈતન્ય ભગવાન તે હું. પર્યાય આવે, જાય, થાય એ બધું હેય છે. શોભાલાલજી! આટલા વર્ષમાં કોઈ દિ' સાગરમાં સાંભળ્યું નહિ હોય ત્યાં. દાંત કાઢે છે ભાઈ. આહાહા..!

'કારણ કે તેઓ પરસ્વભાવો છે, અને તેથી પરદ્રવ્ય છે.' પાઠમાં આવ્યું ને? **'परस्वभावाः परद्रव्यम् इति हेयाः'** 'તેથી જ પરદ્રવ્ય છે.' રાડ નાખેને. ક્ષાયિકસમકિત તે પરદ્રવ્ય અને ક્ષાયિકસમકિત એ પરસ્વભાવ. આહાહા..! કહો, પ્રસન્નભાઈ! જે ક્ષાયિકસમકિત થયું એ તો કેવળજ્ઞાન થાય અને એમાં ને એમાં સિદ્ધ સુધી સાદિ-અનંત રહેવાનું. એની એ પર્યાય નહિ હોં. કારણ કે પર્યાયની વ્યાખ્યા છે ને? ક્ષાયિક સમકિત પણ પર્યાય છે, ગુણ નહિ. દ્રવ્ય નહિ. ગુણ ત્રિકાળી અને દ્રવ્ય ત્રિકાળી છે. સમજાય છે કાંઈ? આહાહા..!

કહે છે કે એ શા કારણથી હેય છે? ત્યાગવાયોગ્ય છે? એ હેયનો અર્થ જ એમ અંદર છે. કારણ કે ઓલામાં બે અર્થ કર્યા હતા ને? એટલે હેય છે એટલે ત્યાગવાયોગ્ય છે શા કારણથી? એમ લેવું. હેય છે એટલે ત્યાગવાયોગ્ય છે એ શા કારણથી? કે તેઓ પરસ્વભાવો છે. નિજસ્વભાવ નહિ. આહાહા..!

ચંદુભાઈ! તમે કાલે યાદ આવ્યા હતા પૂરું થયું ત્યારે. ત્યાં આવ્યા બરાબર આજે. રાતે જરીક થયું કોણ જાણે લોકોને કાંઈક ..... એય..! રતિભાઈ! તમારી વાત થઈ હતી હોં. પછી રામજીભાઈ કહે કે કોણ જાણે કાલે .... વાત આ છે અને આવી છે ટાકણે. જુઓ કાલે હિન્દી હતી અને આજે ગુજરાતી થઈ. હરખ જમણમાં પહોંચી ગયા. આહાહા..!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- આહાહા..! મતિજ્ઞાન પોકાર.. પોકાર.. (કરે કે) આવો.. આવો.. કેવળજ્ઞાન આવો. અટકવાની વાત નહિ એમ કહે છે.

શ્રોતા :- એ કહે છે કે હું આવું છું.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, કેવળજ્ઞાન તો આવે છૂટકો. મતિજ્ઞાને પકડ્યો દ્રવ્યને અને એ જે જ્ઞાન થયું એ જ્ઞાને થોડા કાળમાં કેવળજ્ઞાન લીધે છૂટકો. આહાહા..! એ પરમાત્મા થવાનો. એમાં એને શંકા વચમાં આવી જાય કે પડી જાય એ વાત છે નહિ. આહાહા..! ભારે વાત ભાઈ!

કહે છે કે ચાર પ્રકારના ભાવ જે પર્યાય છે એને હેય કહો છો. શા કારણે? કારણ કે તેઓ પરસ્વભાવો છે ને. તારો સ્વભાવ નથી. તું સ્વભાવ નથી તો તું કોણ? અને એ પરદ્રવ્ય છે ત્યારે સ્વદ્રવ્ય કોણ? આ જ્યારે પરદ્રવ્ય ત્યારે સ્વદ્રવ્ય કોણ? આહાહા..! એ હવે વાત કરે એની સામે. 'સર્વ વિભાવગુણપર્યાયોથી રહિત...' સર્વ વિભાવગુણપર્યાયો એટલે ચાર પ્રકારના પર્યાયો. સમજાય છે? દશ મિનિટ છે ને? કહે છે કે 'સર્વ વિભાવગુણપર્યાયોથી રહિત...' એટલે કે એ ચાર પ્રકારના જે બાવન બોલ કહ્યા, એને અહીંયા વિભાવગુણપર્યાય તરીકે શબ્દ વાપર્યો છે. પંડિતજી! એ બાવન બોલ. ત્રેપન છે ને? ત્રેપન. અને આ બાવન બોલ. એકકોર ભગવાન પારિણામિકભાવ ધ્રુવ. ..ભાવ, ત્રિકાળીભાવ. આ ત્રેપનમાં એક જ ભાવ ધ્રુવ. બાવનભાવ ઉપાદેય નહિ. ઓહોહો..! એ તો જીવત્વ પરિણામિકભાવ ત્રિકાળી. અહીં જીવનું છે. જીવત્વપણું ત્રિકાળી. જુઓ! જીવત્વપણું એનો ભાવ. જીવદ્રવ્ય, તેનું જીવત્વપણું એટલે પરિણામિક ધ્રુવભાવ. જે અહીં અતઃતત્ત્વ તરીકેનો ભાવ (કહ્યો). એને કરીને પાછું એ દ્રવ્ય કરીને એ દ્રવ્યનો આધાર પરિણામિક એમ લેશે. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ?

'જે સર્વ વિભાવગુણપર્યાયોથી રહિત...' કેવો છું હું? અને જે ઉપાદેય છે તે કેવું તત્ત્વ છે? કે 'શુદ્ધ અંતઃતત્ત્વસ્વરૂપ...' શુદ્ધ-અંતઃભાવસ્વરૂપ.. શુદ્ધ-અંતઃસ્વભાવસ્વરૂપ. ઓલા પરસ્વભાવ કહ્યા હતાને? એની સામે આ છે. સામે ઓલા પરસ્વભાવ કહ્યા હતા એની સામે શુદ્ધ-અંતઃસ્વભાવસ્વરૂપ. તત્ત્વ કહો કે શુદ્ધ અંતઃસ્વભાવસ્વરૂપ. એને પરસ્વભાવ કહ્યા હતાને? અને અહીંયા અંતઃતત્ત્વસ્વરૂપ ભાવ ત્રિકાળી અને એ સ્વદ્રવ્ય. સામે-સામે છે. ઓલા પરસ્વભાવો હતા તે પરદ્રવ્ય અને ત્રિકાળી જે અંતઃતત્ત્વ, અંતરભાવ, ધ્રુવસ્વભાવ એવું જે સ્વદ્રવ્ય તે ઉપાદેય છે, તે આદરણીય છે. લ્યો! ચાર પર્યાય ત્યાગયોગ્ય છે અને ધ્રુવસ્વભાવ ઉપાદેય છે. આહાહા..! શાંતિભાઈ!

શુદ્ધ અંતઃભાવ... તત્ત્વનો ભાવ છે ને? 'તત્ત્વાર્થશ્રદ્ધાન'માં નથી આવતું? અર્થ એટલે દ્રવ્ય, ગુણ અને પર્યાય અને તત્ત્વ એટલે એનો ભાવ. એનો ભાવ. એ શુદ્ધ અંતઃભાવ, ત્રિકાળી ભાવ એ અંતઃતત્ત્વસ્વરૂપ સ્વદ્રવ્ય ઉપાદેય છે. સમજાય છે કાંઈ? સ્વદ્રવ્ય ઉપાદેય. **'अन्तस्तत्त्वं स्वकद्रव्यम् उपादेयम्'** ઓહોહો..! એક જ ઉપાદેય છે. ધ્રુવ પરમપારિણામિકસ્વભાવ જીવત્વસ્વભાવ ત્રિકાળી. સમજાય છે કાંઈ? જેમાં અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન બેહદ જેનો સ્વભાવ, વસ્તુ છે એનો સ્વભાવ બેહદ જે છે એવું જે અંતઃસ્વભાવરૂપ, અંતઃભાવરૂપ એવું જે સ્વદ્રવ્ય. એ બધા ભાવને સ્વદ્રવ્ય કીધું છે. અંતઃતત્ત્વસ્વરૂપ સ્વદ્રવ્ય જ ઉપાદેય છે. સમ્યગ્દ્રષ્ટિને અંતઃભાવસ્વરૂપ એક આત્મદ્રવ્ય ત્રિકાળી એ જ ઉપાદેય છે. આહાહા..! ક્યાં ગ્રહણ-ત્યાગ? આમાં અશુભને છોડો ને શુભને ગ્રહણ કરો, એ ગ્રહણ-ત્યાગ. અરે..! એ ગ્રહણ-ત્યાગ ક્યાં હતો આમાં આત્મામાં? બાયડી, છોકરાને છોડો અને નગ્નપણું અંગીકાર કરો. અરે..! એ ક્યાં હતું આમાં? આમાં ક્યાં? આહાહા..!

અહીં તો કહે છે, ભગવાન.... અને ભગવાન થવાનો રસ્તો જે પરમ ભગવાન ઉપાદાન સ્વરૂપ શુદ્ધ ધ્રુવસ્વભાવ એમાં અંતઃતત્ત્વ એનો જે ભાવ છે તેને અંતઃદ્રવ્ય કહેવામાં આવે છે અને એને આદરણીય અને ઉપાદેય અને ત્યાં નજર નાખવા જેવું છે. એ નિધાન ઉપર નજર નાખવા જેવું છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? હવે એ અંતઃતત્ત્વની વ્યાખ્યા જરી કરશે. સામાન્ય ભાષા હતીને અંતઃતત્ત્વ? સામાન્યભાવ હતો ને? ઓલામાં જે પરસ્વભાવમાં સામાન્ય હતું અને પરસ્વભાવના ભેદો બાવન હતા. સમજાણું કાંઈ? પરસ્વભાવના ભેદો બાવન હતા. હવે આ અંતઃતત્ત્વ સામાન્ય, એના ભેદ કેવા? આહાહા..!

'સહજજ્ઞાન...' ત્રિકાળી સ્વભાવિક જ્ઞાન.. ત્રિકાળી સ્વભાવિક જ્ઞાન જેમાં અનંતા અનંતી કેવળજ્ઞાનની પર્યાયો–ગુણ પડ્યા છે એવું સહજજ્ઞાન, ધ્રુવજ્ઞાન. 'સહજદર્શન...' સ્વભાવિક દ્રષ્ટાપણું ત્રિકાળી, જેમાં ત્રિકાળી મહાસત્તાનું ભાન પર્યાયમાં નહિ, અહીંયા તો મહાસત્તાનું ભાન વખતે એવી અનંતી શક્તિ દર્શન-ગુણમાં પડી છે. એવો જે દર્શનસ્વભાવ ત્રિકાળી. સ્વભાવિક જ્ઞાન, સ્વભાવિક દર્શન, સ્વભાવિક ચારિત્ર. એ ત્રિકાળી સ્વભાવિક ચારિત્ર. વીતરાગભાવ. આત્મામાં સ્વભાવિક વીતરાગભાવ શાંતભાવ–ઉપશમરસભાવ, શાંતરસ ત્રિકાળી એને સ્વભાવિક ચારિત્ર ધ્રુવભાવ એ સ્વભાવિક ચારિત્ર ત્રિકાળી ધ્રુવ.

'સહજ પરમવીતરાગ-સુખાત્મક...' ભાષા. સુખને નાખવું છે ને? એટલે સહજ પરમવીતરાગ સુખસ્વરૂપ. ત્રિકાળી આનંદકંદ પ્રભુ... કેવો સુખ છે એ? સ્વભાવિક પરમવીતરાગ-સુખાત્મક... પરમ વીતરાગ સુખસ્વરૂપ, ધ્રુવસ્વરૂપ, પરમવીતરાગ સુખસ્વરૂપ, ધ્રુવસ્વરૂપ. એ ચતુષ્ટય લીધા ચાર. ખરેખર સહજજ્ઞાન ત્રિકાળી, ત્રિકાળી દર્શન, સહજ ચારિત્ર અને સહજ પરમવીતરાગ (સુખ)—એવું શુદ્ધતત્ત્વસ્વરૂપ. લ્યો! એવું શુદ્ધ અંતઃતત્ત્વભાવ, એવું અંતર તત્ત્વ સ્વરૂપ. આહાહા..!

એ 'આ સ્વદ્રવ્ય...' હવે એનો આધાર છેલ્લો ઓલો **'अप्पा'** શબ્દ પડ્યો છે ને? પાઠમાં પડ્યો છે ને જુઓને. **'सगदव्वमुवादेयं अंतरतच्च'** એટલે અંતઃતત્ત્વનું એવું સ્વદ્રવ્ય ઉપાદેય. એટલે કે એ આત્મા. **'अप्पा'** છેલ્લે શબ્દ પડ્યો છે ને? એ **'अप्पा'**નો અર્થ કાઢ્યો પરમપારિણામિકભાવ એકલો. સમજાય છે કાંઈ? છે બધુંય ભાઈ પહેલેથી છેક સુધી ઝીણું. પણ છે એના ઘરની ચીજ. એને આ રીતે જાણે અને ઓળખે અને અનુભવે છૂટકો છે, એ વિના કોઈ રસ્તો જન્મ-મરણનો અંત લાવવાનો નથી. સમજાણું કાંઈ?

એવું 'શુદ્ધઅંતઃતત્ત્વસ્વરૂપ આ સ્વદ્રવ્યનો આધાર...' વળી આધેય-આધાર... આધેય-આધાર કેમ નથી જેમાં? એમ અહીં સમજાવે છે. ત્યારે ગુણસ્વભાવ, એનો આધાર દ્રવ્ય—એવો ભેદ પણ નથી એમાં એમ બતાવવું છે મૂળ તો. સમજાય છે કાંઈ? આ સ્વદ્રવ્યનો આધાર, સ્વદ્રવ્ય એટલે આ સ્વજ્ઞાન, દર્શન આદિ અંતઃતત્ત્વ એ સ્વદ્રવ્ય એ '(- સહજ પરમ પારિણામિક ભાવ જેનું લક્ષણ છે એવો)...' સ્વભાવિક પરમ પારિણામિકભાવ. પરમપારિણામિકભાવ. ચારેય પર્યાયને પણ પરિણામિક તો કહે છે. આ તો પરમપારિણામિકભાવ. પર્યાયરૂપી પારિણામિકભાવ, પારિણામિકભાવ એ હેય. અને પરમ પારિણામિકભાવ એ ઉપાદેય. આહાહા..!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પારિણામિક પર્યાય છે ને ચાર, એને પારિણામિકની પર્યાય કહે છે. ઉદય, ઉપશમ, ક્ષયોપશમ એને પણ પર્યાય કહે છે. પર્યાય. એ પર્યાયના બાવન બોલ એ હેય છે અને એક સહજ પરમપારિણામિકભાવ જેનું લક્ષણ એવો 'કારણસમયસાર છે.' તે આ **'अप्पा'** છેલ્લો શબ્દ છે ને ૫૦માં? એ આત્મા ઉપાદેય છે. લ્યો! આહાહા..! વખત થઈ ગયો.

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

* * * * *

ભાદરવા વદ ૪, સોમવાર, તા. ૨૯-૯-૧૯૬૯
ગાથા- ૫૧ થી ૫૫, શ્લોક-૭૪, પ્રવચન-૨૦

નિયમસાર. મોક્ષમાર્ગનો અધિકાર છે. શુદ્ધભાવ અધિકાર. નીચે. ૫૦મી ગાથાની ટીકા થઈ ગઈ.

'એવી રીતે (આચાર્યદેવ) શ્રીમદ્ અમૃતચંદ્રસૂરિએ (શ્રી સમયસારની આત્મખ્યાતિ નામની ટીકામાં ૧૮૫મા શ્લોક દ્વારા) કહ્યું છે કે -'

(शार्दूलविक्रीडित)

"सिद्धान्तोऽयमुदात्तचित्तचरितैर्मोक्षार्थिभिः सेव्यतां
शुद्धं चिन्मयमेकमेव परमं ज्योतिः सदैवास्म्यहम्।
एते ये तु समुल्लसन्ति विविधा भावाः पृथग्लक्षणा-
स्तेऽहं नास्मि यतोऽत्र ते मम परद्रव्यं समग्रा अपि ॥"

કહે છે કે ધર્માત્મા એને કહીએ કે 'જેમના ચિત્તનું ચરિત્ર ઉદાત્ત છે...' જેના જ્ઞાનસ્વભાવમાં અભિપ્રાયની ઉદારતા છે. '(-ઉદાર, ઉચ્ચ, ઉજ્જવળ) છે એવા...' જીવો. 'એવા મોક્ષાર્થીઓએ...' પૂર્ણ પવિત્ર આનંદદશાની પ્રાપ્તિના અભિલાષી જીવોએ 'આ સિદ્ધાંતનું સેવન કરો કે- હું તો શુદ્ધ ચૈતન્યમય એક પરમ જ્યોતિ જ સદાય છું;...'

શ્રોતા :- સિદ્ધાંત એ?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, સિદ્ધાંત આ. હું તો શુદ્ધ ચૈતન્યમય, જ્ઞાનમય, એકલો પરમબ્રહ્મ સ્વભાવ એવો ચૈતન્યમય અને એક પરમ જ્યોતિ સદાય છું, એમ. ચૈતન્યમય એક પરમ જ્યોતિ સદાય છું. સમ્યગ્દ્રષ્ટિ જીવે—જેનો અભિપ્રાય સમ્યક્ છે એ જીવે—આ સિદ્ધાંત સેવન કરવો કે હું તો શુદ્ધ ચૈતન્યમય... પાછો ચૈતન્યવાળો નહિ, ચૈતન્યમય–જ્ઞાનમય, એકરૂપ.. પાછું એકરૂપ. પર્યાયના અનેકરૂપે આને ગૌણ કરીને અહીંયા વાત કરે છે. શુદ્ધચૈતન્યમય એક પરમ જ્યોતિ જ સદાય છું... ત્રણે કાળે. ત્યાં સુધી તો.. ત્યાં સુધી તો આ ગાથા સાથે મેળ બરાબર છે. સમજાય છે કાંઈ?

જુઓ! આ ધર્મી જીવે એટલે જેના ચિત્તમાં અભિપ્રાયમાં ઉજ્જવળતા–નિર્મળતા છે એણે આ સિદ્ધાંત સદૈવ સેવવો.

શ્રોતા :- સદાય?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- સદા–નિરંતર, અખંડ. હું તો ચૈતન્યમય, વસ્તુ જે છે એ ચૈતન્યમય વસ્તુ છે એ હું છું. લ્યો, આ સમ્યગ્દ્રષ્ટિનો અભિપ્રાય અને સમ્યગ્દ્રષ્ટિનું ધ્યેય અને સમ્યગ્દ્રષ્ટિનો વિષય આત્મા

પૂર્ણ એકરૂપ છે. સમજાય છે કાંઈ? એ સિદ્ધાંતનું સેવન કરો, એમ કહે છે આચાર્ય. આ નિર્ણયનું સેવન કરો. આ સિદ્ધાંત છે ત્રિકાળી. નિયમિત નિયમ. વસ્તુ આ છે કે પરમાત્મસ્વરૂપ ચિન્મય વસ્તુ–ચૈતન્યમય વસ્તુ તે હું છું. એવા સિદ્ધાંતનું સેવન કરો. લ્યો! આમાં, હું શુભરાગ છું કે કર્મવાળો છું કે એ વાત આવતી નથી. કેમકે જેને જે થવું હોય તે પ્રમાણે તેની શ્રદ્ધાન ભાવના કરે. રાગરૂપે થવું હોય એ રાગની ભાવના કરે એટલે કે સંસારની ભાવના. મોક્ષાર્થી છેને અહીંયા? મોક્ષનો અધિકાર છે ને? જેને જેવું થવું હોય, એવું એ માને, એવું થાય. રાગવાળો છું, વિકલ્પવાળો છું, વિકારવાળો છું—એમ જો માને તો વિકારવાળો થાય, તો સંસારમાં જાય. કેમ શેઠિયા નથી આવ્યા? તબિયત ઠીક નથી? સમજાય છે કાંઈ?

'હું તો શુદ્ધ ચૈતન્યમય એક પરમ જ્યોતિ જ સદાય છું;...' 'જ' આવ્યુંને. 'જ' આવ્યું કે નહિ?

શ્રોતા :- 'જ'નો અર્થ ભી હોય?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- 'ભી' ન હોય. એ 'ભી' તો આખું દ્રવ્ય બતાવવું હોય ત્યારે. વસ્તુ બતાવવી સમ્યક્ એકાંત ત્યાં 'જ' આવે. સમ્યક્ એકાંત ચિન્મય જ્યોતિ બતાવવી હોય ત્યાં 'જ' આવે. વળી હું ચિન્મય છું અને રાગમય છું એમ આવે દ્રવ્યસ્વભાવમાં? સમજમેં આયા? અનેકાંત એમ થાય? નિશ્ચયથી દ્રવ્ય શુદ્ધ ધ્રુવ ત્રિકાળ છે એ એકાંત ધ્રુવ છે. વળી ત્યાં કથંચિત્ નિશ્ચયથી ધ્રુવ છે અને કથંચિત્ અધ્રુવ છે એમ આવે? એમ આવે નહિ. એમ હોઈ શકે નહિ. તો વસ્તુ સિદ્ધ થાય નહિ. સમજાણું કાંઈ?

આત્મા દ્રવ્ય અને પર્યાય, એમાં દ્રવ્ય.. દ્રવ્યાર્થિકનયે દ્રવ્ય એકાંત નિત્ય અને ધ્રુવ છે. એમાં વળી દ્રવ્યાર્થિકનયે નિત્ય પણ છે અને દ્રવ્યાર્થિકનયે પર્યાય અનિત્ય પણ છે એમ આવે એમાં? એમ ન આવે. એક જ વાત આવે. પર્યાયાર્થિકનયે પર્યાય જ છે. પર્યાયાર્થિકનયે વળી પર્યાય પણ આવે અને ત્રિકાળી દ્રવ્ય પણ આવે—એમ આવે?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એવું કરે છે માટે ચાલે છે. એ તો આખું પૂર્ણ દ્રવ્ય બતાવવું હોય ત્યારે એને કહે, દ્રવ્ય કેવું છે આખું? કે કથંચિત્ નિત્ય છે અને કથંચિત્ અનિત્ય છે. પણ જ્યારે એક પડખાંથી નયને બતાવવું હોય તો દ્રવ્યાર્થિકનયે તો દ્રવ્ય નિત્ય જ છે. સમજાણું કાંઈ?

શ્રોતા :- જૈનોમાં 'જ' હોય જ નહિ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- 'જ' હોય. આ શું આવ્યું આ? આવે છે, શ્રીમદ્‌માં પણ આવે છે. મારો મહાવીર ... કરે. એ તો બીજી રીતે વાત છે. છેને જુઓને! પણ પાઠ શું છે? જુઓ. '**सिद्धान्तोऽयमुदात्तचित्तचरितैर्मोक्षार्थिभिः**' આવો સિદ્ધાંત સેવો, એમ કહે છે અહીં તો આચાર્ય. '**शुद्धं चिन्मयमेकमेव**' '**एव**' છે ને '**एव**'? એક જ.. એક જ.. એક જ.. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ?

કહે છે કે જે આત્માર્થી હોય.. આત્માર્થી કહો કે મોક્ષાર્થી કહો. એને અમૃતચંદ્રાચાર્ય દેવ કુંદકુંદાચાર્યની ગાથાનો સાર કહીને... કહેવામાં આવે છે. અરે..! ધર્માત્માએ–ધર્માર્થીઓએ–

મોક્ષાર્થીઓએ એ સિદ્ધાંત સેવન કરો. કે હું તો.. હું તો શુદ્ધચૈતન્યમય એક પરમ જ્યોતિ જ સદાય છું. આહાહા..! હવે એમાં 'જ' આવ્યો, ચૈતન્યનો અભેદ આવ્યો, એકરૂપ આવ્યું, પરમપણું આવ્યું અને સદાય આવ્યું. આહાહા..! કહો, શુદ્ધ તો એકકોર નાખ્યું. શુદ્ધ આવ્યું એકકોર, એકકોર ચૈતન્યમય. રાગાદિ નહિ, એક (છું), અનેક નહિ, પરમ ઉત્કૃષ્ટ જ્યોતિ જ એકાંત સદાય આવો છું. સમજાય છે કાંઈ?

'અને...' હવે બીજો બોલ. 'આ જે ભિન્ન લક્ષણવાળા...' પુણ્ય, પાપ, દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, શુભ આદિ, અશુભ વિકલ્પો જે છે એ આ.. પાછી વિદ્યમાનતા છે. મોક્ષનો માર્ગ બાપુ! અલૌકિક છે. સમજાય છે? આ જે... એટલે વિદ્યમાનતા છે. રાગાદિ, પુણ્ય-પાપના વિકલ્પ શુભ, અશુભ રાગ છે ખરો. છે ત્યારે નિષેધ થાયને? ન હોય એનો નિષેધ શું કરવો? આહાહા..! આ અને 'આ જે ભિન્ન લક્ષણવાળા...' એટલે શું કહ્યું? ચૈતન્યમય લક્ષણવાળું મારું તત્ત્વ શુદ્ધ એક પરમ જ્યોતિ જ ત્રિકાળ... ત્રિકાળ... ત્રિકાળ... એની સામે ભિન્ન લક્ષણ... મારા ચૈતન્ય લક્ષણ સિવાય જેટલા દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા, કામ, ક્રોધના વિકલ્પો ઉઠે એ બધા ભિન્ન લક્ષણોવાળા (છે). એક વાત. ઓલા એક હતું એની સામે વિવિધ પ્રકારના. સમજાણું કાંઈ? પોતે હતો શુદ્ધ ચૈતન્યમય લક્ષણવાળો (અને) આ ભિન્ન લક્ષણવાળા. આહાહા..! અશુદ્ધ છે, ભિન્ન છે અને એકરૂપ નથી. વિવિધ પ્રકારની પર્યાય–ભાવો છે એ તો. કોઈ વખતે શુભ, અસંખ્ય પ્રકારના શુભમાં આવ્યો. શુભ(માં) કોઈ વખતે કોઈ હોય, કોઈ દયાનો, કોઈ દાનનો, કોઈ ભક્તિનો. એ ભિન્ન લક્ષણવાળા વિવિધ નામ ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારની પર્યાયો. જુદી જુદી જાતની અનેક પ્રકારની વિકારી પર્યાયો પ્રગટ થાય છે.

'પ્રગટ થાય છે...' એટલે શું કામ એમ કહ્યું? કે મારા સ્વરૂપમાં તો નથી પણ પર્યાયમાં પ્રગટ થાય છે. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? આ પર્યાયો જે પ્રગટ શુભ દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ આદિના પરિણામ છે... અહીંયા તો મુખ્ય તો એ વાત લેવી છે. અશુભ તો ક્યાંય ગયું. આ જે વિવિધ પ્રકારના..... સમ્યગ્દ્રષ્ટિ પોતાના આત્માને શુદ્ધ એક સદાય ચૈતન્યમય માનતો, જાણતો અને એનાથી વિરૂદ્ધના વિકલ્પો જેટલા શુભ-અશુભના થાય એ પ્રગટ ભાવો તે હું નથી. આ હું છું અને આ હું નથી. લ્યો! સવારમાં ચાલે છે કે નહિ આપણે ભેદજ્ઞાન? એ જ વાત છે. એ તો બધે બીજી રીતે, ત્રીજી રીતે વસ્તુ તો પરથી ભિન્ન છે એ બતાવવું છે ને. સમજાણું કાંઈ?

'આ જે ભિન્ન લક્ષણવાળા વિવિધ પ્રકારના...' પર્યાયો છે. પર્યાય છેને ભાવ એટલે? 'તે હું નથી...' એ વ્યવહાર રત્નત્રયનો વિકલ્પ ઉઠે એને, સમકિતી માને છે કે એ હું નથી. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? મારામાં નથી, એ હું નથી.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- સમકિતી, ચોથા ગુણસ્થાનની વાત અહીં તો ચાલે છે. સમજાણું કાંઈ? એ તો મુનિ છે એટલે મુનિપણાની મુખ્યતાથી વાત કરી છે. બાકી તો સમ્યગ્દ્રષ્ટિની જ વાત છે. ભલે ત્રણ કષાયના ભાવ રહ્યા, પણ એ વિવિધ પ્રકારના ભાવ એ હું નથી.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અત્યારે એ વાત નથી આમાં. આ કળશમાં એમણે તો ફક્ત એક ચૈતન્યમયની સાથે અને પરદ્રવ્યની સાથે મેળવવા માટે આ કળશ લીધો છે. આ કળશમાં જે નિર્મળ પર્યાય છે એને પરદ્રવ્ય અહીં નથી કહી અને ૫૦માં તો નિર્મળ પર્યાયને પરદ્રવ્ય કીધી છે. આપણે ચાલે છે એમાં તો. સમજાય છે? એટલો આમાં મેળ છે. ચૈતન્યમય હું સદાય છું એકરૂપ, એ તો થઈ ગઈ–વસ્તુ થઈ ગઈ. હવે પર્યાયમાં જે રાગાદિ અનેક પ્રકારના ઉત્પન્ન થાય, વિવિધ પ્રકારના એ હું નથી. ઓલી એક સમયની પર્યાય નિર્મળ છે એ વાત આમાં લેવી નથી. પણ એ આવી જાય એની સાથે. સમજાય છે? આ ચિન્મય વસ્તુ છું તો દ્રવ્ય થઈ ગયું.

શ્રોતા :- પર્યાય જુદી પડી ને?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પર્યાય જુદી પડી રહી ગઈ. સમજાય છે કાંઈ?

વસ્તુની અંતર્મુખ દ્રષ્ટિ કરતાં હું એક ચિન્મય જ્યોતિ પરમસ્વરૂપ જ સદા છું. આ તો પછી વસ્તુમાં પર્યાય આવી નહિ. પણ અહીંયા નિષેધ કરવો છે ઓલો વિકારનો. સમજાણું કાંઈ? મોક્ષના અધિકારની ગાથા છેને આ કળશ? એટલે મોક્ષનું કારણ, વિકલ્પ વ્યવહારરત્નત્રય મોક્ષનું કારણ નથી એ સિદ્ધ કરવું છે ત્યાં. જેટલા દયા, દાન, વ્રત, શુભ ઉપયોગ આદિ હોય એ બધું મોક્ષનું કારણ નથી, બંધનું કારણ છે. આહાહા..! ભારે કામ ભાઈ! જગતને વીતરાગનું તત્ત્વ હજી સમજણમાં લેવું કે આવું છે, એ વાત મોંઘી થઈ પડી છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

કહે છે કે અરે..! 'હું તો શુદ્ધચૈતન્યમય એક પરમ જ્યોતિ જ સદાય છું;...' એ સિદ્ધાંતનું સેવન કરો. આ માન્યતાને સેવો. એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? 'અને આ જે ભિન્ન લક્ષણવાળા વિવિધ પ્રકારના ભાવો પ્રગટ થાય છે...' એ હું નથી. વિકલ્પો આદિ છે એ હું નથી. 'કારણ કે તે બધાય મને પરદ્રવ્ય છે.' આહાહા..!

શ્રોતા :- મોક્ષમાર્ગ પરદ્રવ્ય?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- મોક્ષમાર્ગ પરદ્રવ્ય. એ તો પહેલા આવી ગયુંને અંદર? એ તો આવી ગયું ૫૦માં. ચાર પર્યાયો છે... મોક્ષમાર્ગની પર્યાયો પરદ્રવ્ય, કારણ કે સ્વદ્રવ્ય નહિ તે પરદ્રવ્ય, સ્વસ્વભાવ નહિ તે પરસ્વભાવ. સ્વસ્વભાવ ઉપાદેય તો એ પરસ્વભાવ હેય, એમ બેસે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

અંતર્મુખ ભગવાન આત્મા.. બહિર્મુખના લક્ષેથી છૂટીને અંતર્મુખના લક્ષે જાય છે ત્યારે તો ચિન્મય જ વસ્તુ એક દ્રષ્ટિમાં હોય છે. અને સામાન્ય તરફ દ્રષ્ટિ ગઈ આમ બહિરાત્મથી અંતર્મુખ ગઈ એટલે સામાન્ય એક જ ચિન્મય છું એમ સિદ્ધાંત, એમ કહે છે મૂળ તો. કારણ કે એનું શરણ છે અને એને આશ્રયે નિર્મળ પર્યાય મોક્ષની નવી પ્રગટ થાય છે. સમજાણું કાંઈ? એકાંત છે રે, એકાંત છે, એમ કહે. વ્યવહારથી પણ કાંઈક લાભ થાય એમ કહો તો અનેકાંત કહેવાય. કારણ કે વ્યવહારને સાધન કહ્યું છેને પંચાસ્તિકાયમાં, પરમાત્મ પ્રકાશમાં. કેટલે ઠેકાણે કહ્યું, લ્યો. દ્રવ્યસંગ્રહમાં. ભાવના, છ ઢાળા. 'હેતુ

નિયતકો હોઈ.' આવે છે કે નહિ? નિયત નામ નિશ્ચયનો વ્યવહાર હેતુ છે, કારણ છે, સાધન છે. એ બધી વાત નિમિત્ત શું છે એનું જ્ઞાન કરાવવા વાત છે. વ્યવહારનયે સાધન, વ્યવહારનયે હેતુ, વ્યવહારનયે કારણ એટલે અસદ્ભુતનયે તે બધું કારણ કહેવામાં આવે છે. આહાહા..! ભારે કામ!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- જ્ઞાનનો અર્થ જુદી વાત છે, અહીં તો આદરણીય અને હેયપણાની વાત છે. જ્ઞાન તો બેયનું છે. એ તો કહે છે કે રાગ છે. રાગ નથી? રાગ છે તો જ્ઞાન કર્યું. પણ જ્ઞાનમાં એ 'છે' એ હું નહિ, એ પરદ્રવ્ય છે. બે ક્યારે થાય? એ પણ એક વસ્તુ તો છે ને? શુભોપયોગ વસ્તુ છે કે નહિ? છે ને? છે પણ એ હેયબુદ્ધિએ છે. એ પરદ્રવ્ય તરીકે છે. અહીં તો વ્યવહારરત્નત્રયનો વિકલ્પને પરદ્રવ્ય અહીંયા તો ચોખ્ખું કહી દીધું.

આ ૫૦મી ગાથામાં તો નિશ્ચય મોક્ષમાર્ગની પર્યાયને પણ પરદ્રવ્ય કહી દીધી. એક ડગલું આગળ જઈને આ નિયમસારમાં છે. સમજાણું કાંઈ? અહીં તો આદેશ કરે છે આચાર્ય. જૈન, સારા જૈનદર્શનનો સાર એમ સેવવો હોય તારે તો, આમ સેવન કરો. આદેશ કરે છે જુઓ! આહાહા..! કે ભિન્ન લક્ષણવાળા વિવિધ પ્રકારની પર્યાયો થાય છે, પર્યાય વિકલ્પાદિ છે, 'તે હું નથી,...' આ હું છું અને આ હું નથી.—આ એનું નામ અનેકાંત થયું. કહો, દેવીલાલજી! આ ચૈતન્યમય છું આ હું—એમ અનેકાંત થયું. બે છે પણ આ હું છું અને આ હું નથી. —એવી રીતે અનેકાંત છે.

શ્રોતા :- બેય હું છું એમ નહિ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- બેય હું છું એમ નહિ. એનું જ્ઞાન કરે પણ આ હું છું એવું જ્ઞાન, આ હું નથી એવું જ્ઞાન, એમ. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

જેને વ્યવહાર રત્નત્રયનું સાધન કહ્યું, સાધ્યનું સાધન કહ્યું, નિશ્ચયનું કારણ કહ્યું, નિશ્ચયનો હેતુ કહ્યો.. સમજાય છે કાંઈ? નિશ્ચયનો ઉપચારમાર્ગ કહ્યો પુરુષાર્થસિદ્ધિ ઉપાય આદિમાં. ઉપચાર... એ બધોય હું નહિ, અહીં તો એમ કહે છે. શોભાલાલજી! એવી વાત છે. આહાહા..! હું જ્યાં છું ત્યાં એ નથી અને એ જે છે ત્યાં હું નથી, એમ કહે છે. આહાહા..!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, લક્ષ અનેકાંતનું ક્યાં લેવું છે? લક્ષ તો એકાંતનું થયું ત્યારે એને અનેકાંતનું જ્ઞાન થાય. હું સદા ચિન્મય એકરૂપ છું એવું દ્રવ્યનું જ્ઞાન થતાં, પર્યાયનું જ્ઞાન દ્રવ્યનું જ્ઞાન થતાં થાય છે. ત્યારે કહે, આ છે એ હું નથી—એવું જ્ઞાન ત્યાં થાય છે. સમજાણું કાંઈ? બહુ. કહો, કાંતિભાઈ સમજાય છે કે નહિ આ? ઓલામાં તો કાંઈ નહોતું. ..ઋદ્ધિમાં. આહાહા..! આવો માર્ગ પવિત્ર સનાતન માર્ગ લોકોને કાને પડે નહિ બિચારાને અને આગ્રહમાં એમ ને એમ જિંદગી ચાલી જાય. એ તો કીડીને જેમ મનુષ્યપણું મળ્યું નથી અને નિરર્થક જ છે, એમ આને મનુષ્યપણું મળ્યું પણ નિરર્થક છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

ત્યાગી થાય બહારથી, તોપણ એ મનુષ્યપણું નિરર્થક છે એનું. કારણ કે વસ્તુ છે એ દ્રષ્ટિમાં તો આવી નથી અને દ્રષ્ટિમાં લાવવા જેવી આ છે અને આ નહિ એ વાત હજી જ્ઞાનમાં પણ આવી નથી. સમજાણું કાંઈ? ઓહોહો..! મને બધાય વિવિધ પ્રકારના ભાવો પ્રગટ થાય છે. એક વાત કે છે. એ હું નથી, પણ તે બધા પરદ્રવ્ય છે. લ્યો, આ તો સમયસારની ગાથા. કળશ સમયસારનો છે. એક એક કળશે અને એક એક ગાથાએ આખો ભેદ.... એને કાંઈ ઝાઝું વાંચવું કે ઝાઝું વિચારવું પડે નહિ. બધાય મને પરદ્રવ્ય છે.

'વળી (આ ૫૦મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ શ્લોક કહે છે-)' પોતે, પદ્મપ્રભમલધારિદેવ પોતે કહે છે.

(शालिनी)

न ह्यस्माकं शुद्धजीवास्तिकाया-
दन्ये सर्वे पुद्गलद्रव्यभावाः।
इत्थं व्यक्तं वक्ति यस्तत्त्ववेदी
सिद्धिं सोऽयं याति तामत्यपूर्वाम् ॥७४॥

શું કહે છે? અહો! 'શ્લોકાર્થ – શુદ્ધ જીવાસ્તિકાયથી અન્ય...' લ્યો! દ્રવ્ય એકલું શુદ્ધ જીવાસ્તિકાય છે. અસ્તિકાય લઈને અને અસંખ્ય પ્રદેશી ભેગું લેવું છે. શુદ્ધ, જીવ અસ્તિ કાય. અસંખ્ય પ્રદેશી અને અનંત ગુણનો પિંડ એવો જે શુદ્ધજીવાસ્તિકાય તે હું છું. 'અન્ય એવા જે બધા પુદ્ગલદ્રવ્યના ભાવો તે ખરેખર અમારા નથી' લ્યો! ૧૫૦ ગાથાના કળશમાં આમ આપ્યું.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એમાંથી કાઢી નાખ્યું છે. ઉત્પાદ-વ્યય... ઉત્પાદ-વ્યય થાય છે તે મારા પરિણામ છે. મારા નહિ એમ કીધું છે ને? મારા નહિ, હું નહિ, એ આમ નાખી દીધું છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

જેમ કે કર્મ ને શરીરમાંથી કાંઈ આત્માની ધર્મપર્યાય આવતી નથી, તેમ પુણ્ય-પાપના વિકલ્પ છે એમાંથી પણ કાંઈ ધર્મની પર્યાય નવી આવતી નથી, તેમ ધર્મપર્યાય પ્રગટી છે એમાંથી ધર્મની નવી પર્યાય આવતી નથી. માટે ત્રણેને પરદ્રવ્ય કહી દીધા છે. સમજાણું કાંઈ? એ શું કહ્યું?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એટલે શું કહ્યું એ? પર્યાયમાંથી પર્યાય? જેમ જડમાંથી પર્યાય આવતી નથી. આ શરીરમાંથી..., સમકિતદર્શન થયું અને પછી ચારિત્રની પર્યાય કાંઈ શરીરમાંથી આવે? અને કર્મમાંથી આવે? રાગમાંથી આવે? પર્યાય થઈ છે સમ્યગ્દર્શન, એમાંથી ચારિત્રની પર્યાય આવે? એ અપેક્ષાએ

જડ પરદ્રવ્ય, રાગ પરદ્રવ્ય અને એક સમયની પર્યાય પણ પરદ્રવ્ય છે. ત્યાં નવી પર્યાય નીકળવા માટે ત્રણે સરખા છે. સમજાય છે કાંઈ આમાં?

શ્રોતા :- એ જડ નથી.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એ જડ જ છે, પર જ છે. એક અંશ છે તે પરદ્રવ્ય વ્યવહાર છે. વ્યવહાર છે તે અસત્યાર્થ છે. પોતાની અપેક્ષાએ દ્રવ્ય છે એ સત્યાર્થ છે. સ્વની અપેક્ષાએ સત્યાર્થ છે.

શ્રોતા :- મૂળ વસ્તુ જુદી રહી ગઈ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- રહી ગઈ. આખું તત્ત્વ જ જુદું છે આખું. એક સમયનો અંશ? કે નહિ. જેને આશ્રયે વિકલ્પ ઉઠે છે, એને આશ્રયે નવી પર્યાય પ્રગટ થતી નથી. બે વાત. મોક્ષમાર્ગની પર્યાય પ્રગટી એને આશ્રયે લક્ષ કરવા જાય તો તો વિકલ્પ ઉઠે. નિર્વિકલ્પ નવી પર્યાય એને આશ્રયે પ્રગટ થાય નહિ. તો જેમ મારે (માટે) શરીર પરદ્રવ્ય છે, એમ એ પર્યાય પણ એ અપેક્ષાએ (પરદ્રવ્ય છે કેમ કે) નવી પર્યાય એને આશ્રયે થતી નથી અને એનો આશ્રય કરવા જાય તો નવી પર્યાય રાગની થાય છે.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- રાગ થાય. આદર કરે તો રાગ થાય, પણ ધર્મની પર્યાય નવી થતી નથી. એ તો પરદ્રવ્ય છે. આહાહા..! આવી વાત! આહા..! સમજાણું કાંઈ?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- આ અપેક્ષાથી કહ્યુંને? ઉત્પાદ-વ્યાય વિનષ્ટદાન પર્યાય છે ને? ત્રિકાળની અપેક્ષાએ વિનષ્ટદાન છે. પુદ્દગલ ગળે અને પૂરાય, ગળે ને પૂરાય. ગળે એટલે વ્યય થાય અને પૂરાય એટલે ઉત્પન્ન થાય. પ્રસન્નભાઈ! તારા બાપા માગશે હોં ઘરે. ત્યાં શું સાંભળ્યું?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એ આ કહ્યુંને, આ કહ્યુંને હમણાં. એક તો પહેલાથી તમને કહ્યું કે પુદ્-ગલ. પુદ્ એટલે પુરાવું એટલે ઉદય–ઉત્પાદ. અને ગલ એટલે વ્યય. જેમ એ પુદ્દગલનો અર્થ એવો છે, એવો આ ઉત્પાદ-વ્યયનો એવો અર્થ છે. ત્રિકાળી દ્રવ્ય નહિ માટે તેને પુદ્દગલદ્રવ્ય કહેવામાં આવ્યું છે. આહાહા..! ઝીણી વાત બહુ ભાઈ!

'શુદ્ધ જીવાસ્તિકાયથી...' એકલું દ્રવ્ય ધ્રુવ, એમ. એ જ સ્વરૂપ મારું, એમ. 'અન્ય એવા જે બધા પુદ્દગલદ્રવ્યના ભાવો...' છે 'તે ખરેખર અમારા નથી...' આહાહા..! 'આમ જે તત્ત્વવેદી સ્પષ્ટપણે કહે છે...' 'કહે છે' નો અર્થ તો કથન છે. 'આમ જે તત્ત્વવેદી સ્પષ્ટપણે...' માને છે, જાણે છે 'તે અતિ અપૂર્વ સિદ્ધિને પામે છે.' એમ. શું કહ્યું? શુદ્ધજીવાસ્તિકાય એટલે શુદ્ધ જીવ, અસ્તિ અને કાય એટલે અસંખ્ય પ્રદેશી વસ્તુ. શુદ્ધ... શુદ્ધ... ધ્રુવ. એનાથી અન્ય એવા જે બધી પુદ્દગલદ્રવ્યની પર્યાયો તે ખરેખર અમારા નથી. આમ જે તત્ત્વવેદી... એ વેદી થઈ એ પર્યાય થઈ. તત્ત્વ જે ત્રિકાળી ધ્રુવ જીવાસ્તિકાય, એનો વેદનારો

સ્પષ્ટપણે જાણે છે. પ્રત્યક્ષ જાણે છે એમ કહે છે અહીં તો. સમજાય છે કાંઈ? '**व्यक्तं**' છે ને? એમ સ્પષ્ટપણે કહે છે. કહે છે તો વાણી છે, પણ ખરેખર તો એમ માને છે એમ પરિણમે છે એમ એનો અર્થ છે. સમજાણું કાંઈ?

'જે તત્ત્વવેદી સ્પષ્ટપણે કહે છે...' એ તો વેદી થયોને, એ તો પરિણમે જ છે. આહાહા..! ભગવાન આત્મામાં શુદ્ધ જીવસ્વરૂપ, જીવાસ્તિકાયસ્વરૂપ એ હું, એવી દશા... 'એ હું' એવું તો પર્યાયે નક્કી કર્યું ને? નક્કી તો પર્યાયે કર્યુંને? એ પર્યાયનું વેદન થયું. હું શુદ્ધ જીવ છું, શુદ્ધ જીવાસ્તિકાય છું, આનંદનું ધામ છું. એવું જે આનંદનુ ધામ છું એવો જે નિર્ણય થયો પર્યાયમાં, તે પર્યાયમાં આનંદનું વેદન આવ્યું. જે પર્યાયે નિર્ણય કર્યો કે હું તો ધ્રુવ છું. નિર્ણય તો પર્યાય કરે છેને, ધ્રુવ ક્યાં નિર્ણય કરે છે? આહાહા..!

જે પર્યાય એમ નિર્ણય કરે છે. અવગ્રહ, ઈહા, અવાય, ધારણા તો પર્યાયમાં ચાલે છે ને? ધ્રુવમાં ચાલે છે? પણ એ વિચારનું અવલંબન ધ્રુવ છે. 'આ ધ્રુવ તે મારું સ્વરૂપ છે' એમ જે પર્યાયે નિર્ણય કર્યો, એમ પર્યાયમાં જે ભાવ આવ્યો, ત્યારે તત્ત્વવેદી થયો. એ તત્ત્વની વ્યક્ત અવસ્થા એના વેદનમાં આવી ગઈ. સમજાણું કાંઈ? આ રીતે જે 'હું ત્રિકાળી શુદ્ધ જીવાસ્તિકાય છું' એમાં સમ્યગ્દર્શન આવ્યું, એમાં સમ્યગ્જ્ઞાન આવ્યું, એમાં ઠર્યો એ ચારિત્ર પણ આવ્યું. સમજાણું કાંઈ?

આ શુદ્ધ જીવાસ્તિકાય વસ્તુ દ્રવ્ય ધ્રુવ... ધ્રુવ... ધ્રુવધામ એ હું છું. 'હું છું' એમાં દર્શન આવ્યું, જ્ઞાન આવ્યું, ચારિત્ર ત્રણે આવી ગયા. એટલે એ ત્રણનો વેદનારો.. ત્રણનો વેદનારો એટલે પરિણમુ છું એનો અર્થ કે વેદનારો. એ સ્પષ્ટપણે વેદે છે કે તે અતિ અપૂર્વ... આ એને મુક્તિ અલ્પકાળમાં થવાની છે એમ કહે છે. 'તે અતિ અપૂર્વસિદ્ધિને પામે છે.' મહામુક્તિને અલ્પકાળમાં પામે છે. દ્રવ્યથી તો મુક્તિ થઈ ગઈ દ્રષ્ટિમાં. સમજાણું?

વસ્તુ છે એ તો મુક્તસ્વરૂપ છે. આમ જીવાસ્તિકાય આ હું છું, એ તો મુક્ત થયું દ્રષ્ટિમાં, તો મુક્તતત્ત્વ આવ્યું. મુક્તતત્ત્વ દ્રષ્ટિમાં આવ્યું. એટલે મુક્ત છું, જીવાસ્તિકાય આ છું, એ તો પર્યાયમાં વેદાણુંને? સમજાય છે કાંઈ? (શ્રોતા :- ...)

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, દ્રવ્ય તો દ્રવ્ય રહ્યું. દ્રવ્યમાં વેદન ક્યાં આવે છે? આ હું છું... રાગાદિ નહિ, વ્યવહારાદિ નહિ, આ છું એમ અંદર શ્રદ્ધા, જ્ઞાન અને એકાગ્રતા થઈ—એવું જે મોક્ષના માર્ગનું સ્વરૂપ તત્ત્વનો વેદનારો, તત્ત્વનો અનુભવનારો થયો. લ્યો.

'તે અતિ અપૂર્વ...' અલ્પકાળમાં અતિ અપૂર્વ. આનંદ.. આનંદ.. આનંદ.. પૂર્ણાનંદ એવી જે મુક્તિ, તેને પામે છે. પર્યાયમાં મુક્તિને પામે છે એમ કહે છે. આહાહા..! લ્યો આ કારણે. તત્ત્વવેદી છે એનાથી મુક્તિને પામે છે. ઓલો વ્યવહાર મોક્ષમાર્ગ રાગાદિ આવે માટે મુક્તિને એનાથી પામે છે એમ નથી.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વાત સાચી છે. અત્યાર સુધી માન્યું એને ધોઈ નાખો. પાટી ધોઈ નાખો. બરાબર છે. નિશાળમાં એવું આવતું. છોકરાઓને તે દિ' તો લખવાનું બહુ નહોતું. સ્લેટ.. સ્લેટ હતી અને

એક ડાબલી રખાતી ડાબલી. એમાં પોતું રાખે કપડાનું ભીનું. ભીનું કપડું રાખતા અમે એ વખતે. ખબર છે. લખાઈ ગયું હોય તો ભૂંસી નાખે.

શ્રોતા :- પાણી નાખીને ધોઈ નાખે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પોતું ફેરવી દે. પોતા કહે છે ને? ડાબલી નાની હોય. પહેલાની માન્યતા હોય એને પોતું ફેરવી નાખો તો આ બેસશે, કહે. શોભાલાલજી!

શ્રોતા :- બધી માન્યતામાં ફેર પડે છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એકેએક માન્યતા અજ્ઞાનીની ફેર છે. એકેય વાતમાં જ્ઞાનીને કે અજ્ઞાનીને મેળ નથી. અથડામણબુદ્ધિ થાય એવું છે.

ઓહો..! સ્પષ્ટપણે તત્ત્વને વેદે છે. પ્રત્યક્ષપણે જ્ઞાન અને આનંદ પરિપૂર્ણ છું એવું શ્રદ્ધયું, જાણ્યું અને અનુભવ્યું એને તો અલ્પકાળમાં મુક્તિ થવાની છે. એની સિદ્ધિ તો અલ્પકાળમાં છે. સમજાણું કાંઈ? એટલે ઉપાય પણ સાથે કહ્યો. મોક્ષનો ઉપાય, આ આત્મા ત્રિકાળી જ્ઞાયક છે તેની શ્રદ્ધા, જ્ઞાન અને રમણતા તે મોક્ષનો ઉપાય. આ વ્યવહાર રત્નત્રય.. વ્યવહાર રત્નત્રય ઘણાં કહે છે. પુરુષાર્થસિદ્ધિમાં આવે છે ને? બેથી મોક્ષ પામે છે નિશ્ચય અને વ્યવહારથી.. એ તો પ્રમાણનું જ્ઞાન કરાવ્યું. એવી ગાથા આવે છે પુરુષાર્થસિદ્ધિ ઉપાયમાં. એ નાખે એ લોકો. ભાઈ! પ્રમાણ શું એનું જ્ઞાન કરાવ્યું છે. બાકી મુક્તિનો ઉપાય તો એક જ છે. આ તત્ત્વનું વાસ્તવિક જ્ઞાયકતત્ત્વ, વસ્તુતત્ત્વ એની દ્રષ્ટિ થતાં, એનું જ્ઞાન થતાં, એમાં રમણતા આવતાં આનંદ અને શાંતિનું વેદન આવે એ મોક્ષનો માર્ગ છે. આહાહા..!

એ મોક્ષના માર્ગે અતિઅપૂર્વ સિદ્ધિને પામશે. એમાં કાંઈ શંકા છે નહિ. કહો, સમજાણું આમાં? આહાહા..! લ્યો એ ૫૦ થઈ. હવે પાંચ રહી. પાંચ ગાથા.

विवरीयाभिणिवेसविवज्जियसद्दहणमेव सम्मत्तं।
संसयविमोहविब्भमविवज्जियं होदि सण्णाणं॥५१॥
चलमलिणमगाढत्तविवज्जियसद्दहणमेव सम्मत्तं।
अधिगमभावो णाणं हेयोवादेयतच्चाणं ॥५२॥
सम्मत्तस्स णिमित्तं जिणसुतं तस्स जाणया पुरिसा।
अंतरहेऊ भणिदा दंसणमोहस्स खयपहुदी ॥५३॥
सम्मत्तं सण्णाणं विज्जदि मोक्खस्स होदि सुण चरणं।
ववहारणिच्छएण दु तम्हा चरणं पवक्खामि ॥५४॥
ववहारणयचरित्ते ववहारणयस्स होदि तवचरणं।
णिच्छयणयचारित्ते तवचरणं होदि णिच्छयदो ॥५५॥

શ્રદ્ધાન વિપરીત -અભિનિવેશવિહીન તે સમ્યક્ત્વ છે;
સંશય-વિમોહ-વિભ્રાંતિ વિરહિત જ્ઞાન સમ્યગ્જ્ઞાન છે. ૫૧.
ચલ મલ-અગાઢપણા રહિત શ્રદ્ધાન તે સમ્યક્ત્વ છે;
આદેય-હેય પદાર્થનો અવબોધ સમ્યગ્જ્ઞાન છે. ૫૨.
જિનસૂત્ર સમકિત હેતુ છે, ને સૂત્રજ્ઞાતા પુરુષ જે,
તે જાણ અંતર્હેતુ, દગ્મોહક્ષયાદિક જેમને. ૫૩.
સમ્યક્ત્વ, સમ્યગ્જ્ઞાન તેમ જ ચરણ મુક્તિપંથ છે,
તેથી કહીશ હું ચરણને વ્યવહાર ને નિશ્ચય વડે. ૫૪.
વ્યવહારનયચારિત્રમાં વ્યવહારનું તપ હોય છે;
તપ હોય છે નિશ્ચય થકી, ચારિત્ર જ્યાં નિશ્ચયનયે. ૫૫.

પહેલાં ગાથાનો અર્થ કરીએ. અન્વયાર્થ. કારણ કે આ ગાથા તકરારી ગાથા છે. ૫૩મી ગાથા છેને એ તકરારી ગાથા છે. ગાથા કાંઈ તકરારી હોય? પણ એના ઊંધા અર્થ કરનારા હોય છે. એનો અન્વયાર્થ– 'વિપરીત અભિનિવેશ...' એટલે 'અભિપ્રાય; આગ્રહ રહિત શ્રદ્ધાન તે જ સમ્યક્ત્વ છે.' વ્યવહાર, આ વ્યવહાર સમકિતની વ્યાખ્યા છે. 'વિપરીત અભિનિવેશ રહિત શ્રદ્ધાન તે જ સમ્યક્ત્વ છે; સંશય, વિમોહ તે વિભ્રમ રહિત (જ્ઞાન) તે સમ્યગ્જ્ઞાન છે.' એ પણ વ્યવહાર છે.

'ચળતા, મલિનતા અને અગાઢતા રહિત શ્રદ્ધાન તે જ સમ્યક્ત્વ છે;...' એ પણ વ્યવહાર છે. 'હેય અને ઉપાદેય તત્ત્વોને જાણવારૂપ ભાવ તે સમ્યગ્જ્ઞાન છે.' એ પણ વ્યવહાર છે. સમજાણું કાંઈ? હવે આ ગાથાનો... 'સમ્યક્ત્વનું નિમિત્ત જિનસૂત્ર છે;...' સમ્યગ્દર્શન પામે છે તે જીવને, સર્વજ્ઞની, વીતરાગની વાણી તે નિમિત્ત છે. અને **'तस्य ज्ञायकाः पुरुषाः'** તે 'જિનસૂત્રના જાણનારા પુરુષોને (સમ્યક્ત્વના) અંતરંગ હેતુઓ કહ્યા છે...' શું કહે છે?

સમ્યગ્દર્શન તો સ્વદ્રવ્યને આશ્રયે પ્રાપ્તિ થાય. એ તો પહેલી વાત ખૂબ દ્રઢ કરીને નિમિત્ત કોણ એનું જ્ઞાન કરાવે છે. સમજાણું કાંઈ? સમ્યગ્દર્શન તો સ્વદ્રવ્યને આશ્રયે જ પ્રગટ થાય. એ તો ખૂબ જોરથી લીધું, પર્યાયને પરદ્રવ્ય ગણી નાખીને. સમજાણું કાંઈ? ભીખાભાઈ!

શ્રોતા :- ... વખત આવ્યો.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- આવ્યો વખત હવે.

શ્રોતા :- નથી આવ્યો.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ત્યાં જ્ઞાન કરાવે છે એને. કહે છે કે નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શનની પર્યાયની પ્રાપ્તિ તો અખંડાનંદ પરિપૂર્ણ દ્રવ્યને આશ્રયે થાય છે. એ તો ઘણી વાત આવી ગઈ. પર્યાયને આશ્રયે નહિ, વિકલ્પને આશ્રયે નહિ, નિમિત્તને આશ્રયે નહિ. ત્રિકાળ ધ્રુવસ્વરૂપ તેનું ધ્યેય બનાવીને પર્યાય પ્રગટ

થાય સમ્યગ્દર્શનની, એને મોક્ષમાર્ગનો એક અવયવ કહેવામાં આવે છે. પણ એ સમ્યગ્દ્રષ્ટિને નિમિત્ત કોણ હોય? કે વીતરાગની વાણી નિમિત્ત હોય. આવો ઉપદેશ, આ રીતે હોય એ વીતરાગનો ઉપદેશ છે. સમજાય છે? વીતરાગની વાણી, જેમાં વીતરાગપણું બતાવે, એ રાગથી લાભ ન બતાવે, નિમિત્તથી લાભ બતાવે નહિ એ વીતરાગની વાણી છે.

શ્રોતા :- નિમિત્તથી લાભ ન બતાવે?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- લાભ બતાવે તો વીતરાગની વાણી ક્યાં રહી? શું કીધું?

કહે છે... પાઠ એવો છે જુઓ! જીવ 'સમ્યક્ત્વનું નિમિત્ત...' આ નિશ્ચય સમકિત છે. પહેલા હજી વ્યવહાર સુધીની વાત હતી. નિશ્ચય સમ્યક્ જે આત્માનું દર્શન... આત્મા અખંડ પૂર્ણાનંદન એને આશ્રયે થતું સમકિત, એમાં વીતરાગની વાણી નિમિત્ત હોય. કારણ કે વીતરાગ.. વીતરાગ.. વીતરાગભાવ આત્માને આશ્રયે પ્રગટ કર્યો છે અને એની વાણીમાં આત્માનો આશ્રય લેવો એ વાત આવે છે. વીતરાગની વાણી વીતરાગપણું બતાવે છે. વીતરાગપણું એટલે? નિમિત્ત અને વિકલ્પની અને પર્યાયની ઉપેક્ષા કરી અને દ્રવ્યની અપેક્ષા કરવી એવું વીતરાગની વાણી બતાવે છે. એવી વાણી અન્યમાં—જૈન પરમેશ્વર સિવાય બીજે—હોય નહિ. સમજાણું કાંઈ?

'સમ્યક્ત્વનું નિમિત્ત જિનસૂત્ર છે; જિનસૂત્રના જાણનારા પુરુષોને...' એ સમકિતી અને જ્ઞાની પુરુષો... સમકિતીને–પામનારને 'અંતરંગ હેતુઓ કહ્યા છે,...' વાણી બાહ્ય નિમિત્ત છે. અને આ એનો અભિપ્રાય છે એ અંતરંગ નિમિત્ત કહેવામાં આવ્યો છે. ધર્મગ્રંથમાં દર્શનમોહાદિનો (ક્ષય) અંતરંગ કારણ (કહ્યો) છે એ અહીં વાત નથી. એવો આત્મા કહે છે ત્યાં પંડિત લોકો. કે 'જિનસૂત્રના જાણનારા પુરુષોને...' એટલે સમકિત થનારને, જે જિનસૂત્રના જાણનાર જ્ઞાની છે તે સમકિતના અંતરંગ હેતુ છે (અને) વાણી છે તે બાહ્યહેતુ છે. અને જ્ઞાનીનો અભિપ્રાયનો અંતરભાવ તેનું જ્ઞાન થયું સમકિતીને, એ છે તો બાહ્ય, પણ ઓલી વાણીની અપેક્ષાએ એના અભિપ્રાયને અંતરંગ હેતુ કહેવામાં આવ્યો છે. સમજાણું કાંઈ?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- આ જરી.. તેથી હળવે હળવે આ લઈએ છે ને? પંચાસ્તિકાયની ૧૪૮મી ગાથામાં આત્માનું યોગ જે કંપે છે અને જે કષાય છે—એ બે તો એની જીવની પર્યાય છે. છતાં ત્યાં એમ લીધું છે કે જોગ છે તે બાહ્યહેતુ છે અને કષાય તે અંતર હેતુ છે બંધના. એમ લીધું છે. પંચાસ્તિકાયની ૧૪૮મી ગાથા. સમજાય છે કાંઈ? છે તો એની ને એની પર્યાય. જોગ–કંપન્ન વિકારી અને રાગની વિકારી પર્યાય. પણ કંપન્ન છે એને બાહ્ય નિમિત્ત કહેવામાં આવ્યું છે. અને કષાયને અંતરંગ હેતુ કહેવામાં આવ્યું છે. એમ અહીંયા છે તો બેય બાહ્ય. ઓલી છે એની પર્યાય, છતાં એના બે ભાગ કર્યા. એમ આ છે તો બાહ્ય, પણ સમકિતી પામનારને વીતરાગની વાણીનું નિમિત્ત બાહ્યહેતુ છે અને એમનો કહેવાનો આશય જે વીતરાગભાવ છે એ એને અંતરંગ નિમિત્ત થાય છે.

શ્રોતા :- ..

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અંતરંગ હેતુ ઉપર આવ્યું. અંતરંગ હેતુ, પણ બીજાનો (ભાવ), એને અહીંયા અંતર હેતુ આને કહેવાય છે. આહાહા..! આમ સમકિત પામવાનો અંતર હેતુ તો નિશ્ચયનો સ્વભાવનો આશ્રય એ અંતર હેતુ છે, પણ અહીં વાણીની અપેક્ષાએ બાહ્ય નિમિત્તમાં વીતરાગની જ વાણી એને હોય કાને. અજ્ઞાની સિવાય સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર વીતરાગદેવ ત્રિલોકનાથ, પછી એની વાણી ભલે મુનિ કહે, સમકિતી કહે, સમજાય છે, પણ વીતરાગની વાણી હોવી જોઈએ. સમજાય છે કાંઈ?

જુઓ! જેણે કલ્પિત શાસ્ત્ર બનાવ્યા વીતરાગને બહાને, એ એને નિમિત્ત હોઈ શકે નહિ સમ્યગ્દર્શનને, એમ કહે છે. એય..! ..ભાઈ! એવી વાત છે. આ પક્ષ નથી હોં. વસ્તુનું સ્વરૂપ એવું છે. સમજાણું કાંઈ? કેમકે એને કાને, એના સંસ્કારમાં કાને એ વાત પડે છે કે આત્મા અખંડાનંદ પૂર્ણ છે તેનો આશ્રય લે. પરની ઉપેક્ષા કર, સ્વની અપેક્ષા (કર). એવી વીતરાગની વાણીમાં–બારેય અંગમાં આ આવે છે. વીતરાગ સિવાયની વાણીમાં એવું આવે નહિ. કાંઈ ગડબડ ગડબડ થયા વિના રહે જ નહિ. કાં તો રાગથી લાભ મનાવે, કાં પર્યાયનો આશ્રય કરે લાભ મનાવે, કાં નિમિત્તથી લાભ મનાવે એ વીતરાગની વાણી નહિ. વ્યવહારથી નિશ્ચયનો લાભ મનાવે એ વીતરાગની વાણી નહિ. કહો, દેવીલાલજી!

શ્રોતા :- એ વિના તો રખડે છે બધે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- રખડે. ભૂલે તો રખડે જ ને. જે સૂત્રો ભગવાનના નથી અને એને ભગવાનના કલ્પ્યા અને માન્યા, એ સમકિત પામનારને એ નિમિત્ત ન થાય એમ કહે છે. બીજું એ કહેનારા જે છે એ પણ સમકિતીને પામવાને નિમિત્ત થાય નહિ. આહાહા..! ભારે આ તો આવું છે હોં. એ પહેલાં એમણે પ્રશ્ન લખ્યો હતો ..માં, કે જો આપણા શ્વેતાંબરમાંથી જો આમ નીકળે તો મારે ફેરવવું મટે. એમ કે અહીં કાનજીસ્વામી આ કહે છે આમ... એ ૫૦ પ્રશ્ન કાઢ્યા હતા. ૫૦. શ્વેતાંબરના આચાર્યોને પ્રશ્ન મૂક્યા બધાને. ..૫૦. એકાદો જવાબ આપ્યો નહિ કોઈ? એકેય આપ્યો નહિ અને એકાદો આપ્યો તે ખોટો.

આમણે લખેલું એવું હોં કે જો આવા પ્રશ્નના ઉત્તર આપણામાંથી જો મળે તો મારે ફેરવવું મટે. આપણામાંથી જો મળે તો મારે ફેરવવું મટે. અમરચંદભાઈ! નહિતર તો મારે ફેરવવું પડશે. ચોપડાના તપાસનારા ઓડિટર હતાને?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- આમાં ઓડિટરનો તર્ક નાખ્યો. ધીરુભાઈ! ક્યાંય કાંઈ નથી, બાપુ! વીતરાગની વાણી જે પરંપરા સર્વજ્ઞ પરમેશ્વરથી સંતોએ ગ્રહી છે, જ્ઞાન થયું છે. એ સંતોની, એ જ્ઞાનીની વાણી સમકિત પામનારને બાહ્ય નિમિત્ત હોય છે અને એ જ્ઞાનીનો અભિપ્રાય એ અંતરંગ હેતુ છે. સમજાણું?

'કારણ કે તેમને દર્શનમોહના ક્ષયાદિક છે.' કોને? પંડિતજી! કોને? દર્શનમોહનો ક્ષય છે એ કોને? શું અર્થ કરે છે? જુઓ. કોને? સમકિત પામનારને કે સમકિત પામવામાં નિમિત્ત હોય એને? નિમિત્ત ખરું પણ કોને?

શ્રોતા :- જ્ઞાનીને.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- જ્ઞાનીને. જ્ઞાની જે છે એ સમ્યગ્દર્શન પામવામાં એની વાણી નિમિત્ત છે અને એનો અંતરંગ અભિપ્રાય નિમિત્ત છે. કોનો? કે જે જ્ઞાનીને દર્શનમોહનો ઉપશમ-ક્ષયોપશમ-ક્ષય થયો છે તે જ્ઞાનીને. પામનારને દર્શનમોહનો અંતરંગ ક્ષય થાય માટે એમ નહિ. અટપટી વાત છે. સમજીને બરાબર (અર્થ) કરજો નહિતર આમાં મોટો ગોટો છે.

શ્રોતા :- આમાં ગોટો છે કે ન સમજે એમાં ગોટો?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એમાં એને સમજવામાં ગોટો થયો ને? જુઓને આમાં પાઠ છે ને. એ લોકો એમ કરે છે અર્થ કે જિનસૂત્ર જાણનારા પુરુષો નિમિત્ત છે અને સમકિત પામનારને દર્શનમોહનો ક્ષય પ્રવર્તે. તેમને દર્શનમોહ આદિના ક્ષયનો અંતરંગ કારણ પામનારને છે, એમ એ કહે છે. એમ નથી અહીં. સમકિત પામનારને જે બાહ્ય સૂત્ર નિમિત્ત છે કહેનારા એ સૂત્ર. એ કહેનારાને જે સમ્યગ્દર્શન છે એ કેવું છે એનું? કે એને દર્શનમોહનો ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, ક્ષાયિક થયો છે એવો. એનો અભિપ્રાય ઓલાને અંતર હેતુ કહેવામાં આવે છે. અટપટી વાત છે આ.

શ્રોતા :- નિમિત્તનું જ્ઞાન પણ કઠણ લાગે. ઉપાદાન...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા. કારણ કે કર્મગ્રંથમાં એમ આવે, સમકિત પામનારને અંતરંગ હેતુ દર્શનમોહનો ઉપશમ, ક્ષયોપશમ અને ક્ષાયિક છે. એ અહીં વાત નથી.

શ્રોતા :- ..

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- આવે છે એ બીજી વાત છે.

અહીં તો ધર્મીજીવ–ધર્મને પામનારને નિમિત્ત કેવું હોય? કે એક તો એની વાણી–વીતરાગે કહી એ વાણી નિમિત્ત. એ નિમિત્ત, બાહ્ય નિમિત્ત કહેવામાં આવે છે. અને એમનો જે અભિપ્રાય છે એ ધર્મ પામનારને અંતર હેતુ કહેવામાં આવે છે. છે તો બાહ્ય, પણ ઓલી વાણીની અપેક્ષાએ એને અંતર હેતુ ઉપચારથી કહેવામાં આવ્યો છે. અને અંતર હેતુ જેને થયો એને આ દર્શનમોહ, ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, ક્ષાયિક હોય એમ નહિ. પણ જે નિમિત્ત અંતર હેતુ કહેવામાં આવ્યા એવા જે જ્ઞાની... જે આને અંતર હેતુ કહેવામાં આવ્યા એવા જ્ઞાનીને દર્શનમોહ આદિનો ક્ષય ને ઉપશમ ને ક્ષાયિક વર્તતો હોય તો તે એનો અભિપ્રાય બીજાને નિમિત્ત થાય અને વાણી એને બાહ્ય નિમિત્ત થાય.

શ્રોતા :- વાણી અંતરંગ નહિ?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વાણી અંતરંગ હેતુ નહિ, એ બહિરંગ હેતુ છે. અભિપ્રાય અંતરંગ હેતુ છે. જે જ્ઞાનીને–ધર્મ પામનારને જે નિમિત્ત થાય તે નિમિત્ત કેવું છે? એમ કહે છે. એક તો એની વાણી વીતરાગવાળી છે અને એક તો એનો અભિપ્રાયમાં સમ્યગ્દર્શન, ઉપશમ, ક્ષયોપશ કે ક્ષાયિક થયેલું છે. નિમિત્તમાં. આહાહા..! 'જિનસૂત્રના જાણનાર પુરુષોને...' એમ કહ્યું છે. એને કહેવા. સમજાણું કાંઈ?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એની વાત છે. એ અભિપ્રાયની વચ્ચેની વાત તો ઠીક, પણ અભિપ્રાયવાળો જીવ એના આ દર્શનમોહનો ક્ષયોપશમ, ક્ષાયિકની વાત છે. પામનારને દર્શનમોહનો ઉપશમ, ક્ષયોપશમ એમ અહીં વાત નથી. સમજાણું કાંઈ? 'કારણ કે તેમને દર્શનમોહના ક્ષયાદિક છે.' માટે તે બાહ્ય નિમિત્ત અથવા અંતર હેતુ કહેવામાં આવે છે. નહિતર તો અંતર હેતુ નિમિત્ત ઉપચાર પણ નહિ થાય અને એની વાણી પણ બાહ્ય હેતુ થાય નહિ. મિથ્યાદ્રષ્ટિ જીવ છે એની વાણી જ્ઞાન પામવાને બાહ્ય નિમિત્ત પણ નથી અને એનો અભિપ્રાય અંતર હેતુ પણ નથી.

શ્રોતા :- પ્રાપ્તિ થઈ જાય તો..

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- નહિ પ્રાપ્તિ થઈ જાય નહિ. પ્રાપ્તિ થઈ હોય એ બીજાને નિમિત્ત થાય એમ કહે છે. જરી ફેર છે, મોટો ફેર છે. આહાહા..!

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

* * * * *

ભાદરવા વદ ૫, મંગળવાર, તા. ૩૦-૯-૧૯૬૯
ગાથા- ૫૧ થી ૫૫, પ્રવચન-૨૧

શુદ્ધભાવ અધિકાર છે. મોક્ષમાર્ગ (અર્થાત્) નિયમસાર. શુદ્ધભાવનો અર્થ, આત્મા ત્રિકાળી ધ્રુવ જે છે ત્રિકાળી, સામાન્ય જ્ઞાયકભાવ, પરમસ્વભાવભાવ નિત્યાનંદ ધ્રુવ, એને અહીંયા શુદ્ધભાવ કહેવામાં આવે છે. સમજાય છે? ઓરા આવો, અહીં જગ્યા છે. જગ્યા... અહીંયા. સમજાય છે કાંઈ? આ નિયમસારનો અર્થ મોક્ષમાર્ગ છે, સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર એ નિયમસાર એટલે મોક્ષનો માર્ગ. એ મોક્ષનો માર્ગ કેમ પ્રગટે છે? ક્યાંથી પ્રગટે છે? કે ધ્રુવ ચૈતન્ય જ્ઞાયકભાવ એકરૂપ સ્વભાવ, એનો આશ્રય કરતાં, એના અવલંબે, તેના લક્ષે, તેના ધ્યેયે, તેને ધ્યાનમાં લેતા સમ્યગ્દર્શન પ્રગટે છે. સમજાય છે કાંઈ? તેથી આચાર્ય મહારાજ તેને શુદ્ધભાવ (કહે છે). શુદ્ધભાવ એટલે આ પર્યાયની વાત નથી.

જેમકે હિંસા, જૂઠું, ચોરી, વિષય, ભોગવાસના એ અશુભભાવ છે, દયા, દાન, વ્રત, પૂજા, ભક્તિ તે શુભભાવ છે અને એ ભાવ વિનાની આત્માની શુદ્ધ પરિણતિ–રાગ વિનાની શુદ્ધ પરિણતિ એ શુદ્ધભાવ છે એ પર્યાયનો શુદ્ધભાવ છે. આ અધિકાર પર્યાયના શુદ્ધભાવનો નથી. ત્રિકાળી શુદ્ધભાવનો અધિકાર છે. સમજાણું કાંઈ? ત્રણ પ્રકારના ભાવ છે ને? શુભ, અશુભ અને શુદ્ધ. એ તો પર્યાયના ત્રણ બોલ છે. આ અધિકાર છે એ એનો નથી. પણ એ શુદ્ધ પર્યાય એટલે મોક્ષનો માર્ગ કોના લક્ષે, કોના ધ્યેયે, આશ્રયે પ્રગટ થાય? એનો આ અધિકાર છે.

તો કહે છે કે સમ્યગ્દર્શનની ઉત્પત્તિ ધ્રુવ ચૈતન્યમૂર્તિ અખંડ આનંદકંદ એકરૂપ નિષ્ક્રિય.... વર્તમાન પર્યાયનું પરિણમન પણ જેમાં નથી. નિમિત્ત તો નથી, રાગ–વિકલ્પ શુભભાવ તો નથી, પણ એક સમયની જે નિર્મળ પર્યાય છે એ પણ જેમાં નથી. એવા ધ્રુવભાવને અહીંયા શુદ્ધભાવ કહેવામાં આવે છે. એ શુદ્ધભાવને દ્રષ્ટિમાં લેતાં સમ્યગ્દર્શન થાય છે. સમજાય છે કાંઈ? હવે એ સમ્યગ્દર્શન થવાના પરિણામમાં નિમિત્ત કોણ છે એ ગાથા ચાલે છે આપણે.

ઉપાદાન તો એ છે શુદ્ધ ધ્રુવ ચૈતન્ય ભગવાન નિજસ્વભાવ. એની અંદરમાં શ્રદ્ધાને પ્રસારતા, શ્રદ્ધાને તેમાં જોડતાં સમ્યગ્દર્શન થાય છે. એ વિના સમ્યગ્દર્શનની ઉત્પત્તિ (ત્રણ) કાળમાં કોઈ બીજે કારણે થતી નથી. સમજાય છે કાંઈ? હવે એ સમ્યગ્દર્શનના પરિણામમાં નિમિત્ત કોણ છે? એટલી વાત અહીંયા ૫૩મી ગાથા (કરે છે). કે 'સમ્યક્ત્વનું નિમિત્ત જિનસૂત્ર છે;...' વીતરાગ સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર વીતરાગદેવ, એમણે કહેલી વાણી, એ સમ્યગ્દર્શન પામનારને એ વાણી નિમિત્ત છે. સમજાય છે કાંઈ?

શ્રોતા :- શાસ્ત્ર કે ઉપદેશ?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ઉપદેશ. પાના નહીં. જ્ઞાનીનો ઉપદેશ જે વાણી છે.., વીતરાગી સમ્યગ્દર્શન થયું છે, વીતરાગી મુનિપણું પ્રગટ્યું છે અને કાં વીતરાગી દશા કેવળજ્ઞાનની પ્રગટી છે—એવા જ્ઞાનીની વાણી એને અહીંયા જિનસૂત્ર અને તેની વાણી એને અહીંયા બહિરંગ નિમિત્ત તરીકે, શુદ્ધ સ્વભાવના આશ્રયે પ્રગટે તેમાં આ નિમિત્ત તરીકે કહેવામાં આવ્યું. સમજાણું કાંઈ? જુઓ! આમાં એકલા શાસ્ત્રો એની મેળાએ ભણે અને નિમિત્ત થાય, એમ પણ નથી કહ્યું.

એ જિનસૂત્ર એટલે વીતરાગની વાણી. વીતરાગભાવે નીકળેલી વાણી. અજ્ઞાનીની વાણી, સમ્યગ્દર્શન પામવાના અંતર કારણમાં બાહ્ય નિમિત્ત એને થતું નથી, એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? અને 'જિનસૂત્રના જાણનાર પુરુષોને...' એટલે વીતરાગી ભગવાન સર્વજ્ઞ પરમેશ્વરે કહ્યા જે શાસ્ત્રો એનું જેને અંતરમાં આત્મજ્ઞાન છે એ જિનસૂત્રના જાણનાર તેને કહ્યા. સમજાણું કાંઈ? 'જિનસૂત્રના જાણનાર પુરુષોને (સમ્યક્ત્વના) અંતરંગ હેતુઓ કહ્યા છે,...' છે તો એ જ્ઞાનીનો અભિપ્રાય. સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્તિ માટે એ તો બાહ્ય નિમિત્ત છે. પણ એની વાણી છે એને બાહ્ય નિમિત્ત તરીકે કહ્યું છે અને એમનો અભિપ્રાય કે આ આત્મા વીતરાગસ્વરૂપ છે, સ્વનો આશ્રય કરવા જેવો છે. એવી વાણી મુનિઓની, જ્ઞાનીની, સમકિતીની, તીર્થંકરની નીકળે. સમજાય છે? માટે તે વાણીને બાહ્ય હેતુ કહ્યો અને એમનો જે અભિપ્રાય છે... એને–સમકિત પામનારને નિશ્ચય આશ્રય તો દ્રવ્યનો છે. અંતરંગ હેતુ છે.... છે તો બાહ્ય, પણ એને ઓલા વાણી કરતા એનો અભિપ્રાય નજીકમાં સમજવું છે એથી તેને અંતરંગ હેતુ કહેવામાં આવે છે. સમજાય છે કાંઈ?

'જિનસૂત્રના જાણનાર પુરુષોને...' એટલે કે વીતરાગ સર્વજ્ઞ પરમેશ્વરે કહેલું તત્ત્વ જેને અનુભવમાં આવ્યું છે એ પુરુષોની વાણી... ધર્મીજીવ ધર્મ પામે છે પોતાના સ્વભાવથી, પણ એને વાણી બાહ્ય નિમિત્ત તરીકે છે અને એમનો કહેલો વીતરાગ અભિપ્રાય છે તે અંતરંગ નિમિત્ત તરીકે કહેવામાં આવ્યો છે. સમજાણું કાંઈ? 'કારણ કે તેમને દર્શનમોહના ક્ષયાદિક છે.' કોણ? સમકિતમાં જે નિમિત્ત ઉપદેશક છે. ઉપદેશક અંદરમાં સમ્યગ્દર્શન પામેલ છે. એને દર્શનમોહનો ઉપશમ, ક્ષયોપશમ અને ક્ષાયિક થયેલ છે. એ જીવની વાણી બાહ્ય નિમિત્ત છે અને એનો અભિપ્રાય અંતર નિમિત્ત છે. છે તો નિમિત્ત બેય. કહો, સમજાણું? આમાંથી કોઈ એમ કહે કે ભાઈ! અજ્ઞાનીની વાણી પણ નિમિત્ત થઈને સમકિત પામે એમ નથી.

શ્રોતા :- શાસ્ત્ર વાંચે...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વાંચે ભલે. એ વાંચે ભલે, કહે ભલે, પણ એની વાણી.... એને જ ખબર નથી જ્યાં ચીજની. આત્મા તદ્દન દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિના વિકલ્પ વિનાનો છે એવા તત્ત્વનું જેને અંતર જ્ઞાન અને શ્રદ્ધા નથી, એ વાંચે છે એ રાગને વાંચે છે. વીતરાગના શાસ્ત્રને વાંચતો નથી એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, છે અંતરંગ એ. પણ બાહ્યના બે પ્રકાર લીધા. છે તો વાણી પણ બાહ્ય, છે તો એનો અભિપ્રાય (પણ) બાહ્ય, પણ અભિપ્રાયને ઉપચારથી અંતરંગ હેતુ કીધો અને બહિરંગ તો છે જ વ્યવહાર. એ ખુલાસો ટીકામાં આવશે વધારે.

પછી કહે છે 'સાંભળ, મોક્ષને માટે સમ્યક્ત્વ હોય છે,...' એ નિશ્ચયની વાત છે. જેને મુક્તિ થાય છે એને માટે સમ્યગ્દર્શન એ કારણ છે કે જે સમ્યગ્દર્શન ધ્રુવ ચૈતન્યના દ્રવ્યને આશ્રયે પ્રગટ થાય છે. જુઓ! આચાર્ય કહે છે, સાંભળ! એમ કહે છે. જુઓ ઓલામાં કીધું ત્યારે કહે, સાંભળ! મોક્ષ નામ પૂર્ણાનંદની પ્રાપ્તિ તેનું કારણ તો સમકિત છે અને સમ્યગ્જ્ઞાન હોય છે. આત્મજ્ઞાન અને આત્મદર્શન એ મોક્ષનું કારણ છે. શાસ્ત્રનું જ્ઞાન અને શાસ્ત્રની શ્રદ્ધા એ મોક્ષનું કારણ નથી. સમજાણું કાંઈ?

દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની શ્રદ્ધા એ મોક્ષનું કારણ નથી. એટલી વાત પહેલી મૂકી અને પછી ઓલી વાત કરશે. ટીકામાં પહેલી લેશે વ્યવહારની. સમજાણું કાંઈ? દેવ અરિહંત, વીતરાગ ગુરુ નિર્ગ્રંથ અને શાસ્ત્ર સર્વજ્ઞના કહેલા—એની શ્રદ્ધા પણ શુભ વિકલ્પ અને રાગ છે. એ મોક્ષનું કારણ નથી. સમજાણું કાંઈ? હોય છે, પણ મોક્ષનું કારણ નથી.

શ્રોતા :- દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની શ્રદ્ધા સાચી હોય તો...?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- સાચી હોય તો રાગ છે. સાચાની વાત છે, ખોટાની ક્યાં વાત છે? સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર, ગુરુ નિર્ગ્રંથ અને વીતરાગની વાણી—એની જે શ્રદ્ધા છે એ તો વિકલ્પ છે, રાગ છે. એની શ્રદ્ધા એટલે કાંઈ સમ્યગ્દર્શન નથી. એ તો રાગ છે. ભારે વાત! સમજાણું કાંઈ? શેઠ! શું કહે છે? એમ બોલે છે ભાઈ.

શ્રોતા :- ....

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એ શ્રદ્ધા વિકલ્પ છે, રાગ છે. બંધનું કારણ છે.

શ્રોતા :- ....

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એ તો પોતાથી થાય છે, પરથી નહિ. પર તો નિમિત્ત છે. પર તરફનો વિકલ્પ છે એ તો નિમિત્ત છે. આહાહા..!

'મોક્ષને માટે સમ્યક્ત્વ હોય છે.' ક્યું? નિશ્ચય, સ્વ-આશ્રય. નિશ્ચય જ્ઞાન હોય છે, આત્મજ્ઞાન એ મોક્ષને માટે હોય છે. શાસ્ત્રજ્ઞાન એ લાખ, કરોડ શાસ્ત્ર ભણે પણ એ મોક્ષનું કારણ નથી. કારણ કે શાસ્ત્રજ્ઞાન, સર્વજ્ઞના શાસ્ત્ર હોં! વીતરાગના શાસ્ત્ર. અન્યના શાસ્ત્રની તો વાત છે નહિ. પરમેશ્વરના શાસ્ત્રો પઢે અગ્યાર અંગ, નવ પૂર્વ, એ મોક્ષનું કારણ નથી. કારણ કે એ તો વિકલ્પ છે. આહાહા...! અને 'ચારિત્ર (પણ) હોય છે;...' ક્યું ચારિત્ર? ભગવાન આત્મા શુદ્ધ ધ્રુવ ચૈતન્ય નિષ્ક્રિય પ્રભુ, એનું સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન અને એમાં રમણતા—શુદ્ધ ધ્રુવમાં રમણતા એ ચારિત્ર છે. આ પંચ મહાવ્રતના પરિણામ અને દયા, દાનના

વિકલ્પ એ ચારિત્ર નથી. પંચ મહાવ્રતના પરિણામ એ ચારિત્ર નહિ, એ મોક્ષનું કારણ નહિ. ઓહો..! સમજાય છે કાંઈ?

'તેથી હું વ્યવહાર અને નિશ્ચયથી ચારિત્ર કહીશ.' ચારિત્રના બે પ્રકાર – એક વ્યવહાર ચારિત્ર વિકલ્પરૂપ, નિશ્ચય ચારિત્ર નિર્વિકલ્પ વીતરાગરૂપ. બે કહીશ એમ આચાર્ય કહે છે. જણાવીશ હું. 'વ્યવહારનયના ચારિત્રમાં વ્યવહારનયનું તપશ્ચરણ...' મુનિપણું. પંચ મહાવ્રત, અઠ્યાવીશ મૂળગુણ, નગ્નદશા—એ દશા વ્યવહારનયે વ્યવહાર ચારિત્ર કહેવામાં આવે છે. એટલે કે ચારિત્ર નથી તેને ચારિત્ર કહેવું એનું નામ વ્યવહારનય.

શ્રોતા :- નથી એને શું કરવા કહેવું?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- છે ને વસ્તુપણે નિમિત્ત. છે એને યથાર્થપણે જાણવું એ નિશ્ચય. નથી તેને કહેવું અને જાણવું એનું નામ વ્યવહાર. પંચ મહાવ્રતના પરિણામ અઠ્યાવીશ મૂળગુણ મુનિને હોય એને હોય. એકવાર આહાર, ખડા આહાર, નગ્નપણું, છ આવશ્યક—એવા અઠ્યાવીશ મૂળગુણ હોય એ વિકલ્પ છે, રાગ છે. પણ ઓલું નિશ્ચય જેને હોય અનુભવ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર. કોને આશ્રયે થયેલું હોય? એને આવું નિમિત્ત હોય છે તેથી તેને વ્યવહારે ચારિત્ર કહેવામાં આવે છે. ચારિત્ર નથી તેને કહેવું એ વ્યવહારનયનો વિષય છે. સમજાણું કાંઈ?

ચારિત્રમાં વ્યવહારનયનું મુનિપણું. વ્યવહારનયનું મુનિપણું એટલે અઠ્યાવીશ મૂળગુણ, પંચ મહાવ્રતના પરિણામ, એકવાર આહાર, છ આવશ્યકની ક્રિયા, અંદરમાં સામાયિક—એ વિકલ્પ બધા. એ વ્યવહાર મુનિપણું કહેવાય. પણ કોને? કે જેને નિશ્ચય મુનિપણું હોય એને. તો ઓલાને વ્યવહાર કહેવાય. નહિતર વ્યવહાર કહેવાય નહિ. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? વીતરાગદર્શનમાં તો મુનિ એને કહે કે જેને આત્મદર્શન સમ્યક્ થયું તે ઉપરાંત સ્વરૂપમાં ત્રણ કષાયનો અભાવ થઈ વીતરાગદશા થાય અને એને અઠ્યાવીશ મૂળગુણ હોય, બાહ્યમાં નગ્નદશા હોય છે. એ બાહ્યમાં નગ્નદશા અને અઠ્યાવીશ મૂળગુણના વિકલ્પ એ વ્યવહાર મુનિપણુ કહેવાય અને રાગરહિત આત્માનું દર્શન, જ્ઞાન અને સ્થિરતા એ નિશ્ચય સાધુપણું કહેવાય. એ નિશ્ચય છે તે મોક્ષનું કારણ છે. વ્યવહાર છે તે વચમાં આવે છે, પણ તે બંધનું કારણ છે. સમજાણું કાંઈ?

'તેથી...' વ્યવહાર.... નિશ્ચય નામ નિશ્ચયથી... ચારિત્રમાં ..... નિશ્ચય મુનિપણું હોય છે. ભગવાન આત્મા અતીન્દ્રિય આનંદનું સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ કરી અને તેનું આત્માનું જ્ઞાન પ્રગટ કરી અને સ્વરૂપમાં વીતરાગી રમણતા હોય છે તે સાચું ચારિત્ર છે અને એ મોક્ષનું કારણ છે. સમજાય છે કાંઈ?

હવે ટીકા. 'આ, રત્નત્રયના સ્વરૂપનું કથન છે.' હવે પહેલી વ્યવહારની વાત કરે છે. 'પ્રથમ, ભેદોપચાર રત્નત્રય...' ભેદવાળું વ્યવહારે રત્નત્રય સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર જે શુભરાગરૂપ છે, એ બંધનું કારણ છે. એ નિશ્ચય સમ્યક્ દ્રષ્ટિ, જ્ઞાન, ચારિત્રવાળાને (પૂર્ણ) વીતરાગપણું જ્યાં સુધી પ્રગટે નહિ ત્યારે તેને આવો ભાવ હોય છે. તેને વ્યવહાર રત્નત્રય (કહે છે). એ કહે છે જુઓ! 'વિપરીત અભિનિવેશ

રહિત શ્રદ્ધાનરૂપ એવું જે સિદ્ધિના પરંપરાહેતભૂત...' જેના અભિપ્રાયમાં ઊલ્ટો અભિપ્રાય ન હોય. ભગવાને આત્મા કહ્યો છે, જડ કહ્યું છે, રાગ વગેરે. એના તત્ત્વોમાં વિપરીત અભિનિવેશ એટલે આગ્રહ. 'રહિત શ્રદ્ધાનરૂપ એવું જે સિદ્ધિના પરંપરાહેતુભૂત...' મુક્તિનું પરંપરા કારણ, સીધું કારણ નહિ. પરંપરા શું? કે વ્યવહાર છે એને છોડીને જ્યારે નિશ્ચય કરશે ત્યારે તેને મુક્તિ થશે માટે તેને પરંપરા કારણ કહેવામાં આવ્યું છે. સમજાણું કાંઈ?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પરંપરા કીધું ને. પણ કીધું એનો અર્થ શો? એ તો અર્થ કર્યોને આ. કે નિશ્ચય આત્મજ્ઞાન, આત્મદર્શન અને આત્મરમણતા જ્યાં છે ત્યાં આવો વિકલ્પ હોય છે, તે વર્તમાનમાં તો અશુભથી બચવા માટે છે. પછી શુભમાંથી જ્યારે શુદ્ધમાં જાય ત્યારે શુભને છોડીને જશે માટે તેને પરંપરા હેતુ કહેવામાં આવ્યો છે.

શું પરંપરા હેતુ? 'ભગવંત પંચપરમેષ્ઠી પ્રત્યેનું...' પંચપરમેષ્ઠી અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુ—વીતરાગ પરમેશ્વરના કહેલા. સમજાણું કાંઈ? કેટલાક કહે છે કે નમો લોએ સવ્વસાહુણં. એમાં ક્યા (સાધુ) આવ્યા? કે જૈનના સાધુ હોય અને બીજા ન હોય. જૈનમાં પણ જેને આત્મદર્શન... વીતરાગ સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર કેવળજ્ઞાની તીર્થંકરદેવે (કહેલા) આત્મદર્શન-રાગરહિત સમ્યગ્દર્શન સ્વરૂપનું થયું છે, એનું આત્માનું જ્ઞાન થયું છે અને આત્મામાં રમણતા થઈ છે, એને અહીંયા આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ કહેવામાં આવે છે. અને એના ફળ તરીકે પૂર્ણ કેવળજ્ઞાન થઈને એને અરિહંત અને સિદ્ધ કહેવામાં આવે છે. તો એ વીતરાગમાર્ગમાં જ આ હોય, એ સિવાય બીજે હોઈ શકે નહિ. સમજાણું કાંઈ?

અન્યલિંગે મુક્તિ એમ કહે છે ને? ભગવાન ના પાડે છે. એમ હોઈ શકે નહિ. એને વ્યવહારલિંગ પણ નગ્નદશા અને અઠ્ઠાવીશ મૂળગુણનો વ્યવહાર હોય અને નિશ્ચય તો સ્વભાવના આશ્રયે વીતરાગદશા પ્રગટી હોય, એને આવું નિમિત્ત હોય. સમજાણું કાંઈ? ભારે વાંધા. પણ શરીરમાં કપડા રાખવાનો ભાવ હોય અને કપડા પહેર્યા હોય અને એને ત્યાં મુનિપણું પ્રગટે એમ ત્રણ કાળમાં બને નહિ. સમજાણું કાંઈ? અને કપડા છોડ્યા માટે મુનિપણું પ્રગટ્યું છે એમ પણ નથી. આહાહા..! એવો માર્ગ છે, ભાઈ!

શ્રોતા :- કપડા છોડ્યા તોપણ મુનિ નહિ?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- કપડા તો અનંત વાર છોડ્યા છે એમાં શું આવ્યું? પંચ મહાવ્રત તો અનંત વાર પાળ્યા છે. એમાં શું આવ્યું?

આત્મા અંદર રાગરહિત શુદ્ધ ચિદાનંદનો સમ્યક્ અનુભવ થયા વિના અને સ્વરૂપની રમણતા વિના મુક્તિનું કારણ એને જરીએ નથી. સમજાય છે કાંઈ? ભગવંત પંચપરમેષ્ઠી પ્રત્યેનું... ભગવાન પંચપરમેષ્ઠી—અરિહંત પ્રભુ, સિદ્ધ ભગવાન, આચાર્ય ભગવંત, ઉપાધ્યાય ભગવંત અને મુનિ

પરમેશ્વર, એ પાંચ ભગવંત કીધા. જુઓ! પાંચેયને ભગવંત કહ્યા. આહાહા..! છે? આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુને ભગવંત કહ્યા. ભગવાન છેને પાંચેય? આહાહા..! અહો..! અરિહંત, સિદ્ધ તો કેવળજ્ઞાની પરમાત્મા છે, પણ આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુ એ અરિહંતપદ પ્રાપ્ત થવાને નજીકમાં છે. જેને એક થોડો વિકલ્પ ઉઠે છે પંચ મહાવ્રતનો, એને છોડીને કેવળજ્ઞાન પામવાના. એવી જેની અંતરમાં સ્વરૂપની રમણતા અને આનંદ આદિની લીનતા છે, એને અહીંયા નિમિત્ત તરીકે નગ્નપણું અને અઠ્યાવીશ મૂળગુણ હોય. સમજાય છે કાંઈ? એ બધાને ઓલા ભાવની અપેક્ષાએ ભગવાન પંચ પરમેષ્ઠી કહ્યા છે. ઓલા વિકલ્પની અપેક્ષાએ નહિ. આહાહા..!

શ્રોતા :- ભક્તિ તો ....

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- શું?

શ્રોતા :- ભક્તિ..

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, ભક્તિ એટલે શ્રદ્ધા. શ્રદ્ધાનો અર્થ ભક્તિ. .. આવે છે એ. પ્રત્યેનું.... હજી તો આવ્યું નથી. હજી આવ્યું નથી. હજી અહીં સુધી આવવા દ્યો. એ શબ્દ આવ્યો નથી.

પંચપરમેષ્ઠી ભગવંત... અહીં તો ભગવંતની વ્યાખ્યા હજી ચાલે છે કે ભગવંત પંચપરમેષ્ઠીને ભગવંત કહ્યા છે. આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુ એ ભગવાન છે. કારણ કે ત્રણ કષાયનો અભાવ થઈને વીતરાગદશા જેને વર્તે છે. અને અરિહંત અને સિદ્ધ તો પરમેશ્વર સાક્ષાત્ છે. એવા 'ભગવંત પંચપરમેષ્ઠી પ્રત્યેનું ચળતા-મલિનતા-અગાઢતા રહિત...' એ ચળ-મલ નહિ કે ભગવાન આ હશે કે બીજા હશે? કાંઈ ચળવું નહિ. મલિનતા અને અગાઢતા નામ અસ્થિરતા નહિ. એવું જેનું 'નિશ્ચળ ભક્તિયુક્તપણું...' એ ભગવાન પંચ પરમેષ્ઠીની ભક્તિ અને એનું નામ રાગ અને એ રાગને સમકિત વ્યવહાર કહેવામાં આવે છે.

શ્રોતા :- વ્યવહાર સમકિત રાગ છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- રાગ જ છે પણ જુઓને. તેની 'ભક્તિયુક્તપણું તે જ સમ્યક્ત્વ છે.' વ્યવહાર સમકિત. પંચ પરમેષ્ઠીનો પ્રેમ છે. ઓલા નિશ્ચય સમકિતસહિતવાળાની વાત છે હોં.

શ્રોતા :- બીજાની નહિ?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- બીજાની વાત પણ ક્યાં હતી? વ્યવહાર કેવો? માલ વિના બારદાન.. માલ વિના બારદાન કહેવું કોને? આ તો ઘઉંનો કોથળો છે કે ચોખાનો, પણ માલ હોય તો કહેવાયને? સમજાણું કાંઈ? કોથળો સમજો છો? બોરા. પણ એ બોરા કોનો કહેવો? કે માલ નાખે એનો. માલ હોય તો બોરા કહેવાય. નહિતર માલ વિના બોરા ખાલી કોથળા કહેવાય. એમ આત્મા અંદર શુદ્ધ ધ્રુવ ચૈતન્ય... શુદ્ધભાવ અધિકાર છે ને? શુદ્ધભાવ ધ્રુવબિંબ ચૈતન્ય નિષ્ક્રિય–રાગની ક્રિયા વિનાનો આત્મા, એનું જે સમ્યગ્દર્શન, એનો અનુભવ, એની જે રમણતા એ મોક્ષનું કારણ. એની જોડે પંચપરમેષ્ઠીની

ભક્તિરૂપ શુભરાગ એને વ્યવહાર સમકિત કહેવામાં આવે છે. છે રાગ, એ શ્રદ્ધાગુણની પર્યાય નથી. વ્યવહાર સમકિત શ્રદ્ધાગુણની પર્યાય નથી. એ ચારિત્રના વિપરીતભાવનો એક રાગ છે.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- કહ્યુંને? એ રાગ છોડીને... પહેલા કહ્યુંને. રાગ છોડીને વીતરાગ થશે માટે નિશ્ચય છે એની વાત છે. જેને નિશ્ચય અનુભવ સમ્યગ્દર્શન છે, રાગ વિનાની દ્રષ્ટિ. અનુભવ સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર નિશ્ચયને આશ્રયે પ્રગટ્યો, એનો જે રાગ છે એ છોડશે માટે પરંપરા હેતુ કહ્યો છે. એકલા અજ્ઞાનીની વાત છે નહિ. છોડવાની વાત છે ને. નિર્વિકલ્પ થાય ત્યારે છૂટશે, માટે પરંપરા હેતુ (કહ્યો) છે. કેમકે શુભમાં અશુભ છૂટ્યો છે અને શુદ્ધ થઈને શુભ છૂટશે, એમ. સમજાણું કાંઈ?

પંચપરમેષ્ઠીની નિશ્ચળભક્તિયુક્ત... એમ. ચળે નહિ એવો એનો વિકલ્પ છે, પંચપરમેષ્ઠીની ભક્તિનો. એને વ્યવહાર સમકિત. માથે આવે છે ને ભેદ ઉપચાર. એને વ્યવહાર સમકિત કહેવાય છે. કોને? ભક્તિને. પણ કોને? જેને નિશ્ચય આત્મા અખંડ આનંદકંદ ધ્રુવ, એનો જ્યાં અનુભવ થઈને સમ્યગ્દર્શન નિશ્ચય પ્રગટ્યું છે, એને આ વ્યવહાર સમકિત કહેવામાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ?

'નિશ્ચળ ભક્તિયુક્તપણું તે જ સમ્યક્ત્વ છે.' એ વ્યવહાર. હવે એમાં વિશેષ અર્થ કરે છે. 'વિષ્ણુબ્રહ્માદિકથિત વિપરીત પદાર્થસમૂહ...' સમજાણું કાંઈ? બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ આદિથી કહેલા તત્ત્વો એ વિપરીત તત્ત્વો છે. એના પ્રત્યેના આગ્રહનો અભાવ.. એના પ્રત્યેનો આગ્રહનો અભાવ. 'તે જ સમ્યક્ત્વ છે.' વ્યવહાર. એવો અર્થ છે. ઓલાની જેવું કર્યું. પ્રવચનસારમાં આવે છેને ઓલું? 'સ્વરૂપેચરણં ચારિત્ર' એનો અર્થ આ છે, એ ઢબ લીધી છે. સમજાણું કાંઈ?

કહે છે કે વ્યવહાર સમકિત નિશ્ચય સમકિતવાળાને હોય છે. પણ એ વ્યવહાર સમકિત–રાગ કેવું હોય? કે જેને બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશના કહેલા પદાર્થની શ્રદ્ધાનો એને અભાવ હોય છે. સમજાણું કાંઈ? બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશનો કહેલો પદાર્થની શ્રદ્ધા હોય તો વ્યવહાર સમકિત એ નથી અને ત્યાં નિશ્ચય પણ નથી. સમજાણું કાંઈ? સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ તીર્થંકરદેવે કહેલા–તેના મુખમાંથી નીકળેલી વાણી. સમજાણું કાંઈ? આવશે ટીકામાં. વીતરાગ સર્વજ્ઞના મુખકમળથી નીકળેલું છે, એમ. આહાહા..!

જેને વિષ્ણુ, બ્રહ્મા, બૌદ્ધ આદિ કથિત વિપરીત... સર્વજ્ઞ વીતરાગ સિવાય જેટલા અભિપ્રાયો જગતમાં ઊંધા છે, એ ઊંધાના આગ્રહ વિનાનો ભાવ... અને આગ્રહ વિનાના ભાવને નિશ્ચય સમ્યક્ત્વ દ્રષ્ટિવાળાને વ્યવહાર સમકિતનો આરોપ દેવામાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ? એ મોક્ષમાર્ગપ્રકાશકમાં આવી ગયું છે. ભેદ-ઉપચાર બેય આવી ગયું છે. સમકિતમાં આવ્યું નથી? કે ઉપચાર છે. નિશ્ચય એક સમ્યગ્દર્શન છે અને નિશ્ચય સમ્યગ્જ્ઞાન છે, નિશ્ચય વીતરાગતા છે ત્યાં વિકલ્પને—વ્યવહાર શ્રદ્ધાને, વ્યવહાર જ્ઞાનને અને વ્યવહાર રાગાદિને સહચર દેખી, સાથે રહેલા દેખી વ્યવહારને ઉપચારથી મોક્ષમાર્ગ કહ્યો છે. એ મોક્ષમાર્ગ છે નહિ. કહો, મોક્ષમાર્ગમાં આવી ગયું છે, મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશકમાં. સમજાણું કાંઈ?

શ્રોતા :- ....

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- મોક્ષમાર્ગ તો એક જ છે, પણ આવો એક વિકલ્પ જોડે હોય છે એને આરોપે વ્યવહાર મોક્ષમાર્ગ કહ્યો, એ મોક્ષમાર્ગ છે નહિ. ખરેખર બંધમાર્ગ છે. સમજાણું કાંઈ? છે ને આમાં, મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશકમાં? આપણે ચાલી ગયું આમાં ક્લાસમાં. ઘણું ચાલ્યું હતું. જુઓ.

'નિશ્ચય મોક્ષમાર્ગ તો, સાચા મોક્ષમાર્ગને મોક્ષમાર્ગ નિરૂપણ કર્યો તે નિશ્ચય મોક્ષમાર્ગ છે. તથા જ્યાં મોક્ષમાર્ગ તો નથી, પરંતુ મોક્ષમાર્ગનું નિમિત્ત છે. સહચારી–સાથે રાગ છે કે વિકલ્પ તેને ઉપચારથી મોક્ષમાર્ગ કહીએ. એ વ્યવહાર મોક્ષમાર્ગ છે. નિશ્ચય વ્યવહારનું સર્વત્ર એવું લક્ષણ છે.' સાચું નિરૂપણ તે નિશ્ચય, ઉપચાર કથન તે વ્યવહાર. નિરૂપણની અપેક્ષાએ બે પ્રકારે મોક્ષમાર્ગ જાણવો. પણ એક નિશ્ચય મોક્ષમાર્ગ અને એક વ્યવહારમોક્ષમાર્ગ છે—એમ બે મોક્ષમાર્ગ માનવા મિથ્યા છે. બે મોક્ષમાર્ગ નથી.

વળી નિશ્ચય-વ્યવહાર બંનેને ઉપાદેય માને તે પણ ભ્રમ છે. વ્યવહાર પણ આદરણીય છે અને નિશ્ચય પણ આદરણીય છે—એ પણ અજ્ઞાનીનો ભ્રમ છે. કહો, ભીખાભાઈ! નિશ્ચય-વ્યવહાર બંનેને આદરણીય માને છે. નિશ્ચય મોક્ષમાર્ગ પણ આદરણીય અને વ્યવહાર પણ આદરણીય (માને તો) ભ્રમ છે. કારણ કે નિશ્ચય-વ્યવહારનું સ્વરૂપ તો પરસ્પર વિરૂદ્ધતા સહિત છે. વીતરાગ શ્રદ્ધા, જ્ઞાન, ચારિત્ર એ વીતરાગ છે અને રાગાદિ શ્રદ્ધા એ તો વિકલ્પ વ્યવહાર છે. આનાથી વિરૂદ્ધ છે. બહુ સરસ વાત કરી જુઓ! સમજાણું?

વ્યવહાર અસત્યાર્થ છે. સત્યનું નિરૂપણ કરતો જ નથી. કોઈ અપેક્ષાએ ઉપચારથી અન્યથા નિરૂપે છે. અન્યથા નિરૂપે છે. મોક્ષમાર્ગ નથી એને મોક્ષમાર્ગ (કહે). આ ચાલે છે એ. ભગવાનની ભક્તિ એ સમકિત નથી, એ તો રાગ છે. પણ વ્યવહારે તેને આરોપ દઈને, નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શનનો અનુભવ છે એને એવો રાગ છે માટે સાથે નિમિત્ત દેખીને વ્યવહારનો ઉપચાર કહ્યો છે. ભારે વાત ભાઈ!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ખુલાસો બધો મોક્ષમાર્ગપ્રકાશકમાં ઘણો કર્યો છે. બે માર્ગ છે નહિ, એમ કહે છે. સમજાણું? જુઓ, પછી પણ છે ને? જિનમાર્ગમાં તો બંને નયનું ગ્રહણ કરવું કહ્યું છે ને? જિનમાર્ગમાં કોઈ ઠેકાણે નિશ્ચયની મુખ્યતાથી વ્યાખ્યાન (હોય) તેને સત્યાર્થ એમ માનવું. કોઈ ઠેકાણે વ્યવહારની મુખ્યતાથી વ્યાખ્યાન (હોય) તેને એમ નથી. જુઓ! આ વ્યવહાર સમકિત કહ્યું, (પણ) એમ છે નહિ. ભારે જગતને પણ. નિમિત્તાદિની અપેક્ષાએ ઉપચાર કર્યો. એ પ્રમાણે જાણવું. બંને નયોના વ્યાખ્યાનને સમાન સત્યાર્થ જાણે (કે) આ પ્રમાણે પણ છે અને એ પ્રમાણે પણ છે.—એમ ભ્રમરૂપ પ્રવર્તવા.... બંને નયો ગ્રહણ કરવા કહ્યા નથી. ભગવાને કહ્યા જ નથી. આહાહા...! ખબર ન મળે અને એમ ને એમ આંધળે દોડે ચાલ્યો જાય. મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક(કારે) એનો ખુલાસો બધો કર્યો. જુઓ! કેવો સરસ કર્યો! સાતમો અધ્યાય બહુ અલૌકિક છે મોક્ષમાર્ગમાં. સાતમું અધ્યયન.

કહે છે કે જેને આત્મા ધ્રુવનું... અહીં શુદ્ધભાવ અધિકાર છે ને? શુદ્ધભાવ ધ્રુવ ત્રિકાળ તેનું અવલંબન લઈ, આશ્રય કરી જે સમ્યગ્દર્શન થયું, નિર્ણય થયો–નિર્વિકલ્પ નિર્ણય થયો એ નિશ્ચય સમકિત. એની સાથે પંચ પરમેષ્ઠીની ભક્તિરૂપ વિકલ્પ જે રાગ છે એ સમકિત નથી, એ તો રાગ છે. પણ એ રાગ અને સમકિતનો આરોપ દઈને વ્યવહારે સમકિત કહ્યું છે. એને બ્રહ્મા, વિષ્ણુ આદિ કહેલા પદાર્થની શ્રદ્ધાનો આગ્રહ હોતો નથી.

શ્રોતા :- આગ્રહ ન હોય પણ સમન્વય...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- સમન્વય ન હોય. સમન્વય શેનો હોય? ભગવાને કહ્યું સાચું અને આને કહ્યું સાચું—એવો સમન્વય ન હોય. વીતરાગમાર્ગ સિવાય કોઈ માર્ગ સાથે સમન્વય હોય. ક્યો? એ પણ છે અને આ પણ છે—એ અપેક્ષાએ સમન્વય (હોય). પણ આ સાચો અને એ સાચો એમ સમન્વય હોઈ શકે નહિ. સમજાણું કાંઈ?

કહે છે કે એનું નામ વ્યવહારસમકિત કહ્યું છે. લ્યો! એવો અર્થ છે. હવે વ્યવહારજ્ઞાન. જેને આત્મજ્ઞાન છે, આત્માનું જ્ઞાન છે એવા નિશ્ચય જ્ઞાનવાળાને વ્યવહારજ્ઞાન કેવું હોય, એની વાત કરે છે. જેને આત્માનું જ્ઞાન જ નથી, આત્માનો અનુભવ નથી, એને તો વ્યવહારજ્ઞાન હોઈ શકતું નથી. સમજાણું કાંઈ?

'સંશય, વિમોહ ને વિભ્રમ રહિત (જ્ઞાન) તે જ સમ્યગ્જ્ઞાન છે.' વ્યવહાર હોં આ. સંશય નહિ. આમ હશે કે આમ હશે? વિમોહ નહિ. મૂંઝવણ નહિ. કાંઈક હશે એમ પણ નહિ. વિભ્રમ-વિપરીતતા નહિ. એ સમ્યગ્જ્ઞાન વ્યવહારે કહેવામાં આવે છે. કોને? કે જેને આત્મજ્ઞાન નિશ્ચય છે એના આવા જ્ઞાનને વ્યવહારજ્ઞાન પુણ્યબંધનું કારણ કહેવામાં આવે છે. જિનદેવ હશે કે શિવદેવ હશે? એ સંશય. સમજાય છે? કોણ જાણે ભાઈ! કાંઈક બીજે પણ દેવ હશે. સર્વજ્ઞદેવ સિવાય બીજામાં પણ પરમાત્મા થયા હશે. સમજાય છે? એવી સંશયદશા, નિશ્ચય સમકિતીજીવને વ્યવહારજ્ઞાનમાં પણ સંશય હોતો નથી. સમજાણું કાંઈ?

'શાક્યાદિકથિત વસ્તુમાં નિશ્ચય...' શાક્ય એટલે બૌદ્ધ. બૌદ્ધ પણ ધર્મી હતા. બૌદ્ધ પણ મોક્ષે ગયા છે.

શ્રોતા :- એને ઘણા માનનારા હતા.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ઘણા માનનારા હતા એટલે શું થયું? કીડી ઘણી હોય. કીડીયું ઘણી હોય એટલે માણસ થઈ જાય? ઘણા માનનારા એટલે કાંઈ સાચું થઈ જાય? સમજાય છે કાંઈ?

'(અર્થાત્ બૌદ્ધાદિએ કહેલા પદાર્થનો નિર્ણય) તે વિમોહ છે;...' સમજાય છે કાંઈ? અને 'અજ્ઞાનપણું (અર્થાત્ વસ્તુ શું છે તે સંબંધી અજાણપણું) તે જ વિભ્રમ છે.' શું હશે કાંઈ ખબર પડતી નથી. કોણ જાણે સર્વજ્ઞે કહેલું તત્ત્વ (સાચું) હશે કે આ બીજાએ કહેલું હશે? કાંઈ ખબર પડતી નથી. એવી વિભ્રમદશા–વિપરીતતા સમકિતીને સમ્યગ્જ્ઞાનમાં, વ્યવહારજ્ઞાનમાં હોતી નથી. સમજાણું કાંઈ?

અને સમ્યગ્દર્શન–આત્માનું દર્શન છે, આત્માનું જ્ઞાન છે અને નિશ્ચય ચારિત્ર છે. સ્વરૂપમાં રમણતારૂપ ચારિત્ર જ્યાં નિશ્ચય છે એને વ્યવહારચારિત્ર કહેવું એની વ્યાખ્યા ચાલે છે. એ પાપક્રિયાથી નિવૃત્તિરૂપ પરિણામ તે ચારિત્ર. અશુભભાવથી છૂટીને સાવદ્યયોગથી છૂટીને નિશ્ચય ચારિત્રવંત જીવને–સમ્યક્ નિશ્ચય-જ્ઞાનચારિત્રવાળાને પાપથી છૂટીને શુભભાવમાં વર્તે છે અહિંસા, સત્ય, દત્ત, પંચ મહાવ્રતમાં, તેને વ્યવહાર ચારિત્ર કહેવામાં આવે છે. જેને નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર વીતરાગી હોય તેને. સમજાણું કાંઈ?

શ્રોતા :- નિશ્ચય અને વ્યવહાર...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પણ વાત શેની ચાલે છે આ? વ્યવહારવાળાને વ્યવહાર, નિશ્ચયવાળાને નિશ્ચય. નિશ્ચય હોય ત્યાં વ્યવહાર હોય. નિશ્ચય નથી ત્યાં વ્યવહાર કેવા? હોય જ નહિ. વ્યવહારનો આરોપ, નિશ્ચયના સહકાર વિના આરોપ કોણ આપે? એથી સહકારી કહ્યું છે ને? સાથે હો, આરોપ આવે વ્યવહારનો ઉપચારનો, (પણ) વાસ્તવિક માર્ગ એ નથી. આહાહા..!

'પાપક્રિયાથી નિવૃત્તિરૂપ પરિણામ તે ચારિત્ર છે.' જુઓ પરિણામ છે વ્યવહાર પણ. નિશ્ચયચારિત્ર એ વીતરાગી પરિણામ છે અને વ્યવહારચારિત્ર એ શુભરાગના પરિણામ છે. 'આમ ભેદોપચાર-રત્નત્રય પરિણતિ છે.' લ્યો! ભેદોપચાર એટલે વ્યવહાર. આમ વ્યવહારરત્નત્રય પરિણતિ એટલે પર્યાયમાં રાગ છે. 'તેમાં જિનપ્રણીત હેય-ઉપાદેય તત્ત્વોનું જ્ઞાન તે જ સમ્યગ્જ્ઞાન છે.' બહુ ટૂંકુ કર્યું પાછું. ભગવાને કહેલા તત્ત્વોમાં, આ હેય છે અને ઉપાદેય છે એવું જ્ઞાન તેને વ્યવહારજ્ઞાન કહેવામાં આવે છે. આહાહા..!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- આવે એને અંદર. આવ્યા વિના રહે કાંઈ? વ્યવહારનય હેય છે, નિશ્ચયનય ઉપાદેય છે એનું જ્ઞાન હોય જ છે. સમજાણું કાંઈ? સામે છે ને પુસ્તક? જુઓ ને. પુસ્તકના શબ્દો જુઓ, અર્થ જુઓ.

'જિનપ્રણીત...' વીતરાગ પરમેશ્વર, ત્રિલોકનાથ, તીર્થંકરદેવ એણે કહેલાં જે તત્ત્વો, તેમાં રાગાદિ હેય છે, આત્માદિ ઉપાદેય—એવો ભેદ તે જ્ઞાન છે. તે જ્ઞાનને વ્યવહારજ્ઞાન કહેવામાં આવે છે. એવું વ્યવહારું જ્ઞાન નિશ્ચયજ્ઞાન–આત્મજ્ઞાન હોય એને હોય છે. સમજાણું કાંઈ?

હવે આ ૫૩ ગાથાનો અર્થ. 'આ સમ્યક્ત્વપરિણામનું બાહ્ય સહાકારી કારણ...' લ્યો! નિશ્ચય સમકિતરૂપી જે પરિણામ છે... જુઓ! એને લીધા સાથે. નિશ્ચય શુદ્ધ ચૈતન્યધ્રુવ એમાં શ્રદ્ધાને પ્રસરાવીને જે નિર્ણય સમ્યક્ નિર્વિકલ્પ અનુભવમાં થયો એવું જે સમ્યગ્દર્શન એ પરિણામ છે. સમ્યગ્દર્શન એક પરિણામ છે, સમ્યગ્દર્શન એક પર્યાય છે, સમ્યગ્દર્શન ગુણ નથી. સમજાણું કાંઈ? ગુણ નથી. ગુણ તો ત્રિકાળી ગુણને ગુણ કહેવાય, જે ધ્રુવ છે તેને. સમ્યગ્દર્શન એ પર્યાય છે–પરિણામ છે. ગુણ નહિ. ગુણ તો ત્રિકાળી હોય તેને કહેવાય.

શ્રોતા :- ..ભાઈને ખબર હોય.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એને પણ ખબર નથી. ઓલો કહેતો હતોને કે સમકિતને તમે કેમ પર્યાય કહો છો? સમકિતને ગુણ કહેવાય. એક ક્ષુલ્લકનો પ્રશ્ન હતો. .... તમે સમકિતને પર્યાય કહો છો? ભગવાને તો એને ગુણ કહ્યા છે, સિદ્ધના આઠ ગુણમાં? કહો. ગુણનો અર્થ ત્યાં પર્યાય છે. હવે ગુણ કે દિ' પ્રગટે?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, ગુણનો અર્થ એ પર્યાયને ગુણ કહ્યો છે. ગુણ તો ત્રિકાળી છે. ત્રિકાળી જ્ઞાનગુણ જે એકરૂપ તેને ગુણ કહીએ અને સમ્યગ્દર્શન તો નવી પર્યાય છે. પ્રગટે છે તે પર્યાય પ્રગટે. ગુણ પ્રગટે? શ્રદ્ધાગુણની પર્યાય. નિશ્ચય પર્યાય હોં. આ નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શનની વાત ચાલે છે. નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શન એ શ્રદ્ધા જે ત્રિકાળ આત્માનો ગુણ છે એની પર્યાય છે અને વ્યવહાર સમકિત એ રાગનો પર્યાય છે. એ તો ચારિત્રગુણની વિપરીત પર્યાયનો ભાગ એ રાગ, એને વ્યવહાર સમકિતનો આરોપ આપ્યો છે. કેટલું શીખવું આમાં? એને ઘણું છોડવું છે નિર્મોહ થવા માટે. પણ ખબર ન મળે, કાંઈકનું કાંઈક ભરડીને બેસે અનાદિથી. જૈન સંપ્રદાયમાં આવીને પણ ઊંધી માન્યતા અને ઊંધી શ્રદ્ધા (હોય) અને માને કે આપણે ધર્મી છીએ.

'આ સમ્યક્ત્વપરિણામનું...' જુઓ! પરિણામ, નિશ્ચય સમકિતની વાત છે આ. વીતરાગી દ્રષ્ટિ. શુદ્ધ ચૈતન્યમૂર્તિને અવલંબીને નિષ્ક્રિયદ્રવ્યને અવલંબીને સક્રિય શુદ્ધ પરિણામ થયા.. શુદ્ધ પરિણામ થયા. રાગ વિનાની નિર્વિકલ્પ પ્રતીતિ થઈ એને અહીંયા નિશ્ચય સમકિતના પરિણામ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? એ પરિણામનું બાહ્ય સહકારી કારણ. જુઓ આવ્યું. સંસ્કૃતમાં છે જુઓ અંદર. **'अस्य सम्यक्त्वपरिणामस्य बाह्यसहकारिकारणं वीतरागसर्वज्ञमुखकमलविनिर्गतसमस्तवस्तुप्रतिपादन-समर्थद्रव्यश्रुतमेव तत्वज्ञानमिति'** એ તત્ત્વ(જ્ઞાન) વ્યવહારની વાત છે.

'સમ્યક્ત્વપરિણામનું બાહ્ય સહકારી કારણ...' બાહ્ય સહકારી હોં. સાથે રહેલું. સહકારી એટલે સાથે રહેલું. 'વીતરાગ-સર્વજ્ઞના મુખકમળમાંથી નીકળેલું...' પરમેશ્વરની દિવ્યધ્વનિમાંથી આવેલું. 'મુખકમળથી નીકળેલું સમસ્ત વસ્તુના પ્રતિપાદનમાં...' એમ કહે છે. ભગવાનની વાણીમાં તો આ ત્રણ લોક, ત્રણ કાળના બધા પદાર્થને જાણેલાનું જ્ઞાન આવે છે. અજ્ઞાનીને તો એવું હોઈ શકે નહિ. જેને સર્વજ્ઞપણું નથી એની વાણીમાં સર્વ પદાર્થનું જ્ઞાન આવે ક્યાંથી? સર્વ પદાર્થ(નું જ્ઞાન) છે નહિ તો વાણીમાં આવે નહિ. સમજાણું કાંઈ?

સમકતિના પરિણામનું બાહ્ય બારદાન–સહકારી કારણ–નિમિત્ત 'વીતરાગ-સર્વજ્ઞના મુખકમળમાંથી નીકળેલું સમસ્ત વસ્તુના પ્રતિપાદનમાં..' દેખો! દુનિયા ત્રણ કાળ ત્રણ લોકના પદાર્થને કહેનારી વાણી પરમાત્માની છે. એ સિવાય–વીતરાગની વાણી સિવાય બીજાની એવી વાણી હોય નહિ. 'એવું દ્રવ્યશ્રુતરૂપ તત્ત્વજ્ઞાન જ છે.' જુઓ એ વ્યવહાર. એ દ્રવ્યશ્રુતજ્ઞાન તત્ત્વ એ બાહ્ય સહકારી કારણ છે. સમ્યગ્દર્શન ધ્રુવને અવલંબે પ્રાપ્ત થાય એને આવું દ્રવ્યશ્રુત નિમિત્ત કહેવામાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ? કારણ કે વાણીમાં જ એવું આવ્યું છે કે આત્મા ત્રિકાળી પરિપૂર્ણ પ્રભુ છે, એનો આશ્રય લે તો

સમ્યગ્દર્શન થાય. એવું વાણીમાં આવ્યું છે. એથી વાણી સાંભળી ત્યારે તો વિકલ્પ હતો. સમજાય છે? પણ જ્યારે એ વાણીમાં કહેલો ભાવ એના લક્ષમાં આવ્યો અને વાણીમાં એનો–કહેનાર જ્ઞાનીનો હૃદયનો ભાવ હતો એ ભાવ એને અંતરંગ હેતુ નિમિત્ત તરીકે આવ્યો અને જ્યારે ધ્રુવસ્વભાવ ઉપર દ્રષ્ટિ થઈને સમ્યગ્દર્શન થયું, ત્યારે એને–વાણીને બાહ્ય કારણ અને એના અભિપ્રાયને ઉપચારથી અંતરંગ કારણ કહેવામાં આવે છે.

'સમસ્ત વસ્તુના પ્રતિપાદનમાં સમર્થ એવું દ્રવ્યશ્રુતરૂપ તત્ત્વજ્ઞાન જ છે.' એમ કહેવામાં એમ છે કે વીતરાગની વાણી નિમિત્ત ન હોય અને કોઈ સમકિત પામી જાય એમ છે નહિ. અજ્ઞાનીની વાણી નિમિત્ત હોય અને સમકિત પામી જાય એમ છે નહિ (અને) એ વાણી છે માટે સમકિત પામી જાય એમ પણ નથી. ભારે વાત! કારણ કે વાણી સાંભળે છે ત્યારે વિકલ્પ છે, રાગ છે. વ્યવહારુ જ્ઞાન છે. પણ એ વ્યવહારુ જ્ઞાન નિમિત્ત ક્યારે કહેવાય? કે નિશ્ચય અંતર આશ્રય કરીને સમ્યગ્દર્શન થાય એને આ પરિણામને આ ભાવને નિમિત્ત, બાહ્યકારણ કહેવામાં આવે છે.. આહાહા..!

હવે આ તકરારી બોલ છે એ. 'જે મુમુક્ષુઓ છે...' મુમુક્ષુ એટલે સમકિત પામનારની આ વાત નથી. જે ઉપદેશમાં નિમિત્ત થાય છે એની વાત છે. 'જે મુમુક્ષુઓ છે તેમને પણ...' એટલે મુમુક્ષુ એટલે જ્ઞાની. જે વાણી ઉપદેશમાં આવે છે એવા જે જ્ઞાની, એ જ્ઞાનીનો આત્મા 'તેમને પણ ઉપચારથી...' દેખો ઉપચારથી. 'પદાર્થ નિર્ણયના હેતુપણાને લીધે (સમ્યક્ત્વપરિણામના)...' બાહ્ય નિમિત્ત તરીકે હોવાથી 'અંતરંગ હેતુઓ કહ્યા છે,...' છે તો પરિણામ બાહ્યના, પણ એને ઉપચારથી.... ભાષા વાપરી છે ને? ઉપચારથી અંતરંગ હેતુ કહ્યો છે. સંસ્કૃત છે જુઓ. **'ये मुमुक्षवः तेऽप्युचारतः पदार्थनिर्णयहेतुत्वात् अंतरंगहेतव इत्युक्ताः दर्शनमोहनीयकर्मक्षयप्रभृतेः'** સમજાય છે કાંઈ?

શું કહ્યું? કે ભગવાન આત્મા.... સમ્યગ્દર્શનના જે ધર્મરૂપ પરિણામ અપૂર્વ–અનંત કાળે નહિ પ્રગટેલા, એવા દ્રવ્યસ્વરૂપના આશ્રયે પ્રગટેલું સમ્યગ્દર્શન એ પરિણામ છે–એ પર્યાય છે. એને નિમિત્ત કોણ હતું? વીતરાગની સર્વજ્ઞની ત્રણ કાળ, ત્રણ લોકની વસ્તુઓને પ્રતિપાદન કરનારી વાણી એ સમકિતીને હોય તોપણ એને ત્રણ કાળની વસ્તુને પ્રતિપાદન કરનારી વાણી છે. સમજાણું કાંઈ? કેમકે અહીં તો ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, ક્ષાયિક લીધો છે ને પાછો? કેવળીને તો એકલો ક્ષય જ હોય છે. સમજાણું કાંઈ? કેવળજ્ઞાનીને તો એકલું ક્ષાયિક સમકિત હોય છે, એને ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, સમકિત હોતું નથી. અહીં તો એ લીધું છે, જેને ઉપશમ સમકિત છે એ નીચલો છદ્મસ્થ જીવ... ક્ષયોપશમ છે કે ક્ષાયિક છે. એ જીવને દર્શનમોહ આદિનો ક્ષાયિક, ઉપશમ થયો છે એવા જીવના પરિણામ... કહેવા માગે છે કે આ આત્મા અંતર આશ્રય કરે ત્યારે તેને ધર્મ થાય. એવો જે એનો ભાવ છે એને પકડ્યો વિકલ્પથી, ત્યારે તેના ભાવને અંતરંગ હેતુ કહેવામાં આવ્યા. પણ એને છોડીને જ્યારે સ્વભાવનો આશ્રય કરે ત્યારે ઓલાને અંતરંગ હેતુ કહેવામાં આવે. આહાહા..!

શ્રોતા :- એવી ભૂલ થઈ જાય છે મુમુક્ષુથી.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, એવી ભૂલ થઈ જાય.

શ્રોતા :- ....

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એ લે છે. બસ વાત એ છે.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- તો મુમુક્ષુ. અહીંયા કેવળી લીધા નથી. અહીંયા સાધારણ મુમુક્ષુ લીધા છે. ત્રણ કાળની વાત લે છે ને. વાણી ભલે એની છે, પણ વાણી કહેનાર છે એ જ્ઞાની છે અને એની વાણી પણ એવી જ છે. સર્વ પદાર્થને કહેનારી. એક સમયની પર્યાયમાં દ્રવ્ય ત્રણ લોક જાણે છે. એવી પર્યાયનું સ્વરૂપ છે એવું એ વાણી દ્વારા કહે છે. ચાહે તો સમકિતી હો, શ્રાવક હો કે મુનિ સાચા. મુમુક્ષુ લીધા છે ને અહીં તો?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા. સંસ્કૃતમાં એમ છે. એનો અર્થ બધા એમ કરે છે કે જુઓ, દર્શનમોહનો ક્ષય સમકિતીને થાય એને કહે છે. પણ એનો અર્થ બેસશે નહિ.

શ્રોતા :- અર્થ બેસતો નથી.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- નથી બેસતો. આ બેસે છે. બે હજારમાં શરૂ કર્યું હતું. એનાથી વિરુદ્ધ.... પછી અમારા પંડિતજી કહે છે કે એવો અર્થ છે નહિ એમાં. આ અર્થ છે. બે હજારની સાલમાં નિયમસાર શરૂ કર્યું હતું. સમજાય છે કાંઈ?

અહીં તો બીજી એક વાત કે મુમુક્ષુ છે ક્ષયોપસમકિતી કે ક્ષાયિકસમકિતી, એ પણ સર્વ પદાર્થને જાણવાની જ વાત કરે છે. ભાઈ! કારણ કે શ્રુતજ્ઞાનમાં સર્વ પદાર્થનું સ્વરૂપ એના ખ્યાલમાં આવી ગયું છે. આહાહા..! એક પરોક્ષ અને પ્રત્યક્ષ જેટલો ફેર છે, પણ વસ્તુમાં ફેર નથી. જુઓને! 'વીતરાગ-સર્વજ્ઞના મુખકમળમાંથી નીકળેલું સમસ્ત વસ્તુના પ્રતિપાદનમાં સમર્થ એવું દ્રવ્યશ્રુતરૂપ...' પણ એ દ્રવ્યશ્રુત કહેનાર કોણ છે? કે મુમુક્ષુ, એમ. એ સર્વ ત્રણ કાળ ત્રણ લોકના પદાર્થનું તેના જ્ઞાનમાં જ્ઞાન વર્તે છે. આહાહા..! જુઓને! કેવી રીતે સમાવ્યું છે! સમજાય છે કાંઈ?

એવી જે વાણી એને બાહ્યનિમિત્ત કહ્યું, બાહ્ય સહકારી કારણ કહ્યું. સહકારી છેને ત્રીજી લીટીમાં? અને 'જે મુમુક્ષુઓ છે તેમને પણ...' એમ. તેમને પણ, એમ. 'ઉપચારથી પદાર્થનિર્ણયના હેતુપણાને લીધે (સમ્યક્પરિણામના) અંતરંગ હેતુઓ કહ્યા છે,...' છે તો એ બાહ્ય, પણ ઉપચારથી અંતરંગ હેતુ (કહ્યો). ઉપચાર શબ્દ પડ્યો છે ને? ઉપચારથી અંતરંગ હેતુ કહ્યા છે. કારણ કે અતંરંગ હેતુ એ નથી. અંતરંગ હેતુ તો દ્રવ્યસ્વભાવ છે. સમકિત પામવામાં અંતરંગ કારણ તો દ્રવ્યસ્વભાવ છે. સમજાણું કાંઈ?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ક્યો?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, છે ને.

શ્રોતા :- દર્શનમોહનીય...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હોવાથી. નિમિત્ત કહ્યું. એ વાત કહે છે.

શ્રોતા :- દર્શનમોહનીય..

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- જેને થયું છે એ બીજાને નિમિત્ત થાય છે. એમાં ગડબડ બહુ કરે છે.

શ્રોતા :- .... ભૂલ કરે છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- કરે છે.

શ્રોતા :- જેને થવાનું છે તેને કહે છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- થવાનું છે તેને કહે છે.

શ્રોતા :- જેને પ્રારંભ થયો છે...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા. બસ, એ છે. ... પ્રકાશા. સમજાય છે કાંઈ? આ પદ્મપ્રભમલધારિદેવની ટીકા છે. મુનિની ટીકા છે. મુનિ પંચ મહાવ્રતધારી, અઠ્ઠાવીશ મૂળગુણ, મહા સમ્યગ્દર્શન ચારિત્રવંત છે. પોતે કહે છે કે મારા મુખમાંથી પરમાગમ ઝરે છે. પરમાગમ ઝરે છે. એ પોતે કહે છે લ્યો! સમજાય છે કાંઈ?

શ્રોતા :- .... અર્થ કર્યો.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, એ ટીકામાં જ છે. એક-એક શબ્દનો અર્થ એવો છે.

જે સમકિત–સમ્યગ્દર્શન છે એ પરિણામ તો આત્માની પર્યાય છે. એ તો ધ્રુવને આશ્રયે પ્રગટેલી છે. એને બાહ્ય નિમિત્તના બે પ્રકાર છે. એની વાણી છે જ્ઞાનીની એ બાહ્ય સહકારી તરીકે એને નિમિત્ત કહ્યું અને એનો જે અભિપ્રાય છે એને ઉપચારથી અંતરંગ હેતુ કહ્યો. ઉપચારથી અંતરંગ હેતુ. નહીં તો એ તો બાહ્ય હેતુ છે. પણ જ્ઞાનીનો અભિપ્રાય એના ખ્યાલમાં આવ્યો વિકલ્પમાં કે આમ કહે છે. ઓહો..! એ તો દ્રવ્યનો આશ્રય કરે તો સમ્યક્ થાય, વસ્તુનો આશ્રય કરે તો સમ્યગ્જ્ઞાન થાય, વસ્તુના આશ્રયમાં ઠરે તો ચારિત્ર, એમ એ કહે છે. એમ વિકલ્પ દ્વારા જ્યાં ખ્યાલમાં આવ્યું ત્યારે તેના (જ્ઞાનીના) પરિણામ (-ભાવ)ને સમકિત પામનાર જીવને બાહ્ય હેતુ (હોવા છતાં) ઉપચારથી અંતરંગ હેતુ (કહ્યો). અંતરંગ એટલે? છે તો બાહ્ય, પણ ઉપચારથી અંતરંગ હેતુ કહેવામાં આવે છે.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- કહ્યા છે માટે તેને.... સમજાય છે કાંઈ? આ તકરારના ઘણા ઊંધા અર્થ કરે છે.

શ્રોતા :- ભૂલ થાય છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ભૂલ થાય છે. નહિ, જ્ઞાનીની વાણી નિમિત્ત હોય એમ નહિ. એમ આમાં નથી એમ કહે છે. વસ્તુની ખબર ન મળે કાંઈ. અજ્ઞાનીની વાણી પણ નિમિત્ત હોય છે, ફલાણું નિમિત્ત હોય છે. એમ હોય નહિ ભાઈ! દીવે દીવો પ્રગટે. કાંઈ કોલસાને અડાડે દીવા પ્રગટતા હશે? પ્રગટે છે પોતાથી, પણ વાણીનો વિકલ્પ, જ્ઞાનીનો ભાવ નિમિત્તપણે છે. નિમિત્ત છે માટે થયું છે એમ નહિ. પણ સહકારીમાં એવો વિકલ્પ હોય છે કે ભગવાનની વાણી આ છે એ બાહ્ય સહકારી કારણ કહ્યું અને એનો અભિપ્રાય છે કે ભગવાન પૂર્ણાનંદ નિત્યાનંદ આનંદકંદ એનો આશ્રય કર તો તને સમ્યગ્દર્શન થાય. એવો જે એનો અભિપ્રાય હતો એ વિકલ્પમાં આવ્યો તેથી ઉપચારથી તેને બાહ્ય હોવા છતાં અંતરંગ હેતુ કહેવામાં આવ્યો છે. પરમાર્થે અંતરંગ હેતુ તો ધ્રુવ છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- શુદ્ધતા ધ્રુવ.

શ્રોતા :- ....

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અંતરંગ હેતુ ઉપચારથી કેમ? કે ઓલા અભિપ્રાયનો ભાવ એને પકડવો છે. વિકલ્પથી હોં હજી. પણ ક્યારે એ નિમિત્ત કહેવાય? કે એ વાણીમાં, ભાવમાં એમ કહેવામાં.... કારણ કે આખું જૈનદર્શન કે એની વાણી વીતરાગતાને જ બતાવે છે. ચારેય અનુયોગમાં વીતરાગતાને બતાવે છે. તો વીતરાગની વાણી કે સમકિતીની વાણી વીતરાગને જ બતાવવાની વાણી હોય છે. રાગ કરવાની વાણી એની વાણી હોય નહિ. રાગ હોય એનું જ્ઞાન કરાવવાની વાણી હોય. સમજાય છે કાંઈ?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એ તો વિકલ્પ આવે. આવે એ જુદી વાત છે અને એ પાછું અંતરનું કારણ થાય એમ નથી. અંતરંગ કારણ તો સમ્યક્ સ્વભાવ દ્રવ્ય છે તે કારણ છે. આહાહા..! ભારે વાત!

શ્રોતા :- વાણી નિર્ણય કરાવે?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વાણી નિર્ણય જરીએ કરાવતું નથી. ચીમનભાઈ! ઠીક હળવે બોલ્યા. ઝવેરી છે ને. એ નિર્ણય કરે છે વિકલ્પ દ્વારા, ત્યારે એનો અભિપ્રાય અંતરંગ હેતુ કહેવામાં આવે છે અને એની વાણી બાહ્ય હેતુ કહેવામાં આવે છે. આમ છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

'(સમ્યક્ત્વ પરિણામના) અંતરંગ હેતુઓ કહ્યા છે, કારણ કે તેમને દર્શમનોહનીયકર્મના ક્ષયાદિક છે.' ઉપદેશ કરનારને દર્શનમોહનો ઉપશમ, ક્ષય થયેલો છે. માટે તેની વાણી બાહ્ય હેતુ અને એનો અભિપ્રાય અંતરંગ હેતુ કહેવામાં આવ્યો છે.

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

* * * * *

ભાદરવા વદ ૬, બુધવાર, તા. ૧-૧૦-૧૯૬૯
ગાથા- ૫૧ થી ૫૫, શ્લોક-૭૫, પ્રવચન-૨૨

મોક્ષનો અધિકાર. મોક્ષનો માર્ગ–મોક્ષનો ઉપાય. શુદ્ધભાવ અધિકાર છે. અત્યાર સુધી એમાં એમ આવ્યું કે પંચ પરમેષ્ઠીની ભક્તિરૂપ વ્યવહાર સમકિત એ છે. વિકલ્પરૂપ ભાવ એક છે એમ આવ્યું. અને હેય-ઉપાદેયનું જ્ઞાન પણ વીતરાગે કહ્યું એવું ત્યાં વ્યવહારનું જ્ઞાન છે અને પાપની નિવૃત્તિરૂપ એના મહાવ્રત આદિના પરિણામ છે. એટલું કહ્યું હતું. છે વ્યવહાર, એટલું. પણ એ મુક્તિનું કારણ નથી.

શ્રોતા :- .....

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એ પરંપરાનો અર્થ કે એ મુક્તિનું કારણ નથી. પછી છોડશે ત્યારે મુક્તિનું કારણ થશે. એમ અર્થ થયોને? હવે મુક્તિનું કારણ શું એની વ્યાખ્યા ચાલે છે. લ્યો!

'અભેદ-અનુપચાર-રત્નત્રયપરિણતિવાળા જીવને,...' હવે મૂળ માર્ગ, મૂળ વસ્તુ આવી આ. કેવો છે જીવ? કે જેને અભેદ એટલે નિશ્ચય, અનુપચાર એટલે વ્યવહાર નહિ. વાસ્તવિક રત્નત્રય પરિણતિવાળો જીવ. એટલે સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન, સમ્યક્ચારિત્ર સત્યસ્વરૂપ, નિશ્ચયસ્વરૂપ, સ્વના સ્વદ્રવ્યને અવલંબીને થયેલી સમ્યક્દશા, સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્ર એવા રત્નત્રય એટલે સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-(ચારિત્ર) ત્રણ રત્ન, એની પરિણતિ એટલે અવસ્થા—એ ત્રણે મોક્ષમાર્ગ પરિણતિ–પર્યાય છે. સમજાય છે કાંઈ?

ભગવાન આત્માની મુક્તિ થાય એટલે પરમ આનંદની પ્રાપ્તિ થાય. મુક્તિ એટલે પરમ આનંદની પ્રાપ્તિ. એનો ઉપાય અભેદ રત્નત્રય... અભેદ અનુપચાર એટલે શુદ્ધ દ્રવ્યસ્વભાવ કહેશે હમણાં. એ વિકલ્પ વિનાનું અભેદ નામ શુદ્ધ ચૈતન્ય દ્રવ્યનું સમ્યગ્દર્શન, એનું જ્ઞાન અને એની વીતરાગ પરિણતિરૂપી ચારિત્ર. એ ત્રણ રત્નત્રય પરિણતિ, પરિણતિ એટલે અવસ્થા. એવા અવસ્થાવાળા જીવને... સમજાય છે કાંઈ? મોક્ષમાર્ગ એ પર્યાય છે, ગુણ નથી, તેમ (વ્યવહાર) મોક્ષમાર્ગ એ વિકલ્પ છે એ પણ મોક્ષમાર્ગ નથી. સમજાણું કાંઈ?

'અભેદ-અનુપચાર-...' વાસ્તવિક. અભેદ અને વાસ્તવિક રત્નત્રય—સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર– વીતરાગી સમ્યગ્દર્શન, વીતરાગી જ્ઞાન અને વીતરાગી ચારિત્ર એવી અવસ્થાવાળા જીવને.. હવે ત્રણની વ્યાખ્યા કરે છે. સમજાય છે કાંઈ? 'ટંકોત્કીર્ણ જ્ઞાયક જેનો એક સ્વભાવ છે એવા નિજ પરમ તત્ત્વની શ્રદ્ધા,...' વડે મુક્તિ થાય છે. છેલ્લો શબ્દ એનો છે. 'અભૂતપૂર્વ સિદ્ધપર્યાય થાય છે.' છે? શું કહ્યું?

ભગવાન આત્મા જ્ઞાયક ટંકોત્કીર્ણ–અણઘડેલી મૂર્તિ, ચિદાનંદ ધ્રુવ નિત્ય દ્રવ્યસ્વભાવ, 'આત્મા દ્રવ્યે નિત્ય છે' એમ આવે છે ને? એ નિત્ય જે દ્રવ્ય વસ્તુ છે, જ્ઞાયકસ્વભાવ છે, ધ્રુવસ્વભાવ છે.... જેનો એક જ્ઞાયકસ્વભાવ એવું નિજ પરમતત્ત્વ, એવો જે નિજ આત્મભાવ, એવા તત્ત્વની શ્રદ્ધા વડે.. એની શ્રદ્ધા વડે જીવને મુક્તિ થાય છે. સમજાણું કાંઈ? પહેલું કહ્યું હતું, પરંપરા હેતુભૂત. એ તો વિકલ્પ છે ને? પહેલો અશુભ ટળ્યો છે, સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર થયું છે. પણ વચ્ચે છઠ્ઠે ગુણસ્થાને એવી શ્રદ્ધાનો વિકલ્પ, પંચ મહાવ્રતના પરિણામ હોય છે એથી તેને વ્યવહાર છે એમ કહેવામાં આવ્યું. સમજાણું કાંઈ?

પણ અહીં તો હવે, એને મુક્તિનું કારણ છે એમ સિદ્ધ કરવું છે. નિશ્ચય છે મુક્તિ એટલે પરમ શુદ્ધતા પરમાત્મદશા. અભૂતપૂર્વ સિદ્ધપર્યાય. જુઓ! એ પણ પર્યાય છે. મોક્ષનો માર્ગ પણ પર્યાય–અવસ્થા–હાલત છે અને સિદ્ધ પણ એક પર્યાય છે. સિદ્ધ કાંઈ ગુણ નથી. પંડિતજી! સિદ્ધ પર્યાય છે. જુઓ! 'અભેદ-અનુપચાર...' એટલે વાસ્તવિક ઉપચાર નહિ–જૂઠું નહિ, પણ યથાર્થ એવા રત્નત્રય પરિણતિવાળા જીવને સિદ્ધિ થાય છે, મુક્તિ થાય છે. શા વડે? કે 'ટંકોત્કીર્ણ જ્ઞાયક જેનો એક સ્વભાવ છે એવા નિજ પરમ તત્ત્વ...' દ્રવ્ય–વસ્તુ. ધ્રુવ. અહીં જે કહે છેને શુદ્ધભાવ? એ શુદ્ધભાવ ધ્રુવ. જેમાં રાગ પણ નહિ, નિમિત્ત પણ નહિ અને એક સમયની પર્યાય નહિ—એવું ધ્રુવ. એવા તત્ત્વની શ્રદ્ધા વડે, એવા તત્ત્વના સમ્યગ્દર્શન વડે તથા એ વડે.... ધ્રુવની શ્રદ્ધા એ પર્યાય છે. ધ્રુવ છે એ ત્રિકાળી દ્રવ્ય છે, પરમતત્ત્વ છે એ તો ત્રિકાળી દ્રવ્ય છે. શ્રદ્ધા વડે, એ એની પર્યાય છે. ઓલા રત્નત્રય પરિણતિ કીધી એ એની એક પર્યાય છે. કેટલું આમાં!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- કાંઈ ખબર જ ન મળે કે શું દ્રવ્ય અને શું પર્યાય. જય મહારાજ! ગોટેગોટા.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ધીમેથી તો કહેવાય છે, જરી વિચાર કરી શકે એ રીતે. કે આ વસ્તુ છે ભગવાન આત્મા ધ્રુવ દ્રવ્ય. દ્રવ્ય એટલે નિત્યાનંદ પ્રભુ, સચ્ચિદાનંદ—સત્ એટલે શાશ્વત, ચિદ્ એટલે જ્ઞાન અને આનંદ એવો જેનો શાશ્વત ધ્રુવસ્વભાવ છે એવા તત્ત્વની શ્રદ્ધા–અંતર્મુખ થઈને સમ્યગ્દર્શનની પર્યાય, એ શ્રદ્ધાપર્યાયથી પરિણત જીવને અભૂતપૂર્વ–અનંત કાળમાં નહિ થયેલી એવી સિદ્ધપર્યાયને તે પ્રાપ્ત થાય છે. સમજાણું કાંઈ? મિથ્યાત્વભાવ અને રાગ-દ્વેષ, સંસાર એ પણ એક વિકારી પર્યાય છે. સમજાય છે કાંઈ?

મિથ્યાત્વ એટલે જે સ્વભાવમાં નથી એવો શુભરાગ વિકલ્પ, દયા, દાન, ભક્તિ, વ્રત વગેરે... એવા રાગવાળો છું એ માન્યતા મિથ્યાત્વ છે અને એ મિથ્યાત્વ તે સંસારની એક વિકારી પર્યાય છે. સમજાય છે કાંઈ? અને આ મોક્ષમાર્ગ પણ એક અપૂર્ણ નિર્મળ પર્યાય છે. અને સિદ્ધ તે પૂર્ણ શુદ્ધ પર્યાય છે. છે તો ત્રણેય પર્યાય–અવસ્થા છે–હાલત છે.

શ્રોતા :- ....

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ત્રણ પ્રકાર છે. એક બહિરાત્મા, એક અંતરાત્મા અને એક પરમાત્મા—ત્રણ પ્રકારની પર્યાય છે. આત્મા ત્રણ પ્રકારે થઈ રહ્યો છે પર્યાયમાં. શેઠ!

ભગવાન આત્મા ધ્રુવ સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ, નિત્યાનંદ સહજાનંદની મૂર્તિ આત્મા છે—એ વસ્તુ. એ વસ્તુમાં રાગનો વિકલ્પ છે એ મારો છે એ પરભાવ છે, વિકાર છે, દુઃખ છે. એ આનંદસ્વરૂપ ભગવાન આત્મા એના ધામમાં રાગનું દુઃખ નથી. એના ક્ષેત્રમાં, એના ભાવમાં.... રાગ ચાહે તો શુભવિકલ્પ ભક્તિ ભગવાનનું નામસ્મરણ આદિ (હોય) એ બધો રાગ છે અને દુઃખ છે. એ આત્માને દુઃખવાળો માનવો એનું નામ બહિરાત્મબુદ્ધિ, મિથ્યાત્વબુદ્ધિ, તે સંસારબુદ્ધિ છે. સમજાણું કાંઈ?

હવે ધર્મબુદ્ધિ કે એ જે ટંકોત્કીર્ણ જે જ્ઞાયકભાવ, ધ્રુવ નિત્યાનંદ પ્રભુ એવું જે પરમતત્ત્વ... નિજ પરમતત્ત્વ પાછું હોં. ભગવાનનું તત્ત્વ એ નહિ, એમ. ટંકોત્કીર્ણ જ્ઞાયક જેનો એક સ્વભાવ છે એવો નિજ પરમતત્ત્વ–પોતાનું તત્ત્વ. ભગવાનને–પરમાત્માને માનવા એ તો વિકલ્પ છે. એ તો પહેલામાં આવી ગયું. પંચપરમેષ્ઠીની શ્રદ્ધાનો વિકલ્પ... એ પહેલામાં આવી ગયું. આ તો નિજ પરમતત્ત્વ... પરમતત્ત્વ એટલે? રાગ તો નહિ, (પણ) એક સમયની પર્યાય છે એ પરમતત્ત્વ નથી, એ અપરમભાવ છે. પરમભાવ તો ત્રિકાળી જ્ઞાયક ધ્રુવ એકરૂપ નિષ્ક્રિય જેમાં મોક્ષમાર્ગની પર્યાયનું.. પર્યાયનું પરિણમન પણ જેમાં નથી. ભારે વાત!

એવો જે પરમતત્ત્વ સ્વભાવભાવ, એની શ્રદ્ધા... એ શ્રદ્ધા એ પર્યાય થઈ. પરમતત્ત્વ એ દ્રવ્ય થયું. દ્રવ્ય નામ ધ્રુવવસ્તુ થઈ. અને એની શ્રદ્ધા, એના સન્મુખ થઈને નિર્ણય સમ્યગ્દર્શન થાય એને અહીંયા એની શ્રદ્ધા–સમકિત કહેવામાં આવે છે. કહો, સમજાય છે કાંઈ? તેથી નિજ પરમતત્ત્વ શબ્દ વાપર્યો છે. કોઈ એમ કહે, ભગવાનને માનીએ, પરમેશ્વરને માનીએ, ગુરુને માનીએ તો? કે એ માન્યતા રાગવાળી છે, એ શ્રદ્ધા ધર્મની નહિ.

શ્રોતા :- આત્માની શ્રદ્ધા નહિ એમ થયું?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- આત્માની શ્રદ્ધા નહિ એ. આહાહા..!

તેથી નિજપરમતત્ત્વ એવો ત્રિકાળી ભગવાન, એની શ્રદ્ધા... એની શ્રદ્ધા... ઓલો જે રાગ હું છું એવી માન્યતા હતી, એ મિથ્યાત્વ માન્યતા એ સંસારપર્યાય, બહિરાત્મબુદ્ધિની હતી. હવે આ એકલું પરમધ્રુવસ્વરૂપ છું, રાગ પણ નહિ, નિમિત્ત નહિ, કર્મ નહિ, કાંઈ નહિ. એક સમયની પર્યાયમાં પણ આ ધ્રુવ નહિ. એવો ધ્રુવ ભગવાન નિત્યાનંદ પ્રભુ અનાદિ-અનંત શાશ્વત ચીજ, એની શ્રદ્ધા વડે... જે શ્રદ્ધા સમકિત તે પર્યાય છે–અવસ્થા છે, નિર્મળ વીતરાગી દશા છે. એ વડે રત્નત્રય પરિણત જીવને અભૂતપૂર્વ સિદ્ધ પર્યાય થાય છે. છે એમાં અંદર?

અનંત કાળમાં નહિ થયેલી એવી સિદ્ધની દશા આવા જીવને થાય છે. કહો, આમાં તો ચોખ્ખી વાત છે. જરી વાંચે તો.... કાંઈ ચોપડા મેળવશે કે નહિ? દશેરામાં ચોપડા મેળવે છે આ તમારે કે કેટલી

પેદાશ થઈ. છે એય..! ભગવાનજીભાઈ! હવે ૮૦ લાખ હતા, એમાં ૨૦ લાખ ભળ્યા ઓણ પેદાશના. એક કરોડ થયા. સમજ્યાને? ૫૦ હજારનો ખર્ચ બાદ કરીને. બધું કરે છે કે નહિ? એય..! પોપટભાઈ!

શ્રોતા :- છોકરા કરે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- છોકરા કરે, બધું ધ્યાન રાખે. દોરી હાથમાં રાખીને છોકરા કરે. પૂછાવે બધું. કહો, સમજાય છે કાંઈ? આહાહા..! એ તો બધાની વાત છે ને શેઠ!

શ્રોતા :- .... વધારે ખર્ચ કરે તો.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, ઝાઝા ખર્ચ કરી જાય તો? આ શેઠિયા જુઓ! ડાલચંદજી એ તો હુશિયાર માણસ બધા છે, પણ ઝાઝું કરી નાખે તો? ધ્યાન રાખવું જોઈએ. ધ્યાન રાખે તો, કહે, એમ થાય નહિ. એમ કહે છે.

અહીં તો ધ્યાન રાખવું એટલે? ધ્યાન કરવું. કોનું? કે ધ્રુવતત્ત્વનું. આહાહા..! એ છે ભાઈ! અંદર શબ્દ એ છે હોં. વિષય કુરુ. ધ્યાનં વિષય કુરુ એવું ઘણે ઠેકાણે આવે છે આમાં. કળશમાં ધ્યાન... અધ્યાત્મતરંગિણીમાં. ઘણે ઠેકાણે. ધ્યાનમાં વિષય કરવો એટલે અંતરમાં વિષય દ્રવ્ય ધ્રુવ છે તેને ધ્યેય બનાવવું. એવો જે ધ્રુવ ભગવાન, વર્તમાન પર્યાયમાં તેને પ્રસરાવીને ધ્રુવમાં જે નિર્ણય સમ્યગ્દર્શન થાય એ વીતરાગી નિર્દોષ આત્માની પર્યાય છે તેને સમકિત કહેવામાં આવે છે. અને એ સમકિત પર્યાય વડે અભૂતપૂર્વ—અનંત કાળમાં નહિ થયેલી સિદ્ધની પર્યાય, કેવળજ્ઞાન અને આનંદની પર્યાય અસ્તિપણે પ્રગટ થાય છે. ઓલો વ્યવહાર છે તો થાય છે એમ નથી કહ્યું એમાં. પરંપરા કીધું. એટલે પરંપરાનો અર્થ એ કાઢી નાખશે ત્યારે થાશે. સમજાણું કાંઈ?

શ્રોતા :- કરતા કરતા થાશે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- કરતા કરતા ધૂળેય થાય નહિ. રાગ કરતા કરતા થાય? રાગનું કર્તૃત્વ તો છૂટ્યું, પણ રાગ રહ્યો એને છોડે ત્યારે થશે. પહેલા સમ્યગ્દર્શનમાં તો રાગનું કર્તવ્ય છૂટે ત્યારે સમ્યગ્દર્શન થાય. રાગ મારું કર્તવ્ય છે, કરવા જેવું છે ત્યાં સુધી તો બહિરાત્મા મિથ્યાદ્રષ્ટિ મૂઢ જીવ સંસારી છે. સમજાય છે કાંઈ? તેથી જુઓને.

'નિજ પરમ તત્ત્વ...' દ્રવ્યસ્વરૂપ ત્રિકાળી ધ્રુવપણે, અચળપણે, અવિનાશીપણે રહેલો ભગવાન આત્માનો નિજસ્વભાવ એની 'શ્રદ્ધા વડે...' જુઓ! અહીં દેવ-ગુરુની શ્રદ્ધા વડે સમકિત, એમ નથી કહ્યું, છ દ્રવ્યની શ્રદ્ધા વડે સમકિત નથી કહ્યું, પર્યાયની શ્રદ્ધા વડે સમકિત નથી કહ્યું. પર્યાયની શ્રદ્ધા વડે સમકિત નથી કહ્યું. શ્રદ્ધા છે પર્યાય, સમ્યગ્દર્શન છે અવસ્થા, પણ એની શ્રદ્ધા વડે સમકિત એમ નથી કહ્યું. ત્રિકાળી દ્રવ્ય ભગવાન આત્મા ધ્રુવ નિત્યાનંદ સહજાનંદનો સાગર, અનાદિ-અનંત સ્વભાવથી છલોછલ ભરેલો, પરિણમનની પર્યાય વિનાનો—એવા નિજ પરમતત્ત્વની શ્રદ્ધા વડે એટલે સમકિત ..... અનાદિકાળનો સિદ્ધ પર્યાય તેને પ્રગટ થશે. સમજાણું કાંઈ? એટલે કે એને મુક્તિ થશે. આહાહા..! એક વાત.

હવે બીજી વાત જ્ઞાન. 'તદ્જ્ઞાનમાત્ર...' તદ્જ્ઞાનમાત્ર. તત્ જે '(-તે નિજ પરમ તત્ત્વના જ્ઞાનમાત્રસ્વરૂપ)...' શાસ્ત્રજ્ઞાન એ નહિ. સમજાય છે કાંઈ? શાસ્ત્રજ્ઞાન એ બંધનું કારણ છે. તેથી કહે છે, 'તદ્જ્ઞાનમાત્ર...' તત્ છે ને? દ અડધો છે એટલે તત્ '(-તે નિજ પરમતત્ત્વના જ્ઞાનમાત્રસ્વરૂપ)...' ધ્રુવ ભગવાન આત્મા નિત્યાનંદ જેમાં જ્ઞાન ઠસોઠસ સ્વભાવથી ભરેલો ભગવાન એનું જ્ઞાન. સમજાણું કાંઈ? નિમિત્ત શાસ્ત્રનું જ્ઞાન નહિ, રાગ થયો એનું જ્ઞાન નહિ, એક સમયની પર્યાયનું જ્ઞાન નહિ. સમજાણું કાંઈ? માર્ગ તો બાપા! એવો છે. એણે સાંભળ્યો નથી, એણે ખ્યાલમાં લીધો નથી. એમ ને એમ ધર્મને બહાને જિંદગી કાઢી અનંત કાળ એમ ને એમ દિ' ગુમાવ્યા. સમજાણું કાંઈ? ઓહોહો..!

આ વસ્તુ છે એની વાસ્તવિક શ્રદ્ધા પણ પહેલી સમજણમાં નહિ કરે તો એને સમ્યગ્દર્શન થવાનો અવકાશ છે નહિ.

શ્રોતા :- જ્ઞાન...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- જ્ઞાન કરાવે છે, પણ આ સાંભળવા મળે છે કે નહિ? શોભાલાલજી! આહાહા..! ત્રસની સ્થિતિ તો ઘણાની પૂરી થવા આવી છે. ત્રસમાં રહેવાનો કાળ જ બે હજાર સાગર છે. શું કહ્યું? આ બે ઇન્દ્રિય, ત્રણ ઇન્દ્રિય, ચૌ ઇન્દ્રિય, નારકી, મનુષ્ય, દેવ અને ઢોર એમાં રહે તો કેટલો (કાળ)? બે હજાર સાગર. બસ એટલી સ્થિતિ પૂરી થાય એટલે એને એકેન્દ્રિયમાં જાવું જ પડે. આહાહા..!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- આ તેથી કહ્યુંને. આ સમજે એને જાવું પડે નહિ. ન સમજે એને (ત્રસની સ્થિતિ) પૂરી થાય ને ત્યાં જાશે. આહાહા..!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અંતરનું શરણ જોઈએ એમ કહે છે. ગુરુનું શરણ નહિ અહીં તો. ત્રણ લોકના નાથ કેવળીનું પણ શરણ નહિ. કારણ કે કેવળજ્ઞાની પરદ્રવ્ય છે. આહાહા..! પરદ્રવ્યનું શરણ લેવા જાય ત્યાં વિકલ્પ ઉઠશે, રાગ ઉઠશે, પુણ્ય થશે. અને તેમાં ધર્મ માનશે કે મને લાભ થાય, ત્યાં તો મિથ્યાત્વ થશે.

'એવો માર્ગ વીતરાગનો ભાખ્યો શ્રી ભગવાન.' સમજાય છે કાંઈ? આ તો દાંડી પીટીને કહેવાય છે. હવે ક્યાં ત્યાં ગુપ્ત રાખ્યું છે? ઓલા પહેલા ભાઈ હતું ને? છાશ લેવા જાય ને દોણી કેમ સંતાડે, એમ કહેતા. પહેલા તો બહુ છાશ-બાશ લેવા જાય ને, અમારે એમ કહે. આ તો અમારા મામાને ઘરે જતા. અમારે મામાનું ઘર હતુંને. સાત મામા હતા ને મોટું કુટુંબ હતું. બધા ગૃહસ્થ હતા. પછી અહીંયા સાધારણ ઘર અમારું. પણ પછી છાશ લેવા જાય અને એમાં મહેમાનનું ઘર હોય (એટલે) મહેમાન આવ્યા હોય તો કઢી-બઢી કરવી હોય તો મોટું તપેલું.... એક મોઢા આગળ બતાવે બોઘડી નાની. લ્યો, આ બોઘડી. નહિતર નાનું લઈને જાય. આ તો બધી નાની ઉંમરની વાત છે, ૧૧ વર્ષની (ઉમર) પહેલાની. સમજ્યા? આ તમારો માની બેસેલો તર્ક.

સાધનવાળા ખરાને. ભેંસ રાખે, ઓલું રાખે, છાશ લેવા જાય તો નાનું .... પછી આપે. વધારે જોવે તો કહે, જરીક મહેમાન છે અને કઢી કરવી છે તો આજે પા શેર છાશ જોઈશે. બતાવે કે નહિ? કે પાછળ રાખતો હશે? આપે નહિ ઝટ. સગા હોય તોય આપે નહિ. એવું જોયું છે ભાઈ! આ તો બધી સમજવા જેવી વાતું છે. સગા કોના હતા? બધા સ્વાર્થના સગા છે. ધૂળધાણી અને વા-પાણી છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

અહીં કહે છે, ભગવાન! 'નિજ પરમ તત્ત્વ...' આનંદકંદ પ્રભુ ધ્રુવસ્વરૂપ તેનું જ્ઞાન. આહાહા..! છે? તદ્જ્ઞાન. તદ્ એટલે તે. તેનું જ્ઞાન. તેનું કોનું? કે જે પરમતત્ત્વ જે ધ્રુવસ્વરૂપ છે તેના જ્ઞાન તે નિજ પરમતત્ત્વના જ્ઞાનમાત્રસ્વરૂપ 'એવા અંતર્મુખ પરમ બોધ વડે...' ભાષા જુઓ! શાસ્ત્રનું જ્ઞાન અને પરનું જ્ઞાન અને ભગવાને કહ્યું આ શાસ્ત્ર, એ જ્ઞાન નહિ. એ જ્ઞાનને જ્ઞાન જ કહેતા નથી. આહાહા..! ભારે વાતું! શું કીધું?

'એવા અંતર્મુખ...' અંતર્મુખ પરમતત્ત્વ જે ધ્રુવ, જે જ્ઞાનનો સાગર ભર્યો છે એના તરફનું અંતર થઈને, અંતર્મુખ થઈને... અંતર્મુખ પરમબોધ. બહિર્મુખથી ખસીને અંતર્મુખમાં જાય એને પરમબોધ–સમ્યક્ બોધ વડે–એવા સમ્યગ્જ્ઞાન વડે 'અભૂતપૂર્વ સિદ્ધપર્યાય...' આ જ્ઞાન દ્વારા પ્રાપ્ત થાય છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

'અંતર્મુખ પરમ બોધ વડે...' ભાષા કેટલી સરસ કરી છે જુઓને. ઓહોહો..! શું કહે છે?

શ્રોતા :- બહુ સ્પષ્ટ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- સ્પષ્ટ જ છે. વસ્તુ સ્પષ્ટ છે. ભગવાન ચિદાનંદ પ્રભુ ધ્રુવ જ્ઞાનનો કંદ છે. ધ્રુવ હોં ધ્રુવ નિત્ય, એનું જ્ઞાન. નિત્યાનંદ પ્રભુનું જ્ઞાન એ એનું જ્ઞાન. અંતર્મુખ થાય ત્યારે એનું જ્ઞાન થાય. બહિર્મુખનું લક્ષ છોડી... છે કે નહિ એમાં? જુઓ! સંસ્કૃતમાં છે. **'तत्परिच्छित्तिमात्रांतर्मुखपरमबोधेन' 'तत्परिच्छित्तिमात्रांतर्मुख-परमबोधेन'** સમજાય છે કાંઈ? એ હજી વાર છે. આ તો જ્ઞાનની વાત છે. હજી જ્ઞાનની વાત ચાલે છે. ચારિત્રની પછી. અરેરે..! સમજાણું કાંઈ? જેના ખ્યાલમાં એ નથી કે આ શું શ્રદ્ધા, આ જ્ઞાન ને મુક્તિનું કારણ. એનો ખ્યાલ પણ નથી તો રખડ્યા રખડ કરે છે બહારમાં. સમજાણું કાંઈ?

તે નિજ પરમ ભગવાન જે જ્ઞાનમાત્ર સ્વરૂપ પ્રભુ, એવો જે આત્મા. એમ. માથે આવ્યું હતું ને? જ્ઞાયક જેનો એક સ્વભાવ... એવો આત્મા ધ્રુવ, એનું અંતર્મુખ. અંતર્મુખ થઈને બોધ–પરમ બોધ. જુઓ એનું નામ પરમબોધ. એ વડે. ઓલી કોર લેવું. 'અભૂતપૂર્વ સિદ્ધ પર્યાય થાય છે.' એ વડે આત્માને મોક્ષ અને મુક્તિ થાય છે. બીજા જ્ઞાન વડે મુક્તિ અને મોક્ષ થતો નથી. આહાહા..! લોકોને એવું લાગે વ્યવહાર... વ્યવહાર... વ્યવહાર...

શ્રોતા :- આ તો કોઈને કબુલ થાય એવું બહુ કઠણ છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી - કઠણ છે, પણ કઠણ કબુલ કરશે તે દિ' કલ્યાણ છે.

શ્રોતા :- આ જ માર્ગથી જવાનું?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- માર્ગ જ આ છે વીતરાગ કેવળજ્ઞાની પરમાત્માનો. ત્રિલોકનાથ અનંત તીર્થંકરોએ આ કહ્યું છે અને તે તેના ખ્યાલમાં આવી શકે એવી ચીજ છે. એવી કંઈ (કઠણ) છે નહિ. સમજાય છે કાંઈ? ખ્યાલ તો કરે.. ખ્યાલ તો કરે. ખ્યાલ રાખ.. ખ્યાલ રાખ.. ધ્યાન રાખ, નથી કહેતા? ધ્યાન રાખ ભાઈ! એ ભગવાન આત્મા નિજ પરમસ્વરૂપ તત્ત્વ નિજ–પોતાનું સ્વરૂપ ધ્રુવ એની શ્રદ્ધા વડે મુક્તિ થાય છે. નિજ પરમતત્ત્વ જ્ઞાયકભાવસ્વરૂપ. ઓલામાં જ્ઞાયક કીધો હતો, અહીં જ્ઞાનમાત્ર સ્વરૂપ કૌંસમાં લીધું. એવો જ્ઞાયકભાવ ચૈતન્ય ધ્રુવ તેનું અંતર્મુખ જ્ઞાન, તે જ્ઞાન દ્વારા મુક્તિ થાય છે. બીજા જ્ઞાન દ્વારા મુક્તિ-બુક્તિ થતી નથી. આહાહા..!

શ્રોતા :- પર્યાય દ્વારા...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, પર્યાય દ્વારા પર્યાય પ્રાપ્ત થાય છે. પર્યાય છે એ. વ્યવહાર પર્યાય છે ને. ઓલી વ્યવહાર પર્યાય છે. નિશ્ચય તો દ્રવ્ય છે. અત્યારે તો મોક્ષનો ઉપાય કહેવો છે ને? એટલે. નહિતર તો એ મોક્ષની પર્યાય પણ દ્રવ્યમાંથી આવે, દ્રવ્યને કારણે આવે. પણ અહીં તો પર્યાયથી મુક્તિ... મુક્તિનો ઉપાય ને મુક્તિ..... નિયમસાર છે ખરું ને? નિયમસાર એટલે મોક્ષનો ઉપાય. ઉપાય બતાવવો છે. એટલે એ ઉપાય આ પર્યાય. ત્રિકાળી ભગવાન આત્માની શ્રદ્ધા, નિર્વિકલ્પ અનુભવ, એના જ્ઞાનમાં થતી પ્રતીતિ અને અંતર્મુખ થતો આત્માનો બોધ એ પર્યાય છે. એ પર્યાય દ્વારા સિદ્ધની પર્યાય પ્રાપ્ત થાય છે એટલે મુક્તિ થાય છે.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એનો અર્થ જ એ થયો. ઓલા દ્વારા નહિ. તેથી લીધું છે. પણ પાછું ઓલું પરંપરા મૂક્યું છે ને? એટલે પરંપરાનો અર્થ એ. કે એ દ્વારા નહિ. એને છોડીને જ્યારે નિશ્ચય જ્ઞાન, શ્રદ્ધાન, ચારિત્ર કરશે ત્યારે મુક્તિ થશે. આહાહા..!

શ્રોતા :- ....

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અભાવ. પછી અભાવ વર્તમાન કરશે એનું નામ પરંપરા. સાક્ષાત્ નથી એનો અર્થ શું થયો? પછી થશે એટલે કે એનો અભાવ કરીને થશે. એમ કહે. આહાહા..! એ કહેશે જુઓને હમણા ચારિત્રમાં. બે બોલ થયા. સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યગ્જ્ઞાન જે મોક્ષનું કારણ. એ બે બોલ થયા.

હવે ત્રીજો બોલ. ચારિત્ર. ક્યું ચારિત્ર હવે? આહાહા..! કહે છે... છે ને? '(અર્થાત્ નિજ પરમ સ્વરૂપે)...' ભગવાન ધ્રુવસ્વરૂપ છે, નિત્યાનંદ છે એમાં ઠરવું. એમાં તે રૂપમાં ઠરવું, નિજપરમતત્ત્વરૂપે અવિચળપણે સ્થિત, અવિચળપણે સ્થિત–તે સ્વરૂપમાં ચળે નહિ એવી રીતે સ્થિત થવારૂપ ચારિત્ર વડે, એવું 'સહજચારિત્ર વડે અભૂતપૂર્વ સિદ્ધ પર્યાય થાય છે.' સમજાણું કાંઈ?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી - .. એટલે શું? સહજચારિત્ર છે. ઓલો વિકલ્પ છે એ રાગ છે. પંચ મહાવ્રતના પરિણામ છઠ્ઠા ગુણસ્થાનમાં હોય ખરું. એ પહેલું કહેશે. પણ એ તો રાગ છે. સહજચારિત્ર, સ્વભાવિક સ્વરૂપની રમણતા. ભગવાન ધ્રુવ એમ છે ને? તે છે ને? તે રૂપે. એટલે તત્ત્વરૂપે, અવિચળ તે રૂપમાં, ધ્રુવમાં અવિચળરૂપે સ્થિત... રમણતા–વીતરાગી રમણતા. પંચ મહાવ્રતના વિકલ્પના પરિણામરહિતની સ્થિરતા. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

તદ્રૂપે એટલે તે રૂપે. છે ને? '(અર્થાત્ નિજ પરમતત્ત્વરૂપે) અવિચળપણે...' એમાં ચળે નહિ એટલે અવિચળ. અ-નહિ વિચળપણે. (ન) ચળે એવું સ્થિર નિર્વિકલ્પ વીતરાગદશા એવા થવારૂપ સહજચારિત્ર. સહજ વીતરાગીભાવ.. પંચ મહાવ્રતના વિકલ્પવાળા ભાવરહિત સ્વભાવિક અંતરના વીતરાગી ચારિત્ર દ્વારા. એ ત્રણે ભેગા કરી નાખવા હવે. પરમતત્ત્વની શ્રદ્ધા વડે, અંતર્મુખ પરમબોધ વડે અને સહજચારિત્ર વડે. અભૂતપૂર્વ–પૂર્વે કદી નહિ થયેલો એવો સિદ્ધપર્યાય–મોક્ષદશા થાય છે. આ ઉપાય અને આ એનું કાર્ય. .... સમજાય છે કાંઈ? પકડાવું કઠણ.

એની રમતું અંદરમાં ને અંદરમાં છે. કહે છે. બહારમાં કાંઈ સંબંધ નથી. જડની સાથે શું સંબંધ? શરીર તો શરીર જડપણે થઈને રહ્યું છે, આ કાંઈ આત્મા થઈને રહ્યું છે? આ વાણી વાણી થઈને રહી છે, કર્મ કર્મ થઈને રહ્યા છે, આત્માના થઈને રહ્યા છે? એમ રાગનો ભાગ આસ્રવતત્ત્વ પણ આસ્રવતત્ત્વપણે થઈને રહ્યો છે, આત્માનો થઈને રહ્યો નથી. આહાહા..! આત્મા રાગરહિત થઈને રહેલો છે એને આત્મા કહેવામાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અરે..! અહીંયા પહેલે અનાદિનો રાગરહિત જ છે. નહોતું કહ્યું? સવારમાં આવ્યું હતું ને? સવારમાં નહિ? શું અધિકાર હતો આ? સંવર અધિકાર. ભેદજ્ઞાન. રાગના સૂક્ષ્મ વિકલ્પથી પણ જ્યાં ભિન્ન પડ્યું એવું આત્મતત્ત્વ, સદાય હું જ્ઞાનસ્વભાવે જ રહ્યો છું, રાગરૂપે થયો નથી. રાગરૂપે થાય તો રાગ નીકળે નહિ, છૂટો પડે નહિ. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? માર્ગ વીતરાગનો સૂક્ષ્મ છે. આહાહા..! સહજ અને સરળ.

શ્રોતા :- કડક.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- કડકનો અર્થ તો પુરુષાર્થ ઉગ્ર છે એમ એનો કડક. કડકનો અર્થ – ન થઈ શકે એવી વ્યાખ્યા નથી. આહાહા..!

ત્રણ બોલ થઈ ગયા. એ મોક્ષનો માર્ગ આ ત્રણ—સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્ર. એ ત્રણે ધ્રુવસ્વભાવની શ્રદ્ધા, ધ્રુવનું જ્ઞાન અને ધ્રુવમાં રમણતા. સમજાણું કાંઈ? આ તો લુગડાં-બુગડાં ફેરવ્યા, આ ફેરવ્યું, આ ફેરવ્યું, કાં નગ્ન થઈ ગયા, થઈ ગયા ચારિત્ર. ધૂળેય ચારિત્ર નથી, સાંભળને! અને અંદર કોઈ વિકલ્પ રહ્યો પરને નહિ મારવાનો–અહિંસા, સત્ય, દત્ત બ્રહ્મચર્ય, એ પણ એક શુભરાગ અને

વિકલ્પ છે એટલે આસ્રવતત્ત્વ છે. એ કાંઈ સંવર અને ચારિત્ર નથી, એ ધર્મ નથી. પંચ મહાવ્રતના પરિણામ એ ધર્મ નથી. આહાહા..!

શ્રોતા :- પરંપરા ધર્મ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ધૂળેય ધર્મ નથી. ધૂળેય એટલે? સમ્યગ્દર્શન વિનાના પંચ મહાવ્રત એમાં ઊંચું પુણ્ય પણ બંધાય નહિ. ધર્મ તો નહિ, પણ ઊંચું પુણ્ય પણ ન બંધાય. સમજાય છે કાંઈ? એવો માર્ગ છે ભાઈ! આ તો ગંભીર માર્ગ છે, ઊંડો માર્ગ છે. આહાહા..! એ માર્ગનું સાંભળવું પણ મહામુશ્કેલ થઈ ગયું અત્યારે. બીજે રસ્તે....

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ના, ના, આ તો સરળ વસ્તુ જ એવી છે. આમાં ક્યાં....? અનંત તીર્થંકરો, અનંત કેવળીઓ, અનંત સંતો, સમકિતી આમ કહેતા આવ્યા છે. મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ભગવાન આમ જ કહી રહ્યા છે. સમજાય છે કાંઈ?

હવે વ્યવહારની વાત કરે છે કે છઠ્ઠે ગુણસ્થાને આત્માનું સમ્યગ્દર્શન છે–આત્મા આશ્રિત દર્શન છે, આત્મા આશ્રિત જ્ઞાન છે અને આત્મા આશ્રિત ચારિત્રની ત્રણ કષાયના અભાવરૂપ પરિણતિ છે. પણ હજી સાતમા ગુણસ્થાનને યોગ્ય નિશ્ચય ચારિત્ર ત્યાં નથી. સાતમા ગુણસ્થાનને યોગ્ય... નિશ્ચય સ્વરૂપની રમણતા છે. એથી કહે છે. છઠ્ઠાને લાયક એની આનંદની રમણતા છે. જે પરમ જિનયોગીશ્વર કહેલું ને તેથી? પરમ જિનયોગીશ્વર... પરમ જિન વીતરાગ યોગીશ્વર એટલે આત્માના વીતરાગ સ્વરૂપમાં જેણે જોડાણ કર્યું છે. પરમ જિનયોગીશ્વર... એટલે આ માર્ગ વીતરાગ સિવાય ક્યાંય હોઈ શકે નહિ. સમજાણું કાંઈ? કેમકે વીતરાગે એમ કહ્યું કે પરમજિન યોગી તું છો ભાઈ! પરમ વીતરાગમૂર્તિ ધ્રુવ, એમાં યોગ નામ જેણે જોડાણ કર્યું છે—એવા પરમ જિન યોગીશ્વર. કારણ કે યોગમાં ઈશ્વર મહાન. કારણ કે યોગી તો સમકિતી પણ યોગી કહેવાય છે, પાંચમા ગુણસ્થાનવાળાને યોગી કહેવાય છે. સ્વરૂપમાં જેટલી એકાગ્રતા થઈ, યોગ થયો એ બધા યોગી કહેવાય. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

આનંદસ્વરૂપ ભગવાન આત્મા એને સમ્યગ્દર્શન થયું, એ પણ અંદર જોડાણનો યોગ થયો છે. યોગી છે. પંચમ ગુણસ્થાનવાળો તો વિશેષ આનંદમાં રમે છે અને વિશેષ શાંતિ થાય છે, તેથી ખૂબ યોગમાં રમે એટલે એને યોગી કહેવાય. પણ આ તો પરમ જિનયોગીશ્વર છે. છઠ્ઠા ગુણસ્થાનવાળો મુનિ, નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શન, નિશ્ચય સમ્યગ્જ્ઞાન અને ચારિત્રની ત્રણ કષાયના અભાવની પરિણતિ છે. એવા જીવને પરમ જિનયોગીશ્વર... પહેલાં એને છઠ્ઠા ગુણસ્થાનમાં 'પાપક્રિયાથી નિવૃત્તિરૂપ વ્યવહારનયના ચારિત્રમાં હોય છે,...' એને અઠ્યાવીશ મૂળગુણનો વિકલ્પ છઠ્ઠે ગુણસ્થાને હોય છે. સમજાણું કાંઈ? એ વ્યવહાર ચારિત્ર છે એટલે રાગ છે. એવું પહેલે છઠ્ઠે ગુણસ્થાને એવી દશા હોય છે. બાહ્યમાં નગ્નદશા હોય છે.. બાહ્યમાં નગ્નદશા હોય છે. અભ્યંતરમાં બાહ્ય લક્ષવાળા એને અઠ્યાવીશ મૂળગુણના વિકલ્પ હોય છે એ અહીંયા પાપક્રિયાથી નિવૃત્તિરૂપ વ્યવહારનયના ચારિત્ર પંચમહાવ્રતરૂપ વ્યવહાર હોય છે.

'તેને ખરેખર વ્યવહારનયગોચર તપશ્ચરણ હોય છે.' એ વ્યવહારનયનું મુનિપણું છે, છઠ્ઠે ગુણસ્થાને રાગ છે એ. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? વ્યવહારનય ગમ્ય તપશ્ચરણ.. તપશ્ચરણ એટલે મુનિપણું. વ્યવહાર રાગ છેને પંચમહાવ્રતનો? એટલે. હવે નિશ્ચય. સહજનિશ્ચયસ્વરૂપ. નિશ્ચય અહીંયા નયાત્મક છે ને? સ્વભાવિક નિશ્ચય સ્વરૂપ પરમસ્વભાવસ્વરૂપ પરમાત્મા, એ આખું દ્રવ્યનું સ્વરૂપ છે. ત્રિકાળી ભગવાન સ્વભાવિક નિશ્ચય જ્ઞાનસ્વરૂપ, પરમસ્વભાવસ્વરૂપ પરમાત્મા એવો નિજ આત્મા એમાં પ્રતપન... એમાં પ્રતપન... આનંદની ઉગ્રતાથી તપવું. જેમ સોનાને ગેરુ લાગતા સોનું શોભે છે, એમ આત્માની એકાગ્રતાની ઉગ્રતા, ચારિત્ર હોવા છતાં પણ વિશેષ ઉગ્રતા, પુરુષાર્થની તીખાશની ઝણઝણાટ અંદરમાં સ્થિરતા—એવું પ્રતપન તે તપ છે. એને તપ કહેવામાં આવે છે. એ પરમાત્મામાં પ્રતપન તે તપ છે. આ બધા અપવાસ-બપવાસ કરે એ બધી લાંઘણું છે. ... શું કહે છે આ? ભગત!

જુઓ! સ્વભાવિક–ત્રિકાળી, નિશ્ચય–યથાર્થ, નયસ્વરૂપે એટલે એ વસ્તુને નયસ્વરૂપ કીધી. વસ્તુ જે ધ્રુવ છેને ત્રિકાળ? એ નિશ્ચયનયસ્વરૂપ છે. એ અગ્યારમી ગાથામાં એમ આવે છે ને? **'भूदत्थो देसिदो दु सुद्धणओ'** ધ્રુવ છે તે શુદ્ધનય છે. ધ્રુવ છે તે શુદ્ધનય છે. ત્રિકાળી ધ્રુવ તત્ત્વ પર્યાય વિનાનું એને શુદ્ધનય કહેવામાં આવે છે. આહાહા..! ભારે ભાષા! એવી તે કાંઈ સાંભળી હોય નહિ. હવે મેળવે ક્યાંથી? સમજાણું કાંઈ?

સ્વભાવિક નિશ્ચય ધ્રુવસ્વરૂપ એ નય એટલે ધ્રુવસ્વરૂપ એવો પરમસ્વભાવસ્વરૂપ, ધ્રુવસ્વરૂપ એવો જે પરમાત્મા એક સમયની પર્યાય ને રાગ વિનાનો એવો ભગવાન આત્મા પોતાનો પરમાત્મા હોં. એમાં પ્રતપન–ઉગ્રપણે રમણતા.. ઉગ્રપણે રમણતા, એને એ તપ છે. અને 'નિજ સ્વરૂપમાં અવિચળ સ્થિતિરૂપ સહજનિશ્ચયચારિત્ર આ તપથી હોય છે.' લ્યો! ચારિત્ર પણ આ તપથી હોય છે. ઓલા પંચ મહાવ્રતના વિકલ્પથી ચારિત્ર હોતું નથી.

'નિજ સ્વરૂપમાં...' નિજ આનંદસ્વરૂપ ધ્રુવ એમાં અવિચળ–ચળે નહિ એવી સ્થિતિરૂપ સહજ નિશ્ચયચારિત્ર, સ્વભાવિક નિશ્ચય વીતરાગદશા, એ પરમાત્મામાં પ્રતપન તપ છે તેનાથી તે આ ચારિત્ર હોય છે. સમજાણું કાંઈ? છઠ્ઠે ગુણસ્થાને રાગની વિકલ્પદશા છે એ વ્યવહાર ચારિત્ર કહ્યું. સ્વરૂપની રમણતા ઓછી છે, પણ નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શન છે ધ્રુવને અવલંબીને, નિશ્ચય જ્ઞાન છે, ત્રણ કષાયનો અભાવ છે, પણ હજી સ્વરૂપનો ઉપયોગ અંદર જામ્યો નથી. સાતમા ગુણસ્થાનને યોગ્ય જે અભેદ ચારિત્ર થવું જોઈએ એ જામ્યું નથી. એ પહેલાના પંચ મહાવ્રતના વિકલ્પવાળા વ્યવહાર ચારિત્રને, વ્યવહારતપ એટલે વ્યવહાર મુનિપણું કહ્યું છે. પણ તે જ કાળ પછી જ્યારે આત્મા પોતાના સ્વભાવિક સ્વરૂપ પરમાત્માના ઉગ્રપણે પોતાના આત્મા... પરમ આત્મા એટલે પરમસ્વરૂપ એમ. પરમ આત્મા એટલે પોતાનું પરમ સ્વરૂપ. એમ કીધુંને? પરમસ્વભાવરૂપ પરમાત્મા. પોતાનો ત્રિકાળી જ્ઞાયકસ્વભાવ સ્વભાવરૂપ પોતાનો આત્મા એ પ્રતપન. લીનતાની ઉગ્રતાની શોભા દ્વારા જે તપ છે તે સહજ સ્વરૂપમાં

અવિચળ સ્થિતિ નિશ્ચય ચારિત્ર આ તપથી હોય છે. એ સ્વભાવિક નિશ્ચય ચારિત્ર આવા તપથી હોય છે. આહાહા..! છે કે નહિ પંડીતજી એમાં? જુઓ સંસ્કૃત છે, અર્થ છે.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા. **'स्वस्वरूपाविचलस्थितिरूपं सहजनिश्चयचारित्रम् अनेन तपसा भवतीति'** એ બાર પ્રકારના તપ વિકલ્પ કરે, અનશન, અપવાસ, ઉણોદરી, રસપરિત્યાગ, ભગવાનનો વિનય—એ બધાથી આવું ચારિત્ર હોતું નથી. એમ કહે છે. ભારે વાત!

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એવું કોણે કહ્યું? ભોજન કરે એ એક વિકલ્પ છે અને છોડે કે આ ભોજન છોડ્યું એ પણ એક વિકલ્પ છે.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એ વળી જુદી વાત છે. એ તો ત્યાં ચરણાનુયોગના અધિકારમાં. અહીં તો દ્રવ્યાનુયોગના અધિકારમાં તો બીજી વાત છે. સમજાણું કાંઈ? આહાર કરવાનો અને છોડવાનો વિકલ્પ છે એ વ્યવહાર ચારિત્રમાં જાય છે. નિશ્ચય સહિત હોં. સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રના રમણતાસહિતવાળાની વાત છે. અજ્ઞાનીને બાર પ્રકારે .... નિશ્ચય નથી ત્યાં વ્યવહાર કેવો અને તપ પણ કેવું અને ચારિત્ર કેવું?

એવું તપ તે કોને હોય છે? તપ એટલે મુનિપણું. કે તે સ્વરૂપમાં–પોતાના નિજસ્વરૂપમાં પાછું એમ. ભગવાનનું ધ્યાન કરવું કે ભગવાન છે, એ તો વિકલ્પ છે. એ નિજસ્વરૂપમાં અવિચળ ધ્યાન એવી સ્થિતિ–રમણતા એવું સ્વભાવિક નિશ્ચય સાચું ચારિત્ર એ આ પરમાત્મા એટલે પોતાના સ્વરૂપમાં ઉગ્રતાપણે રહેવું, એવા તપથી તે ચારિત્ર હોય છે. આવા તપથી ચારિત્ર હોય છે. આવા ચારિત્રથી આવું તપ હોય છે એમ નથી કીધું. મુનિપણું લેવું છે ને?

શ્રોતા :- ચારિત્ર સિદ્ધ કરવા.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા. એટલે મુનિપણું. આવા મુનિપણાને આવું ચારિત્ર હોય છે. સમજાય છે કાંઈ? ભારે!

'એવી રીતે એકત્વસપ્તતિમાં (શ્રી પદ્મનંદી-આચાર્યદેવકૃત...' પદ્મનંદી શાસ્ત્ર છે. જેને શ્રીમદ્ પણ વનશાસ્ત્ર (કહે છે). કારણ કે વનમાં સંતો રહેતા. મુનિઓ તો જંગલમાં જ રહેતા. નગ્ન મુનિ. એક વસ્ત્રનો તાણો પણ મુનિને હોય નહિ. એક પણ વસ્ત્રનો તાણો રાખીને મુનિપણું માને તો, કુંદકુંદાચાર્ય કહે છે કે એની ત્રસસ્થિતિ પૂરી થવા આવ્યે નિગોદમાં જશે. સમજાણું કાંઈ?

શ્રોતા :- આકરી સજા છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- આકરી સજા નથી. ચીભડાના ચોરને ફાંસીની સજા નથી. વીતરાગનો ચોર છે કહે છે. સમજાણું કાંઈ?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ક્યાં ધૂળમાં પણ સગવડતા કોને કહેવી?

શ્રોતા :- બહારની...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- બહારની સગવડતાની સાથે શું કામ છે? આ તો અંતરની રમણતાની વાત છે ભાઈ! જે એક પણ વસ્ત્રનો ધાગો રાખીને મુનિપણું માને છે એને નવેય તત્ત્વની વિપરીત શ્રદ્ધા છે. તેથી તેને નિગોદગામી કહ્યો છે. સમજાણું કાંઈ?

કહ્યું હતુંને એક ફેરી, નહિ? અહીં તખ્તસિંહજી હતા દરબાર ભાવનગરમાં. આ શ્રીકૃષ્ણકુમાર હમણા છે. એના બાપ હતા ભાવસિંહ, એના બાપ હતા તખ્તસિંહજી. એ રાજા હતા ને એક બાઈ રાખેલી હતી. શું નામ ભૂલી ગયો? મુસલમાન બાઈ હતી. કેસરબાઈ. કેસરબાઈ મુસલમાન બાઈ રાખેલી. અને મોટા .. ૩૦-૪૦ લાખની ઉપજ હશે. વધારે નથી. તખ્તસિંહજી. તો એ સૂતા હતા અંદર તો સોનાની ઘડિયાળ, સોનાના બધા... ગૃહસ્થ રાજાને મોટા? મોઢા આગળ આરબો બેઠેલા દરવાજે. ઓલા પીવેને શું કહેવાય?

શ્રોતા :- .... કાવો.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ..નો કાવો પીવે એટલે ઊંઘ ન આવે. મોઢા આગળ આરબો બેઠેલા. પણ એક ચોર એવો નીકળ્યો કે જે ગઢ હતો એવડી મોટી નિસરણી લઈ આવ્યો ઘરેથી. નિસરણી સમજ્યા? સીઢી-સીઢી. તો લઈને બહાર મૂકી. ઊપર ચઢ્યો ગઢ ઉપર. ઓલા દરવાજે ઊભા રહ્યા. એ નિસરણી ત્યાંથી ઉપાડી અને અંદર મૂકી, એમાં ઉતર્યો. સમજાણું?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- નિસરણીથી ઉતર્યા. ઓલી બાજુ નિસરણી રાખીને ચઢ્યા અને આ બાજુ નિસરણી ઉપાડીને પાછી અંદર મૂકી એટલે અહીં ઉતર્યો. ઉતરીને ગયો અંદર દરબારગઢમાં. જ્યાં રાજા સૂતો હતો ત્યાં. સોનાની ઘડિયાળ અને ઊંચી ચીજ હતી એ લીધી. ત્યાં ઓલા જાગ્યા નહિ. લઈને નીકળી ગયો બહાર. પાછી નીસરણી ચડી નીચે ઉતરીને ઘરે મૂકી આવ્યો. વળી લોભ થયો, લાવને બીજી વાર લઈ આવું, કહે. ત્યાં તો ચીજો બધી ઘણી હોય.

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- બીજીવાર આવે છે એટલે શું? બીજીવાર એટલે દૂસરી બાર આવ્યા. બીજીવાર એટલે... એટલું અનુમાન તો કરે.

શ્રોતા :-- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- છોડીને આવ્યો. ઘરે મૂકી આવ્યો પછી પાછો ફરીને આવ્યો. ફરીને ચડીને જ્યાં અંદર ગયો ત્યાં ઓલા જાગ્યા દરબાર. દરબાર જાગ્યા, તો ખુલ્લી હતી તલવાર. રાજા ખરાને. એ તો ઉઘાડી રાખે. તલવાર ખેંચી. કેસરીબાઈ (કહે), દરબાર! એ સાધારણ પ્રાણી છે. સાધારણ છે? અહીંયા દરબાર છે એના ગઢમાં અંદર આવીને ચોરી? .... કાપી નાખું. કેસરબાઈએ ના પાડી. જવા દો. .... છે જવા દ્યો. લઈ ગયો છે ને? કહે, હા, ફરીને આવીશ નહિ.

અહીં શું છે? ભગવાન વીતરાગી પરિણતિ(સ્વરૂપ) છે, એને રાગની પરિણતિ દ્વારા લાભ થાય એમ માને છે એ મહાગુનેગાર છે. આ ભગવાનના ઘરમાં ચોરી કરવા આવ્યો છો માળા? સમજાય છે કાંઈ? એવી વાત છે ભાઈ! માર્ગ તો પ્રભુનો એવો છે. (શ્રોતા :- ...)

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અંદર વીતરાગ પરિણતિ છે એ મુક્તિનું કારણ છે. એને ઠેકાણે રાગનો ભાવ અને વસ્ત્રનો રાખવાનો ભાવ એનાથી મુક્તિ માને એ દરબારનો ચોર છે. એને નવેય તત્ત્વની વિપરીત શ્રદ્ધા છે. સમજાણું કાંઈ? એવી વાત... માટે કુંદકુંદાચાર્યે કહ્યું છે કે વસ્ત્રનો તિલમાત્ર–તલતુષમાત્ર વસ્ત્ર રાખે અને મુનિ માને, તો મિથ્યાદ્રષ્ટિ નિગોદમાં જશે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! વસ્ત્ર નડતું નથી, પણ એ વસ્ત્રનો ભાવ છે રાગ, ત્યાં સુધી તેને ચારિત્ર હોઈ શકે નહિ. સમજાણું કાંઈ? ભારે આકરી વાત. દુનિયાને તો જીરવવી આકરી છે.

શ્રોતા :- રાજાએ માફી આપી તો...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અહીં તો માફી શેનો આપે? ત્યાં પછી એને છોડી દીધો કે ગરીબ માણસ છે. ઓલી બાઈ હતી તો કહે, જવા દો. એ ન જવા દે. એ તો રાજા કહેવાય ભાઈ? એ તલવાર ઉઘાડી રાખીને સૂતા હોય. કારણ કે એને તો ઘણા દુશ્મનો હોયને વિરોધી? તલવાર પડી હતી. ઉઠ્યાને ખબર પડી કે આ... હાથ ઝાલ્યો હોં એણે. અહીં માફી થાય એવું નથી.

શ્રોતા :- એ તો ઓલાને પુણ્યનો યોગ હતો.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એ તો ઓલાને પુણ્યનો યોગ હતો, નહિતર મારી નાખત.

અહીં કહે છે કે ભાઈ! આવું ચારિત્ર જે વીતરાગપણું છે એવા પ્રતપનથી એવું ચારિત્ર થાય છે. આહાહા..! એને વસ્ત્ર ન હોય, એને પાત્ર ન હોય, એને નગ્નદશા હોય, એને અઠ્યાવીશ મૂળગુણ વિકલ્પ હોય, છતાં એ ચારિત્ર સાચું ચારિત્ર નથી. એની પાછળ જે નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શન છે.... સમજાણું કાંઈ?

શ્રોતા :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- લગાવી દે. એ તમે કર્યું છે બધું. .... લગાવી દે. એ તો ઉપસર્ગ કર્યો. શેઠ! ઉપસર્ગ કર્યો કહેવાય કે નહિ? આ શેઠ કહે લગાવી દે. અહીંયા અમારે લગાવ્યું હતું. માથે કપડાનું હોયને જાડું? શઢ. શાંતિ(સાગર) આવ્યા હતાને. ૯૭માં આવ્યા હતા. શાંતિસાગર. આવ્યા હતા. શઢ લગાવ્યો હતો અહીંયા માથે મોટો. ઠંડી હતી. એ કાંઈ કપડાનો કટકો ખપે નહિ તો શઢ ખપે એ ક્યાંથી આવ્યું કહે?

શ્રોતા :- શરીરને ન અડે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ન અડે એટલે? બિલકુલ વિપરીત દ્રષ્ટિ છે. વસ્તુની સ્થિતિ એમ છે નહિ. સમજાણું કાંઈ? આ તો વીતરાગમાર્ગ છે, એમાં કોઈની સિફારિશ નથી. સિફારિશને શું કહે છે? સિફારિશ કહે છે.

શ્રોતા :- ભલામણ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ભલામણ ન ચાલે. વીતરાગ માર્ગ જેવો છે એવો હોવો જોઈએ. સમજાય છે કાંઈ?

લ્યો, હવે પદ્મનંદી આચાર્ય વનશાસ્ત્રી. શ્રીમદ્ કહે છે કે વનશાસ્ત્ર છે. કારણ કે વનમાં રહેતાને જંગલમાં? એણે બનાવેલું આ પંચવિંશતિ છે. એમાં પણ આ કહ્યું છે જુઓ.

(अनुष्टुभ)

"दर्शनं निश्चयः पुंसि बोधस्तद्बोध इष्यते।
स्थितिरत्रैव चारित्रमिति योगः शिवाश्रयः ॥"

'શ્લોકાર્થ – આત્માનો નિશ્ચય તે દર્શન છે,...' છે? પદ્મનંદિમાં આધાર આપીને મુનિ પોતે વાત કરે છે. એ શુદ્ધ ધ્રુવ જે પહેલો કહ્યો આત્મા પરમસ્વભાવ, તેનો નિશ્ચય અંદર નિર્ણય થવો અનુભવમાં, એને ભગવાન સમ્યગ્દર્શન કહે છે. સમજાણું કાંઈ? 'આત્માનો બોધ તે જ્ઞાન છે.' જુઓ! પદ્મનંદીની ગાથા જુઓ. **'बोधस्तद्बोध'** અને 'આત્મામાં સ્થિતિ તે ચારિત્ર છે.' આત્મામાં સ્થિતિ તે ચારિત્ર છે. પંચ મહાવ્રત અને વિકલ્પ તે ચારિત્ર નહિ. સ્વરૂપમાં વીતરાગી આનંદમાં રમે તેને ચારિત્ર કહેવામાં આવે છે.

'આવો યોગ (અર્થાત્ આ ત્રણેની એકતા) શિવપદનું કારણ છે.' ત્રણની એકતા તે મુક્તિનું કારણ છે. એમ પદ્મનંદી આચાર્ય મહારાજ નગ્નમુનિ જંગલમાં વસનારા એમણે પણ આ કહ્યું છે.

હવે ગાથા છેલ્લી છે. છેલ્લો કળશ છે. પૂરું કરવું છેને આજે આ? પછી કાલે ઓલું શું લેવું? નય? નય બાકી છે ને. નય બાકી છે.

(मालिनी)

जयति सहजबोधस्तादृशी दृष्टिरेषा
चरणमपि विशुद्धं तद्विधं चैव नित्यम्।
अघकुलमपंकानीकनिर्मुक्तमूर्तिः
सहज परमतत्वे संस्थिता चेतना च ॥७५॥

ઓહોહો..! આ શુદ્ધભાવની વાત છેલ્લી કરી દીધી. છેલ્લો શુદ્ધભાવ ભગવાન આત્મા કેવો છે? કે 'સહજ જ્ઞાન સદા જયવંત છે,...' એ ત્રિકાળી–સ્વભાવિક જ્ઞાન ધ્રુવ સદા જયવંત વર્તે છે. જેની દ્રષ્ટિ કરવાથી સમ્યગ્દર્શન થાય છે. સ્વભાવિક જ્ઞાન સદા... ત્રિકાળી જ્ઞાનની વાત છે હોં. પર્યાયની વાત નહિ.

જયવંત વર્તે છે (એમ) પર્યાયમાં ભાવના કરે છે. પણ જયવંત વર્તે છે કોણ? કે સદા જ્ઞાન જયવંત વર્તે છે. આહાહા..! સ્વભાવિક જ્ઞાન સદા ત્રિકાળ જયવંત વર્તે છે આત્મામાં. તેમ સહજ આ દ્રષ્ટિ સમકિત તે જયવંત વર્તે છે આત્મામાં, એમ. સમ્યગ્દર્શન આ પર્યાય નહિ. ત્રિકાળી દ્રષ્ટિ અંદર દ્રવ્યસ્વભાવની દ્રષ્ટિ ત્રિકાળ પડી છે એ જયવંત વર્તે છે. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ?

અને 'તેવું જ (સહજ) વિશુદ્ધ ચારિત્ર પણ સદા જયવંત છે;...' અંદરમાં વિશુદ્ધ ચારિત્રસ્વભાવ હોં, ત્રિકાળી ચારિત્ર. વર્તમાન પર્યાય ચારિત્રની એ તો પર્યાય છે. આ તો ત્રિકાળી વિશુદ્ધ ચારિત્રસ્વભાવમાં એ સદા જયવંત વર્તે. એમ કહે લ્યો શાસ્ત્રકાર. શુદ્ધભાવ ત્રિકાળ જયવંત વર્તે છે. સહજજ્ઞાન... એ કોણ સહજજ્ઞાન? પર્યાયનું કે ધ્રુવનું? ધ્રુવ.. ધ્રુવ સહજ સ્વભાવિક જ્ઞાન સદા જયવંત વર્તો. સહજ આ દ્રષ્ટિ સદા જયવંત (વર્તો). સમ્યગ્દર્શન પર્યાય નહિ. ત્રિકાળી સમ્યક્ શ્રદ્ધા જે ત્રિકાળ સ્વભાવમાં છે એ ત્રિકાળ જયવંત વર્તે છે અને તેવું વિશુદ્ધ ચારિત્ર પણ સદા જયવંત છે.

'પાપસમૂહરૂપી મળની અથવા કાદવની પંક્તિથી રહિત જેનું સ્વરૂપ છે એવી સહજ પરમતત્ત્વમાં સંસ્થિત ચેતના...' ત્રિકાળી હોં! અહીં તો જ્ઞાનચેતના પ્રગટ થાય છે ને? પણ કહે છે કે અંદર જ્ઞાનચેતના ત્રિકાળી વર્તે છે આત્માની અંદર. સમજાણું કાંઈ? 'સહજ પરમતત્ત્વમાં સંસ્થિત ચેતના પણ સદા જયવંત છે.' આહાહા..! એવું જયવંત ધ્રુવ વર્તે છે એવી દ્રષ્ટિ જે છે, તેને સમ્યગ્દર્શન કહે છે. એવા ધ્રુવનું જ્ઞાન તેને જ્ઞાન કહે છે અને ધ્રુવમાં રમણતા તેને ચારિત્ર કહે છે. લ્યો આ શુદ્ધભાવ અધિકાર પૂરો થયો.

'આ રીતે, સુકવિજનરૂપી કમળોને માટે જેઓ સૂર્ય સમાન છે અને પાંચ ઇન્દ્રિયોના ફેલાવ રહિત દેહમાત્ર જેમને પરિગ્રહ હતો...' મુનિ છે ને? પદ્મપ્રભમલધારિ મુનિ હતા. એક દેહમાત્ર તેને હોય, બીજું કાંઈ હોય નહિ. આવે છેને શ્રીમદ્‌માં નથી આવતું? દેહમાત્ર.. 'માત્ર દેહ તે સંયમ હેતુ હોય જો.' તેમાં એ કહી દીધું છે એમણે. મુનિને વસ્ત્ર-પાત્ર હોતા નથી. એય..! જયંતિભાઈ! અર્થ આવડે નહિ. માત્ર દેહ તે સંયમ હેતુ... એકલો દેહ નગ્ન બસ. નિમિત્તપણે. બીજું મુનિને હોય નહિ. એ અહીં કહે છે.

'પાંચ ઇન્દ્રિયોના ફેલાવરહિત...' પાંચ ઇન્દ્રિયોનો વિસ્તાર જ અટકી ગયો છે. અતીન્દ્રિય થઈ ગયા છે. 'દેહમાત્ર જેમને પરિગ્રહ હતો એવા શ્રી પદ્મપ્રભમલધારિદેવ વડે રચાયેલી નિયમસારની તાત્પર્યવૃત્તિ નામની ટીકામાં (અર્થાત્ શ્રીમદ્ ભગવત્ કુંદકુંદાચાર્યદેવપ્રણીત શ્રી નિયમસાર પરમાગમની નિર્ગ્રંથ મુનિરાજ શ્રી પદ્મપ્રભમલધારિદેવવિરચિત તાત્પર્યવૃત્તિ નામની ટીકામાં) શુદ્ધભાવ અધિકાર નામનો ત્રીજો શ્રુતસ્કંધ સમાપ્ત થયો.' લ્યો! મંગળવારથી શરૂ થયો છે, નહિ? પહેલા પર્યુષણથી. ૨૩ દિ' આ અધિકારને થયા. પ્રવચનસારનો નય અધિકાર ચાલશે.

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

*****

Vitragvani

www.vitragvani.com